ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1
JEUDI
1er DECEMBRE
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱԽԱՐԵ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Թրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

81ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.334

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

81e ANNEE — N° 21.334

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՀԱԿԱԶԴԷ ԱՐԱՄ Ա.Ի ԽՕՍՔԻՆ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը որ վերջերս Քուէյթ այցելած է, հոն մամուլի ասուլիսի մը արծարծած է ցեղասպանութիւնը. ըսած է թէ անհրաժեշտ է այդ իրականութեան ճանաչումը թէ՛ Թուրքիոյ, թէ՛ միջազգային ընտանիքին կողմէ: Նեչտած ալ է թէ հարցը կրօնական չէ, այլ՝ մարդկային իրաւունքներու եւ արդարութեան. Արամ Ա. սպասումը արտայայտած է արաբ ուխտամարտիչին որ պաշտօնապէս ճանչնայ նոյն պատմական իրողութիւնը, որպէս մարդկութեան դէմ ոճիր: Քուէյթի մամուլը լայնօրէն արձագանգած է Արամ Ա.ի խօսքերուն:

Տեղւոյն Թրքական դեսպանատունը անմիջապէս պաշտօնական յայտարարութիւն մը ղրկած է Քուէյթի մամուլին, ըսելու համար որ "ընդվզում ու բողոք կը յայտնէ Արամ Ա.ի յերիւրածոյ, միակողմանի, ճշմարտութեան չհամապատասխանող տեսակէտներուն": Հոն հարց տրուած է թէ ի՞նչպէս կարելի է պետութեան մը դէմ խօսիլ, ուրիշ պետութեան մը սահմաններէն ներս, թէ նման մօտեցում չի նպաստեր երկիրներու միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւններու զարգացման: Ինչ կը վերաբերի Հայկական ցեղասպանութեան, ան "Հայերու միակողմանի մօտեցումին արդիւնք է" միայն:

Ցետոյ կը յայտնէ յանկերգը. "Թուրք պետութիւնը քանիցս իր դիւանները բանալու պատրաստակամութիւն յայտնած է, որպէսզի հայ եւ Թուրք պատմաբանները ուսումնասիրեն, սակայն դժբախտաբար հայկական կողմը միշտ մերժած է ընդառաջել Թուրքիոյ պատրաստակամութեան": Ու յայտարարութիւնը աւարտած է վճռական թոնով. "Անոնք որոնք կը փորձեն միակողմանի մօտեցումներով, քարոզչական արշաւներով եւ միջազգային ճնշումով պարտադրել Թուրքիոյ որ իր պատմութիւնը խեղաթիւրէ, ամբողջովին կը սխալին":

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒՆ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ՎՃԱՐՈՒԻՆ

Նոյեմբեր 6ին Լոս Անճըլըսի Գալիֆորնիա համալսարանին մէջ ցեղասպանութեան նիւթով ժողով մը կազմակերպուած էր, փրոֆ. Ռ. Ճովհաննէսեանի կողմէ: Նորութիւնը այն էր որ երեք մասնակիցներն ալ Թուրք էին. Թ. Աքչամ, Քիցներն ալ Թուրք էին. Թ. Աքչամ, Ֆաթմա-Միւկէ Կէօչէք եւ Էլիֆ Շաֆաք: Տեղւոյն Թուրք հիւպատոսը յայտնած է Թէ Աքչամ նման ձեռնարկներու մասնակցելու համար 5–7 հազար տոլար կը ստանայ:

Ենթական իմակով մը հակազդած է, յայտարարութիւն մը ղրկելով Միլլիյէթի որ Նոյեմբեր 9ի թիւով արձագանգած էր հիւպատոսին խօսքերուն. ան գրած է թէ անհիմն եւ քաղաքավարութեան սահմանը գանցող պնդումներու թիրախ եղած են ինք ու միւս երկու մասնակիցները: Շեշտած է թէ ամերիկեան համալսարաններու դասախօս նոյն երեսակին "ակադեմական"ի որակը հիւպատոսներու հրավարտակին սահմանին մէջ գտնուող բան չէ: Ամերիկեան համալսարաններուն մէջ որո՛ւն, ո՛ր հաւաքոյթին որքա՛ն գումար վճարուած ըլլալու պարագաները պատասխան կը գտնեն երբ այդ մասին հարցում ուղղուի: Ցայտնաբերելի ոչինչ կայատոր մէջ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան բաց նամակով մը շնորհակալութիւն յայտնած է տահմանադրական փոփոխութիւններուն հանրաքուէին մասնակիցներուն վճռական որուն շնորհիւ երկրին մէջ կը բացուի բարգաւաճումի նոր շրջան մը: Ան հակառակ միջազգային դէմերու յայտնած կասկածներուն, արդիւնքին հաւասար ըլլալուն մասին հարցականներուն, "մեծ յաղթանակ" կոչած է հանրաքուէն, որ կը պահէ երկրին մէջ ժողովրդավարութիւնն ու քաղաքացիական հանրութիւնը զօրացնելու իրենց ջանքերը: "Ձեմ կարծեր որ յաղթական, կամ պարտուող կողմեր կան այս հանրաքուէին: Սահմանադրութիւնը մեզ բոլորիս կը պատկանի եւ հիմա ժամանակն է միասնական աշխատանքի, սահմանադրական փոփոխութիւնները կիրարկութեան դնելու նպատակով: ...Սրբագրուած սահմանադրութիւնը ԻԱ. դարու բարգաւաճ երկիրներէն մէկը ըլլալու ճամբան կը բանայ Հայաստանի առջեւ" գրած է նախագահը:

Այս ինքնագոհ լաւատեսութիւնը արգելք չէ ընականաբար որ միջազգային դէմերու քննադատութիւնները լռեն: Եւրոպացիներէն եռաք ԱՄՆ-ու դէմերն ալ թերահաւատութիւն արտայայտած են: Արտաքին գործերու նախարարութեան եւրասիական դրասենեակին մէկ հաղորդագրութեամբ ըսուած է. "Մենք կը ձայնակցինք եւրոպական յանձնախումբին դէմերուն որոնք խնդրականացուցած էին հանրաքուէին մասնակցութեան պաշտօնական թիւերը":

Նոյն յանձնախումբը յայտարարած էր թէ քուէարկութեան բազմաթիւ կեդրոններուն ծայր աստիճան տկար աշխատանքը չի համապատասխաներ մասնակցութեան մասին ընտրական կազմերուն տուած բարձր համեմատութիւններուն:

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՑՈՑՔ

Ընդդիմութեան ճակատը Նոյեմբեր 29ին ալ չարունակած է Մատենադարանին կից բացատին վրայ բողոքի ցոյցով հանդէս գալ, մերժելով հանրաքուէին արդիւնքը: Մօտ տասը հազար ցուցարարներ համբուած է հոն, ունկնդրելու համար Վ. Խաչատրեանի (Ժառանգութիւն), Ս. Դեմիրճեանի, Ա. Սադոյեանի, Ա. Սարգսեանի, Պ. Մակէեանի, Վ. Մանուկեանի ելոյթները: Այս վերջինը պահանջած է որ կատարուած հանրաքուէն չեղեալ յայտարարուի, նախագահ Ռ. Քոչարեան հրաժարի ու հռչակուի Հայաստանի երրորդ հանրապետութիւնը:

Ցաջորդ հանրահաւաքին Թուական որոշուած է Դեկտեմբեր 2ը:

*
**

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ

Ռ. Քոչարեանի ստորագրած հրամանագրով նոր մրցանակ մը հաստատուած է. ան կը տրուի Ցեղասպանութեան ճանաչումի գործին մէջ կարեւոր աւանդ ունեցողներու, ամէն տարի: Մրցանակը կը բաղկանայ վկայագրէ, չքանչանէ եւ դրամական պարգեւէ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԲԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Տ. ՏԸ ՎԻԼԸՓԷՆ, Նոյեմբեր 29ին կարգ մը նոր կարգադրութիւններ հաղորդեց դժուարացնելու համար օտարականներու դաղթը Ֆրանսա: Ասոնց կարգին, աւելի խիստ պիտի դառնայ ընտանեկան վերամիացումը եւ այդ ուղղութեամբ Ներքին նախարարը քնդպիր մը պարտի պատրաստել որ մէկէն երկու տարուան վերածէ Ֆրանսա ապրող օտարականի մը դիմումը, արտասահման կատարուած ամուսնութիւնները հակակշռի տակ պիտի առնուին, հակակշռի տակ պիտի չարձանագրուին: Պատեհապաշտ ամուսնութիւններու առաջքն առնելու համար, այն օտարականը որ Ֆրանսացիի մը հետ կ'ամուսնանայ կրնայ Ֆրանսացի ըլլալ չորս տարի ետք միայն եւ ոչ երկու, հիւպատոսներն ալ աւելի վճռական դեր պէտք է խաղան այդ ամուսնութիւններու պարագային: Դեռ կայ օտար ուսանողներու հարցը, որոնց ընտրութիւնը աւելի բծախնդիր կերպով պիտի կատարուի: Ապաստան ուզողներու դիմումները աւելի արագօրէն պիտի որոշուին (այո կամ ոչ): Մարքոզի ալ արտաքսել կ'ուզէ 25 հազար օտարականներ, որոնք ապօրինի մուտք գործած են:

ԲԱՌՈՒ իր այցելութեան ընթացքին, Իրանի Արտաքին նախարարը տեսնուած է նախագահ Ալիեւի հետ, քանի իր երկիրը շատ մտահոգ է ամերիկեան ներկայութեան ամրապնդումէն: Այս մասին, նոր պահպանողական Արիէլ Գոհէն կը յիշեցնէ որ ԱՄՆ մեծ շահեր ունին Ադրբեջան ու կը յիշէ.– "Քարիւղային արտադրութիւնը, Ղարաբաղի մասին ադրբեջանա-հայկական հակամարտութեան լուծումը եւ ամերիկեան զօրքերու ու խարխի մը հաստատումը": Պաշտօնական դեռնի վրայ, Ադրբեջան կը հերքէ զօրքերու հարցը:

ՆԻՆՈՒԻի (հիւսիսային Իրաք) մէջ, Նոյեմբեր 29ին առեւանգուած է գերմանուհի հնախոյզ մը՝ Սիւզան Օսթոֆ, 43 տարեկան: Քանի մը օրուան մէջ, արեւմտեան 5րդ պատանդն է երկրին մէջ եւ հեռատեսիլի Պաղտատի դրասենեակը տեսերիզ մը ստացած է որ ծունկի եկած այր մը եւ կին մը կը ներկայացնէ: Առեւանգողները Գերմանիոյ կը դիմեն, որպէսզի վերջ տայ որեւէ գործակցութեան իրաքեան կառավարութեան հետ, հակառակ պարագային կը սպաննեն պատանդները: Գերմանուհին տասը տարի է Պաղտատ կ'ապրէր եւ ծրագրած էր մշակութային գերմանական կեդրոն մը ստեղծել Էրպիլի (իրաքեան Քիւրտիստան) մէջ, եւ Մուսուլ կ'երթար, ուր կը զբաղէր քրիստոնեայ Թաղամասին չէնքերու վերանորոգութեամբ:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մէջ գործազրկութիւնը 0,9 առ հարիւր համեմատութեամբ նուազում մը արձանագրած է Հոկտեմբերին: Ապրիլէն ի վեր, ըստ կառավարութեան, այս նուազումը կը շարունակուի եւ ներկայիս ընդհանուր համեմատութիւնը 9,7%ի իջած է: Այս նուազումը որ Ապրիլէն ի վեր ամսէ ամիս կը շարունակուի, կը վերագրուի ընկերային յարակցութեան ծրագրին:

ԽՈՒԱՆ ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ ֆրանքեւարժանթինեան պատկանելիութեամբ ներկայացուած երիտասարդ ճարտարապետ մըն է: Համաչխարհային չրջապտոյտի մրցումին մասնակից ու առաջին հանդրուանի աւարտին մօտ առաջին դիրքի վրայ հասնող նաւերուն յատակագիծերուն հեղինակն է, ինչ որ արդար հետաքրքրութեան թիրախ ըլած է իր անձը: Լիպերթասիոն (Նոյ. 30) տեղ տալով իր յաղթանակին, համառօտ հարցազրոյց մը հրատարակած էր:

ՇԻՄՈՆ ՓԵՐԷՍ, աշխատասիրական նախկին պարագլուխը, որոշած է միանալ Շարոնի կուսակցութեան, ըստ իսրայէլեան պետական հեռատեսիլին: Միւս կողմէ, իսրայէլեան ձայնափիւռն ալ կ'ըսէ որ Փերէս "դուրսէն" զօրավիզ պիտի ըլլայ Քաւիմահին, առանց միանալու:

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ԱՆՑԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՑՍ ԱՍՏԻՃԱՆԻ ՉԷՐ ՀԱՍԱԾ...

(Սեփական թղթակցութիւն "Յառաջ"ին)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Նոյեմբեր 29, երեւան. –

Ընտրութենէն օր մը առաջ (Նոյ. 26) բաւական հարցումներ ուղղեցի մեծ թիւով ծանօթներու եւ անոնց ծանօթներուն, իմանալու համար մայրաքաղաքի բնակիչներուն ընդհանուր ձգտումը, սահմանադրական փոփոխութիւններու քուէարկութեան առիթով:

Շատ անակնկալի չեկայ երբ մեծագոյն մասին պատասխանը եղաւ որ "մեզ չի հետաքրքրեր, պիտի չքուէարկենք"...: "Անտարբերութիւն" բառը երբեք այս աստիճանի իրական չէ եղած անկախութենէն ի վեր... քաղաքը չափազանց հանդարտ եւ քնացած էր կիրակի օր: Ինծի այնպէս կը թուի որ ոչ "ընդդիմութիւն" կոչուածը, ոչ ալ քուէատուփերը որեւէ խճողում արձանագրած պիտի ըլլան: Ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է որ հազիւ 25–30%ը քուէարկելու գացած է եւ մարդ հաւատք չընծայեր "Ա.յո"ի վերագրուած տոկոսներուն (93,5%)... եւ այդպէս պէտք է եղած ըլլայ: Որդեգրուած ձեւը, քարոզչութիւնը, միակողմանի անկարգութիւնները չափազանց մօտէն կը յիշեցնէին սովետական հին օրերը... կեղծիքը բացայայտ է, ճշդրիտ տուեալները երբեք կարելի պիտի չըլլայ ստուգել պետական մեքանիզմին խիստ հսկողութեան ներքեւ գտնուելով, բայց դժուար չէ հետեւցնելը, որուն համար բացայայտ տուեալներ գոյութիւն ունին:

Մարդկային իրաւունքներու պաշտպան հայկական ճիւղին մէկ կարեւոր անձնաւորութիւն մը, որուն պաշտօնը պիտի ըլլար քուէարկութիւններու օրինաւորութեան վրայ հսկել, զարմանքով նկատած է որ պաշտօնին վայրը չհասած արդէն իր "դրական հաւանութիւնը" ստորագրած եւ պահարանը փակած են...:

Այս ընթացքով, կը համարիմ որ, Հայաստան տակաւին շատ երկար ժամանակի կը կարօտի արդար քուէարկութեան հասնելու համար:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅՈՑ ԳԻՐԵՐՈՒ ԳԻՒՏԻՆ 1600ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

ՍԱՀԱԿ Ա. ՊԱՐԹԵՒ

348, ԿԵՍԱՐԻԱ - 439, ԲԼՈՒՐ ԳԻՒՂ, ԲԱԳՐԵՒԱՆԴ ԳԱԻԱՌ(1)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Այլապէս տխուր է պատկերը Պարսկական բաժնին մէջ: Դաւաճանութիւնը իր դժխեմ երեսը ցոյց կուտայ: Զրպարտութիւններ կը յայտնուին ասոր: Մէկ խօսքով, ազգային ցաւոտ վէրքը՝ կրկին կը կոտոշայ Հայոց արդէն հլւծող մարմնին վրայ: Հարցը սա է: Հայոց արքան՝ Խոսրով Գ. Արշակունի, ի զո՞ւր կը ձգտի հայկական բաժանեալ հողերու վերամիացումով եւ կեդրոնական զօրաւոր ուժի մը հաստատումով վերակենդանացնել Մեծ Հայքի թագաւորութիւնը: Այստեղ կը բախի կեդրոնախոյս ուժերու (նախարարութիւններ) դատապարտելի ընդդիմութեան: Շարժումը կը դառնայ եղկելի, երբ հայազգի նախարարներ ըմբոստութեան դրօշ պարզելով կ'ապստամբին Խոսրով Գ.ի դէմ, այլ խօսքով իրենց վեհապետին դէմ: Դեռ աւելի սահմռկեցուցիչը: Առաւել պժգալին: Կը դիմեն մահուութեան, քսու զրպարտութեանց: Կը պահանջեն Պարսից արքայէն՝ Խոսրովի տեղ դահ բարձրացնել նոր թագաւոր մը: Պարզ է թէ Պարսից արքան պատեհ առիթէն օգտուելով դահընկեց կ'ընէ մեր արքան: Եւ զայն կ'աքսորէ հեռու-հեռաւոր Անյուշ բերդը: Աքսորեալ արքայէն տեղ Հայոց թագաւոր կը կարգէ անոր եղբայրը՝ Վռամշապուհ (Վաղարշ 392–414):

Տգեղ, յոռի մանրամասներ տեղ կը գտնեն մեր ալեհեր Հայրապետին կեանքին վախճանական տարիներու կենսագրական էջերուն մէջ: Եւ, բոլորն ալ, ընդհանուր գիծերով, աղերս ունին Պարսից արքունիքի վարած հայահալած քաղաքականութեան հետ: Ցիրուի, Հայոց թագաւորութեան, ուստի Հայ Պետականութեան անկումին եռք, միակ կեդրոնացեալ նկատելի ուժը՝ համազգային բնոյթով եւ դիմագիծով, կը մնար Հայոց Եկեղեցին: Անհրաժեշտ էր քանդել այս անառիկ միջնաբերդը եւս: Այնուհետեւ, պարտադիր կրօնափոխութեան ճամբով, վերջնապէս, միանգամ ընդմիշտ, արմատախիլ ընել նոր Վարդապետութիւնը՝ Քրիստոնէութիւնը Հայոց մէջ: Միով բանիւ՝ պարսկացնել Հայերս:

Բայց ներկայացնենք մէկ-քանի կարեւոր արարուածք:

Վռամշապուհի մահէն անմիջապէս եռք, Սահակ Ա.ի յաւուրս դիմումին ընդառաջելով, Ցազկերտ Ա. (399–420) անչուշտ շատ լաւ գիտնալով թէ երկար պիտի չապրի, կրկին Հայոց գահին վրայ կը բազմեցնէ աքսորավայրին մէջ հալ ու մաշ դարձած, հիւծած Հայոց նախկին արքան՝ Խոսրով Գ.: Արդէն, ինչպէս նախատեսելի էր, այս վերջինը իր գահը դրաւելէն (414) ուէ ամիս եռք կը մեռնի:

Ուղին կը հարթուի այլեւս: Վերջնականապէս: Ծայր կ'առնէ բերդը ներքին դրաւելու վաղեմի ծրագիրին իրագործումը: Նենգ, այլ սակայն ազդու միջոցը: Ցազկերտ Ա. Հայոց գահին վրայ կը բազմեցնէ իր հարազատ զաւակը՝ Շապուհ Գ. (Պարսիկը): Այս ճամբով միանգամ ընդմիշտ վերջ կը գտնէ Հայ Արշակունեաց թագաւորութիւնը: Մերոնք՝ դժգոհ, դժկամութեամբ կ'ընդունին օտարի մը ներկայութիւնը Հայոց գահին վրայ: Ի վերջոյ օտար տիրակալ մըն է, նկատել կուտան մերինները: Շապուհ Գ. ուէ տարի գահակալելէ եռք, Հօրը՝ Ցազկերտի մահուան բոթը առնելով, կը փութայ Պարսկաստան, հօր թափուր մընացած գահը ձեռք ձգելու մտօք: Բայց քիչ անց, 420ին, կը սպանուի իր հակառակորդներուն ձեռքով:

Առնակ վիճակ՝ այնուհետեւ, Հայաստանի մէջ: Բարեբախտաբար՝ կարճ ժամանակով: Կրկին դիմում Պարսից թագաւորին՝ Վռամ Ե.ի, ծանօթ նաեւ Վահրամ-Բահրամ Ե. Գոռ անունով (420–438), խնդրելով նոր գահակալ մը, այս անգամ անպայման Արշակունեանց տոհմէ: Արքան կը համաձայնի եւ, Վռամշապուհի անչափահաս որդին՝ Արտաշէս Գ. Հայոց թագաւոր կարգելով կը ճամբէ Հայաստան: Թուականը՝ 422:

Ասով, սակայն, նոր սեւ էջ մը կը բացուի մեր արդէն ցաւոտ պատմութեան մէջ: Մանաւորաբար, այդ ժամանակներուն, այդ թուականներուն հայող: Մեղադրելի եւ մոլի երիտասարդ – մոլի եւ պիղծ թագաւոր – ցոփակեաց ա՛առակ տղայ - զազրագործ եւ գիջասէր: Ահա՛ նորընտիր 18ամեայ արքային հասցէին ուղղեալ անհաճոյ խօսքեր, անոր անունին, անձին կցուած վարկաբեկիչ պիտակներ, անվայել որակումներ:

Իրաց այս տխուր պատկերին առջեւ, ցաւօք, տգեղ արարքը կ'արձանագրուի: Հայանուն նախարարներ, ուէ տարուան զահակալութիւնը բաւ համարելով, դատախազ կը կանգնին իրենց թագաւորին դէմ, Պարսից վեհապետին առջեւ եւ, Արտաշէսի զահընկէցութիւնը կը պահանջեն: Մի խժամանակ, կը խնդրեն ունենալ Պարսիկ կուսակալ մը:

Դեռ աւելին՝ կը պահանջեն, որ երիտասարդ արքային խնամակալը Սահակ Ա., իբր Հայրապետ Հայոց, իրենց միանայ, զօրավիզ կենայ իրենց դիմումին, բայց ի զուր: «Նախարարները Ս. Սահակն ալ բռնադատեցին իրենց հետ միանալ, սպառնալիքներ ու հրապոյրներ ալ փորձեցին, որպէսզի իրենց հետ դաւանանելու ստիպեն, բայց չյաջողեցան», կը գրէ Մ. Օրմանեան Ազբ. («Հայոց Եկեղեցի»):

Մանօթ է ամբարտաւան, անոպայ նախարարներուն յղեալ ծերունազարդ Վեհափառին սա պատասխանը՝ անչափ խոհուն, անչափ զգօն,-

«Ի՞նչպէս փոխեմ իմ ախտացեալ ոչխարը առողջ գազանի հետ, որի հէնց տոռդջութիւնը պատուհաս է մեզ»:

Նոյնը կը հաստատէ Ժ.Դ. դարու պատմագիր Կիրակոս Գանձակեցի,- Իսկ Սուրբ Սահակ ոչ առ ի-կենուլ (իմա՝ փոխել) զգառն գայլոց («Պատմութիւն Հայոց», Երեւան, 1961):

Ի լուր յախուռն պատասխանին՝ դատավճիռ քինախնդիր եւ ցասկոտ նախարարներուն՝ կ'արձակուի: Ան եւս կ'ամբաստանուի իբր Աւտաշէսի կամակից եւ, Պարսից վեհապետի թշնամի: Հետեւաբար՝ դաւադիր, դաւաճան:

Այս ենթադրեալ դաւաճանութեան ամբաստանութեամբ, բեմականացած կարճ «դատ-դատաստան»է մը եռք, ան ա՛լ իր կարգին կը պաշտօնազրկուի ու կ'աքսորուի Պարսկաստան, Հայոց գահընկեց արքային հետ: Աւտաշէր կամ Աւտաշէս Գ. կը բանտարկուի Պարսկաստանի մէկ հեռաւոր նահանգին՝ Խուժաստանի (Խուզեստան) Անյուշ բերդը: Հոն ուր, չզթայակապ կ'առաջնորդուէին ցմահ բանտարկութեան դատապարտուածները: Կայսեր անհնազանդ, ըմբոստ հպատակները:

Սահակի տեղ մեր Եկեղեցւոյ գլուխը կ'անցնի Սուրմակ Մանազկերտացի, Արծկեցի քսու երեց մը, որ դաւադիր նախարարներուն միացած էր աթոռատենչ ձգտումներով, փառատենչ նկրտումներով: Արդէն Պարսից արքունիքին մէջ է, որ «կ'ընտրուի» կաթողիկոս, իր դաւադիր դասակիցներուն կողմէ եւ, Վռամի վաւերացումէն եռք, կը հաստատուի Հայաստան:

Իրմով՝ հայրապետական աթոռը, վարչական կարգով կ'ունենայ յափշտակիչ մը: Հակաթոռ մը կեանքի կը կոչուի: Դուռ կը բանայ խառնակ օրերու, ժամանակներու: Ապաբարոյ գործերու համար վռնտուած Սուրմակի (428) տեղ, մի՛չտ Պարսից արքայի որոշումով, ասորի չհաղէտ եկեղեցականներ կը բազմին Լուսաւորչի տոհմային աթոռին վրայ: Բրքիշոյ (429), Շամուել կամ Շմուել (432) եւ դարձեալ Սուրմակ (437) (3):

Այլ, սակայն, կղերն ու ժողովուրդը բացէ ի բաց կը մերժեն հակաթոռներու իշխանութիւնը, եւ միշտ հոգեւոր գլուխ ու Հայրապետ կը ճանչնան աքսորական Հայրապետը:

Հակառակ մանրամասներ կ'երեւին Սահակ Ա.ի վերջին տարիներու գործունէութեան մասին: Ղազար Փարպեցի կը պատմէ, թէ ան աքսորէ վերադարձին հեռու կը մնայ կաթողիկոսական աթոռէն, թէեւ հոգեւորականներ եւ նախարարներ մէկէ աւելի անգամ կը խնդրեն՝ թախանձագին, որ կրկին առանձէ կաթողիկոսական պաշտօնը: Վշտահար ծերունին կը մերժէ: Կը վախճանի պարզ, ընթացիկ եկեղեցականի մը պէտք:

Խորեացի տարբեր պատմութիւն մը կը ներկայացնէ: Սահակ Ա. բանտարկուած կը մնայ Պարսկաստան, մինչեւ որ նախարարները դահընկէց ընեն Իշըքիշոյ ասորին եւ, վինք հրաւիրեն թափուր մնացած աթոռին գլուխն անցնելու: Պարսից արքան, դիւանագիտական ճարպիկ խաղով մը (զանց կ'առնենք կէտեր) կը վճռէ հաստատել երկու կաթողիկոսական աթոռ, հակադիր դիրքերով: Շմուել կը դառնայ բուն կաթողիկոս, իշխանութեան իմաստով, քանի վարչական բնոյթի բոլոր գործառութիւնները կը վերապահուին անոր: Աստուծոյ իրաւառութեան տակ կը մնայ դատաստանական գործը, ինչպէս նաեւ արքունի հարկերու եւ տուրքերու դանձումը, իսկ Սահակ կը դառնայ ասոր աստրաղեալը, առանց գործադիր իշխանութեան իրաւասութեան, լոկ իբր կրօնի վարդապետական-դաւանական մարզի առաջնորդ: Կրնայ եպիսկոպոս ձեռնադրել, պայմանաւ որ թեկնածուն ձեռք ձգէ Շմուելի հաւանութիւնը:

Վռամ Ե., Պարսից արքան, երդումով կը ձգտի ապահովել Սահակ Ա. Պարթեւի հաւատարմութիւնը հանդէպ իր գահին, ուրեմն Պարսկաստանի: Դաշնակցելով հաւատակից Բիւզանդացիներուն, չդառնայ «կորստեան պատճառ Հայոց աշխարհին ի մէնջ», ո՛չ ալ «փոխել զբարեբար անուն մեր ի չարաչար»: Սահակ կ'երդնու:

Լէօ, որմէ կը քաղենք վերոյիշեալ մանրամասները, կ'աւելցնէ.- «Սահակը լուռ ականատես էր, թէ ինչպէս Շմուելը կեղեհում էր, ինչպէս էր իր չսիրած եպիսկոպոսներին հեռացնում պաշտօնից, պատրուակ բռնելով թէ նրանք անհաւատարիմ են գտնուել արքունական հարկերը գանձելիս, եւ օգտուելով այս առիթից, յափշտակում էր եպիսկոպոսների ունեցած հարստութիւնները: Շմուելի հետ որեւէ ընդհարում չունեցաւ, թէեւ իրար բաւական մօտ էին այդ հակաթոռները: Շմուելը նստում էր Վաղարշապատի կաթողիկոսարանում, իսկ Սահակը՝ Բագրեւանդ գաւառի Բագաւան գիւղում»:

438ին, Սեպտեմբեր 7ին, Ս. Յովհաննէս վանքի իր կաթողիկոսարանէն քիչ հեռու նոյն Բագրեւանդ գաւառի Բլուր գիւղին մէջ կը վախճանի Սահակ Ա. Պարթեւ կաթողիկոս, ինչպէս կ'ենթադրուի 90 տարեկանին:

Ա՛ւ մինչ կը փակուի Բագրեւանի կաթողիկոսարանը, Արածանի գետի ափին: Սահակ Ա. անզարժ կը մեկնի մենութեան մէջ: Գովը կը գտնուի միայն Վարդան Մամիկոնեանի կինը՝ Դուստր կամ Դրստրիկ եւ Երեմիա սարկաւագը, վախճանեալին մտերիմ աշակերտը: Անշուշտ մարմինը կը տեղափոխեն Տարօն, ուր կը թաղեն Աշտիշատ, Լուսաւորիչի տան սիրած դաստակերտը: Վեց ամիս ետք, 439 փետրուար 17ին, Վաղարշապատի կաթողիկոսարանին մէջ, կը վախճանի միւս մեծ Հայը՝ կաթողիկոսին տեղապահը՝ Մեսրոպ Մաշտոց, վսեմափայլ վարդապետ կոչեցեալ: Գրեթէ տարեկից Սահակ կաթողիկոսի:

*
**

Անկասկած, Սահակ Ա. Պարթեւ, ինչպէս նաեւ Մեսրոպ Մաշտոց, Ե. դարու հայկական վերածնութեան ներշնչեալ մեծ առաջնորդները կը դառնան: Աստուածաշունչի թարգմանութիւնը մանաւանդ՝ պատակոմը կը հանդիսանայ Սահակի մեծ տեսիլքին: Աստր իրագործումին: Անշուշտ, Մեսրոպի Հայոց տառերու «աստուածապարգեւ» գիւտէն անմիջապէս եռք, իբր հետեւութիւնը ասոր, բնական, հարկա՛ւ: Յայտնապէս հայացնելով մեր դպրոցները՝ Սահակ Պարթեւ կը ձգտի ազգային անհատականութիւն մը ձեւաւորել, հայկական ինքնատիպութիւն մը կազապարել մեր դիմագիծին համար: Կերտել տառով եւ դպրութեամբ իւրայատուկ դէմքը Հայոց: Կայուն, մնայուն: Ցաւերժական (4):

Հետեւաբար, ի զուր չէ, որ ժողովրդեան խնամատութեամբ ան՝ Սահակ Ա. Պարթեւ, միւս երանաշնորհ Սուրբին հետ՝ Մեսրոպ Մաշտոց կոչեցեալ, կ'ոգեկոչուի Լուսաւորիչ մտաց՝ դպրութեան լոյսով: Ինչպէս Հայոց Դարձի Սուրբն ալ՝ Գրիգոր Ա. Պարթեւ, Լուսաւորիչ հոգւոց՝ հաւատքի լոյսով: Գալով Ներսէս Ա. Պարթեւի, առաւել ծանօթ Մեծն Ներսէս անունով, Լուսաւորիչ սրտից՝ այս անգամ բարոյախօսութեան լոյսով:

Ս. Սահակ կը հանդիսանայ հայ մատենագրութեան պատկառելի հայրերէն մին, գլխաւորներէն մէկը, անկասկած:

Ուստի պարտինք երախտագիտութեամբ յիշել եւ ըստ արժանւոյն մեծարել անունն եւ գործը մեր Սուրբին, ազգային:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ.-

3.- Լէօ խօսելով ասոնց մասին, յատկապէս Բըրբիշոյի, կը գրէ. «Սակայն այս Սիրիացին աւելի եւս փորձանք դարձաւ երկրին համար: Իր հետ բերեց այնպիսի բարբեր, որոնք անհանդուրժելի եղան հայկական միջավայրում: Կաթողիկոսն ու նրան շրջապատողները ունէին իրենց հետ բազմաթիւ կանայք եւ այլ ծրիակերներ, որոնց տիրապետութիւնը մանաւանդ հայ հոգեւորականութեան համար անտանելի պիտի լիներ» (Լէօ, «Հայոց Պատմութիւն», Բ. հտ. գիրք առաջին, Երեւան, 1967):

4.- Յիշեցնենք, թէ ան է, որ յատուկ հրամանագրով կ'արգիլէ օտար լեզուներով ու գրութիւններով ուսուցումները եւ, ամէնուր, դասաւանդումներ կը կատարուին հայերէն: Կ'ազգայնացնէ մեր կրթական յարկերը՝ դուրս դնելով յոյն եւ ասորի դպրապետները:

Ծ.Մ.

նեցան նախ բացման օրը՝ Հոկտ. 24ին, «Մոսկուա կինօթատրոնի առջեւ՝ «Շառլ Ազնաւուր» հրապարակում: Միջոցառումը ներկայացաւ ազգագրական պարերով, ղուռնա եւ դհոլի հնչողութեան տակ, խորհրդանշելով՝ «կանչ» համահաւաքի: Երրորդ օրը Սայաթ-Նովայի աղբիւր-յուշարձանի մօտ կայացաւ «Վարդատօն» (1)-ը, ուր իւրաքանչիւր ներկայ զեռեղեց մէկ վարդ: Այնտեղից թափօրը շարժըւեց դէպի Մարտիրոս Սարեանի արձանին յարող պուրակը, որտեղ կազմակերպուած էր կերպարուեստի ցուցահանդէս: Սարեանի արձանի պատուանդանի մօտ հանդէս եկան փառատօնի բազմաթիւ այլ մասնակիցներ:

Այսպիսի բացօթեայ միջոցառումները դեղեցիկ են եւ բաւականին հարազատ երեւոյթ կեանքի մէջ, որ անմիջականութիւն ու հարազատութիւն է ներշնչում:

Փառատօնը Սայաթ Նովային նուիրուած լինելով ցոյց է տալիս եղակի ուշադրութիւն ու դնահատանք հանդէպ արուեստագէտը: Նրա գործերը դեղարուեստական մեծ արժէք ներկայացնելով, անհրաժեշտ են որ պատշաճօրէն կատարուեն: Ուստի, պէտք է, որ հասարակութիւնը եւ կատարող անձերը համապատասխան ճանաչողութիւն ունենան եւ կարողանան ներթափանցել նրա երաժշտական մտածողութեան: Եթէ ոչ, սերունդների միջեւ ժառանգականութեան փոխանցումը կը դադարի եւ այդ արուեստը կը դատապարտուի կորըստեան:

«Աշուղական արուեստ» ասուածը առանձնակի մի հասկացողութիւն եւ համակարգ է, որով զատւում է այլ արուեստներից: Հիմքը դրուած է երգարուեստի վրայ, որին յաճախ ընկերակցում է լարային նուագարանը: Վերջինով չէ՛ որ գլխաւորը պայմանաւորւում է. քանի էլ որ ներկայումս կան նուագածուներ, որ կատարում են աշուղական մեղեդիներ, բայց առաջնահերթը տրւում է «խօսք»ին:

«Խօսք»ն է առաջնորդում աշուղին, որը նա ուղղում է դէպի մի լսարան: Իսկ աշուղ կոչուածը բանաստեղծ - երգիչ - նուագածու է, կամ պարզապէս կատարող: Նա կարող է մատուցել իր սեփական ստեղծագործութիւնները, զուգորդելով դրանք աւանդական կամ ինքնատեղծ մեղեդու:

Այդ երգարուեստը իր բովանդակութեամբ եւ ձեւով զտնւում է ժողովրդականի եւ գրական քնարերգութեան միջեւ: Ամէն տեսակ ազատ ստեղծագործութիւն աշուղական երգ չի կարող լինել: Նա ունի իր պարտադիր կանոնները, տաղաչափական խիստ օրէնքները, որոնք չափազանց բազմազան են, թարգ ու պահանջում են յատուկ ուսումնասիրութիւն: Այս ամբողջութեան մէջ է, որ մի հասարակաց զաղափարով համախմբւում է «աշուղական արուեստ» հասկացողութիւնը:

Ջմռռնանք որ Սայաթ Նովայի երգը երկար ճամբայ է կտրել, մինչեւ մեր օրերն է հասել: Սայաթ Նովայի մահուանից (1795) մինչեւ Գ. Ախվերդեանի (2) առաջին անգամ հրատարակած (1852) հատորն խաղերը աւելի քան կէս դար մնացած, իսկ ձայնանիշերով մեղեդիների գրանցումը(3), բանաւոր հաղորդման միջոցով՝ մէկ ու կէս դար:

Այս բոլոր ուշացումները կարող են, բանաւոր փոխանցուող արուեստը, դիւրաբեկ դարձնել եւ կորստեան ճամբան բացել: Կան նաեւ, փոխանցումը խափանող այլ լծակներ, որոնք են՝ պատմական ու քաղաքական յարափոխոխ եւ ազդու անցքերը, ժամանակի առաջխաղացումը, մտածելակերպի փոփոխութիւնը: Աւելացնենք լեզուի հետ եկող խոչընդոտները՝ 18րդ դարի Թիֆլիսի բարբառն ու բազմաթիւ խորհրդանիշներով եւ պատկերաւոր լեզուն: Եւ ի վերջոյ՝ մեղեդիների ուշ շրջանի գրանցումները, հարցեր կարող են առաջ բերել մեղեդիների հեղինակային պատկանելութեան եւ նրանց կատարողական արուեստի վրայ. դիւրին չէ գրանց սերնդէ սերունդ աղաւաղումից զերծ պահելը:

Այս բոլոր դժուարութիւնները անտեսել չի կարելի: Աւանդութիւնը պայմաններ պէտք ունի հարազատ փոխանցուելու համար:

Փառատօնը իր մասնակիցներով, իր նորագոյն աշուղների ստեղծագործութիւններով, ի յայտ բերեց մի իրականութիւն: Ժողովրդի յիշողութեան ընդերքում ու նրա կեանքի հետ կապուած կան աշուղական մտածողութեան չառաւիղներ, որոնք անուում են տակաւին հնից եկած ակունքներից եւ դեռ ունակ են զրաեւորելու իրենց նորօրեայ արտայայտութիւնները:

Հողը պարարտ է թուում, ցանո՛ղն ու հնձո՛ւորը պիտի աչալուրջ լինեն:

Վերջին տարիներին, Հայաստանում, աշուղական արուեստի չուրջ կայացած հետաքրքրութիւնները աճ են ցոյց տալիս:

1992 թուին վերակազմաւորուեց «Սայաթ Նովա» (4) Աշուղական Երգի Անսամբլը, ղեկավարութեամբ Թովմաս Պօղոսեանի: Սա սկիզբ էր, եւ կորիզ դառնալով, հերթական կազմակերպուեցին այլ աշուղական հաստատութիւններ:

Հարկ է յիշել.

1995 թ. ստեղծուեց «Սայաթ - Նովա» Մշակութային Միութիւնը, որն ունի աշուղագիտական կենտրոն: Կենտրոնն ունի գրադարան, ձայնադարան (8000ից աւելի ձայնագրութիւններով), տեսադարան, պահւում են դիւանները: Կենտրոնը զբաղւում է նաեւ հրատարակութիւններով:

1998թ. հիմնուեց «Զիւանու» աշուղական դպրոցը: Այնտեղ յաճախում են արդէն 150 երախաներ: Դասաւանդւում է երգեցողութիւն, նուագարանների ուսուցում, աշուղական արուեստի պատմութիւն, գրականութիւն եւ տաղաչափութիւն: Դպրոցի առաջնահերթ եւ հիմնական խնդիրն է կենտրոնացնել մեր ժամանակներում ապրող եւ ստեղծագործող բոլոր աշուղներին:

2004 թ. հիմնուեց «Հայ աշուղներ»ի միութիւնը: Աշուղների միաւորմամբ, ըստ տեղծուեց «Հայ աշուղներ» երգի անսամբլը:

Այս բոլորի մէջ մեծ է Թովմաս Պօղոսեանի դերը, սկսեալ «Սայաթ-Նովա» աշուղական խմբի ստեղծումից մինչեւ միւս հաստատութիւնների կազմաւորումը ու Հոկտեմբեր ամսի Փառատօնը, որը եղաւ կարեւոր համախմբող աշխատանք: Իր կողքին պիտի յիշենք աշուղադէտ-երաժշտագէտներ՝ Շաւիղ Գրիգորեանը, Էլինար Շահինը, Ցասմիկ Էլոյեանը, Լուսինէ Նազարեանը, նաեւ երաժիշտ նուագածուներ՝ Արտեմ Ասատուրը, Հրաչեայ Մուրադեանը եւ դեռ ուրիշներ, որ ապահովում են սոյն աշխատանքների առաջխաղացումը:

Հանդիսատես, կազմակերպիչ ու մասնակից, բոլորս համախմբուած աշուղական երգի կախարդանքի տակ, երեք բեղուն օրեր անցկացրինք: Ինչպէս Գ. Ախվերդեանն էր ասում. «Աշուղներին ի՛նչպէս չսիրես, որ իրենք սկի չեն պակսեցրել սէրն. խրախճանքով ուրախացրել ու տրտմութեան մէջ սուգ են արել ազգի հետ: Թէ՛ սիրտը շահելով, թէ՛ խրատով, թէ՛ պարսաւելով կրթել են իրենց ժողովրդին: Միշտ ազգի մէջ ու ազգի հետ, իմանալով սրա պակասութիւնները, հէնց իրենց նոյն մեղեդով բեռնած, սրտումն էլ կրելով նրա զգացմունքն՝ զուարթ ու կոկած ցկարագրել են սիրու կաթոգին գրգռանքն, հետն էլ դէմդիմաց խօսելիս չեն ճաշուել՝ անպարկեշտ ու անգութ մարդուն հրապարակում հալածելուցն: Աւանդել են մեզ իրենց սրտի ցաւերն ու տարփանքն, ու վարքն ժողովրդի» (5):

Ի զուր չի տրուած «աշուղ» անուանումը՝ «սիրահար» իմաստով մի ամբողջ ստեղծագործ դասի, որը նուրբ ու զրոյցի եղանակով խօսում է մեզ հետ:

Աւարտենք մեր զրոյցը Սայաթ Նովայի մէկ խօսքով, որ փոխադարձ պիտի ցանկայինք իր արուեստին նկատմամբ արտասանել՝

Աշխարքս աշխարով կշտացաւ,
յիս ինձանից ստ՛ով, աչքի լուս...

Ա. Գ.

---

(1) 1914 թուի Մայիս 15ին, Թիֆլիսում, հայ եւ վրաց գրական գործիչների եւ ողջ Թիֆլիսի հասարակութեան կողմից յարգանքի տուրք մատուցուեց կաթողիկէ Ս. Գէորգ եկեղեցում, Սայաթ Նովայի շիրիմի առջեւ:

Իւրաքանչիւրի կրծքին կար մի կարմիր վարդ, որպէս երգչի սիրոյ խորհրդանիշ: Տօնը նշեցին համաժողովրդական շքեղ ու պատմական հանդէսով: Այդ օրը աւանեցին «Վարդատօն»: Նրա նախաձեռնողներն էին՝ Յ. Թումանեանն ու նկարիչ Գ. Բաշինջաղեանը: Այդ աւանդոյթը մինչեւ օրս էլ ամէն տարի, նոյն թուականին կը նկատւում է:

(2) Գէորգ Ախվերդեանը (1818–1861) 1848ին ձեռք բերելով աշուղի «Դավթարը», 1852ին լոյս է ընծայել նրա հայերէն խաղերի առաջին ժողովածուն (46 խաղ)՝ կցելով նրա կենսագրութիւնը, Թիֆլիսի բարբառի բառարանիկ եւ բանաստեղծութեան մը բացակայութենէ մը ետքը վերադառնալ իր օճախը:

Ցոյսը կը չողար այդ օրերուն ամէնուն աչքերուն մէջ, իսկ այժմ վերադարձի պահուն՝ յուսահատութիւնը դրոշմուած էր ամէնուն դէմքին վրայ:

*
**

Այդ բազմութեան մէջ յանկարծ նշմարեցի Սուլթանիէէն նոր հասած ծանօթներ, որոնցմէ մին, փոքրիկ աղջիկ մը 12–13 տարեկան, ճամբան կատքէն ինկած ու թեւը կոտրած էր:

Խեղճը անմիջական խնամքի պէտք ունէր:

Գոնիացի բարեկամ մը, որուն հետ էի, խորհուրդ տուաւ իսկոյն Միս Քուշմանի դիմելու: Միասին տարինք աղջիկը որբանոց:

Տիկին Քուշման չատ սիրալիր ընդունելութիւն մը ըրաւ մեզի եւ երբ իմացաւ մեր այցելութեան պատճառը, իսկոյն հրաման ըրաւ որ աղջիկը մօտերը գտնուղ յոյն վիրաբուժի մը տարուի եւ խնամուի:

Առաջին անգամն էր որ կը տեսնէի այս մեծ բարերարուհին որ մեր այնչափ որբերուն եւ որբուհիներուն համար ճշմարիտ մայր մը եղած է:

Աւրիթէն օգտուելով՝ այցելեցի նաեւ որբանոցը:

Պէտք է ըսել որ մաքրութիւն եւ կարգապահութիւն անթերի էին: Որբերու եւ որբուհիներու զուարթ եւ առողջ դէմքերը ցոյց կուտային թէ որքա՜ն լաւ խնամած էին այդ խեղճերը: Իրենց զգեստները եւ ճերմակեղէնները նոյնպէս նոր ու մաքուր էին եւ որբերուն կուտային ո՛չ թէ անծնող լքուածներու՝ այլ գիշերօթիկ վարժարանի մը բարեկեցիկ աշակերտներու կերպարանքը:

Երկու Հայ օրիորդներ հսկողի պաշտօն կը կատարէին այս հաստատութեան մէջ, որ Գոնիայի լաւագոյն չէնքերէն մէկն էր:

Միս Քուշման ըսաւ թէ աւելի թիւով որբեր պիտի առնէր իր քով եթէ տեղ ունենար: Շատ մը որբեր ստիպուած էր չէնքէն դուրս մանաւանդ անհատներու քով տեղաւորել, անոնց անունդին համար ամսական վճարում մը ընելով: Բնականաբար աստղ այնքան լաւ չէին անոնք որքան բո՛ւն որբանոցին մէջ գտնուղները:

Իմ չնորհաւորութիւններս եւ յանուն մեր ազգին մեր երախտագիտութիւնը յայտնելով մեկնեցայ Միս Քուշմանի քովէն եւ հիւանդապահուհիի մը ընկերակցութեամբ տարինք Նուարդը յոյն վիրաբուժին որ երբ լսեց թէ Միս Քուշմանի կողմէ եկած էինք, իր միւս հիւանդները թողելով անմիջապէս Նուարդին կոտրած թեւը խնամեց:

(Շար. 172)

ԱՆԻՄԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԴԷՊԻ ՊՈԼԻՍ

Գիշերը ժամը տասնին հասանք Գոնիա: Այդ յոռի պայմաններուն մէջ, չուզեցի ճամբորդութիւնս չարունակել, մանաւանդ որ ինծի ըսին թէ՝ Գոնիայէն կըրնայի դիւրաւ աղէկ վակօն մը գտնել:

Գիշերը անցուցինք կայարանի մօտերը գտնուղ Աւստօս օթէլը ուր ահագին բազմութիւն մը լեցուած էր: Ամէն ցեղէ մարդ կար հոն, Զինացի, Անգլիացի, Ֆրանսացի, Գերմանացի, Թուրք, Արաբ, Հայ, Ցոյն, Հրեայ եւն. եւ օթէլին բոլոր ախոռները, նաւթարանները եւ սեղանները ակողնի վերածուած էին գիշերը:

Հետեւեալ առտու գացի քաղաք ուր հետզհետէ հանդիպեցայ բարեկամներու, Յակոբ Տէր Յակոբեանին, Սարգիս Սբ-

բենցի, Տօքթ. Տէր Ստեփանեանին, Միւնաս Ծալեանին եւն.:

Ցետոյ եկայ կայարան ուր տարագիրներու մեծ բազմութիւն մը խռնուած էր փողոցն ու հրապարակը:

Տեսարանը կը յիշեցնէր տեղահանութեան օրերը, միայն թէ այժմ խե՛ղճ վերապրողները չունէին առաջին օրերու առոյգ ու առողջ կերպարանքը: Դալկահար, նիհար, կմախացած դէմքեր էին ամէնքն ալ, տենդէ ու թանչքէ հալած, սպառած, անասունութենէ մաշած, երկարատեւ ու ամէնօրեայ թշուառութեան ու տառապանքի տակ ընկճուած:

Ընդհանրապէս կիներ, ծերունիներ ու մանուկներ էին այդ վերապրողները, իսկ երիտասարդները ի՞նչ եղած, ո՞ւր մնացած էին, կա՛մ ամէնէ թապուրիներու մէջ նահատակուած եւ կամ անապատներու մէջ ջարդուած էին:

Ո՞ւր էին աքսորանքի առաջին օրերուն մաքուր հագուստները, ճերմակ սաւանները, կակուղ անկողինները... հիմա խեղճ թշուառները կը վերադառնային իրենց տեղերը գինւոներու, մուրացկաններու կերպարանքով:

Տի՛ւր տեսարան, աւելի տխուր քան առաջին օրերու բռնագաղթը, երբ տակաւին մահուան մանգաղը չէր հնձած այնչա՛փ երիտասարդ կեանքեր եւ երբ ամէն մարդ ծրագրուած ոճիրին ահագնութեանը անտեղեակ, կը յուսար կարճատեւ զապահութիւն անթերի էին: Որբերու եւ որբուհիներու զուարթ եւ առողջ դէմքերը ցոյց կուտային թէ որքա՜ն լաւ խնամած էին այդ խեղճերը: Իրենց զգեստները եւ ճերմակեղէնները նոյնպէս նոր ու մաքուր էին եւ որբերուն կուտային ո՛չ թէ անծնող լքուածներու՝ այլ գիշերօթիկ վարժարանի մը բարեկեցիկ աշակերտներու կերպարանքը:

Երկու Հայ օրիորդներ հսկողի պաշտօն կը կատարէին այս հաստատութեան մէջ, որ Գոնիայի լաւագոյն չէնքերէն մէկն էր:

Միս Քուշման ըսաւ թէ աւելի թիւով որբեր պիտի առնէր իր քով եթէ տեղ ունենար: Շատ մը որբեր ստիպուած էր չէնքէն դուրս մանաւանդ անհատներու քով տեղաւորել, անոնց անունդին համար ամսական վճարում մը ընելով: Բնականաբար աստղ այնքան լաւ չէին անոնք որքան բո՛ւն որբանոցին մէջ գտնուղները:

Իմ չնորհաւորութիւններս եւ յանուն մեր ազգին մեր երախտագիտութիւնը յայտնելով մեկնեցայ Միս Քուշմանի քովէն եւ հիւանդապահուհիի մը ընկերակցութեամբ տարինք Նուարդը յոյն վիրաբուժին որ երբ լսեց թէ Միս Քուշմանի կողմէ եկած էինք, իր միւս հիւանդները թողելով անմիջապէս Նուարդին կոտրած թեւը խնամեց:

(Շար. 172)

ԳՈՂՈՒԹԻՒ ԳՈՂՈՒԹ

ԳՈՖԻՆԻՈՑ (Ցունաստան) Ջաւարեան կեդրոնի մարզադաշտին ներս, Նոյեմբեր 19ին, տօնուած է Հ.Ց.Դաշնակցութեան 115րդ տարեդարձը: Գլխաւոր բանախօսը եղած է Հ.Ց.Դ. Բիւրոյի ներկայացուցիչ՝ Հրանտ Մարգարեան, որ ստանձնած էր նաեւ նորագիր դաշնակցականներու երդման ուխտը: Հանդիսութեան նախագահած է Սերգօ Գուլումճեան, Հ.Ց.Դ. Եբիտասարդական Միութեան խօսքը փոխանցած է Շաղիկ Պէրպէրեան: Հրանտ Մարգարեան չեչտած է որ հայ ժողովուրդը, վերջին ինը դարերու ընթացքին, երբեք այսքան ուժեղ եւ մօտ եղած չէ իր նպատակներու իրականացման եւ երբեք այսքան դիւրաթեկ չեն եղած ճեռք բերուած յաղողութիւնները ու աւելցուցած.- «Պէտք է գերազանցենք մենք մեզի, պէտք է համախմբուինք ընդհանուր գործի չուրջ, պէտք է չարունակենք պայքարը, մեր պոտենցեալ ամբողջական կարողութիւնները ասպարէզ հանելով եւ յաղթանակը մերը պիտի ըլլայ»: Տնտեսական հարցերուն անդրադարձած է երեք բաժին, պաշտօնական հանդիսութեան յաջորդած են գեղարուեստական յայտադիր մը եւ ինչոյքի քաժին մը: Պաշտօնական բաժինը փակուած է «Մշակ բանուոր» քայլերգով:

ՊՈԼՍՈՑ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցեկ-» պոյտ Հրեշտակները, Նոյեմբեր 17ին, սարքած են իրենց տարեկան Քեմփէսը, այցելուներուն ներկայացնելով իրենց միամեայ աչխատանքին պտուղները: Քեմփէսը տեղի ունեցած է «Պիլէք» հանգըստարանի սրահին մէջ: Բացումը կատարած է հոգաբարձութեան երկրորդ տեսնապետ՝ Արշակ Փօլատ, որ տարուած աչխատանքին համար իր չնորհակալութիւնը յայտնած է Կապոյտ Հրեշտակներուն եւ յաջողութիւն մաղթած: Ներկայացուած աչխատանքները կարճ ժամանակի մէջ սպառած են (Ծածկոց, անուչեղէն, մանկական հագուստներ, կաղանդի խաղալիքներ եւլն.):

**ՊՈՍԹՈՆ (Մասչուսէթս) Ամերիկահայ Ազգային Միութեան Պոսթոնի Մասնաճիւղը, Նոյեմբեր 19ին, Ուոթըրթաուն քաղաքի Ս. Յարութիւն եկեղեցւոյ սրահին մէջ, կազմակերպած է Ազգային Միութեան Ընդհանուր Ժողովի ներկայացուցիչներուն պատուոյ ընթրիք մը: Ներկայ եղած են Ազգային Միութեան Ընդհանուր Ժողովի ներկայացուցիչներ՝ Ռուբէն Սահակեան, Ռուբէն Ղազարեան, Ռուբէն Ղազարեան, Ռուբէն Ղազար

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 3· Տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին Լուսաւորչացն մերոց ԹԱԴԷՈՍԻ եւ ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՈՍԻ Առաքեալներուն:

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ Ա· ՔՀՆՑ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

L'ECOLE
«KHATCHADOUR ABOVIAN»
DE LA CATHEDRALE APOSTOLIQUE ARMENIENNE
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
DE MARSEILLE
organise son

Loto de Noël

Dimanche 4 décembre à 15 heures

au Centre Culturel **Sahak Mesrop**
339 avenue du Prado - 13008 Marseille
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70

Trottinnette électrique —
Four micro-ondes —
Appareils électro-ménagers —
Jambon entier — Paniers garnis —
Friandises

Gros lot — Spécial Noël

Parents et amis, venez nombreux encourager et soutenir notre Ecole pour le développement culturel de nos élèves.

Fabriqué & Distribué par CEPOVETT S.A
150, ancienne route de Beaujeu - GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE / SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09 - Em@il : stk@stk.fr

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐԼԻ-ԼԱ-ՎԻԼ·– Ալֆաֆլասթ 300 Եւրօ:

*
**

ՄԱՐԼԻ-ԼԱ-ՎԻԼ·– Պ· Ժ· Հանչէրեան 150 Եւրօ:

*
**

ՓԱՐԻԶ·– Գ· Գէորգեան 100 Եւրօ:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Սիլվա Էպլիղաթեան-Գարակիւլեանի, իր հօր՝ Մելքոն Էպլիղաթեանի մահուան առթիւ, խորապէս կը սգայ Լիբանանի նախկին երեսփոխան, հասարատաւոր ազգային՝ Տոքթ· Մելքոն Էպլիղաթեանի կորուստը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ· Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 1·000 Եւրօ Տիկին Թեմիլա Մալխասէ Հայաստանի որբերուն համար:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՍԷՆ ԼՈՒ - ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն Լու – Ս· Գէորգ եկեղեցւոյ թաղական խորհուրդը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Գրիգորիս Եպիսկ· Պալաբեանի, առ յաւէտ բաժնուած հոգեւոր հովիւներու, հիմնադիրներու, թաղական խորհուրդի անդամներու, ծառայողներու, նուիրատուներու եւ համայն թաղեցիներու ննջեցեալներու յիշատակին՝

Կիրակի, Դեկտեմբեր 4ին:

Պատարագ՝ Ժամը 10ին,
Հոգեհանգիստ Ժամը 11·30ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա· ՔՀՆՑ· ՏԷՏԷԵԱՆ

Եկեղեցական արարողութիւններէն յետոյ ընդունելութիւն՝ կից սրահին մէջ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section **«A. Tathéossian»** de PARIS

Voyage en Bulgarie

«ROUTE DES MONASTERES»

La Section «Archalouys Tathéossian» de Paris organise un circuit du **6 au 13 mai** en Bulgarie.

Visite des principales villes, monastères et sites naturels; rencontre avec la communauté arménienne.

Circuit en pension complète (hors boissons), hébergement en hôtel trois et quatre étoiles : 840 euros (base chambre double), hors taxes d'aéroport, hausses de carburant et assurance (annulation — assistance — rapatriement — bagages).

Renseignements et inscriptions :
avant le 30 décembre 2005
auprès de :
● Araxie **01. 39. 83. 71. 19** (19h-21h).

□

ՄԱՐՍԷՑԼ

Մարսէյլ քաղաքի "Սօսէ Մայրիկ" մասնաճիւղի տարեկան

ԼՕԹՕՆ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 11, ժամը 15ին, Հայ Մշակոյթի տունը:

12-14 rue Saint Bazile — Marseille 1er

Բազմաթիւ նուէրներ.

□

ՊՕՄՈՆ

ԼՕԹՕ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի "Նայիրի" մասնաճիւղին տարեկան Լօթօ-ն կիրակի, Դեկտեմբեր 4, ժամը 15ին, տեղւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

Սիրով կը հրաւիրուին ծնողներն ու համակիրները:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵԿԱՑՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ...

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 3·–

Տօն Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին Լուսաւորչացն մերոց Թադէոսի եւ Բարթուղիմէոսի որբ լուսաւորեցին զՀայաստան աշխարհն ի հեթանոսական դիցապաշտութենէ:

Քիչերայէն եւ առաւօտեան ժամերգութեանց պաշտամամբ:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ Ժամը 9ին,
Պատարագ՝ Ժամը 10ին:

*
**

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՑ

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 3·–

Ի ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Մայր Եկեղեցւոյ "Նուրհան Ֆրէնկեան" սրահի հարտարապետ

ՂԱԶԱՐՈՍ ԴՈՒՐԹԱՆ-ի

յիշատակին հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի մահուան քառասունքին առթիւ:

Յիշատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՑՔ ՏԱՃԱՐԻ

*
**

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7, 1988, ԺԱՄԸ 11·40
ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ՝ Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7, 2005·–
Տասն եւ հօթներորդ տարելից

Յիշատակի յարգանաց եւ աղօթից օր

Առ այդ պարտինք բոլորս մասնակցիլ Փարիզի Ս· Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ժամը 12 – 14ին տեղի ունենալիք Յիշատակի աղօթքներուն եւ արտայայտութիւններուն:

Հակում, աղօթք եւ հոգեհանգիստ ժամը 12–13ին:

Ժամը 13էն 14, Եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ ներկայացում՝ տալիկներու պատկերացմամբ՝

Արուեստագէտ
ՌԵԺԻՍ ԼԱՊՈՒՐՏԷԹ կողմէ
Մաստարա-ի Սուրբ Յովհաննէս Եկեղեցւոյն:

ԴԻՒԱՆ

Section **«A. Tathéossian»** de PARIS

Séjour familial à Bellefontaine

12 AU 19 FEVRIER

La Section «Archalouys TATHEOSSIAN» de Paris organise son séjour familial dans le centre de vacances à Bellefontaine (JURA).

Ambiance arménienne assurée!!!

Venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre!!!

Renseignements et inscriptions auprès de :
● Araxie **01. 39. 83. 71. 19** (19h à 21h);
● Alice **01. 42. 93. 03. 56** (19h à 21h).

Date limite d'inscription :
15 JANVIER

LES ACTIVITÉS DU CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

Directeur **Khatchig YILMAZIAN**

DECEMBRE

● VEPRES MUSICALES
Dimanche 4 décembre à 16h30
Cathédrale de la Major — Marseille
Vepres pour l'Arménie
CHOEUR SAHAK-MESROP
Direction : KHATCHIG YILMAZIAN

DEUX VOYAGES EN ARMÉNIE

(OEUCUMENIQUES, CULTURELS, HUMANITAIRES)

● **24 Avril au 1er mai 2006 : Voyage tous âges — Prix : 1.200 euros**
● **12 au 24 Août 2006 : Voyage de jeunes de +18 ans — Prix : 900 euros**

(Accompagnateur : Pasteur Samuel SAHAGIAN)

organisés par **Solidarté Protestante France-Arménie (SPFA)**

Pour s'inscrire, envoyer acompte de 200 euros à :
S P F A 1, rue Cabanis 75014 Paris (tél.: **01. 47. 35.30. 23)**

(Programmes détaillés sur demande)

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2
VENDREDI
2 DECEMBRE
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱԽԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

81ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·335 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 81e ANNEE — N° 21·335

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Հանրաքուէէն ետք

Կեդրոնական ընտրական յանձնախումբը մերժած է Նոյեմբեր 27ի հանրաքուէն չեղեալ նկատելու ընդդիմութեան պահանջը: Յանձնախումբին քարտուղարը մերժումը թացատրած է օրէնքի այն տրամադրութեամբ որ յանձնախումբին կ'արգիլէ վերջնական արդիւնքներու վաւերացումէն եառ նկատի առնել որեւէ դիմում: Արդարեւ հանրաքուէին արդիւնքները Նոյեմբեր 29ին վաւերացուած էին թէ՛ նախագահ Ռ. Քոչարեանի, թէ՛ համախոհական իշխանութեան կողմէ, հակառակ Ներքին ու Արտաքին դէմերու դիտողութիւններուն:

Նոյն քարտուղարը տեղեկացուցած է թէ ներկայի վուէլէն եառ ընդդիմութեան առարկութիւններուն առջեւ միակ բաց ճամբան Սահմանադրական ատեանն է: Սակայն ընդդիմութիւնը մերժած է այդ ընտրանքը: Այդ ճակատի ղեկավարներէն Վ. Մանուկեան յայտարարած է. "72 ժամ կու տանք, ո՛չ կեդր. ընտրական յանձնախումբին, այլ կառավարութեան. իրենց կը թողունք մեր պահանջին պատասխանելու օրինական ճեւը ըստնելու ճարը: Ես համոզուած եմ որ մեր ժողովուրդը պիտի չմոռնայ դաւաճանութեան այս արարքը որ գործուեցաւ իր աչքին առջեւ: Ռ. Քոչարեան այլեւս պիտի չկրկնէ .հոլովոյթը կը չարունակէ"։

Հակառակ Ռ. Քոչարեանի կողմէ "յաղթանակ" որակուած, չնորհակալութեան ու չնորհաւորութեան արժանի նկատուած արդիւնքին, հանրաքուէին յաջորդող օրերու հայաստանեան մամուլը, -ո՛չ անշուշտ իշխանամէտը- բաւական սուր մատնանչումներ ունի քուէարկութեան ընթացքին, արդիւնքներու կեղծումին մասին: Միջազգային դէմերու առաջին պահէն յայտնած կասկածներէն, քննադատականներէն եառ կ արդալ այդ տողերը տխուր, բայց ինքնեկ զուգահեռ մը դնելու կը մղէ. զուգահեռը՝ Ռ. Քոչարեանի ինքնագոհ չնորհաւորութեան ու մօտ տասնամեակ մը հեռուն մնացած այն միւսին հետ որ հետաքրքրական բռնապետական ելոյթով մը ունեցած էր իր նախորդը 1996ի նախագահական ընտրութեան կեղծուած արդիւնքներէն եառ: Անդրադարձ որ մտածել կու տայ թէ Հայաստանի իշխանութեան դիրքին տէրը հակառակ ամէն առիթով կատարուած հաւաստումներու, երկար միջոց չեն կորած ժողովրդավարութեան ճամբուն վրայ: Ու երեւոյթին պատասխանատուութիւնը բնականաբար կը տարածուի հա-

մախոհութեան կուսակցութիւններուն ալ վրայ, որոնք անհրանպիստ չեն ըլլար ծագող խամաճիկի դերէն:

Նոյեմբեր 28-29-30ի հայաստանեան մամուլէն հետեւեալ քանի մը մէջբերումները կը բաւեն նշմարելու նախագահականն չնորհաւորութեան պարտկած դառն հեղնանքը.

..."Որոշումը ստորագրելու արարողութիւնից առաջ կենտրոնական ընտրական յանձնախումբի «Արդարութեան» դաշինքի ներկայացուցիչը Ֆ. Խաչատրեան յայտարարեց. «Հանրաքուէի արդիւնքները կեղծուել են ամենաքիչը մէկ միլիոն ձայնով: Այդ կեղծիքների մէջ զգալի դերակատարութիւն է ունեցել հանրաքուէի կեդրոնական յանձնաժողովը որ իր որոշումներով, անհետեւողականութեամբ նպաստել է այսպիսի արդիւնքների ըստացմանը»" ("Ազգ"):

..."Թիւ 9/26 տեղամասային կենտրոնում ընտրողների հերթեր առաջանում էին աւտոմեքենաներով մարդկանց հոծ խմբեր որոշակի անձանց կողմից տեղամաս բերելու հետեւանքով: Նոր Նորքի թաղապետարանի մօտ ժամը 9-14ի սահմաններում «Գազել» մակնիշի մօտ 40-50 մեքենաներ են կուտակուել «Այո» քարտզարշաւի նիւթերով զարդարուած, որոնցով համայնքի տարածքի տեղամասեր են բերուել մեծ թուով ընտրողներ ժամը 17-19ի սահմաններում" ("Առաւօտ"):

..."Ո՞վքեր են այդ մէկուկէս միլիոն մարդիկ որոնք ըստ պաշտօնական նախնական տուեալների, իբր գնացել են ամբողջ օրուայ ընթացքում ամայի եւ մեռեալ ընտրատեղամասերը եւ իրր ֆուէարկել «Այո»: Նրանց մի՛ փնտռէք ողջերի մէջ, բանզի ողջերի մէջ նրանք չկան: Նրանք չկան նաեւ մեռածների մէջ, որովհետեւ մեռածներին ո՛չ սեփականութեան իրաւունքն է յուզում, ո՛չ երկքաղաքացիութիւնը, ո՛չ իշխանութեան թեւերի տարանջատումը, ո՛չ «Հանրապետութեան նախագահի» գլուխը, ոչ էլ առհասարակ որեւէ բան: Կան այդ «Այո»-յատէրերը: Դրանք կեղծ «Այո»-ներ են: Պատրանք: Միֆ: Ուղեղային մորմոք: Սրտի հիւանդութիւն" ("Առաւօտ"):

Մաղթե՞լ որ Ռ. Քոչարեանի ինքնագոհ չնորհաւորանքը աւելի երկար կեանք ունենայ քան իր նախորդինը. թէ՞ ձայնակիլ չմոռնալու, չներելու ընդդիմութեան յայտնած վճռակամութեան, չվախնալով դէպքերու յետագայ ընթացքէն:

Դժուար ընտրութիւն. նկատի առած՝ առաջին պարագային մեղսակցութեան բեռը, իսկ երկրորդին՝ վճռակամութեան քարեղէնէ աւելի կաւեղէնի նմանող ոտքերը:

Ա. Թ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

Ր. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ ՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌՆՈՒԱԾ ԵՐԵՒԱՆԻ ՕԴԱԿԱՅԱՆԻՆ ՄԷՋ

Անկախ Հայաստանի Արտաքին գործերու առաջին նախարարը Ր. Յովհաննիսեան, Նոյեմբեր 30ին աւստրիական օդաչին գիծերու մէկ օդանաւով Վիէննա մեկնումի պահուն քննութեան առնուած է օդակայանին ապահովութեան մէկ պատասխանատուին կողմէ: Այս վերջինը լսելով թէ իր պարտականութիւնն է ճամբորդներուն ապահովութեան հսկել, հարցաքննած է Ր. Յովհաննիսեանը ճամբորդութեան նպատակին, Հայաստանի սահմանադրութեան եւ այլ նիւթերու մասին, որոնց ոչ մէկը կապ ունեցած է օդակայանին ապահովութեան հետ: Ապա քննած է անոր անձնական թուղթերը որոնց մէջ գտնուած են սահմանադրութեան նախագիծ մը, իր նախագահած Ազգային եւ միջազգային ռազմավարական հայկական կեդրոնին հրատարակութիւնները, Երեւանի թատրոններուն Դեկտեմբերի ժամանակացոյցը, նախագահ Ռ. Քոչարեանի ուղղուած անձնական նամակի մը սեւագրութիւնը եւ ճամբորդութեան տոմսը:

Ապահովութեան պաշտօնեան բազմաթիւ հեռաձայնի խօսակցութիւններէ եառ կանչած է մաքսային պատասխանատու մը որպէսզի ան ալ քննէ Ր. Յովհաննիսեանի թուղթերը ու վճռէ թէ մաքսային օրէնքները բռնաբարած է ան:

Ի վերջոյ ենթական պատժուած է մեկնելու, թէեւ զինք հարցաքննողները լսած են թէ վերադարձին կրկին կը հանդիպին իրեն:

Ր. Յովհաննիսեան գացած է կիեւ, մասնակցելու միջազգային ֆորումի մը ուր ներկայ կ'ըլլային Չեխիոյ նախկին նախագահը Վ. Հաւէլ, Ուկրանիոյ Արտաքին նախարարը, ԱՄՆ-էն եւ այլ երկիրներէ դիւանագէտներ, մարդկային իրաւունքներու գործիչներ, քաղաքական դէմքեր: Ան երեւան կը վերադառնայ Դեկտեմբեր 3ին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՈՒԴՈՒԿԸ ՄԱՐԴԿՈՒԹԵԱՆ ՄԷԿ ԳԼՈՒԽ ԳՈՐԾՈՑԸ

ԻՒՆԷՍՔՕ-ն հայկական դուդուկի եւ թաժչուութիւնը հռչակած է մարդկութեան մշակութային ոչ նիւթական գլուխ գործոցներէն մէկը: Հռչակումը կատարուած է կազմակերպութեան 1997ին նախաձեռնուած ծրագիրով: Այդ թուականէն ի վեր առաջին հռչակումները եղած են 2001ին, երկրորդները 2003ին: Այս տարուանը երրորդ փուլն է:

ՄԱՐՍԷԼ

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵԻ

Նոյեմբեր 30ի Լա Մարսէյէզ օրաթերթը արձագանգ կը հանդիսանայ այն դիմումին որ խնդրոյ առարկայ կ'ընէ Պետութեան պատասխանատուութիւնը, որ իր օրէնսդրութեան մէջ նկատի չէ առած պաշտպանութեան յօդուածներ Հայոց Ցեղասպանութեան զոհերու յիշատակին նկատմամբ, նման այն յօդուածներուն որոնք կան կէսօ օրէնքին մէջ (1990, Յուլիս 13) եւ որոնք կը պատժեն նացիներու ոճիրները ժխտողները:

Թղթակցութեան մէջ կը յիշուի որ 70 դիմողներ եղած են, դլխաւորաբար հայ գաղութի անդամներ, Ֆրանսայի հայկական կազմակերպութիւններու խորհուրդի Մարսէյլ-Փրովանսի ճիւղը, եւրօ - Հայաստան կազմակերպութիւնը եւ չորս երեսփոխաններ միացած մէջեր Ֆիլիփ Գրիգորեանի պաշտպանած աղերսագրին:

Փաստաբանին համար, որ այս պայքարը կը տանի Հօրը հետ՝ Գրիգոր Գրիգորեան (նախկին ոստիկանապետ), Ֆրանսական իրաւագիտութիւնը ամբողջական խտրականութիւն մը ցոյց կու տայ ցեղասպանութեան երկու խումբերու զոհերուն հանդէպ:

Դիմողները համայնքի ըմբռնում մը չեն ուզեր ցոյց տալ, ոչ ալ խնդրոյ առարկայ ընել Շոայի զոհերուն չնորհուած օրինաւոր պաշտպանութիւնը: Ընդհակառակն, կ'ուզեն գործել մարդկային համայնքի մը ոգիով, որպէսզի կառավարութիւնը եւրոպական եւ միջազգային չափանիշներուն համապատասխան գործէ: Ուրեմն, Պետութենէն կ'ուզեն որ խորհրդանշական մէկ եւրօ հատուցում վճարէ, որովհետեւ չէ ուզած 1915ի Ցեղասպանութեան վերապրողներուն ապահովել այն պաշտպանութիւնը, զոր ապահոված է նացիական ոճիրներու զոհերուն: Կառավարութեան ներկայացուցիչը Նոյեմբեր 29ին դիմումին մերժումը պահանջած է, այն պատճառաբանութեամբ որ "կառավարութեան արարք"ի մը տուն տուած վնասը կրնայ, անշուշտ, վնասաբեր ըլլալ պատասխանատուութեան խորքին մէջ, պայմանաւ որ "անբնական ծանրակշիռ բնոյթ" ունենայ կամ "յատուկ" ըլլայ: "Ձենք ուրանար, ըսած է, հայ գաղութին եղած վնասին ծանրակշիռ բնոյթը, բայց անկարելի է որ յատուկ ըլլայ ի տես զոհերու քիւին: Ուրեմն, դիմումը կը բախի մերժումի":

Թղթակիցը կը յիշէ որ կէսօ օրէնքը, որու ընդլայնումը կ'ուզուի, կը վերաբերի Շոայի զոհերուն:

Դատարանը վճիռը պիտի տայ ամիսէ մը:

*
**

Մէջեր Ֆիլիփ Գրիգորեան մամուլի առանձին հաղորդագրութեամբ լայն մանրամասնութիւններ կու տայ հարցին մասին:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE CANARD ENCHAINE»

(30 novembre)

"Nuit turque"

par Philippe Videlier
(Gallimard)

«Les attachés militaires européens, eux-mêmes pourtant durs et accoutumés au sang versé, aux tripes à l'air, aux fusillades aléatoires, aux soupirs et aux gémissements, n'avaient rien vu de semblable». Les tripes étaient arméniennes... Pourquoi tant de haine ? Le Sultan faisait répondre par ses plumitifs: **«La haine qui divise les musulmans des Arméniens n'a pas d'autre origine que cette exploitation à outrance qui est similaire à celle des Juifs en France, en Angleterre, en Pologne».** En clair, chers Européens, laissez-nous trucider nos Arméniens comme vous savez trucider vos Juifs. En 1915, dans une Turquie folle de sang, l'ordre de tuer ne vint pas seulement de l'ancien régime ottoman mais des Jeunes-Turcs pétris de culture occidentale et de modernisme. Historien, Philippe Videlier trouve le ton à la mesure de l'événement : faussement distancié comme pour mieux glacer les sangs. Un conte oriental qui tourne mal, le retour du Vieux de la Montagne, patron des Hachichins. Un voyage sans merci au bout de la nuit.

F. P.

● 138 p., 11 euros.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱ. Խաղաղութեան իր ուժը պիտի ստեղծէ նախկին Խորհ. Միութեան իր ընկերակիցներուն հետ, որոնք են՝ Բելառուսիա, Ղազախստան, Տաճիկիստան, Հայաստան եւ Կիրղիզստան: Այդ նոր ուժը պիտի գործէ վերանչեալ երկիրներուն մէջ, յայտարարած է Ռուսաստանի Արտաքին նախարարը՝ Ս.Լաւրով: Ճիւղերը պիտի միանան պայքարելու համար ահաբեկչութեան, թմրեցուցիչի չհատատութեան եւ կազմակերպուած ոճիրի դէմ: Ապահովութեան խորհուրդի քարտուղարը՝ Իվանով դատապարտած է

(Շար·ը Դ· էջ)

ԵՐԵԻԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

Թիւ-35

Երեւան, Նոյեմբեր 2005

Ո՛չ ոքի խորհուրդ կու տամ քուէարկութիւնները կանխող օրերուն Հայաստան եւ յատկապէս Երեւան գնուիլ: Կարեւոր չէ քուէարկութիւններու տեսակը· թաղապետի, երեսփոխանի, նախագահի կամ սահմանադրական փոփոխութիւններու:

Ամառուայ գուարթ սրճարանները, նկարչական ցուցահանդէսները, թատերական ներկայացումներն ու երաժշտական ամենազգի համերգները լաւատեսութիւն մը ստեղծած կ'ըլլան ենթագիտակցութեանդ մէջ, աչքերդ վակել տուած կ'ըլլան չըշապատող խեղճութիւններու առջեւ, յոյսի նշոյլներ վառած ապագայի հանդէպ եւ նորանոր ծրագիրներ կը գծեն ուղեղներու մէջ հայրենիք կերտելու նուիրական աշխատանքին···:

Կարեւոր քուէարկութիւն մը կանխող օրերուն, այս օրերու նման, նոր հայութիւն եւ նոր Հայաստան մը կը յայտնուի յանկարծ: Ձեւ դիտեր ո՞ւսկից եւ ի՞նչպէս կը ծագին:

Քաղաքի բոլոր զվխաւոր անկիւններուն վրայ կասկածելի դէմքեր, կասկածելի կառքեր՝ մէջը կասկածելի անձերով, զանազան եւ զարմանազան տարազներով զինուորականներ, իրենց կարճահասակ հաստափոր, հաստավիզ սպաներով եւ զվխարկներով, վարմիր, չէրքէզական մուշտակով, բանակային լայն, ընդարձակ տապակներով, զինուած՝ լախտերով, ատրճանակ եւ այլ մահացու գործիքներով, միակ նպատակ ունենալով սարսափեցնել զիմացինը, որ նոյն ժողովուրդի եւ նոյն եկեղեցիի զաւակ է, որմէ ամէն մէկը խլած են իր կարծիքը արտայայտելու, որ յուսահատ ճիգով մը կը փորձէ հրապարակ մը հաւաքուիլ իր տեսակէտը յայտնելու եւ ամէն կողմէ փակ կը գտնէ անոր մուտքը, կամ արդէն դրաւուած ուրիշներէ՛···: Ես կողմ չուենիմ, զիս չի հետաքրքրեր ո՛չ «Այո»ն եւ ո՛չ ալ «Ոչ»ը··· պարզապէս զիս խանգարողը բիրտ ուժն է որուն պարբերաբար կ'ենթարկուի իմ ժողովուրդը իր «հարազատ»ներու ձեռքով, նոյնքան կոպտութեամբ ինչպէս էր երբեմն անհարազատներու ձեռքով··· հոսկից կը ծնի իմ ներքին տառապանքը, կը փակուիմ ներաշխարհիս խորը, կը հեռանամ ու կը փաստեմ առանձնութիւն, ցուրտ, աղմկարար հոսանքներէ հեռու որ մէջէս բոլորովին չմարի յոյսի առկայծ ճրագը···: Ինչո՞ւ անկախութեան ուրախութիւնը այսքան արագ, այս աստիճան պիտի ըստորնանար, դիւահարը թորենիի հօտևր արձակելով··· Աչիտս չէ՞ այս երկրին եւ ժողովուրդին որուն ցաւի, տառապանքի բաժակը չատոնց լեցուած է եւ իրաւունք ստացած, վերջապէս, երկրագունդի բոլոր ժողովուրդներու նման, ապրելու մարդավայել, առանց զրկանքի կեանք մը, ժողովրդավարական ակզբունքներով իր հարազատ հողին վրայ, իր հարազատ ընտրեալ ղեկավարներու առաջնորդութեամբ: Ըսէք ինչո՞ւ, ինչո՞ւ իր ծոցէն ելած արարածները, կը զրկեն զինք այս տարրական իրաւունքէն··· անհասկնալի, անըմբռնելի, անմարդկային բան մը կայ այս բոլորին մէջ, այլասերում մը որ բացատրութեան կը կարօտի···:

ԲԱՐԵԲԱԽՏԱԲԱՐ ԱՄԷՆԴԸ ԱՅՆՊԷՍ ՉԵՆ

Մէջէն տարիքի, կոկիկ հագուած, ածիլուած, առողջ երեւոյթով մարդ մըն էր, քաղաքին զվխաւոր մայթերէն մէկուն վրայ կեցած, աչ ձեռքը կուրծքին սեղմած, նրբօրէն կը հեւար··· ամխա մը առաջ էր: Մի քանի հոգի մտահոգ շուրջը կեցած լռելեայն կը դիտէին: Պարտք ըզգացի մօտենալու եւ իմանալու թէ կարիք կա՞ր չտապ օգնութիւն կանչելու:

- Չէ՛, չէ՛, խնդրեմ եմ, ոչինչ է, փութով կ'անցնի.

- Բայց, Պարոն, դուք հիւանդ էք, արդեօք սրտի ցաւեր ունի՞ք:

- Անկեղծ ասած, երկու օր է բերանս բան չեմ դրել···

Ուրախացայ, ուրախացանք խմբովին եւ համաձայն մեր կարողութեան գումարներ տուինք որ երթայ բան մը ուտելու···:

Այսօր, յետ միջօրէին, միեւնոյն անձը, ուրիշ մայթի մը վրայ, առաջինէն քիչ մը հեռու, միեւնոյն ձեւով կքած, նոյն աչ ձեռքը կուրծքին սեղմած նրբօրէն կը հեւար· զարձեալ մարդիկ խմբուած··· երբ մօտեցայ իրեն եւ ըսի·

- Ժողովո՛ւրդ, երկու օր է բան չէ կերած, ախրտը բան չունի, մի քիչ օգնենք:

Մեր հիւանդը, չոկուիլն ու վազելով հեռանալը մէկ ըրաւ··· Հայ «հանճարեղ» ժողովուրդին համար նորութիւն մը չէ· Բաֆֆիի օրերուն ալ կային նման խաչադողներ··· բարեբախտաբար կային նաեւ Բաֆֆիներ:

Նման խաչադողներու գործունէութիւնը երբ մայթերու վրայ է միայն կը զբաղեցնէ, կրնաք երեւակայել իրենց պիտի ըլլար մեր վիճակը եթէ դրամատան տնօրէն ըլլար կամ նախարար···

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ԹՈՒՐՔԻԱ ՍԱՀՄԱՆԸ ՓՈ՞Ւկ Է

Պաշտօնապէս՝ այո: Ոչ մարդ կընայ մտնել, ոչ ապրանք պէտք է մտնէ· սահմանը փակ է· հաղորդակցութիւն չկայ:

Պահ մը միայն ինքզինքնիս յանձնենք մեր մանկական երազային ապրումներուն եւ մոգական ճպոտ մը քսենք Ապրագծի կատարին խնդրելով որ թրքական սպրանքները անթերեւութեան Հայաստանի տարածքէն··· Գիտէ՞ք ինչ կը մնայ··· խոշոր, ահաւոր պարապութիւն մը: Կը պարպուին խանութները, չտեմպանները, հետք չի մնար ներկերու, տնային մեքենաներու, լուացքի եւ մաքրութեան փոշիի տեսակներու, էլեկտրական ամէն տեսակ գործիքներու, հեռատեսիլէն մինչեւ հեռաձայներն ու սառնարանները, վառարաններ, կարասիներ եւլլն· եւլլն·, բայց սահմանները փակ են··· Շաբաթականի մի քանի օրանաւ թռիչք կ'առնէ Զըւարթնոց օդակայանէն դէպի Իսթանպուլ··· բայց սահմանները դոց են··· Թրքական ընկերութեան թռիչքները դադրած են մերիններուն խնդրանքով, քանի երեք անգամ աւելի աժան ըլլալով (100$) մերիններուն չահը կը խանգարէին, բայց անոնք այս «աղնիւ-ժեսթիին» համար, անձ գլուխ 50$ նուէր կը ստանան մերիններէն (քաղուած՝ Երեւանեան մամուլէն)··· Սահմանները դոց են բայց Թուրքեր կ'ապրին Երեւանի մէջ, կ'առուծանան, գործեր կ'ընեն իրենց երկրին հետ··· եւ սահմանները դոց են·

Մէկ հարցում մը միայն: Եթէ դոց սահմաններով մեր երկիրը ողողուած է Թրքական ապրանքներով, բեռնատար կառքերով··· ի՞նչպէս պիտի ըլլայ արդեօք եթէ վաղը սահմանները բացուին···:

ՈՍԿԵՊԱՏ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐՈՎ ԿԻՆԸ

Երբ մայթին վրայ կեցուց եւ խօսքը ուղղեց ինծի, կարծեմ ակռայ մը միայն ոսկեպատուած չէր··· Նման բան չէի տեսած· բոլոր ակռաները վերէն վար ոսկի՛·· բարեկենդանի կատակ չէր, իսկական կին մըն էր· ոսկորով, միսով, 50ի մօտ, գոց բերանով կ'ընար հաճելի տպաւորութիւն ձգել··· բայց հազիւ բերանը բացաւ, Հարաւային Ամերիկայի վամփիրներու տպաւորութիւն գործեց վրաս պահ մը կարծեցի փողոցային կատակ մըն է ըրածը: Նման բաներու արեւմուտքի մայթերու վրայ ստէպ հանդիպած եմ· կեանքի միապաղաղութենէ յոգնած անձեր, ընկերային ապահովութիւն վայելող, փորը կուշտ, յաճախ մեծ քաղաքներու մայթերու վրայ ցուցադրութեան նորանոր, անվնաս հնարքներ բանեցնելով իրենց գոյութենական ձանձրոյթը կը փորձեն փարատել:

Այս մէկը լուրջ էր: Երկար տարիներու ծանօթի մը նման ուղղակի խօսակցութեան սկիզբ տուաւ, առանց ներկայանալու պահանջը զգալու·

- Կը տեսնէք, պարոն, նախագահը չանցանք չունի, ի՛նչ կրնայ ընել· Թշուառ կացութիւն մը ժառանգեց· որքան ալ ջանայ պիտի չկարենայ բան մը փոխել:

-Իր նախորդն ալ չանցանք չունի· ան ալ թշուառ կացութեան մը ժառանգորդն էր··· այս երկրիս վրայ ոչ ոք չանցանք ունի, գերագոյն էակի մը կամքը կը գործադրեն միայն··· փրկութիւնը երկինքէն պիտի գայ, մարդ մը պիտի գայ եւ մեզ պիտի հանէ այս տխուր վիճակէն··· Ես դիտեմ ով է· տունս գերքեր ունիմ· մենք ուսումնասիրած ենք··· մենք երջանիկ ենք, չուտով պիտի գայ ան··· ահա իմ հեռաձայնի համարս, եկէք, պարոն, եկէք իմ տունս եւ կը զտնէք հոգիի խաղաղութիւն···

ՄԱՐՏՈՒՆԻԻ ՀՐԱՇԱԼԻ ՏՂԱՔԸ

Մայրաքաղաքի չարք մը կարեւոր հիմնարկներ, ատենէ մը ի վեր, մասնաճիւղեր բացած են գաւառի չըջանային կեդրոններու մէջ ուր կը փորձեն մշակութային որոշ գործունէութիւն ստեղծել, բոլորովին չհնապատատացնելու համար չըրջանները:

Երեւանի Ազգային Պատկերասրահի տնօրէնը նոյն օրը բացումը պիտի կատարէր Եղեռնի 90ամեակի ցուցահանդէսին (10/11) Մարտունիի իրենց մասնաճիւղին մէջ· իր երկու գործակիցներու հետ, ազնուօրէն լինդի ալ տեղ մը տրամադրեց իր պաշտօնական կառքին մէջ, որպէս վազեմի բարեկամ եւ քաջ ծանօթ իմ ազգագրական հետաքրքրութիւններուս:

Բացառիկ օր մըն էր· աշնանային, արեւոտ, պայծառ որ աւելի պայծառացած կը թուէր լեռներու սպիտակ կատարներուն արեւու ցոլացումներով··· երազային առիթ մը հեռանալու մայրաքաղաքի աղմուկէն ,բարձրանալու դէպի Սեւան, դէպի մեր մայր Սեւանի արեւելեան ափը, հոն ուր լիճը կը գտնուի իր ամենալայն տարածքին վրայ:

Մարտունի Երեւանէն 130 հազարամեթր հեռու է, եւ քաղաքապետի տըւեալներու համաձայն տակաւին ունի 15000 բնակիչ, հակառակ համատարած անպործութեան եւ աշխատող բազուկներու դադթին:

Մարտունի գաւառական կանոնաւոր աւան մըն է բոլոր անհրաժեշտ ենթակառոյցներով - դպրոց- հիւանդանոց, մշակոյթի պալատ, պատկերասրահ, տպարան, նամակատուն, հեռախօսակապ եւ այլն··· Շատ հին բնակավայր եղած է կիւկլոպեան շրջանէն բազմաթիւ հետքեր կան, եւ մաս կազմած է Մեծ Հայքի, Սիւնեաց աշխարհի Գեղարքունիք գաւառին, Ներքին Կղնուտ գիւղ անունով: Միայն 1926ին է որ Մարտունի վերանուանուած է ի պատիւ Աղեքսանտր Միասնիկեանի որու մարտական ծածկանունն էր:

Ծովի մակերեսէն չուրջ 2000 մեթր բարձր է, շրջապատուած Վարդենիսի լեռներով, ուր Ամասաղ կատարը իր 2829 մեթր բարձունքէն կ'իշխէ հարաւարեւմտեան Մարտունիի վրայ, Մեծ Մասիսի վսեմութեամբ:

Մեր ժամանումով պատկերասրահին առջեւ խճողուած բազմութիւնը լայն տեղ բացաւ· բարեւեցինք Գեղարքունիքի մարզպետը, քաղաքապետը եւ այլ հիւրեր շրջանէրէն ժամանած եւ իւրաքանչիւրըս մի քանի պատշաճ խօսքեր արտասանելէն յետոյ բարձրացանք սրահ ուր մեծ եղաւ զարմանքս նկատելով մեր մեծ արուեստագէտներու գործերը կողք-կողքի շարուած. Ժանսեմ, Գառզու, Յակոբեան, Խանճեան, Աւետիսեան, եւայլն··· Եղան արտասանութիւններ, դպրոցական խմբերգի մը պարզ եւ դրաւիչ երգերով համեմուած, ծաւիներ, ցուցադրի՛ւն եւ հիւրասիրութիւն պաշտօնական հիւրերու, մօտակայ կոկիկ ճաշարան մը իշխանաձուկով պատուելու համար:

Ձեմ յիշեր թէ կերա՞նք, եւ ի՛նչ կերանք· այնքան առինքնուած էի այդ հըրաշալի տղոց խօսակցութիւններով··· Հայրենիք, Հայրենի հող, Արցախ, ազատամարտիկ, հայրենասիրական երգերու անվերջ չարք մը, աչուղական ձայնով Մարտիկը որ իր սեղանակից չարք մը ընկերներուն հետ եօթը տարի զինքը ձեռքին թափառած է Արցախի լեռներուն վրայ, հոգին յանձնած կորիճ ընկերներ եւ կ'ապրի միայ Արցախը մինչեւ իր բընական սահմանները հասցնելու երազանքով, մինչեւ Կուր գետ···: Աստուա՛ծ իմ այս որքան ջերմութիւն, հզօրութիւն, հայրենիքի ախր խտացած էր այս Մարտունիի հրաշալի տղոց սրտերուն մէջ:

Պահ մը մտածեցի, արդեօք կրնա՞յ պատահիլ որ Երեւանի սրճարաններու, տիւքթէյքներու, սաունաներու, քազինոներու, փողկապաւոր, մազերը կոկիկ մը երկուքի բաժնած, անբիծ համազգեստով չրջող երիտասարդները ուխտ դալու ըլլան Մարտունի· բան մը, փոքրիկ բան մը փոխուի իրենց մէջ···:

ՇԹԱՀԱՄԱՐ

ՀԱՊԱ՞Ղ ՄԵՐ ԼԵԶՈՒԻ ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ...

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԷԼԵԱՆ

Այսօր մեր զրուցեան կ'ուզենք սկսիլ մանրավէպով մը: Պատմական Գալֆաեան որբանոցի հիմնադիրը՝ Սրբուհի Մայրապետ Գալֆաեան, Որբանոցին առաջին օրերուն՝ զերմարդկային աշխատանքներ կը տանի՝ բախտագուրկ հայ որբուհիներուն տաքուկ բոյն մը եւ համեմատաբար բարօր եւ ապահով կեանք մը ստեղծելու համար: Այս նպատակաւ՝ իր բովանդակ կեանքը կը յատկացնէ հաստատութեան ապահով ու մնայուն դիրք մը ապահովելու համար եւ անընդհատ զիմումներ կը կատարէ համայնքի ծանօթ ազգայիններուն՝ անոնց նեցուկն ու օժանդակութիւնը ստանալու նպատակաւ:

Ազամ մը, Հալըճօղլուի մէջ, կը զիմէ ծանօթ ազգայիններէն Շահնազարեան էֆէնտիի, որ այդ միջոցին՝ պարտէզը ծառի մը տակ նստած՝ նարտ խաղալով զբաղած էր բարեկամի մը հետ եւ կը կորսընցնէր չարունակ:

Մայր Սրբուհի, որ Շահնազարեան էֆէնտիին զիմած էր աղջիկներուն կարզ մը կարիքները կարենալ զիմադրաւելու համար, վճռած ըլլալով անպայման դրական արդիւնք մը ստանալ, որ էֆէնտին երբ իրերայաջորդ կերպով խաղ կը կորսընցնէ, բարկութեամբ ոտքի կ'ելլէ եւ ապտակ մը կը զարնէ մայրապետին երեսին:

Սրբատիպար Հայուհին, խոնարհաբար կ'ընդունի այդ ապտակը՝ զլխահակ եւ կը մրմնջէ հազիւ լսելի ձայնով մը.

– Աղիկա ի՛մ բաժինս էր: Հապա՞ անդիի որբուհիներուն իրաւունքը···:

Կը պատմուի թէ Շահնազարեան էֆէնտի այդ միջադէպէն վերջ երկար տարիներ զլխաւոր բարերարը եղած է Գալֆաեան վարժարանին եւ իր անունը ոսկեայ տառերով արձանագրուած էր հաստատութեան պատմութեան մէջ:

Ցիշեցինք այս միջադէպը, երբ վերջերս, ինչպէս Հայաստանի մէջ եւ Սփիւռքի, փառաւոր հանդիսութիւններով նըշուեցաւ 1600ամեակը Հայ գիրերու գիւտին, բայց դժբախտաբար մեր Ոսկեդինիկին նահանջն ու տեղատուութիւնը կը շարունակուին քիչ մը ամէն տեղ եւ օտարլեզուութիւնը կը չարունակէ տարածուիլ, նոյնիսկ քաղաքիս մէջ եւ նոյնիսկ վարժարաններու դասացուցականերուն մէջ· տեսակ մը օտարամոլութեան ախտով՝ կը զեղչուին տոհմիկ դասերը՝ առանց մասնաւոր պարտադրանքի մը, տեղ բանալու համար օտար լեզուներու: Տակաւին մեր նախակրթարանի օրերու հայերէն դասերէն, ուղղագրութիւն, քերականութիւն, լուծում, գրավարժութիւն ու նման դասեր վերցուած են մեր դասացուցականերէն ու նոյնիսկ դէն չպրտուած են հայ տառերուն անունները, երբ անոնց արտասանութիւնն անգամ տեսակ մը դաս էր տղոց եւ նոյնիսկ խաղ դարձած չատերուն համար, ինչ որ խթան կը հանդիսանար մեր փոքրերուն՝ իբրեւ առիթ լեզուասիրութեան:

Որքա՜ն անկեղծ սիրով ու հաճոյքով կը յիշեմ մէկ ազգականիս մանկապարտէզի աչակերտ գտնելին պատմածը իր մէկ ընկերոջ մասին, երբ քննիչը հարցում ուղղած էր իրեն եւ ինքը չէր կրցած պատասխանել ու երբ դասարանի ուսուցչուհին հարցուցած էր, թէ ինչո՞ւ չէր պատասխանած, ան մանկական միամտութեամբ մը ըսած էր.- «Մենք տունը միայն հայերէն կը խօսինք»:

Որովհետեւ մանկական միամտութեամբ հաւատացած էր, որ տունը եւ դպրոցին մէջ Հայու տղան պէտք է հայերէն խօսէր եւ ես այդ օրէն այսօր հարազատի մը պէս սիրեցի այդ անծանօթ հօր անծանօթ զաւակը՝ հարազատ հոգեհատորի մը պէս:

ԳԻՏԱԿԱՆ - ԱՁԺՄԷԱԿԱՆ

ԵԻՐՈՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ՋՕՐԱՇԱՐԺԻ ԵՆԹԱՐԿՈՒԱԾ ԹՌՉՆԱՑԻՆ ԿՐԻՓԻ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿԻ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԻՆ ԴԷՄ

Ի տես սահմանակից երկիրներու մէջ բազմապատկուող թռչնային կրկիպի պարագաներուն, Եւրոմիութիւնը օրերս զօրաշարժի ենթարկուեցաւ, նկատի ունենալու համար ապառնացող համաճարակ մը, իր անդամ երկիրները զգուշացնելով հակավիրուսային «Թամիֆլու»ի պահեստներ մթերելու ուղղութեամբ: Այս նիւթին առընչութեամբ, արտադրող ընկերական Roche ընկերութիւնը արդէն իսկ իր մենատիրական դիրքը մեղմացնել որոշած է:

Ներկայիս Եւրոպայի ճակատագիրը վարող Անգլիոյ արտաքին գործերու նախարարը Սթրոու չեշտած է որ Եւրոմիութիւնը ամէն բանէ առաջ պարտի ապահովել եւ ապացոյցը տալ թէ Եւրոպայի տարածքին վրայ թռչնային կրիպի վիրուսին մարդոց փոխանցման դէմ ամենայարմար միջոցառումներու ծրագիրները գոյութիւն ունին:

«Մինչեւ այսօր դէպք չէ արձանագրուած, սակայն պէտք է պատրաստ ըլլանք» ըսած է ան, Լիւքսանպուրկի մէջ կայացած առաջին նիստին: Եւրոմիութեան նախարարներն ալ իրենց կարգին հասարակաց զեկոյցով մը «միջազգային միասնական հակազդեցութեան» մը անհրաժեշտութիւնը յայտարարած են, կրկին մատնանշելով աշխարհի չափանիշով համաճարակի մը սպառնալիքը:

Իսկ Եւրոպայի առողջութեան եւ ընպառողներու պաշտպանութեան լիազօր պաշտօնատարը յիշեցնելով հանդերձ թէ Եւրոպայի մէջ այս հիւանդութեան երեւումը համաճարակի հաւանականութիւնը չաւելցներ, ընդունած է այսուհետեւ որ Եւրոպան դեռ հարկ եղած պատրաստութեան մակարդակին չէ հասած, մատնանշելով հակավիրային դեղերու մըթերքին անբաւարարութիւնը, հաւանական համաճարակի մը դէմ պայքարելու անհրաժեշտութեան պարագային: Մարկոս Գիլբրիանու այս ուղղութեամբ յանձնարարած է ի պահ դնել գոնէ վարակուած բնակչութեան քառորդին բաւելու չափ դեղօրայք:

Եւրոմիութեան սահմաններուն մէջ թռչնային կրիպը առաջին անգամ յունական կղզիի մը մէջ տեսնուեցաւ, առանց յստակ ըլլալու թէ, պատասխանատու մանրաճաճին արդէն Ռումանիոյ եւ Թուրքիոյ մէջ բնորոշուած վտանգաւոր ասիական վիրուս՝ Հ5Ն1ի ինքնութիւնը ունէ՞ր թէ ոչ:

Ռումանիոյ Դանուբի ափերուն վրայ, նոր երեւոյթ մը նշուեցաւ. «դիւղացիները բոլորովին անտեղեակ էին պետական հեղինակութեանց կողմէ տնօրինուած ըզգուշացման միջոցառումներուն», կը յայտէր տեղական թժիշկը: Կասկածելի պարագաներ յայտնուեցան նաեւ Մակեդոնիոյ մէջ ուր վերջին օրերը հազարէ աւելի հաւազդիի դիակներ գտնուեցան:

Ըստ Վենետիկի կենդանաբանական կեդրոնի մասնագէտ Գաբրիալի, թռչնային կրիպի յառաջընթացը կը թուի հետեւիլ թռչուններու գաղթի հիւսիս-հարաւ ուղղութեան, հետեւաբար վերյիշեալ վիրիւսին Իտալիա ժամանումը քանի մը օրուան խնդիր կը համարուի:

Փորթուկալ իր կարգին յայտնած է որ, հակավիրուսային դեղի մթերքի ներկայ քանակը կարող չէ բնակչութեան նոյնիսկ 0·5 առ հարիւրէն աւելին դարմանելու: Պետութիւնը երկու միլիոն միաւորի պատուէր ըրած է, սակայն դեղ արտադրող հաստատութիւնները դեռ դրական պատասխան չեն տուած: Այս պարագան միակը չէ Եւրոմիութեան մէջ, ըսած է Լիւքսանպուրկի պետական պատասխանատուն:

Սպանիոյ առողջապահական նախարարը իր կարգին բացայայտած է թէ թռչնային կրիպի դէմ ազդեցիկ գլխաւոր հակավիրուսային Թամիֆլու դեղի պատուէրը 6էն 10 միլիոնի միջեւ նախատեսուած է: Հոս ալ կասկածներ գոյութիւն ունին, արտադրութեան պահանջը դիմագրաւելու կարողութեան նկատմամբ: Թամիֆլուի արտադրութիւնը աւելցնելու համար, Roche ընկերութեան նախագահը յայտնած է թէ իրենք պատրաստ են ուսումնասիրելու ամէն տեսակի կարելիութիւն, ներառեալ՝ երկրորդական արտօնագիրը տալու պարագան: Զուիցերական այդ մեծ հաստատութիւնը ամէն կարգի առաջարկի ընդունակ դիրք որդեգրած եւ յայտարարած է թէ արտադրութեան կարելիութիւնները կ'աւելցնէ, վստահելով Միացեալ Նահանգներու նորակառոյց գործատան որ մօտ տեսնէն արտադրութեան կը սկսի:

Ցիշեցնենք որ համաշխարհային առեւտուրի կազմակերպութիւնը արտօնութիւն կու տայ ընդօրինակելու դեղ մը, եթէ առողջական լուրջ տագնապի մը դէմ յանդիման գտնուի երկիր մը· հաւանականութիւն, զոր Roche հաստատութիւնը կ'ուզէ կանխել, աւելի արագ չարժման անցնելով:

Քլինիկական ուսումնասիրութիւնները ապացուցած են որ, Թամիֆլուն Հ5Ն1 վիրիւսին ասիական տարբերակին դէմ ազդեցիկ է· այն վիրիւսը որ բնորոշուեցաւ Ռումանիոյ եւ Թուրքիոյ մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՓՈՓՈԽԱՄԻՏ ՎՐԱՑԻՆԵՐԸ

Մ. Սահակաշվիլիի իշխանութեան գլուխ անցնելով այնպէս կը թուէր որ Վրացիները իրենց ղեկավարները անընդհատ կերպով քննադատելու ախտէն ձերբազատած են: Բայց տպաւորութիւնը երկար չտեւեց: Ինչպէս կը ղրէր լրագրող մը, իշխանութիւնը ինչ որ ալ ընէ, նոյնիսկ եթէ ամէն վտղոյի մէջ երկնաքեր մը կառուցէ ու ամէն գիւղէ կառուցի մը անցընէ, ո՛չ Գամսախուրտիա, ո՛չ Շեվարնաձէ, ոչ Սահակաշվիլի գնահատանքի կ'արժանանան:

Անկախութեան առաջին նախագահը Զ. Գամսախուրտիա պայքար մղեց վրացի ժողովուրդին միացման ու անկախացման համար: Քուէներու 87%-ով ընտրուելէն տարի մը ետք նոյն ժողովուրդին մէկ մասը հեռատեսիլի պաստառներուն առջեւ անոր անկումը կը դիտէր զոհունակութեամբ, մինչ միւս մասը նոյն անկումին պատրաստութեամբ զբաղած էր: Իրեն յաջորդեց Շեվարնաձէ որ նախորդին անկումին պատասխանատուները, որոնք աւազակներ էին, ձերբակալել տուաւ եւ վերջակէտ դրաւ քաղաքացիական պատերազմին: 1995ին ինք ալ 93% համեմատութեամբ քուէ ստացաւ եւ կեանքի կոչեց Բաքու-Թիֆլիս-Ճէյհան քարիւղատարին ծրագիրը:

Ներկայիս երկու տարիէ ի վեր նորէն 97% քուէներով ընտրուած է Մ. Սահակաշվիլի. ան բանտարկեց կաշառակերը, այլասերած պաշտօնատարները, վերակազմակերպեց ոստիկանութիւնը, կըպրտատեց ճամբաներ ու վտարեց Ամերիոյ նախագահ Ասլան Աբաշիձէն: Այսուհանդերձ, դժգոհները անոր դէմ ալ չարժման անցան. զործադուլկիները բողոքները կազմակերպեցին, Օսէթներն ու Աբխազները մերժեցին զօրակոչել տեղափոխութեան, մինչ Վրացիները կը քննադատէին իր գործակիցները ընտրելու նախազահին ձեւերը, մեծ պիւտճէներով արտասահմանեան այցերը:

Այսպէս է կարգը· նոր ընտրուողը որքան ալ ճիգ ընէ, չի կրնար արդելք ըլլալ որ ժողովուրդը նախկինը չփնտռէ: Ու բոլորովին անարդար չէ ներկայի նախագահը, երբ կը դանդատի դատ ապերախտութենէն:

Դժուար ղեկավարելի ժողովուրդ են Վրացիները· հարկ է զանոնք հարստացընել, առանց հպելու անոնց աւանդութիւններուն, հարկ է ճամբաներ բանալ, բոլորին աշխատանք ճարել: Ատոնց հետ նախագահը հարկ է աշխատի ոչ թէ փառքի սիրոյն, այլ համեստութեամբ: Հակառակ պարագային մարդիկ կը փութան եղբայացութիւններու յանգելու եւ կը հասկցնեն իրենց ղեկավարին թէ ժամը հնչած է...

ՔԱՂՀԱՆ

վերջին չարաթներուն Ռումանիոյ եւ Թուրքիոյ մէջ:

Ամբողջ աշխարհի տարածքին, հետազօտութեան կեդրոնները թռչնային կրիփի դէմ պատուաստի մը պատրաստութեան աշխատանքին ձեռնարկած են: Ցմոռնանք որ այս հիւանդութիւնը Ասիոյ մէջ 60 հոգիի մահուան պատճառ դարձած է և վարակումի պարագային միլիոններու հասնող զոհեր կրնայ պատճառել:

Այս ուղղութեամբ, դեղագիտական ոլորտի մէջ որոշ հեղինակութեան տէր Հունգարիան քանի մը օրէն կը յուսայ հարիւրի մօտ կամաւորներու վրայ կիրարկուած առաջին չիճուկային փորձին արդիւնքները հրապարակել: Երկրին վարչապետը յայտարարած է. «Եթէ արդիւնքները դրական ըլլան, անմիջապէս կը ձեռնարկենք պատուաստին չուկայացման եւ ի մասնաւոր մեծաքանակ արտադրութեան»: Նմանօրինակ փորձեր եղած են նաեւ Աւստրալիոյ եւ Թայլանտի մէջ:

Ընթերցողին յիշողութիւնը թարմացընելու նպատակաւ ստորեւ կու տանք հետեւեալ բաղդատականը, անցեալի –կրիփալ բնոյթի - նմանօրինակ համաճարակներուն. –

1918ի «Սպանական կրիփ»ը 50էն 100 միլիոն զոհեր պատճառած էր եւ որուն Թռչնային ծագումին մասին կասկածներ առաջադրուած էին: 1957ի Ասիական կըրիփը որ հարաւային Զինաստան ծագեցաւ, խլեց մէկ միլիոն մարդկային կեանք: Այս կրիփին մեկնակէտը մարդկային եւ անասնական մանրաճաճիներու խառնուրդ մըն էր: 1968ի Հոնկ-Քոնկի կրիփը որ 750·000 զոհեր պատճառեց, նմանապէս խառն բնոյթի մանրաճաճիէ մը ծագում առած էր:

Ցոռեռես կարգ մը չրջանակներու համաձայն, եթէ արագօրէն անհրաժեշտ միջոցները չառնուին, Թռչնային կրիփը չարաշուք, անօրինակ աղէտի մը կրնայ վերածուիլ, խլելով 180էն 360 միլիոն կեանք: Ցմոռնանք աւելցնելու թէ նմանօրինակ նախատեսութիւններուն դիւխաւոր նպատակը, համաճարակի վտգի մը նոյնիսկ դոյզն հաւանականութեան դէմ առաւելագոյն հետաքրքրութիւնը արթնցընելուն մէջ կը կայանայ: Այս պարագան առողջապահական արդի համակարգին դիտակից եւ լուրջ մօտեցումին զըրաւականն է:

Քաղեց՝ ՍՈՒՐԻՆ ՇԷՐԻՒ

ԴԷՊԻ ՊՈԼԻՍ

Գոնիայի կայարանին դեր կայարանապետը հայ երիտասարդ մըն էր որ հակառակ իր բաղճանքին ու ջանքերուն չկըրցաւ, մէկ քանի օր, գոց վակոնի մը մէջ տեղ հայթայթել:

Պ. Ավրամիտէս, որուն հետ միասին եկած էինք Գոնիա, ինչ ճարպիկ փրթաւ եւ մեր հասնելուն հետեւեալ օրը յանկարծ անյայտացաւ: Ցետոյ իմացայ որ յաջողած էր Պոլիս մեկնող կառախումբի մը մէջ տեղ գտնել:

Ես տիպուեցայ մնալ 4–5 օր եւ այդ միջոցին ժամանակս անցուցի բարեկամներու հետ: Ցակոբ Տէր Ցակոբեան, թէեւ զբաղած, բայց իրիկուններէն առեն կը գտնէր գալ ինծի միանալու:

Ինչ տակաւին քիչ մը ժամանակ պիտի մնար Գոնիա: Մտադիր էր Պոլիս գալուն օրաթերթի մը հրատարակել, որուն անունն իսկ որոշած էր·

- Երբ Պոլիս երթամ, ուրիշ օրաթերթի հետ չկապուիս, խորհուրդ տուաւ ինծի սպասէ՛ մինչեւ որ ես գամ ու այն առեն միասին կը հրատարակենք իմ թերթս:

Հաւանութիւն յայտնեցի իրեն այս ծրագրին, բայց յետոյ, պարագաները արգելք եղան այդ խորհուրդին իրականացման:

Նոյն օրերուն բոլոր Գոնիայի Հայութիւնը տենդագին հետաքրքրութեամբ կը սպասէր Պոլսոյ թերթերու հասնելուն:

Սարայի հրապարակը գտնուող լրագրավաճառին առջեւ բազմութիւնը կը խռնուէր երբ կ'իմացուէր թէ թղթաթերը եկած է եւ երբ թերթերու ծրարները կը բացուէին ամէն մարդ անոնց վրայ կը խուժէր:

Գալով թուրքերուն՝ անոնք նոյն ոգեւորութիւնը ցոյց չէին տար թերթ կարդալու եւ լուր առնելու մասին, որովհետեւ գիտէին թէ իրենց անպատճառ բաներ պիտի իմանայինք: Ամէնուն վրայ բարձրալեռնային մը, յուսահատ ընկճում մը կը նշմարուէր: Փողոցները լեցուն էին Սուրիոյ թուրք բանակին բեկորներով, պարզ դինուոր եւ սպայ, առաջիններուը ողորմելի վիճակի մէջ, մուրացկանի երեւոյթով եւ յաճախ ալ իրրեւ ճշմարիտ մուրացիկներ, իրենց ձեռքը կառկառելով անցորդներուն: Սպաները տակաւին կը պահէին իրենց մարտական կերպարանքը, բայց առանց յոխորտանքի, առանց պոռոտախօսութեան, ինչպէս էին պատերազմի միջոցին:

Այդ սպաներէն մէկը նոյնիսկ երեք ու կէս ոսկիի իր կօշիկը ծախեց ինծի, որով կրցայ չուանէ ու խաւաքարտէ շինուած հողաթափներս մէկ կողմ նետել:

***

Վերջապէս գիշեր մը փոխ կայարանապետը յաջողեցաւ գիս ու փոքրիկ ճակոյը տեղաւորել գոց վակոնի մը մէջ: Փօսթայի վակոն մըն էր ասիկա ուր նըստարան չի կար, այլ ամէն տեղ բաց խորշեր, նամակի ծրարներ գնելու համար: Զորս պատուհաններէն երկուքին ապակիները կոտրած էին: Այս նեղ վակոնի մէջ տեղմուած էինք հնդկաստանցի աքսորական մը իր երկու զաւակներով, Պլէճիկցի հայ երիտասարդ մը Մօրճիքեան ընտանիքէն եւ իմ վախտատի ընկեր Պ. Միքայէլի աղգականը, մէկ քանի թուրքեր եւ չորս հատ ալ ոստիկան որոնք Պոլիս կը վերադառնային:

Գետինը, աղտոտութեան մէջ· քով քովի նստանք տեղմուած, մենք գիզ բարեբախտ համարելով որ գոնէ կրցած էինք գոց տեղ մը գտնել:

Կառախումբը գանդաղօրէն կը յառաջանար ամէն մէկ կայարան ժամերով ըսպասելով: Պաղ հով մը կոտրած պատուհաններէն ներս կը խուժէր. տառեցնելով մեր մարմինը: Բարեբախտաբար հընդկաստանցին, որուն հետ քով քովի նըստած էի, կրակաման մը եւ ածուխ առած էր միասին: Կրակ վառեց ու թէյ պատրաստեց· միասին խմեցինք:

Երբ խակիշէհիր հասանք, տարափելի անձրեւ մը տեղալ սկսաւ: Կառախումբը ամբողջ օր մը մնաց հոն:

Մեր վակոնը գտնուող թուրք ոստիկանները անընդհատ կը խմէին, կ'երգէին, կը նուագէին, առեն առեն քովի վակոններէն բերել տալով իրենց հոմանուհիները, բոլորն ալ հայ կիներ:

Ատոնցմէ մին պանտրմացի մըն էր, բանական դեղանի եւ ուսեալ:

Երբ անուններս իմացաւ, ուզեց հետս ծանօթանալ ըսելով որ գրածներս չատ կարդացած էր:

Առիթէն օգտուտ քաղեցի բարոյագիտութեան փոքրիկ դաս մը տալու համար այդ կնոջ:

- Մինակ ե՞ս եմ, պատասխանեց, այս կեանքը վարող, Գոնիա գտնուող բոլոր հայ տարագիր կիները, որոնց ամուսինները կորսուած, չարդուած կամ մեռած են, նոյն վիճակին մատնուած են: Կա՛մ հանրատուն մը գացած եւ կամ սիրահար մը առած նստած են: Ուրիշ կերպով ինչպէ՞ս կ'ուզէիք որ ապրէինք:

(Շար· 173)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7, 1988, ԺԱՄԸ 11·40
ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ՝ Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7, 2005·–
Տասն եւ եօթներորդ տարելից

Ցիշատակի յարգանաց եւ աղօթքի օր

Առ այդ պարտինք բոլորս մասնակցիլ Փարիզի Ս· Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ժամը 12 – 14ին տեղի ունենալիք Ցիշատակի աղօթքներուն եւ արտայայտութիւններուն։

Հակում, աղօթք եւ հոգեհանգիստ ժամը 12–13ին։

Ժամը 13էն 14, Եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ Ներկայացում՝ տալիկներու պատկերացմամբ՝

Արուեստաբան
ՌԵԺԻՍ ԼԱՊՈՒՐՏԷԹ կողմէ
Մաստարա-ի Սուրբ Յովհաննէս
Եկեղեցւոյն։

ԴԻՒԱՆ

ՍԷՆ ԼՈՒ – ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն Լու – Ս· Գէորգ եկեղեցւոյ թաղական խորհուրդը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Գրիգորիս Եպիսկ· Պալաճեանի, առ յաւէտ բաժնուած հոգեւոր հովիւներու, հիմնադիրներու, թաղական խորհուրդի անդամներու, ծառայողներու, նուիրատուներու եւ համայն թաղեցիներու ննջեցեալներու յիշատակին՝

Կիրակի, Դեկտեմբեր 4ին։

Պատարագ՝ *ժամը 10ին,*
Հոգեհանգիստ *ժամը 11·30ին։*

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՇՈՒՀԱՆ Ա· ՔՀՆԾ· ՏԷՏԷԵԱՆ

Եկեղեցական արարողութիւններէն յետոյ ընդունելութիւն՝ կից սրահին մէջ։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԻԿԻ

Առաքել Աբրահամեան *մահուան (Գանատա) առթիւ, Զուլալ Գազանճեան 100 Եւրօ կը նուիրէ "Ցառաջ"ին։*

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 3· Տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին Լուսաւորչացն մերոց ԹԱԴԷՈՍԻ եւ ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՈՍԻ Առաքեալներուն։

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա· ՔՀՆԾ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

HIVER
St Sylvestre à Erevan
du 29 Décembre au 2 Janvier 620€*
■ Vols Directs PARIS › EREVAN › PARIS
■ Hôtel 1ère catégorie
■ Dîner St Sylvestre avec Animation
■ Transferts AÉROPORT › HÔTEL › AÉROPORT
SPÉCIAL

Saberatours
SevanVoyages
■ 11, rue des Pyramides 75001 Paris
tél 01 42 96 10 10 - fax 01 42 96 18 77
armenie@saberatours.fr
■ 48, cours de la Liberté 69003 Lyon
tél 04 78 60 13 66 - fax 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com
■ 67, La Canebière 13001 Marseille
tél 04 95 09 30 60 - fax 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr
■ 32-38, rue Hanrabedoutian Erevan
tél 374 10 52 55 55 - fax 374 10 56 40 30
incoming@saberatours.am
EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE Armavia Արմավիա
* À partir de - Départ Paris, hors taxes d'aéroport.
Studio VICKEN 0515

SALON DU LIVRE ARMENIEN
ARMEN'LIVRES
Sous le parrainage de René ROUQUET
Député-maire d'Alfortville
16 / 17 et 18 décembre
de 11h à 19h
à l'Espace culturel «LE 148»
148 rue Paul-Vaillant Couturier ALFORTVILLE
Programme
VENTE DE LIVRES pour tout public
MISE A L'HONNEUR DE «HARATCH» à l'occasion de son 80e anniversaire
VENDREDI 16 DECEMBRE
Matin RECEPTION DE CLASSES
20h30 DEBAT: LA TRADUCTION
avec Janine Altounian, Mireille Besnilian et Krikor Beledian.
SAMEDI 17 DECEMBRE
17h RENCONTRES ET DEDICACES D'AUTEURS
DIMANCHE 18 DECEMBRE
15h RENCONTRES ET DEDICACES D'AUTEURS
16h SPECTACLE POUR ENFANTS: Contes arméniens
«Du ciel d'Arménie, trois abricots sont tombés...»
Organisé par
la MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
RENSEIGNEMENTS 01 43 76 55 89

LES ACTIVITÉS DU CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

Directeur Khatchig YILMAZIAN

DECEMBRE

● Բ Ա Ն Ա Խ Ո Ս Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

ի. հայ գիրերու գիւտի 1600ամեակին առթիւ լոյս տեսած գրքոյկի ներկայացում
Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 13, ժամը 21ին
Սահակ-Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնին մէջ
339 avenue du Prado — 13008 Marseille
"Հայոց գիրերու դերը այսօր, ստեղծումէն 1600 տարի յետոյ"
Կը բանախօսէ՝ ՓՐՈՖ· ՌՈՊԼՐ ՏԷՐ-ՄԵՐԿԵՐԵԱՆ
"Գիրերու ստեղծումը"
Կը բանախօսէ՝ ՓՐՈՖ· ԱԼՊԼՐ ԽԱԶԻՆԷՃԵԱՆ
"Առաջին շարականները, Մեսրոպ Մաշտոց եւ Սահակ Պարթեւ"
Կը բանախօսէ՝ ԽԱԶԻԿ ԵՐԼՄԱԶԵԱՆ

(Շար· Ա· էջէն)

ՕԹԱՆ-ի եւ ԱՄՆ-ու ճնշումը կեդրոնական Ասիոյ մէջ, չեշտելով թէ այդ ճնշումը ալ աւելի զարկ կու տայ չրջանի լարուածութեան։

ՊՈՒՇ, Նոյեմբեր 30ին կրկին անգամ *չանաց պաշտպանել եւ մանաւանդ արդարացնել Իրաքի իր պատերազմը, զինուորականներու եւ կողմնակիցներու հասարակութեան մը առջեւ։ Ինչ կը վերաբերի ամերիկեան զօրքերու քաշուելուն, նախագահը արտայայտուած է այդ մասին, առանց որոշ յանձնառութիւն առնելու։ Պատերազմական ոճէն ալ չէ հրաժարած եւ չեշտած է·– "Ձեռնթափ պիտի չըլլանք, անճնառուր պիտի չըլլանք, միայն ամբողջական յաղթանակը կ'ընդունինք"։ Ներկայիս ԱՄՆ դեռ 160 հազար զինուոր ունին Իրաքի մէջ։*

ԵԳԻՊՏՈՍԻ մէջ աւելի քան 500 Մահմեական եղբայրներ ձերբակալուած են Նոյեմբեր 30ին, այսինքն ընտրութիւններու վերջին հանգրուանի նախօրեակին (Դեկտ· 1)։ Մխաբանութիւնը, որ արդէն 76 աթոռ ձեռք ձգած է, 49 թեկնածու եւս կը ներկայացնէ։

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՈՒ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ (Օ·ԷՍ·ՍԷ·Ը·) խոր մտահոգութիւն յայտնած է Ադրբեջանի մէջ ընդհմատիր ցուցադարձներու հանդէպ ոստիկանութեան բիրտ ընթացքին։ Նոյեմբեր 26ի ցոյցին ոստիկանները առանց նախազգուշացնելու արտասուաբեր կազ, լախտ ու ջրթնդակ հրացաններ գործած են ցուցարարներուն դէմ։ 400 հոգի, ներառեալ լրագրողներ, վիրաւորուած էին, 30 հոգի ալ ձերբակալուած։

ՇԻՄՈՆ ՓԵՐԷՍ, որ Նոյեմբերի սկիզբը կորնդուց աշխատաւորական կուսակցութեան ղեկավարի իր աթոռը, Նոյեմբեր 30ին յայտարարած է պաշտօնապէս որ կը մխանայ Ս· Շարոնի Քատիմահ կուսակցութեան, որովհետեւ ան միայն կրնայ ապահովել Մերձաւոր Արեւելքի խաղաղութիւնը։ Անուանուած է "կորսընթացողը" որովհետեւ երբեք չէ յաջողած իր կուսակցութիւնը առաջնորդել ազգային յաղթանակի մը։ 82 տարեկան, Փերէս կը խոստովանի որ առպարէզի մը տահոգութիւններէ հեռու է եւ թեկնածու ալ չէ յաջորդ ընտրութիւններուն։

ՊԱՂՏԱՏԻ *չրջանը, պելժիացի խալամացած կին մը մեռած է Նոյեմբեր 9ին ռճրափորձի մը ընթացքին։ Ենթական, որպէս քամիքաղ ռճրափորձ մը դործած է եւ տեղւոյն վրայ գտնուած իր անցագրէն յայտնաբերուած է իր ազգութիւնը։ Մարդոջմ ամուսինն ալ սպաննուած էր ամերիկացի զինուորներու կողմէ։ Այս խնդրին կապակցութեամբ 14 հոգի ալ ձերբակալուած է Պելժիոյ մէջ։*

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Մրցակցութեան խորհուրդը Դեկտեմբեր 1ին ծանր պատիժներ սահմանեց առձեռն հեռաձայնիներու երեք մեծ ընկերութիւններու՝ ԷՍ· էֆ· էռ·, Օրանժ եւ Պուիկ Թելեքոմ, այն ամբաստանութեամբ որ 1997էն 2003 գաղտնի լուրեր փոխանակելով համաձայնութեան եկած են։ Երեքն ալ, ընդհանուր ձեւով 534 միլիոն Եւրօ տուգանքի դատապարտուած են, որոնց մէջ առաւելագոյն պատիժը սահմանուած է Օրանժի (256 միլիոն Եւրօ)։ Որոշած են վերաքննութեան դիմել։

ԴԱՄԱՍԿՈՍ *խնդրոյ առարկայ կ'ընէ ՄԱԿ-ի քննիչ յանձնախումբին եզրակացութիւնները, որոնց մէջ իրեն ալ կը վերագրուի դեր մը, զոր կ'ուրանայ, Հարիրիի սպանութեան մէջ։ Կասկածներ կան մանաւանդ գլխաւոր վկային մասին, որ յայտնուած է տեղեկագրին մէջ։ Միւս կողմէ, սուրիացի հինգ վկաներն ալ պիտի հարցաքննուին Վիէննայի մէջ, Դեկտեմբեր 5էն 7։*

Grande braderie de Noël
DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX
Les Samedi 3 et Dimanche 4 décembre, de 10h à 20h sans interruption
Artisanat d'Arménie :
Poterie, Objets de bois sculptés, Bijoux, Broderie, Tapisserie, Instruments de musique, Khatchkar...
Artisanat arménien de Syrie :
Bijoux, Broderie...
Livres, Philatélie arménienne, Epicerie fine arménienne, Cadeaux...
◆ Bar
◆ Restaurant
◆ Tombola
CHENE
Pour la poursuite des activités de CHENE en Arménie, en Artsakh et à Djavakhk
au Collège Samuel-Moorat
26 rue Troyon 92310 Sèvres — Métro Pont de Sèvres
——— Parking assuré ———

ՇԱԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 3
SAMEDI
3 DECEMBRE
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթաւոյ առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

81ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.336 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 81e ANNEE — N° 21.336

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԼԻՃԵԱՆ, եւրոպա 1 ձայնասփիւռի կայանէն լրագրոյ առարկայ ըրած է (Դեկտ. 1) Ելմտական նախարարը՝ Թիէրի Պրըթըն առձեռն հեռաձայնները երեք ընկերութիւններու պաղտնի համաձայնութեան մէջ։ Ճարտարարուեստի նախկին պատուիրակ նախարարը յիշեցուցած է որ Թ. Պրըթըն անուղղակի կերպով պատասխանատուութիւն ունի քանի Թելեքոմի նախկին նախագահն է։ Փ. Տէվլէճեան չեչտած է.— "Դատական ձեւակերպութիւնը երկար տեւեց, կը վերաբերի մինչեւ 2002 երկարող շրջանին։ Կ'ուզեմ որ քննութիւն կատարուի նաեւ 2003 եւ 2004 տարիներուն վրայ, որովհետեւ պէտք է համոզում ունենալ որ ապօրինի համաձայնութիւնները վերջ գտած են"։ Երկուքին ձախատումը, կը պրէ Լիպէրասիոն (Դեկտ. 2) նոր չէ եւ Փ. Տէվլէճեան կը կրկնէ որ իր մեկնումէն ի վեր (2005, Յունիս 2), սպառող դասակարգը պաշտպանող չկայ, այլ խօսքով Պերսի (Ելմտական նախարարութիւն) հաղորդակցութեանց միջոցներու մեծ ընկերութիւնները կը պաշտպանէ, Նախընտրութիւն ցոյց տալով ազգային ընկերութեան (Ֆրանս-Թելեքոմ)։ Փ. Տէվլէճեան հարցազրոյց մըն ալ տուած է Ֆիկարոյի տնտեսական յաւելուածին, ուր կը կրկնէ քննութեան մը անհրաժեշտութիւնը եւ կ'ուզէ որ հաստատուի վճարուի այն բաժանորդներուն որոնք կեղեքուած են, ասոնց թիւը 30 միլիոն է եւ չեն կրնար առանձին առանձին դիմել, հարկ է որ միանաթար կատարուի։

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ որոշած է դէտ ղրկել Պոլիս, վիպապիր Օ. Փամուքի դատին որ տեղի կ'ունենայ Դեկտ. 16ին։ Հինգ հոգինոց խումբը պիտի գլխաւորէ Թուրքիոյ տեղեկաբերը Գ. Էօրլինկս որ յայտարարած է թէ մտածումի ազատութիւնը չափանիշ մըն է զոր Թուրքիա պարտի յարգել Եւրոպայի անդամակցութեան իր ընթացքին մէջ։ Իսկ վիպապիրին դէմ ձեռնարկուած դատը Եւրոպայի մարդկային իրաւունքներու պայմանագրին հակոտնեայ նկատած է, ըսելով թէ ան կրնայ ժխտական ազդեցութիւն ունենալ Թուրքիոյ անդամակցութեան հոլովոյթին վրայ։ Դէտերը կը բաղկանան յոյն, բրիտանացի, հոլանտացի եւ գերմանացի երեսփոխաններէ։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ իշխանութեան կուսակցութիւնը (ԱԳՓ) իր ղեկավարութեան ոչ ըրջանները կը պաշտպանէ, Նախընտրութիւն ցոյց տալով ազգային ընկերութեան (Ֆրանս-Թելեքոմ)։ Փ. Տէվլէճեան հարցազրոյց մըն ալ տուած է Ֆիկարոյի տնտեսական յաւելուածին, ուր կը կրկնէ քննութեան մը անհրաժեշտութիւնը եւ կ'ուզէ որ հաստատուի վճարուի այն բաժանորդներուն որոնք կեղեքուած են, ասոնց թիւը 30 միլիոն է եւ չեն կրնար առանձին առանձին դիմել, հարկ է որ միանաթար կատարուի։

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ որոշած է դէտ ղրկել Պոլիս, վիպապիր Օ. Փամուքի դատին որ տեղի կ'ունենայ Դեկտ. 16ին։ Հինգ հոգինոց խումբը պիտի գլխաւորէ Թուրքիոյ տեղեկաբերը Գ. Էօրլինկս որ յայտարարած է թէ մտածումի ազատութիւնը չափանիշ մըն է զոր Թուրքիա պարտի յարգել Եւրոպայի անդամակցութեան իր ընթացքին մէջ։ Իսկ վիպապիրին դէմ ձեռնարկուած դատը Եւրոպայի մարդկային իրաւունքներու պայմանագրին հակոտնեայ նկատած է, ըսելով թէ ան կրնայ ժխտական ազդեցութիւն ունենալ Թուրքիոյ անդամակցութեան հոլովոյթին վրայ։ Դէտերը կը բաղկանան յոյն, բրիտանացի, հոլանտացի եւ գերմանացի երեսփոխաններէ։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ իշխանութեան կուսակցութիւնը (ԱԳՓ) իր ղեկավարութեան ոչ ըրջանները կը պաշտպանէ, Նախընտրութիւն ցոյց տալով ազգային ընկերութեան (Ֆրանս-Թելեքոմ)։ Փ. Տէվլէճեան հարցազրոյց մըն ալ տուած է Ֆիկարոյի տնտեսական յաւելուածին, ուր կը կրկնէ քննութեան մը անհրաժեշտութիւնը եւ կ'ուզէ որ հաստատուի վճարուի այն բաժանորդներուն որոնք կեղեքուած են, ասոնց թիւը 30 միլիոն է եւ չեն կրնար առանձին առանձին դիմել, հարկ է որ միանաթար կատարուի։

Թուրքերով։ 25 հազար եւրոյի տուգանք կրնայ սահմանուիլ խտրական վերաբերումի պարագային, օրինական բնոյթ պիտի առնէն նաեւ խտրականութեան դէմ քննութիւնները այն հաստատութիւններու մէջ, որոնք ընտրութիւն կը կատարեն մուտքին (պիւերթաւոյն, կալուածային գործակալութիւններ, բանակում, ձեռնարկութիւններ)։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՕԴԱԿԱՅԱՆՆԵՐՆ ալ թոյլ տուած են, որ ՍԻԱ-ի օդանաւեր, որոնք բանտարկեալ կը փոխադրեն, էջք կատարեն։ Կը թուի որ առնուազն երկու օդանաւ իսլամապաշտ բանտարկեալներ փոխադրող, Ֆրանսա էջք կատարած են 2002ին եւ 2005ին։ Մէկ թռիչք կատարած է 2002 Մարտ 31ին։ Օդանաւը մեկնած է Իսլանտայէն, դէպի Պրէսթ, ուրկէ անցած է Թուրքիա։ Երկրորդ օդանաւը զոր ՍԻԱ-ն գործածած է Պուրժէ հասած է 2005 Յուլիս 20ին։ Ֆրանսա ալ քննութիւն բացուած է այս գաղտնի թռիչքներուն մասին, որոնք օգտագործած են բազմաթիւ օդակայաններ Եւրոպայի մէջ։

ԼՐ ՓԷՆ ուրացած է որ ժխտողական նոր արտայայտութիւններ ունեցած ըլլայ ՊԻ.ՊԻ.ՍԻ. կայանէն ("Ցառաջ", Նոյ. 30)։ Կ'ըսէ թէ զոհացած է ճշդելով թէ ի՞նչ ըսած էր 1987ին եւ կը դիմէ հրեայ իր բարեկամներուն որ իր հակառակորդներուն ծուղակը չիյնան։

ՊԵԼԺԻԱՑԻ քամիքազը (տե՛ս. "Ցառաջ", Դեկտ. 2, 4րդ էջ) եւրոպացի առաջին կինոն է որ նման արարք մը կը գործէ։ Ծնած էր Շաւալրուա, 38 տարի առաջ եւ իսլամացած էր կեանքի իր ընկերոջ պատճառաւ։ Ցաջորդաբար ապրած էր Թուրքի մը, ապա Ալժերացիի մը հետ, հուսկ՝ Մարոքցիի։ Այս վերջինին հետ բոլորովին կ'այլափոխուի, լաչակ կը կրէ, սեւ ձեռնոցներ կը գործածէ ծածկելու համար ձեռքերը եւ ի վերջոյ պաղտատի մօտ ոճրափորձ մը կը գործէ։

ՆՈՒՐՍՈՒԼԹԱՆ ՆԱԶԱՐԲԱՑԵԻԻ վերընտրութիւնը, կիրակի, Դեկտ. 4ին Ղազախստանի նախագահական աթոռին եօթը տարիներու համար, կասկած չի վերցներ։ Երրորդ անգամն է, որ Նազարբայեւ կ'ընտրուի եւ ինք, ընտանիքը, մերձաւորները ազատօրէն կը վարուին երկրին մէջ, ամբապնդելով իրենց ազդեցութիւնը ուժանիւթի մարզին մէջ։ Ղազախստան քարիւղի 5րդ արտադրիչը պիտի դառնայ մինչեւ 2015։ Երկիրը հինգ անգամ աւելի մեծ է քան Ֆրանսա, 15 միլիոն բնակիչ ունի, մայրաքաղաքն է Աստանա եւ գլխաւոր քաղաքը՝ Ալմատի (նախապէս Ալմա-Աթա)։

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ «Շուկայի տնտեսութեան» կարգավիճակ չնորհած է Ուկրանիոյ, այս ձեւով ամբապնդելով կապերը նոր վարչակարգ ունեցող երկրին հետ։ Այս կարգադրութեան յայտարարութիւնը ըրած է Թոնի Պլէր Կիեւի մէջ։ Այս կարգավիճակը թոյլ կուտայ ուկրանական արտածումներու պաշտպանումը։

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ 1000րդ դատապարտեալի մահապատիժը գործադրուած է Դեկտեմբեր 1ին, վերջին 30 տարիներու ընթացքին։ Ենթական՝ Պօյտ, 57 տարեկան է եւ մահուան դատապարտուած էր 1988ին գործուած կրկնակ մարդասպանութեան մը համար։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ արտաքին նախարարը՝

ԹՈՒՐՔԻԱ

6. ՔԱՂԱՂՆՈՒՆԻԻ ՀԱՏՈՐԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ

Բանուորական կուսակցութեան պետ Տ. Փէրինչէք որ Ցեղասպանութեան ուրացումի, ժխտումի գործին լծուած ծանօթ դէմք է, իր պնդումներուն նոր յենարան մը դառ է, 6. Քալաձնունիի Թրքերէն թարգմանութեամբ հրատարակուած գործով։ Մեկնելով անոր "Դաշնակցութիւնն այլեւս անելիք չունի" խօսքէն, Թուրք կուսակցապետը հայկական պնդումներուն դէմ "հրատարակէ ու թնդանօթէ աւելի հզօր զէնք մը" գտած ըլլալու հրճուանքը կ'արտայայտէ։ Քալաձնունիի արտայայտութիւնը խոստովանութիւն մըն է իր համոզումով որուն եռին կայ ցեղասպանութեան ոճիրէն Թուրքը անպատրաստ հռչակող կեցուածք մը։

Բանուորական կուսակցութիւնը ծրագրած է, կ'ըսուի, հայկական աղբիւրներէ նման բնոյթի եօթը հատոր եւս հրատարակել, իւրաքանչիւրը վեց լեզուով. Թրքերէն, անգլերէն, գերմաներէն, ֆրանսերէն, ռուսերէն եւ հայերէն։ Վեցէն մէկն է բրիտանական "Կապոյտ գիրք"ին "սուտերուն դէմ" սովետներու "Կարմիր գիրք"ին հրատարակութիւնը։ Նաեւ ծրագրած են արտաքսահանեան դիտաժողովներ կազմակերպել, "ամէն տեղ լոգանի վերածել ու Հայկական Ցեղասպանութեան սուտը հերքել հայկական պաշիւրներու գործածութեամբ"։

ՎԱՂԸ՝

«ՑԱՌԱՋ- ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՁԱԽՍՏ»,

Վաղը լոյս կը տեսնէ "Ցառաջ - Միտք եւ Արուեստ"ի նոր (319) թիւը ամբողջովին նուիրուած Համօ Բեկ-Նազարեանի "Նամուս"ին եւ պատրաստուած Արբի Ցովհաննիսեանի կողմէ։

Ֆրանց-Վալթէր Շթայմայըր չի բացառեր որ գերմանուհի հնախոյզին առեւանգումը իրաք աւազակային արարք մը ըլլայ։ Նոյն կարծիքն ունին գերման բազմաթիւ մասնագէտներ։

ՈՒԿՐԱՆԻՈՑ Աւտորիոյ հիւպատոսարանը 2004էն ի վեր 28 հազար «Շէնկէն» վիզա չնորհած է, ապօրինի կերպով, ըստ աւստրիացի երեսփոխանի մը, հաստատելով մամուլին տուած տեղեկութիւնները։ Գերմանական հիւպատոսարաններու ձեռք առած միջոցներու ամբապնդումէն ետք, վիզայի չհատատակութեամբ զբաղողները այդ ճամբան գտած են վիզա ձեռք ձգելու համար։

ՌԱՇԻՏ ՌԱՄՏԱ, ի վերջոյ Անգլիոյ կողմէ Ֆրանսայի յանձնուեցաւ, տարիներու քաշքշուքներէ ետք։ Ալժերացի իսլամապաշտը կը նկատուի Փարիզի ոճրափորձերը ֆինանսաւորողը, գլխաւորաբար 1995ի ոճրափորձը որ ութ մեռեալ եւ 150 վիրաւոր պատճառած էր, Սէն-Միշելի կայարանը։ Տասը տարի տեւող իրաւական ձեւակերպութիւններով։ Ռամտա ամէն բան փորձած էր որպէսզի Ֆրանսա չզրկուի։ Իսլամական ալժերական ճիւղին «մտաւորականը» կը նկատուի, նոյնիսկ գլխաւոր ղեկավարներէն ԺԻԱ-ի (իսլամական պինեալ խմբակ)։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՆԻՒԹՈՎ ՆՈՐ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

«2006ին զարաբաղեան հակամարտութեան առընչուած երկիրներէն ո՛չ մէկուն մէջ քաղաքական լուրջ զարգացումներ, ընտրութիւններ ծրագրուած են, ուստի այդ կացութենէն պէտք է օգտուինք» ըսած է Մինսկի խումբի ամերիկացի նախագահը Ս. Ման։ Աւելցուցած է թէ բանակցութեան հոլովոյթը աշխուժացած է աւելի քան երբեք ու շատ լաւ մակարդակի հասած։ Հակամարտութիւնը կըրնայ որեւէ ժամանակ լուծումի յանգիլ։

Ցուսադրող այս արտայայտութիւնը որոշ հետաքրքրութիւն կը ստեղծէ Հայաստանի ու Ադրբեջանի Արտաքին գործերու նախարարներուն եւ միջնորդներուն զալ չաթթուան Լիւքսէմպուրկի հանդիպումին նկատմամբ։ Միջնորդները յետոյ կ'այցելեն Երեւան եւ Բաքու։

***

ՁԱՐԵՆՑԻ ԿՈԹՈՂԸ ՊՂՏՈՒԱԾ

Բանաստեղծին մահուան օրը (Նոյ. 27) մտաւորականներու խումբը որ գացած է ծաղիկ գետեղելու անոր յիշատակին կանգնած կոթողին, զայրոյթով լեցուած է, տեսնելով հոն կատարուած այպանելի արձանագրութիւնները։ Զարենցի տուն-թանգարանին տնօրէնուհին Լիլիթ Ցակոբեան բարոյականի խոր անկումի վերագրած է երեւոյթը, իսկ Գրողներու միութեան նախագահ Լեւոն Անանեան անյեռաձգելի համարած նոր սերունդին բարոյական վիճակով հետաքրքրուելու գործը։ "Ազատօտ"ի մէջ Գ. Ցակոբեան անդրադառնալով կատարուածին, արդարտարէն կ'ըսէր. "Ցաճախ ազգովի բողոքում ենք թէ Թուրքերը կամ Ադրբեջանցիները պղծում են հայկական յուշարձանները, իսկ վրացիները «սեփականաշնորհում», մոռանալով մեր իսկ երկրում դրանց պահպանման մասին"։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ ՎԱՐՉԱՊԵՏՈՒՀԻՆ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ա. Մերքէլ Նոյեմբեր 30ին արտայայտուելով Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան մասին, ըսած է թէ ներկայիս երաշխաւորուած քայլ չէ այդ մէկը, այնքան ատեն որ Անգարա փաստը չի տար եւրոպական չափանիշներուն համքողջական յարգանքի։ Թուրքիոյ նիւթը տեղ գտած է Մերքէլի խորհրդարանական անդրանիկ ելոյթին մէջ։ Ատոր հետ ակնարկելով Թուրքիոյ հետ առանձնաշնորհեալ գործընկերութեան իր նախընտրութեան, վարչապետուհին ծանրացած է նոր անդամներ ընդգրկելու եւ համարկելու Միութեան կարողութեան վրայ, անդրադառնալով անդամութեան ընդունուած վերջին տասնեակին։

Մերքէլ նիւթ ըրած է նաեւ իսլամական աշխարհին հետ անկեղծ երկխօսութեան կարեւորութիւնը, խստիւ քննադատելով հանդերձ պարտադրուած ամուսնութիւնները եւ ընտանեկան պատիւի պատճառաբանութեամբ գործուած ոճիրները։ Շեչտած է թէ Գերմանիա լայնախոհ եւ բազմատարր երկիր է ուր կը յարգուին բոլոր փոքրամասնութիւններուն իրաւունքները։

ԱՄԷՆ ԻՆՉ ԼԱ՛Ւ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ...

ԱՆԱՀԻՏ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Ընկերուհի՛ս է,
որ բազմաթի՛ւ տարիներ առաջ
դասարանը
եռեւս կը նստէր,
եւ մատիտին ծայրով
մազիս գանգուրներուն հետ
խաղ կ՛ընէր...

Ցետոյ՝
երեք կամ չորս տարի ետք,
երբ արդէն
գլուխս առած
գացած էի,
հարսնիքիս
անչո՛ւշտ հասաւ,
եւ կո՛ղքս կանգնեցաւ...

Ինչո՞ւ կողքս կանգնած էր,
այդ մէկը
չե՛մ յիշեր,
չա՞տ չատոնց էր...
արդեօք հարսին կնքամա՞յրն էր...

Մեզքի պահակե՛լ է.
եթէ հարսին կողքը կանգնած էր,
ուրեմն անչո՛ւշտ
կնքամա՛յրն էր.
պարիկի մը նման,
բա՛ց կապոյտ,
մետաքսէ երկա՛ր
հագուստ մը հագած էր...
կարծես
իսկական հա՛րսը
ի՛նքն էր...

Բայց
դժբախտաբար
այդպէս չէ՛ր...
Այդ օրը,
հարսը ե՛ս էի...
Մաւեցի՛ն,
պարեցի՛ն,
տա՛շ տաշ,
տո՛ւշ տուշ,
երգեցի՛ն...
–Աղուոր աղջիկ եկուր հոս,
ճեզ կը տանիմ եգիպտոս.
Եգիպտոսէն Յունաստան,
այնտեղէն ալ Հայաստան...

Երգեցի՛ն,
պարեցի՛ն,
տա՛շ տաշ,
տո՛ւշ տուշ,
ծափեցի՛ն,
սակայն երգին բառերը
կարծեմ չատ լաւ հասկցած չէ՛ին...
հակառա՛կը ըրին...
հարսը Հայաստանէն առին
ու Եգիպտո՛ս տարին...
դոնէ Յունաստանէ՛ն անցնէին...
Թերեւս հո՛ն կը մնայի,
ու Յոյներուն հետ
լեզո՛ւ կը գտնէի...

Ընկերուհի՛ս է,
որ բազմաթի՛ւ տարիներ ետք,
տակաւին մի՛չտ հաւատարիմ,
հի՛ն օրերու բոյրով
յաճա՛խ կը գրէ,
բարի՛ն կը մաղթէ
եւ չորս աչքով
բառի՛ս կը սպասէ...

Ի՞նչ գրեմ
հաւատարիմ ընկերուհիիս...
Ես՝
կամայ ակամայ
հի՛ն օրերէն
անվերադա՛րձ հեռացած,
կանգնած եմ չուարած
Հայրենիքիս դիմաց...
Հո՛ն լեցուած է
ցա՛ւ ու քար,
իսկ ես զարճած եմ
ցաւագա՛ր...

Խնդրե՛մ,
աս մէյ մը
տասնհինգ օրով
–ո՛չ աւելի,
ո՛չ պակաս–
ազա՛տ անկախ
մեր Հայրենիքը այցելեցէք,
ու յաւուկ կառքերով,
ա՛լ ճախ
մեր լեռները
թափառեցէ՛ք,
մեր հիանալի վանքերը
տասնհինգ օրուան մէջ
հեւ ի հեւ
գացէ՛ք տեսէք,
ասոր անոր համար
մո՛մ վառեցէք,
աղօթեցէ՛ք,
յուզուեցէ՛ք,
նկարուեցէ՛ք,
հրաշալի տպաւորութիւններով
հարստացէ՛ք,
յուշանուէր մըն ալ գնեցէք,
–սակայն յանկարծ
ինծի չնուիրէ՛ք–
եւ անչո՛ւշտ
մայրաքաղաքի
հաճելի՛ սրճարաններէն մէկը,
աչքերնիդ դուց,
ըստ թախտի
ընտրեցէք
ու հոն հանգի՛ստ
բազմեցէ՛ք,
չո՛ւնչ մը քաշեցէք...

Այն ժամանակ
ես կու գամ
ու ձեզի
ցոյց կու տամ,
ճի՛շդ ձեր ընտրած
ու հոն նստած
սրճարանին դիմաց,
կամարաձեւ պատուհաններով,
վարդագոյն քարերով
շէնքերէն մին,
որուն գետնայարկի
մո՛ւթ սենեակին մէջ
կ՛ապրի Սուսանը՝
մութին մէջ
սո՛ւս ու փուս,
միշտ լուռ նստած...

Թող լո՛յսը վառէ...
բայց խնդրե՛մ,
կ՛աղաչե՛մ,
ելեկտրականութիւնը
ո՛վ պիտի վճարէ...
եւ ինչո՞ւ վառէ...
աղօտ լոյսին մէջ
իր մո՛ւթ կեա՞նքը դիտէ...
հարկաւոր չէ՛...
աւելի լա՛ւ է,
մութին մէջ
բա՛ն մըն ալ չտեսնէ...

Մո՛ւս մութին,
ծունկի ու մէջքի ցաւով,
նստած է Սուսանը
սո՛ւս ու փուս,
սո՛ւր կսկիծով...
Ամբողջ կեանք մը
հաւատքով
Հայրենիքին նուիրուած,
Հայրենիքին համար
հաւատքով
մի՛չտ ոտքի էր կանգնած,
իսկ այսօ՛ր...
մո՛ւթ լուութեան մէջ լքուած,
անտարբե՛ր նստած,
մէկ օրէն մի՛ւսը
առանց գործի է մնացած...
իր տե՞ղը,
պիջած է ստիպուա՛ծ,
մէկ Պարոն Նախարարի
անչուշտ մօտիկ բարեկամին...

Այո՛...
կա՛րճ ու կտրո՛ւկ,
անգո՛րծ է մնացած...
Թող գանգատի՞...
շա՛տ լաւ,
Թող գանգատի՛...
սակայն
ըսէ՛ք տեսնեմ,
որո՞ւն գանգատի,
Պարոն Նախարարի՞ն...
չէ՞ որ
մօտիկ բարեկամը
մեր Պարոն Նախարարին,
գրաւած է այսօր
տեղը Սուսանին...

Նորէն ալ
Թող փորձէ՛,
ինչո՞ւ չէ,
բան մը կը կորանցնէ՞...
Թերեւս գանգատը
Թող գանգատի՛,
մի՛ւս Պարոն Նախարարին
ականջին կը հասնի...
սակայն միւս Պարոն Նախարարն ալ
չա՛տ ընելիք ունի,
խե՛ղճը
գլո՛ւխը քերելու
ժամանակ չունի...
ստիպուած,
ամէն մէկը,
Սուսանն ալ հետը,
գլխուն ճարը
ի՛նք պէտք է նայի,
իր իւղով
տապկուի՛...

Եղունգ ունի՞ս
գլուխդ քերէ...
անշուշտ եթէ
գլուխդ
տակաւին
ուսերուդ վրան է...
եթէ հո՛ն է,
այդ ալ
մե՛ծ
բախտաւորութիւն մըն է...

Այսօ՛ր
իր վաթսունին սեմին,
ծունկի եւ մէջքի
ցաւերովը սարսափելի,
լո՛ւռ մթութեան մատնուած,
դրեթէ փակուած
նստած է Սուսանը
սուս ու փուս,
ամառօրեր ու անյոյս...

Ես տակաւի՛ն,
ցաւօք սրտի
պէտք է չարունակել,
գրել աւելի՛ն,
ըսել ա՛լ աւելին,
զո՛յգ աչքով
զո՛յգ ականջով
տեսած լսած
անհերեւակայելի՛ն...

Ինչպէ՞ս գրել չըսուելիքը...
Ինչպէ՞ս ըսել չգրուելիքը...
Ինչպէ՞ս գրել ըսել
զո՛յգ աչքով
զո՛յգ ականջով
տեսած լսած
Թոյնի նման լեղի
իրականութիւնը անհերեւակայելի...
այստեղ է որ
քաջութիւնը կը նուաղի,
համարձակութիւնը կը նուաղի,
եւ կը յայտնուին
երեք փրկարար
կախման կէտերը,
որոնց եռեւ
կամ միջեւ
կը թաքնուի
չգրուելիքը,
կամ չըսուելիքը,
այսինքն՝
սուրի պէս հատու
սիրտ խոցող
իրականութիւնը անհերեւակայելի...

Երեք փրկարար
կախման կէտե՛ր
...

Մայրաքաղաքին կեդրոնը,
լաւ բախտի,
որեւէ մէկ սրճարան
վայելքո՛վ բազմած,
դիտեցէ՛ք խնդրեմ
այստե՛ղ,
այնտե՛ղ,
այդտե՛ղ,
ո՛րեւէ տեղ,
կամարաձեւ պատուհաններով
վարդագոյն շէնքե՛ր,
որոնց պատերուն եռեւ
մո՛ւս մութին մէջ,
սո՛ւս ու փուս
անդո՛րծ ու անյո՛յս,
նստած են
բազմաթի՛ւ Սուսաններ,
Ռուզաններ...
Բոլո՛րն ալ դարճած
անտարբեր...

Խնդրե՛մ,
չմտահոգուի՛ք...
շա՛տ չուտով,
մէկի՛կ մէկիկ
մայրաքաղաքին կեդրոնէն
դո՛ւրս կը շպրտուին
բազմաթի՛ւ Սուսաններ,
Ռուզաններ,
կը մաքրուին
յարկաբաժիններ,
որ դուք այլեւս
չնկատէք անախորժելին,
այլ միա՛յն
հաճելի՛ն...
եւ ըստ այնմայ
առա՛նց կսկիծի
հանգի՛ստ կը նստիք
կեդրո՛նը մայրաքաղաքին,
ու տասնհինգ օր
կը վայելէ՛ք
ձեր սեղանին դրուած
համե՛ղ պատառները Հայրենիքին,
եւ ինչո՞ւ չէ,
նոյնիսկ կը խմէք
կենա՛ցը
չէնցո՛ղ մայրաքաղաքին...

Ընկերուհի՛ս է,
որ բազմաթի՛ւ տարիներ ետք,
տակաւին մի՛չտ հաւատարիմ,
հի՛ն օրերու բոյրով,
յաճա՛խ կը գրէ,
բարի՛ն կը մաղթէ
եւ չորս աչքով
բառի՛ս կը սպասէ...

Ի՞նչ գրեմ հաւատարիմ ընկերուհիիս...
Ես՝
կամայ ակամայ
հի՛ն այն օրերէն,
նո՛ր այս օրերէն,
անվերադա՛րձ հեռացած,
Հայրենիքին ու Սփիւռքին միջե՛ւ
գարճած խելագա՛ր,
կը քալեմ
խենթ ու մոլոր...

Անվե՛րջ կը քալեմ
ու երկի՛նքը կը դիտեմ...
Ցերեկը՝
ամպերուն մէջ
երազնե՛ր կը տեսնեմ,
իսկ գիշերը՝
աստղերուն մէջ
մեր կորսուած
լուսա՛ստղը կը փնտռեմ...

Փնտռողը կը գտնէ՛,
կ՛ըսեն...
եւ անկասկա՛ծ
պիտի գտնեմ...
վստա՛հ եմ...
փնտռե՛մ գտնեմ,
չա՛տ ամուր գրկեմ
–յանկարծ չհամարձակի ձէռքէս խլել
որեւէ մէկ մօտիկ բարեկամը
այս կամ այն
Պարոն Նախարարին–
վազե՛մ ամուր գրկած,
հասնի՛մ երանի չուշացած,
ու զետեղեմ
բա՛ւթր գազաթին,
մեր ծե՛ր ծառին...

Այն ժամանակ
–երաշ՞տ թէ իրաւ–
կ՛երթամ ես դէպի
գետնայարկի
մո՛ւթ սենեակը Սուսանին,
կը վառեմ բոլո՛ր լոյսերը,
ու կը նստիմ անկիւնը
իր փոքրիկ խոհանոցին,
խարխուլ աթոռին,
կոնակս խոնաւ պատին,
մինչ ինքը՝
ծունկի
եւ մէջքի ցաւը
ամբողջովին մոռցած,
կը ծռի
դուրս հանելու
պահարանին մէջ
միչտ փակ պահուած
բիւրեղապակի
գաւաթները
գրեթէ չգործածուած...

Կը լեցնեմ ես Արենին,
ինծի ու Սուսանին,
եւ զրնգզրնգացնելով
բիւրեղապակեայ բաժակները
կը խմեմ Թաւչեայ գինին,
հայեացքս
մեր ծե՛ր ծառին,
բա՛ւթր գազաթին
փայլփլող լուսաստղին,
ու կ՛ըսեմ բարձրաձայն
Սուսանին.
– Ամէն ինչ
լա՛ւ պիտի ըլլայ,
Սուսա՛ն...

Իսկ ընկերուհի՛ս,
ես վստա՛հ եմ,
բազմաթի՛ւ տարիներուն ընդմէջէն,
մի՛չտ հաւատարիմ,

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՁԱՇԸ

Կլենտէյլի «Հիլթըն» պանդոկին մէջ, Նոյեմբեր 12ին, տեղի ունեցած է Հայ Մշակութային Հիմնարկութեան տարեկան ճաշը, զոր հիւրընկալած են տէր եւ տիկին Խաչիկ եւ Էլօ Մուրատեան, հիմնարկութեան նուիրելով 150 հազար տոլար: Հանդիսութիւնը վարած է Քնար Քորթոճեան, ներկայացնելով նաեւ օրւան գլխաւոր բանախօսը՝ Լիբանանի խորհրդարանի անդամ Ցակոբ Բազրատունին: Իր խօսքին մէջ բանախօսը արժեւորած է Սուրիոյ եւ Լիբանանի հայկական գաղութներու դերը ափիւնքեան կեանքին մէջ: Խօսք առնելով Հ.Ց.Դ. կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչ Ցովիկ Սափիա, դնահատած է այն անձերը, որոնք տարիներով նիւթապէս կ'աջակցին Հ.Ց.Դ. Դաշնակցութեան եւ կատարած է արժեւորումը կեդր. Կոմիտէի նախորդ տարուան գործունէութեան: Ապա, Ցովիկ Սալիպա եւ Հ.Ց.Դ. Բիւրոյի անդամ Վիգէն Ցովսէփեան Դաշնակցութեան հիմնադիր երրորդութեան պատկերով ոսկի մետալով պատուած են օրւան հիւրընկալ ամոլը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտադիր մը եւ ստեղծուած խանդավառ մթնոլորտի մէջ եղած նուէրներով եւ հիւրընկալ ամոլի նուիրատուութեամբ գոյացած է կէս միլիոն տոլար:

***

«ԴՌՈՒԶԵԱՆ – ՋԱՔԱՐԵԱՆ – ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ» ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ 25ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆԸ

Սան Ֆրանսիսքոյի «Հայաթ Ռեճընսի» պանդոկին մէջ, Հոկտեմբեր 5ի երեկոյեան, տեղի ունեցած է «Դռուզեան-Ջաքարեան-Վասպուրական» ազգային վարժարանի 25ամեակի հանդիսութիւնը, ուրուն ներկայ եղած են 400 հոգի: Ցայտագիրը վարած է Լուսինէ Գասարճեան: Խօսք առած են կազմակերպիչ յանձնախումբին կողմէ Նորա Շիրիքեան եւ տընտեսական յանձնախումբին անունով Ռոստոմ Այնթապլեան, չնորհակալութիւն եւ երախտագիտութիւն յայտնելով վարժարանի հիմնադիր բարերարներուն, ղեկավարութեան եւ ներկայի անօրէններուն, ուսուցչական կազմերուն: Սրտի խօսքով հանդէս եկած է վարժարանին տնօրէնուհի՝ Օլիա Ենիդոմէեան: Օրուան գլխաւոր բանախօսը՝ Հայաստանի առաջին արտաքին նախարար Րաֆֆի Ցովհաննէսեան, չեշտած է Սփիւռքի հայկական դպրոցներու հիմնական դերը, գործեւոլու եւ դիմադրելու համար ամերիկեան այլազան հոսանքներուն: Գնահատանքի խօսք արտասանած է առաջնորդ Մուշեղ Արք. Մարտիրոսեան: Այս առիթով տէր եւ տիկին Ժիրայր եւ Սրբուհ Սարգիսեան 200 հազար տոլար նուիրած են դպրոցին: Այլ նուէրներէ եւ կատարուած խոստումներէ գոյացած է եւս 400 հազար տոլար:

***

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ՝ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՍԻՐՎԱՐԴ ԳԱՐԱՄԱՆՈՒԿԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ

Լոս Անճըլըսի «Գոլկըրն» դպրոցի սբահին մէջ, Հոկտեմբեր 20ին, տեղի ունեցած է երաժշտական երեկոյթ մը, նուիրուած՝ Սիրվարդ Գարամանուկի գործերուն, կազմակերպութեամբ Պոլսահայ Միութեան: Բացումը կատարած է առեղապետ Սիմոն Աճըխմազ, վեր առնելով Ս. Գարամանուկի արուեստը: Սրտի խօսքով հանդէս եկած է (անդլերէն) Քըրխութին Տէմիրալ: Սոփրանօներ Հրաչուհի Խոմարեան եւ Իրինա Զաքարեան, ինչպէս նաեւ պարիտոն Գոռ Ցարութիւնեան մեկնաբանած են Ս. Գարամանուկի երգերէն նմոյշներ, դաշնակի ընկերակցութեամբ Շահան Արծրունիի: Ներկայացուած է «Ախթամար» ժապաւէնէն մաս մը: Գնահատանքի խօսքեր արտասանած են Տօքթ. Ցովհաննէս Գուլակ Աւետիքեան եւ առաջնորդ Ցովնան Արք. Տէրտէրեան: Հուսկ՝ չնորհակալութեան խօսքով հադէս եկած է Սիրվարդ Գարամանուկ:

***

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՑՈՒԹԵԱՆ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՄԱՍԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Էնսինոյի Ֆերահեան վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 20ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը՝ «Լիբանանի հայութեան իրավիճակը» նիւթին չուրջ: Ներկայ եղած են 200 հոգի: Բացումը կատարելով յանուն Հ.Ց.Դ. «Ռոստոմ» կոմիտէի կարօ Պետրոսեան, ներկայացուցած է միջին արեւելեան գաղութներու կազմաւորումը եւ գոյատեւումը յատեղեռնեան տարիներուն, ընդգծելով Լիբանանի հայկական գաղութի դերը իբրեւ համամասփիւռքեան նշանակութիւն ունեցող կեդրոն: Դասախօսը՝ Լիբանանի խորհրդարանի անդամ Ցակոբ Բազրատունի, վերլուծած է վերջին տարիներու Լիբանանի խորհրդարանական ընտրութիւններու քաղաքական պատկերը, անդրադարձած է Լիբանանի Հայ համայնքի տնտեսական, մշակութային կեանքին, գործող կրթական եւ արուեստի կեդրոններուն, դպրոցներու վիճակին, խառն ամուսնութիւններուն եւայլն:

***

ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐԱՊՐՈՂՆԵՐՈՒ ՁԱՅՆԱՓՐՈՒԹԵԱՆՑ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻՆ

Կլենտէյլի «Պրէնտիւ Գոլէջըն» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 3ին, տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը, կազմակերպութեամբ Հայ Կրթական Հիմնարկութեան: Ներկայ եղած են 200 հոգի: Ցայտագիրը վարած է Ալա Շապանեան: Խօսք առնելով Ռուբինա Փիրումեան, նշած է թէ Եու.Սի.Էլ.Էյ. համալսարանի հայ արդի պատմութեան ամպիոնի ջանքերով 1600 ժամեայ ձայնագրութիւն կատարուած է 800 վերապրողներու կողմէ: Ամպիոնի վարիչ Փրոֆ. Ռիչըրտ Ցովհաննէսեան դիտել տուած է թէ 1970ական թուականներուն կատարուած ձայնագրութիւններու փրկութեան աշխատանք պէտք է տարուի համակարգիչի վրայ ընդօրինակելով, բարբառներէն հայերէնի վերածելով, նաեւ անգլերէնի թարգմանելով: Հայ Կրթական Հիմնարկութիւնը այս նպատակին համար յատկացուցած է 50 հազար տոլար:

ԼՐԱՏՈՒ

ՈՐՊԷՍԶԻ ՇՈՒՇԻՆ ԾԱՂԿԻ

Արցախեան օրակարգին վրայ վերջապէս տեղ գտած է Շուշիին կրթական, դիտական ու մշակութային անցեալի վառքը վերադարձնելու նիւթը: Կառավարութիւնը կրթութեան եւ մշակոյթի նախարարութեան ամիս մը առաջ երկամսեայ պայմանաժամ տուած էր, որպէսզի յարմարագոյն առաջարկները ներկայացուին ու մինչեւ տարեվերջ քաղաքին տրուի կրթական, մշակութային եւ դիտական կեդրոնի կարգավիճակ:

Վերջերս կրթութեան եւ մշակոյթի նախարարը Կ. Աթայեան եւ Արցախի պետական համալսարանի տնօրէն եւ «Շուշիի ռէալական ուսումնարան» հիմնադրամին նախագահը այցելած են Շուշի, հանդիպումներ ունեցած, չօշափելի հարցերը քննարկած, որպէսզի քաղաքին համար ծաղկումի համապարփակ ծրագիր պատրաստուի:

Արդէն որոշուած է Արցախեան գիտական կեդրոնը հիմնել Շուշիի մէջ: 2006ի պիւտճէէն 30 միլիոն դրամ յատկացուած է այդ նպատակին: Նախարարը կառավարութեան առաջարկած է նաեւ որ Երեւանի մշակոյթի հիմնարկները, պետարուեստի ակադեմիան, երաժշտանոցը, չարժանկարի ու թատրոնի հիմնարկը, Ղ. Աբովեան մանկավարժական համալսարանը իրենց արցախեան մասնաճիւղերը ունենան, ու ընդհանուրը խմբուին Շուշի հաստատուելիք Արուեստներու ակադեմիայի մը մէջ:

Համալսարանի տեսուչը անհանդուրժելի համարած է որ Ստեփանակերտը օրէ օր կը զարգանայ, կը գեղեցկանայ, իսկ Շուշիի բարգաւաճումը դանդաղ ընթացք ունի: Ան պատրաստակամութիւն յայտնած է համալսարանի որոշ բաժինները փոխադրելու Շուշի: Քաղաքին պիտի տրամադրուի Շուշիի ռէալական ուսումնարանին 120ամեակին նուիրուած առաջին միջազգային գիտաժողովին ընտերծուած հիմնադրամը որ որոշ գումար մը հանգանակուած ըլլալով հանդերձ տարի մը ետք ընդհատուած է, պետական աջակցութիւն ստացած չըլլալով: Այդ գումարն ալ պիտի գործածուի Շուշիի բարգաւաճման ծրագիրներուն իրագործումին:

հիմն օրերու քոյրով,
եռեւս
կամ կողքս
թաքո՛ւն կանգնած,
յոդնա՛ծ մազերուս
մի քանի գանգուրները
խանդաղատանքով պիտի չոյէ,
բարի՛ն պիտի մաղթէ
եւ յոյսը քնա՛ւ չկորնչնելով,
միշտ բառի՛ս պիտի սպասէ
կանգնած հոն՝
մէկ հի՛ն քարափը Սփիւռքին...

Ա. Ս.

ԱՆԻՄԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ
1914 - 1919
(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԴԷՊԻ ՊՈԼԻՍ

ԵԹԷ օրինակի համար, ես այս ոստիկանին հետ կապուած չըլլայի՝ ո՛վ գիտէ քանի անգամ Գոնիայէն քշուած էի դէպի Տէր Զօր ու ճամբան մեռած կամ հո՛ն ջարդուած: Ամբողջ երեք տարի այս մարդը պիս պահեց:

– Բայց հիմա որ ա՛լ ազատ ես եւ աքսորուելէ վախ չունիս, կրնաս օձիքդ իր ձեռքէն ազատել:

– Ալ շատ ուշ է, պատասխանեց Թըլտառ կինը, բանը բանէն անցած է... երեք տարի այս կեանքը վարելէս ետքը, ո՞վ կը նայի երեսս...: Տէ՛ս, ես Պանտըրմացի պատուաւոր ընտանիքի աղջիկ մըն եմ, բայց հիմա չեմ համարձակիր տեղս դառնալ, որովհետեւ հիմա ամօթ կը զգամ իմ ազգականներուս եւ բարեկամներուս երեսը նայելու, որովհետեւ իրենցմէ շատեր իմացած են որ ինչ տեսակ կեանք մը վարած եմ Գոնիայի մէջ:

– Ուրեմն Պանտրմա պիտի չերթա՞ս, հարցուցի:

–Չէ՛, պատասխանեց, Պոլիս պիտի մընամ:

– Եւ եթէ այս ոստիկանը քեզ երեսի վրայ թողու...

– Այնատեն ուրիշ մէկը կը գտնամ:

Այս կինը արդարեւ բացառութիւն մը չէր եւ հազարներ կային որոնք այդ կնոջ վիճակին մատնուած կը վերադառնային իրենց տարագրութենէն:

Եւ դեռ քանինե՛ր կային, որոնք Հալէպի, Դամասկոսի, Գոնիայի համրաւներուն մէջ կը գտնուէին ու չէին ուզեր նոր ազատութենէն օգտուիլ իրենց տեղերը վերադառնալու համար, որովհետեւ ա՛լ մոլութեան մէջ վճացած էին:

Զուարճալի էր այն փոփոխութիւնը որ կը տեսնուէր ոստիկաններուն վրայ՝ Հայերուն հանդիպէ: Այդ մարդիկը որ դեռ ամիս մը առաջ ծեծով, խարազանով կամ անլուր հայհոյանքներով կը հաղորդակցէին տարագիրներու հետ, այժմ կը քծնէին մեզի:

Մեր վակօնը գտնուող ոստիկանները երբ իմացան թէ աքսորուած խմբապիր մըն եմ ու Պոլիս կը դառնամ իմ արուեստս վերսկսելու համար, սկսան յարդանքներ չոտալ ինծի: Նոյնիսկ ձեռքս համբուրել:

Ամէնքն ալ ինքզինքնին ցոյց կուտային իբրեւ մէկմէկ պահապան հրեշտակներ ոորոնք հարիւրաւոր Հայեր ազատած էին մահուընէ:

Եւ վկայութիւններ առաջ կը բերէին իրենց ըսածները հաստատելու համար:

– Հարցուցէ՛ք այնինչ Հայուն, ըսէ՛ք թէ փոլիս Հիւսէյին էֆէնտի ինչպէ՞ս մարդ է եւ պիտի տեսնաք թէ ինչ վկայութիւն պիտի տայ ինծի համար: Ընկերներս հազարաւոր ոսկիի տէր եղան, ես մէճիտիէ մը անգամ չեմ առած տարաբաղդներէն... ընդհակառակն գրպանէս դրամ տուած եմ:

– Ես ալ անգամ մը Էրէյլիի մէջ տեսայ որ խեղճ պզտիկ տղաք անօթի կը պտըտին չուկան, սիրտս պէչ եղաւ, 10 օխա հաց առի ու բաժնեցի իրենց:

– Ես ամբողջ հայ ընտանիք մը տանս մէջ ամիս մը պահեցի եւ ասոր համար պատիժ ալ կրեցի, քանո պառկեցայ, պաշտօնանկ եղայ:

Վերջապէս ամէնքն ալ մէկմէկ սուրբեր էին որոնք միայն բարիք ըրած էին իրենց չուրջը:

Մինչ մէկ կողմէ այսպէս ինքնարդարացումի կը դիմէին՝ միւս կողմէ ամենաբուռն կերպով կը յարձակէին այդ յարդերուն եւ հալածանքներուն պատճառ եղողներուն վրայ:

– Պատճառ եղողին Աստուած պէտք տայ....

Այս էր իրենց անորոշ բացատրութեան ձեւը: Իսկ թէ որո՞նք էին պատճառ եղողները, այս մասին չէին ուզեր լուսաբանութիւններ տալ:

Հիմա իրենց ամէնէն մեծ թշնամիները կը նկատէին երէկուան դաշնակիցները, բարեկամները, Գերմանացիք:

– Մեղի կործանեցին, փճացուցին...

Էսկի Շէհիրի մէջ առինք Պոլսէն եկած վերջին թերթերը: Զգայացունց լուրեր կային. համաճայնական նաւատորմիղը մտած էր Պոլիս եւ թերթերը երկարօրէն կը նկարագրէին Բևրայի մէջ այս առթիւ տեղի ունեցած խանդավառ ցոյցերը եւ միեմնոյն ատեն կը ծանուցանէին այս կամ այն ջոջ իթթիհատականին փախուստը:

Թուրքերը այդ լուրերը կը կարդային դառն յուսահատութեամբ մը:

– Լմնցանք, Օսմ. պետութիւն չմնաց...

Այս էր իրենց յանկերգը: Քանի մը «լօ՛ֆ, փո՛ւֆ» եւ ահա յանկարծ իրենցմէ մէկը կը գոչէր.

– Հանեցէ՛ք սա օղիի չիշը:

Ու խրախճանքը կը վերսկսէր: Կէս ժամ ետքը մոռցուած էր հայրենիքի դժբախտութիւնը, պետութեան կործանումը: Լպիրշ երգերը կը սկսէին.

Ամա՛ղ տօֆթօր, ճաղըմ տօֆթօր, տէրտիմէ պիր չարէ:

Էսկիչէհիրէն կառախումբը եկաւ Աֆիօն Գարահիսար: Տեղատարափ անձրեւը եւ պաղ քամին կը չարունակէին միչտ:

Ամբողջ տարագրութեան չրջանին ամէնէն անտանելի ուղեւորութիւնն էր որ կ'ընէին: Անհամբերութիւնս հետզհետէ կ'աւելնար, քանի կառախումբը կը դանդաղէր առաջ երթալու:

Գարահիսարի մէջ սպասեցինք երկու օր, չեմ գիտեր ինչո՛ւ:

Բարեբախտաբար ամէն կայարաններու մէջ ընդհանրապէս կը գտնուէին երկաթուղիի հայ պաշտօնեաներ որոնք լսելով որ ճամբորդներուն մէջ կը գտնուիմ, կուգային զիս հիւրասիրել եւ ժամանցի միջոցներ ստեղծել: Ափսո՛ս որ այդ պաշտօնեաներուն անունը այժմ կը վրիպի յիշողութենէս:

Գիշեր մը կայարան կեցանք. բաւական ուշ էր եւ ես կը ջանայի քնանալ վակօնին անկիւնը կծկուած: Ցուրտ էր եւ ես առանց վերարկուի, փաթթուած էի մաշլախս մէջ:

(Շար. 174)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section **«A. Tathéossian»** de PARIS

Voyage en Bulgarie

«ROUTE DES MONASTERES»

La Section «Archalouys Tathéossian» de Paris organise un circuit du **6 au 13 mai** en Bulgarie.

Visite des principales villes, monastères et sites naturels; rencontre avec la communauté arménienne.

Circuit en pension complète (hors boissons), hébergement en hôtel trois et quatre étoiles : 840 euros (base chambre double), hors taxes d'aéroport, hausses de carburant et assurance (annulation — assistance — rapatriement — bagages).

Renseignements et inscriptions :
avant le 30 décembre 2005
auprès de :
● Araxie **01. 39. 83. 71. 19** (19h-21h).

□

ՄԱՐՍԷԼ

Մարսէյլ քաղաքի "Սօսէ Մայրիկ" մասնաճիւղի տարեկան

ԼՕԹՕՆ

կիրակի, Դեկտեմբեր 11, ժամը 15ին, Հայ Մշակոյթի տունը:

12-14 rue Saint Bazile — Marseille 1er

Բազմաթիւ նուէրներ.

□

GRANDE TOMBOLA NATIONALE

à l'occasion des Cinquante ans de la Colonie de BELLEFONTAINE

Vous pouvez gagner
— 1 Renault Twingo (1er lot),
— 1 voyage A/R Paris-Erevan pour 2 personnes,
— 1 séjour d'été d'une semaine pour 4 personnes aux Ménuires,
— 1 séjour d'hiver d'une semaine pour 2 personnes aux Ménuires,
— 1 week-end de thalassothérapie à Dinard pour 2 personnes,
— des bijoux,
— 1 lithographie de JANSEM,
— 1 lithographie de PAPAZ,
— 1 lithographie de SERGE BENOIT,
— 1 tableau de FERDI ZIPCI,
— 1 tapis,
— 1 corbeille garnie de la maison PETROSSIAN.
— 1 top haute couture des frères TARLOYAN,
— 1 lecteur DVD-DIVX

SOUTENEZ BELLEFONTAINE
en achetant vos billets
auprès des sections de la CBAF
Tirage au cours de la soirée de gala du 28 janvier 2006.

□

Section **«A. Tathéossian»** de PARIS

Séjour familial à Bellefontaine

12 AU 19 FEVRIER

La Section «Archalouys TATHEOSSIAN» de Paris organise son séjour familial dans le centre de vacances à Bellefontaine (JURA).

Ambiance arménienne assurée!!!

Venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre!!!

Renseignements et inscriptions auprès de :
● Araxie **01. 39. 83. 71. 19** (19h à 21h);
● Alice **01. 42. 93. 03. 56** (19h à 21h).

Date limite d'inscription :
15 JANVIER

□

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour les séjours de Bellefontaine :

Hiver : 4 au 11 février 2006
Eté : Juillet et Août 2006
- **Directeurs diplomés BAFD**
- **Animateurs diplomés BAFA ou stagiaire BAFA (bon niveau de ski pour le séjour d'hiver)**

Candidatures à adresser à :

CBAF — 17 rue Bleue 75009 PARIS.
par e-mail : cbaf@wanadoo.fr
ou par fax : 01 53 34 12 13
Date limite des candidatures pour le séjour d'hiver : 30 novembre.

ECOLE BIHEBDOMADAIRE SAMUEL MOORAT

ԵՐԿՇԱԲԱԹՕՐԵԱՅ ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

A l'occasion du 90e anniversaire de la mort du poète-médecin
ROUPEN SEVAG
victime du génocide de 1915,
sa fille, Mme SHAMIRAM SEVAG
apportera son précieux témoignage.

Une animation artistique sera assurée par les élèves de l'école bihebdomadaire

Նահատակ բժիշկ-բանաստեղծ
ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ
մահուան 90ամեակին առթիւ՝
վկայութիւններ ու պատումներ
հարազատ աղջկան՝
ՇԱՄԻՐԱՄ ՍԵՒԱԿ-ի կողմէ

Գեղարուեստական բաժին վարժարանի աշակերտներուն կողմէ

Les membres de la Communauté sont cordialement invités à cette rencontre qui fera l'objet d'un reportage télévisé (France 2)

SAMEDI 10 DECEMBRE à 14h30 précises

au Collège arménien SAMUEL-MOORAT
26 rue Troyon — 92310 SEVRES
Métro : Pont de Sèvres — Tramway : T2 — Parking assuré

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԵԿԱՒՑՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ...

ՈՒՐԲԱԹ, Դեկտեմբեր 9, ժամը 9·30ին՝
Ցղուքիւզ Ս. Աստուածածնի
ի յԱննայէ

Խո-լէ-Մուլինոյի Ս. Մարիամ Աստուածածինէն ոկեղեցին՝
6 Avenue Bourgain —
92130 Issy-les-Moulineaux
Դիչերային եւ Առաւօտեան ժամերգութեամբ:

ՀԱՄԱՉԳԱՅԻՆ HAMASKAINE

ՓԱՐԻԶ

Ներկայացում
ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆԻ գրքին՝
«LES NOCES NOIRES DE GULIZAR»
եւ արձարձում՝
Հայկական Հարցի կապակցութեամբ, Օսմանեան կայսրութեան բռնատիրութեան յայտնի դէպքերէն մէկուն:
կը դասախօսէ (հայերէն)
ԳԵՂԱՄ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 15,
ժամը 20·30ին
Հայ Մշակոյթի Տան "Տէմիրեան" սրահ
17 rue Bleue — 75009 PARIS

I'UNION CULTURELLE FRANCAISE DES ARMENIENS DE FRANCE — U.C.F.A.F.
donnera son
REPAS AMICAL ET TRADITIONNEL DE FIN D'ANNEE
invitée d'honneur
LIZ SARIAN

le dimanche 11 décembre à 12h30
6, Cité du Wauxhall — 75010 PARIS
(métro République)

Repas de fête
Animation artistique
Tombola
Participation : 35 euros

Réservations
auprès de Tante Suzanne :
☎ **01 39 90 66 28**

UCFAF: www.ucfaf.com

Date à retenir

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise
Une grande soirée de Gala
le samedi 28 janvier à 20 heures
au Chalet de la Porte Jaune
à Vincennes
Pour fêter le 50ème anniversaire de sa colonie de Bellefontaine
Renseignements : 01 53 34 18 18

Ս. ՅՈՒՂԱՆՆԷԱՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7, 1988, ԺԱՄԸ 11·40
ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ՝ Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7, 2005·
Տասն եւ հօբ-ներորդ տարելից

Յիշատակի յարգանաց եւ աղօթքի օր
Առ այդ պարտինք բոլորս մասնակցիլ Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ժամը 12 – 14ին տեղի ունենալիք Յիշատակի աղօթքներուն եւ արտայայտութիւններուն:

Հակում, աղօթք եւ հոգեհանգիստ ժամը 12–13ին:

Ժամը 13էն 14, Եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ ներկայացում՝ տալիկներու պատկերացմամբ՝

Արուեստագէտ
ՌԵԺԻՍ ԼԱՊՈՒՐՏԷԹի կողմէ
Մաստարա-ի Սուրբ Յովհաննէս
եկեղեցւոյն:

Դիմին

SPÉCIAL HIVER

ARMÉNIE
*La semaine à 590€**
avec
Saberatours SevanVoyages

■ Vols Directs
PARIS › EREVAN › PARIS
■ Séjours, 7nuits d'Hôtels
1ère catégorie
■ Petit Déjeuner
Buffet
■ Transferts
AÉROPORT › HÔTEL › AÉROPORT

■ 11, rue des Pyramides 75001 Paris
tél 01 42 96 10 10
fax 01 42 96 18 77
armenie@saberatours.fr
■ 48, cours de la Liberté 69003 Lyon
tél 04 78 60 13 66
fax 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com
■ 67, La Canebière 13001 Marseille
tél 04 95 09 30 60
fax 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr
■ 32-38, rue Hanrabedoutian Erevan
tél 374 10 52 55 55
fax 374 10 56 40 30
incoming@saberatours.am

EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE
Armavia
Արմավիա

*À partir de Départ Paris, hors taxes d'aéroport. Offre valable du 1/11/05 au 31/03/06.

DEUX VOYAGES EN ARMÉNIE

(OEUCUMENIQUES, CULTURELS, HUMANITAIRES)

- **24 Avril au 1er mai 2006 : Voyage tous âges — Prix : 1.200 euros**
- **12 au 24 Août 2006 : Voyage de jeunes de +18 ans — Prix : 900 euros**

(Accompagnateur : Pasteur Samuel SAHAGIAN)

organisés par **Solidarté Protestante France-Arménie (SPFA)**

Pour s'inscrire, envoyer acompte de 200 euros à :
S P F A 1, rue Cabanis 75014 Paris (tél.: **01. 47. 35.30. 23)**

(Programmes détaillés sur demande)

Ա՛Ր Ի ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԳՈՐԾ ԲԱՆԱԼ ՈՒԶՈՂՆԵՐՈՒՆ

Փարիզի "Շանթ" խորհրդակցական եւ հաշուապահական գրասենեակի տնօրէն Շանթ Ոսկերիչեան կը յայտարարէ թէ 2004 Յունիսին Երեւանի մէջ հիմնած **«European Investment and Business Consulting Company»**ին հետ *2005 Հոկտեմբեր 21էն ի վեր ոչ մէկ առընչութիւն կը պահէ:*

– կը խնդրուի արտատպել Սփիւռքի մամուլէն:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4
DIMANCHE
4 DECEMBRE
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 319

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ԵԱՒԱՐԴ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

81ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.337

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

81e ANNEE — N° 21.337

ՀԱՄՕ ԲԵԿ-ՆԱԶԱՐԵԱՆ ԵՒ ՌՈՒԲԷՆ ՄԱՄՈՒԼԵԱՆ

Միեւնոյն միջավայրից՝ կովկաս, ծըննունդ առած, բաներորդ դարի երկրորդ տասնամեակում շարժարուեստի մարզում սովետական վրաստան ու Հայաստան եւ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներ հաստատուած երկու ակնառու հայ դէմքեր՝ Համօ Բեկ-Նազարեան եւ Ռուբէն Մամուլեան, իրենց անդրանիկ արհեստավարժ փիլմերով, միջազգային շարժարուեստի պատմութեան մէջ իւրայատուկ եւ մնայուն տեղ վաստակեցին:

Այս երկու ռահվիրայ դէմքերը, բազմաբական իրադարձութիւնների բերումով իրարից մղոններ հեռու ընկած, տարբեր երկրներում ու վարչակարգերում աշխատելով հանդերձ, անտեղեակ ու անհաղորդ չմնացին միմիանց փիլմերի նկատմամբ: Սփիւռքահայ մամուլի էջերում, ինչ չեն այն տողերը ուր Մամուլեան գնահատական ու բնաձատական կեցուածք է ցուցաբերել Բեկ-Նազարեանի երկերից մի քանիսի նկատմամբ (ՆԱՄՈՒՍ, ԵՐԿԻՐ ՆԱՅԻՐԻ, ՊԼՊՕ): Համարեայ անուշադրութեան մատնուած այդ տողերի մէջ, պարփակուած են մըտքեր ու տեղեկութիւններ, որոնք խիստ շահեկան են եւ կարեւոր նպաստ են բերում Հայ շարժարուեստի պատմութեան հոլովոյթն ու լեզուամտածողութեան զարգացման ընթացքն ըմբռնելուն:

Պատմականօրէն մոռացութեան է մատնուած նաեւ, ի սփիւռս աշխարհի, զանազան երկրներու կողմից բանեցուող գըրաբննութեան հարցերը, որոնք յաճախ էապէս խանգարել ու պատճառ են դարձել, որ հայ փիլմը անծանօթ մնայ միջազգային շրջանակներին:

Նկատի ունենալով վերը նշուած խընդիրները, որոշակի ծանօթագրութիւններ կցելով, իբրեւ նմոյշ ստորեւ բերում ենք ՌՈՒԲԷՆ ՄԱՄՈՒԼԵԱՆ «ՆԱՄՈՒՍ» ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՄԱՍԻՆ (Ալեքսանդր Մելիք, – «Շինարար», Նիւ Եորք – 1931) գրութիւնից մի քանի հատուած:

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ՀՕԿ-ի (1) Նիւ Եորքի կեդրոնական վարչութիւնը մօտ երեք տարի առաջ (2) նոր էր ՆԱՄՈՒՍ-ը Հայաստանից ստացել: Հրապարակային ցուցադրումից առաջ՝ քարտուղար ընկ. Մ. Պետրոսեան ուզեց ժապաւէնը քննել, վերատառութիւնների (3) մէջ սպրդած սխալները սրբագրելու, եւ միաժամանակ գաղափար կազմել ու չարժապատկերի մասին:

Թաթեան - Փիլաւեան համակրելի ընտանիքը իրենց թնակարանը սիրով տրամադրեցին ցուցադրումի համար: Պատանի Սրմանակ Թաթեան, զբաղումով չարժապատկերի ցուցադրիչ՝ անձնական կամերայով պիտի դարձնէր Հայաստանի փիլմը, սրահի պատերից մէկը վարագոյրի տեղ գործածելով:

Ընկ. Պետրոսեան գեղեցիկ գաղափարը յղացել էր՝ ցուցադրումին հրաւիրելու Ռուբէն Մամուլեանին (4), նրա կարծիքն առնելու համար հայկական առաջին նկարի մասին:

Տաղանդաւոր արուեստագէտը չափազանց հետաքրքրուած այդ նորութեամբ՝ իր ընթացիկ զբաղումները մէկ կողմը նետելով՝ ամերիկեան ճշդապահութեամբ որոշուած ժամին Թաթեանների տանն էր:

Ծանօթացանք իրար հետ: Երկուսս էլ իբր թիֆլիսցիներ, կարող էինք խօսակցութեան ընդհանուր նիւթեր գտնել եւ խօսիլ իբրեւ հետ վաղեմի բարեկամների նման:

Մամուլեան, հազիւ 29 տարեկան բարձրահասակ եւ վայելուչ երիտասարդ՝ առաջին իսկ հայեացքից գրաւում է դիտողին: Շատ համեստ, պարզ եւ ընկերական՝ նա բացարձակ ազատ է այն փքուռոյց ձեւերից, որոնք յատուկ են կենսական սանդուխի վերին աստիճանի վրայ կանգնած անհատներին:

Մեր մի քանի րոպէի խօսակցութիւնն ընդհատուեց: Սրահի լոյսերը մարեցին եւ կամերան սկսեց խփժալ: Պատի վրայ գծագրուեցին Հայաստանի տեսարաններն ու մեզ արդեօք ծանօթ տիպեր: Ուշադրութեամբ սկսեցինք դիտել: Ահաւասիկ մեր առաջ էր Հայաստանը: Մեզ հետ խօսում էր հայ ժողովրդի կենսունակ լեզուն: Տեսնում էինք մեզ արդեօք մտերիմ եւ հարազատ դէմքեր: Մամուլեան կողքիս նստած՝ ցած ձայնով ռուսերէն իր զարմանքն ու գոհունակութիւնն էր փոխադրում ականջիս: Աւելի քան մէկ ու կէս րոպէում ականջիս: Աւելի քան մէկ ու կէս ժամ հետաքրքրութեամբ հետեւեցինք ժապաւէնի սահուն թռիչքին: Վերջապէս նկարի վերջին տեսարանը գոցուեց: Սրահը լուսաւորուեց պայծառ լոյսով:

Շունչ առինք բոլորս էլ:

- Ինչպէս գտաք հայկական չարժանկարը,- հարցրի Մամուլեանին:

- Շատ հետաքրքրական, որովհետեւ մերն է – «հայկական», ինչպէս դուք էք ասում:

Նա մտածեց մի փոքր, եւ շարունակեց.

- «Երբ Պրն. Պետրոսեանից հրաւէր ընտացայ ներկայ լինելու հայկական չարժանկարի ցուցադրումին՝ ապշած մնացի: Ինչպէս: Հայկական չարժապատկե՞ր. ինչ հրաշք էր արդեօք պատահել: Միթէ Հայաստանը կարողացած էր այնչափ շուտ վերականգնանալ, որ ակամայ էր նոյնիսկ չարժանկար պատրաստել: Չէ՞ որ տակաւին մի քանի տարի առաջ անձամբ այնտեղ էի - այդ ցաւի տառապանքի երկրում: Եւ ամէն կողմ հիւանդներ եւ որբեր, ամէն կողմ դիակներ եւ շարունակ մեռնողներ, կոթծանում եւ աւերակներ՝ երկրի մէկ ծայրից միւսը: Եւ այս վեց-եօթ տարիներում այդ վոքրիկ, տանջուած ժողովուրդը կարողացած է ոտքի կանգնել, հաւաքել իր ուժերը՝ ստեղծագործող աշխատանքի լծուել, եւ նոյնիսկ չարժապատկերներ արտադրել... Անկարելի է չծափահարել նրա բեմական այս նախաձեռնը, հոգ չէ թէ տեխնիկական թերութիւններով լեցուն»:

Նա լցրեց իր ծխախոտը, եւ մի քանի ուամպ քաշեց:

- «Դատելով չարժանկարից՝ անուրանալի է՝ որ Հայաստանում կան բեմական մեծ ուժեր, բայց նրանք նպատակայարմար կերպով չեն օգտագործուած: Դրամայի բեմադրութեան մէջ տեխնիկան կաղում է ամէն քայլափոխում: Նախ, պէտք է ընդունել, որ ՆԱՄՈՒՍ-ը որքան որ հոգեբանական ուրոյն ապրումների սպառներացում է, նա միաժամանակ ցեղագրական բնոյթ ունեցող մի արտայայտութիւն է, ցուցադրելով ժողովրդի նահապետական սովորոյթների, լմբռնումների եւ հինաւուրց բարոյական հասկացողութիւնների մի քանիզ, խեղդող մթնոլորտ, որից ուզում են որ ներկայ սերունդը ազատ լինի: Բայց մեր այդ ձըգտումի մէջ պէտք չէ որ միակողմանի լինենք: Թերևս Հայաստանի դերակատարները համոզուած են որ իրապաշտութիւնը, կենսական երեւոյթների հայելիի նման ճշդիւտ պատկերացումը ստիպողական պայմաններ են դրամայի հարազատութեան: Եւ հաւանօրէն այդ իրապաշտական խստութեամբ ուզեցին նկարահանել: Զէ՞ որ ամերիկեան մտայնութեամբ մղուել են անհամակրելի ծայրայեղութիւնների: Նախ պէտք չէր Հայաստանի բոլոր տգեղ եւ անհամակրելի դէմքերը մէկտեղ բերել, մի տեսակ ցուցահանդէս սարքելով փիլիքապէս անհաճոյ գլուխների, մէկ կողմ թողնելով դրամայի գլխաւոր հերոսուհին, որը միակ բացառութիւնն է: Ո՞վ ասաց որ մենք Հայերս բոլորս էլ այլանդակ դիմագծերով ժողովուրդ ենք, եւ ո՞վ ասաց, որ Ամերիկացիները փոլորն էլ գեղեցիկ են եւ չնորհալի: Բեմական արուեստը պահանջում է, որ երբ ցուցադրում ես մի անախորժ անհատականութիւն, կամ մի տգեղ արարք՝ հանդիսատեսի աչքը չդրգռեցնելու եւ միտքը թմրութիւնից ցնցելու եւ թարմացնելու համար, հակազդես այլանդակութեանը՝ գեղեցկութեամբ, բացառականին՝ դրականով, ճիշդը՝ առաքինութեամբ: Ո՞ւր պիտի մնայ բեմի գաստիարակչական դերը, եթէ նա հարազատ իրապաշտութեան անունով միմիայն բացասական տիպերի, կէս խեղթերի, հարբեցողների, կռուարարների եւ ոճրագործների ցուցադրումով զբաղուի: Դրամայի առաջին տեսարանից մինչեւ վերջինը դերակատարները կամ չարունակ խմում են կամ իրար ծեծում: Չեմ հասկանում թէ մեր ժողովրդի միակ զբաղումն այդ է, – արբեցութիւն եւ ծեծ: Եւ ի՞նչ կարծիք պիտի կազմէ միամիտ ստարականը մեր ժողովրդի նկարագրի մասին եթէ այդ խաղով ուզենք նրան մեզ հետ ծանօթացնել: Եւ այդ այլանդակ քիթերը... քնութիւնն արդէն մեզ չնորհած է փարթամ քիթեր: Երեւանի արուեստագէտները գոհ չեն ունեցածով, եւ թղթի յաւելումներով աւելի եւս խոշորցրած են, դերակատարի դէմքն այլանդակերով եւ ծիծաղելի դարձնելով»:

- «Ինչ վերաբերում է պատկերահանութեան՝ պարզապէս անգոհացուցիչ է: Կամերան գործածուած է անվարժ եւ աչքի չափը չունեցող լուսանկարչի կողմից: Երբեմն դերակատարը մնում է հեռու, եւ հանդիսատեսը նշմարում է միայն նրա տգրուագիծը, մինչ նա աւելի մօտ պիտի լինի, իր միմիկայի (դէմքի մկանային փոփոխութիւն) ամբողջութիւնն ու փոփոխութիւնը ցուցադրելու: Երբեմն լոյսը չափազանց տկար, երբեմն աւելի, քան վայրկեանի պահանջն է»:

Համաշխարհային ամենամեծ գեղարուեստագէտներից մէկն էր ինձ հետ խօսում, որի արտասուլոր տաղանդը ամբողջ Միացեալ Նահանգների թատերասէր հասարակութեան հիացմունքի նիւթ եղած էր, եւ Ամերիկայից դուրս, ընդհանուր մամուլի հետաքրքրութեան առարկայ:

Մամուլեան լռեց մի քանի վայրկեան, ծխախոտի ծուխի սպիտակ ամպիկներ արձակելով, եւ ապա գոհունակ դէմքով չարունակեց.-

- «Տեխնիկական այս թերութիւններն անտարակոյս ժամանակաւոր քնոյթ ունեն միայն: Հայաստանի բեմադրողներն ու դերակատարները բոլորովին նոր եւ իրենց անծանօթ ճիւղի մէջ մտած են, եւ յանցանք է իրենցից կատարելութիւն պահանջել: Ինքս համոզուած եմ, որ մի քանի տարի վերջ Հայկինոն ընդունակ պիտի լինի աքանչելի գործեր արտադրելու: ՆԱՄՈՒՍ-ի դերակատարները, պէտք է ասել, միջակութիւնից լաւ են, եւ նրանց որակը հնարաւոր է բարձրացնել, փորձառութեամբ եւ մշակումով: Այս առաջին փորձը, թէեւ շատ թերութիւններով՝ սա-

➔

ԵՕԹ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ ԱՆԱՐԳՈՒԱԾ «ՆԱՄՈՒՍ»Ը

Գրեց՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Հայկական չարժարուեստի պատմութեան մէջ իր ուրոյն տեղն ունի, 1923 թ. Խորհրդային Հայաստանի մէջ հիմնադրուած, Փիլմի պետական ճարտարարուեստը: Ութ տասնամեակ առաջ, Դանիէլ Դզնունու տնօրինութեամբ ու Համօ (Ամօ) Բեկ-Նազարեանի ղեկավարութեամբ նկարահանուած Նամուս ֆիլմը, յիշեալ ճարտարարուեստի անդրանիկ արտադրութիւնն է:

Պատմական ու ստեղծագործական եզակի նշանակութիւն ունեցող այդ երկը արժանի է ազգային մշակութային հարբստութիւն համարուելու: Սակայն այն, հայկական համր չարժարուեստի բեղմնաւոր շրջանն ապրելուց յետոյ, սկսեալ երեսնական թուերից՝ երբ հնչիւնային ֆիլմի արտադրութիւնը ամէնուր մեծ յաջողութիւն արձանագրեց, մոռացութեան մատնուելով անարգանքի, զրկուել է իրեն վայել արժանի վերաբերմունքից եւ հիմնաւորինակի կորստեան բերումով այսօր մեզ է հասել իր արտադրութեան ժամանակաշրջանի չունչն ու դէմքը կորցրած, «նորոգուած օրինակ»-ի պէտակով:

Ցաւօք սրտի, զանազան տեսանկիւնեներից առած, Նամուս-ի նշանակութիւնը, արժանիքներն ու նրա ստեղծման առընչուող մի շարք կարեւոր հարցեր հարկ եղած չափով չեն ուսումնասիրուել եւ ֆիլմը միջազգային մասնագիտական շրջանակներում անճանաչ է մնացել: Ծայրագոյնը՝ հազուագիւտ դէպքում, բացի միջազգային արժէք ներկայացնող ֆիլմի պատմաբանները, ընդամէնը մի քանի բառ են նուիրել նրան: Մինչեւ անդամ, բազմաթիւ կարեւոր հատորների մէջ, ընդհանրապէս բացակայ է Հայաստանի արտադրած անդրանիկ գեղարուեստական ֆիլմի բեմադիր՝ Համօ (Ամօ) Բեկ-Նազարեանի անունը: Բացառութիւն է Ֆրանսիացի անուանի ֆիլմի պատմաբան Ժորժ Սատուլ-ը: Նա յատուկ ուշադրութեան առնելով անդրանիկ Հայկական համր Նամուս-ը, եւ հնչիւնային (խօսուն) Պեպօ-ն (1935), միջազգային ֆիլմի պատմութեանը նուիրուած իր հինգ հատորեայ աշխատութեան մէջ, Բեկ-Նազարեանի վաստակին մի քանի էջ է նուիրել (1):

Պարագան տարբեր է հայ եւ ռուս պատմաբանների մօտ: Նամուս-ի մասին, սկսեալ քառասնական թուերի կէսից, հայերէն ու ռուսերէն լեզուներով բազմաթիւ էջեր են գրուել: Դրանք, մեզ այսօր, կարեւոր պատմական տեղեկութիւններ են հաղորդում: Անտարակոյս այդ գրութիւններից չատերը սովետական կարգերի գրաքննութեան հետքերն են կրում եւ յաճախ հակասական են ու քարոզչական բնոյթ ունեն: Այդուհանդերձ հետազօտական որոշակի աշխատանք տանելով, հեշտութեամբ կարելի է պարզաբանել պատմական չփոթն ու գտնել Ֆիլմի ստեղծմանը վերաբերող ճշմարիտ տեղեկութիւնը: Ընթերցողի հետ մի քանի հիմնական տեղեկութիւններ ու խնդիրներ բաժանելու համար, այս գրութեան մէջ բերում ենք մեր կատարած ծաւալուն հետազօտական աշխատանքից քաղուած որոշ հատուածներ:

*
**

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՆԱԽՆԱԿԱՆ ՔԱՅԼԵՐ

Նկատի ունենալով որ քաներորդ դարու երկրորդ տասնամեակում չարժանկարը Հայաստանում ընդհանրապէս տարածուած երեւոյթ չէր, եւ Խորհրդային կարգերը հետեւելով Լենինի «կինօն, մեզ համար արուեստների մէջ, ամենակարեւորն է» բանաձեւին, Հայաստանի Ժողկոմխորի նախագահ Սարգիս Լուկաչինը, 1923 թուին Խորհրդային Հանրապետութիւնների մէջ կիրառուող ծրագրի, Հայաստանում գեղարուեստական ու վաւերագրական ֆիլմեր արտադրելու համար, իր մօտ է կանչում այդ օրերին աշխատաւորների քաղաքական լուսաւորութեան, անգրագիտութեան եւ կիսագրագիտութեան վերացման, գրադարանների, ակումբների եւ խրճիթ-ընթերցարանների ղեկավարութեան Գլխքաղլուսավար նշանակուած քանութ ամեայ Դանիէլ Դզնունուն, որ միաժամանակ ծաւալուն աշխատանք էր տանում նաեւ Թատրոնի, երաժշտութեան ու կերպարուեստի գծով ու նրանից տեղեկանում, որ երկրում ֆիլմի արտադրութիւն սկսելու համար 3000 ռուբլի դրամագլուխ է հարկաւոր:

Լուսաչինը գործը ընթացքի մէջ դնե-

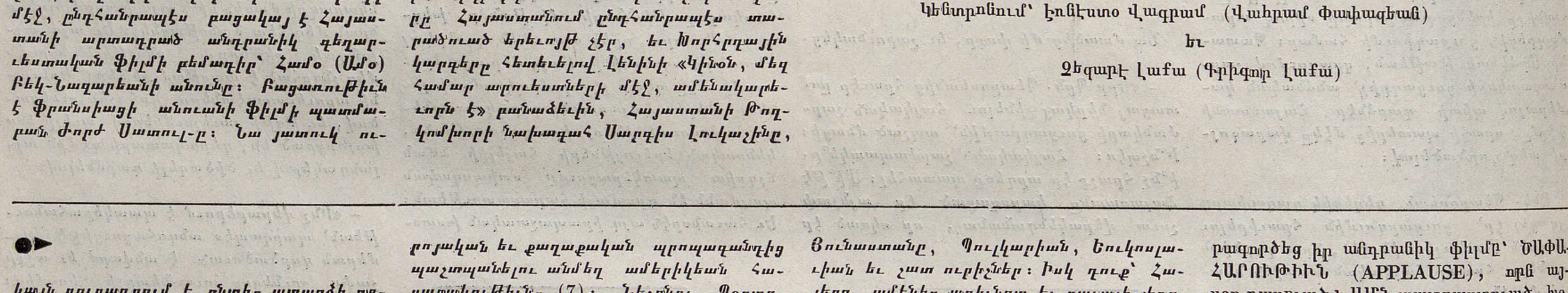

ԵՐԴՈՒՄՈՎ ԿԱՊՈՒԱԾՆԵՐ (1917 – 1918)

Կենտրոնում՝ Էոնէստօ Վագրամ (Վահրամ Փափազեան)

եւ

Զեզարէ Լաբա (Գրիգոր Լաբա)

լուսաւոր նշանակուած քանութ ամեայ Դանիէլ Դզնունուն, որ միաժամանակ ծաւալուն աշխատանք էր տանում նաեւ Թատրոնի, երաժշտութեան ու կերպարուեստի գծով ու նրանից տեղեկանում, որ երկրում ֆիլմի արտադրութիւն սկսելու համար 3000 ռուբլի դրամագլուխ է հարկաւոր:

Լուսաչինը գործը ընթացքի մէջ դնե-

կայն ցուցադրում է ընտիր ատաղձի գոյութիւնը, որը պէտք ունի միայն տաշելու եւ մշակուելու»:

«Մինչեւ այժմ ես ամերիկեան բեմերի վրայ դրամաներ ցուցադրեցի: Պատեհութիւն չունեցայ չարժապատկերով զբաղելու: Ցոյս ունիմ, սակայն որ մօտ ապագային յարմարութիւն պիտի ունենամ այդ ճիւղն էլ ուսումնասիրելու (5): Եւ ինձ համար գերագոյն հաճոյքը պիտի լինի մի օր Հայաստան երթալ, գէթ մի քանի ամիս այնտեղ մնալու, եւ իմ փորձառութեան մի համեստ բաժինը Հայաստանի չարժապատկերի զարգացման նուիրելու» (6):

*
**

Մէկ ամիս վերջն էր, երբ ես վերադարձայ ամերիկեան չարժապատկերների գերաքննութեան պաշտօնավայրն էի գնացել: Պէտք է յիշել, որ Միացեալ Նահանգներում երկու տեսակ գրաքննութիւն կայ չարժապատկերների համար: Նախ՝ Նեչընըլ Պօրտ աֆ Ռիվիուզ, որի հեղինակաւորութեանը ենթարկւում են երկրի 46 նահանգները: Փենսիլվանիա եւ Նիւ Եորք նահանգները չեն ճանաչում այդ գրաքննութիւնը, սեփական մարմիններ պահելով այդ իմաստով, ոստիկանական բիւրոկրատիայի յատուկ ամէն ձեւակերպութիւններով: Ծայրայեղ յետամնաց եւ մոլեռանդ պահպանողական հաստատութիւններ են այդ երկու նահանգների գերաքննական հաստատութիւնները: Քիչ չեն եղած դէպքեր, երբ խորհրդային նկարներից կտրած են 8–10–15% ժապաւէններ, իբր թէ հակակրօնական, անբարոյական եւ քաղաքական պրոպագանդից պաշտպանելու անմեղ ամերիկեան հասարակութիւնը (7): Նեչընըլ Պօրտը, սակայն, չատ լայնամիտ է բեմական նորութիւնների հանդէպ: Ինքը հետապնդում է միայն անպարկեշտ, ցոփ բնոյթ ունեցող ժապաւէնները, քիչ հետաքրքրուելով նրանց քաղաքական բովանդակութեամբ: Ունի իր սեփական ամսաթերթը՝ որը հակիրճ տեղեկութիւններ է տալիս նոր նկարների մասին, եւ որը ամէնից ջերմ տողերով ողջունեց հայկական բոլոր նկարները:

Շատ մեծ եղաւ զարմանքս, երբ Նեչընըլ Պօրտի վարիչը, Միսս Տաներ՝ ինձ դիմաւորեց մի փոքրիկ, բայց յատկանշական ուղերձով. –

– «Մեր գրաքննութեան մարմինը, ութն անձերից բաղկացած՝ քննեց Հայաստանի ՆԱՄՈՒՍ չարժանկարը, եւ ցուցադրումն արտօնեց Միացեալ Նահանգներում: Շնորհաւորում եմ ձեզ անկեղծօրէն: Պէտք եմ զգում նաեւ ասելու, որ մեզ համար կատարեալ անակնկալ եղաւ տեսնել Հայաստանից ստացուած մի նկար: Մենք ձեր երկիրը ճանաչում էինք միայն Նիր Խթ Բիլըֆի չնորհիւ: Գիտէինք որ զարհուրելի օրեր տեսաւ ձեր ժողովուրդը, եւ անհամար որբերի եւ թշչուառների բազմութիւններ տարիներով պէտքն ունեցան արտաքին աշխարհի օժանդակութեան, բայց ձեր ժողովուրդը երեւում է որ արտակարգ ճիւղեր ունի իր մէջ: Ինչպէս զարմանալի է, որ Հայաստանը կարողացած է չարժանկարներ պատրաստել: Հայերից չատ աւելի թիւով մեծ ժողովուրդներ, որոնք վաղուց պետութիւններ ունին՝ չարժանկարներ չեն արտադրած մինչեւ այժմ: Վերջնենք Յունաստանը, Պուլկարիան, Եուկոսլաւիան եւ չատ ուրիշներ: Իսկ դուք՝ Հայերդ, ամէնից արիւնոտ եւ ցաւալի փորձառութիւնների մէջ անցած՝ արդէն ձեր սեփական սղոսուիօները հաստատած էք եւ սկսած էք նկարներ արտադրել: Անշուշտ, տեխնիկական թերութիւններ չատ գտանք ձեր ՆԱՄՈՒՍ-ի մէջ, բայց եւ այնպէս, իբր նոր աշխատանք՝ մեծ յաջողութեամբ կարողացած էք գլուխ հանել: Խնդրում եմ ձեր ստուդիօների վարչութեանը հաղորդել մեր անկեղծ շնորհաւորութիւնը իր առաջին փորձի համար, եւ մեր փափաքը՝ տեսնել Հայաստանի չարժանկարները ամերիկեան լաւագոյն արտադրութիւնների աստիճանի վրայ»:

Շնորհալի Ամերիկուհին գրեթէ կըրկնում էր Ռուբէն Մամուլեանի գնահատականը:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՄԵԼԻՔ

---

(1) Հայաստանի Օգնութեան Կոմիտէ:

(2) 1928:

(3) Intertitres / titles.

(4) Ռ. Մամուլեան (1897–1987), մեծ յաջողութեամբ, սեւամորթ դերասանների խաղարկութեամբ նոր էր բեմադրել ՓՈՐԿԻ-ն (1927): Այդ բեմադրութեան հիման վրայ կերտուեց նրա համբաւը եւ անմիջապէս հրաւիրուեց բեմադրելու աւանի թատերագիր՝ Իւջին Օ'Նիլլի ՄԱՐԳՕ ՄԻԼԻՈՆ-ը (1928):

(5) ՆԱՄՈՒՍ-ի դիտումից ընդամէնը մէկ տարի յետոյ՝ 1929ին Մամուլեան ի-

րագործեց իր անդրանիկ ֆիլմը՝ ԾԱՓԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆ (APPLAUSE), որն այսօր դասուած է ԱՄՆ պատրաստուած, խօսուն ֆիլմերի անդրանիկ շրջանում ընկրաեանուած, գեղարուեստական եւ տեխնիկական առումով յաջողուած երկերի շարքում:

(6) Ա. Մելիքի յօդուածի բերումով Հայկինօ-ի վարչութիւնը Ռ. Մամուլեանի հետ կապ հաստատելով, 1933 թուին նրան հրաւիրում է Հայաստան՝ Բեկ-Նազարեանի հետ միասնական ուժերով ֆիլմ նկարելու: Այդ գայլը առանձնապէս գարմանալի չէր՝ քանի որ նախապէս, Մոսկուայի չարժարուեստի դպրոցում (կինոտեխնիկում), Մամուլեանի երկրորդ ֆիլմը՝ ՔԱՂԱՔԻ ՓՈՂՈՑՆԵՐԸ (CITY STREETS – 1931) իբր բացառիկ գործ, արդէն տեղ էր գտել ֆիլմի արդի արտայայտչաձեւերի դասաւանդման ծրագրում իսկ ՔՐԻՍՏԻՆԱ ԹԱԳՈՒՀԻՆ (QUEEN CHRISTINA – 1933) խիստ դիւր էր եկել Ստալինին: Միասնական ուժերով ֆիլմ նկարելու ծրագիրը խափանուեց Սովետական Միութեան մէջ տարածուող ստալինեան ահաբեկչութեան պատճառով: Հայ չարժարուեստի մարզում եւս, քիչ չէր տապանդաւոր ուժերի կորուստը:

(7) Գրաքննութեան սահմանումները խախտելն անհնար էր: Ըստ օրէնդրութեան, առանց գրաքննութեան անցագրի, արհեստավարժ ֆիլմերը մաքսատնից չէին ազատւում: Պարագան ցոյցն է եղել նաեւ միւս բոլոր երկրներում: Հայկական ֆիլմերն (կրճատման ենթարկուած կամ ոչ) ընդհանրապէս ցուցադրուել են Սփիւռքի համայնքին պատկան ակումբներում, սահմանափակ թուով ներկաների համար:

լու նպատակով, 100 ռուբլի է նախատեսում եւ Դզնունուն մի երկտողով ուղարկում է Աւգուստ Մոռեանի մօտ: Մոռեանը հակառակ Լուկաչինի առաջարկին, ընդամէնը 60 ռուբլի է յատկացնում առարկելով թէ՝ «Մենք պէտք է հոգանք 30·000 որբերի մասին. առայժմ մտածէք Երեւանում մի նոր կինոթատրոն բանալու մասին, գուցէ յետագայում կարողանանք աւելի շատ միջոցներ տրամադրել հայկական կինոարուեստի առեղծման համար»: Հէնց այդ նշուած չնչին գումարով՝ 60 ռուբլի հիմնադրամով էլ, 1923թ. Ապրիլ 20ին կեանքի է կոչւում Հայաստանի անդրանիկ պետական «կինոկամակերպութիւնը»: Սկն անուանւում է «Պետկինո»:

Դզնունին հիմնադրամն չահագործելու նպատակով, մի քանի ամիս, վարձու ֆիլմեր է ցուցադրում, յետոյ զեկուցագիր է ներկայացնում Ժողկոմխորհին, որը Լուկաչինի նախագահութեամբ Օգոստոսին որոշում է կազմալուծել «Պետկինո»ն եւ դրա փոխարէն, 2·400 ռուբլի դրամագլխով, ստեղծել «Պետրուսկինո» առեւտրա - արդիւնաբերական բաժնետիրական ընկերութիւնը: Սկզ նոր ձեռնարկի կարեւոր բաժնետէրերից մէկն է դառնում Սփիւռքում կազմուած Հայաստանի Օգնութեան Կոմիտէն (ՀՕԿ):

Շուտով՝ 1924 թուի Նոյեմբերին, Հայաստանում խորհրդային կարգերի հաստատման չորրորդ տարեդարձին, ցուցադրւում է «Պետրուսկինո»-ի անդրանիկ արտադրութիւնը՝ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ֆիլմը ու ծնւում է խորհրդային քարոզչութեամբ զբաղուող Հայաստանի ֆիլմի ճարտարարուեստը:

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՖԻԼՄԸ

Աւելի լաւ ըմբռնելու համար առաջին տարիներում Հայաստանում արտադրուող ֆիլմերի ծրագրման ընթացքն ու դրա զարգացումը, կարեւոր է որ համառօտ կերպով անդրադառնանք այդ արտադրութիւնների քմայքին:

Պատահական չէր, որ 1925–1928 թուերին Խորհրդային Հայաստանում արտադրուած ութ գեղարուեստական ֆիլմերից եօթի վերնագրերը առնուած էին Կովկասի եւ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ ապրող ժողովուրդների մօտ տարածուած եւ միեւնոյն կիրառումն ունեցող բառերից: Դրանցից առաջինը՝ Նամուս–ը չբռնանալու մէջ էր մտել թրքա-պարսկական իշխանութեան տարիներին ու ծնունդ առած իսլամական համոզմունքներից, ամէնուր տարածուել էր Միջին Արեւելքում: Հայը, Վրացին, Պարսիկն ու Թուրքը, տարբեր կրօնների ու մշակոյթների տէր լինելով հանդերձ, միակերպ էին հասկանում այն: Պարագան նոյնն էր Որ եւ Ոորշոր–ի (1926), Զարէ–ի (1926), Խաս–Պուշ–ի (1927), Ղուլ–ի (1927), Զամպալու–ի (1928), Հաշիմ–ի (1928) նկատմամբ: Այս մօտեցումը պատճառ եղաւ որ չբնանի ընդհանրապէս անդրագէտ հասարակութիւնը, հանրամատչելի վերնագրերի օգնութեամբ, անմիջապէս հասկանայ՝ գրաւելի այդ անուններով եւ ֆիլմերի մէջ կիրառուած համր պատկերների լեզուի օգնութեամբ, հաղորդակցուի չօչափուող բովանդակութեան հետ:

Համօ Բեկ-Նազարեանը իր յետ մահու, 1965ին Մոսկուա, ռուսերէնով հրատարակուած Յուշեր Դերասանի եւ կինոռեժիսէօրի (2) գրքում յիշել է.

«Մի անգամ, երբ ես դեռ աշխատում էի կորսուած Գանձեր [վրացական] նկարի վրայ, Մանգլիս, որտեղ տեղի էին ունենում բնական նկարահանումները, եկաւ Հայաստանի «Պետֆոտոկինո»-ի [Պետրուսկինո] պետ Դանիէլ Մարտինովիչ Դզնունին: Եկել էր յատուկ նպատակով՝ ինձ Երեւան աշխատանքի հրաւիրելու, որպէսզի այնտեղ կազմակերպենք կինոարտադրութիւն»:

/…/

«1924 թուականին Դզնունին նորից եկաւ ինձ մօտ, այս անգամ Թբիլիսի: Նրա գալը զուգադիպեց Նաթաելա [վրացական] ֆիլմի նկարահանման նախապատրաստական աշխատանքները սկսելու հետ: Որոշուեց Նաթաելա նկարին զուգահեռ գեղարուեստական ֆիլմ նկարել Հայաստանի Պետֆոտոկինո–ի [Պետրուսկինո] համար:

/…/

Նկարի թեման որոշելը շատ ժամանակ չխլեց:

Դեռ մանկութեանս ժամանակ ես տեսել էի Նամուս ներկայացումը: Հայ իրաւազուրկ աղջկայ ողբերգական իրավիճակը այն ժամանակ խորապէս յուզեց ինձ»:

Դ. Դզնունին իր Ուրուագիծ Հայաստանի կինեմատոգրաֆիայի Պատմութեան (3) հատորի մէջ նշել է.

«Գեղարուեստական Խորհրդի առաձին անդամներ յղացան առաջին գեղարուեստական ֆիլմի համար որպէս նիւթ մեր կլասիկ գրականութեան որեւէ երկ ընտրելու միտքը: Եղան առաջարկներ նկարահանել Յ. Թումանեանի Անուշ–ը, Սպ. Շիրվանզադէի Քաոս–ը, Զար ոգի–ն եւ Նամուս–ը, Մուրացանի Գեորգ Մարզպետունի–ն եւ այլն: Կանգ առան Նամուս–ի վրայ, եւ որոշուեց այն դարձնել հայկական առաջին գեղարուեստական ֆիլմը»:

Ինչպէս արդէն նշեցինք, Գեղարուեստական Խորհրդի որոշումը՝ Նամուս–ը իբրեւ հայ գեղարուեստական անդրանիկ ֆիլմի նիւթ ընտրելու պարագան, այդքան էլ միամիտ քայլ չէր: Նամուս–ի էկրանաւորման պատմութիւնը յիշելիս չէպէտք է մոռանալ նաեւ, որ մի քանի տարի առաջ այն տարբեր հաղուստ հագած, արդէն նկարահանուել էր ըստ Վահրամ Փափազեանի եւ Գրիգոր Լաքատական ու տնտեսական յաջողութեան եւ յատկապէս Մոսկուայում ունեցած ընդունելութեան բերումով է միայն, որ 1926 թուին «Պետրուսկինո»ն վերակազմութեան է ենթարկուել ու կոչուել է «Հայկինո» («Արմէնկինո»). այսինքն իրաւատու է համարուել ազգային արտադրական միաւոր համարուել:

Համաձայն անուանի ամերիկացի ֆիլմի պատմաբան Ձէյ Լէյտայի, որ Մոսկուայի շարժարուեստի դպրոցում ուսանել էր Սերգէյ Էյզընչթայնի վարած դասարաններում ու լաւատեղեակ էր Խորհ. Միութեան ֆիլմի արխիւների մէջ պահուող նիւթերին, Նամուս–ի հանրային ցուցադրումը Մոսկուայում՝ սկսուել է փակ դիտումից չորսեակէս ամիս յետոյ՝ 1926թ. Հոկտեմբեր 4ին (6):

*
**

1925–1927 տարիներում, Բեկ-Նազարեանի անձամբ կամ հսկողութեամբ, Հայաստանում նկարահանած ֆիլմերի մէջ, ցայտուն կերպով դեռ նկատւում է, նախախորհրդային ժամանակաշրջանի կեանքի հարազատ չունչն ու հոգին: Այդ ֆիլմերը իրենց գեղարուեստական արժանիքներից զատ ժողովրդագրական, պատմական եւ քաղաքական առումով եւս վաւերագրական արժէք ունեն եւ զանազան հարցերի նկատմամբ կարեւոր փաստեր են ներկայացնում: Դրանք բոլորն էլ լուրջ ուշադրութեան արժանի գործեր են: Հերթատապ է որ մինչ մեզ հասած ֆիլմերի պահպանումը, վերականգնումն ու ցուցադրումը լուրջ առնուի: Այդ բերումով այժմ սիրտ քննարկենք Նամուս ֆիլմի վերականգնման ու հասատատման նկատմամբ մինչ այժմ ցուցաբերուած վերաբերմունքը:

1969–Ի ՕՐԻՆԱԿԸ

Այս նոր տարբերակի սկզբում, ՆԱՄՈՒՍ վերնագրից անմիջապէս յետոյ, 1940թ. Օգոստոս 22ի նոր հրամանով «վերանայուած Աբեղեանական» գրելակերպով գրուած տողերը յուշում են. «Այս կինոնկարը հայկական առաջնեկն է ստեղծված է հայ մեծ վիպասան Ալեքսանդր Շիրվանզադէի երկի թեմայով:

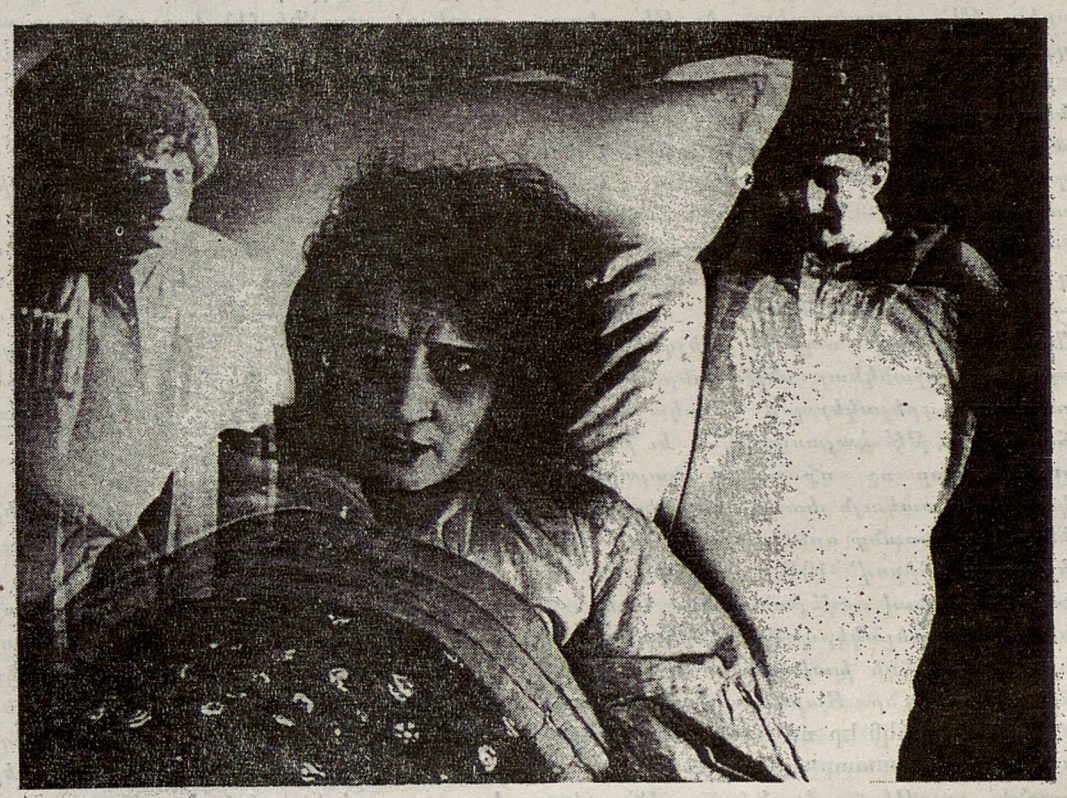
Ֆիլմը բեմադրել է անվանի կինոռեժիսյոր Համո Բեկնազարեանը, հայ բեմի երշանավոր դերասանների մասնակցութեամբ 1925 թվականին:

Կինոնկարը վերականգնված եվ ձայնագրված է "Հայֆիլմ" կինոստուդիայում 1969 թվականին»: Այս տողերին յաջորդող՝ «Սենարի հեղինակ եվ ռեժիսյոր Համո Բեկնազարյան» գրութիւնը, իր գըրելակերպով անմիջապէս բանիմաց ընթերցողին բացայայտում է, որ ֆիլմի միւս գրութիւններն եւս «վերանայուած» են տե 1925 թուականի քնօրինակին չեն համապատասխանում:

«Արմէնֆիլմ»-ի կողմից Լեւոն Խաչակեանի (7) ղեկավարութեամբ «վերականգնված» Նամուս–ը, իրականում իր ենթագրերից զրկուած, հնչիւնային ֆիլմի կաղապարի մէջ առնուած, վերայարակցուած (կրկին մոնտաժուած) օրինակ է: Ֆիլմի վերջում է միայն, որ կարդում ենք. «կինոնկարը վերականգնել է ռեժիսյոր Լեւոն Խաչիկեանը» եւ ֆիլմին կըցուած երաժշտութիւնը յօրինել են չորս «կոմպոզիտորներ»:

Լ. Խաչակեանը, երաժշտութիւնից զատ, ֆիլմի ձայներիզի մասն է դարձրել, բացատրական մի քանի ենթագրութիւնների զուտ բովանդակութիւնը: Դրանց պատկերային ներկայութիւնը «ձայն»ի վերածելով, յաւելնորդ ու անտեղի խօսքերի հետ ֆիլմին է կցել, բնական ձայներից համադրուած ձայնեբրիզին միակցելով: Այդպիսով, մարդկային ձայներից զատ, լսելի են դարձել շուն, հաւ, աքաղաղ եւ այլն...

Այս մտայղացումն իրագործելու համար «վերականգնված եվ ձայնագրված» օրինակի հեղինակները, ստիպուած խախտել են ըստ ժամանակի պայմանականութեան, ամէն մի վայրկեանում 18 կամ 19 պատկերով նկարահանուած համր ֆիլմերի ցուցադրմանը առընչուող համապատասխան պարտադիր հարկադրանքները: Այսինքն՝ ֆիլմին հնչիւնային երիզ կցելու համար, նրանք պարտադրուել

ՆԱՄՈՒՍ (1925)· Լուսանկարը՝ «Պելժիայի Արքայական Ֆիլմադարան»

●►

են Նամուս-ը ամէն մի վայրկեանում 24 պատկերի անցումով ցուցադրել: Քանի որ 6 կամ 5 պատկերի պակասը տեխնիկական արդի միջոցներով լրացնելու համար յատկապէս աշխատանք չի տարուել ու պատկերների թիւը ամէն մի վայրկեանի մէջ բաւարար թուի չի հասցուել, «վերականգնված եւ ձայնագրված» օրինակը նայելիս, ամբողջ ֆիլմի ընթացքում դիտողը չարժումները բնական ընթացքով չի տեսնում եւ դրանք նրա աչքին աւելի արագ են երեւում քան դիտուել են ժամանակին՝ համր ֆիլմերի ցուցադրման օրերին:

Կարճ՝ արձագանգելով եւ տեղիք տալով, իրենց ժամանակաշրջանում ֆիլմի վերանորոգման նկատմամբ, Սովետական երկրներում կիրառուող «վերականգնում» կոչուող, ոչ գիտական սկզբունքներին, «Արմէնֆիլմ»-ում անթարեխիղճ կերպով խախտել ու աւերել են Բեկ-Նազարեանի երկը: Կատարուած միջամտութիւնների բերումով, Նամուս-ը զրկուել է իր բուն կերպարանքից, պատմողական չարադրանքից ու զարկերակից· այսինքն կորցուել է տրուել Բեկ-Նազարեանի ստեղծած իւրայատուկ կերպով «խօսուն», չարժարւեստի համ լեզուն ու դիտողին է ներկայացուել հեղինակի տաղանդին անհարազատ մի ֆիլմ: Դրա հետեւանքով, նոր տարբերակը վերջին տասնամեակներում դիտողները, բուն երկի մասին թերի գաղափար են կազմել:

Ցաւօք սրտի սկսեալ 1969ից, յիշուած «վերականգնված եւ ձայնագրված» տարբերակը ցուցադրուել է բազմաթիւ երկրներում (Անգլիա, Իտալիա, Ամերիկա, Ֆրանսիա, Իրան, Լիբանան եւ այլն): Դրանից բացի, այն առանց որեւէ դիտական քացատրութեան ու պարզաբանութեան, մտցրուել է միջազգային մի քանի ֆիլմադարանների հաւաքածուների մէջ ու ցուցադրուել է հայկական չարժարւեստին նուիրուած փառատօնների ծրագրերում: Նման անթարեխիղճ նորոգումների ու դրանց առընչուող խընդիրների մասին ժամանակին արտայայտուել ու ահազանգ ենք հնչեցրել Փարիզ՝ Փոմպիդու կենտրոնում կայացած հայկական ֆիլմերի ցուցադրման օրերին (8):

2005-Ի ՕՐԻՆԱԿԸ

Ցոյս ունէինք, որ վերջերս Եւրոպայում ԱՐԹԷ հեռուստատեսութեան կայանի հովանաւորութեամբ ու Ռուսաստանի Գոսֆիլմֆոնդ-ի եւ Հայաստանի Ազգային Ֆիլմադարանի մասնակցութեամբ, ինչպէս նաեւ Հայֆիլմի, Փարատայզ ու Զ.Զ. ընկերակցութիւնների եւ բազում այլ անհատների օժանդակութեամբ «Նոր օրինակ» Նամուս-ը, սրբագրած լինէր նախապէս կատարուած աղէտը...

Բայց աւա՛ղ...

Նորերս մէջտեղ հանուած օրինակը (9), կրկնել է վերը յիշուած նախորդ «վերականգնած» օրինակի համարեա բոլոր սխալները, բացառութեամբ նրանից, որ մասամբ վերահաստատել է բնօրինակի մէջ ներառուած միջանկեալ ենթագրերը: Դրա չնորհիւ Նամուս-ը վերագտել է իր բուն չարակցումը: Դրանով հանդերձ, ֆիլմի սկզբում որեւէ նշում չկայ թէ նորոգումը ի՞նչ հիմունքներով է կատարուել:

Նոր օրինակի վրայ նախ նշմարւում են Գոսֆիլմֆոնդ-ի մօտ պահուող, 1926 թուականի տարբերակի հետքերն ու տուեալները: Սակայն չուտով օրինակը հակասում է ռուսերէն օրինակին քանի որ միաժամանակ, միջանկեալ ենթագրերի վերահաստատումով, այն պատրանքն է ստեղծում իբրեւ թէ հայերէն օրինակի հիման վրայ է վերականգնուած: Վստահ գիտենք, որ իրականում հայերէն բնօրինակի միջանկեալ ենթագրերը պատրաստուած են 1922 թուի Մարտ 4-ի հրամանով պարտադրուած «Աբեղեանական» կոչուած դրելակերպով:

Այս յոյժ կարեւոր փաստը, որ ժամանակին արձանագրուել ու պահուել է ֆիլմի վրայ, Նամուս-ի «վերանորոգողները» անպատասխանատու կերպով, ընդառաջելով, առանց որեւէ նշումի, վերափոխել ու կոծկել են այսօրուայ դիտողներից:

Ենթագրերի դրելակերպը պատմական օրէն, թէ՛ ուղղագրական եւ թէ՛ գեղագիտական առումով, նոյնքան կարեւոր ու «խօսուն» փաստ է, որքան ֆիլմի մէջ նկարուած նիստ ու կացը: Զմոռանանք որ այդ դրելակերպով, այսպէս ասած ուղղագրութեամբ ու տառատեսակով, երկու տասնամեակ՝ 1922-1940 քք·, Հայաստանում հայ մտաւորականը, յանուն անդրագէտ մի ամբոխի, պարտադիր կերպով անգրագիտութեան էր մատնուել: Ֆիլմը վերականգնողները ճիշդ են նկատել, որ միջանկեալ ենթագրերի մէջ կիրառուած դրելակերպով ներկայացուած հայերէնը, թէ՛ Հայաստանում եւ թէ՛ այլուր, այսօր ոչ ոք չպիտի կարողանայ կարդալ· սակայն փաստը մէջտեղից հանելով ու առանց որեւէ նշումի այն մի երկրորդ ոճիրով՝ 1940թ· Օգոստոս 22-ի նոր հրամանով «վերանայուած Աբեղեանական» դրելակերպով փոխարինելով, նրանք կրկնակի խախտել են պատմական ճշմարտութիւնը: Ցարգելու համար պատմականը, հարկն էր որ գոնէ ֆիլմի սկզբում նշուէր կատարուածը: Անհասկանալի, անազնիւ լուծման եւ նման վերաբերմունքների բերումով է, որ մեր մշակութային հարցերը իրենց իրական, ապրած ժամանակի հարազատ դիմագծով չեն փոխանցւում դալիք սերունդներին ու հետզհետէ մոռացութեան տարուելով, տգիտութիւն է տարածւում ամէնուր:

Գալով ֆիլմի հնչիւնային կառոյցին, նախ պարզապէս հարկ ենք համարում չեշտելու, որ Բեկ-Նազարեանի համր շրջանի բոլոր ֆիլմերը, դեռ մինչ օրս կատարեալ են մնացել զգայուն ու գործօն ձայներիզ ունենալու: Այս օրինակն եւս բացառութիւն չէ կազմում եւ 1969ի տարբերակի պէս երաժշտական նոր յօրինուած ձայներիզ ունի: Այս անգամ չորս «կոմպոզիտորներ»ի փոխարէն, երաժշտական համադրումը մէկ հոգու՝ Անահիտ Սիմոնեանի երեւակայութեան արդիւնքն է: Վերջինս հակառակ իր ճոռոմ՝ «երաժշտութիւնը միշտ սկսւում ու աւարտւում է լռութեամբ» արտայայտութեան եւ կատարած աշխատանքների յաւակնոտ ցուցակին, որ հրատարակել է տուել ֆիլմի կապակցութեամբ ԱՐԹԷ-ի լոյս ընծայած տեղեկատու գրքոյկում, անկարող է եղել ըմբռնել Բեկ-Նազարեանի երկի լռութեան մէջ բանող լեզուն ու նեղքին կառոյցը: Նա իր տիրական, անճաշակ, կոպիտ, կարկտանային երաժշտական կտորների միջամտութեամբ ու ձայնային համադրութիւնների անխմաստ ներկայութեամբ, խախտում է այս օրինակի մէջ վերականգնուած Նամուս-ի բուն չարակցումն ու լեզուն: Սիմոնեանի ուշնեցած փորձառութիւնը, Օրսէի թանգարանում համր ֆիլմերի ցուցադրման պահին յանպատրաստից երաժշտութիւն նուագելու գործում եւ դէս ու դէն ստացած գնահատանքների ու մրցանակների ցուցակը, մեզ չպիտի տպաւորեն, ու լռեցնեն, որպէսզի այս ֆիլմին կցուած ծայր աստիճանի «հարեւանցի» կերպով ի մի բերուած երաժիշտների բանակն լսելիս, մեր քողոքի ձայնը չբարձրացնենք:

Բեկ-Նազարեանի Նամուս-ի չարահիւսութիւնն վայելելու, դրա մէջ զգացուող երաժշտութիւնն ըմբռնելու, գնահատելու համար, խորհրդադրելի է որ Նամուս-ը հեռուստատեսութեամբ համաստեղուելու պահին, դիտողները զոցեն ցրուող ձայնը եւ ֆիլմը դիտեն առանց այդ «նոր յօրինուած» ու կցուած երաժշտութեան:

Ինչ վերաբերում է համր ֆիլմերի վայրկեանը 18-19 պատկերից հնչիւնային ֆիլմի 24 պատկերի անցումին, այս օրինակում ամէն մի վայրկեանի մէջ փորձուել է 5 կամ 6 պատկերների յաւելումով չտկել արագ ընթացքի մէջ մտնող չարժումների խնդիրը: Այս հարցում եւս «վերանորոգողները» միշտ չէ որ յաջողել են: Նրանք յաճախ միեւնոյն նկարը երկուսից աւելի անգամ վերատպելով, պատճառ են եղել որ որոշ նկարների ու հատուածների մէջ, ֆիլմի ցուցադրութեան ընթացքում պատկերների միջեւ երբեմն կարճատեւ դադարներ ստեղծուել են ու թրթռացումներ յառաջանան:

Մեզ համար տարօրինակ է, որ «վերանորոգման» կապակցութեամբ վերը յիշուած հաստատութիւնները եւ յատկապէս Հայաստանի Ազգային Ֆիլմադարանը, որ լաստեղծակ էր յիշուած բոլոր հարցերին, նման վրիպակների նկատմամբ անտարբեր են գտնուել ու յատկապէս վերջինս, անկարող է մնացել իրապէս վերականգնել տալ Նամուս-ի հայերէն հարազատ օրինակը: Ապագային, զանազան արխիւների մէջ պահուող հայկական ֆիլմերի վերականգնումները յաջող ընթացքի մէջ դնելու համար, կարեւոր է, որ նախապէս լրջօրէն վերանայուեն բոլոր խնդիրները եւ վերացուեն խանգարող, նոր աւեր ու թիւրիմացութիւն յառաջացնող վերաբերմունքները:

ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Նոյեմբեր 2005, Փարիզ

---

(1) Georges Sadoul — HISTOIRE GENERALE DU CINEMA, Vol. 5 (Denoel) 1975.

(2) Հայերէն թարգմանութիւնը հրատարակուել է 1968ին (Երեւան):

(3) Դ· Դզիգուեի, *Ուրուագիծ Հայաստանի կինեմատոգրաֆիայի Պատմութեան* (1961):

(4) Իվան Պերեստիանիի (1870 – 1959)· աշխատել է նաեւ Հայաստանում եւ նկարահանել է մի քանի ֆիլմեր՝ *Զամալրու* (1928), *Աշուղ* (1930), *Անթանը* (1932): Նախապէս, 1917 – 1918 թուերին, Բեկ-Նազարեանը Ռուսաստանում եւ Վրաստանում, իրրեւ դերասան իր մասնակցութիւնն էր բերել նրա մի քանի ֆիլմերին:

(5) Բեկ-Նազարեանի ռուսերէնով գրուած գեղարը գտնուել ու պահպանուել է շնորհիւ Հայաստանի Ազգային Ֆիլմադարանի նախկին տնօրէն՝ Գարեգին Զաքոյեանի:

(6) Jay Leyda — KINO, (Princeton University Press), 1983.

(7) Գիւմրեցի Խաչակեաց գերդաստանից, որից սերուել է նաեւ Աւետիք Իսահակեանը:

(8) Տե՛ս· «Ցառաջ-Միտք եւ Արուեստ», 1993, Դեկտ· 5:

(9) Համապատասխանում է 2005 թուի Դեկտեմբերի 9-ին (լոյս ի 10ին), ժամը 00·15ին ԱՐԹԷ կայանից:

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ ԿԱՐԾԻՔԸ «ՆԱՄՈՒՍ» ՖԻԼՄԻ ՄԱՍԻՆ (*)

«Նամուս» նկարի մէջ նախ եւ առաջ ինձ դուր եկաւ ցենարիստի ծայր աստիճան խելացի եւ ուշադիր մօտեցումը իմ վէպի նկատմամբ: Վառ եւ հիւթեղ բաժիններով է պատկերուած հիմնական դաղափարը՝ վայրենի «ազաթ»ի իշխանութիւնը, 1860 թուականի Շամախու չուկայի փիլիսոփայութիւնը, հայ կնոջ ճնշումը: Գեղարուեստական դրականութեան նկատմամբ նման մօտեցում ես քիչ եմ հանդիպել Եւրոպայում եւ Ամերիկայում ուր էժանագին հնարների եռեւից ընկած աղաւաղում են երկի գաղափարը: Բնագիրը մանրակրկիտ ուսումնասիրուած է, դարաշրջանն ու բարքերը պատկերուած են ճիշտ եւ գունեղ· տեսարանները համաութեամբ են ընտրուած: Անանձին բացերը չեն խանգարում ընդհանուր համադրումն ու ռիթմը եւ ես միայն կարող եմ հաստատել, որ Հ· Բեկ-Նազարեանը արտիստական բարձր ճաշակ ունի: Ամենակարեւորն այն է, որ նա պահպանել է չափի զգացումը եւ չի տարուել պճնանքներով: Ցաւալի է միայն, որ բաց է թողնուած դուքսանում մուշտակի հետ կապուած բնորոշ տեսարանը ուր հանդիպում են Ռուստամն ու Սէյրանը:

Ինչ վերաբերում է դերակատարներին, ապա տղամարդկանց կազմում, ըստ ինձ, բացի Աբէլեանից (Բարխուդար), յաւադոյն տեղը պիտի յատկացնել Հրաչեային [Ներսիսեան] (Ռուստամ), որը Աբէլեանի նման, պատկերուող տիպի նկարագիրը տուել է բնական ու առանց չափազանցութեան: Բնորոշ են նոյնպէս Մամիկոնեանը (վարժապետի եւ Թամադայի դերերում) եւ Խաչանեանը (Բաղալ): Սամուէլեանի (Սէյրան) աչքառու արտաքինը չատ է նպաստել նրա խաղին: Կանացի տիպարներից բոլորից չատ ինձ դուր եկաւ Մանուչարեանը խնամախօսի դերում: Շահնազարեան – Տատիկեանը չափազանց սազող արտաքին ունի, գեղեցիկ ու փխրուն Սուսանի համար: Շատ ինքնատիպ են նաեւ Մայսուրեանը (Մարիամ) եւ Ցամիկը (Գիւլնազ):

Օգտուում եմ առիթից, որպէսզի երախտագիտութիւնս յայտնեմ «Հայկինոյ»-ին, որն իր առաջին ֆիլմի համար ընտրել է անցեալ ժամանակների դաժան բարքերը պատկերող իմ երկը:

---

*- Այս տողերը Շիրվանզադէն գրել է Նամուս-ի Մոսկուայում 1926 թ· տեղի ունեցած Մայիս 16-ի փակ դիտումից յետոյ՝ Մայիսի 25-ին: Ռուսերէն լեզուով գրուած բնագիրը գտնուել է Համօ Բեկ-Նազարեանի անձնական արխիւում: Վերջինս, 1964 թուին դրանից մի քանի կարճ մէջբերումներ է արել իր *Ցուշեր Դերասանի եւ կինոռեժիսէօրի* գրքում: Շիրվանզադէի տողերը առաջին անգամ լոյս են տեսել *Սովետական Արուեստ* ամսագրում, Գրիգոր Զախիրեանի թարգմանութեամբ: Այստեղ տպագրում է նոր թարգմանութեամբ:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83 rue d'Hauteville 75010 Paris — Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6
MARDI
6 DECEMBRE
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՆԱԻԱՐԵՑ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում) 270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

81ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.338 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 81e ANNEE — N° 21.338

ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՂ ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՑՔՆԵՐ

Թուրքիոյ Լիմանի հիւպատոսարանը Հայկական Ցեղասպանութեան նիւթով լուսաբանութեան հաւաքոյթ մը կազմակերպած է, հրաւիրելով նախկին դեսպան Խ. Լիւթէմը որ ներկայիս կը գլխաւորէ Ասիական ռազմավարական հետազօտութեան կեդրոնին հայկական բաժինը: Ան 1915ին յաջորդող տասնամեակներու հայ սերունդները երկու խումբի բաժնած է, ըսելու համար թէ առաջինները իրենց հետ իրենց կայք հաստատած երկիրները տարին օսմանեան եւ Թրքական մշակոյթը ու այդ վայրերուն մէջ ոչ մէկ հարց ունեցած Թուրքերու հետ: Ցաջորդ սերունդները "Հայկական եկեղեցիին, միութիւններուն, դպրոցներուն սխալ տեղեկութիւններուն պատճառով սկսան ատել թուրք ժողովուրդը: Այս ատելութեամբ է որ սպանեցին 70 թուրք դիւանագէտ":

Լիւթէմ Հայերու պահանջները ամփոփած է "ճանաչում – հատուցում – հող" երեակով, ապա աւելցուցած թէ արդէն աւելի քան 20 երկիր ճանչցած է Ցեղասպանութիւնը, կարգը կը հասնի ԱՄՆ-ուն: Ինք համոզուած է որ "Թուրքիա հատուցում վճարելու, հող տալու նման պատասխանատուութիւն չունի":

*
**

Նման հաւաքոյթ մըն ալ տեղի ունեցած է Պոտրումի մէջ "Պատմութեան մէջ Թուրքերը, Հայերը եւ իրականութիւնները" խորագրով: Երկու գլխաւոր մասնակիցները եղած են ուրացումի երկու ախոյեանները՝ փրոֆ. Թ. Աթաէօվ և փրոֆ. Ե. Հալաչօղլու: Առաջինը հազար տարուան հասցուցած է հայ-թուրք խաղաղ յարաբերութիւններու անցեալը, ապա բացատրած "1915ի տագնապին" պատճառը. "Հայ զինեալ խումբերու ռուսական բանակին մասնակցութիւնը, մահմետական գիւղերու վրայ գործած յարձակումները":

Ըսելէ ետք թէ նիւթին մասին 40 տարուան ընթացքին 137 հատոր հրատարակած է, Աթաէօվ "ազգին սիրոյն նահատակութեան" համարժէք նկատած է վաստակը:

Ինչ կը վերաբերի Թրքական պատմութեան հիմնարկին նախագահ Հալաչօղլուի, ան ալ չեչտած է թէ Թուրքիոյ ազգային պայքարը ատարած չէ եւ ձեռք ձեռքի, հաւաքաբար պէտք է լծուին հարցին կարգաւորումին:

*
**

Լոնտոնի մէջ ալ նոյն նիւթով դասախօսած է նախկին դեսպան Կիւնտիւզ Աքթան, նոյնպէս պատասխանելու համար հայկական պնդումներուն: Ան ալ կեդրոնացած է "թրքական պատմութեան ոչ մէկ հանգրուանին Հայերը բնաջնջելու նպատակը գոյութիւն ունեցած է: Հայերը ներառնացնող ցեղասպանական ատելութիւն մը մեր պատմութեան ոչ մէկ շրջանին յայտնուած է' նման յանկերգներու վրայ: Նոյն նիւթով Լա Հէյի մէջ տուած դասախօսութեան իր խօսքերը ատարած է հետեւեալ վճռակամութեամբ. "Թուրքիան ինչպէս երբեք պիտի չընդունի Ալեւիները ու Քիւրտերը որպէս փոքրամասնութիւն, նոյնպէս Ցեղասպանութեան պնդումները: Ճնշումներն ու յամառութիւնը վերջ չունին: Դիմացի կողմը պէտք է գիտնայ թէ ինչ բան կրնաւ ընդունիլ, ինչ բան՝ ոչ":

«ՇԷՆ» - 2005

Փարիզի հայկական կեանքին տարեվերջի աղուոր աւանդութիւններէն մէկն է այլեւս "Շէն"ի տարեկան ժօնավաճառը: Ամանորի նուէրներու տարուէ տարի աւելի' լայն ու աւելի' զանազանեալ ընտրանք մը կը ներկայացուի հոն, թէ' գնորդները, թէ' բարեսիրական գործունէութիւնը առաւել նպաստաւորելու նպատակով: Ինչպէս անդամուհի մը կ'ըսէր, մօտ մէկուկէս տասնամեակ առաջ համեստագոյն պայմաններով սկիզբ առած ձեռնարկը այսօր, Սեւրի Միխթարեան վարժարանի ճաշարանի ընդարձակ սրահէն զատ, գրաւած է մայր շէնքին երկու մեծ սրահները, մուտքի բակը: Անջատ սենեակի մը մէջ ալ կազմակերպուած ցուցահանդէս մը թոյլ կու տայ հետեւելու չէնցիներուն տեղւոյն վրայ տարած գործունէութեան: "Տեղւոյն վրան" Հայաստանի, Ղարաբաղի սահմանային չրջաններէն են ուր երկրագործական, ենթակառոյցներու, արտադրական աշխատանք կը ծաւալէ կազմակերպութիւնը, նեցուկ կանգնելով կեդրոնէն յաճախ անտեսուած բարմութիւններու:

"Շէն"ը ունի իր հաւատարիմները, տարուած գործին հաւատացողները որոնք կամաւորներէն չատ աւելի ս տուար գանգուած մը կը կազմեն. տօնավաճառին բացումի առաւօտը այլեւս սովորական դարձած է յայտարարուած ժամէն առաջ հասնողներ ունենալ, մինչ Դեկտեմբերի առաջին չաբաթավերջին նուիրեալ "խանութպան"ները վերջին կարգադրութիւնները կ'ընեն, իրենց տաղաւարը աւելի հմայիչ, աւելի սիրուն դարձնելու համար:

Ցետոյ երկու լեփ-լեցուն օր բազմութիւնը անընդմէջ կը տողանցէ Հայաստանէն, Սփիւռքի տարբեր վայրերէն –Պոլիս, Հալէպ– հասած ապրանքներուն առջեւէն. աննղէղէն, ձեռագործ, գիրք, դրոշմանթուղթեր, պնակեղէն, ծածկոց, զարդեղէններ, հագուստեղէն, ևն., ևլն. ամէն ճաշակի ու ամէն պիւտճէի չարմար գիներով:

Ֆրանսայի "Հայաստան" Հիմնադրամին հոգ չէ թէ հեռաւոր զուարճութեան վերջ, "Շէն"ի տօնավաճառը չաւելեալ փաստ է թէ համոզումով, հաւատքով տարուած գործը անտարբերութեան մէջ չի մնար:

Ա. ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԿԱՉԻ ԳԻՆԸ Կ'ԱՒԵԼՆԱՑ

Ռուսական կազի ազգապատկան ընկերութիւնը "Կազպրոմ" յայտնած է թէ մտադիր է կրկնապատկելու Հայաստանի ու Վրաստանի ծախուած կազին գինը: Ցաւելումը պիտի կիրարկուի Ցունուար 1էն: Ներկայիս Հայաստան ռուսական կազը կը ներածէ հազար խոր. մեթրին 56 տոլար վճարելով. նչուած թուականէն պարտի վճարել 110 տոլար: Այս համեմատութեամբ յաւելում մը հասկնալի է որ պիտի մղէ Հայաստանի մէջ աւելցնելու կազի գինը որ արդէն չատ բարձր կը նկատուի:

"Կազպրոմ"ի փոխ տնօրէնը Ալ. Ռիազանով յայտնած է թէ Արեւմտեան Եւրոպայի արտածումներուն համար ալ նախատեսուած է կազի գինը աւելցնել:

Վրաստանի վարչապետը Զ. Նողայտելի "քաղաքական որոշում" որակած է Մոսկուայի յայտնած մտադրութիւնը որուն պատասխանած է Ռիազով. "Քաղաքական չէ, տնտեսական որոշում է":

ԳԼԱՄԱՐԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆ

ՀԱՑՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 3ի առաւօտուն բացումը կատարուեցաւ Հայոց Ցեղասպանութեան նուիրուած ցուցահանդէսին Գլամարի քաղաքապետարանին մէջ, որ մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծեց առաջին օրէն իսկ:

Ցուցահանդէսը կը տեւէ մինչեւ Դեկտեմբեր 9 եւ բաց է ամէն օր ժամը 10էն 19:

Կ'անդրադառնանք առանձին թղթակցութեամբ:

ՉՃԱՆՉՑՈՒԱԾՆԵՐՈՒ ԿՈՉԸ

Ռուսաստանի "Ազատ Եւրոպա" ոչ կառավարական հիմնադրամին կողմէ կազմակերպուած խորհրդաժողովի մը մասնակցած են միջազգ. հանրութեան ճանաչումէն զրկուած հանրապետութիւնները՝ Հարաւային Օսէթիան, Լ.Հ-ն, Աբխազիան, Մերձդնեստրի հանրապետութիւնը: Ժընեւի այս խորհրդաժողովը առիթ եղած է որ անոնց ներկայացուցիչները կոչ ուղղեն արեւմտեան երկիրներուն որ անոնք ճանչնան իրենց անկախութիւնը: Մասնակիցները համոզում յայտնած են որ ճանչման հարցին մէջ Ռուսաստանի եւ արեւմտեան ժողովրդավար երկիրներուն միջեւ քաղաքական փոխադարձ համաձայնութիւն մը կը նպաստէ Օ. ԷՍ. Սէ. Ը.ի պատասխանատուութեան գօտիին կայունացման եւ ապահովութեան ամրացումին:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO MAGAZINE»

(3 décembre)

Papiers d'Arménie

UN RECIT DE PHILIPPE VIDELIER EVOQUE DE FACON ROMANESQUE, DROLE ET ERUDITE, LE DESTIN DE TROIS HOMMES QUI DECLANCHERENT LE GENOCIDE DES ARMENIENS

Շաբաթաթերթը ամբողջ էջ մը նուիրած է Ֆիլիփ Վիտըլիէի հատորին, ուր էթիէն տը Մոնթեթի լաւագոյնս կ'արտայայտուի բովանդակութեան մասին, մանրամասնօրէն ընդգծելով յատկանշական մասերը:

*
**

Նոյն թիւին մէջ, Սապին Օտըրի ալ գրած է Օրհան Փամուքի "Ձիւն"ին մասին, ուր կը յիշուի թէ ան կը դատուի ի մօտոյ, որովհետեւ համարձակած էր խօսիլ Հայոց Ցեղասպանութեան եւ Քիւրտերու կարգավիճակին մասին:

ՖՐԱՆՍԱՆ, ՖՐԱՆՍԱՀԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԸՍՏ ԹՈՒՐՔ ԴԵՍՊԱՆԻՆ

Թուրքիոյ Փարիզի դեսպանը Ուլուչ Իօզիւլքէր պաշտօնավարութեան չրջանը աւարտելով մեկնումի նախօրեակին պատասխանած է Թուրք լրագրող Մ. Էլվէրէնի (Հիւրրիյէթ, Դեկտ. 2) հարցումներուն: Նիւթը կեդրոնացած է առաւելաբար երկու երկիրներուն յարաբերութիւններուն ու անոնց մէջ Ֆրանսահայութեան կատարած դերին վրայ:

Դեսպանը թէ' գոհունակութեան, թէ' դժգոհութեան պատճառներ ունի Ֆրանսայէն: Առաջիններուն գլխաւորը այն է որ երկիրը Ժ. Շիրաքի նման նախագահ մը ունի որ համոզուած է Թուրքիոյ եւրոպացի ըլլալու անհրաժեշտութեան, ինչպէս զօր. տը Կօլը: 1999ին Հելսինքիի ժողովին Թուրքիոյ թեկնածու երկրի իրավիճակ տալու ուղղութեամբ պայքարողներուն գլխաւորը եղած է: 2002ին Թուրքիոյ հետ որոշ տարակարծութիւններ ունենալով հանդերձ, չարունակած է նեցուկ կանգնիլ:

"Ֆրանսաց երկիր մըն է որուն հետ հարկ է բարեկամ ըլլալ" կ'ըսէ դեսպանը, թելադրելով որ ան ալ իր կարգին աւելի չափաւոր, ուշադիր եւ կառուցողական ընթացք ունենայ, հակառակ պարագային Ֆրանքեւթրքական յարաբերութիւնները չեն բարելաւուիր ու "Ֆրանսա կը կորսնցնէ Թուրքիան":

Ինչ կը վերաբերի Ֆրանսահայ գաղութին, հրաչալիքներու աշխարհի պատկեր մը կը տրուի անկէ. "Հայերը Ֆրանսայի մէջ իրենց ամէնէն ուզածը ընել տալու զօրութեան տէր են" կ'ըսէ դեսպանը: Կը չարունակէ թէ միշտ թարմ կը պահեն հակաթուրք զգացումները. "Ցեղասպանութիւնը հնարած են, որպէսզի Ֆրանսացի ըլլալէ եռք իրենց նոր սերունդը չընուլուի: Ամէն մարզի մէջ ներկայ են":

Իօզիւլքէր կ'ափսոսայ որ Թուրքիա հարկաւոր քայլերը չէ առած 50-60ական տարիներուն ու Հայերը յաջողած են իրենց դատը մինչեւ Եւրոպական Միութեան չրջանակը հասցնել:

"Հայկական Հարցը Ֆրանսայի ներքին հաղաքականութեան մէջ 280 հազար հայկական ճուէի փոխարէն Թուրքիան վաճառելու արարքն է" Թուրք դեսպանին բնորոչումով: Ատիկա կը նմանցնէ կիպրական հարցին ուր "70 միլիոն Թուրքը վաճառած են 500 հազար Յոյնի":

Եւրոպայի անդամակցութեան հոլովոյթին յետագայ զարգացումները, մինչեւ 2007 Ֆրանսայի նախագահական ընտրութեան թուականը, պիտի կեդրոնանան Թուրքիան հրաժարեցնելու չանքերուն վրայ: Թուրքիոյ անդամակցութիւնը միշտ օրակարգի վրայ պիտի գտնուի ու բոլոր անկարելիները պիտի պահանջուին անկէ, որպէսզի ինքնաբերաբար հրաժարի անդամակցութեան նպատակէն:

Ու. Իօզիւլքէրի համոզումով Թուրքիոյ դէմ տարուած մերժումի քաղաքականութեան մէջ դեր կատարող ազդակ մըն ալ կրօնքի տարբերութիւնն է, որքան ալ այդ մասին բացայայտ կերպով չխօսուի:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻԱ հակառակ գաղափարի ազատութեան մարզին մէջ բուռն քննադատութիւններու թիրախ ըլլալուն, լրագրողներու հինգ հոգինոց խումբի մը դէմ բացուած դատով կրկին միջազգային հանրութեան ուշադրութիւնը իր վրայ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ԽՈՌՈՂՆԵՐԸ ՀԱՅՈՑ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳԻՏԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԵՋ ԿԱՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԱՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ԱՔՍԻՈՄՆԵՐԸ

ԱՐՄԻՆ ԱՅՎԱԶԵԱՆ
Քաղաքական գիտութիւնների doctor

Սոյն յօդուածում քննարկելու ենք հայութեան քաղաքական գիտակցութեան հիմնային բաղադրիչը՝ նրա ռազմավարական գիտակցութիւնը, որը ենթադրում է մի կողմից՝ միջին ու երկարաժամկէտ կտրուածքով Հայաստանի ազգային անվտանգութեանն սպառնացող հիմնական վտանգների յստակ գիտարկում, միւս կողմից՝ դրանց միասնաբար դիմագրաւելու մտաւոր ու բարոյահոգեբանական պատրաստուածութիւն: Հաւանական կամ իրականում պետականաստեղծ էթնիկ-ազգային հանրոյթի ռազմավարական գիտակցութեան մէջ կարելի է ընդգրկել «ռազմավարական միտք», «ռազմավարական մտածողութիւն», «ռազմավարական յիշողութիւն», «ռազմավարական պատասխանատուութիւն» հասկացութիւնները:

Հայութեան քաղաքական գիտակցութեան միւս կարեւոր բաղադրիչներն են նրա իրաւական գիտակցութիւնը (Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութեան եւ օրէնքների իմացութիւն ու դրանք գործնականում կիրառելու կարողութիւն) եւ տնտեսական գիտակցութիւնը (Հայաստանի, տարածաշրջանի եւ առհասարակ աշխարհի տնտեսութիւնների մասին գիտելիքներ ու դրանք արդիւնաւէտօրէն կիրառելու կարողութիւն): Այս բաղադրիչները, սակայն, ածանցուում են ռազմավարական գիտակցութիւնից, վերնաշէնքային են, եւ այս յօդուածում չեն քննարկուում:

Հաւանական կամ իրականում պետականաստեղծ որեւէ էթնիկ-ազգային հանրոյթի ռազմավարական գիտակցութեան ստեղծումը կախուած է մի շարք պատճառներից ու հանգամանքներից, առաջին հերթին՝

- Ազգային անվտանգութեան համակարգի կայացուածութիւնից ու արդիւնաւէտութիւնից.

- Ազգային անվտանգութեան հարցերում արհեստավարժ մտքի անկախութիւնից ու հիմնարկուորումից,

- Քաղաքական վերնախաւի՝ ազգային անվտանգութեան հարցերում պատրաստուածութիւնից,

- Քաղաքական վերնախաւի՝ ազգի առջեւ ունեցած պատասխանատուութեան ղգացումից,

- Ազգի՝ էթնիկական, կրօնական, լեզուական ու ընկերային առումներով համախմբուածութեան աստիճանից.

- Թշնամի երկրների եւ/կամ չհագեցիւ տէրութիւնների՝ տուեալ հանրոյթի վերայ ներազդելու նպատակով կիրառուող տեղեկատուական - գաղափարաբանական ու հոգեբանական քնոյթի յատուկ գործողութիւնների երկարատեւութիւնից, խտութիւնից եւ նենգութիւնից, եւ, միւս կողմից, այդ փորձերի ժամանակին ճանաչումից ու դրանք չէզոքացնող համապատասխան հակաքայլերի կիրառումից:

Վերոթուարկեալ վեց չափանիշներով էլ հայութեան ազգային ռազմավարական գիտակցութիւնը ներկայանում է որպէս, մեղմ ասած, թերզարգացած: Այսպէս, ազգային անվտանգութեան հարցերով արհեստավարժ մտքի հայկական դպրոցը դեռ իր առաջին քայլերն է անում՝ ֆինանսապէս ու գաղափարապէս զգալի կախման մէջ գտնուելով արտաքին քաղաքականութեան եւ անվտանգութեան մտքի՝ արեւմտեան եւ, նուազ չափով՝ ռուսական կենտրոններից: Այդ նոյն հարցերի մասին հայկական քաղաքական վերնախաւի պատրաստուածութիւնը ծայր աստիճան թոյլ է, իսկ ազգի ապագայի առջեւ նրա ունեցած պատասխանատուութեան զգացումը՝ վրդովեցուցիչ: Հայ ազգը տարաբաժանուած է եկեղեցական-կրօնական ու լեզուական յայտանիշներով: Յետսոցիալիստական Հայաստանում ծիւնուդ է առել եւ անթոյլատրելի մակարդակի հասել հասարակութեան բեւեռացումը ըստ եկամտի չափի՝ ի չիք անելով Արցախեան չարժման վաղորդայնին ձեռք բերուած ազգային համախմբուածութիւնն ու համերաշխութիւնը:

Այս ամէնին գումարուում են ինչպէս թշնամական Ադրբեջանի եւ Թուրքիայի, այնպէս էլ տարածաշրջանում ռազմավարական չահեր ունեցող որոշ տէրութիւնների մշտական մեծ հետաքրքրութիւնը եւ, ըստ այդմ էլ, երկարատեւ ու նենգամիտ տեղեկատուական - գաղափարաբանական ու հոգեբանական յատուկ գործողութիւնները, որոնք նպատակ ունեն ներազդելու հայութեան ռազմավարական գիտակցութեան վրայ: Հայկական պետութեան ու Սփիւռքի կառոյցների կողմից այդ ազդեցութիւնների անարդիւնաւէտ ճանաչումն ու թոյլ հակադրմամբը յանգեցնում են նրան, որ հայութեան ռազմավարական գիտակցութիւնը ձեռնածումի ենթարկելու փորձերը չատ յաճախ պսակուում են յաջողութեամբ: Այս առիթով բաւարար է յիշատակել դասական գաղափարաբանական չեղումի ընդամէնը մէկ օրինակ. հայութեան քաղաքական գիտակցութեան մէջ յաջողուել է մտցնել «ղարաբաղցիներ» - «հայաստանցիներ» բացասական տարբերակումը՝ սրանից բխող հասարակական վտանգաւոր հետեւանքներով հանդերձ:

Ընդհանուր առմամբ, առկայ վտանգների համեմատ՝ Հայաստանի ազգային անվտանգութեան համակարգն անկատար է եւ անարդիւնաւէտ: Այսպէս, անկախացումից 14 տարի անց տակաւին չի մշակուել Ազգային անվտանգութեան հայեցակարգ, ՀՀ նախագահին առընթեր Ազգային անվտանգութեան խորհուրդը դոյութիւն ունի միայն անուանապէս (այն չունի անձնակազմ եւ չի գործում), ամբողջովին լքուած են ու անպաշտպան թողնուած ազգային անվտանգութեան յոյժ կարեւոր մի քանի ճակատներ, այդ թուում՝ ռազմավարական վերլուծութիւնը, տեղեկատուական քաղաքականութիւնը (կամ, հին եզրաբանութեան համաձայն՝ գաղափարախօսութեան ու քարոզչութեան բնագաւառը), կրօնական - աղանդաւորական խոշորածաւալ ներխուժը, կաշառակերութեան դէմ պայքարը, քաղաքական («կիրառական») հայագիտութեան զարգացումն ու հիմնարար հայագիտութեան ապագան:

Պատմական իրաղարձութիւնների, ենթակայական եւ առարկայական ներգործութիւնների հետեւանքով՝ հայկական ռազմավարական գիտակցութեան մէջ բացուել են գործառութային քնոյթի խորը խոռոչներ: Ռազմավարական իրողութիւնները, որոնք հայութեան բացարձակ մեծամասնութիւնը պէտք է ընկալէր որպէս Հայաստանի աշխարհաքաղաքական դոյութեան աքսիոմներ, անտեսուում են ինչպէս հայ ժողովրդի զգալի մասի, այնպէս էլ, որ կրկնակի ցաւալի է, իշխանամէտ եւ ընդդիմադիր քաղաքական վերնախաւի զգալի մասի կողմից: Հէնց հայ քաղաքական վերնախաւի ռազմավարական գիտակցութեան թերզարգացածութիւնն է պատճառը, որ թոյլ չի տալիս այն դրականօրէն տարբերակել հայ ընդդուածների ռազմավարական գիտակցութիւնից:

Թէեւ հայ հասարակութեան մի մասը՝ առանձին քաղաքական կուսակցութիւններ, հասարակական գործօն խմբեր, ճանաչուած գործիչներ, ճիշդ են ընկալում ներքոչարադրեալ ռազմավարական անվիճարկելի ճշմարտութիւններից մի քանիսը, այդուհանդերձ, նրանց համահայկական ճանաչման ու դրա չուրջն ազգային միացեալ քաղաքականութեան կառուցման խնդիրն այդպիսով չի լուծուում: Չէ՞ որ աքսիոմի ուժը նրանում է, որ այն բոլորն են ընդունում, ընդ որում՝ առանց վերապահումների: Տարածայնութիւնն ու երերումները հայութեան մէջ սկսւում են այնտեղ եւ այն ժամանակ երբ բանավէճերը չիկանում են հիմնարար, պարզ ճշմարտութիւնների չուրջ: Առաջ ընկնելով՝ ասուածը հաստատենք ընդամէնը մէկ համեմատութիւն կատարելով:

Անհնար է պատկերացնել, օրինակ, ամերիկեան հասարակութեան որեւէ զգալի հատուած, չխօսելով արդէն քաղաքական կուսակցութիւնների եւ իշխանական վերնախաւի մասին, որն «Ալ-Քահիտա»-ն չի ընկալում որպէս ԱՄՆ-ի անվտանգութեան դէմ լուրջ սպառնալիք: Այս տարրական ճշմարտութեան չուրջ թանձրացած քննարկութիւնները, բնականաբար, չեն ծաւալուում եւ ամերիկացիներն իրենց ուժերը դատարկ տեղը չեն վատնում: Իսկ հայ հասարակութեան մէջ կան մեծ թուով մարդիկ, մի քանի քաղաքական կուսակցութիւն ու տպագիր օրգան, խոշոր գործարարութեան ոչ քիչ ներկայացուցիչներ ու նոյնիսկ պետական բարձրաստիճան պաշտօնեաներ, որոնք ոչ մի կերպ չեն կարողանում տեսնել Հայաստանի անվտանգութեանն սպառնացող առաւել ակընյայտ ու մահացու վտանգները, որ բխում են մեր երկու հարեւան պետութիւններից՝ դաշնակցած Ադրբեջանից եւ Թուրքիայից: Մեզ մօտ տարիներով անթոյլատրելի վէճեր են ընթանում ներկայումս հայ - թրքական բարեկամութեան հնարաւորութեան կամ անհնարինութեան մասին, իսկ մինչ այդ ոմանք «խոստումնալից բարեկամութիւն» են հաստատում:

Ստորեւ համառօտաբար չարադրուում են այն հիմնական ռազմավարական իրողութիւնները, որոնք մնում են անտեսած զանգուածների եւ հայութեան քաղաքական վերնախաւի մի մասի կողմից:

1. ԱՇԽԱՐՀԱՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐՀԱՍԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻՆ ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԶԻՋՈՒՄՆԵՐՈՎ ԽԱՂԱՂԵՑՆԵԼՈՒ ԱՆՀՆԱՐԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անտեսում է (լաւագոյն դէպքում՝ թերագնահատում է) «լինե՞լ, թէ չլինելու» աշխարհաքաղաքական դրութեան ամբողջ օրհասականութիւնը, որի մէջ է գտնուում Հայաստանը յետխորհրդային ժամանակաշրջանում: Այլ կերպ ասած, անտեսուում է Հայաստանի ոչնչացման հաւանականութիւնը, որը կարող է վրայ հասնել Ադրբեջանի կողմից (Թուրքիայի ուղղակի կամ անուղղակի մասնակցութեամբ) բծախնդրօրէն ծրագրուող ու հետեւողականօրէն նախապատրաստուող ներխուժման հնարաւոր յաջողութեան արդիւնքում: Միաժամանակ անտեսուում է այն, որ տարածքային զիջումների միջոցով Ադրբեջանի ու նրա թիկունքում կանգնած Թուրքիայի խաղաղեցումն անհնարին է:

Հայաստանը ոչնչացնելու նպատակը ադրբեջանցի ռազմավարագէտները չեն թաքցնում անգամ, յայտարարելով նոյնիսկ մօտաւոր ժամկէտները (25–30 տարի), երբ, ըստ նրանց հաշուարկների, «աշխարհի քարտէսի վրայ Հայաստան չի լինելու»: Այս մասին, մասնաւորաբար, քանիցս արտայայտուել է Ադրբեջանի պաշտպանութեան նախարարութեան մասուլի քարտուղար գնդապետ Ռ. Մելիքովը: Նման յայտարարութիւններ արել են պաշտպանութեան նախարար Ս. Աբիեւը եւ պաշտօնատար այլ անձինք: Ցիշենք թէ դիւանագիտական ինչպիսի հզօր յարձակում թէլ-Աւիվը գործեց Թեհրանի վրայ՝ Իրանի նախագահի՝ Իսրայէլի հասցէին նման յայտարարութիւններից յետոյ: Դժբախտաբար, հայկական դիւանագիտութիւնը դրեթէ չի հակազդում բաւարար պարբերաբար հնչող նմանատիպ սպառնալիքներին:

Հայաստանը ոչնչացնելու ծրագիրը յոյժ կարեւորութեան գաղտնիք չէ, այն ներկայացնում է մարտավարական պարզագոյն գործողութիւն՝ չափազանցուած «մատ երեք քայլից» կացութեան նման մի բան:

Քայլ 1. Ադրբեջանական նախայարձակում եւ Արցախի ու ազատագրուած տարածքների բռնազաւթում:

Քայլ 2. Դրան վաղ թէ ուշ անխուսափելիօրէն հետեւելիք ներխուժումը Սիւնիք՝ թիւրք երկու զաշնակիցներին տարանջատող արդէն միակ մնացած այդ միջանցքերը (Հայաստանի կենտրոնական շրջանների հետ թոյլ հաղորդակցութիւնները, արցախեան «պարսպի» եւ պաշտպանական խորութեան բացակայութիւնը, հրետանային կրակի ժամանակակից համարկերների գործածում, ինչպէս նաեւ Արցախի անկման պատճառած հոգեբանական հարուածը կ'իջեցնեն Սիւնիքի պաշտպանունակութիւնը գրեթէ պրոյական մակարդակի) եւ Հայաստանի միացեալ մասի առումը թուրք-ադրբեջանական օղակի մէջ՝ նրա վերածումը կենթադրոյի իւրօրինակ անդրկովկասեան Սուդէտների:

Քայլ 3. Հայաստանի հաշուեյարդարը Թուրքիայի եւ Ադրբեջանի կողմից եթէ ոչ ռազմական, ապա տնտեսական, քաղաքական ու հոգեբանական ճնշման միջոցով: Զրկուելով կայուն զարգացման որեւէ հեռանկարից ու կորցնելով աշխարհով մէկ ափռուած միլիոնաւոր Հայերի համար հաւանական ապաստանի իր դերը՝ երկրաչափական թափով աճած զանգուածային արտագաղթի հետեւանքով Հայաստանը կը թուլանայ այն աստիճան, որ կը կլանուի եւ կը բաժանուի Թուրքիայի, Ադրբեջանի ու Վրաստանի միջեւ:

Հայաստանի ոչնչացման թուրք-ադրբեջանական այս ծրագրի անմիջական իրականացումը դրուած է Ադրբեջանի վրայ: Իսկ Թուրքիան, ելնելով միջազգային արդի իրողութիւններից, մնալու է մի տեսակ սառեցում՝ ադրբեջանական նախայարձակման համար ապահովելով «միկրոնքային աջակցութիւն»՝ օժանդակութիւն քարոզչութեան, դիւանագիտական լոպինգի, ֆինանսական ու տեղեկատուական - հետախուզական բնագաւառներում, ինչպէս նաեւ զինուորական խորհրդականներով ու «կամաւորներով»:

1990ականների սկզբին Հայութեանը՝ հակայական կորուստների գնով, յաջողեց չեզոքացնել այդ ծրագիրը՝ Հայաստանին ժամանակ տալով իր պետականութիւնն ամրապնդելու, այն է՝ արմատապէս ինքնակազմակերպուելու համար: Դժբախտաբար, ընձեռուած հնարաւորութիւնները խոշոր հաշուով, բաց թողնուեցին, յատկապէս, ազգային անվտանգութեան գործո՛ւն համակարգի ստեղծման ու պետական կառավարման մակարդակի բարձրացման հարցերում:

Աշխարհաքաղաքական իրադրութեան յստակ գիտակցումը կարող է չարժման մղել Հայութեան տնօրինած մարդկային, գաղափարախօսական ու ֆինանսական ոչ սակաւ աղբիւրները ինչպէս նաեւ ժողովրդի անապատ կամքը՝ վերոյիշեալ մահացու հաւանականութիւնը բացառելու համար: Իսկ դրա միջոցը մէկն է՝ կառուցել Հայաստանում եւ արտասահմանում յարգանք վայելող եւ ամուր պետութիւն, այնպիսի պետութիւն, որն իր վիճակի լինի անկախ քաղաքականութիւն վարել իր ազգային անվտանգութեան համար կենսականօրէն կարեւոր հարցերում: Փոխարէնը, ամէն օր բախւում ենք պետական կառավարման ցածր մակարդակին, պետական պաշտօնեութեան համընդհանուր փտածութեանը, իրաւական, մասնաւորաբար դատական համակարգի չհայացածութեանը, ինքն իրեն օրէնքից դուրս համարող ու պահող օլիգարխների եւ բարձրաստիճան պաշտօնեաների դասի առաջացմանը, խմբակայնութեանը (այդ թուում՝ դրա գաւառական տարատեսակին), ազգային մշակոյթի եւ արժէքների ժխտմանը, վերջին հաշուով՝ ազգային եւ արդիւնքում, սեփական անվտանգութեան անտեսմանը:

(Շար. 1)

Livres reçus

GEOPOLITIQUE DE L'ARMENIE

Gaïdz MINASSAN

Ed. Ellipses, Paris 2005

ԹԵՐԹՍՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀՈՂԵՐԸ...

ՏՓՓԸ ՊՕՂՈՍՈՒԹՅԱՆ

Հունվարի 1-ին «Հայ Նիւթեր» ընկերության գործարանում տեղի ունեցավ ավանդական ընդունելություն, որին հրավիրված էին ընկերության բարերարները, հյուրեր, ինչպես նաև ընկերության աշխատակիցները: Ընդունելությանը ներկա էին նաև «Ազգ» օրաթերթի խմբագրության անդամները:

Ընդունելության ընթացքում ելույթ ունեցավ ընկերության գործադիր տնօրեն Ռուբեն Ալեքսանյանը, ով ներկայացրեց ընկերության գործունեության հիմնական ուղղությունները, ձեռքբերումները, ինչպես նաև ներկայացրեց ընկերության ապագա ծրագրերը: Ելույթ ունեցավ նաև ընկերության նախագահ Ռոբերտ Ալեքսանյանը, ով ներկայացրեց ընկերության ֆինանսական ցուցանիշ

(Շար. Ա. էջէն)

հրաւիրած է։ Մնդրոյ առարկայ լրագրողներուն յանգանքն է քննադատած ըլլալ Յեղասպանութեան նկատմամբ Գոլոյ Պողոսիչի համալսարանին կազմակերպած պիտաժողովին յետաձգումը։ Հետաքրքրական է կարդալ նկատին մասին Միլլիյէթի էջը ուր մատնանշուած են լրագրողներուն գրութիւններէն ամբաստանագրին մէջ առնուած հատուածներուն խեղաթիւրումները։ Հինգ լրագրողները կը կոչուին Հասան Ճէմալ, Էրոլ Քաթըրճըօղլու, Իսմէթ Պէրքան, Հալուք Շահին, Մուրատ Պէկէք։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔ Պամաքօ (Մալի) գացած էր մասնակցելու համար Ափրիկէ-Ֆրանսայի 23րդ վեհաժողովին։ Ֆրանսայի նախագահը ներկայացաւ որպէս փոստաբանը Ափրիկէի եւ կոչ ըրաւ աշխարհին որ օգնէ անոր։ Շեշտը դրաւ աղքատութեան դէմ պայքարելու անհրաժեշտութեան վրայ եւ երիտասարդութեան ալ տալու ինչ որ կը պահանջէ որպէսզի Ափրիկէ մնայ։

ՉԻՆԱՍՏԱՆի վարչապետը Ֆրանսա եկած է, ուր կը մնայ չորս օր եւ առաջին օրը (Դեկտ. 5) տեսնուած է Շիրաքի և Տ. Տը Վիլլըֆէնի հետ։ Յաջորդ օրերուն ալ պիտի այցելէ Գատարաչ, ապա Գաննի մէջ Ալքաթէլ Ալենիա Սփէյս։ Հաւանական կը նկատուէր որ Էռպիւսի գործատուն մը հաստատուի Չինաստան, մինչ այդ փեքին կրնայ գնել 150 Էռպիւս 7 միլիառ տոլար արժողութեամբ։

Ն. ՍԱՐԿՈԶԻ ԷՒ.ԹԷ.ԷԼ. – Ֆինկառս-ԷԼ.ՍԷ.Ի. մեծ դատակազմին առջեւ (Դեկտեմբեր 4) պաշտպանեց նախագահական նախնական զտումի դրութիւնը ԻԻ.ԷՄ. փէ.ի շարքերուն մէջ, բոլորովին մերժելով Շիրաքեան խումբի ժխտող պատճառաբանութիւնները։ Իրեն համար, յարգանքի արժանի մէկ ձեւ կայ՝ շարքայինները քուէն։ Ներքին նախարարը դէմ արտայայտուած է Տ. Տը Վիլլըֆէնի ներկայացուցած կօլեան տեսլականին, որու համար նախագահական ընտրութիւնը "հանդիպում մըն է մարդու մը եւ ժողովուրդի մը միջեւ", չեչտելով.– "կը պայքարիմ երկրի մը համար որ 21րդ դարուն է եւ ոչ 60ական տարիներուն"։ Ն. Սարքոզի հանրապետութեան նախագահին իրաւունք չի տար ԻԻ.ԷՄ.փէ.ի հարցերով զբաղելու։

ԱՐԼԷԹ ԼԱԿԻՃԷ, "բանուորական պայքար"ի պարագլուխը, վեցերորդ անգամ ըլլալով թեկնածու պիտի ըլլայ նախագահական ընտրութեան 2007ի նախագահութեան աթոռին։ Կանաչներու կողմը, Նոէլ Մամէռ յայտարարեց որ թեկնածու չէ։

ԱՑՆՇԱՐի մէջ (Լիբանան) Լիբանանի սուրիական տեղեկատուութեանց սպասարկութեանց նախկին կեդրոնատեղիին մօտ, պեքասի դաշտը, դիակոյտ մը յայտնաբերուած է երեսուն դիակներով։ Վայրը լքուած էր Ապրիլին սուրիական նահանջէն առեն եւ կը թուի որ կեդրոնատեղին ապաստանած էր չարչարանքի կեդրոն մը։ Միւս կողմէ, Քոֆի Անան պիտի չանայ համոզել Հարիրիի քննիչ յանձնախումբին նախագահ Տեթլեւ Մեհլիսը որ երկարաձգէ իր պաշտօնը, որ կը լրանայ Ցունուար 1ին, բայց միտք ունի Դեկտեմբեր 15էն իսկ քաշուելու։

Ն. ՆԱԶԱՐԲԱՑԵԻ, երրորդ անգամ ըլլալով նախագահ ընտրուեցաւ Ղազախստանի, Դեկտեմբեր 4ին, աւելի քան 80

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Երիտասարդութեան իրենց ընկերոջ՝ Մելքոն Էպլիղաթեանի յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Տէր Մինասեան 100 եւրօ կը նուիրեն "Ցառաջ"ին։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի վարչութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ /ըմէ յաւէտ բաժնուած Հ.Մ.Ը.Մ.-ականներու յիշատակին, Կիրակի, Դեկտ. 11ին, Փարիզի Ս. Ցովհաննէս-Մկրտիչ Մայր տաճարին մէջ, յաւարտ պատարագի։

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ
HAMASKAINE
ՓԱՐԻԶ

Ներկայացում
ԱՐՄԵՆՈՒՀիի ԳԵՒՈՆԵԱՆի դրքին՝
«LES NOCES NOIRES DE GULIZAR»
եւ արձարծում՝
Հայկական Հարցի կապակցութեամբ, Օսմանեան կայսրութեան բռնատիրութեան յայտնի դէպքերէն մէկուն։
Կը դասախօսէ (Հայերէն)
ԳԵՂԱՄ ԳԵՒՈՆԵԱՆ
Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 15,
ժամը 20·30ին
Հայ Մշակոյթի Տան "Տէմիրեան" սրահ
17 rue Bleue — 75009 PARIS

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

առ հարիւրով։ Երկրին համար "երկնային պարգեւ մըն է" եւ աղջիկն իսկ գինք կը նկարագրէ սապէս.– "Այս չափանիշով անձ մը, 100 տարին մէկ կը ծնի. նման է Ռուսաստանի Մեծն Պետրոսի, Թուրքիոյ Աթաթիւրքի կամ Չինաստանի Մաոյի"։ Հոս ալ բողոքներ կան խարդախութիւններու համար, ընդդիմութիւնը համաձայն չէ տրուած արդիւնքներուն, որ եօթը տարիներու համար նախագահ կը դարձնէ Նազարբայեւը։

ՊԱՂՏԱՏի մէջ, Դեկտեմբեր 5ին առեւանգուած էր Ֆրանսացի ճարտարագէտ մը, երբ գործի կ'երթար։ Առաւօտեան տրուած լուրերու ընթացքին մանրամասնութիւններ չկային։

ՄՈՍԿՈՒԱՑի բնակիչները, Դեկտեմբեր 4ին ընտրած են իրենց թաղապետական Խորհրդարանը՝ Մոսգորդուման։ Գրբեթէ ապահով էր որ Միացեալ Ռուսաստանը, որ իշխանութեան կուսակցութիւնն է, յաղթէր։

ՄԱՐՍԷՅԼի մէջ ֆինանսական հսկողութիւնը ցանց մը յայտնաբերած է որ Լեհաստանէն բանուորներ բերած էր եւ կ'աշխատցնէր ժամը 4 եւրօ վճարելով եւ չարաթն ալ վաթսուն ժամ աշխատցնելով։ Այս պայմանները թոյլ կու տային որ ձեռնարկութիւնը (շինարարական) իր մրցակիցներէն 30% աւելի ժամն առաջարկներ ներկայացնէր։

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԵԿԱՒԱՐ ՏՕՆԵՍՑՈՒԹԻՒՆ...

ՈՒՐԲԱԹ, Դեկտեմբեր 9, ժամը 9·30ին.–
Ցղուքիւզ Ս. Աստուածածնի
ի յանգայէ

Իսի-լէ-Մուլինոյի Ս. Մարիամ Աստուածածինն ոկեղեցին.–
6 Avenue Bourgain —
92130 Issy-les-Moulineaux
Գիշերային եւ Առաւօտեան Ժամերգութեամբ։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլ քաղաքի "Սօսէ Մայրիկ" մասնաճիւղի տարեկան

ԼՕԹՕՆ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 11, ժամը 15ին, Հայ Մշակոյթի տունը։
12-14 rue Saint Bazile — Marseille 1er
Բազմաթիւ նուէրներ.

ԾՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները։

Եկեղեցւոյ պայծառութեան. – Տէր եւ Տիկին Ռուժէ Պալեան 250 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Նորպէր Խըտըչեան, Պ. Ցարութիւն Եըլտըրըմ 150ական, Տիկին Դանիէլ Փամար՝ վարդուհի Ղարիպեանի յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Զօփուր 100ական, Տիկին Մօնիա Փանոսեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ճըմտըրըօղլու, Տէր ու Տիկին Ցակոբ Քարաօղլանեան, Տէր եւ Տիկին Ժագ Պալեան, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Չիլինկիրեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Նանգդաչեան, Տէր եւ Տիկին Ռենաթօ Զակինի, Տէր եւ Տիկին Ժողէֆ Պօյաճեան՝ իրենց ծնողաց Ցարութիւն եւ Պէաթրիս Տատուրեանի յիշատակին 50ական, Տիկին Սթեֆանի Նազարեան, Պ. Նազարեան 30ական, Պ. Միշէլ Ուստա 25, Տիկին Նուարդ Պօյաճեան 23, Պ. Բիւզանդ Տէր Գալուստեան՝ Միշէլ Սարաֆեանի յիշատակին 20, Պ. Մարտիկ Սոմունճեան՝ իր ծնողաց Տէր Ղեւոնդ եւ Սիրանոյշ Սոմունճեանի յիշատակին 15։

(Շար.)

Ս. ՅՈՒՂԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7, 1988, ԺԱՄԸ 11.40
ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ՝ Ի ՀԱՑԱՍՏԱՆ
ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7, 2005.–
Տասը եւ եօթներորդ տարելից

Ցիշատակի յարգանաց եւ աղօթքի օր
Առ այդ պարտինք բոլորս մասնակցիլ Փարիզի Ս. Ցովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ժամը 12 – 14ին տեղի ունենալիք Ցիշատակի աղօթքներուն եւ արտայայտութիւններուն։
Հակում, աղօթք եւ հոգեհանգիստ ժամը 12-13ին։
Ժամը 13էն 14, եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ ներկայացում՝ սալիկներու պատկերացմամբ՝
Արուեստագէտ
ՌԵԺԻՍ ԼԱՊՈՒՐՏԷԹի կողմէ
Մաստարա-ի Սուրբ Ցովհաննէս եկեղեցւոյն։
ԴԻՒԱՆ

l'UNION CULTURELLE FRANCAISE DES ARMENIENS DE FRANCE — U.C.F.A.F.
donnera son
REPAS AMICAL ET TRADITIONNEL DE FIN D'ANNEE
invitée d'honneur
LIZ SARIAN
le dimanche 11 décembre à 12h30
6, Cité du Wauxhall — 75010 PARIS
(métro République)
Repas de fête
Animation artistique
Tombola
Participation : 35 euros
Réservations
auprès de Tante Suzanne :
☎ **01 39 90 66 28**
UCFAF: www.ucfaf.com

ԸՆԾՈՂԱՑ ԱՓՈՓԱԳԻ

ՆԱՄՈՒՍԸ ԱՌԹԷԻ ՎՐԱՑ

Համօ Բեկ-Նազարեանի "Նամուս"ը (1925) ներկայացուելէ ետք Պալզաք Շարժասրահին մէջ Նոյեմբեր 3ին, կը սփռուի Առթէ-ի վրայ,

ՈՒՐԲԱԹ, ԴԵԿՏ. 9, ԺԱՄԸ 00·15ին։

SALON DU LIVRE ARMENIEN
ARMEN'LIVRES
Sous le parrainage de **René ROUQUET**
Député-maire d'Alfortville
16 / 17 et 18 décembre
de 11h à 19h
à l'Espace culturel «LE 148»
148 rue Paul-Vaillant Couturier ALFORTVILLE
Programme
VENTE DE LIVRES pour tout public
MISE A L'HONNEUR DE «HARATCH» à l'occasion de son 80e anniversaire
VENDREDI 16 DECEMBRE
Matin RECEPTION DE CLASSES
20h30 DEBAT: LA TRADUCTION
avec Janine Altounian, Mireille Besnilian et Krikor Beledian.
SAMEDI 17 DECEMBRE
17h RENCONTRES ET DEDICACES D'AUTEURS
DIMANCHE 18 DECEMBRE
15h RENCONTRES ET DEDICACES D'AUTEURS
16h SPECTACLE POUR ENFANTS: Contes arméniens
«Du ciel d'Arménie, trois abricots sont tombés...»
Organisé par
la **MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE**
RENSEIGNEMENTS 01 43 76 55 89

LES ACTIVITÉS DU CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
Directeur **Khatchig YILMAZIAN**
DECEMBRE
● ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
ի հայ գիրերու գիւտի 1600ամեակին առթիւ լոյս տեսած գրքոյկի ներկայացում
Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 13, ժամը 21ին
Սահակ-Մեսրոպ Մշակոյթի կեդրոնին մէջ
339 avenue du Prado — 13008 Marseille
"Հայոց գիրերու դերը այսօր, ստեղծումէն 1600 տարի յետոյ"
Կը բանախօսէ՝ ՓՐՈՖ. ՌՈՊԷՐ ՏԷՐ-ՄԵՐԿԵՐԵԱՆ
"Գիրերու ստեղծումը"
Կը բանախօսէ՝ ՓՐՈՖ. ԱԼՊԷՐ ԽԱՉԻՆԷՃԵԱՆ
"Առաջին շաբաթականները, Մեսրոպ Մաշտոց եւ Սահակ Պարթեւ"
Կը բանախօսէ՝ ԽԱՉԻԿ ԵԼՄԱՃԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7

MERCREDI
7 DECEMBRE
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

81ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21·339 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 81e ANNEE — N° 21·339

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՋԻՆԱՍՏԱՆ, ի վերջոյ գնեց 150 էն-պիւս 8,3 միլիառ Եւրօ արժողութեամբ, եւ ասոր կէս թազմաթիւ պայմանագրեր ալ ստորագրուած են (էօրոգոփթէր, Ալ-ճաթէլ, Թոթալ) : Փոխարէնն, Ֆրանսա յօժարած է գործաւուն մը հաստատել Ջինաստան, որ պիտի սկսի գործել 2008ին :

ԱՄՆ-ու Արտաքին նախարարը ճեռնարկել առաջ եւրոպական իր ընկերային, մեկնումի պահուն իսկ յայտարարութիւն մը կարդացած է արդարացնելու համար Սիւ.-ի գաղանի բանտերու հարցը : Ծանօթ է որ հարցը հրապարակեց Ուաշինկթըն Փոսթ անցեալ ամիս, յայտնելով թէ ամերիկեան լրտեսական սպասարկութիւնը (ՍԻԱ) կասկածելիներ կը հարցաքննէ օտար զանազան երկիրներու մէջ, որոնցմէ երկուքը եւրոպական ժողովրդապետութիւններ են (հաւանաբար Ռումանիա եւ Լեհաստան) : Գ. Ռայս բացատրութիւնն ու արդարացումն ալ տուած է ի յառաջագունէ : Կարդացած յայտարարութեան մէջ կ'ըսէ.— "Տասնեակ տարիներէ ի վեր ԱՄՆ եւ ուրիշ երկիրներ այս մեթոտը կը գործածեն պայքարելու համար միջազգային ահաբեկչութեան դէմ" : Ռայսի համար կենսական զէնք մըն է եւ կրնայ կեանքեր փրկել ու կը ճշդէ.— "Զէնք կըրնար մեկնաբանել տեղեկութիւն մը, որ խնդրոյ առարկայ կ'ընէ տեղեկատուութեան յայղութիւնը : Կ'ակնկալենք որ ուրիշ երկիրներ նոյն մօտեցումը ունենան" : Գ. Ռայս իր ըրջապտոյտը կը սկսի Պէրլինէն, ուրկէ կ'անցնի Ռումանիա, Ուկրանիա եւ Պելժիա :

ՆԵԹԱՆԻԱՀՈՒ (Իսրայէլ) առեւտրական կեդրոնի մը մէկ նոր ոճրափորձ մը գործուած է Դեկտեմբեր 5ին : 4 մեռեալ կար ներառեալ քամիքազը : Արարքին տէր եղա է իսլամական ճիհատը :

ՓԱՐԻԶԻ Բարոյական եւ Քաղաքական Գիտութեանց Ակադեմիային մէջ է որ տօնուած է 1905ի օրէնքին հարիւրամեակը առանց մեծ փայլ մը տալու արարողութեան : Օրէնքը կը նուիրագործէր Պետութեան եւ Եկեղեցիին բաժանումը : Ի վերջոյ ոչ Շիրաք խօսք առած է, ոչ ալ Վիլբիէն եւ այդ պարտականութիւնը կը գործածէ Արդարութեան նախարար Փարձաղուած է Գլեմանի : Ն. Սարքոզի կ'ուզէ բարեփոխել օրէնքը որպէսզի կարելի ըլլայ ֆինանսաւորել մահմետական կրօնական վայրերը, բայց Շիրաք դէմ է :

ԿԼՈՐԻԱ ԼԱՍՕ, 50ական թուականներու երգի փառքը կազմող երգչուհին, մեռած է Մեքսիքա 83 տարեկանին : Ամուսնացած էր, պաշտօնապէս 6 անգամ եւ դեռ Նոյեմբերի վերջ երգահանդէս մը տուած էր Մեքսիքայ :

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ճարտարագէտին առեւանգումը Մանսուրի (Պաղտատի արեւմտեան շրջանը) մէջ, Դեկտ. 5ին, հաստատուած է եւ վկայութիւններն ալ կը նկարագրեն որ չորս շինեակ անձեր կառքի մը մէջ հրած են եւ ինք ալ արիւնլուայ կը պոռար, բայց ոչ ոք օգնութեան հասած է : Պերնար Փլանչ կ'աշխատէր ամերիկեան մարդասիրական ընկերութեան մը համար եւ պաշտպանութեան կամ ապահովութեան ոչ մէկ միջոցի կը դիմէր : Ֆրանսական իշխանութիւնները կը չանան ազդտագրումը ապահովել :

ԲԵՆԻԱՄԻՆ ՆԵԹԱՆԻԱՀՈՒ, որ հաւանաբար Լիքուտի թեկնածուն ըլլայ երեսփոխանական ընտրութիւններուն (Մարտին) արդէն իսկ սպառնացած է Իրանի եթէ յաղթէ : "Իսրայէլ ամէն բան պէտք է ընէ արգելք հանդիսանալու համար որ Իրան հիւլէական սպառնալիք մը ըլլայ իրեն դէմ, կ'ըսէ Նեթանիահու, պէտք է գործենք Մ. Պեկինի ոգիով, որ հրահանգած էր իրաքեան Օզիրաք հիւլէական կեդրոնին յարձակումը 1981ին" :

ՆԱԶԱՐԲԱՑԵԻԻ վերընտրութիւնը այնքան ալ կանոնաւոր չի նկատուիր (91%, առջին շրջանէն իսկ) քանի Օ·ԷՍ·ՍԷ·Լ·ի դէմերը "անկանոնութիւններ" նկատած են եւ Ռուսաստանի Արտաքին նախարարն ալ կը դատապարտէ այդ դէմերուն կողմնակալութիւնը : Օ·ԷՍ·ՍԷ·Լ·ի 460 դէմերը լուրջ խարդախութիւններ նկատած են, ինչ որ սահմանափակած է լուրջ մրցակցութեան մը կարելիութիւնը թեկնածուներու միջեւ :

ՈՒԶԲԵԿԻՍՏԱՆի դատարանը 33 հոգի դատապարտած է 12էն 17 տարուան բանտարկութեան, որպէս մասնակիցներ Անդիճանի ըմբոստութեան, Մայիսին : Մարդկային իրաւանց պաշտպաններուն համար դատավարութիւնը "ստալինական" էր :

ԱԼԷՆ ԺԻՒՓէ, նախկին վարչապետը որ Գանատա զացած է ուր դատաւանդութեամբ կը զբաղի, այլեւս կրնայ ընտրելի վերագտած ըլլալով քաղաքացիական իր իրաւունքները :

ՎԻԷՆՆԱՑի մէջ, ինչպէս նախատեսած էր, կասկածելի հինգ Սուրիացիներ կը հարցաքննուին Հարիրիի սպանութեան կապակցութեամբ ՄԱԿ-ի քննիչ յանձնախումբին կողմէ : Այդ կասկածելիներու մէջ են Ռըսթոմ Ղազալէ (Լիբանանի սուրիական տեղեկատուութեանց պատասխանատուութեան պետը) եւ իր երկու կըցորդները : Հարցաքննութիւնը կը կատարեն Տեթլեւ Մեհլիսի գործակիցները :

ՊՈԼԻՍ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏԻՆ ՏԷՐ ՊԱՏՄԱԲԱՆ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տուեալները ամէնօրեայ են վկայելու համար թէ Հայկական Յեղասպանութիւնը Թուրքիոյ օրակարգին մշտական նիւթերէն է : Թէ՛ երկրին մէջ, թէ՛ արտասահմանի մէջ ժողովներ, դիտաժողովներ, հաւաքոյթներ կը կազմակերպուին, կարելի առաւելագոյն հնչեղութիւնը տալու համար պաշտօնական տեսակէտին : Այս նպատակով հերթական համաժողովը տեղի կ'ունենայ Դեկտ. 15–16ին Պոլսոյ թէքնիք համալսարանին մէջ. կազմակերպիչն է "Հանրային կազմակերպութիւններու փլաթֆորմ"ը որ կ'ըսուի թէ 37 կազմակերպութիւն կը խմբէ : Ձեռնարկը պիտի ցոլացնէ պետութեան տեսակէտը ու մասնակիցները այդ տեսակէտը իւրացուցած դէմքեր են, ինչպէս՝ Թ. Ալթաէվ, Շ. Էլէքթաղ, Կ. Աքթան, Ե. Հալաչօղլու, եւ այլն : Անոնց չարքին է ամերիկայի պատմաբան Ն. Սթոն եւս որ դասախօս է Թրքական հաթալսարանի մը :

Այլեւս ընթացիկ այս ձեռնարկին հետաքրքրական կողմը այն է որ կազմակերպիչները հաւաստարկչուած ժողովի մը մտահոգութեամբ փորձած են հայկական տեսակէտը ներկայացնող հայ եւ թուրք մասնակից ալ հրաւիրել ու չեն յաջողած : Հայաստանցի պատմաբաններէն չատեր չեն իսկ պատասխանած հրաւէրին. իսկ Երեւանի Պետական համալսարանի տեսուչը Ռ. Մարտիրոսեան պատասխանած է թէ իր մասնակցութիւնը աւելորդ կը նկատէ քանի որ հրաւիրադրէն իսկ մերժուած է ցեղասպանութեան պաղտիարը, ան փոխարինուած ըլլալով "Պատերազմական ողբերգութիւն" տարբերով : Տեսուչը յիշեցուցած է նաեւ թէ բազմաթիւ երկիրներու խորհրդարանները ընդունած են ցեղասպանութեան իրականութիւնը եւ թէ այլեւս յանցանք կը նկատուին ուրացումը, ժխտումը :

Կազմակերպիչ մարմնին կողմէ փրոֆ. Ա. Էքչի մամուլին յայտարարած է թէ հայ եւ թուրք պատմաբաններ մերժած են իրենց հրաւէրին ընդառաջել պահանջելով որ նախ ցեղասպանութիւնը ընդունուի : Ապա ափսոսած է որ այդ պայմաններով իրենց ձեռնարկը կը դատապարտուի միակողմանի ըլլալու :

ՎԻՐԱՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻՆ ԸՆԴՎԶՈՒՄԸ

Վիրահայոց թեմին մախուլի դիւանը Դեկտեմբեր 3 թուակիր հաղորդագրութեամբ մը ընդվզում յայտնած է երկրին մէջ տիրող հակահայկական տրամադրութիւններուն ու մտահոգութիւն արտայայտած : Ըստւածը այն է որ այդ տրամադրութիւնները այսօր տեղ կը գտնեն զիտական որոշ շրջանակներու, պետական որոշատեաններու մէջ :

Հաղորդագրութիւնը ուշադրութեան յանձնած է Վրաստանի Գիտութեան Ակադեմիայի կարգ մը անդամներուն անբարեացակամ վերաբերումը, վերջերս Թիֆլիս տեղի ունեցած միջազգային գիտաժողովին ընթացքին : Ան ունեցած է "Քրիստոնէութիւնը մեր կեանքին մէջ, անցեալ – ներկայ – ապագայ" նիւթը : Անոր մասնակցութիւն բերած են Վիրահայոց թեմէն ներկայացուցիչներ, "Հայ առաքելական եկեղեցւոյ թեմը Վրաստանի մէջ. պատմութիւն եւ ներկայ" թեմայով : Ելոյթներով չեզտուած են թեմը վրդովող այժմէական խնդիրներ, ինչպէս՝ թեմին իրաւական կարգավիճակի ճանաչում եւ պատմական եկեղեցիներու վերադարձը : Ելոյթները չփոթի մատնած են գիտական որոշ շրջանակներ եւ պատճառ եղած Հայց. եկեղեցւոյ հաղորդին անարդ ու վիրաւորական արտայայտութիւններու :

Հաղորդագրութիւնը ցաւ յայտնելով պատահածին ու տիրող կացութեան, կ'ըսէ. "Ստացուում է որ Վիրահայոց թեմը իրաւունք չունի պահանջելու սեփական կարգավիճակի տրամադրում երկրում, ուր գործում է դարեր շարունակ, եւ կամ՝ խօսելու եկեղեցիների վերադարձից, որոնք կառուցել են եւ դարեր շարունակ պատկանել Հայ առաքելական եկեղեցու Վիրահայոց թեմին" :

ՄՈՍԿՈՒԱ

ՀԱՅԵՐՈՒ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Մոսկուայի հարաւային շրջանին մէջ ընակելի չէնքի մը մէջ Հայաստանի քաղաքացի Լ. Կարապետեանի դիակը գըտնուած է. աչ մահացած է սուր առարկայով մը բազմաթիւ վէրքեր ստանալէ ետք : Նոյեմբեր 30ին ալ քաղաքին հիւսիս-արեւմտեան զօտիին մէջ սպաննուած է Հայաստանցի գործարար Ա. Եղիազարեան : Ան գնդակահարուած է իր տան մուտքին մօտ : Ոչ մէկ ոճրագործ ձերբակալուած է :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ ԿԵՂԾԻՔՆԵՐՈՒՆ ՀԱՇԻՒԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

Հորհրդարանի Դեկտ. 5ի նիստին ընդդիմութիւնը ստորագրութիւն հաւաքելով պահանջ ներկայացուցած է որ Նոյ. 27ի հանրաքուէին ընթացքն ու կեղծիքները քննելու կոչուած ժամանակաւոր յանձնախումբ մը կազմուի : Ընդդիմադիր ներկայացուցիչներն ալ իրենց ելոյթներով պաշտպանած են առաջարկը :

Անոնց պատասխանելով, Հորհրդարանի նախագահը Ա. Պաղտասարեան ըսած է թէ կեղծիքները արդու ծառայութիւն էին իրենց. բան մը որուն բնաւ պէտք չունէին եւ կեղծողները պէտք է գտնուին ու ամենախիստ կերպով պատժուին : Ինչ կը վերաբերի տուեալներու քննութեան յանձնախումբ կազմելու առաջարկին, ան յայտնած է թէ զանոնք պէտք է տրամադրել գլխաւոր դատախազութեան : Ընդդիմութիւնը գոհացնող չէ համարած պատասխանը, քանի որ երկրին դատախազութիւնը կը նկատէ վերջին ծայր քաղաքականացուած մարմին եւ ատով՝ կատարած գործն ալ ի յառաջագունէ կասկածելի :

*
**

Նոյն օրը ընդդիմութեան միացեալ ճակատը յայտարարութեամբ մը տեղեկացուցած է իր նոր մարտավարութիւնը : Հոն ըսուած է. "Ցանուն Հայաստանի պետականութեան արժանապատիւ գոյութեան, միջազգային վարկի եւ բաղաքացիների անվտանգութեան ու բարօրութեան միաւորուած ընդդիմութիւնը նախաձեռնում է ժողովրդական բաղաքացիական շարժում ընդդէմ բռնապետութեան եւ կոչ է անում ՀՀ բաղաքացիներին ակտիւօրէն մասնակցել այդ շարժմանը, ինչի համար նախ եւ առաջ անհրաժեշտ է տեղերում ստեղծել բաղաքացիական շարժման կառոյցներ" : Այս մարտավարութիւնը հետեւանք է հանրաքուէի արդիւնքներուն անհնախընթաց կեղծումին որ ինչպէս կ'ըսուի, եղաւ "այնպիսի անբաժոյց գրոհիկութեամբ, որը ոչ միայն աննախադէպ է անցած տասը տարիների մեր պատմութեան մէջ, այլեւ առաջ բերեց նոյնիսկ կրաւորական արեւմուտքի դժգոհութիւնը" :

Ընդդիմութիւնը ազգային եւ պետական դաւաճանութիւն" կ'որակէ կատարուածը, ամբողջ պատասխանատուութիւնը վերագրելով Ռ. Քոչարեանին ու համախոհութեան կուսակցութիւններուն :

*
**

ԻՐԱՔԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԶՕՐԱԽՈՒՄԲԸ

Հորհրդարանը Դեկտ. 5ի նիստին, յուչագրով մը երկարած է Իրաքի մէջ խաղաղապահ առաքելութեան լծուած հայկական զօրախումբին գործելու ժամանակը : Տարուան մը երկարաձգումի առալարկը պատկանած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի զոր նիստին ներկայացուցած է Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեան : Ան պատասխանելով հարցումին թէ Իրաք զօրախումբ զրկելը ինչ կուտայ Հայաստանին, ըսած է. "Ապահովում է Հայաստանի մասնակցութիւնը միջազգային գործընթացներին եւ անվտանգութեան երաշխիք է" :

ՏԱՄՆԸՀԻՆԳ ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ՀԵՌԱՀՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԶՈՅԳ ԱՒԵՐՆԵՐ

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

Ոմանք կ'աւաղեն, ուրիշներ կ'աւերեն: Տասնըհինգ տարի առաջ, յամի Տեառն 1990ի վերամուտին, իր եաին մէկուկէս զարուս աւանդութիւն եւ պատմութիւն ունեցող Փարիզի կից Սեւր քաղաքին մէջ գտնուող Միխիթարեաններու վարժարանը՝ որպէս զպրոց չդադարեցաւ իր դռները: Վարդապետները ամբողջութեան դատապարտեցին ընդարձակ կալուածը եւ չէնքերը: Հաւատաւորներ միօրեայ կամ երկօրեայ զպրոց կը պահեն: Բարեբախտութիւն է, հաւաքօրէն ժամանակաւոր, որ կալուածը չէ վաճառուած, քէեւ այդ փորձը եղաւ, կանխավճար ալ ստացուեցաւ, չյաջողեցաւ՝ դէմար մը, բայց վաճառքը չիրականացաւ: Կալուածը իւրացնելու եւ այլ նպատակներու գործածելու փորձեր միշտ կան, բայց քանի դեռ չէ ծախուած, աղօթ յոյս մը կայ զպրոցը վերակենդանացնելու: Ցարդ ոչ ոք իրապէս վերլուծեց պատճառները, զղջապատճառները եւ պատասխանատուութիւնները հայ զպրոցի փակման: Ոչ ոք ուզեց խորհիլ Միացեալ Եւրոպայի կուշտին գտնուող այդ զպրոցի համեւրոպական կարեւորութեան եւ հնարաւորութեան մասին: Եւրոպայի կարեւոր համբանքով եւ այժմ զգալապէս աճած հայ համայնքը զպրոցներու առատութենէ չի տառապիր: Եւրոպայի եկիրներու մէջեւ ընդառաջ եկած ոչ միայն աշխարհագրական, այլ նաեւ ուսման եւ վերակայականներու սահմանները: Կարելի է աւարտել Ֆրանսայի երկրորդական վարժարանը, մասնագիտանալ Գերմանիա, դառնալ ճարտարապետ, բժիշկ, եւ հաստատուիլ Սպանիա կամ Սկովտիա: Հոլանտայի, Շուէտի, Ֆրանսայի, Իտալիոյ հայ տղաքն ու աղջիկները կրնային անարդել աշակերտել Սեւրի վարժարանը, յաջողիլ կեանքի մէջ, միաժամանակ ըստանալ հայեցի կրթութիւն: Սեւր էր զպրոցի փակումը: Սեւրի շարունակութիւն է այդ զպրոցը չվերաբանալ: Անդին ժողովուրդ ենք որ չենք գիտեր յանձնառու կերպով տէր կանգնիլ մեր գոյատեւման կռուաններուն:

Պատասխանատուութիւննե՞ր: Չխօսեցաւ այդ մասին: Ծանծաղ բամբասանք-

---

ղութեան կորուստը Հային թոյլ է տալիս մտածել ու բանել յանուն իր ընտանիքի բարօրութեան՝ չտարուելով "աւելորդ" մտածմունքների ազդի ու հայրենիքի դժուար անցեալի, ներկայի եւ ապագայի մասին: Իսկ հայկական պետական ու քաղաքական կառոյցներին նոյն յիշողութեան կորուստը հնարաւորութիւն է տալիս չարունակելու խառնափնթոր եւ անպատասխանատու սովորական ընթացքով գործունէութիւնը՝ փոխարէն ինքնակազմակերպման սպահանջուած մակարդակին բոլորովին այլ գործելակերպով հասնելուն, մի բան, որ թեեւ դուրս է սպառնալիքների ռազմավարական դիտարկմամբ ու դրանց նուազեցման ու չեզոքացման ճանապարհների ողջամիտ փնտռտուքով:

Ցեղասպանութեան համահայկական ցաւը, որ նշուած է ամէն տարուայ Ապրիլի 24ին, դեռ պէտք է վերածի «ռազմավարական յիշողութեան», այսինքն՝ Հայաստանի յետեղեռնեան աշխարհաքաղաքական իրադրութիւնից հնարաւոր եղքերի ու ռազմավարական հետեւանքների մանրակրկիտ վերլուծութեան:

3· ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹԵԱՆ ՈՒ ՁԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՏԱՐԱԾՔԻ ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Հողը եղել է եւ մնում է ամենաարժէքաւոր ռազմավարական աղբիւրը: Սակայն, հայ զինդուածները, ինչպէս նաեւ քաղաքական վերնախաւի զգալի մասը անտեսում կամ էլ թերագնահատում են տարածքի նշանակութիւնը Հայաստանի ներկայի ու ապագայի համար:

Հայութիւնը յստակ պատկերացում չունի Հայաստանի յետխորհրդային գոյութեան ամենահիմնական ռազմավարական փաստի՝ նրա տարածքի մասին: Արդի Հայաստանը Խորհրդային Հայաստանը չէ միայն, այլեւ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը՝ ազատագրուած տարածքներով հանդերձ: Արդի Հայաստանը հայկական զինուած ուժերի վերահսկած տարածքն է: Արդէն մէկ տասնամեակից աւելի Հայաստանը գոյատեւում է 42 հազ· քառ· կմ· տարածքի վրայ, որ համեմատելի է Շուէյցարիայի (41,3 հազ· քառ· կմ·) եւ Հոլանտայի (41,2 հազ· քառ· կմ·) տարածքների հետ: Սա ռազմավարական պարզ մի փաստ է, որի միջազգային - իրաւական ճեւակերպումը ապագայի գործ է: Այս ռազմատնտեսական իրողութեան հակառակ կողմէ այն է, որ Հայաստանը չի կարող ֆիզիքապէս գոյատեւել նախկին Հայկական ԽՍՀ-ի 29·8 հազ· քառ· կմ· տարածքում՝ առանց Արցախի ու ազատագրուած տարածքների: Պատճառը նոյնն է՝ ռազմավարական չհերի ընդհանրութեան վրայ հիմնուած ու որպէս դրա հետեւանք՝ երկարաժամկէտ բնոյթ ունեցող թուրք-ադրբեջանական դաշինքի գոյութիւնը:

Կայացած պետութիւններում ապրող էթնոսները զերազանց են հասկանում տարածքի նշանակութիւնը, խոնարհւում են նրա ամէն մի մասնիկի առջեւ (1): Սակայն այլ է դրութիւնը հայ էթնոսի պարագայում: Էթնոս, որը զրկուելով իր պատմական հողերի 9/10-րդից յայտնուել է ոչնչացման եզրին ու ստիպուած եղել XX դարի սկզբում ու վերջում դոյապահպանման պատերազմներ մղել: Ուստի բազմաթիւ Հայերի կողմից տարածքի, մասնաւորաբար՝ ազատագրուած տարածքների, նշանակութեան թերագնահատումը, մշտական բանավէճերն ու յայտարարութիւնները Ադրբեջանին տարածքային զիջումներ կատարելու նպատակահարմարութեան մասին՝ ոչ այնքան ռազմավարական անգրագիտութիւն են, որքան հոգեկան ախտի տարատեսակ, իսկ աւելի ստոյգ՝ վերոդրեալ ռազմավարական յիշողութեան կորուստ եւ անվստահութեան մթնոլորտ: Եւ սա այն դէպքում, երբ, ինչպէս արդէն նշուել է, Ադրբեջանը չի էլ թաքցնում ամբողջ Հայաստանը կործանելու իր իսկական նպատակադրումները: Դարերի ընթացքում ձեռքբերած այդ հիւանդութեան բուժման է կոչուած ու դա ունակ է անել միայն Հայոց պետութիւնը՝ զպրոցական տարիքից սկսած սէր ներարկելով Հայոց երկրի նկատմամբ, բացատրելով ու հասկցնելով տարածքի իւրաքանչիւր ոտնաչափի նշանակութիւնը Հայաստանի անվտանգ գոյատեւման ու յաջող զարգացման համար:

Հայկական հայրենասիրութիւնը քաղաքականօրէն իրապաշտ նուիրուածութեան զգացում է Հայոց ազգի և որոշակի տարածքի՝ Հայաստանի նկատմամբ ժամանակային երեք չափումներում՝ նրա պատմական, ներկայ եւ ենթադրուող ապագայ սահմաններում (առաջին եւ երրորդ չափումներում սահմանները այդ համընկնում են Հայկական լեռնաշխարհին): Իսկական հայկական հայրենասիրութիւնը ամէնից առաջ տարածքային զգացողութիւն է:

(Շար· 2)

---

(1) Այդպէս է եղել նաեւ հայկական հին պետութեան ժամանակաշրջանում: Դ·–ե· դարերում արձանագրուած հայ գիւնուրական պատուոյ վարքականոնի առաջին իսկ գլխաւոր դրոյթով, հայ ռազմիկը «թոյլ չէր տալիս, որ Հայոց աշխարհի սահմաններից գէթ մի կտրուչափ հող օտարուի» (տես Ա. Այվազեան, *Հայ զինուորականութեան պատուոյ վարքականոնը* (4–5 դարեր): Երեւան, Մատենադարան, «Արտագերս» հրատ·, 2000, էջ 8:

ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ԽՈՒՈՂՆԵՐԸ ՀԱՅՈՑ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳԻՏԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ԿԱՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԱՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ԱՔՍԻՈՄՆԵՐԸ

ԱՐՄԷՆ ԱՅՎԱԶԵԱՆ
Քաղաքական գիտութիւնների doctor

2· ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԵՏԻՑ ԲԱՐԵՆՊԱՏՍ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՊԱՀԻ ՄԱՍԻՆ

Ներկայումս Հայաստանում եւ նրա շուրջն առկայ յարաբերական կայուն իրավիճակը յաւերժական չէ, այն, մեր ցանկութիւններից անկախ, կարող է փոխուել դէպի վատը՝ ներքին, տարածաշրջանային ու համաշխարհային մի շարք հնարաւոր պատճառներով:

Երկրի ներսում հայկական տնտեսութեան այսօր դիտարկուող զարգացումը քաղաքական համակարգի միաժամանակեայ խորը լճացման պայմաններում՝ յղի է քաղաքական ու սոցիալական ցնցումներով, ինչպէս նաեւ չարունակական արտագաղթով, որ ներառում է նաեւ երկրից տաղանդաւոր ու աշխոյժ երիտասարդ մասնագէտների, ովքեր իրենց ներուժը չեն կարողանում իրացնել ո՛չ ապականած պետական կառոյցներում, ո՛չ էլ Հայաստանի տնտեսութեան առանձին ոլորտները մենաշնորհելու հաշուին չահոյթ առնող օլիգարխիական գործարար կառոյցներում: Իսկ որակեալ պաշտօնատարների պակասը, որն արդէն զգացնել է տալիս հայկական պետութեան կենսագործունէութեան համարեայ բոլոր ոլորտներում, անխուսափելիօրէն կը տանի ճահճացման եւ տնտեսութիւնը, եւ դիտութիւնը, եւ կրթութիւնը:

Տարածաշրջանային կտրուածքով կայունութիւնը կարող է հիմնովին քանդուել աղրբեջանական յիշեալ նախայարձակման հնարաւորութեամբ: Այս կապակցութեամբ աւելացնենք միայն, որ ալիեւեան խմբակի համար մօտ ապագայում պատերազմը կարող է իշխանութիւնը պահպանելու միակ միջոցը դառնալ, քանի որ աղրբեջանցի զանգուածների դժգոհութիւնը հակուած է միայն ուժեղանալու: Դա պայմանաւորուած է մի քանի հանգամանքներով: Առաջին՝ որքան էլ Աղրբեջանը կասպից ծովից նաեւ արտահանի, այն չի բաւարարի ժողովրդական զանգուածների տնտեսական վիճակն արմատապէս բարելաւելու համար, քանի որ նաեւթային յաջողակ հաղուագիւտ տէրութիւնների (Քուէյթ, Սաուդեան Արաբիա, Գաթար, Պահրէյն, ԱՄԷ) հետ համեմատած, աղրբեջանական նաեւթի պաշարների քանակի յարաբերութիւնը Աղրբեջանի բնակչութեան քանակին՝ մեծ չէ: Երկրորդ՝ պետական կառավարման համակարգն այնքան է փճացած, որ բացառում է նաեւթային եկամուտների *ճոքրիշատէ* արդար բաշխումը: Երրորդ՝ սաստկացող անհաւասարութեան, հարբուտութեան եւ աղքատութեան ցայտուն հակադրութեան ետնախորքում՝ նաեւթի առկայութիւնն ու նրա վաճառքի եկամուտները ըմբոշխնելու անհնարինութիւնը ծայրայեղ հիասթափութիւն են ծնելու՝ խթանելով յեղափոխական տրամադրութիւնները ադրբեջանական հասարակութեան մէջ: Մինչդեռ «յաղթական պատերազմը» կարող է երկար ժամանակով ամրապնդել Ի. Ալիեւի իշխանութիւնը:

Տարածաշրջանը կարող է պայթել նաեւ այլ պատճառներով, որոնցից առաւելս են Թուրք հետեւեալները· իրանա-ամերիկեան յարաբերութիւնների սրման հաւանականութիւնը՝ ընդհուպ մինչեւ պատերազմի սանձազերծում, Ջաւախքում իրադրութեան հաւանական սրումը՝ ընդհուպ մինչեւ զինուած հակամարտութեան բռնկում (այս մասին մանրամասն՝ ստորեւ), Թուրքիայում քրտական ռազմական դիմադրութեան հաւանական ուժգնացումը:

Համաշխարհային կտրուածքով՝ աշխարհում քաղաքական ու տնտեսական անվայնութիւնը ոչ միայն չի նուազում, այլեւ, ընդհակառակը, աճում է, ընդ որում՝ արագօրէն: Համաշխարհային քաղաքական համակարգի վրայ անկայունացնող մեծ ազդեցութիւն կարող են գործել նաեւ խոշորածաւալ տարերային աղէտները, որոնք ընդունակ են պայթեցնելու համաշխարհային, տարածաշրջանային կամ էլ տեղական տնտեսութեան ու քաղաքականութեան մէջ առկայ լարուածութիւնները:

Աւուածից հետեւում է, որ անդրկովկասեան տարածաշրջանում, ուր, մասնաւորապէս, Հայաստանում ներկայումս առկայ ներքին եւ արտաքին քաղաքական կայունութիւնն, ամենայն հաւանականութեամբ, ունի ժամանակաւոր բնոյթ; Այս հանգամանքի գնահատումը Հայութեանը թոյլ չի տալիս առաւելագոյնս օգտագործել Հայաստանի համար ռազմավարական տեսակէտից յարաբերական նպաստաւոր պատմական ներկայ ժամանակահատուածը: Հէնց այսօր է հարկաւոր պատրաստուել յետագայի անխուսափելի բոլոր բարդացումներին ու հաւանական աղէտներին, հէնց այսօր է հարկաւոր ճեղքում արձանագրել Հայութեան ինքնակազմակերպման մէջ, առաջին հերթին՝ Հայաստանում պետականաշինարարութեան տեղապատյա տուող գործում: Հարկաւոր է անվարան ընդունել Հայաստանի պետական կարեւոր կառոյցների անբաւարար կայացուածութիւնը (ի դէպ, ս·թ· Հոկտեմբերի 27ին՝ ԱՄՆ իր պաշտօնական այցի ժամանակ կայացած մի հանդիպման ընթացքում, բառացիօրէն այդպիսի յայտարարութիւն արեց ՀՀ պաշտպանութեան նախարար Ս· Սարգսեանն), Թուլութիւնը, ապականութիւնը եւ ոչ-արհեստավարժութիւնը որոնք էլ քաղաքացիների մօտ թերահաւատութիւն են առաջացնում հայկական պետականութեան գաղափարի հանդէպ անդամ:

Որքանով մենք պատրաստ լինենք անխուսափելիօրէն գալիք "X" օրուան (այսինքն՝ վերոյիշեալ հաւանականութիւնները մէկի կամ միաժամանակ մի քանիսի տեղի ունենալու հետեւանքով տարածաշրջանային կամ համաշխարհային քաղաքական ամբողջ համակարգի ժամանաւոր փլուզման), այնքանով էլ կը չահենք որպէս ազգ եւ ազգային պետութիւն, այնքանով էլ նուազ կորուստներ կ'ունենանք: Եթէ մենք աւելի պատրաստ լինէինք 1988 թուականին, աւելին կը չահէինք ու նուազ էլ կը կորցնէինք: Սա վերաբերում է առհասարակ բոլոր ազգերին ու պետութիւններին: Սակայն, Հայաստանի պարագայում ամէն մի "X" օրը վերածւում է կենաց եւ մահու խնդրի:

Անհատական մակարդակում՝ հայութեանը դարանակալած այս բոլոր ռազմավարական վտանգների անտեսումն ուներ անվրպակած, հոգեբանական ինքնապաշտպանութեան գործառոյթ: Ռազմավարական մոռացոտութիւնը կամ յիշողութեան կորուստը Հային թոյլ է տալիս մտածել ու բանել յանուն իր ընտանիքի բարօրութեան՝ չտարուելով "աւելորդ" մտածմունքների ազդի ու հայրենիքի դժուար անցեալի, ներկայի եւ ապագայի մասին: Իսկ հայկական պետական ու քաղաքական կառոյցներին նոյն յիշողութեան կորուստը հնարաւորութիւն է տալիս չարունակելու խառնափնթոր եւ անպատասխանատու սովորական ընթացքով գործունէութիւնը՝ փոխարէն ինքնակազմակերպման սպահանջուած մակարդակին բոլորովին այլ գործելակերպով հասնելուն, մի բան, որ թեեւ դուրս է սպառնալիքների ռազմավարական դիտարկմամբ ու դրանց նուազեցման ու չեզոքացման ճանապարհների ողջամիտ փնտռտուքով:

Ցեղասպանութեան համահայկական ցաւը, որ նշուում է ամէն տարուայ Ապրիլի 24ին, դեռ պէտք է վերածի «ռազմավարական յիշողութեան», այսինքն՝ Հայաստանի յետեղեռնեան աշխարհաքաղաքական իրադրութիւնից հնարաւոր եղքերի ու ռազմավարական հետեւանքների մանրակրկիտ վերլուծութեան:

3· ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹԵԱՆ ՈՒ ՁԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՏԱՐԱԾՔԻ ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Հողը եղել է եւ մնում է ամենաարժէքաւոր ռազմավարական աղբիւրը: Սակայն, հայ զինդուածները, ինչպէս նաեւ քաղաքական վերնախաւի զգալի մասը անտեսում կամ էլ թերագնահատում են տարածքի նշանակութիւնը Հայաստանի ներկայի ու ապագայի համար:

Հայութիւնը յստակ պատկերացում չունի Հայաստանի յետխորհրդային գոյութեան ամենահիմնական ռազմավարական փաստի՝ նրա տարածքի մասին: Արդի Հայաստանը Խորհրդային Հայաստանը չէ միայն, այլեւ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը՝ ազատագրուած տարածքներով հանդերձ: Արդի Հայաստանը հայկական զինուած ուժերի վերահսկած տարածքն է: Արդէն մէկ տասնամեակից աւելի Հայաստանը գոյատեւում է 42 հազ· քառ· կմ· տարածքի վրայ, որ համեմատելի է Շուէյցարիայի (41,3 հազ· քառ· կմ·) եւ Հոլանտայի (41,2 հազ· քառ· կմ·) տարածքների հետ: Սա ռազմավարական պարզ մի փաստ է, որի միջազգային - իրաւական ճեւակերպումը ապագայի գործ է: Այս ռազմատնտեսական իրողութեան հակառակ կողմէ այն է, որ Հայաստանը չի կարող ֆիզիքապէս գոյատեւել նախկին Հայկական ԽՍՀ-ի 29·8 հազ· քառ· կմ· տարածքում՝ առանց Արցախի ու ազատագրուած տարածքների: Պատճառը նոյնն է՝ ռազմավարական չհերի ընդհանրութեան վրայ հիմնուած ու որպէս դրա հետեւանք՝ երկարաժամկէտ բնոյթ ունեցող թուրք-ադրբեջանական դաշինքի գոյութիւնը:

Կայացած պետութիւններում ապրող էթնոսները զերազանց են հասկանում տարածքի նշանակութիւնը, խոնարհւում են նրա ամէն մի մասնիկի առջեւ (1): Սակայն այլ է դրութիւնը հայ էթնոսի պարագայում: Էթնոս, որը զրկուելով իր պատմական հողերի 9/10-րդից յայտնուել է ոչնչացման եզրին ու ստիպուած եղել XX դարի սկզբում ու վերջում դոյապահպանման պատերազմներ մղել: Ուստի բազմաթիւ Հայերի կողմից տարածքի, մասնաւորաբար՝ ազատագրուած տարածքների, նշանակութեան թերագնահատումը, մշտական բանավէճերն ու յայտարարութիւնները Ադրբեջանին տարածքային զիջումներ կատարելու նպատակահարմարութեան մասին՝ ոչ այնքան ռազմավարական անգրագիտութիւն են, որքան հոգեկան ախտի տարատեսակ, իսկ աւելի ստոյգ՝ վերոդրեալ ռազմավարական յիշողութեան կորուստ եւ անվստահութեան մթնոլորտ: Եւ սա այն դէպքում, երբ, ինչպէս արդէն նշուել է, Ադրբեջանը չի էլ թաքցնում ամբողջ Հայաստանը կործանելու իր իսկական նպատակադրումները: Դարերի ընթացքում ձեռքբերած այդ հիւանդութեան բուժման է կոչուած ու դա ունակ է անել միայն Հայոց պետութիւնը՝ զպրոցական տարիքից սկսած սէր ներարկելով Հայոց երկրի նկատմամբ, բացատրելով ու հասկցնելով տարածքի իւրաքանչիւր ոտնաչափի նշանակութիւնը Հայաստանի անվտանգ գոյատեւման ու յաջող զարգացման համար:

Հայկական հայրենասիրութիւնը քաղաքականօրէն իրապաշտ նուիրուածութեան զգացում է Հայոց ազգի և որոշակի տարածքի՝ Հայաստանի նկատմամբ ժամանակային երեք չափումներում՝ նրա պատմական, ներկայ եւ ենթադրուող ապագայ սահմաններում (առաջին եւ երրորդ չափումներում սահմանները այդ համընկնում են Հայկական լեռնաշխարհին): Իսկական հայկական հայրենասիրութիւնը ամէնից առաջ տարածքային զգացողութիւն է:

(Շար· 2)

---

(1) Այդպէս է եղել նաեւ հայկական հին պետութեան ժամանակաշրջանում: Դ·–ե· դարերում արձանագրուած հայ գիւնուրական պատուոյ վարքականոնի առաջին իսկ գլխաւոր դրոյթով, հայ ռազմիկը «թոյլ չէր տալիս, որ Հայոց աշխարհի սահմաններից գէթ մի կտրուչափ հող օտարուի» (տես Ա. Այվազեան, *Հայ զինուորականութեան պատուոյ վարքականոնը* (4–5 դարեր): Երեւան, Մատենադարան, «Արտագերս» հրատ·, 2000, էջ 8:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՑԻ ՍՈՒՐԲ ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻԻ ՈՒԽՏԻ ՕՐՆ ՈՒ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

Անցեալ Յունիսի 5ին, կիրակի օր, Պատարագով ու ժողովրդական ճաշով նշուեցաւ Իսի Լէ Մուլինոյի Սուրբ Մարիամ Աստուածածին Հայ Առաքելական եկեղեցիի Օծումի 30ամեակը՝ 15 Յունիս 1975-2005:

ՍՈՒՐԲ ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կառուցուած՝ ժողովրդային հանգանակութեամբ եւ գլխաւոր բարերարութեամբ Նուրհան Ֆրէնկեանի ու 16 կնքահայր ընտանիքներու: Հիմնարկէքը կատարուած՝ 31 Մայիս 1973ին, ձեռամբ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի: Օծուած՝ 15 Յունիս 1975ին, ձեռամբ Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին եւ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի: Ճարտարապետներ՝ Պ.Պ. Հանրի Գանճեան եւ Ժան Համբէեան: Տաճարի խորանը վերակառուցուած եւ օծուած՝ 2001 Ապրիլ 7ին՝ ձեռամբ Գիւտ Արք. Նազդաչեանի:

Կիրակի օր, Նոյեմբեր 20ին, Աստուածայայտնութեան տօնն ու ուխտի օրն էր մեր եկեղեցիի "Տօն երից մաց ընծայեցման Սուրբ Կուսին ի տաճարն" եւ այս առիթով առաւօտեան ժամերգութիւն կատարուեցաւ, ապա հանդիսաւոր եպիսկոպոսական Պատարագ մատուցանեց ու յաւուր պատշաճի քարոզեց Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական պատուիրակ ու Փարիզի Հայոց Առաջնորդ Գիւտ Արք. Նազդաչեան, օրուան Աւետարանիչ Սուրբ Ղուկասի 11-րդ գլուխի ա. համարը "Տէր, ուս մեզ յաղօթս կալ - Տէր մեզի աղօթել սորվեցուր" բնաբանի շուրջ քննասիրաք-քարոզէ աւելի փափաքեցաւ սրտառուչ երկխօսութիւն ունենալ՝ Տէրունական աղօթքը որպէս Աստուածային պատգամ տալ հաւատացեալներուն. չեչտելով եկեղեցի եւ Ազգ, Ազգ եւ եկեղեցի անբակտելի կապի կարեւորութիւնը եւ ամբողջացուց ըսելով թէ՝ եկեղեցիի մը անուանակոչութեան տօնը պարզ տարեդարձ մը ըլլալէ աւելի ՈՒԽՏԻ վերանորոգութեան առիթ մըն է: Պատարագի երգեցողութիւնը կատարեց եկեղեցւոյս երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Ստեփան Սարկաւագ Եօրկանճեանի եւ Սուրբ Խորանին Ծառայեցին Անդրանիկ Սարկաւագ Ալթունեանն ու Սահակ Սարկաւագ Սուքիասեան, յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն կատարուեցաւ եկեղեցւոյս հանգուցեալ բարերարներու եւ ընտանեկան պարագաներու հոգւոյ հանգստեան եւ Արեւաշատութեան աղօթք՝ ատենապետ Հրաչ Տէր-Մկրտչեան մատուցանեց ու յաւուր պատշաճի քարոզեց Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական պատուիրակ ու Փարիզի Հայոց Առաջնորդ Գիւտ Արք. Նազդաչեան, օրուան Աւետարանիչ Սուրբ Ղուկասի 11-րդ գլուխի ա. համարը "Տէր, ուս մեզ յաղօթս կալ - Տէր մեզի աղօթել սորվեցուր" բնաբանի շուրջ քննասիրաք-քարոզէ աւելի փափաքեցաւ սրտառուչ երկխօսութիւն ունենալ՝ Տէրունական աղօթքը որպէս Աստուածային պատգամ տալ հաւատացեալներուն. չեչտելով եկեղեցի եւ Ազգ, Ազգ եւ եկեղեցի անբակտելի կապի կարեւորութիւնը եւ ամբողջացուց ըսելով թէ՝ եկեղեցիի մը մշակոյթով հմայական ազգին դէմ, աւելին չըսելու համար, երբ հարուածը կու գայ ազգի անդամներէն: Ազգի անդամները, գիտակցական ուժգին ծառացումով, չըսին, չեն ըսեր թէ իրենք թոյլ չեն տար ղպրոցի մը փակումը: Երբ այդ ծառացումը տեղի չունենար, ազգային ազէտ եւ աւեր կը կրկնուէին, նոյնիսկ եթէ բուռ մը անձեր անհանգստութեան նշաններ ցոյց տան, բողոքեն, ազմկեն: Նման պարագաներու պոլիթկում եւ ընդվզում համազգային նկարագիր պէտք է ունենայ եւ չունեցան: Այսօր, իր անուան արժանի ղեկավարութիւն մը կրնայ նախաձեռնել եւ վերականգնել ղպրոցը, զանազան եւ զարմանազան նկատառումներէ անդին, հրապարակաւ յայտարարելով որ իրաւական տէրերը չեն վայելեր համայն հայութեան վստահութիւնը եւ հարկ է իրաւունքը վերադարձնել բարոյական տէրերուն:

Սեւրի վարժարանի փակումէն տասնհինգ տարի ետք, գիտնալով որ հայկական հաստատութիւններու բարոյական տէրերը անատակ են հակազդելու, յամի Տեառն 2004ի վերամուտին, Մելգոնեան կրթական Հաստատութիւնը փակեց իր դռները: Կալուածը մեծագումար է: Եղան բողոքներ: Փոխանակ, ինչպէս ըսինք, ապագայատես իմացումով Մելգոնեան կրթական Հաստատութիւնը դարձնելու Հայոց համար համեւրոպական ուսման կեդրոն, զայն փակեցին: Միամիտներ օրօրելու կոչուած քանի մը նախաձեռնութիւններու կրնան փշրանքներ յատկացնել մեծարժէք կալուածի վաճառքէն գոյացած գումարէն, օրինակ, Հայաստանի մէջ հիմնել ղպրոց: Հայաստան կ'ընդունի եւ չըսեր որ աղէտի մը պատուղէն կը մերժէ օգտուիլ: Մելգոնեան կրթական Հաստատութիւնը բարիք հանդիսացաւ միջինարեւելեան Հայ համայնքներուն համար, մեծ թիւով մտաւորականներ եւ ուսուցիչներ "Մելգոնեանցի"ներ էին: Յետագային, երբ միջինարեւելեան երկիրներու կրթական համակարգը կազմակերպուեցաւ եւ տեղական վկայականները միայն ընդունելի դարձան, սահմանափակուեցաւ Մելգոնեան վարժարանի առաքելութիւնը: Ղեկավարութեան պարտականութիւնն է սահմանափակումը յաղթահարել եւ ազգային ծառայութեան նոր ուղի որոնել: Նկատի ունենալով որ Կիպրոս մաս կը կազմէ Եւրոմիութեան, փոխանակ փակելու վարժարանը, կրթութեան եւ մշակոյթի գործիչներու հետ խորհրդակցելով, հարկ էր ճշդել նոր առաքելութիւն, բացուիլ այլ ուղղութեամբ: Գաղտնիք չէ, որ Արեւմուտքի հայկական համայնքներուն կը սպառնայ այլասերում եւ ձուլում: Այս բառերը ճառերու մէջ կը լսուին, բայց կը փակուին ղպրոցներ՝ որոնք այլասերման ու ձուլման դէմ թոյլ հանդիսացած են, երբ նպաստավաճառային հաշիւները եւ թեթեւսոլիկութիւնը ընդհանրացած էին, ղեկավարման ոճ էին: Ղեկավարութիւնը, փոխանակ ընտրելու նպաստավաճառային շահաբեր ուղին, Մելգոնեանի աւանդ պահելու կոչուած իրաւական տէրերը, հաւատարիմ մնալով բարեբարներու միտումին եւ հպատակելով ազգային հրամայականներու, հարկ էր որ վերակազմակերպէին ղպրոցը, փոխելով անոր բովանդակութիւնը, զայն դարձնելով Եւրոպայի չուրջ երկու միլիոն Հայերու կրթական հաստատութիւնը, յաւելեալ ներդրումով: Անտեսեցուեցաւ ժամանակի ոգին, համապատասխանող եւ պահանջները բաւարարող հաստատութեան մը յառաջացումը:

Կրաւորական զանգուածը մեղսակից է զոյգ կրթական հաստատութիւններու փակման: Այս աւերին համար հարկ է հաշիւ պահանջել եւ նժարին վրայ դնել դանդաւածներու վստահութիւնը եւ չվարանիլ ո՛չ ըսելու: Թերեւս դեռ ուշ չէ երկու ղպրոցներու պարագային զանոնք վերականգնելու համար: Ազգը չնորհ չի պահանջեր: Հայ ղպրոցը իրաւունք է: Իրաւական տիրութիւնը հարկ է տալ անոնց որոնք կ'ուզեն վերականգնել զոյգ ղպրոցները:

Նոյեմբեր 26ին, Նիկոսիայէն Լառնաքա ճամբուն վրայ, ինքնաշարժը եղերեց Մելգոնեան Հաստատութիւնը, որ այժմ դրամատէրերու չհագեցողութիւնը չարժող հող է, երբ դեռ տարի մը առաջ ազդին թանկարժէք ղպրոցն էր:

Աւաղենք մենք ալ, անզօրութեան զգացումով, ոչ դամբանական, ոչ յոբելեան;

Ախո՛ս...

Ե. Գ.

Նոյեմբեր 28

Նեղը չատախաւութիւն են: Կրթական գործը մասնագիտութիւն է, իսկ ղպրոցավարութիւնը կը պահանջէ վարչագիտութիւն: Մխիթարեան Միաբանութիւնը, որ իրական տէրն էր հաստատութեան, եւ այսօր տէրն է կալուածին, ինքզինք հարցական տակ չառաւ գիտնալու համար թէ ինչ կընա՞ր այդ զոյգ աշխատանքները իրականացնել: Հանրութիւնն ալ, իր կարգին, այդ հարցումը չուղղեց: Ժամանակները փոխուած էին, հարկ էր քայլ պահել, առանց անմիջական յաջողութեան Մողոքին զոհելու նպատակը, որ հայեցի դաստիարակութիւնն է, ինչպէս ըրին եւ կ'ընեն ամանք, քիչ մը ամէն տեղ, հայ ղպրոցի յաջողութիւնը չափելով ճեռք բերուած վկայականներով, որոնք անհրաժեշտ են, բայց հայ ղպրոցի յաջողութեան չափանիշը այլ է: Պատասխանատու էին եւ են հայ համայնքները, հայ մարդիկ, որոնք իրենք զիրենք տէր չհամարեցին, չըսին որ հայ ղպրոցը կը պատկանի հայ ժողովուրդին, նոյնիսկ երբ հոն զաւակ եւ թոռ չունին, քանի որ բոլոր հայ ղպրոցները ստեղծուած են հայ մարդոց յանձնառութիւններով, զոհողութիւններով, մասնակցութեամբ, յատկացումներով, ուրկէ՝ բարոյական տիրութեան իրաւունքը: Դպրոց փակելէ առաջ համայնքը հարկ է լսել: Միութիւն, կազմակերպութիւն, այս պարագային միաբանութիւն, աւանդ պահող են, իրաւական տէրեր ղպրոցին, բայց հայ ղպրոցը ազգի սեփականութիւն է, եւ անոր փակումը նախայարձակում է ազգին դէմ, աւելին չըսելու համար, երբ հարուածը կու գայ ազգի անդամներէն: Ազգի անդամները, գիտակցական ուժգին ծառացումով, չըսին, չեն ըսեր թէ իրենք թոյլ չեն տար ղպրոցի մը փակումը: Երբ այդ ծառացումը տեղի չունենար, ազգային ազէտ եւ աւեր կը կրկնուէին, նոյնիսկ եթէ բուռ մը անձեր անհանգստութեան նշաններ ցոյց տան, բողոքեն, ազմկեն: Նման պարագաներու պոլիթկում եւ ընդվզում համազգային նկարագիր պէտք է ունենայ եւ չունեցան: Այսօր, իր անուան արժանի ղեկավարութիւն մը կրնայ նախաձեռնել եւ վերականգնել ղպրոցը, զանազան եւ զարմանազան նկատառումներէ անդին, հրապարակաւ յայտարարելով որ իրաւական տէրերը չեն վայելեր համայն հայութեան վստահութիւնը եւ հարկ է իրաւունքը վերադարձնել բարոյական տէրերուն:

Սեւրի վարժարանի փակումէն տասնհինգ տարի ետք, գիտնալով որ հայկական հաստատութիւններու բարոյական տէրերը անատակ են հակազդելու, յամի Տեառն 2004ի վերամուտին, Մելգոնեան կրթական Հաստատութիւնը փակեց իր դռները: Կալուածը մեծագումար է: Եղան բողոքներ: Փոխանակ, ինչպէս ըսինք, ապագայատես իմացումով Մելգոնեան կրթական Հաստատութիւնը դարձնելու Հայոց համար համեւրոպական ուսման կեդրոն, զայն փակեցին: Միամիտներ օրօրելու կոչուած քանի մը նախաձեռնութիւններու կրնան փշրանքներ յատկացնել մեծարժէք կալուածի վաճառքէն գոյացած գումարէն, օրինակ, Հայաստանի

ԴԷՊԻ ՊՈԼԻՍ

- Երուանդ Օտեանը հո՞ս է:

- Հոս է կը քնանայ կոր, պատասխանեցին վակօնին մէջ գտնուողները:

Իսկոյն ելայ եւ ղրան մօտեցայ:

- Ի՞նչ կ'ուզէք, ես եմ Օտեանը, պատասխանեցի:

- Լսեցի որ ճամբորդներուն մէջ էք եւ վախ քեցայ ձեզ տեսնել, կը հաճի՞ք տեղակս զալ, վառարանը կը վառի եւ թէյ պատրաստած եմ:

Չիս այսպէս ազնուօրէն հրաւիրող երիտասարդը կայարանապետն էր: Ըսաւ որ Պոլսեցի էր ու Գատըգիւղ կը բնակէր:

- Դեռ ժամէն աւելի կառախումբը պիտի մնայ այստեղ, ըսաւ, կրնանք տեսակցիլ:

Մինչեւ մեկնումի վայրկեանը մնացի իր քով: Երբ մեկնումի վայրկեանը հասաւ ,արագ չարժումով մը կայարանապետը իր հագած վերարկուն հանեց եւ ստիպեց որ ես հագնիմ:

Ուզեցի մերժել, անկարելի եղաւ:

- Բայց առարկեցի, դուք ձեր պաշտօնին բերումով ստիպուած էք միշտ դուրսը մնալ եւ օդը շատ ցուրտ է...

-Չէ՛, պնդեց, անպատճառ պիտի առնէք, զիս մի՛ մտածէք, ես երիտասարդ եմ:

Եւ տեսնելով որ տակաւին կ'ընդդիմանամ, աւելցուց.

- Եթէ մտիմ՝ հին վերարկու մը ունիմ ան կը հագնիմ:

Ստիպուեցայ տեղի տալ եւ ընդունիլ վերարկուն, որուն իրաւունէ պէտքը կը զգայի:

Բայց այս չափով ալ չգոհացաւ, ուզեց քանի մը տուփ սիկառէթ նուիրել, երբ զանոնք ալ ընդունեցի՝ դրամական նուէր մըն ալ ընել ուզեց եւ հակառակ իմ բողոքներուս, հինգ ոսկինոց թուղթ մը սըպըրդեցուց վերարկուիս գրպանը, ըսելով թէ աքսորէ կը վերադառնայի եւ թէ ճամբան կրնայի դրամի պէտք ունենալ, քանի որ ե՛րբ Պոլիս հասնելիս յայտնի չէր:

Ուրիշ կայարանի մը մէջ, կարծեմ Էսկի Շէհիր, Հայ կաթոլիկ վարդապետ մը զիս փնտռեց գտաւ:

Ինք այնպէս լսած է եղեր թէ Տէր Զօրի մէջ մեռած էի եւ երբ իմացեր է որ ողջ կը վերադառնամ, ուզեր է իր աչքերով ստուգել այդ լուրը:

Տեսակ մը թովմաս առաքեալ:

Բաւական տեսակցելէ ետքը վարդապետն ալ ուզեց անպատճառ նիւթական նուէր մը ընել ինծի, ճամբորդութեան անակնկալները պատրուակելով:

Ցարութիւն առած նահատակի մը երեւոյթը ունէի:

Տէր Զօրէն ողջ վերադառնալ՝ արդարեւ պզտիկ հրաշք մը չէր:

Այսպէս՝ կառախումբը հասաւ Իզմիթ:

Դեռ կայարան չհասած՝ երբ Իզմիթի ծոցին երկայնքէն կ'անցնէինք, տեսանք համաճայնական բազմաթիւ զրահաւորներ, որոնք վեհափառօրէն խարսխած էին:

Կէս օրին մօտ էր երբ կայարան հասանք: Շատ պիտի չմնայինք Իզմիթ, ուստի անմիջապէս կայարանի ճաշարանը ուղղուեցայ քիչ մը բան ուտելու:

Հազիւ թէ սեղան նստած էի, երկաթուղիի պաշտօնեայ մը մօտեցաւ ինծի եւ հարցուց.

– Երուանդ Օտեանը դո՞ւք էք:

– Այո՛, ես եմ պատասխանեցի:

(Շար. 175)

Ներքեւ չատախաւութիւն են: Կրթական գործը մասնագիտութիւն է, իսկ ղպրոցավարութիւնը կը պահանջէ վարչագիտութիւն: Մխիթարեան Միաբանութիւնը, որ իրական տէրն էր հաստատութեան, եւ այսօր տէրն է կալուածին, ինքզինք հարցական տակ չառաւ գիտնալու համար թէ ինչ կընա՞ր այդ զոյգ աշխատանքները իրականացնել: Հանրութիւնն ալ, իր կարգին, այդ հարցումը չուղղեց: Ժամանակները փոխուած էին, հարկ էր քայլ պահել, առանց անմիջական յաջողութեան Մողոքին զոհելու նպատակը, որ հայեցի դաստիարակութիւնն է, ինչպէս ըրին եւ կ'ընեն ամանք, քիչ մը ամէն տեղ, հայ ղպրոցի յաջողութիւնը չափելով ճեռք բերուած վկայականներով, որոնք անհրաժեշտ են, բայց հայ ղպրոցի յաջողութեան չափանիշը այլ է: Պատասխանատու էին եւ են հայ համայնքները, հայ մարդիկ, որոնք իրենք զիրենք տէր չհամարեցին, չըսին որ հայ ղպրոցը կը պատկանի հայ ժողովուրդին, նոյնիսկ երբ հոն զաւակ եւ թոռ չունին, քանի որ բոլոր հայ ղպրոցները ստեղծուած են հայ մարդոց յանձնառութիւններով, զոհողութիւններով, մասնակցութեամբ, յատկացումներով, ուրկէ՝ բարոյական տիրութեան իրաւունքը: Դպրոց փակելէ առաջ համայնքը հարկ է լսել: Միութիւն, կազմակերպութիւն, այս պարագային միաբանութիւն, աւանդ պահող են, իրաւական տէրեր ղպրոցին, բայց հայ ղպրոցը ազգի սեփականութիւն է, եւ անոր փակումը նախայարձակում է ազգին դէմ, աւելին չըսելու համար, երբ հարուածը կու գայ ազգի անդամներէն: Ազգի անդամները, գիտակցական ուժգին ծառացումով, չըսին, չեն ըսեր թէ իրենք թոյլ չեն տար ղպրոցի մը փակումը: Երբ այդ ծառացումը տեղի չունենար, ազգային ազէտ եւ աւեր կը կրկնուէին, նոյնիսկ եթէ բուռ մը անձեր անհանգստութեան նշաններ ցոյց տան, բողոքեն, ազմկեն: Նման պարագաներու պոլիթկում եւ ընդվզում համազգային նկարագիր պէտք է ունենայ եւ չունեցան: Այսօր, իր անուան արժանի ղեկավարութիւն մը կրնայ նախաձեռնել եւ վերականգնել ղպրոցը, զանազան եւ զարմանազան նկատառումներէ անդին, հրապարակաւ յայտարարելով որ իրաւական տէրերը չեն վայելեր համայն հայութեան վստահութիւնը եւ հարկ է իրաւունքը վերադարձնել բարոյական տէրերուն:

Սեւրի վարժարանի փակումէն տասնհինգ տարի ետք, գիտնալով որ հայկական հաստատութիւններու բարոյական տէրերը անատակ են հակազդելու, յամի Տեառն 2004ի վերամուտին, Մելգոնեան կրթական Հաստատութիւնը փակեց իր դռները: Կալուածը մեծագումար է: Եղան բողոքներ: Փոխանակ, ինչպէս ըսինք, ապագայատես իմացումով Մելգոնեան կրթական Հաստատութիւնը դարձնելու Հայոց համար համեւրոպական ուսման կեդրոն, զայն փակեցին: Միամիտներ օրօրելու կոչուած քանի մը նախաձեռնութիւններու կրնան փշրանքներ յատկացնել մեծարժէք կալուածի վաճառքէն գոյացած գումարէն, օրինակ, Հայաստանի մէջ հիմնել ղպրոց: Հայաստան կ'ընդունի եւ չըսեր որ աղէտի մը պատուղէն կը մերժէ օգտուիլ: Մելգոնեան կրթական Հաստատութիւնը բարիք հանդիսացաւ միջինարեւելեան Հայ համայնքներուն համար, մեծ թիւով մտաւորականներ եւ ուսուցիչներ "Մելգոնեանցի"ներ էին: Յետագային, երբ միջինարեւելեան երկիրներու կրթական համակարգը կազմակերպուեցաւ եւ տեղական վկայականները միայն ընդունելի դարձան, սահմանափակուեցաւ Մելգոնեան վարժարանի առաքելութիւնը: Ղեկավարութեան պարտականութիւնն է սահմանափակումը յաղթահարել եւ ազգային ծառայութեան նոր ուղի որոնել: Նկատի ունենալով որ Կիպրոս մաս կը կազմէ Եւրոմիութեան, փոխանակ փակելու վարժարանը, կրթութեան եւ մշակոյթի գործիչներու հետ խորհրդակցելով, հարկ էր ճշդել նոր առաքելութիւն, բացուիլ այլ ուղղութեամբ: Գաղտնիք չէ, որ Արեւմուտքի հայկական համայնքներուն կը սպառնայ այլասերում եւ ձուլում: Այս բառերը ճառերու մէջ կը լսուին, բայց կը փակուին ղպրոցներ՝ որոնք այլասերման ու ձուլման դէմ թոյլ հանդիսացած են, երբ նպաստավաճառային հաշիւները եւ թեթեւսոլիկութիւնը ընդհանրացած էին, ղեկավարման ոճ էին: Ղեկավարութիւնը, փոխանակ ընտրելու նպաստավաճառային շահաբեր ուղին, Մելգոնեանի աւանդ պահելու կոչուած իրաւական տէրերը, հաւատարիմ մնալով բարեբարներու միտումին եւ հպատակելով ազգային հրամայականներու, հարկ էր որ վերակազմակերպէին ղպրոցը, փոխելով անոր բովանդակութիւնը, զայն դարձնելով Եւրոպայի չուրջ երկու միլիոն Հայերու կրթական հաստատութիւնը, յաւելեալ ներդրումով: Անտեսեցուեցաւ ժամանակի ոգին, համապատասխանող եւ պահանջները բաւարարող հաստատութեան մը յառաջացումը:

Կրաւորական զանգուածը մեղսակից է զոյգ կրթական հաստատութիւններու փակման: Այս աւերին համար հարկ է հաշիւ պահանջել եւ նժարին վրայ դնել դանդաւածներու վստահութիւնը եւ չվարանիլ ո՛չ ըսելու: Թերեւս դեռ ուշ չէ երկու ղպրոցներու պարագային զանոնք վերականգնելու համար: Ազգը չնորհ չի պահանջեր: Հայ ղպրոցը իրաւունք է: Իրաւական տիրութիւնը հարկ է տալ անոնց որոնք կ'ուզեն վերականգնել զոյգ ղպրոցները:

Նոյեմբեր 26ին, Նիկոսիայէն Լառնաքա ճամբուն վրայ, ինքնաշարժը եղերեց Մելգոնեան Հաստատութիւնը, որ այժմ դրամատէրերու չհագեցողութիւնը չարժող հող է, երբ դեռ տարի մը առաջ ազգին թանկարժէք ղպրոցն էր:

Աւաղենք մենք ալ, անզօրութեան զգացումով, ոչ դամբանական, ոչ յոբելեան;

Ախո՛ս...

Ե. Գ.

Նոյեմբեր 28

Անցեալ Յունիսի 5ին, կիրակի օր, Պատարագով ու ժողովրդական ճաշով նշուեցաւ Իսի Լէ Մուլինոյի Սուրբ Մարիամ Աստուածածին Հայ Առաքելական եկեղեցիի Օծումի 30ամեակը՝ 15 Յունիս 1975-2005:

ՍՈՒՐԲ ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կառուցուած՝ ժողովրդային հանգանակութեամբ եւ գլխաւոր բարերարութեամբ Նուրհան Ֆրէնկեանի ու 16 կնքահայր ընտանիքներու: Հիմնարկէքը կատարուած՝ 31 Մայիս 1973ին, ձեռամբ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի: Օծուած՝ 15 Յունիս 1975ին, ձեռամբ Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին եւ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի: Ճարտարապետներ՝ Պ.Պ. Հանրի Գանճեան եւ Ժան Համբէեան: Տաճարի խորանը վերակառուցուած եւ օծուած՝ 2001 Ապրիլ 7ին՝ ձեռամբ Գիւտ Արք. Նազդաչեանի:

Կիրակի օր, Նոյեմբեր 20ին, Աստուածայայտնութեան տօնն ու ուխտի օրն էր մեր եկեղեցիի "Տօն երից մաց ընծայեցման Սուրբ Կուսին ի տաճարն" եւ այս առիթով առաւօտեան ժամերգութիւն կատարուեցաւ, ապա հանդիսաւոր եպիսկոպոսական Պատարագ մատուցանեց ու յաւուր պատշաճի քարոզեց Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական պատուիրակ ու Փարիզի Հայոց Առաջնորդ Գիւտ Արք. Նազդաչեան, օրուան Աւետարանիչ Սուրբ Ղուկասի 11-րդ գլուխի ա. համարը "Տէր, ուս մեզ յաղօթս կալ - Տէր մեզի աղօթել սորվեցուր" բնաբանի շուրջ քննասիրաք-քարոզէ աւելի փափաքեցաւ սրտառուչ երկխօսութիւն ունենալ՝ Տէրունական աղօթքը որպէս Աստուածային պատգամ տալ հաւատացեալներուն. չեչտելով եկեղեցի եւ Ազգ, Ազգ եւ եկեղեցի անբակտելի կապի կարեւորութիւնը եւ ամբողջացուց ըսելով թէ՝ եկեղեցիի մը անուանակոչութեան տօնը պարզ տարեդարձ մը ըլլալէ աւելի ՈՒԽՏԻ վերանորոգութեան առիթ մըն է: Պատարագի երգեցողութիւնը կատարեց եկեղեցւոյս երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Ստեփան Սարկաւագ Եօրկանճեանի եւ Սուրբ Խորանին Ծառայեցին Անդրանիկ Սարկաւագ Ալթունեանն ու Սահակ Սարկաւագ Սուքիասեան, յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն կատարուեցաւ եկեղեցւոյս հանգուցեալ բարերարներու եւ ընտանեկան պարագաներու հոգւոյ հանգստեան եւ Արեւաշատութեան աղօթք՝ ատենապետ Հրաչ Տէր-Մկրտչեան

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԵԿԱՒՑՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ...

ՈՒՐԲԱԹ, Դեկտեմբեր 9, ժամը 9·30ին·– Ցղուքիւն Ս. Աստուածածնի ի յԱննայէ

Իսի-լէ-Մուլինոյի Ս· Մարիամ Աստուածածնին ուղեղեցին·–

6 Avenue Bourgain —
92130 Issy-les-Moulineaux

Գիշերային եւ Առաւօտեան ժամերգութեամբ:

Ս· ՓՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՕԹՄԱՆ 75ԱՄԵԱԿ

ԿԻՐԱԿԻ, Դեկտեմբեր 11·–

Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ օծման 75ամեակի առիթով կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ· ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Հայր· Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Յատուկ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյս հանգուցեալ բարերարներուն, հոգաբարձութեանց անդամներուն եւ բոլոր սատարողներու հոգիներուն համար:

Ժամը 13·30ին, Ալֆրվիլի "Ռուժէ Տէլմաս" սրահին մէջ (ուր տը Ռոմ) կը տրուի ընդունելութիւն:

Կը հրաւիրենք մեր ժողովուրդի զաւակները որ այս առիթով վերանորոգեն իրենց ուխտերը:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:

ՀԱՄԱՋԳԱՅԻՆ HAMASKAINE

ՓԱՐԻԶ

Ներկայացում
ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆի *գրքին՝*

«LES NOCES NOIRES DE GULIZAR»

եւ արձարծում՝
Հայկական Հարցի կապակցութեամբ, Օսմանեան կայսրութեան բռնատիրութեան յայտնի դէպքերէն մէկուն:

Կը դասախօսէ (հայերէն)
ԳԵՂԱՄ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 15,
ժամը 20·30ին
Հայ Մշակոյթի Տան "Տէմիրեան" սրահ
17 rue Bleue — 75009 PARIS

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները:

"Լեւոն Շանթ" դպրոցին·–

Տէր եւ Տիկին Ժապ Փանոսեան 150 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Տէր Յարութիւնեան 70, Տէր եւ Տիկին կարապետ Ճընտրօղլու, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Քարթօղլանեան 50ական, Պ· Բիւզանդ Տէր Գալուստեան՝ Միշէլ Սարաֆեանի յիշատակին 20, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ճիհանեան 10:

"Թերթիկ"ի բարգաւաճման·–

Տէր եւ Տիկին Պրիւնօ Լաքմէ 100 եւրօ, Տիկին Մարի Հերպոյեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Քարթօղլանեան, Պ· Յարութիւն Հրաչեան 50ական, Պ· Պերնար Քլուա 25, Պ· Բիւզանդ Տէր Գալուստեան՝ Միշէլ Սարաֆեանի յիշատակին 20:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հ·Մ·Ը·Մ· – Ֆրանսի վարչութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ / ըմէ յաւէտ բաժնուած Հ·Մ·Ը·Մ·–ականներու յիշատակին, Կիրակի, Դեկտ· 11ին, Փարիզի Ս· Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր տաճարին մէջ, յաւարտ պատարագի:

ԱՐՑԱԽԻ

ՆԱՄՈՒՍԸ ԱՌԹԷԻ ՎՐԱՑ

Համօ Բեկ-Նազարեանի "Նամուս"ը (1925) ներկայացուելէ ետք Պալզաք չարժասրահին մէջ Նոյեմբեր 3ին, կը սիրուի Առթէ-ի վրայ,

ՈՒՐԲԱԹ, ԴԵԿՏ· 9, ԺԱՄԸ 00·15ԻՆ:

21e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction : ARBY OVANESSIAN

Organisé par l'Association de THEATRE ARMENIEN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒՄՆ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 21ՐԴ ՇԱՐՔ

(Գ· ՇՐԱԳԻՐ)

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՕՎԱՆՆԻՍԵԱՆ

Haik VARTANIAN
K I B O S S A VIIe siècle

ՀԱՅԿ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Կ Ի Բ Ո Ս Ա. 7րդ դար (1971)
Տպագրութիւն երկու մասից

ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 18, ժամը 16ին
DIMANCHE 18 DECEMBRE à 16h
ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտք՝ 5 եւրօ:

l'UNION CULTURELLE FRANCAISE DES ARMENIENS DE FRANCE — U.C.F.A.F.
donnera son

REPAS AMICAL ET TRADITIONNEL DE FIN D'ANNEE

invitée d'honneur
LIZ SARIAN

le dimanche 11 décembre à 12h30
6, Cité du Wauxhall — 75010 PARIS
(métro République)

Repas de fête
Animation artistique
Tombola

Participation : 35 euros

Réservations
auprès de Tante Suzanne :
☎ **01 39 90 66 28**

UCFAF: www.ucfaf.com

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլ քաղաքի "Սօսէ Մայրիկ" մասնաճիւղի տարեկան

Լ Օ Թ Ո Ն

Կիրակի, Դեկտեմբեր 11, ժամը 15ին, Հայ Մշակոյթի տունը:

12-14 rue Saint Bazile — Marseille 1er

Բազմաթիւ նուէրներ·

□

GRANDE TOMBOLA NATIONALE

à l'occasion des Cinquante ans de la Colonie de BELLEFONTAINE

Vous pouvez gagner
— 1 Renault Twingo (1er lot),
— 1 voyage A/R Paris-Erevan pour 2 personnes,
— 1 séjour d'été d'une semaine pour 4 personnes aux Ménuires,
— 1 séjour d'hiver d'une semaine pour 2 personnes aux Ménuires,
— 1 week-end de thalassothérapie à Dinard pour 2 personnes,
— des bijoux,
— 1 lithographie de JANSEM,
— 1 lithographie de PAPAZ,
— 1 lithographie de SERGE BENOIT,
— 1 tableau de FERDI ZIPCI,
— 1 tapis,
— 1 corbeille garnie de la maison PETROSSIAN,
— 1 top haute couture des frères TARLOYAN,
— 1 lecteur DVD-DIVX

SOUTENEZ BELLEFONTAINE en achetant vos billets auprès des sections de la CBAF

Tirage au cours de la soirée de gala du 28 janvier 2006.

Section «A. Tathéossian» de PARIS

Séjour familial à Bellefontaine

12 AU 19 FEVRIER

La Section «Archalouys TATHEOSSIAN» de Paris organise son séjour familial dans le centre de vacances à Bellefontaine (JURA).

Ambiance arménienne assurée!!!

Venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre!!!

Renseignements et inscriptions auprès de :
- Araxie **01. 39. 83. 71. 19** (19h à 21h);
- Alice **01. 42. 93. 03. 56** (19h à 21h).

Date limite d'inscription : 15 JANVIER

□

Section «A. Tathéossian» de PARIS

Voyage en Bulgarie

«ROUTE DES MONASTERES»

La Section «Archalouys Tathéossian» de Paris organise un circuit du **6 au 13 mai** en Bulgarie.

Visite des principales villes, monastères et sites naturels; rencontre avec la communauté arménienne.

Circuit en pension complète (hors boissons), hébergement en hôtel trois et quatre étoiles : 840 euros (base chambre double), hors taxes d'aéroport, hausses de carburant et assurance (annulation — assistance — rapatriement — bagages).

Renseignements et inscriptions : **avant le 30 décembre 2005** auprès de :
- Araxie **01. 39. 83. 71. 19** (19h-21h).

LES ACTIVITÉS DU CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

Directeur Khatchig YILMAZIAN

DECEMBRE

● Ր Ա Ն Ա Հ Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

ւ հայ գիրերու գիւտի 1600ամեակին առթիւ լոյս տեսած գրքոյկի ներկայացում

Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 13, ժամը 21ին
Սահակ-Մեսրոպ Մշակոյթի կեդրոնին մէջ
339 avenue du Prado — 13008 Marseille
"Հայոց գիրերու դէպքը այսօր, ստեղծումէն 1600 տարի յետոյ"
Կը բանախօսէ՝ ՓՐՈՖ· ՌՈՊԼՐ ՏՒՐ-ՄԵՐԿԵՐԵԱՆ
"Գիրերու ստեղծումը"
Կը բանախօսէ՝ ՓՐՈՖ· ԱԼՊԼՐ ՔԱՋԻՆԼՃԵԱՆ
"Առաջին շարականները, Մեսրոպ Մաշտոց եւ Սահակ Պարթեւ"
Կը բանախօսէ՝ ՔԱՋԻԿ ԵՂԻՄԱՋԵԱՆ

DEUX VOYAGES EN ARMÉNIE

(OEUCUMENIQUES, CULTURELS, HUMANITAIRES)

- **24 Avril au 1er mai 2006 : Voyage tous âges — Prix : 1.200 euros**
- **12 au 24 Août 2006 : Voyage de jeunes de +18 ans — Prix : 900 euros**

(Accompagnateur : Pasteur Samuel SAHAGIAN)

organisés par **Solidarté Protestante France-Arménie (SPFA)**

Pour s'inscrire, envoyer acompte de 200 euros à :
S P F A 1, rue Cabanis 75014 Paris (tél.: **01. 47. 35.30. 23**)

(*Programmes détaillés sur demande*)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8
JEUDI
8 DECEMBRE
2005

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

LE NUMERO: 1,20€

81ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.340 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 81e ANNEE — N° 21.340

ԱՄՆ

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹՈՎ ԴԱՏ

Մասաչուսէցի դպրոցական ծրագիրներուն մէջ տեղ ունի Հայկական Ցեղասպանութեան նիւթը։ Ատեն մը անոր ընդդիմացած էր թրքական տեսակէտն ալ, սակայն հայկական բողոքներու վրայ այդ մէկը հանուած է ծրագիրներէն։ Նահանգային ծերակոյտի դեմոկրատ անդամներէն Ս. Թոլման յայտարարած է թէ ԱՄՆ-ու մէջ պարտաւոր չեն թրքական ուրացումի տեսակէտները ուսուցանելու, հետեւաբար Ցեղասպանութեան պնդումին հակադիր աղբիւրները հանուած են պատմութեան դասագիրքերէն։

Ներկայիս այս որոշումին առարկող 4 հողիի կողմէ բացուած դատ մը ընթացքի մէջ է. անոնք կ'ըսեն թէ Ցեղասպանութեան իրողութիւնը չէ որ մերժելի է իրենց համար, այլ՝ միայն մէկ տեսակէտի տեղ տալու սահմանափակումը։

Քառատանիին առաջին դէմքը չատ եբիտասարդ ուսանող մըն է. Թէա Կրիզուրլա։ Յայտարարած է թէ հայկական կամ թրքական թեզերէն մէկուն մասնաւոր մօտիկութիւն չունի։ Դէմ է միայն պատմութեան պաշտօնականացման։ Կ'ուզէ որ հարցը վիճարկումի դրուի։ Զինք դատին մասնակցելու հրաւիրած է պատմութեան 32 տարուան ուսուցիչ Պիլ Շէքթըր։ Անոր ալ Թուրքերու հետ միակ կապը Պրուքլինի թրքական մէկ ճաշարանն է։ Համոզումը այն է որ "Նացիներու որոշումներուն եւ կիրարկութիւններուն մասին յստակ փաստաթուղթեր կան։ Իսկ Օսմանեան պատմութիւնը վիճարկելի է"։ Կարդացած է Պերնար Լէուիսի, Ճ. Մաք Գարթիի, Կ. Լեւիի նման պատմաբաններու թեզերը եւ կ'ուզէ որ աշակերտները այդ տեսակէտներուն ալ տեղ տան։ Ատոր փոխարէն կ'ըսէ թէ պատրաստ է ստորագրելու աղերսագիր մը ուր կըսուի թէ թրքական վարժարաններու մէջ հայկական տեսակէտն ալ հարկ է ուսուցուի։

Երրորդ տիպարը 40 տարուան պատմութեան ուսուցիչ Լ. Աարոնսըն է։ Ան ալ, ոչ թէ Ցեղասպանութեան թեզին հակառակ է, այլ՝ մեծամասնութեան բռնատիրութեան։ "Թերեւս սխալ է փոքրամասնութեան մը «ցեղասպանութիւն չէ կատարուած» պնդումը, սակայն ատիկա ի սկզբանէ դրաքննելով կը վակենք պատմութեան մասին վիճարկումի ուղին" կ'ըսէ ան ալ, ապա օրինակ մը կու տայ. "Ք. Գոլոմպոսը այսօր իտալական ծագումի տէրերուն համար հերոս է, Ամերիկայի բնիկներուն համար ցեղասպան"։ Դպրոցին պարտականութիւնը կը նկատէ զանազանութիւնները ոսրվեցնել։

Այս խումբին գլխաւոր փաստաբանն է Հ. Սիլվէրկլէյթ։ Մտածումի, արտայայտութեան ազատութեան, ախոյեան մը կը նկատուի։ Վստահ է որ դատը պիտի չահին ու Մասաչուսէցի նահանգի վարժարաններուն մէջ պիտի վերահաստատուի թրքական տեսակէտը։ Ի հարկին հարցը մինչեւ Բարձրագոյն ատեան տանելու մտադիր է։ Կը յուսայ որ դատը չահելով թէ՛ ԱՄՆ-ու, թէ՛ նաեւ Ֆրանսայի, Զուիցերիոյ, Թուրքիոյ "մտածումի ազատութեան սահմանափակումներուն դէմ տիպար վճիռ մը կ'արձակուի"։

Այս դատին հարկաւոր նիւթական միջոցնե՞րը. փաստաբանը կը վստահեցնէ թէ Թրքահայ միութիւններէ գումար ստացած չէ, թէ արդէն չատ աննշան պիւտճէով մը կը քալեցնէ գործը։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԼՂՀ

ՔՈՍՈՎՈՅԻ ՆԱԽԸՆԹԱՑԻՆ ՎԷՃԸ

Հայաստանի ու Ադրբեջանի նախագահներուն 2006ի սկիզբը հաւանական նկատուած հանդիպումին նախաքայլ կը նկատուի Դեկտեմբեր 4ին Լիւքսէմպուրկի մէջ Մինսկի խումբին նախագահներուն ու Հայաստանի, Ադրբեջանի Արտաքին նախարարներուն տեսակցութիւնը։ Ատոր ընթացքին նիւթ եղած է Ղարաբաղի կնճիռին Քոսովոյի օրինակով կարգաւորում մը բերելու խնդիրը։ Միջազգային հանրութեան մօտ կայ այդ հակումը. Երեւան ալ կը նկատէ որ 1999էն ի վեր ՄԱԿ-ի վերահսկողութեան տակ գետեղուած Քոսովոն կրնայ օրինակ ծառայել Ղարաբաղին։

Վ. Օսկանեան իր ելոյթին մէջ ակնարկած է լուծումի այդ ճամբուն ու չեչտած թէ Ադրբեջան այսօր որեւէ վերահսկողութիւն չունի Ղարաբաղի վրայ. իսկ վերջին մէկուկէս տասնամեակին ընթացքին Ղարաբաղը ձեռք ձգած է գերիչխանութեան բոլոր յատկանիշները։ Ան ըսած է. "ԼՂ-ի այսօրուայ իրավիճակն ամրապնդւում է հետեւեալ փաստերով։ Առաջին՝ առանձնացել է իրաւական առումով անխոցելի կերպով, երկրորդ՝ ԼՂ-ի տարածքը երբեմ չի եղել անկախ Ադրբեջանի իրաւասութեան տակ, երրորդ՝ Ադրբեջանը բոնութիւններ իրականացնելով սեփական բաղաքացիներ համարուող մարդկանց նկատմամբ, կորցրել է նրանց կառավարելու բարոյական իրաւունքը, եւ վերջապէս՝ ԼՂ-ն ապացուցել է ընտրութիւններ անցկացնելու, ժողովրդին կառավարելու, իր սահմանները պաշտպանելու կարողութիւնը"։

Ադրբեջանի Արտաքին գործերու նախարարը է. Մամէդեարով անմիջապէս դէմ արտայայտուած է Քոսովոն նախընթաց նկատելու միտումներուն։ Ըսած է թէ Ղարաբաղի կարգավիճակը կարելի է որոշել միայն հոն ապրող հայ եւ ադրբեջանցի համայնքներուն տեսակէտները պատշաճ ու համարժէք մակարդակով նկատի առնելով։ Ատոր համար նախատեսած համարած է ըրաւուած տարածքներէն հայկական զօրքերուն նահանջը, որմէ եաք հարկ է բացուին հաղորդակցութեան բոլոր ճամբաները, երկու կողմերուն ալ համար։ Ան տակաւին ըսած է թէ Լաչինի անցքը պէտք է Հայերն ու Ադրբեջանցիները միասնաբար գործածեն, երկու ուղղութեամբ, "յանուն արդիւնաւէտ խաղաղութեան"։

Լիւքսէմպուրկի այս հանդիպումին յաջորդ օրը Բաքուէն հնչած է հերթական ռազմատենչ յայտարարութիւնը։ Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սրիեւ ԱՄՆ-ու Պաշտպանութեան նախարարի ժպնակային հետ տեսակցութեան ընթացքին յայտարարած է թէ եթէ Հայաստան ճանչ-նայ Լեռնային Ղարաբաղի անկախութիւնը, պատերազմը կրնայ վերսկսիլ։

Ըսուածը արձագանգ է նախագահ Ռ. Քոչարեանի Նոյեմբեր 24ին ռուսական թերթի մը հարցազրոյցին յայտնած տեսակէտին. ան ըսած էր թէ եթէ Ղարաբաղի կարգավիճակի բանակցութիւնները անելի մատնուին, Երեւան կրնայ ճանչնալ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը, կամ անոր վերամիաւորումը Հայաստանի հետ։

*
**

ՆԱԶԱՐԲԱՅԵԻ ԿԸ ՄԻԶՆՈՐԴԷ՞

Ղազախստանի նախագահը Ն. Նազարբայեւ մամուլի ասուլիսի մը յայտարարած է թէ կը փափաքի միջնորդել դրացի երկու երկրի՝ Հայաստանի ու Ադրբեջանի միջեւ հակամարտութեան լուծում մը բերելու գործին։ Շեչտելով թէ կարգաւորումի հոլովոյթին մէջամուխ եղած է 1991ին, ըսած է թէ դրացի երկիրներու հարցերը կը վրդովեն իրենց ժողովուրդները ու ինք կը ցանկայ մասնակցիլ կողմերը հանդստացնելիք կարգադրութեան մը դտնուելուն։

«ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆ ՉԵՆՔ ՈՒԶԵՐ» Կ'ԸՍԷ ԷՕՃԱԼԱՆ

Քիւրտ պարագլուխ Ա. Էօճալան որ Մարմարայի Իմրալը կղզիին մեկուսարանին մէջ բանտարկուած է, իր փաստաբաններուն միջոցով յայտնած է թէ ոչ անկախութիւն, ոչ ալ դաշնակցային կազմի մը մասնակցութիւն է իրենց ուզածը. ինք կողմնակից է մէկ պետութեան կազմի մէջ ժողովրդավարական լուծումի մը։

"Մենք որպէս վերին ինքնութիւն կ'ընդունինք Թուրքիոյ հանրապետութեան քաղաքացիութիւնը։ Կ'ուզենք որ ներքին մշակութային ինքնութիւններու դէմ դրուած պատուարները վերցուին" ըսած է ան։

"Վերին ինքնութիւն" սահմանումը վերջերս գործածուած էր վարչապետ Թ. Էրտողանի կողմէ, Թուրքիոյ հանրապետութեան քաղաքացի ըլլալու պարագան մատնանշելու համար։ Ատով էրտողան կերպով մը հասկցնել ուզած էր թէ կ'ընդունի "Թուրք"ի փոխարէն "Թուրքիացի" որակումը, որ նոյն քաղաքացիութեամբ ազգային ու ցեղային զանազան պատկանելիութիւններ կ'ենթադրէ։

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԷՄԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ԳՐԱՒՉՆՆԵՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԱՑՔԷՋԸ

"Հետք" կայքէջը անցեալ Ցուլիսէն ի վեր կը դրաքննուի Արաբական Էմիրութիւններուն մէջ։ Ու առանց սահմանի լրբագրողներու միութիւնը պահանջած է երկրին իշխանութիւններէն որ վերջ տրուի այդ ընթացքին։

Գրաքննութիւնը հետեւանք եղած է հայ կիներու այդ երկրին մէջ ենթարկուած չարաշահութեան։ Կայքէջը ցոյց տուած էր մարմնավաճառութեան ցանցը որ ծուղակը կը ձգէր Հայուհիներ։

Լրագրողներու միութիւնը անընդունելի համարած է իշխանութիւններու ընթացքը որ կ'արգիլէ իրեն աննպաստ տեղեկութիւններու սփռումը։ Շեչտուած է թէ համացանցի կայքէջ մը պէտք է վայելէ բոլոր լրատուիւններուն հաւասար ազատութիւն։

Վերոնշեալ կայքէջը բանալու փորձերը անյաջողութեան կը մատնուին հոն ու փորձողը դէմ յանդիման կը մնայ հետեւեալ նշումին. "Կը ցաւիմ, կայքէջը որուն կապուիլ կը փորձէք, խափանուած է, Արաբական էմիրութիւններու կրթօճական, բաղաքական, մշակութային ու բարոյական արժէքներուն հակասող իր պարունակութեան պատճառով"։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՐԻՒՍԷԼԻ մէջ, 25երը համաձայնութեան չեկան ինչ կը վերաբերի Թէ. Վէ. Ա.ի (արժէքին վրայ աւելցած տուրք) նուազումին, ճաշարաններու համար՝ 19,6էն 5,5%ի, ինչ որ Շիրաք խոստացած էր Ֆրանսայի ճաշարանապետերուն։ Գլխաւոր ընդդիմացողը եղած է Գերմանիա։ Տ. տը Վիլըփէն չեչտած է թէ Ֆրանսա վճռած է ձեռք ձգել այդ նուազումը, բայց հարցը յետաձգուած է Դեկտ. 15-16ի Եւրոպական Խորհուրդի ժողովին եւ կը թուի որ ամէն բան կախում պիտի ունենայ Անկելա Մերքէլէ։ Այս վերջինը տրամադիր է տէր ըլլալու Շրէօտէրի խոստումին Շիրաքի, բայց չուզեր որ հարցը ընդգրկէ նաեւ այլ արհեստներ։ Ֆրանսայի ճաշարանապետերը չատ դժգոհ են։

ԻՒ.ԷՄ.ՓԷ.ի ծոցը, Դեկտեմբեր 6ին, Սարքոզի եւ տը Վիլըփէն որոշեցին համաձայնութեան գալ, գոնէ երեւութապէս, նախագահական ընտրութեան համար։ Քաղաքական Բիւրօն, իր նիստին ընթացքին միաձայնութեամբ ընդունեցաւ շարքայիններու քուէարկութիւնը, որ սակայն նախնական զտումի (փրիմէր) ընոյթ պիտի չունենայ։ Ծանօթ է որ այս վերջին դրութեան կողմնակից էր Սարքոզի, դէմ էին Շիրաքեաններ։ Ուրեմն, կուսակցութիւնը պիտի չկիազօրէ մէկ թեկնածու, այլ զօրավիգ պիտի ըլլայ ատոր։ Նրբութիւնը կը միտի մաքերը հանդարտեցնել եւ ներքին տգեղ մրցակցութեան մը պատկերը ջնջել։ Այլ խօսքով պատիւը փրկել, բայց խորքին մէջ ոչինչ կը փոխուի եւ ոչ ոք ալ կը խաբուի։ Այս կարգադրութեան յանդելու համար, որոշուեցաւ կուսակցութեան ծրագիր – կանոնագրին մէջ կարգ մը փոփոխութիւններ ընել։ Տը Վիլըփէն եւ Սարքոզի իրենց դոհունակութիւնը յայտնեցին բացատրելով՝ "Միացած ենք"։ Շարքայիններու քուէարկութիւնը տեղի պիտի ունենայ 2007ի Ցունուարին։

Ն. ՍԱՐՔՈԶԻ ցնոր տնօրինութիւն յետաձգեց Անթիլեան կղզիները քնելիք իր այցելութիւնը, որ պիտի սկսէր Դեկտ. 7ին, Մարթինիքէն։ Թէ՛ հոն, թէ՛ կուատըլուփ, ցոյցեր պատրաստուած էին իրեն դէմ։ Բողոքի պատճառները են Ֆրանսայի գաղթաերկրութեան վերապրուած դրական դերը, գաղթի նկատմամբ ձեռք առնուած միջոցները, արտարճաններու խռովութեանց առթիւ իր դիրքը։ Ցոր տը Ֆրանսի պատուակալ քաղաքապետ – երեսփոխանը՝ Էմէ Սեզէր յայտարարած է թէ պիտի չընդունէր նախարարը։ Իրաց այս մթնոլորտին մէջ, Սարքոզի որոշեց չերթալ։

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ պահպանողական-ները նոր դէմք մը ընտրեցին իրենց դըլուխը, որ կ'ուզէ դառնալ Թորինեաններու Թոնի Պլէյրը։ Տէյվիտ Գամըրն, բոլորովին նոր անձ մըն է քաղաքական կեանքին մէջ, փորձառութենէ զուրկ, որ առաջին անգամ երեսփոխան ընտրուած է 2001ին։ 39 տարեկան է, ամուսնացած է եւ հայր երկու զաւկի, որոնցմէ մէկը հաշմանդամ։ Մտադիր է նոր զարկ մը տալ Մ. Թաչէրի կուսակցութեան։

ԹԵՀՐԱՆի հարաւային թաղամասի մը ընակութեան չէնքի մը վրայ ջախջախուած է գիշերուայնան օդանաւ մը, Դեկտ. 6ի առաւօտուն, իր 94 ճամբորդներով, մեծ մասամբ գիշերաթերթ եւ լրագրողներ։ Զոհեր կան նաեւ չէնքի բնակիչներուն մէջ եւ մեռելներու ընդհանուր թիւը, բայց օդաչուն ուզած է ստիպողաբար Ազատի նաւահանգիստը կ'ուղղուէր, բայց օդաչուն ուզած է ստիպո-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ԽՈՌՈՂՆԵՐԸ ՀԱՅՈՑ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳԻՏԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ԿԱՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԱՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ԱՔՍԻՈՄՆԵՐԸ

ԱՐՄԻՆ ԱՑՎԱԶԵԱՆ
Քաղաքական գիտութիւնների տօքթէօր

4. ԱԶԳԱՅԻՆ–ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՓՈՒԼԻ ԱՆԱՒԱՐՏՈՒԹԵԱՆ, ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՀԱՄԸՆԴՀԱՆՐՈՒԹԵԱՆ, ԴԻՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ԵՒ ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Անհեւտւում է հայ ժողովրդի ազգային-ազատագրական պայքարի՝ անաւարտ փուլում գտնուելու փաստը: Միջազգային հանրութիւնը չի ճանաչել Արցախն ու ազատագրուած տարածքները, Ադրբեջանը բացէիբաց պատրաստւում է նոր պատերազմի՝ բարձրացնելով մարտական պատրաստականութիւնը եւ մեծացնելով ռազմական պիւտճէն, որը 2006թ. հասնելու է արդէն 650 միլիոն ԱՄՆ տոլարի (Հայաստանի ռազմական ծախքերը 2006 թ. պաշտօնապէս կազմելու են 163 միլիոն ԱՄՆ տոլար):

Տպաւորութիւն է ստեղծւում, որ ազգային-ազատագրական չարժման կէսին Հայաստանի նորաստեղծ «վերնախաւը» մոռացել է երկրի արտաքին խոցելիութեան մասին եւ զլխապատառ մտել «դրամատիրւխի նախնական կուտակման» ոչ մի կերպ չաւարտուող փուլի մէջ, որը ենթադրում է, ի չարս այլոց, պետութեան դերի թուլացում, զանգուածների աղքատացում, արտաքին ակնյայտ սպառնալիքների դիմաց ազգային համախմբուածութեան կազմալուծում: Ցեխխորհրդային ողջ տարածքում համանման որեւէ իրաղրութիւն չի կարող ծառայել իրրեւ բացատրութիւն կամ արդարացում, քանի որ իր վտանգաւորութեան աստիճանով մեր աշխարհաքաղաքական դերութիւնը զերազանցում է միւս բոլոր համանմանութիւնները:

Իսկ առայժմ Ադրբեջանը զաչնակից Թուրքիայի հետ Հայաստանի դէմ գաղափարախօսական ու հոգեբանական համընդհանուր պատերազմ է մղում, որին եւս արժանի պատասխան չի տրւում հայկական պետութեան ու Սփիւռքի կառոյցների կողմից:

Այսպիսի իրաղրութեանը մեծապէս նպաստում է հայկական միջավայրում ազգային կեցութեան արտաքին ու ներքին սպառնալիքներին դիմադրելու մշակոյթի թոյլ զարգացածութիւնը (որտեղ, կարելի է ասել, տիրում է չդիմադրելու մշակոյթը): Բայց չէ՞ որ ազգային ինքնապաշտպանութեան ճիշդ ռազմավարութիւնն սկսւում է ամենեւին ոչ զինեալ ճակատամարտեր մղելուց, այլ զրանք կանխարգելող կամ յաղթականօրէն կանխորոշող՝ կազմակերպչական, զաղափարաբանական, հոգեբանական եւ այլ ճակատներում ձեռնարկուած նախապատրաստական զործողութիւններից: Ժամանակակից ռազմավարական միտքն այս ճշմարտութիւնը զրոյմել է «համընդհանուր պատերազմի» եւ «կանխարգելիչ հարւածների» տեսութիւններում:

Այս կապակցութեամբ պէտք է նկատի ունենալ եւս երկու հանգամանք: Թուրք եւ ադրբեջանցի «գիտնականները», նրանց զաչնակիցները եւ վարձու կամակատարներն արտասահմանում մշտական արշաւ են մղում հայոց պատմութեան ու մշակոյթի բոլոր զարաչրջանների եւ ժամանակների խեղաթիւրման ու սեւացման ուղղութեամբ եւ զա անում են Հայաստանի բարձր ակադեմիական չրջանակների եւ պետական մարմինների լուռ ու անզործուն թողտուութեամբ: Միաժամանակ, Հայաստանում զանգուածները սոցիալապէս «նուաստացեալ եւ անարգեալ» վիճակում են: Այսպիսի յեռնաբեմի վրայ, հայկական հասարակութեան մէջ դիմադրութեան մշակոյթի թոյլ զարգացածութիւնը բարդացնում է հայութեան ոտնահարուած ազգային արժանապատուութեան պատմականօրէն վերականգնման խնդիրը, որը կենսականօրէն անհրաժեշտ է հայկական պետութեան կառուցման համար:

Ոչ պակաս կարեւոր է այն, որ չդիմադրելու վարքագիծը եւ տիրապետող պատեհապաչտութիւնը հայկական միջավայրում զաստիարակում է մի սերունդ, որի համար արմատական յարմարողականութիւնը՝ կենսակերպ է եւ վարքաբերք: Արդեօ՞ք այդպիսի սերունդը կը կարողանայ պատերազմի դաչտում արժանի դիմադրութիւն ցոյց տալ թշնամուն՝ անհրաժեչտութեան դէպքում զոհելով կեանքը՝ վասն Հայրենեաց:

5. «ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԱՇԽԻՔՆԵՐԻ» ՎԱՂԱՆՑԻԿՈՒԹԻՒՆԸ

Բացակայում է «անվտանգութեան միջազգային երաչխիքների» - մասնաւորաբար՝ միջազգային խաղաղապահ ուժերի տեսքով – բացարձակ անյուսալիութեան յստակ ըմբռնումը: Վերջին տասնամեակներում այդպիսի ուժերը չատ անգամ են ցուցադրել իրենց անկարողութիւնը երկրագնդի բազմաթիւ թէժ վայրերում (Լիբանան, Սոմալի, Պոսնիա, Քոսովօ, Ռուանդա, Սիէրրա–Լէոնէ, եւայլն):

Սակայն ամենազլխաւորն այն է, որ հայ - թուրք/ադրբեջանական հակամարտութիւնը, ոչ միայն պատմութեան, այլեւ կողմերի ռազմավարական հակադիր չահերի արդիւնք է, ու, հետեւաբար, երկարատեւ զոյատեւման հիմք ունի: Այս մասին է վկայում նաեւ այդ հակամարտութեան 150-ամեայ պատմութիւնը: Ադրբեջանի եւ Թուրքիայի ռազմավարական չահերը նրանց, մասնաւորաբար՝ Թելադրում են ցամաքային ուղիղ հաղորդակցութեան հաստատում, այսինքն՝ Արցախի եւ Սիւնիքի զաթում, Հայոց ցեղասպանութեան պատմութեան միջազգային մոռացում, Իրանից նրա հիւսիսային, թիւրքալեզու մասի անջատում, Կովկասում Ռուսաստանի դերի թուլացում: Այս նպատակների իրականացումը են-թադրում է ոչ աւել, ոչ պակաս՝ Հայաստանի ոչնչացում:

Հակամարտութեան լուծումը Ադրբեջանին տարածքային զիջումներ անելով եւ միջազգային խաղաղապահ զօրագունդ տեղաւորելով՝ կարող է միայն կարճաժամկէտ լինել: Խաղաղապահներն վաղ թէ ուշ լքելու են չրջանը, մինչդեռ հակամարտութիւնը մնալու է: Նկատի առնելով ուժերի եւ աղբիւրների անհաւասարութիւնը, տարածաչրջանում հերթական անկայունացման առաջին իսկ առիթին Թուրք - ադրբեջանական կողմը չանալու է իր հարցերը նորից ռազմական ուժի միջոցով լուծել: Այսպիսի իրավիճակում՝ Հայաստանի երկարաժամկէտ անվտանգութեան նախադրեալներից մէկն էլ հէ՛նց պահպանելն է տարածքների այն նուազագոյն անհրաժեշտ ռազմավարական խորքը, որ ներկայումս վերահսկում են հայկական զինուած ուժերը: Հայաստանի անվտանգութեան ամենայուսալի երաչխիքը կարող է լինել հայկական ուժեղ պետութիւնը միայն:

6. ՋԱՒԱԽՔԻ ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Անհեւտւում է հայկական Ջաւախքի կենսական նչանակութիւնը Հայաստանի ռազմավարական անվտանգութեան համար: Ջաւախքի հայաթափումը կարող է ունենալ ծանրագոյն հետեւանքներ Հայաստանի համար:

Առաջին. Հայաստանի հիւսիսային յուսալի սահմանը (հայաբնակ Ջաւախքի չնորհիւ) հայ - թուրքական սահմանից ոչ պակաս վտանգաւոր զօտի կը զառնայ: Սահմանների ամրացումն ու դրանց պահպանումը զօրքով հայկական զանճրանին հսկայական զումար կ'արժենայ: Պէտք չէ մոռանալ չրջանում թուրք մեծ-խեթերի վերաբնակեցման՝ Թուրքիայի վայրիացած ու եւրոպացիների պաչտպանած ծրագրերը, որոնց իրագործմամբ Հայաստանի Հանրապետութիւնն ինքնաբերաբար հիւսիսի պաչարման կ'ենթարկուի:

Երկրորդ. Ջաւախքի հայաբնակութեան գործօնը, Հայաստանի չահերին նրա բնական հաւատարմութիւնն ու ազգային արմատները Թիֆլիսին զգալի չափով եւ պահում Թուրքիայի եւ Ադրբեջանի հետ արդէն ձեւաւորուած ռազմավարական գործընկերութիւնը խորացնելուց: Այդ գործօնի բացակայութեան պարագայում վրացական քաղաքականութիւնը տարածաչրջանում կ'ընդունի արդէն բացայայտ հակահայկական ուղղուածութիւն:

Երրորդ. Պէտք չէ մոռանալ Լոռու ներկատմամբ վրացական ախորժակները, որոնք նման պատմական իրավիճակներում վերաճեցին նախայարձակման ու զրաւման (1918թ. վերջ ու 1920թ. վերջ-1921 թ. սկիզբ):

Չորրորդ, Ջաւախքից հայութեան դուրս մղումը, եթէ դա յաչողուի, կը նչանակի հայոց պատմական հայեցիքում՝ հայկական լեռնաչխարհում հայաբնակ կենսատարածքի է՛լ աւելի սեղմում: Հայաստանն ամբողջովին վերացնելու Թուրք - ադրբեջանական նկրտումների համախորքում՝ դա ցեղասպանութեան չարունակուող քաղաքականութեան հերթական օղակ է: Վերջապէս, հայութեան ներկայ ժողովրդագրական ճգնաժամի պայմաններում իրաքանչիւր հայկական զիւղի կորուստը պէտք է անթոյլատրելի համարել: Ցիչեցնենք, որ խօսքն աւելի քան 140 հայկական բնակավայրի մասին է:

Ժամանակն է ճանաչել Ջաւախքում քաղաքական հիմնախնդրի զոյութիւնը, այն, որ Ջաւախքի հայ ժողովրդի իրաւունքներն ու ազատութիւնները ենթարկւում են Վրաստանի կենտրոնական իչխանութիւնների կողմից զանգուածային խախտումների: Անհրաժեշտ է անմիջականօրէն զբաղուել կուտակուած խնդիրների լուծմամբ: Երեւանի կողմից խնդական՝ քաղաքական պատճառ լուծման մատնումը միայն նպաստելու է Ջաւախքում լարուածութեան սրմանը: Իսկ եթէ ռազմական հակամարտութիւն բռնկուի, Հայաստանն այս կամ այն կերպ ընդգրկուելու է, այստեղից իր համար բեեւիք ծայր աստիճան վտանգաւոր հետեւանքներով՝ հարիւր հազարաւոր Ջաւախքի ծնունդ եւ այժմ Հայաստանի քաղաքացիների ու սփիւռքահայերի, ինչպէս նաեւ հասարակութեան հայրենասէր մասի, այդ թւում՝ Արցախեան պատերազմի վետերանների ճնշման տակ:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Հայութեան ռազմավարական դիտակցութեան առողջացումն ու զարգացումը անյետաձգելի խնդիր է, որը պահանջում է պետական որոչակի քաղաքականութիւն: Այս առընչութեամբ բաւարարւենք հետեւեալ եզրայանգումներով.

Առաջին. Հայաստանի անվտանգութեանը վերաբերող քաղաքականութիւնը պէտք է դիտակարօրէն մշակուի, յատկօրէն ձեւակերպուի եւ հայ ժողովրդին ներկայացուի ռազմավարական դիւրըմբռնելի հասկացութիւններով, այլ ոչ թէ դիւանագիտօրէն քօղարկուած, երկիմաստ ճառերով: Ազգային անվտանգութեան եւ ռազմական ընդհանուր քաղաքականութեան հարցերում Հայաստանի իչխանութիւնները ժողովրդի հետ թերաւմներ չպէտք է ունենան, քանի որ աչխարհաքաղաքական արդի ծանրագոյն պայմաններում Հայաստանի զոյատեւման ապահովումը կախուած է լինելու Հայաստանի իւրաքանչիւր բնակչի եւ արտերկրում բնակուող հնարաւորինս չատ հայերի զործուն մասնակցութիւնից: Ազգային անվտանգութեան հայեցակարգի ամենակարճ ժամանակում մշակումն ու հաստատումը, ինչպէս նաեւ հասարակայնութեանը նրա մանրամասն պարզաբանումն ու ներկայացումը ճիշդ ուղղութեամբ արուած քայլ է լինելու:

ԵՐԿՐՈՐԴ. Հարկաւոր է մշակել ու մչտապէս վարել պետական տեղեկատուական - քաղաքական արչաւ, որը կուղած կը լինի հայ քաղաքական դիտակցութեան մէջ արմատաւորելու այնպիսի հասարակական տրամադրութիւններ եւ անհրաժեշտ հասկացութիւններ, ինչպիսիք են տարածքի ռազմավարական բացարձակ արժէքը, ազգային լեզուի, պատմութեան ու մշակոյթի ռազմավարական բացարձակ արժէքը, պատրաստականութիւնը տեւականօրէն դիմադրելու Թուրք - ադրբեջանական ճակատին եւ Ադրբեջանի հետ պատերազմի հաւանական վերսկսմանը, ազգային արժանապատուութեան անձեռնմխելիութիւնն ու պաչտպանութիւնը անհրաժեշտ բոլոր միջոցներով:

ԵՐՐՈՐԴ. Ջաւախքում լարուածութեան նուազմանն է նպաստելու Հայաստանի զեկավարութեան կողմից երկրամասում քաղաքական խնդիրների ոչ երկիմաստ ճանաչումը ու զրանք լուծելու համար Վրաստանի իչխանութիւններին օժանդակելու առաջարկը՝ հաչուի առնելով միջազգային իրաւունքի նորմերը:

ՎԵՐՋԱՊԷՍ, Հայութեան ռազմավարական զիտակցութեան զարգացմանը կարող է նպաստել ռազմավարական մոգի լինքնուրոյն, բուն հայկական զպրոցի ստեղծումը որպէս հայկական պետութեան ազգային անվտանգութեան համակարգի առաջնային բաղկացուցիչ: Այս նպատակով հարկաւոր է արագացնել ռազմավարական հետազոտութիւնների պետական զիտահետազոտական կենտրոնների ստեղծումը, որոնց գործունէութիւնն ուղղած լինի նախագահի, կառավարութեան, ԱԳՆ-ի եւ ուժային կառոյցների տեղեկատուական - վերլուծական պահանջմունքների բաւարարումը: Միայն այդպիսի կենտրոններում (եւ նրանց չուրջ) հնարաւոր կը լինի հեռանկարային պետական կազմեր պատրաստել Հայաստանի ռազմավարութեան եւ անվտանգութեան հարցերով:

(Շար. 3 եւ վերջ)

«ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԸ ԶՕՐՈՒԹԵՆԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ»

Ա. ԹՈՓՈՉԵԱՆ

Այս խորագիրով(*) Ֆրանսերէն հատոր մը լոյս տեսած է: Հեղինակը երիտասարդ իրաւաբան մըն է. Սեւակ Թորոսեան որ տոքթորայի ատարտաճառին նիւթ ընտրած է ԼՂՀ-ն, յետոյ հատորի վերածած աչխատութիւնը: Անոր ներկայացումը տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 30 Զորեքչաբթի երեկոյեան, Ազգային Ժողովի չէնքին մէկ սրահին մէջ, հովանաւորութեամբ Ֆրանսա - Հայաստան բարեկամութեամբ Խորհրդարանական խումբին նախագահ Ֆ. Ռոչպլուանի:

Ան ողջոյնի խօսքով՝ Ղարաբաղ կատարած ղոյղ այցերուն խոր տպաւորութեամբ անդրադարձաւ հոն արձանագրուած դրական փոփոխութիւններուն, 2005-ի հանգանակութեան յաջողութեան ու զոհունակութիւն յայտնեց Ղարաբաղի մասին Ֆրանսերէն հատորի մը հրատարակութեան երեւոյթին:

Հեղինակը մեկնելով 1988ի ցոյցերէն ու բանք Սեւփանակերտէն ու Երեւանէն տարածուեցան Սփիւռքի զրեթէ բոլոր անկիւնները, անպրազարձաւ Ղարաբաղեան պետութեան հիմնումին, պատմական ենթախորքին, միջազգային հանրութենէն ճանչցուած չըլլալու պայմաններուն մէջ անորոչութեան մատնուած ապագային:

Ճիշդ էր որ ԼՂՀ-ն ունէր հող, անոր վրայ ապրող ժողովուրդ, պետական կազմ, դրօչակ, բայց ժողովուրդներու ինքնորոչման իրաւունքին դէմ հողային ամբողջականութեան սկզբունքին ներկայի զերակչռութիւնը կը թելադրէր խնդրին հարցականը: Ատոր քով ան խօսեցաւ նաեւ միջազգային հանրութեան ճանաչումէն զրկուած նման ամբողջութիւններու միասնութեամբ նոր իրականութեան մը հեռանկարին մասին:

Հարցումներու բաժինէ մը եղաւ խօսք առնելու հրաւիրուեցան ԼՂՀ Ֆրանսայի ներկայացուցիչը Յովիկ Գէորգեան եւ Թեանը վերաբերող քաղաքականութիւնը պէտք է դիտակարօրէն մշակուի, յատկօրէն ձեւակերպուի եւ հայ ժողովրդին ներկայացուի ռազմավարական դիւրըմբռնելի հասկացութիւններով, այլ ոչ թէ դիւանագիտօրէն քօղարկուած, երկիմաստ ճառերով: Ազգային անվտանգութեան եւ ռազմական ընդհանուր քաղաքականութեան հարցերում Հայաստանի իչխանութիւնները ժողովրդի հետ թերաւմներ չպէտք է ունենան, քանի որ աչխարհաքաղաքական արդի ծանրագոյն պայմաններում Հայաստանի զոյատեւման ապահովումը կախուած է լինելու Հայաստանի իւրաքանչիւր բնակչի եւ արտերկրում բնակուող հնարաւորինս չատ հայերի զործուն մասնակցութիւնից: Ազգային անվտանգութեան հայեցակարգի ամենակարճ ժամանակում մշակումն ու հաստատումը, ինչպէս նաեւ հասարակայնութեանը նրա մանրամասն պարզաբանումն ու ներկայացումը ճիշդ ուղղութեամբ արուած քայլ է լինելու:

ԵՐԿՐՈՐԴ. Հարկաւոր է մշակել ու մչտապէս վարել պետական տեղեկատուական - քաղաքական արչաւ, որը կուղած կը լինի հայ քաղաքական դիտակցութեան մէջ արմատաւորելու այնպիսի հասարակական տրամադրութիւններ եւ անհրաժեշտ հասկացութիւններ, ինչպիսիք են տարածքի ռազմավարական բացարձակ արժէքը, ազգային լեզուի, պատմութեան ու մշակոյթի ռազմավարական բացարձակ արժէքը, պատրաստականութիւնը տեւականօրէն դիմադրելու Թուրք - ադրբեջանական ճակատին եւ Ադրբեջանի հետ պատերազմի հաւանական վերսկսմանը, ազգային արժանապատուութեան անձեռնմխելիութիւնն ու պաչտպանութիւնը անհրաժեշտ բոլոր միջոցներով:

ԵՐՐՈՐԴ. Ջաւախքում լարուածութեան նուազմանն է նպաստելու Հայաստանի զեկավարութեան կողմից երկրամասում քաղաքական խնդիրների ոչ երկիմաստ ճանաչումը ու զրանք լուծելու համար Վրաստանի իչխանութիւններին օժանդակելու առաջարկը՝ հաչուի առնելով միջազգային իրաւունքի նորմերը:

ՎԵՐՋԱՊԷՍ, Հայութեան ռազմավարական զիտակցութեան զարգացմանը կարող է նպաստել ռազմավարական մոգի լինքնուրոյն, բուն հայկական զպրոցի ստեղծումը որպէս հայկական պետութեան ազգային անվտանգութեան համակարգի առաջնային բաղկացուցիչ: Այս նպատակով հարկաւոր է արագացնել ռազմավարական հետազոտութիւնների պետական զիտահետազոտական կենտրոնների ստեղծումը, որոնց գործունէութիւնն ուղղած լինի նախագահի, կառավարութեան, ԱԳՆ-ի եւ ուժային կառոյցների տեղեկատուական - վերլուծական պահանջմունքների բաւարարումը: Միայն այդպիսի կենտրոններում (եւ նրանց չուրջ) հնարաւոր կը լինի հեռանկարային պետական կազմեր պատրաստել Հայաստանի ռազմավարութեան եւ անվտանգութեան հարցերով:

(Շար. 3 եւ վերջ)

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐՈՒ ՔՕԱՆԱՄԵԱԿԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 25ին, Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ եւ մօտ երկու հարիւր հանդիսականներու ներկայութեան, տեղի ունեցաւ Վենետիկի Ֆա՛ Ֆոսքարի համալսարանի հայ լեզուի եւ մշակոյթի ամառնային խըմբագեալ դասընթացքներուն քսանամեակին նշումը:

Երեկոյթին բացումը կատարեցին նախ Թիլսա Խաչիկօղլու՝ հայերէն, ապա՝ Փօլէթ Գուէման՝ ֆրանսերէն: Անոնք ըլլորհակալութիւն յայտնեցին ներկաներուն, ֆրանսական հեռատեսիլէն Պ. Ժան-Փիէր Անքերիին, Հայց. եկեղեցիէն Շաւիլի հոգեւոր հովիւ Գրիգոր Աբգ. Խաչատրեանին եւ Աւետիս Ա. Քհնյ. Պաչատրեանին, Հայաստանի Փարիզի դեսպանը Է. Նալպատեան:

Առաջինը խօսելէ ետք Ղարաբաղի անկախացումի պահանջին եւին պահուած եղերական ապնցեալին մասին, հարց տուաւ թէ հոդային ամբողջականութեան նախամեծար համարուած կանոնը կրնա՞ր ամբողջական երաշխիք ըլլալ Ղրիմի մը կայունութեան եւ խաղաղութեան: Է. Նալպատեան խօսեցաւ լուծումի քանակցութիւններուն ընթացքին մասին. կար հանրաքուէի հեռանկարը, բայց Աղրբէջանի անկայուն կեցուածքը ամէն փուլին կասկած ներշնչող ազդակ էր:

Ֆ. Ռոշլոյան փակումի խօսքով առաջադրեց այլ ուշագրաւ պատասխան մը տուաւ հարցատէրերու այն հետաքրքրութեան թէ Ղարաբաղի վերջնական նըպատակը ի՞նչ կարգավիճակի կը ձգտէր. յարատեւել որպէս անկախ պետութի՞ւն, թէ վերամիանալ Հայաստանի ու ըլլալ անոր մէկ գաւառը: Ան ըսաւ թէ երբ առաջին անգամ հանդիպած էր Ռ. Քոչարեանի, ան Ղարաբաղի նախագահն էր, Հայաստանի նախագահը Լ. Տէր Պետրոսեան գինք Հայաստան հրաւիրեց որպէս վարչապետ, իսկ այսօր ան Հայաստանի նախագահն է:

Ա. Թ.

(*) **Le Haut Karabagh arménien**
Un Etat virtuel ?
L'Harmattan — 2005

Ընդհանրին, Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցիէն Հ. Յովհաննէս Քէլէճեանին եւ Հ. Գաբրիէլ Սահակեանին, ինչպէս նաեւ հայկական միութիւններու, դպրոցներու եւ մամուլի ներկայացուցիչներուն, որոնց կարգին "Յառաջ"ը: Ցիշուեցաւ նաեւ որ այս տարեդարձը նախ նշուած էր այս ամառ Վենետիկի մէջ, ապա Սեպտեմբերին Երեւան եւ այսօր, երրորդ անգամ ըլլալով՝ Փարիզ: Այս երեկոյթը կազմակերպուած էր դասընթացքներուն ուսուցիչներուն եւ աշակերտներուն կողմէ եւ կը վայելէր հիմնադիր՝ Հ. Լեւոն Զէքիեանի ներկայութիւնը, որ այս առիթով Վենետիկէն յատկապէս ժամանած էր:

Առաջին խօսք առնողը եղաւ Փարիզի Նուպարեան դրադարանի տնօրէն՝ պատմաբան Յարութիւն Գէորգեան, որ եօթը տարիներու իր դասախօսական փորձէն ներշնչուած, ամփոփ ձեւով պատկերացուց դասընթացքներուն մասնակցողներուն ինքնութիւնը ու պահանջները. անոնց թիւը որ ըստ տարիներու կը տատուբերի 40ի եւ 70ի միջեւ, կ'ընդգրկէ երկու զանգուած. նախ հայկական ըմպիւռքէն հետաքրքրուող անձեր, եւ նաեւ ընդհանուր առմամբ օտար ծագումով, արեւելագէտներ եւ հետազօտողներ: Խօսք պիտի առնէր նաեւ ԻՆԱԼԿՕ-ի հայերէնի ամպիոնի վարիչ՝ Անահիտ Տօնապետեան որ սակայն առողջական պատճառներով բացակայ էր:

Այսպէս, երեկոյթը չարունակուեցաւ դեղարուեստական բաժինով մը. նախ ելոյթ ունեցաւ "Կոչնակ" եւ "Ակն" հոմոյթներու մենակատար՝ Վիրժինի Քեռովբեան, որ մեկնաբանեց զմայլելի չարականներ: Անոր յաջորդեց Մանուկ Ադամեան, որ արտասանեց Սիամանթոյի "Դարերու վրէժը", ուր տաղանդաւոր բանաստեղծը կ'աղաղակէ "Ես եմ, ես եմ. իմ անունս է պայքար եւ վախճանս՝ յաղթանակ":

Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ պարիթոն Մկրտիչ Մկրտիչեան, որ Գրիգոր Ամարեանի դաշնակի ընկերակցութեամբ երգեց Կոմիտասի քանի մը կտորներ, իտալական արիաներ ինչպէս նաեւ Նարեկացիի "Հաւուն Հաւուն"ը, "ա ֆափելա":

Քիչ մը երկար դադարէ մը վերջ, երեկոյթին երկրորդ մասը բացաւ 18 տարիներէ ի վեր Վենետիկի մէջ դասախօս՝ երաւանդ Պարէտ Մանուկ: Ան դասընթացքներուն մանրամասն պատմականը ըրաւ եւ փոխանցեց հետաքրքրական տեղեկութիւններ. այսպէս, տեղեկացանք որ դասերը կ'ընթանան երեք մակարդակներով եւ որ քսան տարիներու ընթացքին անոնց հետեւած են 747 անձեր, որոնց մէկ հինգերորդը օտար: Նշելի է նաեւ 56 ուսուցիչներու մասնակցութիւնը: Մաղթելի պիտի ըլլար որ յարդելի դասախօսը իր նիւթը աւելի ամփոփ ձեւով ներկայացնէր որպէսզի որոշ ճանճրոյթ մը չներշնչէր սրահէն ներս:

Կրկին վերադառնալով դեղարուեստական բաժինին, Վիրժինի Քեռովբեան այս անգամ Անոյշ Տամատպետեանի քամանչայի ընկերակցութեամբ երգեց Կոմիտասի մշակած քանի մը ծանօթ կտորներ: Այս երկրորդ բաժինը աւարտեցաւ Ռոպին Թաշճեանի երգերով: Ան, "Նաւասարդ" նուագախումբի ընկերակցութեամբ ու նաեւ ութ հոգիներէ բաղկացած երգչախումբով մը մեկնաբանեց Թաթուլ Ալթունեանի, Խաչատուր Աւետիսեանի եւ Սայաթ Նովայի ժողովրդական եւ կրօնական ստեղծագործութիւններէն, ոգեւորելով հանդիսականները:

Երեկոյթին վերջին խօսքը վերապահուած էր դասընթացքներուն հիմնադիր՝ փրոֆ. Հ. Լեւոն Զէքիեանին: Ան շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր ներկաներուն, կազմակերպիչներուն եւ յատկապէս Ռոպին Թաշճեանին որ այս նախաձեռնութեան կենդանի ոգին հանդիսացած էր: Ապա, ուսուցիչներու եւ աշակերտներու կողմէ շնորհաւորական դիր մը ըստանալէ վերջ, Վարդապետը ուզեց մատնանշել կարեւորութիւնը այս դասընթացքներուն որոնք "մշակութային հարստ ժառանգութեան մը եւ ինքնութեան մը փոխանցումի յաղող փորձ մըն են: Ան, հակառակ տարիէ տարի ծաւալող նիւթական եւ այլ բնոյթի դժուարութիւններու, պարտի չարունակուիլ եւ ալ աւելի ծաղկիլ":

Մենք ալ կամք ու կորով կը մաղթենք սիրելի Հայր Լեւոնին որպէսզի այս ազգօգուտ ձեռնարկը յարատեւէ:

ՀՐԱՏ ՀՐԱՉԵԱՆ

Ց.Գ.. – Նշենք որ այս բանաստեղծին առաջին գիրքը լոյս տեսած է 270 էջնոց «Ցուշամատեան» մը, ուր մանրամասն ներկայացուած է դասընթացքները հովանաւորող Պօ-Արաքս մշակութային ընկերակցութեան գործունէութիւնը, ճոխացած՝ լուսանկարներով: Այս գիրքը, որ կազմած է Սալբի Գասպարեան, կարելի է ստանալ դիմելով հետեւեալ հասցէներուն.–

Associazione culturale Padus-Araxes
Universita degli Studi di Venezia
Dipartimento di Studi Eurasiatici
San Polo 2035
30125 VENEZIA — ITALY

կամ՝

info@padus-araxes.com

ՋՕՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ ՄՐՑԱՆԱԿԸ ՇԱՀԱԾ Է ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ ՍԵՒԱՆ ԿԱՐԻՊԵԱՆ

Ջօրեան հիմնարկի տնօրէնն խորհուրդը Նոյեմբեր 29 թուակիր զեկուցագրով մը կը տեղեկացնէ թէ իր առաջին մրցանակին (10 հազար տոլար) արժանի նկատած է Ֆրանսայէն Սեւան Կարիպեանը: Իրաւաբանութեան ուսումէն ետք ան ներկայիս տոքթորայի գոյդ աշխատանք կը տանի Փարիզ Ժ. եւ Ժընեւի համալսարաններուն մէջ: Մասնագիտական հետաքրքրութեան նիւթ ըրած է մարդկութեան դէմ ոճիրներու յղացքը, այդ կարգին հայկական ցեղասպանութիւնը, եւ օրէնքի պահանջքը: Մէյթրիզը նոյնպէս կատարած է Ժընեւի համալսարանին մէջ, 1997ին:

Ինք Ջօրեանի նման հիմնարկէ մը մրցանակի արժանի նկատուիլը պատիւ համարելով, ըսած է թէ ըստ իրեն ցեղասպանութեան հետազօտութեան լաւագոյն ճամբաներէն մէկը օրինական շրջանակին մէջ նկատի առնել է այդ ոճիրը, քանի որ ցեղասպանութիւնը միջազգային օրէնքով ոճիր մըն է:

Ջօրեանի մրցանակը կը տրուի ցեղասպանութեան նիւթով տոքթորայի աւարտաճառի աշխատանքներու, կամ ցեղասպանութիւններու բաղդատական ուսումնասիրութեան: 2006ի մրցանակին համար հարկ է դիմում ներկայացնել մինչեւ Փետրուար 28:

zoryan@zoryaninstitute.org
Attn: Mr. G. Shirinian, director.

ՄԻԼԱՆՈՅԻ ՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷՆ

Միլանահայ գաղութի կեանքէն ներս այս առաջին անգամն է, որ Հայրապետական Կոնդակ մը կը շնորհուի, ոչ թէ անհատի մը իր բարերար, անձնուէր, ազգային եւ եկեղեցական գործունէութեան համար, այլ ընկերակցութեան մը եւ զայն վարող վարչութեան: Այսօր՝ Կիրակի, Դեկտեմբեր 4, Միլանոյի "Հայ Տուն"ը իր յիսնամեայ (1953 – 2003) գործունէութեան համար, շնորհիւ Իտալիոյ Հայոց հոգեւոր հովիւ Հ. Առէն Շահէնեանի բարեխօսութեան, պարգեւատրուեցաւ Գաղրեզին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի շնորհած կոնդակով:

Մափահարութիւնները եւ գնահատանքները կ'երթան նախ եւ առաջ հիմնադիրներուն, որոնք ոչինչ խնայեցին այս վսեմ առաքելութեան իրականացման համար: Յաջորդող վարչութիւնները եւ անոնց թիկունք կանգնող հարիւրաւոր միլանահայ գաղութը իր աշխարհիկ եւ հոգեւորական մարմիններով արժանավայելօրէն չարունակեցին հիմնադիրներուն սկսած աշխատանքը, վառ պահելով Հայ Տունը արտաքին գաղափարական եւ յարանուանական խորութիւններու:

Միլանոյի Ս. Քառասուն Մանկունք Հայց. Եկեղեցւոյ կիրակնօրեայ հանդիսաւոր պատարագի ընթացքին, որ մատոյց Հայր Առէնը եւ ճոխացուց եկեղեցւոյ դպրաց դասը, "Ուրախ լեր" շարականով սկսաւ կոնդակի արարողութիւնը Հ. Գեղարդ Աբգ. Վահունիի առաջնորդութեամբ. ապա անոր ընթերցումէն ետք, հայրապետական դիրն ու չքանչանը տրուեցաւ ներկայ վարչութեան առենապետուհի Տիկին Արմինէ Սրապեանին: Ան իր շնորհակալական խօսքերուն մէջ յիշեց հիմնադիրները եւ այս պատիւը որ շնորհուեցաւ իրենց, ուզեց բաժնել բոլոր վարչութիւններուն եւ գաղութի բոլոր անդամներուն հետ:

Ցաւարտ պատարագի եկեղեցւոյ սրահին մէջ եղաւ ճոխ հիւրասիրութիւն մը ջերմ կենացներով եւ բարեմաղթութիւններով:

ԿԵՂԵԼ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

Livres reçus

LE FIGUIER DE MON PERE
Récit

VARTAN BERBERIAN
Ed. Anne Carrière
Paris 2005

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

Անթիլիասի Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Մայր Տաճարին մէջ, Հինգշաբթի, Դեկտ. 1ին, տեղի ունեցած է ազգային-կուսակցական գործիչ Մելքոն Էպլիղաթեանի յուղարկաւորութիւնը, նախագահութեամբ Գերաս. Տ. Գարեգին Ա. կաթողիկոսին, որուն խօսքը (արաբերէն) կարդացած է Լիբանանի Հայոց առաջնորդ Գեղամ Եպսկ. Խաչերեան: Ներկայ եղած են Հանրապետութեան նախագահի եւ վարչապետին ներկայացուցիչները, ինչպէս նաեւ հանգուցեալին եղբայրը՝ Մէթր Գրիգոր Էպլիղաթեան, Սուրիոյ խորհըրդարանի նախկին անդամ: Վեհարանի ընդունելութեան դահլիճին մէջ, խօսք առած է երեսփոխան Ցակոբ Բազրատունի (արաբերէն), ապա, ղեկավարատան մէջ, յանուն Համազգայինի կեդրոնական վարչութեան եւ կազմակերպութեան բոլոր անդամներուն խօսք առած է Ցակոբ Պաեան, յանուն Հ.Ց.Դ. կեդրոնական կոմիտէի, մարմիններուն եւ «Ազդակ» օրաթերթի արտայայտուած Տիգրան Ձինպաշեան, հուսկ սրտի իր խօսքը ըսած է ողբացեալին տղան, Նորայր Էպլիղաթեան: Մելքոն Էպլիղաթեանի մարմինը ամփոփած է Հ.Ց.Դ. պանթէոնը եւ ներկաները հաւաքաբար «Վէրքերով լի» խմբերգով հրաժեշտ տուած են ազգային գործիչին եւ իրենց ընկերոջ:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Տիրամայր Նարեկի Հայ Կաթողիկէ Լկեղեցւոյ մէջ, Նոյ. 20ին, տեղի ունեցած է Գրերու Գիւտի 1600–ամեակը: Բարի գալուստի խօսքով հանդէս եկած է օրուան հանդիսավարը՝ Մարօ Փաչայեան-Ճանպազեան, ապա, բացման խօսքը արտասանած է Հայ Կաթողիկէ Միութեան ատենապետը՝ Ստեփան Փաչայեան, համառօտ անդրադարձ մը ընելով Մեսրոպեան հրաշագործութեան վրայ: Օրուան բանախօսը եղած է Գէորգ Ծ.Վ. Զապարեան, որ բացատրած է օրուան խորհուրդը եւ չօշափած է երեք նիւթ՝ «Հայոց Գրերու Գիւտը եւ անոր պատմական նշանակութիւնը», «Հայոց Գրերու Գիւտը եւ Հայոց մշակոյթը» եւ «Հայոց Գրերու Գիւտը եւ Հայ Եկեղեցին»:

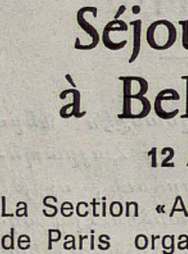
***

ՊԼԷՐՈՒԹի Ազգային առաջնորդարանին մէջ, կազմակերպութեամբ Լիբանանի Հայ Դատի մարմնին եւ հովանաւորութեամբ Լիբանանի Հայոց Թեմի, Նոյ. 4ին, տեղի ունեցած է «Հայերը Լիբանանի մէջ» վաւերագրական ժապաւէնին բեմադրիր Գարմէն Լապաքիի եւ քնադրին հեղինակ լրագրող Նիտալ Այուպի պարզեւատրումը: Բուն պարզեւատրումը կատարուած էր Հոլիվուտի «Արփա ինթերնէյշընըլ Ֆիլմ ֆեսթիվալ»ի ընթացքին, երբ փաստանկարը ստացած էր բարձրագոյն մրցանակը (տես՝ "Յառաջ", Նոյ. 24): Հայ դատի մարմնին կողմէ ձեռնարկին բացումը կատարած է Ալիս Պօղոսեան, որ նշած է թէ 90 վայրկեանոց «Հայերը Լիբանանի մէջ» ժապաւէնը խոր լռութեան կը մատնէ մարդ արարածը, մանաւանդ Հայը, որովհետեւ խոր ապրումներով եւ հաւատքով ծրագրուած եւ պատրաստուած ժապաւէն մըն է: Ցոյս յայտնած է նաեւ որ «Հայերը Լիբանանի մէջ» փաստանկարը միակ եւ որք նախաձեռնութիւն մը չըլլայ: Ապա, խօսք առած են ժապաւէնին բնադրի հեղինակը Նիտալ Այուպ, բեմադիրը՝ Գարմէն Լապաքի, լիբանահայ թեմի առաջնորդը՝ Գեղամ Եպսկ.: Ձեռնարկին աւարտին, Գարմէն Լապաքի եւ Նիտալ Այուպ պարգեւատրուած են Հայ Դատի մարմնին կողմէ տրուած յուշանուէրներով: Ցուցադրուած են նաեւ ժապաւէնէն ընտրուած տեսարաններ:

(Շար. Ա. էջէն)

զրկան էջք մը կատարել եւ չէ յաջողած ու ջախջախուած է չէնքին վրայ։ Օդանաւը՝ Հերթիւլ Սէ–130 մըն է հին, ինչպէս իրանեան օդային ուժերու դրեթէ բոլոր օդանաւերը եւ օդանաւին անկումը պայթում մը պատճառած է, որու յաջորդած է բուռն հրդեհ մը տարածուած 10 յարկանի չէնքին վրայ։

ՊԱՂՏԱՏԻ ոստիկանական ակադեմիային առջեւ ամէնասպանական նոր ռմբափորձ մը գործուած է Դեկտ. 6ի առաւօտեան, որու հետեւանքով 36 ոստիկան մեռած է։ Նոյն օրը Ամերիկացի մըն ալ առեւանգուած է։ Ալ–ձեզիրայի սփոած մէկ տեսերիզով Իրաքի Իսլամական Բանակը տէր եղած էր առեւանգումին եւ 48 ժամ պայմանաժամ տուած էր ԱՄՆ–ու որ ազատ արձակէ իրաքեան բանտերու բանտարկեալները, այլապէս կը սպառնայ սպանել Ամերիկացին՝ Ռոնալտ Շուլց՝ "ապահովութեան խորհրդական" մը, որ կ'աշխատի Վերաշինութեան նախարարին համար։ Ոչ մէկ լուր կար Ֆրանսացի պատանդէն։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՄԱՐՍԷԼ

Մարսէյլ քաղաքի "Սօսէ Մայրիկ" մասնաճիւղի տարեկան

ԼՕԹՕՆ

կիրակի, Դեկտեմբեր 11, ժամը 15ին, *Հայ Մշակոյթի տունը։*

12-14 rue Saint Bazile — Marseille 1er

Բազմաթիւ նուէրներ.

□

Section **«A. Tathéossian»** de PARIS

Séjour familial à Bellefontaine

12 AU 19 FEVRIER

La Section «Archalouys TATHEOSSIAN» de Paris organise son séjour familial dans le centre de vacances à Bellefontaine (JURA).
Ambiance arménienne assurée!!!

Venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre!!!

Renseignements et inscriptions auprès de :

- Araxie **01. 39. 83. 71. 19** (19h à 21h);
- Alice **01. 42. 93. 03. 56** (19h à 21h).

Date limite d'inscription : 15 JANVIER

l'UNION CULTURELLE FRANCAISE DES ARMENIENS DE FRANCE — U.C.F.A.F. donnera son

REPAS AMICAL ET TRADITIONNEL DE FIN D'ANNEE

invitée d'honneur
LIZ SARIAN

le dimanche 11 décembre à 12h30
6, Cité du Wauxhall — 75010 PARIS
(métro République)

Repas de fête
Animation artistique
Tombola

Participation : 35 euros

Réservations
auprès de Tante Suzanne :
☎ **01 39 90 66 28**

UCFAF: www.ucfaf.com

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԵԿԱ'ՅՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ...

ՈՒՐԲԱԹ, Դեկտեմբեր 9, ժամը 9·30ին.– Ցղուքիւն Ս. Աստուածածնի ի յԱննայէ

Իսի–լէ–Մուլինոյի Ս. Մարիամ Աստուածածին ոկեղեցին.–

6 Avenue Bourgain —
92130 Issy-les-Moulineaux

Դիւերային եւ Առաւօտեան ժամերգութեամբ։

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՕԹՄԱՆ 75ԱՄԵԱԿ

ԿԻՐԱԿԻ, Դեկտեմբեր 11.–

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս–Պետրոս եկեղեցւոյ օծման 75ամեակի առիթով կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Յատուկ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյս հանգուցեալ բարերարներուն, հոգաբարձութեանց անդամներուն եւ բոլոր սատարողներու հոգիներուն համար։

Ժամը 13·30ին, Ալֆրվիլի "Ռուժէ Տէլմաս" սրահին մէջ (ռիւ տը Ռոմ) կը տրուի ընդունելութիւն։

Կը հրաւիրենք մեր ժողովուրդի զաւակները որ այս առիթով վերանորոգեն իրենց ուխտերը։

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի վարչութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած Հ.Մ.Ը.Մ.–ականներու յիշատակին, կիրակի, Դեկտ. 11ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր տաճարին մէջ, յաւարտ պատարագի։

Centre Culturel SAINT MESROB

LES SOIREES CULTURELLES ET LITTERAIRES
«LUMIERE, VERITE ET LIBERTE»

Jeudi 15 décembre à 20h30
PROJECTION DE DIAPOSITIVES
sur le thème

CORPUS DES KHATCHKARS

Conférence donnée par
MICHEL BASMADJIAN
et
HAROUTIOUN KHATCHADOURIAN
Présentation de
KAREN SIMONIAN

10 bis rue Thouin
Paris Vème
Métro : Cardinal Lemoine, Monge

— Entrée libre —
Cocktail

SALON DU LIVRE ARMENIEN

ARMEN'LIVRES

Sous le parrainage de **René ROUQUET**
Député-maire d'Alfortville

16 / 17 et 18 décembre de 11h à 19h

à l'Espace culturel «LE 148»
148 rue Paul-Vaillant Couturier ALFORTVILLE

Programme

VENTE DE LIVRES pour tout public
MISE A L'HONNEUR DE «HARATCH» à l'occasion de son 80e anniversaire

VENDREDI 16 DECEMBRE

Matin — RECEPTION DE CLASSES
20h30 — DEBAT: LA TRADUCTION
avec Janine Altounian, Mireille Besnilian et Krikor Beledian.

SAMEDI 17 DECEMBRE

17h — RENCONTRES ET DEDICACES D'AUTEURS

DIMANCHE 18 DECEMBRE

15h — RENCONTRES ET DEDICACES D'AUTEURS
16h — SPECTACLE POUR ENFANTS: Contes arméniens
«Du ciel d'Arménie, trois abricots sont tombés...»

Organisé par
la **MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE**
RENSEIGNEMENTS 01 43 76 55 89

LES ACTIVITÉS DU CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

Directeur Khatchig YILMAZIAN

DECEMBRE

● ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հայ գիրերու գիւտի 1600ամեակին առթիւ լոյս տեսած գրքոյկի ներկայացում
Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 13, ժամը 21ին
Սահակ–Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնին մէջ
339 avenue du Prado — 13008 Marseille
"Հայոց գիրերու դերը այսօր, ստեղծումէն 1600 տարի յետոյ"
Կը բանախօսէ՝ ՓՐՈՖ. ՌՕՊԻՐ ՏԷՐ–ՄԵՐԿԵՐԵԱՆ
"Գիրերու ստեղծումը"
Կը բանախօսէ՝ ՓՐՈՖ. ԱԼՊԻՐ ԽԱԶԻՆԷՃԵԱՆ
"Առաջին շաբաթականները, Մեսրոպ Մաշտոց եւ Սահակ Պարթեւ"
Կը բանախօսէ՝ ԽԱԶԻԿ ԵՐԼՄԱԶԵԱՆ

Nouvelle Association à Grenoble

COMMUNIQUE

Comme suite à l'Assemblée Générale constitutive du 21 octobre 2005, nous avons l'honneur de porter à votre connaissance la création de l'association dénommée :

«Maison de la Culture Arménienne de Grenoble et du Dauphiné (M.C.A.G.D.)»

Depuis 1983, la Maison de la Culture Arménienne de Grenoble et du Dauphiné (M.CA.G.D.) constituait un secteur d'activité relevant des statuts du Club des Arméniens de Grenoble (C.A.G.) qui en a été le créateur et en assurait seul la responsabilité de gestion. Répondant à une volonté d'ouverture à toutes les composantes de la communauté, la nouvelle association est désormais devenue une entité indépendante dotée de la personnalité juridique de plein exercice.

Association loi 1901, reconnue d'utilité publique, ses statuts ont été déposés et enregistrés en Préfecture de l'Isère : récépissé de déclaration de création de l'association n° 0381032627 en date du 2 février 2005 (Journal Officiel du 19.02.05).

Elle a pour but :

- favoriser le rapprochement de la communauté d'origine arménienne existante à Grenoble et dans le département;
- développer et mettre en valeur le patrimoine culturel et artistique arménien;
- promouvoir les échanges franco-arméniens, ainsi que les échanges avec les autres communautés;
- apporter une assistance sociale et éducative aux primo-arrivants arméniens : par l'enseignement de la langue française et arménienne aux enfants, aux jeunes et aux adultes. L'aide aux démarches administratives;
- accueil et animation destinés aux personnes du troisième âge,
- favoriser l'insertion des jeunes dans les activités associatives par le sport et la culture;
- perpétuer les traditions arméniennes;
- elle s'interdit toute activité à caractère politique.

Cette Assemblée Générale a procédé à l'élection d'un Conseil d'Administration de 26 membres, lequel a alors porté à la Présidence Monsieur Daniel MARANDJIAN.

La première réunion du Conseil d'Administration en date du 25 octobre 2005 a mis en place le Bureau de l'association :

- **Président :** MARANDJIAN Daniel
- **Vice-Présidents :** AVAKIAN Isabelle, BALOYAN-BERLIOZ Astrig, FORESTIER Jean, MOVSISYAN Hasmig
- **Trésorier :** HAMPARTZOUMIAN Robert
- **Secrétaire :** MAMOURAN Robert
- **Secrétaire adjoint :** BALOYAN Gérard

Avec cette nouvelle structure, notre centre culturel entame une nouvelle étape de son développement, pour répondre toujours mieux aux impératifs de ses missions tant en direction de la communauté arménienne dans son ensemble, qu'à l'égard des institutions, collectivités et partenaires du monde associatif de Grenoble et du département de l'Isère.

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայաստանէն տիկին մը ամբողջ օրուան համար տարեց կամ երախայ խնամելու աշխատանք կը փնտռէ։

Դիմել՝
Մարիամ Շիպոյեանի
Հեռ. – 06·98·02·74·08

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 9
VENDREDI
9 DECEMBRE
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՁԱԳԱՆՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱԽԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

81ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻԻ 21·341 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 81e ANNEE — N° 21·341

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԸ ՀԱՆԳԱՆԱԿԵՑ ՄՕՏ 8 ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐ

Եւրոպայի Ֆոնկթոնէն եօք Նոյ. 24ին ԱՄՆ կատարուած թէլէթոնով ընդամէնը մօտ ութ միլիոն (7·770·000) տոլար հանգանակուած է ի նպաստ Արցախի վերականգնումի ծրագիրներուն: Անոնց առաջինը, ինչպէս զրուեցաւ արդէն, կը վերաբերի Մարտակերտի շրջանին որ Հիւրաբերի Մարտակերտի շրջանին որ Հիւսիս – Հարաւ կառուցին վերջին հատուածին չինուելնէն եօք նախաձեռնելի առաջին ծրագիրը պիտի ըլլայ: Պատերազմէն ծանրօրէն տուժած շրջանը պէտք ունի կարեւոր զօրակցութեան:

2005ի հանգանակութեան գլխաւոր յատկանիշը ժողովրդային միահամուռ մասնակցութիւնն էր. ինչպէս ըսած է գործադիր տնօրէն Նայիրա Մելքումեան, Հայաստանէն, ԱՄՆ-էն եւ Եւրոպայէն ամէնէն աչխոյժ հետաքրքրութիւնը ցոյց տուած են ոչ թէ մեծահարուստներ, այլ միջին դասու պատկանողներ: Անոնց մէջ ալ գերակչիռ եղած են երիտասարդներու, միջին տարիք ունեցողներու խումբերը:

«ՊՈԼՍՈՑ ՁՈՒՆԱՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ Է» Կ'ԸՍԵՆ ԱՄՆ

Ծանօթ է որ Պոլսոյ Ձունաց Պատրիարքին "տիեզերական" տիտղոսը միշտ մերժուած է Թրքական իշխանութիւններու կողմէ: Անոր մէջ գերիշխանութեան միտումները նշմարելու պատրուակով Անգարա ամէն առիթով կը փորձէ սահմանափակել Պատրիարքին ազդեցութեան գօտին:

Այս վէճին առընչութեամբ ԱՄՆ-ու Արտաքին գործերու նախարարութիւնը մասնաւոր յիշեցում մը կատարած է Անգարայի, չհետելու համար թէ Ձունաց Պատրիարքը կը նկատէ "տիեզերական պատրիարք":

Նոյն յիշեցումին մէջ տեղ գտած են երկու այլ կէտեր ալ. առաջինը Թուրքիոյ կրօնական ազատութիւններու մարզին կը վերաբերի, երկրորդը Հէյպէլի կղզիի Ձունական դպրեվանքին վերաբացումին: Ուշադրութիւնը կը փափաքի որ կրօնական ազատութեան մարզին աւելի լուրջ վերաբերին Թրքական իշխանութիւնները, իսկ դպրեվանքը պէտք է վերաբացուի: Ինչպէս ձ. Պուշ արդէն ըսած է Թուրքիոյ վարչապետին, Ցունիսի իրենց հանդիպումին ընթացքին:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀՐԱՊԱՐԱԿ ՊՐԱԶԻԼԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 26ին հանդիսաւոր արարողութեամբ մը Պրազիլի Ս. Խոսէ տօ Ռիօ Փրէթօ քաղաքին մէկ հրապարակը "Հայաստան" մկրտուած է: Խօսք առնելով քաղաքապետն ու քաղաքային խորհուրդին նախագահը, զատապարտած են Թուրք կառավարութեան գործած ցեղասպանութիւնը ու գնահատած այդ փոքրիկ քաղաքին վերելքին մէջ Հայերու կատարած դերը: Քաղաքը մաս կը կազմէ Սան Փաւլոյի նահանգին. ունի 400 հազար բնակչութիւն որուն միայն 350ը Հայ է:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՆ ՏԱՐԵԼԻՑԸ

Դիւմբիի երկրաշարժին 17րդ տարելիցը նշուած է Հայաստանի ու Սփիւռքի մէջ կատարուած ոգեկոչումներով: Այդ առիթով նախագահ Ռ. Քոչարեան Դեկտեմբեր 7ին այցելած է Գիւմբի, յարգանքի տուրք մատուցանելու բնութեան այդ ազէտին զոհերուն, նաեւ ծանօթանալու Շիրակի մարզի ներկայի հարցերուն: Ան մարզպետ Ռ. Մանուկեանի, քաղաքապետ Վ. Ղուկասեանի ու պաշտօնական այլ անձնաւորութիւններու հետ մասնակցած է վերաշինութեան մէկ դրան նուող Ս. Ամենափրկիչ եկեղեցիին մօտը կանգնած յուշարձանին չուրջ կատարուած հոգեհանգստին: Աւարտին, հոն հաւաքուած գիւմբեցիները իրենց խնդիրները ներկայացուցած են նախագահին որ հաւաստած է որ անոնց մասին մարզպետարանին մէջ քննարկում տեղի կ'ունենայ:

Քաղաքապետին տուեալներով տակաւին բնակարանի կարօտ աւելի քան չորս հազար ընտանիք կայ:

Նոյն օրը երկրաշարժի զոհերուն հոգիներուն համար հոգեհանգիստ կատարուած է Կալկաթայի հայկական եկեղեցիին մէջ:

***

ՀՈՂՄԱՅԻՆ ԱՒԱԶԻՆ ԱՐՏԱԴՐԻԶԸ

Դեկտեմբեր 6ին բացումը կատարուած է Հայաստանի հողմային առաջին արտադրիչին որ կառուցուած է Իրանի 3,5 միլիոն տոլարի օժանդակութեամբ, Լոռիի մէջ: Հովուն ուժը ելեկտրականութեան վերածող այդ կեդրոնին բացումը կատարած են երկու երկիրներու Ուժանիւթի նախարարները, զայն նկատելով երկու երկիրներուն ուժանիւթի մարզին մէջ սերտ գործակցութեան ապացոյցը: Իրանի նախարարը աւելցուցած է թէ գործակցութիւնը պիտի չարունակուի ու առաւել սերտանայ ներկայի նախագահին օրով:

Հողմային արտադրիչէն ձեռք ձգուած ելեկտրականութիւնը բնականաբար հաւասարակշռելու չէ այլ կեդրոններու արտադրածին, բայց ան կը բաւէ Ստեփանաւանի ու շրջակայ գիւղերուն պահանջը գոհացընելու:

Ռ. ԼԵՄՔԻՆ ԵՒ ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ամերիկահայ դրող Փ. Պալաքեանի "Այրող Տիգրիսը" հատորին Ռ. Լեմքին մրցանակին տուչութեան հանդիսութեան ցուցադրուած արխիւային ժապաւէնի մը կու գայ հերքելու Թրքական այն պնդումները թէ "ցեղասպանութիւն" բառը գործածութեան դրուած ըլլալով 1948ին, չի կրնար ընդգրկել հայկական պարագան:

Արխիւային ժապաւէնը կը վերաբերի բառին հեղինակ նկատուած Ռ. Լեմքինի 1949ին տուած հեռատեսիլի մէկ հարցազրոյցին: Հոն ան կ'ըսէ թէ ցեղասպանութեամբ հետաքրքրուած է, մեկնելով 1915ին Հայերու պատահածէն որ ցեղասպանութիւն մըն էր: Կ'աւելցնէ թէ յետագային, Վէրջայլի ժողովին Հայերը մեղադրին, անիրաւութեան, որովհետեւ իրենց ոճրագործները ցեղասպանութեան հեղինակները էին ու անպատիժ մնացին:

Ն. ՍԱՐԿՈԶԻԻ ԱՆԹԻԼԻԱՆ ԿՂԶԻՆԵՐՈՒ ՅԱՅՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

յետաձգելը բաւական ազդ մուկ ստեղծեց եւ ստիպուեցաւ ինք ալ բացատրութիւններ ,մանաւանդ արդարացումներ տալ: Իրեն համար, հարկ եղած անդորրութեան մթնոլորտը չէր տիրեր եւ կարելի չէր հաւաքական լաւ աշխատանք տանիլ: Ընդհոյ ատրկայ է 2005 Փետր. 4ի օրէնքը որ կ'ընդգծէ "Ֆրանսայի անդրծովեան ներկայութեան դրական դերը", այլ խօսքով Ֆրանսական գաղթատիրութեան, ինչ որ "ամօթի օրէնք" որակուած է Անդրծովեան հողամասերուն մէջ: Օրէնքը ուրիչ բան չէր եթէ ոչ՝ թելադրել դպրոցական դիրքերու հրատարակիչներուն՝ ընդունիլ Ֆրանսայի ներկայութեան դրական դերը նաեւ հիւսիսային Աֆրիկէ, Անդրծովեան հողամասերէն զատ: Այս հարցը Ի.Մ.Ֆ.ի մէջ ալ միաձայնութիւն չէ ստեղծած եւ հասկնալի է մանաւանդ որ նախարար մը, ան ալ Ներքին, որ կարգ ու կանոն խոստացած էր փարիզեան արուարձաններուն մէջ, նման նահանջ մը ընէ, ինչ որ բաւական վարկաբեկիչ բնոյթ ունի եւ բանաստեղծ Էմէ Սեզէր որ մերժած էր իրեն հանդիպիլ, բաւական գոհ է: Առաջին հանդրուան մը կը նկատէ, բայց կը պահանջէ որ օրէնքը ջնջուի, գայն անընդունելի գտնելով: Այս օրէնքէն զատ, Ն. Սարքոզիի բատամթերքն ալ (ռաֆայ, վուայու, եւլն.), դեր խաղացած է կղզեբնակներու մօտ: Տ. տը Վիլըփէնն ճչդեց Դեկտ. 8ին, որ հրատարակիչները ազատ են, ոչ մէկ պարտադրանք կայ պատմութեան դասագիրքերուն համար: Ինքնըդարանին չի մնար պատմութիւնը գրել:

ՄԱՑԱՄԻի օդակայանը, Դեկտ. 7ին ըսպասնուածէ ամերիկացի քաղաքացի մը՝ Ռիկոպերթօ Ալիիզար, 44 տարեկան, ոստիկանական ուժերու կողմէ: Ինչ յանցանք գործած էր: Կը գտնուէր Ամերիքըն Էրլայնզի մէկ օդանաւին մէջ, որ Օրլանտօ կ'երթար: Ենթական յայտնած է թէ ճամպրուկին մէջ ռումբ մը ունի եւ մերժած էր ճամպրուկը յանձնել եւ բաւած էր որպէսզի ոստիկանութիւնը գործադրէ հըրահանգները: Մարդը մեռած էր տեղն ու տեղը եւ ոչ մէկ ռումբ գտնուած էր: Ըստ ոմանց կատակ մը ուզած էր ընել եւ Ամերիկացիք նման կատակներ չեն սիրեր. ըստ կինոջը, մտային խանգարումէ կը տառապէր:

ՊՈՒՔՐԼՇԷՆ անցնելով, Դեկտ. 6ին, եւրոպական իր շրջապտոյտին ընթացքին, Գ. Ռասյա համաձայնագիր մը ստորագրած է Ռումանիոյ հետ, ամերիկեան մնայուն խարիսխ մը հաստատելու համար երկրին մէջ: Մամուլի ասուլիսի մը ատեն, ԱՄՆ Արտաքին նախարարուհին իր գոհունակութիւնը յայտնած է, չհետելով թէ "նըշանակալից է որ համաձայնաւարութեան առկումէն 16 տարի ետք, կրնանք հաստատ ձայնագիր մը ստորագրել որ թոյլ կու տայ մեզի ամերիկեան զօրքեր հաստատել":

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ելեկտրականութիւնը (Է.Տէ.Էֆ.), որ երեք չորրորդ առաջ մասնակի սեփականաչնորհման մատնուեցաւ, Դեկտ. 7ին 8ի դիշերը հաղորդեց որ կը պատրաստուի 6·000 պաշտօնաթղթակամ կատարել մինչեւ 2007, առանց պաշտօնաթղթակամի բնոյթ տալու, այսինքն ով որ հանդատեան կը կոչուի պիտի չփոխարինուի կամ լաւագոյն պարագային՝ մէկը կը փոխարինուի չորսի վրայ: Սենտիքանեերը անակնկալի եկած են: Մնաց որ անկարելի չի նկատուիր որ սակարանային խաղ մը ըլլայ, քանի բաժնեթուղթը ծախուած

ԱՒԱԶԱՏԱՆ

ՄԱՀ ԳՐԻԳՈՐ ԱԻԱԳԵԱՆԻ

Հայաստանի Հանրապետութիւն օրաթերթի Դեկտ. 7ի թիւէն լմացանք որ Դեկտեմբեր 4ին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան իր մահկանացուն կնքած է անտեսագէտ, աշխարհագրագէտ, աշխարհագրական գիտութիւններու տոքթոր – փրոֆէսէօր, ակադեմական Գրիգոր Ե. Աւագեանը: Ծնած է Գրոզնի 1928ին, 1952ին աւարտած է Երեւանի պետական համալսարանի աշխարհագրական ճիւղը եւ իր ամբողջ կեանքը նուիրած է տնտեսական աշխարհագրութեան, Հայաստանի լեռնային շրջաններու ընկերային – տնտեսական զարգացման հիմնախնդիրներու, Լեռնային Ղարաբաղի ուսումնասիրութեան, քարտէսագրութեան: Հեղինակ է չուրջ քառասուն գիտական եւ գիտահանրամատչելի մենագրութիւններու: Գիտական աշխատանքին զուգընթաց, Գ. Աւագեան երկար տարիներ մանկավարժական աշխատանք տարած է: 1958–61 աւագ գիտաշխատողի պաշտօն վարած է Մանկավարժական գիտութիւններու գիտահետազօտական հիմնարկը, 1962 – 72 եղած է Երեւանի պետական համալսարանի տոցենդ, վարած է Երեւանի Ժողտնտեսութեան ինստիտուտի տնտեսական աշխարհագրութեան ամպիոնը (1976–2000) եւ լեռնային շրջաններու հետազօտութեան տարրալուծարանը (1976 – 1990): 1992էն մինչեւ իր մահը նախագահը եղած է "Պարմանի" ուսանողական բարեգործական կազմակերպութեան: Ընտրուած է նաեւ Ազգ. Ժողովի երեսփոխան:

Ցուղարկաւորութիւնը կատարուած է Դեկտեմբեր 7ին:

Մեր ցաւակցութիւնները իր զաւակներուն՝ Տէր եւ Տիկին Բարդէն Արարքցեաններ եւ ընտանեկան պարագաներուն:

արժէքէն (32 եւրօ) վար է միշտ եւ օրէ օր ալ կ'իջնէ:

2006ին, ԵԿԱՄՈՒՏԻ տուրքի յայտարարութիւնները արդէն իսկ լեցուած պիտի հասնին հարկատուներուն եւ այս վերջինները միայն սրբագրութիւններ պիտի ընեն, եթէ հարկ տեսնեն: Ջեռարկ վարողները եւ ընկերային հաստատութիւնները տուրքերու գրասենեակներուն կը փոխանցեն աշխատավարձերը կամ ընկերային հատուցումները: Յայտարարութիւնները պիտի հասնին Մայիսին, Մարտի փոխարէն:

Լ. ԺՈՍՓԻՆ հարցազրոյց մը տուած է Լէ զ'Էֆօ օրաթերթին, ուր չի ծածկեր այն սխալները զորս ըրած են երբ իշխանութեան գլուխ էին: Օրինակ ,կը խոստովանի որ 35 ժամերու դրութիւնը պէտք չէ կիրարկուէր հիւանդանոցը: Կը զգուշացընէ աջն ու ձախը, որ "կեր չտան վախերուն": Կը գտնէ որ ընկերվարական այսօրուան պատասխանատուները պէտք է 1997 – 2002 տարիներու իրենց հաշուետյարդարը ընեն, ինչպէս ինք ըրած էր իրաւունք մը չէ, պարտականութիւն մըն է:

ԱՄՆ Պաշտպանութեան նախարարութեան մէկ բաները յայտարարած է Դեկտեմբեր 7ին, որ ամերիկեան բանակը կը շարունակէ վճարել իրաքեան թերթեր, որպէսզի դրական յօդուածներ հրատարակեն ամերիկեան ներկայութեան մասին: Լոս–Անճելըս Թայմզ դրած էր Նոյեմբերի վերջ, որ ամերիկեան բանակը, գաղտնաբար կը վճարէ իրաքեան թերթեր, հրատարակելու համար յօդուածները

(Շար.ը Դ· էջ)

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ա.

ՋՈՅԳ ՔԱՂԱՔԱՑԻՈՒԹԵԱՆ ՕՐԷՆՔՈՎ ՏԱՍԸ ՄԻԼԻՈՆ ՉԻՆԱՑԻ ԿՈՒ ԳԱ՞Յ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Սահմանադրական փոփոխութիւններու հանրաքուէին տեղի ունեցաւ ու ամիսներ տեւող վէճերու վիրջակէտ մը բերաւ։ Կը մնայ համբերել, տեսնելու համար, թէ Հայաստանի ներքին ու արտաքին կեանքը ի՛նչ ազդեցութիւն պիտի կրէ այս քայլով։ Պիտի արդարանա՞ն իշխանութեան շրջանակիներու հաւաստումները թէ երկիրը աւելի ժամանակակից, միջազգային հանրութեա՞ն առաւել հիւրընկալութեան արժանի, եւլն. պիտի ըլլայ, թէ զանգուածներու անտարբերութեան մեծ բան չսպասելու լինքնէկ իմաստութիւնը պիտի յաղթանակէ։

Մինչեւ որ կացութիւնը յստականայ, լայն հրապարակումի դրուին որոշուած փոփոխութիւնները եւ հանրամատչելի ըլլան, երկու կարեւոր կէտ կը չեչտուի անոնց մէջ, առաջինը անկախութեան առաջին օրէն վիճարկումներու, թերի ու դէմ վերադրումներու, քննադատութիւններու, նաեւ չհարկումներու առարկայ դարձ քաղաքացիութեան սկզբունքն է։ երկրորդը՝ սահմանային փոփոխութեան հարցին մէջ խորհրդարանին տրուած լիազօրութիւնը։ Երկուքն ալ քաղաքական խոր վերլուծում, հեռատեսութիւն ու ճիշդ հաշուարկ պահանջող ոլորտներ են, առընչուած ըլլալով երկրին յետագայ ընթացքին առողջութեան։ Մէկուն կամ միւսին նկատմամբ թերի կամ դէմ կեցուածքի տէր ոչ ոք պիտի ուզէր կասկած ունենալ այդ տրամադրութիւններուն վայելած ուշադրութեան մասին։

Այսուհանդերձ, հանրաքուէին նախորդած օրերու (Նոյ. 10–12) հայաստանեան մամուլը գոնէ զոյգ քաղաքացիութեան հարցին մասին վերոնշեալ վստահութիւնը խախտող բաւական տուեալ արձանագրած է։ Հարցը այս կամ այն կարծիքը ունենալուն չի վերաբերիր. ներկայիս Հայաստանի քաղաքացիութիւն չունեցող Հայուն ու օտարին այդ քաղաքացիութիւնը տալով երկիրը կը չահի՞, թէ կը վնասէ, ա՛յս է բուն հարցը։ Եւ նաեւ այն որ Սահմանադրական փոփոխութիւններուն մէջ այս կէտը ներմուծելու որոշումը ա՞յս հարցականին պատասխանելով որուած է։

Մամուլին մէջ տեղ գտած էջերը, բաւական զարմանալի ըլլալով հանդերձ, անվերապահ հաստատականով մը չեն պատասխաներ այս հարցումին։ Կ'արձագանգեն այդ նիւթով նիստերու, վիճարկումներու, որոնց մէջուկը ապահովութիւն տալէ, զոհունակութիւն պատճառելէ աւելի կը տրբեցնէ իր երկիմաստական բնոյթով։

Նոյեմբեր 10ի երկու օրաթերթեր (''Առաւօտ'' եւ ''Հայոց Աշխարհ'') կ'արձագանգեն նախորդ օրը ''Համաձայնութիւն'' կեդրոնին մէջ նոյն նիւթին մասին կազմակերպուած սեմինարին։ Ներկայ գտնուած է Հայաստանի նախորդ նախագահին խորհրդականը Ժիրայր Լիպարիտեան եւս։ Զեկուցում կարդացող որպէս, տրուած են փաստաբան Վարդան Ցարուքեանի եւ «Առաւօտ»ի խմբագիր Արամ Աբրահամեանի անունները։ Երկուքն ալ դէմ արտայայտուած են զուրկ Հայը երկրին քաղաքացի դարձնելու հեռանկարին։ Ըսե՛նք որ կարծիք է, յարգելի. բայց հարցը հոն է որ երկուքին կեցուածքին մէջ ալ տիրական է «դուրսին»ը եւ «ներսին»ը չմիաձուլելու վըճռակամութիւնը։ Առաջինը ըսած է թէ այն ափիւնքահայը որ Հայաստան ապրիլ ու երկրին կեանքին մասնակից ըլլալ կ'ուզէ, կրնայ դիւրութեամբ կացութեան կարգավիճակ ունենալ ու տիրանալ ամէն իրաւունքի, բացի ընտրել-ընտրուելէն, կը յաջորդէ անջատումի յստակ դիծը. «Հայաստանը առաջին հերթին իր բաղաքացիների երկիրն է, անկախ՝ ազգութիւ ից. հակառակ դէպքում գործ ունենք կործանարար ֆացիոնալիզմի հետ»։ Ներսի ոչ-Հայը դուրսի Հային նախընտրող այս իտրականութիւնը ազդայնամոլութեան խրտուիլակով արդարացնելու ճիդը անշուշտ չի յաջողիր Սփիւռքի Հայուն ուղղուած արհամարհանքը, անտեսումը քօղարկել։

Աւելոր համախոհ յայտնուած է Ա. Աբրահամեան։ Ու քայլ մըն ալ առաջ տարած է մերժումի պատճառաբանութիւնը։ Նոյնիսկ եթէ զոյգ քաղաքացիութիւնը վերապահուի միայն Հայերուն, «հնարաւոր չէ տալ էթնիկական Հայի իրաւական ձեւակերպումը»։ Այսքանին համար ըսե՛նք որ կայ մտածելու բան. Ֆրանսական, Թրքական, Լիբանանեան, ռուսական ու այլ անհամար երկրներու անձնաթուղթերուն տէր ու որպէս «Հայ» ներկայացողներու հայութիւնը ի՞նչպէս պիտի ստուգուի։ Այս մօտեցումին մէջ առայժմ մեկնի դրուած են զոյգ հարցականներ. առաջինը՝ որքա՞ն իրապաշտական է ի յառաջագունէ մեկնիլ այն վարկածէն թէ աշխարհացրիւ հայութեան ցանկալիչ մեծամասնութիւնը անհամբեր կը սպասէ զոյգ քաղաքացիութեան օրէնքին կիրակութեան։ Երկրորդ՝ խոհակաչս կարելի՞ է պնդել ու հաւաստի ըլլալ թէ Հայաստան մեծ թիւով օտարականներ հմայելու տուեալներ ունի ու հայկական դեսպանատուները պիտի ծանրաբեռնուին քաղաքացիութեան դիմումներով։

Սակայն այս կէտերը, դատելով վերոնշեալ թերթերու արձագանգներէն, օրակարգի նիւթ իսկ չեն եղած, ելոյթ ունեցողներու Սփիւռքի Հայուն դէմ հայաստանեան քաղաքացիութեան ճամբան փակելու խուճապին մէջ։ Անոնց իրականացումը այնքան մեծ եղած է որ չեն իսկ անդրադարձած անհեթեթին ու երկրէնականին նման լրջագոյն հարցի չրջանակին մէջ բռնած լայն տեղին։

Ա. Աբրահամեան «էթնիկական Հայի իրաւական ձեւակերպում»ի կնճիռին առջեւ հարց կուտայ. «Իսկ եթէ մի օր մի տապը միլիոն Չինացի գան Չինաստանում Հայաստանի դեսպանատուն եւ ասեն որ Հա՞յ են։ Ինչ է. պիտի սկսին լրանց գանկերի ձեւը ստուգել կամ աչքերը չափել»։

Աւելոր քով կայ որոշ տրամաբանութիւն ներկայացնող առաջարկ մըն ալ որ թէեւ անպօր կը մնայ տասը միլիոն Չինացիի սպառնալիքը մոռցնելու։ Ա. Աբրահամեան կ'ըսէ. «Եթէ որեւէ սփիւռհայի ուշքը գնում է Հայաստանի համար, թող հիւժարուի այդ երկրի բաղաքացիութիւնից եւ ընդունի Հայաստանի բաղաքացիութիւնը»։ Գոնէ տրամաբանական առումով տեղին մատնանշում որ եթէ նոյնիսկ ոչ մէկ սփիւռքահայու համար իմաստ ունեցած է մինչեւ այսօր, կը ծառայէ պաղափար մը տալու Հայաստանի քաղաքացիութիւնը եւս ունենալու համար վաղը դիմում ներկայացնելիքներու թիւին մասին...

Չինացիներու հայկական քաղաքացիութիւն ունենալու հեռանկարին առջեւ սարսափած մխակը չէ Ա. Աբրահամեան։ Ա-նոր ձախակիից մըն է Երեւանի նախկին քաղաքապետը Վ. Պաչաեաեան։ Ան ալ խօսք առած է նոյն նիւթով ՀՀՇ-ի կազմակերպած հաւաքոյթին ու ըսած. «բա, որ ասենք, Չինացիները ուզեն, կամ մի այլ երկրի բաղաքացիներ ուզեն՝ մի միլիառ կամ 100 միլիոն, 50, 20 միլիոն այլ երկրի բաղաքացի եր գան, ի՞նչ ենք անելու։ Դառնում ենք մեր երկրում փոքրամասնութիւն» (''Հայոց Աշխարհ'')։

Երկիրը մէկ օրէն մի՛ւսը մանրանկար Չինաստանի մը վերածուած դառնելու խուճապին քով կան հաւատարակիւռ նըկատուելու արժանի դատումներ ալ, որոնք կորսուած են անլրջութեան ընդհանուր ծովուն մէջ։ «Առաւօտ»ը (Նոյ. 12) տեղ տուած է ՀՅԴ խորհրդարանական խմբակցութեան ղեկավար Լեւոն Մկրտչեանի մօտեցումին. ան նախ կ'ըսէ թէ զոյգ քաղաքացիութեան տէրը «կարող է ընտրել կամ ընտրուիլ եթէ մեզ հետ հաւասար կատարում է բաղաքացու պարտաւորութիւնները, բաւարարում ընտրական ցենզի բոլոր պահանջներին, ունի նստակեցութեան իրաւունք, հարկերը վճարում է, գալիս եւ կատարում է իր պարտականութիւնները բանակում»։

Լ. Մկրտչեան տրամաբանական մօտեցում ունեցած է հինականէն եռք երկրորդ դիծը զրաւող ռուսական վտանգին նըկատմամբ. Ռուսաստան մեծաթիւ հայութեան հայաստանեան քաղաքացիութեան տիրանալով երկիրը ռուսամէտ հոսանքներու ենթարկելու չափս արձագանգած վախը արդար չի նկատեր ան։ Կը բացատրէ ներկայի պատկերով. հոն մեծ է թիւը Հայաստանի քաղաքացիներուն, բայց հայաստանեան քուէարկութիւններու մասնակցութեան համեմատութիւնը խորհրդանչականէն անդին անցած չէ։

Այսուհանդերձ, Լ. Մկրտչեան ալ ունի իր վախը։ Ան կը բանի Չինացիներու հայաստանցի ըլլալու հեռանկարին հակառակ ուղղութեամբ։ Հապա՞ եթէ Հայաստանի քաղաքացիներ Չինացի, կամ այլ բան ըլլան չանկարծ։ Ու հարց կու տայ. «ՀՀ բաղաքացիները որոնք բնակուում են այստեղ, իրաւունք ունենալո՞ւ են ստանալ երկքաղաքացիութիւն։ Եւ կարո՞ղ է չանկարծ պատահի որ մենք բոլորս չանկարծակի դառնանք նաեւ մէկ այլ երկրի բաղաքացի։ Սա միանգամից կարող է թուլացնել երկրի անվտանգութիւնը»։

Ի՞նչ պիտի ըլլայ եթէ 20 միլիոն, 100 միլիոն Չինացի Հայաստանի քաղաքացի դառնալ որոշեն. կամ Չինաստան ի՞նչպէս պիտի դիմագրաւէ 2·5 միլիոն հայաստանցիներուն «չանկարծակի» Չինաստանի քաղաքացի դառնալու որոշումին աղէտը։ Նման հարցադրումներով ակներեւ է որ զոյգ քաղաքացիութեան ըսկզբունքէն օրէնքին չանգեցնող ճամբան չատ-չատ երկար պիտի ըլլայ Հայաստանի համար։

Մինչ այդ մէկ բան յստակօրէն արտայայտութիւն գտած է. երկրին ՀՀՇականն ալ, դաշնակցականն ալ իրար կ'արժեն որպէս քաղաքական դէմք ու երկուքին համար նոյնքան երկար է ճամբան որ պիտի առաջնորդէ արժելու ամենապարզ քաղաքացին։

Ա. ԹՈՓՈՉԵԱՆ

ԳԼԱՄԱՐԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Գլամարի քաղաքապետարանը մեզի կը ներկայացնէ բացառիկ ցուցահանդէս մը։ Վերարտադրութիւնն է շատ աւելի մեծ ծաւալով այն տպաւորիչ նկարներուն, զոր մեզմէ ոմանք տեսած են Երեւանի Ցեղասպանութեան թանգարանը։

Առաջին անգամն է, որ այդ նկարները դուրս կ'ելլեն Հայաստանէն եւ Գլամարէն եաք ցուցահանդէսը պիտի ներկայացուի նաեւ Ֆրանսայի այլ քաղաքներու մէջ։

Դեկտեմբեր 3, Շաբաթ առաւօտ, ժամը 11ին, բացումն էր եւ հոծ բազմութիւն մը կը խռնուէր թաղապետարանի սրահը։ Այդ գեղեցիկ սրահը անցեալի Գլամարի խաղաղ որմնանկարներով, որակաւոր տախտակամածներով անճանաչելի դարձած է, իր սովորական պարունակութենէն պարպուած։ Կը թուի թէ գիտակից է որ պաշտօնական մեծարանք մը կ'ընէ Ի. դարու սկիզբի ծանրակշիռ դէպքի մը։

Գլամարի քաղաքապետ եւ չրջանային խորհրդական Ֆ. Քալթընպաք չրջապատուած էր բազմաթիւ անձնաւորութիւններէ, որոնց կարգին Հայաստանի դեսպանը՝ Է. Նալպանտեան, կրօնական ներկայացուցիչներ Միւռոն Ծ. Վրդ. յանուն Գիւտ Աբգ.ի, վերապատուելի Միքայէլեան, քաղաքական դէմքեր ու լրագրողներ (մէկը Հայաստանէն), միութենական ներկայացուցիչներ եւ ԱՄՓԱ-ի նախագահը՝ Ա. Շմաւոնեան, որու չնորհիւ այս ծրագիրը իրագործուած է։

Ցուցահանդէսին այցելութիւնը սկսաւ պատյոով մը, զոր մեկնաբանեց Գլօտ Մութաֆեան, նիւթին իր անբաղդատելի ծանօթութեամբ. կ'արժէ զինքը լսել։ Շեչտը կը դնէ լուութեան քօղին վրայ, որ ծածկեց 1915էն եաք յիսուն առաջին տարիները, երբ Արեւմտեան Հայաստանի բնակչութիւնը գրեթէ ամբողջովին բնաջնջուած էր, վերապրողները ցրուած աշխարհի ամէն կողմը։ Մեծ պետութիւնները, լռչպէս միշտ, այլ գործերով զբաղած էին։ Գ. Մութաֆեան կը փափաքի որ Հայերու բնաջնջումը անչեղ կերպով տարւեցայ, հակառակ Թուրքիոյ վարչակարգի փոփոխութիւններուն։ Նախանչանները յատնի են 1896էն Ապտիւլ Համիտի կամքիր սուլթանի վարչակարգին տակ, երբ Օսմանեան կայսրութիւնը կը քայքայուի։ Ցեղոյ Երիտ-Թուրքերու չրջանն է, իրենց պլուին ունենալով դիւային երրեակը՝ Ճեմալ, Էնվէր եւ Թալաաթ, որ կազմակերպեց եւ ծրագրեց չարգեըը։ Հուսկ, Ա.Թաթիւրքն է, որ 1920–22ին ամբողջացուց Հայերու բնաջնջումը։ 1923ի Լօզանի դաշնագիրը կը ջնջէ Սեւրի դաշնագիրը եւ Ուիլսընի փառաւոր ծրագիրը ի նպաստ Հայաստանի։ Լօզանի մէջ, Հայաստանի անուն չկայ։ Հայաստան երբեք գոյութիւն չէ ունեցած իր հազարամեայ հողերուն վրայ, Հայերը երբեք հոն չեն ապրած։ Պետական այս սուտը կիսուն տարի պիտի տեւէ։ Ցետոյ, Գլօտ Մութաֆեան կ'անդրադառնայ հրաչքին. արդարեւ, համաչխարհայնութեան վարչակարգի օրերուն է, օգտուելով խրուչչովեան լուսաւորութենէն, Երեւան եւ Մոսկուա ցոյցեր կ'ըլլան 1915ի յիսնամեակին առթիւ։ 1965ին, Հայաստանի կուսակցութեան Ա. քարտուղարը Ցակոբ Զարոբեան կ'որոշէ կառուցանել հրաչագործ եւ խորհրդանչական յուչարձան մը Ծիծեռնակաբերդը։ Հետզհետէ, 1915ը չուքէն դուրս կ'ելլէ, նախ վերապահութեամբ։ Ո՞վ կը յիշէ որ 1965ին, Ուրուկուէյի Խորհրդարանը կ'որոշէ Ապրիլ 24ը հռչակել ''Հայ նահատակներու օր''։ 1975էն, դէպքերը պիտի որակուին ''ցեղասպանութիւն''։ Հարկ եղաւ 39–45ի պատերազմը, Շոան, Նիւրնպերգի դատավարութիւնը, ստեղծելու եւ սահմանելու համար ''Ցեղասպանութիւն'' բառը, որ պիտի նչէ Ի. դարը։ Գլօտ Մութաֆեան կը թուէ պատմաբաններու ուսումնասիրութիւնները, արխիւներու քրքրումը, ամերիկեան, դերմանական, անգլիական, Ֆրանսական, որոնք պիտի հաստատեն չարդերը։ Ու կ'եզրակացնէ. ''Ցեղասպանութեան ճանաչումը ընթացքի մէջ է, Թուրքիան այլեւս պիտի չկարենայ խեղաթիւրել Պատմութիւնը''։

Ասոր կ'առնչէ քաղաքապետը՝ Ֆ. Քալթընպաք որ չնորհակալութիւն կը յայտնէ իր կացորդներուն, ի մասնաւորի Տիկին Մորժէնի որ պատասխանատուն է զուգորդութեան Գլամարի եւ Արտաչատի։ Շնորհակալութիւն նաեւ Աչոտ Շմաւոնեանին, որու չնորհիւ տեղի ունեցած է ցուցահանդէսը եւ զուգորդութեան մարմնին, որու մէջ կը գործէ հայասէր մը՝ Ֆ. Օցընպերժէ եւ որու չնորհիւ կ'ամրապնդուի զուգորդութիւնը։ Կը յիշէ իր այցելութիւնը Հայաստան 2002ին, ուր անկած է Գլամարի ծաղր Միծեռնակաբերդի պարտէզը։ Կը չեչտէ յիշողութեան պարտականութիւնը, բայց կը նայի նաեւ ապագային, յիշելով Անաթոլ Ֆրանսի խօսքը 1916ին, ''Հայաստան կը մեռնի, բայց պիտի վերածնի'', եղրակացընելով որ 2006ը Հայաստանի տարին է, Հայերը հաւաստարիմ են իրենց անցեալին, բայց գիտակից՝ իրենց ապագային։ Ցաջորդ խօսք առնողն է վերապատուելի Միքայէլեան. կը չնորհաւորէ թաղապետութիւնը, իսկ Միւռոն Ծ. Վրդ. անակընկալ մը կը հրամցնէ, հոյակապ երգը կոմիտասի՝ ''Սիրտս մոմ է...''։ Վերջին խօսք առնողն է դեսպան Է. Նալպանտեան, որ չնորհակալութիւն եւ չնորհաւորութիւն կը ներկայացնէ, յիշելով թէ արդէն Գլամար էր Ցեղասպանութեան Զոհերու հրապարակի բացման։

Ուշադիր հասարակութիւնը չինայեց իր ծափահարութիւնները և բացումը վերջ գտաւ հիւրասիրութեամբ։

Ն. Տ.

ՇԱԽԻԼ

ՈԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՏԷՐ ՋՕՐ

Մեծ Եղեռնի 90ամեակին առթիւ, Սապերաթուր ճամբորդական ծանօթ գործակալութիւնը գովելի գաղափարը ունեցած էր Ապրիլ 24ի առթիւ ուխտագնացութիւն մը կազմակերպել դէպի Տէր Ջօր:

Այդ ճանապարհորդութեանն էր յատկացուած Շաբաթի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Շաբաթ, Նոյեմբեր 26ի մշակութային երեկոյթը որուն մասնակից եղան մեծ թիւով ներկաներ որոնցմէ 24 ուխտաւորներէն քանի մը անձեր:

Օրուան գաւախօսն էր եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութեան անդամ եւ ուխտաւոր Եղուարդ Թօփալեան: Ան իր ելոյթը ակսաւ լուսարձակուած քարտէսի մը վրայ ժանրամասն բացատրելով ցեղասպանութեան կանխամտածուած բնոյթը, ցոյց տալով Եփրատ գետի երկայնքին փռուած չուրջ քսան կեդրոնացման ճամբարները: Անոնք կը կոչուէին Մեսքենէ, Լալէ, Մուսլոմ, Տիփսի, Սեպքա կամ Սուվար:

Հոն է որ, առժամապէս, համախմբուած էին 150·000է աւելի Հայեր որոնք, Թալէաթի 18 Յունիս 1916ի հրամանագրով ջնջուելու դէպի իրենց վերջին հանգրուանը՝ Տէր Զօրի անապատները: Հիւսիսային Սուրիա հասած 870·000 Հայերէն, 400·000 մահացան սովէն եւ համաճարակներէն, 230·000 Ջարդուեցան, իսկ 240·000 միայն փրկուեցան... Ապա, Ե. Թօփալեան ցոյց տուաւ այդ ահարկու վայրերուն այսօրուան լուսանկարները. կեդրոնացման ճամբարներ, իննիսուն տարիներ վերջ, վերածուած գեղեցիկ ու կանաչապատ դիւղերու...

Երկրորդ բաժինով մը դասախօսը կը ներկայացնէր ուխտաւորներուն այցելած պանազան քաղաքները. նախ Դամասկոս ուր այսօր կ'ապրին չուրջ 7000 Հայեր իրենց Ս. Սարգիս եկեղեցիով ու դպրոցով, ապա Հալէպ իր ազգային ու կրօնական հաստատութիւններով (եկեղեցի, դպրոց, ճեմարան, որբանոց եւ Մպղտեան եղբայրներու ծանօթ "Պարոն" պանդոկը առանց մոռնալու հանրայայտ փակ չուկան):

Ուխտագնացութեան ամէնէն յուզիչ օրն էր, անտարակոյս, Ապրիլի 24ը երբ խումբը, չուրջ 5·000 ուրիշ ուխտաւորներու կողքին, ուղղուեցաւ դէպի Մարգաժէ՝ Տէր Զօրէն 70 քմ. հիւսիս եւ բնակչման բուն վայրը: Հոն, Մեծի Տանն կիլիկիոյ Արամ Ա. կաթողիկոսին ներկայութեամբ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ, մեր բիւրաւոր նահատակներուն յիշատակին, նորակառոյց Ս. Յարութիւն մատուռին մէջ: Այդ յիշատակի օրը աւարտեցաւ Տէր Զօրի եկեղեցիին ու յիշատակարանին այցելութեամբ ուր ամփոփուած են ահիմններ:

Այս չհեկեան դասախօսութիւնը վերջ գտաւ հարցումներու բաժինով մը: Անոնցմէ մէկը զարմանք կը յայտնէր ի տես լուսարձակուած մէկ նկարին, ուր Մարգաժէի մատուռին քովընտի բլուրը, առանց դոյզն խղճի խայթի, ոմանք անհատական պեղումներ կը կատարեն ոսկորի բեկորներ յայտնաբերելու նպատակով... ի՜նչ տարօրինակ եւ դատապարտելի զբաղմունք:

ՀՐԱՑՐ ՀՐԱԶԵԱՆ

ՈՒՐԱԽ ԼՈՒՐԵՐ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ԿՐԹԱՐԱՆԷՆ

Այս տարի Պաքալօրէայի քննութեան մասնակցեցան Ս. Մեսրոպ Կրթարանի երրորդ շրջանաւարտները՝ 1997–98 ուսումնական տարեշրջանի աշակերտները:

Նախորդ երկու տարիներուն նման, Նոյեմբեր 18ին, Կրթարանի յարկէն ներս, դպրոցի վարչութիւնն ու ծնօղքնութիւնը հանդիսաւոր արարողութեամբ մը պատուեցին այդ աշակերտները:

Այս ջերմ ընդունելութեան ընթացքին իրենց սրտի խօսքը փոխանցեցին Ներսես Ծ. Վրդ. Բապուճեան, դպրոցի տնօրէնուհի՝ Տիկին Սիրարփի Քոսոյեան, Վարչութեան առենապետ՝ Պ. Սիմոն Ալիսի, Ալֆորվիլի քաղաքապետարանի ներկայացուցիչ՝ Պ. Ժան-Փիէր Մօրանշէլ:

Խօսք առնողները չնորհաւորեցին շրջանաւարտները, մաղթեցին յաջողութիւն իրենց ընտրած ասպարէզներուն մէջ եւ քաջալերեցին զանոնք ամուր պահելու կապը հայ դպրոցին, հայ լեզուին, հայ մշակոյթին եւ իրենց ինքնութեան հետ:

Այնուհետեւ յանձնուեցան Մեսրոպ Մաշտոցի դիմանկարը եւ հայկական արուբենը կրող արծաթէ չքանչաններ:

Հանդիսութեան ներկայ էին նաեւ ուսուցիչներ, ծնողներ, բարեկամներ, ընկերներ:

Խոստմնալից եւ շատ հաճելի էր երեկոն:

Սուրբ Մեսրոպ Կրթարանի գործունէութեան մաս կը կազմէ շրջանաւարտ աշակերտներուն հետ տարուող աշխատանքը՝ մօտէն հետեւիլ եւ սերտ կապ պահել անոնց հետ:

Երկրորդ կիսամեակին շրջանաւարտ աշակերտներուն մասնակցութեամբ դրա– կան – երաժշտական երեկոյ մը պիտի կազմակերպուի դպրոցին մէջ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԿԼԵԶՈՒ ԿՐԹԱՐԱՆԻ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

ՋԻՆԱՍՏԱՆԻ ԹԷՁԻ ԱՐՏԱԾՈՒՄԸ

Ջինաստանի մէջ ուտելու, խմելու ճաշակներն ալ փոփոխութիւններու կ'ենթարկուին: Թէյը սկսած է տեղը ձգել Գոզայիին, Փէփսիին, յատկապէս երիտասարդներու շրջանակին մէջ: Սրճարանները սկսած են փոխարինել թէյատուները:

Այս վերջին պարագան թէյի կարեւոր պաշարներ ձգելով պետութեան ձեռքը, ան սկսած է աւելի մեծցնել թէյի արտածումի ծաւալները: Ամիկա կը մտահոգէ թէյ արտադրող ու արտածող չարք մը երկիրներ, յիշեցէք՝ Հնդկաստանը, Սրի Լանքան, Ինտոնէզիան, Պանկլատէշը, Քենիան, եւլն.: Ջինաստան արդէն կը մօտենայ թէյ արտադրող առաջին երկիրը ըլլալու դիրքին:

Այդ բոյսին մշակումին մէջ պետութիւնը կը տեսնէ ծաւալուն աղքատութեան դարմանի հեռանկարը: Քաղաքապետարաններն ու գաւառներու ղեկավարութիւնները կարեւոր յատկացումներ կ'ընեն այդ ոլորտին, մինչեւ կէս առ կէս ստանձնելով թէյի նոր մշակութիւններու եւ գործատուներու շինութեան ծախքերը: Փէքին նաեւ ջնջած է թէյի արտադրութենէն գիւղացիներէն գանձած 8%ի հարկը:

Շնորհիւ այս քաղաքականութեան, բնակութեան, գործատուներու նոր գոտիներ կը հաստատուին շրջաններու մէջ: Անոնց բնակիչները որոնք թէյ արտադրողներ են, ոչ մէկ բանէ զրկուած են. ունին հեռատեսիլ, օդափոխիչ սարքեր, սառնարան, եւլն.: Կը խոստովանին որ դրեթէ հարուստ մարդիկ եղած են:

Ջինական թէյի արտածումը 2004ին 19% յաւելում արձանագրած է, հասնելով 437 միլիոն տոլարի: Սրի Լանքա, Հնդկաստան, Ինտոնէզիա տեսած են թէ Ջինաստան վախ պատճառող մրցակից մը կը դառնայ, մասնաւորաբար ենթակառոյցներու հսկայական ներդրումներով: Արդիական այդ ենթակառոյցներով օժտուած չինացի գիւղացիին քով հնդիկ, սրի լանքացի, կամ ինտոնէզիացի մշակողները որոնք կտոր մը հողով ու ելեկտրական յաճախակի խզումներով պարտին աշխատիլ, մեծ բան չեն ներկայացներ:

Ջինաստանի համար կայ թէյեւ մետալին միւս երեսն ալ: Թէյի մշակումին համար արտեր բանալու նպատակով բնակչութիւններուն անտառահատումները հողատարափի պատճառ կ'ըլլան: Կառավարութիւնը կը խորհի սահմանափակել թէյի արտերուն մակերեսը, խնայելու համար ծառերուն: Ակէկ զատ, եկամտաբեր գործը պատճառ կ'ըլլայ որ այլ շրջաններէ գաղթականներ հրաւիրուին: Նոյնիսկ եղած են պարագաներ երբ կոչ եղած է բանտարկեալներու:

ՔԱՂՀԱՆ

ԴԱՂՈՒԹԷ ԴԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ ԿՐԱՑՍՏ Զբոչ տաճարին մէջ, Նոյ. 12ին տեղի ունեցած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան դըպրեվանքին 75ամեակին նուիրուած Հայ հոգեւոր երաժշտութեան երգէոնային նուագահանդէս, հովանաւորութեամբ Խաժակ Արք. Ցակոբեանի եւ նախագահութեամբ տէր եւ տիկին Րաֆֆի Թաւուշճեանի: Երգէոնահարը եղած է տեղւոյն հոգեւոր հովիւը՝ Մեղրիկ Ծ. Վ. Բարիքեան: Նուագահանդէսէն առաջ, յանուն կազմակերպիչ յանձնախումբին (Ս. Ցակոբ առաջնորդանիստ Մայր Եկեղեցի եւ Լաւալի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւններ) բացման խօսքը արտասանած է տիկին Անի Պապիկեան, որ ֆրբանսերէն, հայերէն եւ անգլերէն, ներկայացուցած է Դպրեվանքին ամփոփ պատմութիւնը եւ անոր կենսական դերը ափիւնքեան պայմաններու մէջ: Աղբատարձած է նաեւ Մեղրիկ Ծ. Վ.ի երաժշտական ուսման եւ մշակումներուն: Ցայտագիրը բաղկացած երկու բաժիններէ արժանացած է ներկաներու բուռն գնահատանքին, արտայայտուած իրենց երկարատեւ ծափահարութիւններով:

*
**

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ ՀԱՑ կեդրոնին մէջ, Նոյ. 3ին, տեղի ունեցած է ՀՕՄի Ռուբինա մասնաճիւղին տօնավաճառի պաշտօնական բացումը եւ բացման խօսքը արտասանած է տօնավաճառի յանձնախումբի առենապետուհին Արփի Շիրինեան, որ չեշտած է տօնավաճառին յաջողութեան կարեւորութիւնը: Թուած է նաեւ մասնաճիւղին կատարած նիւթական տարեկան յատկացումները ՀՕՄի վարժարանին եւ Հայ Թէ օսար կրթական եւ բարեսիրական հաստատութիւններուն: Կեդրոնին ներս գործող կազմակերպութիւններուն եւ Հ.Ց.Դ. Սողոմոն Թէհլիրեան կոմիտէի անունով խօսք առած է Լորա Մաւիլեան:

*
**

ՔԻՆՔՈՐԱՑԻ (Մոնրէալի հիւսիսը) բանակավայրին մէջ, Նոյ. 18–20 տեղի ունեցած է դաստիարակչական եռօրեայ սեմինար մը կազմակերպութեամբ ՀՄԸՄ-Կամքի սկաուտական խորհուրդին: Սեմինարին յայտագիրը ընդգրկած է երկու դասախօսութիւններ՝ ա) խմբապետը եւ իր մօտեցումն ու վարուելակերպը պզտիկներու հանդէպ: բ) տարիքային փոփոխութեան եւ ընտանեկան եւ ընկերային պայմաններու ներգործութիւնը պատանիին վարքուբարքին վրայ: Տեղի ունեցած է նաեւ զրոյց-քննարկում մը խմբապետները յուզող այժմէական հարցերու շուրջ:

ԱՆԻՄՕԹԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐԱԽԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԴԷՊԻ ՊՈԼԻՍ

– Հիմա հեռագիր ստացանք Անտոն Թարաք էֆէնտիէն, ըսաւ պաշտօնեան, հեռագրին մէջ կ'ըսէ որ եթէ Երուանդ Օտեան կառախումբին մէջն է, թո՛ղ փէնտիք իջնէ փոխանակ Հայտար փաշայի կայարանը իջնելու: Թարաք էֆէնտի ձեզի հոն պիտի սպասէ: Հեռագրով պատասխան կ'ուզէ կոր ի՞նչ պատասխանենք:

– Շատ չնորհակալ եմ, ըսի, փէնտիք վար կ'իջնեմ:

Այսու հանդերձ այս հեռագիրը բաւական վրդովեց զիս, մանաւանդ երբ անոր պարունակութիւնը հաղորդեցի ճամբու ընկերներուս:

Ամէնուն կարծիքը այն էր թէ Պոլսոյ մէջ ծանրակշիռ դէպքեր պատահած էին եւ ասոր համար Պ. Անտոն Թարաք կը հեռագրէ որ փոխանակ Հայտար փաշայի՝ փէնտիք վար իջնեմ:

Հակառակ Համաճայնական նաւատորմին ներկայութեան, Իզմիթ առանց կենդանութեան եւ ամայացած վիճակ մը ունէր: Զրահաւորներու նաւաղները ցամաք չէին ելլեր տակաւին եւ տարագիրներէն չատ քիչերը, հազիւ 10–12 հոգի դարճած էին քաղաք:

Անոնցմէ մէկ քանիին հանդիպեցայ կայարանի քարափին վրայ ուր եկած էին տեսնելու թէ կառախումբը իրենց քաղաքացի նոր տարագիրներ կը բերէ՞ը:

Արդարեւ մէկ քանի հատ Հայ կային կառախումբին մէջ:

Վերապրողներուն հարցուցի թէ տիրացո՞ծ էին իրենց ցանքերուն եւ ինչքերուն:

– Մեր տուները առանց դժուարութեան յանձնեցին մեզի, պատասխանեցին, բայց ի՞նչ վիճակի մէջ, ո՛չ ապակի թողած էին ոչ պատուհան եւ ոչ կղմինար: Տուներ կան, որոնց սանդուխները եւ պատուհանի փեղկերն ալ հանած էին: Իսկ կարասիի հետքը անգամ չէր մնացած: Իսկ գալով մեր խանութներուն մէջ գըտնըւած ապրանքներուն, ամէնքն ալ ծախուած էին:

– Գոնէ փոխարժէքը չպահանջեցի՞ք:

– Պահանջեցինք, բայց տուող չկայ... գեռ այդ մասին տնօրէնութիւն մը չէ եղած եղեր:

Հայոց թաղին մէկ մասը որ տարագրութեան սկիզբը այրած էր, կը մնար իր աւերակային վիճակին մէջ:

Վերադարձողներու դէմքին վրայ կը կարդացուէր յուսահատութիւն եւ լքում: Մէկ քանիներու հետ խօսեցայ, որոնք նոյնիսկ դժգոհութիւն յայտնեցին իրենց քաղաքը դարձած ըլլալնուն:

– Եթէ դիտնայի այսպէս ըլլալը, երէյլի կը մնայի, կ'ըսէր մին, գործ ունէի, գոնէ ապրուստս ապահովուած էր:

– Գոնիայի մէջ չատ աւելի աղէկ էի քան հոս, կը դանգատէր ուրիշ մը:

Շնորհիւ կայարանի Հայ պաշտօնեաներուն, Իզմիթի մէջ յաջողեցայ վակօնս փոխել ու նստարանաւոր վակօն մը փոխադրուիլ:

Շոգեկառքը որոշուած ժամուն ճամբայ ելաւ բաւական արագ գնացքով մը: Մարմարայի եզերքը քերելով կ'երթայինք եւ ես որ երկուք ու կէս տարիէ ի վեր զըրկըւած էի Ծովէն, հաճոյքով կը դիտէի չուրջս պարզուած տեսարանը:

Քանի կը մօտենայինք Պոլսոյ, այնքա՜ն յուզումս կ'աճէլնար: Տխուր եւ մխիթարամայն ուրախ էի կամ աւելի ճիշդը մերթ տխուր, մերթ ուրախ, ըստ մըտածումներուս առած ուղղութեան: Կը խորհէի թէ երեք ու կէս տարուան աքսորանքէ ետքը կը դառնայի Պոլիս՝ ուր պիտի չգտնէի ո՛չ մայրս եւ ոչ ալ ուրիշ սիրելիներ, որոնք անդարձ հեռացած էին երեք տարուան ընթացքին, միւս կողմէ կը սրտապնդուէի, մտածելով ուրիշ սիրելիներու որոնց կը մօտենայի ժամէ ժամ եւ որոնք գիտէի թէ անհամբեր կը սպասէին ինծի:

Կը հաշուէինք թէ ժամը հինգին պիտի հասնէինք մեր անտանելի ճամբորդութեան վախճանին, հետեւաբար պիտի կրնայինք ամէնքս ալ մեր տեղերը երթալ:

Վերջապէս հեռուէն երեւցան Իչհանաց կղզիները: Ա՛լ դրեթէ Պոլսոյ սահմանին մէջ էինք: Տեղ տեղ վրաններու տակ կը հանդիպէինք գերմանն եւ թուրք զինուորներու:

Կառախումբը կանգ առաւ:

Փէնտիք հասած էինք:

Փութացի վար իջնել առանց որեւէ զոյք ունենալու հետս, որովհետեւ մաշլախս, տոպրակ մը որուն մէջ ուտելիք կը դնէի եւ ուրիշ մանր մունր առարկաներ, իմ ճամբու ընկերոջս հնդիկ աքսորականին ձգեցի իրրեւ նուէր:

(Շար. 176)

Livres reçus

LE HAUT-KARABAKH ARMENIEN
UN ETAT VIRTUEL?

SEVAG TOROSSIAN

L'Harmattan
2005

(Շար. Ա. էջէն)

ներ, զոր գրած են ամերիկացի զինուորականներ եւ կը փոխանցուին ամերիկեան հանրային յարաբերութեանց (Լինքոլն Կրուի) ձեռնարկութեան մը միջոցաւ:

Ս. ՀԻՒՍԷՑՆ Դեկտ. 7ին մերժեց ներկայանալ դատարան եւ նիստը յետաձգուեցաւ Դեկտ. 21ին: Դատավարութիւնը կը վերաբերի 148 Իրաքցիներու ջարդին 1980ին եւ այս հինգերորդ նիստը թացուած է առանց իրեն: Մարտ 6ին, Ս. Հիւսէյն մեղադրած էր դատարանը որ նոր նիստ մ՚որոշած էր Դեկտ. 7ի համար, չեչտելով թէ երկուշաբթիէն եւ եբեքշաբթիէն եառ մաքուր գլեստ չունէր, ոչ ալ կրնար քալել կամ ծխել եւ բացագանչած է՝ "կորսուեցէ՛ք":

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Օհանեան ընտանիքի հարազատները կը ծանուցանեն որ այս Կիրակի, Դեկտեմբեր 11ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, յաւարտ պատարագի հոգեհանգիստ կը կատարուի իրենց հօր՝

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՕՀԱՆԵԱՆ-Ի

յիշատակին, անոր մահուան տասներորդ տարելիցին առիթով, նաեւ իրենց մօր՝

ՄԱՐԻԷԹ ՕՀԱՆԵԱՆ-Ի

յիշատակին եւ իրենց մեծ ծնողաց՝

«Որբերու Հայր» ՆԵՐՍԷՍ

եւ ՓԻԼՕՄԻՆ ՕՀԱՆԵԱՆ-Ի,

հարազատներուն՝

Օր. ԵՐԱՆՈՒՀԻ ՕՀԱՆԵԱՆԻ-Ի

եւ փոքրիկն ՔԱԹԻԱ ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆԻ

յիշատակին:

ԴԻՒԱՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի վարչութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած Հ.Մ.Ը.Մ.-ականներու յիշատակին, Կիրակի, Դեկտ. 11ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր տաճարին մէջ, յաւարտ պատարագի:

Centre Culturel SAINT MESROB

LES SOIREES CULTURELLES ET LITTERAIRES
«LUMIERE, VERITE ET LIBERTE»

Jeudi 15 décembre à 20h30

PROJECTION DE DIAPOSITIVES
sur le thème

CORPUS DES KHATCHKARS

Conférence donnée par
MICHEL BASMADJIAN
et
HAROUTIOUN KHATCHADOURIAN
Présentation de
KAREN SIMONIAN

10 bis rue Thouin
Paris Vème
Métro : Cardinal Lemoine, Monge

— Entrée libre —
Cocktail

SPÉCIAL HIVER

St Sylvestre à **Erevan**

du 29 Décembre au 2 Janvier **620€***

- Vols Directs PARIS › EREVAN › PARIS
- Hôtel 1ère catégorie
- Dîner St Sylvestre avec Animation
- Transferts AÉROPORT › HÔTEL › AÉROPORT

Saberatours SevanVoyages

- 11, rue des Pyramides 75001 Paris
  tél 01 42 96 10 10 - fax 01 42 96 18 77
  armenie@saberatours.fr
- 48, cours de la Liberté 69003 Lyon
  tél 04 78 60 13 66 - fax 04 78 60 92 26
  sevan@selectour.com
- 67, La Canebière 13001 Marseille
  tél 04 95 09 30 60 - fax 04 95 09 30 61
  marseille@wasteels.fr
- 32-38, rue Hanrabedoutian Erevan
  tél 374 10 52 55 55 - fax 374 10 56 40 30
  incoming@saberatours.am

EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE Armavia Արմավիա

Studio VICKEN ավիս

* À partir de - Départ Paris, hors taxes d'aéroport.

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՕԾՄԱՆ 75ԱՄԵԱԿ

ԿԻՐԱԿԻ, Դեկտեմբեր 11 –

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ օծման 75ամեակի առիթով կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ

Հայր. Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյս հանգուցեալ բարերարներուն, հոգաբարձութեանց անդամներուն եւ բոլոր սատարողներու հոգիներուն համար:

Ժամը 13·30ին, Ալֆրվիլի "Ռուժէ Տէլման" սրահին մէջ (rue de Rome) *կը տրուի ընդունելութիւն:*

Կը հրաւիրենք մեր ժողովուրդի զաւակները որ այս առիթով վերանորոգեն իրենց ուխտերը:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՄԱՐՍԷԻԼ

Մարսէյլ քաղաքի "Սօսէ Մայլիկ" մատնահիւղի տարեկան

ԼՕԹՕՆ

կիրակի, Դեկտեմբեր 11, ժամը 15ին, Հայ Մշակոյթի տունը:

12-14 rue Saint Bazile — Marseille 1er

Բազմաթիւ նուէրներ.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

SALON DU LIVRE ARMENIEN

ARMEN'LIVRES

Sous le parrainage de **René ROUQUET**
Député-maire d'Alfortville

16 / 17 et 18 décembre
de 11h à 19h

à l'Espace culturel «LE 148»
148 rue Paul-Vaillant Couturier ALFORTVILLE

Programme

VENTE DE LIVRES pour tout public
MISE A L'HONNEUR DE «HARATCH» à l'occasion de son 80e anniversaire

VENDREDI 16 DECEMBRE

Matin — RECEPTION DE CLASSES
20h30 — DEBAT: LA TRADUCTION
avec Janine Altounian, Mireille Besnilian et Krikor Beledian.

SAMEDI 17 DECEMBRE

17h — RENCONTRES ET DEDICACES D'AUTEURS

DIMANCHE 18 DECEMBRE

15h — RENCONTRES ET DEDICACES D'AUTEURS
16h — SPECTACLE POUR ENFANTS: Contes arméniens
«Du ciel d'Arménie, trois abricots sont tombés...»

Organisé par
la **MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE**
RENSEIGNEMENTS 01 43 76 55 89

ECOLE
BIHEBDOMADAIRE
SAMUEL MOORAT

ԵՐԿՇԱԲԱԹՕՐԵԱՅ
ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ

A l'occasion du 90e anniversaire
de la mort du poète-médecin
ROUPEN SEVAG
victime du génocide de 1915,
sa fille, Mme SHAMIRAM SEVAG
apportera son précieux témoignage.

Une animation artistique sera assurée par les élèves de l'école bihebdomadaire

Նահատակ բժիշկ-բանաստեղծ
ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ
մահուան 90ամեակին առիթ՝
վկայութիւններ ու պատումներ
հարազատ աղջկան՝
ՇԱՄԻՐԱՄ ՍԵՒԱԿ-Ի կողմէ

Գեղարուեստական բաժին
վարժարանի աշակերտներուն կողմէ

Les membres de la Communauté sont cordialement invités
à cette rencontre qui fera l'objet d'un reportage télévisé (France 2)

SAMEDI 10 DECEMBRE à 14h30 précises

au Collège arménien SAMUEL-MOORAT
26 rue Troyon — 92310 SEVRES
Métro : Pont de Sèvres — Tramway : T2 — Parking assuré

DEUX VOYAGES EN ARMÉNIE

(OEUCUMENIQUES, CULTURELS, HUMANITAIRES)

- **24 Avril au 1er mai 2006 : Voyage tous âges — Prix : 1.200 euros**
- **12 au 24 Août 2006 : Voyage de jeunes de +18 ans — Prix : 900 euros**

(Accompagnateur : Pasteur Samuel SAHAGIAN)

organisés par **Solidarté Protestante France-Arménie (SPFA)**

Pour s'inscrire, envoyer acompte de 200 euros à :
SPFA 1, rue Cabanis 75014 Paris (tél.: **01. 47. 35.30. 23**)

(Programmes détaillés sur demande)

LES ACTIVITÉS DU CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

Directeur **Khatchig YILMAZIAN**

DECEMBRE

● ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ի. հայ գիրերու գիւտի 1600ամեակին առթիւ լոյս տեսած գրքոյկի ներկայացում
Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 13, ժամը 21ին
Սահակ-Մեսրոպ Մշակոյթի կեդրոնին մէջ
339 avenue du Prado — 13008 Marseille
"Հայոց գիրերու դէրը այսօր, ստեղծումէն 1600 տարի յետոյ"
Կը բանախօսէ՝ ՓՐՈՖ. ՌՈՊԷՐ ՏԷՐ-ՄԵՐԿԵՐԵԱՆ
"Գիրերու ստեղծումը"
Կը բանախօսէ՝ ՓՐՈՖ. ԱԼՊԷՐ ԽԱԶԻՆԷՃԵԱՆ
"Առաջին շարականները, Մեսրոպ Մաշտոց եւ Սահակ Պարթեւ"
Կը բանախօսէ՝ ԽԱԶԻԿ ԵՐԼՄԱԶԵԱՆ

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 10-11
SAMEDI-DIMANCHE
10-11 DECEMBRE
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 – 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

81ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·342 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 81e ANNEE — N° 21·342

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԵԳԻՊՏՈՍ ԱՅՑԸ

Վարչապետ Ա. Մարգարեան պաշտօնական այցով Եգիպտոս մեկնած է Դեկտ. 5ին ու այցին երրորդ օրը հանդիպում ունեցած նախագահ Մուպարաքի հետ: Հանդիպումին քննարկումի նիւթերէն եղած են երկու երկիրներու յարաբերութիւնները դրացի երկիրներու հետ, փոխադարձ հետաքրքրութիւն ներկայացնող կարգ մը շրջանային հարցեր: Ա. Մարգսեան նշած է որ Հայաստան քանիցս պատրաստակամութիւն յայտնած է Թուրքիոյ հետ առանց նախապայմանի յարաբերութիւն հաստատելու, մինչդեռ Թուրքական կողմը միշտ Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորումով ու ցեղասպանութեան միջազգային հոլովոյթով պայմանաւորած է: Ան անընդունելի համարած է Ադրբեջանի կողմէ մահմետական համերաշխութեան շահարկումը եւ Ղարաբաղի հարցը կրօնական բնոյթով ներկայացնելու փորձերը: Նշած է թէ ատիկա յարիր չէ Հայաստանի եւ արաբական երկիրներու միջեւ տիրող բարեկամական յարաբերութիւններու ոգիին:

Թէ՛ Ա. Մարգարեան, թէ՛ Եգիպտոսի նախագահը չեչտած են երկու երկիրներուն քաղաքական յարաբերութիւններուն բարձր մակարդակը տնտեսական յարաբերութիւններով ամրացնելու կարեւորութիւնը:

Վարչապետը Դեկտ. 7ին այցելած է Ազգային առաջնորդարան, հոն մանրակրկիտ երկշարժի զոհերուն հոգեհանդիստին ու հանդիպում ունեցած եգիպտահայ համայնքի ներկայացուցիչներուն հետ:

Ցետոյ Հայաստանի պատուիրակութիւնը գացած է Լուքսոր, յաջորդ օրը անցած Աղեքսանդրիա:

***

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻՐՈՆՈՎԻ ԵՐԵԻԱՆ ԱՅՑԸ

Ռուսաստանի Դումայի նախագահ Ս. Միրոնով Խորհրդարանի նախագահ Ա. Պաղտասարեանի հրաւէրով Դեկտ. 8ին հասած է Երեւան: Նոյն օրը երկուքը տեսակցութիւն ունեցած են ու չօշափած միջխորհրդարանական յարաբերութիւններու զարգացման առընչուած հարցեր: Կարեւոր նկատուած են միջչրջանային կապերու հաստատումը եւ գործակցութիւնը: Միրոնով Ա. Պաղտասարեանը հրաւիրած է խորհրդարանական պատուիրակութեամբ մը ներկայ գտնուելու Դումային մէջ Հայաստանի Խորհրդարանի օրերուն:

Ռուսական պատուիրակութիւնը Խորհրդարանին մէջ մասնակցած է "Ռուսական խորհրդարանական օրեր"ու բացումին, ուր Ս. Միրոնով յայտնաբարած է թէ Հայաստան քաղաքական ու ռազմական կարեւոր գործակից է Ռուսաստանի համար:

***

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԵԱՆ ԿՈՉԸ՝ ՁԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԵՑԷՔ ԵՒ ՁԻՆՈՒՈՐԱԳՐԵՑԷ՛Ք

Հայաստանի միաւորուած ընդդիմութիւնը կինոյի տան լեցուն սրահին մէջ քաղաքացիական ժողով մը գումարած է Դեկտ. 8ին: Մասնակցած են բացի Ա. Գեղամեանէն բոլոր ղեկավար դէմքերը· Վ. Մանուկեան, Ռ. Ղազարեան, Ա. Սադոյեան, Ց. Ցովհաննիսեան, Ա. Սարգսեան, Վ. Շիրխանեան, Ա. Կարապետեան, Ս. Եղիազարեան: Այս առաջին ժողովին նախագահած է մասնորական աւագանիին ներկայացուցիչը Խորէն Պալեան:

Գլխաւոր ելոյթը ունեցած է Ա.ԺՄ նախագահ Վ. Մանուկեան, հարց տալով· "Ի՞նչ անել" սահմանադրական հանրաքուէի ծաւալուն կեղծիքներէն ետք: Ան ըսած է թէ այդ կեղծումը ազգային պետական դաւաճանութիւն էր, քանի որ հարցը նախագահի կամ երեսփոխանները ընտրութեան չէր վերաբերեր, այլ երկրին մայր օրէնքին: "Հայաստանում մրայն փող աշխատելու համակարգն է աշխատում" ըսած է ան ու ղեկավարութիւնը ամբաստանած որ Արեւմուտքին ըսածը ընելով իրենց իշխանութիւնը պահելով մտահոգուած են միայն:

Անդրադառնալով Ղարաբաղի հարցին, Վ. Մանուկեան ըսած է թէ ան երբեք այսօրուան չափ բարդ վիճակի մէջ չէ գտուած: Համոզում յայտնած է թէ Ա. Ղէորղեկեան ուշ կամ կանուխ պիտի փորձէ հարցը պատերազմով լուծել: Ըսած է թէ եթէ պետութեան հարցը լուծուի, կը լուծուի նաեւ Ղարաբաղի հարցը:

Ընդդիմադիր շարժումը որոշած է յենիլ ժողովուրդին ընդդիմադիր, բայց ոչ կրաւորական զանգուածին վրայ: Որոշուած է ամէն տարիքի, ամէն խաւերու մէջ մարդոցմէ համակրողներուն, ստեղծագործական միութիւններուն, կազմակերպութիւններուն մէջ հարիւր հոգինոց խումբեր կազմել որպէսզի ղեկավարեն զանգուածային շարժումը: Ընտրուած բնաբանն է· "Իրաքանչիւրդ ձեզ զգացէք զինուոր եւ զինուորագրեցէք եւս տասը հոգու":

Շարժումը Դեկտեմբեր 9ին հանրահաւաքի հրաւէր ուղղած էր Մատենադարանին կից հրապարակին վրայ:

***

Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆԻ ՀԱՅՏՈՐԸ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԱԾ

Ծանօթ պատմաբան Ա. Պէյլէրեանի "Մեծ տէրութիւնները, Օսմանեան կայսրութիւնը եւ Հայերը Ֆրանսական արխիւներուն մէջ, 1914 – 1918" երկհատոր աշխատասիրութիւնը (1983) Վարուժան Պօղոսեանի թարգմանութեամբ հրատարակուած է Երեւանի մէջ: Թարգմանիչը պատմագիտութեան թեկնածու է:

757 անտիպ փաստաթուղթէ բաղկացած գործը կը վերաբերի Յեղասպանութեան եւ Հայկական Հարցին: Զօնահանդէսին ելոյթ ունեցողները չեչտած են Ա. Պէյլէրեանի կատարած աշխատանքին կարեւորութիւնն ու արժէքը:

***

ՄԱՌԱԽՈՒՂը ԿԸ ԽԱՆԳԱՐԷ ԹՈՒԻՉՆԵՐԸ

Թաճր մառախուղին պատճառով Երեւանի Զուարթնոց օդակայանէն վերջին 4–5 օրերուն անկարելի դարձած են թռիչքները· ճամբորդները փոխադրուած են Գիւմրիի օդակայանը, բայց ան ալ մշտապէս պատճառով մատնուած է նոյն կացութեան: Մեծ մասով Ռուսաստան մեկնելու համար ճամբայ ելած ուղեւորները անոք ու անօգնական մնացած են օդակայանը ուր նման կացութիւններու նախատեսումով գրեթէ ոչ մէկ կառոյց կայ: Ցաւելեալ, գանգատները բաւական կոպիտ վերաբերումի թիւրախ կ'ըլլան, ինչպէս Ա. Մաթեւոսեանը որուն պարագային կ'անդրադառնար մամուլը· ան եկատերինբուրգ մեկնելու համար փոխադրուած է Գիւմրիի օդակայանը ու հոն մնացած, գիշերած· երբ դժգոհած է "Արմաւիա" ընկերութեան, անտարբերութենէն, ներկայացուցիչը պատասխանած է· "Ես հօդս տունը չի որ օրը երեք անգամ հաց տանք"···:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

"ՆԱՄՈՒՍ"ի մասին, որ կը սփռուէր Անթէ կայանէն Դեկտեմբեր 9ի գիշերը, Լիպերասիոն նոյն թուականը կ'րսէ իր թերթին մէջ բաւական կ'անդրադառնար ժապաւէնին, հրատարակելով նաեւ Սամուէլ Մկրտիչեանի նկարը: Ֆիլմին նիւթը նկարագրելէ ետք, Իզապէլ Փոթէլ գնահատական տողեր ալ կը նուիրէ, չեշտելով թէ "Նամուս"ը, սկիզբէն կը յայտնաբերէր հայկական շարժարուեստի դոյները, որ յարատեւօրէն պիտի փնտռէր Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ համադրութիւնը, ինչ որ յետագային կարելի է վերագտնել Պարաճանովի եւ Փելէշեանի մօտ:

ՏԵԹԼԵՒ ՄԵՀԼԻՍ, Հարիրիի սպանութեան քննիչ յանձնախումբին նախագահը վերջ կու տայ իր պաշտօնին Դեկտ. 13ին Քոֆի Անանին յանձնելէ ետք իր տեղեկագիրը: Գերմանի իրաւագէտը ըսած է որ կը գլխաւորէր այդ յանձնախումբը եւ իր մեկնումի նախօրեակին իր տպաւորութիւնները փոխանցած է Լը Մոնտի (Դեկտ. 9)· կը խոստովանի որ սիրած է երկիրը (Լիբանան), մարդիկը, կլիման եւ սնունդը· Ապրած է արտակարգ պաշտպանութեան ներքեւ, Պէյրութի արեւելքը, բերդի վերածուած պադոկի մը մէջ, ուր մուտք գործելը անհամար քընննութիւններու կը կարօտէր: Ինք տեւական սպառնալիքներու տակ ապրած է եւ այդ սպառնալիքները վերջ պիտի չգտնեն երբ Պէյրութէն վերադառնայ: Եղրակացութեան չէ յանգած իր տեղեկագրին մէջ, որովհետեւ, կ'ըսէ, այդ գործը Լիբանանցիներուն կը մնայ: Լիբանանցիներու կարծիքը երկսայրի է· Մէկ կողմէ, ծառացած է բարեկամական բնոյթ տալու յանձնախումբին դիմադիծին, ինչ որ թոյլ տուած է որ աչխատի նպաստաւոր պայմաններու մէջ, միւս կողմէ, մարդիկ յուսախաբ են իր մեկնումէն եւ սխալ մեկնաբանութիւններ կու տան: Կը խորհին որ ձախողած է:

ԺՐՆԵԻԻ մէջ, երկու երրորդ մեծամասնութեամբ, Դեկտեմբեր 8ին որոշուած է յաւելեալ խորհրդանշան մը կցել Կարմիր Խաչի շարժումին, որ թոյլ տայ Իսրայէլի միանալ այդ շարժումին: 128 երկիրներ մասնակցած են քուէարկութեան, 98ը թեր քուէարկած են, 27ը՝ դէմ եւ 10ը ձեռնպահ մնացած են: Դէմ քուէարկողները եղած են արաբական եւ մահմետական երկիրները, գլխաւորաբար Սուրիա, որ նախապայման դրած էր՝ մարդասիրական մուտք ունենալ Կոլան, զոր Իսրայէլ կցած է: Նոր խորհրդանիշը "կարմիր բիւրեղ"ի մը ձեւն ունի, որ կ'աւելնայ կարմիր խաչին եւ մահիկին վրայ: Քաղաքական կամ կրօնական ոչ մէկ յատկանիշ ունի:

ՄԱԿ-ի մարդկային իրաւանց ճիւղի պատասխանատուն՝ Լուիզ Արպըր, մարդկային իրաւանց Դեկտեմբեր 10ի օրը դըրած է չարչարանքի արգելքի թեմային տակ: Այս առթիւ, բացատրած է Մռնտին, որ "գաղտնի արգելափակումը ինքնին չարչարանք մըն է ենթակային եւ աւելին՝ անոր ընտանիքին համար": Այս յայտարարութիւնը ըրած է Գ. Ռայսի արտայայտութիւններէն ետք Ուկրանիոյ մէջ, որոնք որոշ չփոթութիւն մը ստեղծած են Միացեալ Նահանգներու մէջ: Ան ըսած էր որ ամերիկեան անձնակազմերուն արգիլուած է, ուր որ ալ ըլլան աչխարհի մէջ, տմարդի վերաբերում ունենալ բանտարկեալներու հանդէպ, մինչդեռ յարդ Պուշի իշխանութիւնը կ'ընդունէր որ այդ արգելքը կը վերաբերի միայն Միացեալ Նահանգներուն:

ԻՐԱՆի նախագահ Ահմատինեճատ կըրկին ապարդեց կը կարդայ Հրեաներուն: Մինչ փորձած էր մեղմացնել իր խօսքերուն տարողութիւնը, երբ ըսած էր թէ պէտք է ջնջել Իսրայէլը քարտէսներէն, այս անգամ պարսկական հեռատեսիլին տուած իր հարցազրոյցին մէջ խնդրոյ առարկայ իսկ կ'ըսէ Հրեաներու ցեղասպանութիւնը: "Եւրոպական կարգ մը երկիրներ կը պնդեն որ Հիթլէր միլիոնաւոր Հրեաներ սպանած է փուռերու մէջ եւ մինչեւ իսկ ո՛վ որ հակառակը ըսէ պէտք է դատապարտուի եւ բանտ նետուի: Թէեւ չենք ընդունիր այս հաստատումը, եթէ ճիշդ ըլլար հետեւեալ հարցումը կ'առաջարկէինք՝ անմեղ Հրեաներու ջարդը Հիթլէրի կողմէ կրնա՞յ պատճառաբանութիւն ըլլալ որպէսզի զօրավիդ ըլլան Երուսաղէմը գրաւողներուն": Դեռ ուրիչ առաջարկ մըն ալ կ'ընէ·· "Հիմա որ հաստատեցիք թէ Հրեաները ճնշուեցան, ինչո՞ւ մահմետական պաղեստինցիները պէտք է անոր գինը վճարեն: Թող Գերմանիան եւ Աւստրիան քանի մը դաւառ տան սիոնական վարչակարգին եւ հարցը արմատին կը լուծուի": Ցարձակումը կը վերաբերի նաեւ Եւրոպայի եւ Ժ. Շիրաք ու Ա. Մերքէլ իրենց վրդովումը յայտնած են Պէրլինի մէջ, ուր էր Շիրաք Դեկտեմբեր 8ին: Ցանուն Եւրոպական Միութեան, Մեծն Բրիտանիոյ Արտաքին նախարարն ալ յայտարարած է որ նման խօսքեր իրենց տեղը չունին քաղաքակրթուած քաղաքական վիճարկումի մը մէջ:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ Պօյինկ 737 օդանաւ մը էջք կատարելէ ետք Շիքագոյի օդակայանը Դեկտ. 8ի երեկոյեան, սահած է եւ բախած երկու կառքերու, որոնցմէ մէկուն մէջ 6 տարեկան մանուկ մը մեռած է: Կան նաեւ 11 վիրաւորներ: Օդաչուն չէ կրցած արգելք ըլլալ օդանաւին սահելուն, կուտակուած ձիւնին պատճառաւ: Շրջանին մէջ 20 սմ. բարձրութեան հասած է:

Ժ. ՇԻՐԱՔ ԵՒ Ա. ՄԵՐՔԷԼԻ յարաբերութիւնները նուազ սիրալիր են քան Շիրաք – Շրէօտէր յարաբերութիւնները եւ Շիրաքի Պէրլին այցելութեան առթիւ աւելի բացայայտ դարձան իրենց տարակարծութիւնները: Ա. Մերքէլ համաձայն չէ պիւտճէին չուրջ: Ընդունելով հանդերձ բրիտանական առաջարկներուն անբաւարարութիւնները, Գերմանիոյ վարչապետը չուզեր նեղ կացութեան մատնել Թ. Պլէրը: Շեչտած է որ այդ հարցը միակը պէտք չէ ըլլայ Մեծն Բրիտանիոյ հետ բանակցութիւններուն: Որպէս զեղչ Անգլիա ութ միլիառ եւրօ կ'առաջարկէ, Ֆրանսա 14 միլիառ կը պահանջէ:

Ժ.–Լ. ՊՈՐԼՕ, Ընկերային յարակցութեան նախարարը Ֆրանսայի ամէնէն հին կուսակցութեան –Արմատական կուսակցութեան– համանախագահ դարձաւ Անտրէ Ռոսինոյի կողքին: Նախարարը նաեւ կուսակցութեան բանբերը պիտի ըլլայ: Ոչքան ալ հերքին, բոլորին ալ աչքը նախագահական աթոռին է եւ հաւանական կը նկատուի որ Պորլօ ալ այդ նպատակը կը հետապնդէ որպէս թեկնածուն Արմատական կուսակցութեան:

ԱՑՍՐՑՈՐԴԱՆԱՆ ԵՒ ԳԱԶԱ ծանր դէպքեր պատահած են Դեկտեմբեր 8ին: Երկու Պաղեստինցիներ սպաննուած են իսրայէլեան կրակոցներէ եւ իսրայէլացի պինուոր մըն ալ դաշունահարուած է: Մէկ շաբթուան մէջ վեց իսրայէլացի եւ հինգ Պաղեստինցի մեռած են: Այս դէպքերը պատճառ եղած են որ Գազայի եւ Այսրյորդանանի մէջեւ երթեւեկի բանակցութիւնները առկախուին:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Բ.

ԳԼՈՒԽՆԵՐՈՒՆ ՓՈԽԱՐԷՆ ՍԱՀՄԱՆ ՓՈԽԵԼՈՒ ԹԵԹԵՒՈՒԹԻՒՆԸ

Նոյեմբեր 27ի հանրաքուէով ժողովուրդին կարծիքին ու վաւերացումին առաջարկուած սահմանադրական փոփոխութիւնները զոյգ քաղաքացիութեան այնքան չունչ ու մեկնած սպառած հարցէն աւելի ծանրակշիռ կէտ մը կը պարունակէին: Ծանրակշիռ, դառնալով ներկայացած տարազէն: Ըսուածը այն էր որ «սըրբագրուած» սահմանադրութիւնը խորհրդարանին իրաւունք կուտար սահմաններու վերիմաստաւորում կատարելու, քան մը որ անմիջականօրէն կ'առընչուի առնել-տալու հարցին: Սահման մը փոփոխութեան կ'ենթարկուի, երկրին տարածքը մեծցնող կամ կրճատող արարքի մը համար: Կամ հող առնելու եւ մեծնալու, կամ հող յանձնելու, զիջելու, ուստի կրճատումի պարագաներուն:

Հայաստանի սահմանադրութեան փոփոխութիւնները ծրագրող, չարագրողները ո՛ր մէկը նկատի ունէին այս հիմնական պարագաներէն. տարածք մեծցնե՞լը, թէ հակառակը: Փոփոխութեան այս կէտով բացուած հեռանկարներուն առջեւ տեղին մտահոգութիւններու, մտանանշումներու, հեռատեսութիւններու, զգուշացումներու ահազանգը կը հընչեցնէր Արմէն Այվազեանի վերլուծող զբոսրութիւնը («Յառաջ», Դեկտ. 6–7–8): Երկու բառով՝ Հայաստան պարտ էր լուրջ, գիտակից, ուշադիր ըլլալ, յատուկ մարտավարութիւն մշակել, մօտիկ կամ հեռաւոր ապագայի զարգացումներուն պատրաստ գտնուելու, նոր ու անդարմանելի յապաղումի մը պարագային յանցաւոր փնտռելու դիւրքին մէջ անգամ մը եւս չմնալու համար:

Հայաստանի ու Արցախի ծանօթ ներկային ու անոնց դրեթէ ամբողջական անտեսումին մէջ արտասանուած դոհունակութեան ճառերը, յաճախ հիմնադուրկ փայլուն «պիտի»ները կրնա՞ն քօղարկել կարողական վտանգները զորս այնքա՛ն իրատեսութեամբ կը թուէ Ա. Այվազեան: Գծուած պատկերին մէջ տարապայմանօրէն չատ լաւատեսութիւն անհրաժեշտ է, սահման փոխելու լիազօրութիւնը դրական մեկնաբանութեամբ ընկալելու համար: Կարելի՞ է հիմնական, հաւաստի պատճառաբանութեամբ մը պնդել թէ անհիմն են մեկ կողմէն թուրքեւադրբեջանական, միւս կողմէն վրացական ծանօթ ախորժակներէն ահազանգող վտանգները: Մանաւանդ մեծագոյն պատառը կլլելու, մատ մը, ապա մատ մը եւս իւղոտելու անդադրում արշաւի մեր իրականութեան մէջ:

Ա. Այվազեանի զգօնութեան ազդակէն եռք նոյն օրերուն կատարուած ուրիշ մտանանշում մըն ալ կ'առընչուի սահման փոխելու նիւթին. ան եւս յոյս չի ձգեր փոփոխութիւնը դրական առումով ընկալելու: Այվազեանի ծանրանալուն վերլուծումէն տարբերութիւն մըն ալ ունի. հիմնուած է ո՛չ թէ տեսականի, այլ փաստացի առեւտրի վրայ:

Այս երկրորդին հեղինակները «Ազատագրուած տարածքների պաշտպանութիւն» կազմակերպութեան պատասխանատուներն են: Երկու հաղորդագրութեամբ նիւթ ըրած են նոյն վտանգը. առաջինը (Նոյ. 26 ուղղուած է «Հայրենակիցներ»ու, երկրորդը (Դեկտ. 1) մատուցին: Արդէն այս վերջինը մատուցի առուխտ մը տեղեկագիրն է: Կը կրէ «Մտփոփագիր մատուցի համար» խորագիրը:

Ըսուածը հետեւեալն է. Հայաստանի իշխանութիւնը ի դէմս կարեւորագոյն ուժի թէւ Ս. Սարգսեանին, 2001էն ի վեր Արցախի չուրջի գրաւեալ տարածքներու յանձնումին անխուսափելի քնոյթին զգաստարը թելադրել կը չանայ հայ ժողովուրդին: Կ'ըսուի թէ անոնք գրաւուած են ու պահուած են, միայն որպէս սակարկութեան խաղաքարտ գործածելու նպատակով, թէ լուծումը այլընտրանք չունի: Պաշտպանութեան նախարարին հետեւողական նկատուած այս ընթացքին մէջ նոր փուլ մը կը մատնանշուի, նոյն նախարարին խորհրդականներէն Հայկ Կոթանեանի Նոյ. 23ին ռուսական «Իեզնում» լրատու գործակալութեան տուած հարցազրոյցով: Հաղորդագրութեան կցուած է այդ զրոյցին ամէնէն կարեւոր հատուածներուն քնարերին հայերէնի հաւատարիմ թարգմանութիւնը, քանի որ «Ազատագրուած տարածքների պաշտպանութեան» պատասխանատուները «ըզդալի աղաւաղումներ» նշմարած են «Հայոց աշխարհ»ի հրատարակած թարգմանութեան մէջ:

Նոյն կազմակերպութեան Դեկտ. 1ի ասուլիսին ալ հարցազրոյցը նկատուած է «ժողովուրդներու մշակելու Միւնկի խմբի յանձնարարութեան ուղղութեամբ իրականացուած հերթական քայլ»: Կը քննադատուի յատկապէս Ադրբեջանի տարածքային ամբողջականութեան ենթադրուող ճանաչումը որմէ չեն բացառուիր Քելբաջարն ու Լաչինը, ապա ազատագրուած տարածքներու թուրքերուն վերադարձը:

Հ. Քոթանճեան բացատրելով թէ Ղարաբաղը 1990ին խորհրդարանական յայտնութեամբ ու հանրաքուէով անջատուած է Ադրբեջանէն, կ'ըսէ թէ իր սահմանումներուն մէջ ան ունի «տարածքային ամբողջականութեան» իրաւունք, միջազգային իրաւական չափանիշով պէտք է բացառուին ադրբեջանական նկրտումները անոր վրայ: Եւ քանի որ Խորհրդային Ադրբեջանի տարածքին վրայ այսօր երկու պետութիւն կայ, պէտք է ընդունուի Ղարաբաղի համար ինքնորոշման իրաւունքի անհրաժեշտութիւնը, իսկ Ադրբեջանի՝ տարածքային ամբողջականութեան սկզբունքը, ներառեալ «Ադրբեջանի հանրապետութեան» այն հողերը որոնք ԼՂՀ հսկողութեան տակ են, զայն չրջապատող ապահովութեան գօտի որպէս: Այլ լաքով՝ Ադրբեջան հարկ է վերջ տայ Ղարաբաղի վերադարձի պահանջին, իբեն պատկանող, բայց այսօր ղարաբաղեան հսկողութեան ենթակայ հողերուն փոխարէնն:

Յետոյ մանրամասնելով, Հ. Քոթանճեան կը թուէ Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման ուղեգիծին կէտերը. Ադրբեջան պէտք է հրաժարի ուժ կիրարկելու իր ծրագիրներէն, ԼՂՀ ճանաչում, հանրաքուէ Ղարաբաղի հայ եւ ադրբեջանցի բնակիչներուն մասնակցութեամբ եւ այլընտրանքային լուծումներու լայն դանազանութեամբ. անկախութիւն, վերամիաւորում Հայաստանի, կամ Ադրբեջանի հետ: Յետադայ փուլերը կը կապմեն միջազգային խաղաղարար ուժերու հաստատում Ղարաբաղի ապահովութեան գօտիին մէջ (բացի Լաչինէն ու Քելբաջարէն), այս երկու վերջին չրջաններուն վրայ որպէս Հայաստան – Ղարաբաղի միջեւ ցամաքային կապ «համատեղ հսկողութեան ապահովում» (չյայտնի չէ թէ «համատեղ»ը ինչ բաղադրութեամբ), Ղարաբաղեան զօրքերու նահանջ Ադրբեջանի տարածքներէն (բացի Լաչինէն ու Քելբաջարէն) որոնք կը կազմեն Ղարաբաղի ապահովութեան գօտին. ադրբեջանական զօրքերն ալ պէտք է մեկնին Շահումեանէն ու Մարտակերտի մէկ մասէն:

Վերջին փուլով նշուած է յանձնուած տարածքներուն ականազերծումը, հայ եւ ադրբեջանցի դաղթականներու վերադարձը Ղարաբաղի իրենց նախկին բնակավայրերը, թէ՛ Հայաստանի, թէ՛ Ադրբեջանի սպառազինումի նուազեցում եւ վերջապէս ՄԱԿ-ի, Մինսկի խումբի հսկողութեան տակ Քելբաջարի ու Լաչինի բացկարգում, որպէս «ազատ համատեղ տնտեսական գօտի»:

Այս ուղեգիծին տուտեալներով, «Ազատագրուած տարածքների պաշտպանութեան» պատասխանատուները այլ կէտի մը վրայ եւս կը բաժնեն Ա. Այվազեանի տեսակէտը. Հայաստանի ներկայի տարածքը սխալ է 30 հազար քառ. քմ. նկատել, քանի որ ան կ'ընդգրկէ նաեւ Ղարաբաղը եւ գրաւուած չրջանները: Ու այս մօտեցումով է որ Սահմանադրութեան մէջ տեղ գտած սահմանային փոփոխութեան խորհրդարանական լիազօրութիւնը մտահոգիչ ազդակ կ'ըլլայ:

Այլապէս կը մնայ մտածել թէ Հ. Քոթանճեանի կողմէ չրջօրէն ներկայացուած ուղեգիծը որուն Հայաստանի քաղաքական վերնախաւին համաձայնութիւնը կ'ենթադրեն հաղորդագրութիւններուն հեղինակները, չի մեկնիր Ղարաբաղն ու անոր չուրջի գրաւուած տարածքները Հայաստան նկատելու կեցուածքէն:

Ու այդ պարագային ա՛լ աւելի ծանրակշիռ ու մտահոգիչ է հարցականը թէ սահմանային ո՞ր փոփոխութեան հեռանկարով խնդրոյ առարկայ լիազօրութիւնը տրուած է Խորհրդարանին:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

ՏԱՐԱԾՈՒԹԵԱՆ ԱՋԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՍԱՏՈՒՐԻ ԱՇԽԱՐՀԻ ԳՈՅՆԵՐԸ

Ինչպէս յայտարարեցինք, Ասատուր իր նոր գործերը կը ցուցադրէ Նոյեմբեր 24ին բացուած ցուցահանդէսով(*) որ կը շարունակուի մինչեւ Դեկտեմբեր 23. Նախօրեակին արուեստագէտը տասնօրեայ այցով մը Հայաստան կը գտնուէր նաեւ "Ազգ"ի խմբագիրներէն Մելանիա Բադալեան իրեն հետ ծաւալուն հարցազրոյց մը կատարած է: Որոշ յապաւումներով կը ներկայացնենք թերթին Նոյեմբեր 12ի թիւին մէջ լոյս տեսած գրութիւնը:

«Եւրոպա»» հիւրանոցի նախասրահում փարիզ մեկնելու նախորդ օրը կարճ ժամանակով հանդիպեցի Ֆրանսահայ նըկարիչ Ասատուր Պզտիկեանին: Աչխարհի կերպարուեստի ներկապնակում իր ուրոյն գոյնն ու ղիմագիծը հաստատած ու նուաճած տաղանդաւոր մեր հայրենակցի մասին խել էինք, կարդացել, մի քանի նկար դիտելու առիթը ունեցել, հեռաւորութեան, տարածութեան խորհըրդաւորութեան ղգացողութիւն ապրել: Ասատուրը հոկտեմբերին առաջին անգամ Երեւանում էր, իջեւանել էր «Եւրոպա» հիւրանոցում մեր խմբագրութեան դէմ-դիմաց: Հայաստանը նրա համար նոր երկիր էր՝ ծանօթ-անծանօթ գոյներով ու աչխարհի ձայներով: Նկարչութիւնը լինի համար բան մը եղաւ, որով կրնայի ազատ ըլլալ, կեանքիս իմաստ մը կուտար: Նկարչական կրթութիւն Պէյրութի մէջ չեմ ստացած: Կը սիրէի գծել. 7-8 տարեկան էի, մէջս արդէլակում (պլոքատ) մը կար թիւերու: 13-14 տարեկանիս մէջտ կ'երթայի նպարավաճառին կամ հացավաճառին քովը, ժամացոյց չունէի, կը հարցնէի՝ ժամը քանի՞ է, կ'ըսէին՝ 7:30 կամ 8-ն է: Օր մը նպարավաճառին քովն էի ու չատ մարդիկ կային: Ըսի՝ ժամը քանի՞ է: Ժամացոյցը ցուցուց, լինի նայեցաւ ըսաւ՝ ժամը քանի՞ է: Չէի կրնար ժամացոյցը կարդալ, թիւերը լինի համար արդէլակում մըն էին, ոչ հաչիւ ընել գիտէի, ոչ հանել, դուրս գրել, եւ տակէ վերջը իմ ուսումնառութիւնս սկսաւ կաղալ, դասերս ձգեցի: Ամէն քայլի մաթեմատիկը կը մտնէր. այդ թիւերուն աչխարհը մէջս մնաց: Այդ թիւերը, որ չկրցայ մարսել, ուրիշ ձեւով ուրտայայտուեցան: Ատոր համար իմ նկարչութեանս մէջ երկրաչափական պատկերներու հետ փորձած եմ աչխատիլ: Բայց եթէ աւելի լաւ բացատրէին մաթեմատիկին աչխարհը, թերեւս մե՛ծ մաթեմատիկոս ըլլայի... Օր մը մաթեմատիկի ուսուցիչը լինի քան մը հարցուց, պատասխան չկրցայ տալ, սկսան միւսները վրաս խնդալ: Խոշոր գիրք մը կար ձեռքիս՝ երկրաչափութեան, մէկը կար, այդ գիրքը անոր գլուխին նետեցի: Ուսուցիչը գիս տնօրէնին քովը տարաւ: Տնօրէնն ալ մէկն էր, որ լինի չատ կը սիրէր, քանի որ արուեստը կը սիրէր: Ուսուցիչին ըսաւ՝ մեզ մինակ ձգէ: «Մաթեմատիկի պահերուն տեսնես, որ ուսուցիչը կը մտնէ դասարան, դուն դուրս կ'ելլես»: Ուրիշ դասարան մը կար, որ պարապ էր: Ինչքը երբ կուգար, ես դուրս կ'ելլէի, այդ դասարանը կ'երթայի, դրատախտակին վրայ գծագրութիւն կ'ընէի:

Հ. Թուեր չէի՞ք գրում:

Պ. (Ծիծաղում է, չատ համակրելի) Թիւեր կը դրէի, գիծեր կը քաչէի: Ինձի կողմից ես չատ տրամաբանող եմ, միւս կողմից՝ լիրիքական», իր մասին ասուածը հաստատում է խօսքի ամէն պահի: Հայացքի մէջ տարածութիւն-մթնոլորտ կայ, Միջերկրականի երազի խոհ, ընդհատ խօսքի մէջ այդ երազից խուսափող իրականութիւն՝ եւ հակառակը...

Հ. Թուերի աչխարհը պայմանակա՞ն է, թէ աչխարհը թուի գաղտնիքով բացատրելու ցանկութիւնն է իշխում: Արդեօք ունէ՞ք մատեմատիկական կրքութիւն, թէ՞ թուեր էք պարզապէս սիրում:

Պ. «Չէ, չէ, ընդհակառակը, մաթեմատիկի երեսէն ամբողջ դասերս ձգեցի: Ընկերներն եւէք դպրոցը տեղ մըն էր, ուր ժուռարութեամբ կ'երթայի: Նկարչութիւնը լինի համար բան մը եղաւ, որով կրնայի ազատ ըլլալ, կեանքիս իմաստ մը կուտար: Նկարչական կրթութիւն Պէյրութի մէջ չեմ ստացած: Կը սիրէի գծել. 7-8 տարեկան էի, մէջս արդէլակում (պլոքատ) մը կար թիւերու: 13-14 տարեկանիս մէջտ կ'երթայի նպարավաճառին կամ հացավաճառին քովը, ժամացոյց չունէի, կը հարցնէի՝ ժամը քանի՞ է, կ'ըսէին՝ 7:30 կամ 8-ն է: Օր մը նպարավաճառին քովն էի ու չատ մարդիկ կային: Ըսի՝ ժամը քանի՞ է: Ժամացոյցը ցուցուց, լինի նայեցաւ ըսաւ՝ ժամը քանի՞ է: Չէի կրնար ժամացոյցը կարդալ, թիւերը լինի համար արդէլակում մըն էին, ոչ հաչիւ ընել գիտէի, ոչ հանել, դուրս գրել, եւ տակէ վերջը իմ ուսումնառութիւնս սկսաւ կաղալ, դասերս ձգեցի: Ամէն քայլի մաթեմատիկը կը մտնէր. այդ թիւերուն աչխարհը մէջս մնաց: Այդ թիւերը, որ չկրցայ մարսել, ուրիշ ձեւով ուրտայայտուեցան: Ատոր համար իմ նկարչութեանս մէջ երկրաչափական պատկերներու հետ փորձած եմ աչխատիլ: Բայց եթէ աւելի լաւ բացատրէին մաթեմատիկին աչխարհը, թերեւս մե՛ծ մաթեմատիկոս ըլլայի... Օր մը մաթեմատիկի ուսուցիչը լինի քան մը հարցուց, պատասխան չկրցայ տալ, սկսան միւսները վրաս խնդալ: Խոշոր գիրք մը կար ձեռքիս՝ երկրաչափութեան, մէկը կար, այդ գիրքը անոր գլուխին նետեցի: Ուսուցիչը գիս տնօրէնին քովը տարաւ: Տնօրէնն ալ մէկն էր, որ լինի չատ կը սիրէր, քանի որ արուեստը կը սիրէր: Ուսուցիչին ըսաւ՝ մեզ մինակ ձգէ: «Մաթեմատիկի պահերուն տեսնես, որ ուսուցիչը կը մտնէ դասարան, դուն դուրս կ'ելլես»: Ուրիշ դասարան մը կար, որ պարապ էր: Ինչքը երբ կուգար, ես դուրս կ'ելլէի, այդ դասարանը կ'երթայի, դրատախտակին վրայ գծագրութիւն կ'ընէի:

Հ. Թուեր չէի՞ք գրում:

Պ. (Ծիծաղում է, չատ համակրելի) Թիւեր կը դրէի, գիծեր կը քաչէի: Ինձի

(*) Galerie **«Cahiers d'Art»**
14 rue du Dragon, Paris VIème
Tél. : 01. 45. 48. 76. 73
cahiersart@ad.com

համար, ինչպես չինացիներուն քով, գեղարուեստը մաս կը կազմէ գծագրութեան, ինչպէս ալ գծագրութիւնը գործածուելիւն ալ է, ինչպէս եւ դիպուածներուն քով գծագրութիւնն ու նկարչութիւնը նոյնն են: Ինծի համար ինչ որ գիր է, թիւ է, գրութիւն է, գծագրութիւն է, նոյն ատեն եւ նկարչութիւն է: Ես կը դիտեմ գրութիւնները, ոչ թէ կը կարդամ:

Հ. Ցուշի, մոռացութեան տուղ մի քանի կայ ձեր նկարների մէջ, նկատում էի, որ մոռանա՞ք կեանքը:

Պ. Ժամանակը ամենամեծ մտասեւեռումն է, ծնած օրէն մարդը դատապարտուած է որոշ ժամանակ ապրելու: Մարդոս մէջ այդ կեանքին վախը անչափ մեծ է, որ կ'ուզէ ատկէ վախչիլ, կ'երթայ կրօնքին, ընտանիքին, արուեստին մէջ, կ'ուզէ մխիթարենէ փախչիլ: Մարդ լսուածը գիտէ, որ իր օրերը համրուած են, ու ժամանակը ամէն երկվայրկեան կ'անցնի, ինչպէս գիտէ, որ ցաւը անտանելի կը դառնայ, այդ է խնդիրը:

Ինծի համար կեանքը արկած մըն է: Երբ նկարել կը սկսիմ, կը մոռնամ՝ ինչո՞ւ կեանքը 1000 տարի չի տեւեր: Կը կարծեմ, որ կարեւորութիւնը կեանքի ձգտումին մէջն է, վնաս չունի՝ կը յաջողի, չի յաջողիր, ատիկա երկրորդական է, կարեւորը ոչ թէ քանի մը հասնիլն է, այլ ընթացքը: Այդ ձգտումին մէջ է, որ ես կեանքը կը մոռնամ: Ու նկարչութիւնն ալ միջոց մըն է, ճանապարհ մըն է:

Հ. Սիմուլները ձեւե՞ր են պարզապէս, թէ որոշակի նշանակութեամբ տարրեր:

Պ. Նկարիչներ կան, որ միշտ կ'ուզեն բացատրել իրենց գործերը: Ես հաղիւ կը սկսիմ բան մը բացատրել, մինչեւոյն ժամանակ ատոր հակառակը կը յայտնուի մէջս: Ատոր համար նկարելը շատ աւելի մօտ է իմ մտածելակերպիս, քան թէ խօսքը: Երբ կը սկսիմ աշխատիլ, նկարը ինծի ճամբան կը ցուցնէ: Սկիզբը կրնայ պղտոր գաղափար մը ըլլալ, բայց նկարչութեամբ նկարչութիւնը կը բացատրըւի: Նկարչութիւնը ինծի համար փիլիսոփայութիւն կամ գրականութիւն չէ, նկարչութիւնը նկարչութիւն է, իր մեքենայութիւնները, իր լեզուն ունի: Եթէ հարցընես՝ հաւատքդ ո՞րն է՝ իմ մտածելու ձեւը, ապրելու ձեւը, իմ մեթոդասիոնս ես նկարչութեամբ կ'ընեմ:

Հ. Ի՞նչ վերաբերմունք ունէք արուեստի ուղղութիւններուն հանդէպ, կամ ինչ դրսեւորում, ասենք, ֆոնտուրդիւիզմի կամ սիւրռէալիզմի սահմաններում:

Պ. Այո, կը կարծեմ՝ մօտ եմ քոնստրուքտիւիզմին: Կարգ մը գերիրապաշտներ կան, որ նկար կը չինեն, ատոց հետ չեմ: Գերիրապաշտութեան մէջ վտանգներ կան, ատոնց մէջ պէտք չէ, որ մէկը իյնայ, դիւրին գերիրապաշտութիւն կայ, որ պատկերներ կը չինէ: Իմ գործիս մէջ կայ որոշ գերիրապաշտութիւն, բայց մտածուած,

Հ. Հին բաղաբակրթութեան հետքեր են նկատելի ձեր նկարչութեան մէջ: Ի՞նչ է դա, սէր, հետաքրքրութի՞ւն անցեալի հանդէպ:

Պ. Արուեստը ինքնաշարժ չինելու պէս չէ: Նկարչութիւնը կրնայ 2000 տարի առաջուայ բաները այօրուայ մէջ դիտել: Այդ է ուժը, իրական նկարչութիւնը այդ է: Չեմ խօսիր այն նկարիչներուն մասին, որ ամէն ինչ կ'ընեն, որ աւանդարդ կամ արդիական ըլլան: Նկարչութիւնը այնպիսի տեղ մը հասաւ, այնպէս քանդեցին, որ հիմա ամէնէն անկումային արուեստն է տիրողը: Նկարիչներ կան, երիտասարդ աւանդարդ նկարիչներ, որոնք պատիւ կը համարեն, որ ոտքերնին Լուվը չեն դրած, իրենք հին նկարիչներու պէտք չունին:

Ես նկարչութիւնը կը սիրեմ դիտել, տիպայնը կը դիտեմ, հին պատմութիւնը, ճարտարապետութիւնը կը դիտեմ: Ըսենք ձոթօ կը դիտեմ՝ մէջս կապոյտ կը բերէ, այդ կապոյտը կրնայ ինծի ներշնչել, կամ կամ Զիմապուէ (իտալական վաղ Վերածընդվղի նշանաւոր վարպետ) տեսնեմ, ոսկի գոյնը կը բերէ ինծի: Շատ ֆրակմենդնեը կը փորձեմ քոլաժի ձեւով, խաղի ձեւով ներկայացնել: 20րդ դարուն պայթած ֆրակմենդը պատմութիւն մըն է, որով մենք մտային ձեւով, մշակոյթի ձեւով կը տեսնենք, նայուածքը փոխուած է, աչխարհը վերէն կը դիտենք, վարէն կը դիտենք, լազերով կը դիտենք: Ծառ մը գծենք եթէ, նադիւմորթ գծենք, այսօր տարբեր պիտի ըլլայ:

Ես հոգեբուժարաններու խեղթերու գործերը հաւնած եմ, առոնք տրամաբանութենէն անդին են: Ատիկա ինծի կրնայ կերակրել մտային ձեւով, նմանապէս կը սիրեմ պզտիկներուն գծագրութիւնը, հին ապորիժէններուն, հնդիկներուն գործերը: Կ'երթամ, կը դիտեմ հին բաները: Ես մինչեւ փերու գացի: Այդ արուեստը, որ կայ Նասքա՝ Լիմայէն 3–4 քմ. հեռու՝ դաշտին մէջ գծուած, տեսնելու համար օդանաւ պիտի նստիս: Գետինը փորերով գծած են, չատ գեղեցիկ գծագրութիւններ են՝ կապիկ մը կայ, ձուկ մը, խորհրդանշաններ են: Ինծի համար երազ մըն էր հոն երթալը:

Ճարտոնիներուն արուեստը կը սիրեմ, իրենց կրթութիւնը կը գնահատեմ, իրենց տաճարները, քանդակները, ապրելու կերպը:

Հ. Աւելի էմոցիոնալ, տարաշխարհիկ ընթացքներից էք իմփուլսներ ստանում: Իսկ Փարիզը, Եւրոպան ի՞նչ դեր ունեն կամ ազդեցութիւն ձեր պատկերի վրայ:

Պ. Ինծի համար Եւրոպան մեծ անկումի մէջ է: Եւրոպայի հոգին ներսէն փըճացած է չատոնց: Եւրոպային ուժը ճարտարարուեստն է, բայց հոգեկանը չորցած է: Ես հոգեկանի մասին կը խօսիմ, որ միշտ Ամերիկայ մէջ կը գտնես, որով իրենց ապրելաձեւը, յարաբերութիւնները ամբողջ մաս կը կազմեն իրենց կրօնքին: Կրօնքը զատ բան մը չէ, կրօնքը կեանքի մէջն է: Այդ է, որ լաւ է:

Կեանքս Փարիզի մէջ եղաւ, հոն մնացի: Բայց Իտալիոյ հետ աւելի կապուած եմ: Իտալիոյ պզտիկ քաղաքները ինծի չատ աւելի կը խօսին, քան թէ մեծ, փայլուն Փարիզը, ուր կեանքը ճնշումի տակ է: Փարիզի մասին կ'ըսեն «Փարիզը դըրախտ մըն է արուեստներուն եւ դժոխք մը արուեստագէտներուն համար»:

Ժամանակին արուեստագէտները այդ դժուարութիւնները չունէին, կ'աշխատէին ընտանիքի մը համար կամ եկեղեցիին համար: Հիմա նկարիչը Եւրոպայի մէջ անչափ նեկատիվ բաներով չրջապատուած է՝ կալերիները, մտածելակերպը, քաղաքականութիւնը: Արուեստագէտին չուրջ եղածէն կը խորշիմ: Պէտք է ամէն բանի դիմանալ, եթէ կրնաք առանձնանալ եւ 4 պատերու մէջ նկարչութիւն ընել:

Հ. Ունե՞ք ներշնչումների անհրաժեշտութիւն:

Պ. Ձէ, ես գործաւոր մըն եմ, եթէ ներշնչում չունիմ, կը սկսիմ մատիս տաչել, կամ վրձիններս մաքրել, ներշնչում ծէս մըն է, միակը կուգայ:

... կեանքը այնպէս դարձած է, որ եթէ օրուայ մէջ հեռաձայն, նամակ, թուղթ չըլլայ, բախտաւոր էք: Այդպիսի բաները կը վախցնեն գիս, հա, թուղթերը, նամակները, հեռաձայններ, ամէն ատոնք, քու ներշնչումդ եթէ կրամ մը ուներս, կը հանեն մէջէդ: Ատոր համար նըկարիչը պէտք է իր օրը դասաւորէ, պէտք է ինքզինք պաշտպանէ:

Հ. Ուրեմն մենակութիւնը պէտք է, որ կեցութեան լաւագոյն եղանակը համարէք:

Պ. Իմ բառարանիս մէջ մինակութիւնը ազատութիւն կամ անկախութիւն ըսել է, ոչ թէ առանձնութիւն: Ես կեանքիս մէջ ամէն ինչ կ'ընեմ, որ մինակ ըլլամ, բայց պիտի հարստացնես քու մինակութիւնդ, դատելով ատոր ձեւը: Անշուշտ, անկախութիւնը հարիւրէն հարիւր չկայ, յարաբերական է, բայց կարեւորը ձգտումն է դէպի անկախութիւնը:

Ամէն մարդ իր հոգիին մէջ ձայն մը ունի: Մարդիկ կան՝ այդ ձայնը չեն լսեր, որով տարուած են ընտանիքով, ազդով, կրօնքով, արուեստով: Եթէ կարենա՛ր ըլլայ լսել ձայն, որ միայն ձեզի կը պատկանի. ինծի համար շատ կարեւոր է...

Հ. Կախուա՞ծ էք նկարչութիւնից:

Պ. Եթէ չնկարեմ այդ պրկումները չեն արտայայտուիր, նկարելը ինծի համար ինչպէս մեթիթասիոնը, փնտռտուքը, խաղ մըն ալ է:

Հ. Կեանքի ատրիբուտները կարծես անմասն են ձեր նկարչութիւնից:

*Պ. Իմ կեանքիս մէջ ամէն ինչ կայ, ամէն ինչ կայ, ես ամէն ինչ կ'ուզեմ, ամէն ինչ կ'ընեմ, ամէն ինչ կ'ունենամ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SECTION D'ASNIERES

Fêtons Noël

Pour fêter Noël en famille dans une ambiance chaleureuse arménienne la Section d'Asnières de la CBAF organise un dîner dansant à l'occasion du Noël arménien :

le samedi 7 janvier
salle Lavergne, 11 rue Robert Lavergne
92600 Asnières

animé par
M A R T E N Y O R G A N T Z

Réservations :
- **Araxie: 01. 48. 41. 54. 23**
- **Suzanne: 01. 47. 93. 70. 86.**

□

Section **«A. Tathéossian»**
de PARIS

Séjour familial à Bellefontaine

12 AU 19 FEVRIER

La Section «Archalouys TATHEOSSIAN» de Paris organise son séjour familial dans le centre de vacances à Bellefontaine (JURA).
Ambiance arménienne assurée!!!

Venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre!!!

Renseignements et inscriptions auprès de :
- Araxie **01. 39. 83. 71. 19** (19h à 21h);
- Alice **01. 42. 93. 03. 56** (19h à 21h).

Date limite d'inscription :
15 JANVIER

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Ս· ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՕԾՄԱՆ 75ԱՄԵԱԿ

ԿԻՐԱԿԻ, Դեկտեմբեր 11·–

Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ օծման 75ամեակի առիթով կը պատրաստէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ· ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Հայր· Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Յատուկ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյս հանգուցեալ բարերարներուն, հոգաբարձութեանց անդամներուն եւ բոլոր սատարողներու հոգիներուն համար։

Ժամը 13·30ին, Ալֆորվիլի "Ռուժէ Տէլմա" սրահին մէջ (ռիւ տը Ռոմ) կը տրուի ընդունելութիւն։

Կը հրաւիրենք մեր ժողովուրդի զաւակները որ այս առիթով վերանորոգեն իրենց ուխտերը։

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին։

★ ♠ ◇ ♣ □ ♡ ○ ♡ □ ♣ ◇ ♠ ★

UN BEAU CADEAU DE NOEL

Il est encore possible de commander le beau carré de soie **Hermès «Les Jardins d'Arménie»**, au prix de 250 Euros, au bénéfice exclusif de l'action humanitaire en Arménie de **Solidarité Protestante France-Arménie.**

Téléphoner au pasteur Samuel Sahagian: **06. 83. 09. 08. 19** ou à Jean Haroutunian: **01. 43. 25. 67. 91**

Adresser les chèques au nom de:
SPFA — 1 rue Cabanis
75014 PARIS.

★ ♠ ◇ ♣ □ ♡ ○ ♡ □ ♣ ◇ ♠ ★

21e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction : ARBY OVANESSIAN

Organisé par l'Association de THEATRE ARMENIEN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 21ՐԴ ՇԱՐՔ

(Գ· ԾՐԱԳԻՐ)

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Գեղարուեստական Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՕՎԱՆԵՍԵԱՆ

■

Haik VARTANIAN
K I B O S S A VIIe siècle

ՀԱՅԿ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Կ Ի Բ Ո Ս Ա 7րդ դար (1971)
Տարեգրութիւն երկու մասիգ

ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 18, ժամը 16ին
DIMANCHE 18 DECEMBRE à 16h

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտքը՝ 5 եւրօ

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 17·–

Տօն է Ս· Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա· ԲՀՆՑ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Հոգեւոր Հովիւ
Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ

⁂

ԿԻՐԱԿԻ, Դեկտեմբեր 18·–

ԼԻՈՆԻ ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ
ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻԻ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ աւանդական Մատաղօրհնութիւնը այս տարի տեղի կ'ունենայ կիրակի, Դեկտեմբեր 18ին, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ· ՋԱՓԱՐԵԱՆ
Հայր· Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պ· Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

Յատուկ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյ վախճանեալ հոգեւորականներուն, հանգուցեալ բարերարներուն եւ սատարողներուն հոգիներուն համար։

Ժամը 12·30ին, "Կարպիս Մանուկեան" սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ ժողովրդական ճաշ։ Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ եկեղեցւոյ դիւանատունը։

Սիրով կը հրաւիրուի Լիոնի եւ Շրջանի մեր բարեպաշտ ժողովուրդը ներկայ գտնուելու այս վեհախորհուրդ արարողութեան։

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10ին,
Քարոզ՝ ժամը 11·15ին,
Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգիստ՝ ժամը 12ին։

c'est le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien **chez soi, en 50 heures!**

► *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*

► *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement **pour 95 euros** (frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

ASSADOUR

Œ U V R E S R É C E N T E S

EXPOSITION

DU 24 NOVEMBRE AU 23 DÉCEMBRE 2005

GALERIE "CAHIERS D'ART"

1 4 R U E D U D R A G O N P A R I S V I^e

Fermé le lundi • cahiersart@aol.com • 01 45 48 76 73

LES ACTIVITÉS DU CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

Directeur Khatchig YILMAZIAN

D E C E M B R E

● Բ Ա Ն Ա Խ Ո Ս Ի Թ Ի Ւ Ն

Ե. հայ գիրերու գիւտի 1600ամեակին առթիւ լոյս տեսած գրքոյկի ներկայացում
Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 13, ժամը 21ին
Սահակ-Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնին մէջ
339 avenue du Prado — 13008 Marseille
"Հայոց գիրերու դերը այսօր, ստեղծումէն 1600 տարի յետոյ"
Կը բանախօսէ՝ ՓՐՈՖ· ՌՕՊԷՐ ՏԷՐ-ՄԵՐԿԵՐԵԱՆ
"Գիրերու ստեղծումը"
Կը բանախօսէ՝ ՓՐՈՖ· ԱԼՊԷՐ ԽԱԶԻՆԷՃԵԱՆ
"Առաջին շաբաթականները, Մեսրոպ Մաշտոց եւ Սահակ Պարթեւ"
Կը բանախօսէ՝ ԽԱԶԻԿ ԵՐԼՄԱԶԵԱՆ

Centre Culturel SAINT MESROB

LES SOIREES CULTURELLES ET LITTERAIRES
«L U M I E R E,
V E R I T E
E T L I B E R T E»

Jeudi 15 décembre à 20h30
PROJECTION DE DIAPOSITIVES
sur le thème

CORPUS DES KHATCHKARS

Conférence donnée par
MICHEL BASMADJIAN
et
HAROUTIOUN KHATCHADOURIAN
Présentation de
KAREN SIMONIAN
10 bis rue Thouin
Paris Vème
Métro : Cardinal Lemoine, Monge

— E n t r é e l i b r e —
Cocktail

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 13

MARDI
13 DECEMBRE
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԱՅԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

81ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·343

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

81e ANNEE — N° 21·343

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆԸ ԵՒ ՊԱՏՄԱԿԱՆԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԳԱՂԹԱՏԻՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

2005 *Փետրուար 4ի օրէնքը որ կը հեղատէր Ֆրանսայի դաղթատիրական պատմութեան դրական դերը պատմութեան դասագիրքերուն համար, աւելի ճշդրիտ ձեւով՝ "դասագիրքերու ծրագրերը կ'ընդունին Ֆրանսական ներկայութեան դրական դերը Անդրծովեան հողամասերու վրայ" կը չարունակէ աղմուկ բարձրացնել եւ կը հասնի մինչեւ Հայոց Ցեղասպանութիւնը:*

Իրարանցումը ծայր տուաւ երբ Ն. Սարքոզի ստիպուեցաւ հրաժարիլ Մարթինիք եւ Կուատըլուպի կառավարիչը այցելութենէն. տեղացիները եւ մանաւանդ էմէ Սեզէր յայտնեցին թէ չեն ուզեր ընդունիլ նախարարը եւ կը պահանջեն օրէնքին չեղումը: Անկէ ի վեր, չատ են անոնք որոնք նոյն պահանջը կը դնեն մինչ Շիրաք փորձեց մեղմել մթնոլորտը: Դեկտեմբեր 9ի հանդիսաւոր ելոյթով ըսաւ.— "Հանրապետութեան մէջ պաշտօնական պատմութիւն չկայ: Օրէնքին չի պատկանիր պատմութիւնը գրել: Պատմութեան չարադրութիւնը պատմաբաններուն կը պատկանի": Նոյն մթնոլորտն է որ պատճառ եղած է Օսթերլիցի յաղթանակի 200ամեակին հանդէպ ծագած վերապահութեան, քանի նոյն չրջանակները (Կղզիներու) կը մերժէին Նափոլէոնի մեծարանքը, քանի վերահաստատած էր դերութիւնը, զոր Ցեղափոխութիւնը ջնջած էր: Ի դէպ, այս ընթացքը պատճառ եղաւ որ Ֆրանսա տը Կոլ մարտնաւէրը ղրկէ Թրաֆալկար ուր կ'ոգեկոչուէր իր պարտութիւնը, բայց քաշուի Նափոլէոնը մեծարելէ: Ստեղծուած մթնոլորտը այն կացութեան մատնած է Ֆրանսայի իշխանութիւնները որ կը վախնայ ստանձնելէ իր պատմութիւնը:

Եւ այս մթնոլորտը կը հասցնէ մինչեւ Հայոց Ցեղասպանութիւն, քանի Շիրաքի ըսածը ուրիշ բան չէ քան էրտողանի ըսածը: Այս առընչութեամբ, Եւրոպա 1 ձայնափուռի կայանէն հարցազրոյցով մը իրաւաբէտ Ֆր. Շանտէրնակոր ուրիշ բան չըսաւ: Նախ, ինք ալ կ'ուզէ որ օրէնքը ջնջուի (ի դէպ, հետաքրքրական է նկատել որ այդ օրէնքը փետրուար 4էն ի վեր ոչ ոք խանգարած էր), ապա կը հասնի Հայոց Ցեղասպանութեան: Չի ժխտեր ատոր գոյութիւնը, ոչ ալ քննջնջուած Հայերու թիւը, բայց կը մերժէ որ Ֆրանսա օրէնք մը քուէարկած ըլլայ այդ ուղղութեամբ ու կը չեշտէ.- "Ի՞նչ գործ ունի Ֆրանսայի Խորհրդարանը Հայոց Ցեղասպանութեան հետ":

***

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ՀԱԿԱԶԴԵՆ ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ

Շաբաթավերջի Թուրք մամուլը կ'արձագանգէ այն դժգոհութեան, հարցականներուն որոնք Ֆրանսայի Թրքական շրջանակներուն կողմէ ուղղուած են նախագահ Շիրաքի, "պատմութիւնը պատմագիրներուն ձգել"ու անոր յայտարարութենէն ետք: Թուրքերը Ֆրանսայի գաղթատիրութեան անցեալին առընչուած ծանօթ վէճին մէջ նախագահին յայտնած տեսակէտը անյարիր կը նկատեն Ցեղասպանութիւնը ճանչնալու 2001ի օրէնքին:

Ինչպէս գրած է Դեկտ· 11ի "Ջաման" օրաթերթը, Փարիզի "Անատոլու" մշակ·

(Շար·ը Դ· էջ)

Ա. ՓԱՄՈՒՔ ՉՂՋԱՑԱՒ ՉԷ ՈՒ ԿԸ ՑԱՄԱՌԻ

Թուրք վիպագիր Ա. Փամուք որ "Թըրքութիւնը հրապարակաւ անարգել"ու ամբաստանութեամբ դատարան կը ներկայանայ Դեկտեմբեր 16ին, զուիցերական թերթի մը հետ զրոյցին չարունակած է պաշտպանել նոյն միտքերը: Ան ըսած է թէ Եւրոպայի անդամակցութեան սիրոյն Թուրքիա չպարային բարեշրջումներու կը ձեռնարկէ եւ թէ ժամանակը հասած է որ վիճարկում բացուի "Հայկական բնաջնջում"ին նման թաղուի վերածուած նիւթերու մասին: "Թուրք ժողովուրդէն գաղտնի պահուած տեղեկութիւններ կան եւ ատիկա լաւ բան չէ: Ես գրող եմ: Ամօթալի կը նկատեմ ապրիլ երկրի մը մէջ ուր այս նիւթը թաղուած է եւ անոր մասին վիճարկում կարելի չէ տանիլ" ըսած է Փամուք:

Զուիցերական թերթը գրած է թէ վիպագիրին ապարդիւ կարդացող ոճը ժըլտատական ազդեցութիւն պիտի ունենայ Անդարայի վրայ, իսկ անոր դատը Թ. Էրտողանի կառավարութեան համար չատ նեղացուցիչ բան է: Եթէ դատապարտուի, կարեւոր խաղաքարտ մը պիտի տրուի Ֆրանսայի ու Գերմանիոյ որոնք երկուքն ալ դէմ են Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան: Թերթը նշած է նաեւ թէ Փամուք զղջումի ոչ մէկ նշոյլ արտայայտած է զրոյցին ընթացքին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՐԹԱԿԱՆ ՑՈՑՑԸ

Դեկտեմբեր 9ին նախորդէն նուազ բազմութիւն խմբուած է Մատենադարանին կից հրապարակին վրայ: Այսուհանդերձ, ընդդիմադիր պարագլուխները յուսահատութեան նշան ցոյց չեն տար, յամառօրէն ակնկալելով որ իշխանութիւնը տեղի տայ: "Հանրապետութիւն" կուսակցութեան նախագահ Ա. Սարգսեան այդ ոգիով դիմած է ժողովուրդին, յայտարարելու համար թէ "Իշխանական բուրգը փըլուզումի կ'ենթարկուի": Ան հաւաստած է թէ չատ մօտ է փլուզումը եւ կրնայ նոյնիսկ տեղի ունենալ Դեկտեմբեր 16ին որ յաջորդ հանրահաւաքին համար որոշուած թուականն է:

Ելոյթ ունեցած է նաեւ "Ժառանգութիւն" կուսակցութեան նախագահ Ր. Ծովհաննէսեան. ան կոչ մը ուղղած է արհեստավարժութեան ու համամարդկային արժէքներու յարգաքին: Ակնարկելով համախոհական իշխանութիւնը բաղկացնող կուսակցութիւններուն, յայտարարած է. "Դաչնակցութիւնը թող յիշի իր եռանախագահները, Հանրապետականը՝ Սպարապետը, Օրինաց երկիրը՝ ժողովրդավարութեան հիմնադիրները":

***

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ Ռ· ՔՈՉԱՐԵԱՆԻՆ

Ր. Ծովհաննէսեան որ Նոյեմբեր 30–ին Վիէննա մեկնումի պահուն խուզարկութեան ու հարցաքննութեան ենթարկուած էր Երեւանի օդակայանին մէջ, վերադարձին բաց նամակ մը յղած է նախագահ Ռ. Քոչարեանին: Հոն հարցումներ կան հետեւեալ կէտերուն մասին. Հայաստան եւ Ղարաբաղ անկախ, դերիչխան պետութիւննե՞ր են եւ արդեօք Ռ. Քոչարեան ո՞ր մէկուն քաղաքացին է: Ղարաբաղի կամ Հայաստանի պաշտօնավարութեան ընթացքին նախագահը արդեօք մարդ սպանած, կամ սպանութիւն հրահանգա՞ծ է:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՑՍՕՐ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷ, ՎԱՂԸ ԱՑԼ ԲԱՆ, ՇՈՒՆ ՈՒ ԿԱՐԱԻԱՆ ՆՈՑՆ ԴԵՐԵՐՈՎ

Հանրաքուէի վաղորդայնի հայաստանեան կացութիւնը լաւագոյնս կը պատկերացնէ շունին ու կարաւանին առածը: Այս անգամ ոչ միայն տեղական, այլեւ միջազգային բազմաթիւ դէտեր ալ մատնանշեցին թափանցիկութեան պակասը, գեղծումները, ապօրինութիւնները, բայց այդ բոլորը մարմարի վրայ ինկած ջուրի կաթլիներու նման սահեցան, առանց հետք ձգելու: Երկրին իշխանութիւնները ո՛չ ծաւալուն բողոքները, ոչ վերահսկողութեան պահանջները, ոչ ալ օտարներու բննադատութիւնները նկատառումի արժանի նկատեցին. կէս–տերաս մը ըսին միայն թէ բողոքները հարկ էր ուղղել Սահմանադրական ատեանին: Ու անվստով, սրբագան առաջելութիւն մը անթերի կատարածի հանգստութեամբ կը շարունակեն իրենց գործը:

Կրնա՞ր ուրիշ տեսակ ըլլալ իրաց կացութիւնը երբ ժողովրդավարութիւն – մողովրդավարութիւն մեր մանկութեան օրերու տօնական զգեստներուն կը նմանին հոն. կարեւոր, հանդիսաւոր պարագաներու կը հանուին իրենց պահարանները՝ ո՛չ թէ հագնուելու, այլ միայն ֆանի մը ժամ կրունելու եւ ցուցադրելու համար: Արդէն կարեւորն ալ պէտք եղած հասցէէն վաւերացում ստանալն է: Եւրոպան այդ գործին ապսպրողն էր, ապըսպրանքը կատարուեցաւ, սահմանադրութիւնը "սրբագրուեցաւ", անկէ գացած դէտերն ալ "թէեւ այսպէս, այնպէս, բայց հանրաքուէն ընդունելի է" պատգամեցին եւ օղակը փակուեցաւ: Ա՛լ անկէ ետք որո՛ւն հոգը թէ իրական մասնակցութիւնը 30, կամ 40 առ հարիւր էր հազիւ, թէ «Այո՛»ներու յայտարարուած համեմատութիւնը ֆիչ մը շատ կը յիշեցնէր այնֆա՛ն ննջադատուած անցեալը:

Կը մնան յամառ դժգոհութիւններու, գանգատներու տէրերը: Ոչ իշխանամէտ թերթերու մէջ ամէն օր նոր արձագանգ կայ անոնցմէ: Քաղաքական ընդդիմութիւնը այդ հատուածին գլխատր տեղը կը գրաւէ "Ա՛լ կը բաւէ" գոչելով, բայց տակաւին առանց գիտնալու թէ ի՛նչ ճամբով կրնայ խօսքը գործի վերածել: Վերջին լուրերը հանրահաւաքներու հետ կազմակերպչական ծրագիրներու մասին կը խօսէին, բայց այդ ճակատին մինչեւ այսօրուան ընթացքը լաւատեսութեան մեծ պաշար մը չի ներշնչեր:

Դեկտեմբեր 3ի "Հայկական ժամանակ"ը կ'արձագանգէր ուշագրաւ առաջարկի մը· ան կը պատկանէր "Ազատ Հայք" քաղեսիրական կազմակերպութեան: Նախագահը Ռ· Մնացականեան գիտնալու համար հանրաքուէին մասնակիցներու իսկական թիւը, կ'ուզէ որ անջատ հատորով մը, կամ թերթի մը մէջ հրատարակուին հանրաքուէին մասնակցած 1,5 միլիոնին անուանները: Ատիկա ըլլալու պարագային ամէն մարդ կը տեղեկանայ ու տրտանջալու պատճառ չի մնար: Բայց անշուշտ նման առաջարկ դատապարտուած է խաղաբական *Ֆանթէզիի* սահմանէն դուրս չգալու· առաջարկին տէրերը իրենք ալ վստահաբար այլ ճակատագիր չեն նախատեսեր անոր:

Սակայն "Հայկական ժամանակ"ին նոյն էջին մէջ որ Մ· Արշակեան ստորագրուած է, Հայ Արիներու Միութեան նախագահ Ա· Աւետիսեանի ըսածներուն ալ տեղ տրուած է հանրաքուէին ու յետագայ քայլերու նիւթով: Հպարտուէն ան ալ դաւաճանութիւն կը նկատէ, պատասխանատուներուն համար խստագոյն դատապարտութիւն պահանջելով: Այս այլեւս ընթացիկ արտայայտութեան ֆով կ'ըսէ նաեւ թէ որոշած չեն տակաւին հանրահաւաքներուն ընդդիմութեան կողմին կենալ: Պատճա՞ռը· որովհետեւ "չեն տեսնում այն մարդուն ով կարող է ամուր կանգնել երկու ոտի վրայ եւ առաջնորդել ժողովրդին":

Որեւէ երկրի համար ամէնէն ծանր մատնանշումներէն այս մէկը, հոգ չէ թէ կատարուած փոքր խմբաւորումի մը նախագահին կողմէ, բաւական շատ բան կը բացատրէ Հայաստանի "ինչո՞ւ"ներէն, "ի՞նչպէս"ներէն: Ու այդ հաստատումին դիրքէն դիտուած, հանրաքուէին կեղծումը, անով դաւաճանութեան պնդումները, "ի միջի այլոց" մը կը կազմեն, նոյնիսկ եթէ 1,5 միլիոն անունի ցանկը հրատարակուի:

Ընդդիմութիւնը կրնայ ամէնօրեայ ցոյցեր կազմակերպել, հարիւրաւորներ, հազարաւորներ խմբել իրեն համախոհ: Շատ բան պիտի չփոխուի, այնֆան ատեն որ երկու ոտքին վրայ ամուր կոխած, ժողովուրդը առաջնորդելու կարող մարդ տեսնող չկայ:

"Շուն"երը ի զուր պիտի շարունակեն հաչել, կարաւանին հետզհետէ աւելի իմֆաւստահ դարձող ընթացքն ի վեր:

Թ· ԱՐՓԻ

ՊԵԼԺԻԱ

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՕՐԷՆՔԻ ՆՈՐ ԲԱՆԱՁԵՒ

Երկու ծերակուտականներ Քրիսթին Տըֆրէյն եւ Ֆրանսուա տիւ Վիվիէ Դեկտեմբեր 7ին մամուլին տեղեկացուցած են թէ Ցեղասպանութեան ժխտումը պատժելի արարք նկատող օրէնքի նոր բանաձեւ մը պատրաստած են. անով կը նախատեսուի ութ օրէն տարի մը բանտարկութեան ու 26–5000 եւրոյի տուգանքի դատապարտել բոլոր այն անձերը որոնք "կը ժխտեն, կոպտօրէն կ'արհամարհեն, արդարացնել կը ջանան" Հրեաներու, Հայկական եւ Ռուանտական ցեղասպանութիւնները, նաեւ միւսները որոնք ճանչցուած են միջազգային ատեանի մը կողմէ:

Երկու ծերակուտականները կը պահանջեն նաեւ որ պատմութեան Ֆրանսերէն դասագիրքերուն մէջ Հայերու Ցեղասպանութեան մասին դլուխ մը տեղ գտնէ:

"Ցեղասպանութեան մը իրողութիւնը ուրանալ, զոհերը երկրորդ անգամ սպանել կը նշանակէ" ըսած են անոնք:

Ր. Ծովհաննէսեան կը փափաքի դիտնալ նաեւ թէ 1991ին Ռ· Քոչարեանի ընտանիքը ի՞նչ սեփականութեան տէր էր եւ այսօր ինչ սեփականութիւն ունի: Եթէ նիւթական միջոցները աւելցած են, ի՞նչպէս կը բացատրէ յաւելումը: Նախագահը ինքզինք պարկեշտ ճամբով ընտրուած կը նկատէ՞, ի՞նչ տեղեկութիւն ունի ընտրական գեղծարարութիւններու մասին:

***

ԱՄԱՆՈՐԻ ՏՕՆԱԾԱՌԸ

Դեկտեմբեր 9ին սկսած է յարդարուիլ Հանրապետութեան հրապարակին հսկայական տօնածառը. ան բաղկացած է աւելի քան 1·000 եղեւինէ, կ'ունենայ երեսուն մեթր բարձրութիւն: Ծառին եւ հրապարակին լուսավառութիւնը կը սկսի Դեկտեմբեր 25ին, ինչպէս որոշած է քաղաքապետութիւնը:

Ամանորի խրախճանքը կը սկսի Դեկտ· 31ի գիշերը եւ համերգներու, զուարճութեան, անակնկալներու յայտագիր մը կը չարունակուի մինչեւ Յունուար 13 – 14ի գիշերը:

ԵՐԵԻԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԹԻՒ-36

ԳՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ԹԵՐԹ ՄԸ

Ի ԴԷՊ

ՑԱԿՈԲ ԿԻՒԼԼԻՃԵԱՆ

Երեւան, Դեկտեմբեր 2005

Վարադոյրը իջաւ. այս անգամ ալ հանդիսականները գլխիկոր դուրս ելան պատմութեան սրահէն: Դերասանները բեմական դիմակները կոկիկ մը ծալած, հանգանիչ ծրարներու մէջ, մինչեւ յաջորդ բեմադրութիւն. ծառայական ելքերէն մէկիկ մէկիկ հեռացան իրենց վարձատրութիւնը ստանալու գլխաւոր բեմադիրէն, որուն գոհունակ ժպիտը ցոյց կուտար որ «վիէնին» յաջողութիւնը չափ աւելի մեծ էր քան ակնկալուածը...
Tout est bien qui finit bien...

Մեծ խնամքով հոս հոն կպցուած, պատերուն եւ խանութներու ապակեփեղկերուն վրայ, պողոտաներու վահանակներու եւ պետական հիմնարկներու ճակատին, «Փիէսին» դունաւոր գովազդները կամաց-կամաց ակած են վար առնուիլ, արդէն խմաստաղուրկ դարձած, անիմաստ յաղթանակի մը դրօշակներուն նման: Դպրոցականներ դէպի տուն վերադարձի ճամբուն ընթացքին, հոս-հոն, ծառերու կոճղին, լոյսերու սիւներուն վրայէն «Այո»ներու թուղթիկները մաքրելու պարտականութիւն առացած ըլլան կարծես, անփութօրէն կը պատռտեն յաճախ զուարճալի, գերիւրապաշտ նկարներ ստեղծելով ակամայ, ուր բազուկ մը օդին մէջ կախուած կամ "Ա՛" մը "յո"էն զրկուած եւ հակառակը "յո" մը "Ո՛"էն զլխատուած... եւ ամէնէն զուարճալին Ա՛յ մը ո-էն անջատուած բայց կարծէք ուշադրութիւն դարձնող չկայ, ինչպէս չկար երբ տակաւին ամբողջական էին... մօտաւոր անցեալը յիշողները կը պնդեն որ այսպէս անտարբեր կ'անցնէին այդ օրերուն ալ կոմունիզմի փառքը հիւսող պատառներու տակէն...:

Քաղաքականութիւնը, որմէ քան չեմ հասկնար, ինչպէս ըսի, ճշդրիտ դիտութիւններու հետ կապ չունեցող իրականութիւն մըն է: Վերջին քուէարկութիւններն ալ եկան ըսածս հաստատելու: Այդ օր ցուրտ էր (27 Նոյ.) եւ կիրակի: Հետաքրքրուած էի թէ ինչ կրնայ ըլլալ քուէարկութեան մասնակցողներու թիւը. բոլոր ծանօթներուս են անոնց ծանօթներու հարց տուի բնական հետաքրքրութենէ չարժած. պատասխանը 90 տոկոսով եղաւ. «Չեմ քուէարկած». Չէք կրնար երեւակայել թէ որքա՛ն մեծ եղաւ ուրախութիւնս երբ «Հայ լուրը» աւետեց ճիշդ հակառակը... եւ Այո՛-ի համակիրները՝ դեռ աւելի զրական՝ 93·5% յաղթական արդիւնքով: Ասոր կ'ըսեն քաղաքականութի՛ւն, ժողովրդավարութեան հրա՛շք:

Ուրիշ «ժողովրդավարութեան դաս» մըն ալ արեւմտեան դէտերը կուտան նրման առիթներուն, համաձայն իրենց հետապնդած չահերուն, անտեղի կերպով՝ ներկայանալով որպէս ախոյեան ժողովրդավարութեան... Եթէ ծրագրած են իրենց յետին հաշիւներով որ «ոչ»ը յաղթանակէ, պատրաստ են աչք գոցելու ամէնէն ակնյայտ զեղծարարութիւններու ալ, եղածը բաւարար նկատելով իրենց չափանիշներուն... Այս անգամ չատ ակընյայտ էր որ ճիշդ հակառակը կը փաթաքէին. չհասկցուեցաւ թէ ի՞նչ խորհրդաւոր պատճառներով «Այո» ցանկացին եւ ընդունեցան 93·5 %ով: Ի զուր չէր որ Միացեալ Նահանգներու դեսպանը ընտրութիւններէն օր մը առաջ «տարօրինակ» կոչ մը ըրած էր տեղական մամուլին մէջ... միայն մէկ թերթ մը համարձակած էր հարց տալու թէ օտար դեսպան մը ի՞նչ իրաւունքով մեր ներքին քուէարկութեան կը խառնուի... կը թուի թէ այդ թերթի խմբագիրն ալ, ինծի նըման, քաղաքականութենէ մեծ բան չի հասկնար... մխիթարական է որ առանձին չեմ:

ԼԵՌ ԿԱՄՍԱՐ

«40 տարի առաջ, Նոյեմբեր 22ին, Երեւանի իր խեղճուկ եւ աղքատիկ խրճիթում, հալածուած ու հետապնդուած իշխանութիւններից ու մոռացուած իր ազգից, աշխարհից ու բախտից խռով, վիրաւոր ու զառնացած ոգով վախճանուեց Լեռ Կամսարը»: (Ազատ 22·11·05):

Դպրոցական նստարաններէն կը սկսի իմ մեծ համակրանքս եւ հիացումս հայ գրականութեան այս խոնարհ մշակին որ անիրաւօրէն անտեսուած եւ մոռացութեան մատնուած է մինչեւ այսօր: Թէեւ չունի Պարոնեանի եւ Օտեանի մը խայթող ուժը բայց որքան հարուստ կեանք մը տպրած է մարդկային առաքինութիւններով, իսկական տիպար՝ հայ մտաւորականի:

Ծնած Վան (1888), աշակերտած իր ծննդավայրի ամերիկեան վարժարանին, ապա էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանին: Մասնակցած է 1915ի Վանի ինքնապաշտպանութեան կռիւներուն եւ ընտանիքով փոխադրուած Երեւան:

1935ին աքսորուած է Սիպերիա, 20 տարի յետոյ «արդարացուած» կը վերադառնայ հայրենիք, իր բեղուն գրիչը լռութեան դատապարտելով մինչեւ մահ (1965):

Իր մէջ սերած եմ արդարութեան եւ ճշմարտութեան ախոյեան մտաւորականը որ հակառակ իր չուրջ սողացող համայնավարութեան ծնունդ մարդկային զազրելի տիպարներու, որոնք պատճառ եղան բազմաթիւ անմեղ մտաւորականներու դնդակահարութեան, ոչ մէկ վայրկեան տեղի կուտայ վախի եւ սպառնալիքներու առջեւ: Անհեթեթ կեանք մը. իր ժողովուրդին ինքնապաշտպանութեան համար զէնք բարձրացուցած, իր Հայրենիքին մէջ, իր հարազատ գրիչի ընկերներու ձեռքով հալածուած, դատապարտուած եւ ոչնչացուած գոյութիւն մը... ահա թէ ինչե՛ր չըրաւ մի քանի անձերու խելապատակէն ծնած, վարդապետութեան վերածուած եւ սահմռկեցուցիչ վայրագութեամբ գործադրուած "կոմունիզմը"... այն կոմունիզմը որուն ծոցէն ելած է, անով սնած եւ աճած մեր ներկայ իշխանաւորներուն չախչախիչ մեծամասնութիւնը: Կը թուի որ ուրիշ բան չեն սորված անոր անմարդկային մեթոտներէն զատ եւ կը չարունակեն գործադրել այն-ինչ սորված են իրենց մեծ վարպետներէն...:

«Բոլշեւիկեան Հայաստանը - կը գրէ Լեռ Կամսար - մի կատարեալ սառցատուն էր, որտեղ հայութեան ուղեղը սառեց իր դանկում բնաւ չմտածելու համար, արիւնը սառեց բազուկներում բնաւ չաշխատելու համար»:

«Ձեզ եմ հարցնում. ինչ՞ "դիտակցութիւն" կարող եմ ունենալ ես հիմա, այսպիսի "կեցութիւն" ունենալուց յետոյ... Տանկաստանում ես ապրում էի անմեղ, անմեղ: Բայց տանիկ կառավարութիւնը որով եռեւս ընկած ուղում էր ինձ սպանել: Փախայ իմ ռուսահայ եղբայրների մօտ, մի քանի տարի ապաստան գտայ, յետոյ էլ այդ "եղբայրները" բռնեցին ու քսան տարով աքսորեցին հիւսիսի սառնամանիքները: Իմ աքսորի առաջին գիշերը կինս ինձ դաւաճանեց. իմ գրկի մէջ մեծացած որդիս մեծանալով, ոխերիմ թշնամի դարձաւ ինձ. իմ ամենամերձաւորագոյնը մօտեցաւ ինձ ծեծելու համար... Տունս ցախանոց է... եթէ արար բանաստեղծը իմ օրին լինէր, հիմա վաղուց էր փախել անապատ: Ես չեմ ուզում փախչել անապատ. այս րոպէիս ես ապրում եմ սովետական անապատում..., այստեղ իմ չրջապատը լիքն է իժերով եւ գաղանիներով, թող նրանք ինձ ուտեն..»:

«Ես եօթանասուն տարեկան եմ, ամէն անգամ երբ տարածութիւնը երթեւեկում է այդ տարածութիւնը՝ քառասուն տարուայ վրայից ցատկում է: Այդ իմ չապրած տարիներն են: Այդ տարիներին բոլշեւիկեան իշխանութիւնը եկաւ, քացու մի հարուածով դուրս վռնտեց ինձ դեկավարող կամքս, մի էշի նոխտա (դըրոշմ) դրեց վզիս, տարաւ կապեց սոցիալիզմի դատարկ մսուրին, եւ ես սա 40 տարի միայն ապատութիւն եմ գոռում»: «Բայց մի ժամանակ ես մարդ էի... Այդ նոյն բոլշեւիկեան կառավարութիւնը ամբողջ 20 տարի նոխտայիցս բռնած մանածեց իր թանտերում ու աքսորավայրերում: Երբ ուժասպառ եղայ՝ բերեց կապեց ախորը՝ մեռնելու»:

«Պատերազմում, երբ ընկնում է զինուորը, նրա ձին երկար չի հեռանում իր տիրոջ դիակից, կանգնում ու պաշտպանում է նրան զազանիներից ու զիշակեր թռչուններից: Իմ ձի, ազաչում եմ քեզ, կանգնիր ու պաշտպանիր ինձ բոլշեւիկից: Ներանք պղծեցին իմ կեանքը, զէթ թողնեն որ մաքուր մեռնեմ: Չթողին որպէս մարդ ապրել, զէթ թոյլ տան մարդ մեռնել...» (Ազգ. ներդիր 12·11·05):

«Որ ունեցի ականջս լսելոյ լուիցէ» (աակնջ ունեցողը թող լսէ - Աւետարան): Հիմա հասկցած եմ թէ ինչո՞ւ չատ յոյսեր պէտք չէ կապել Զարենցն ու Բակունցը, Թոթովենցն ու միւսները զնդակահարող, Լեռ Կամսարներն ու Դաշտենցները աքսորողներու զաւակներուն եւ թոռներուն, միչեւ հասնի նոր սերունդ մը որ ո՛չ մէկ առընչութիւն ունեցած ըլլայ դաժան անցեալին հետ, ո՛չ մէկ վարակում արեւմտեան պատեհապաշտ աչխարհէն, այլ՝ անած միայն հազարամեակներ տեսած, ապրած ու յղկուած ժողովուրդի մը իմաստութեամբ: Հարկ է համբերե՛լ:

Հ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ

Եթէ դինք ճանչցած չըլլայի, թերեւս նուազ ուչադրութիւնս գրաւէր իր երկհատոր Հայոց Պատմութեան դասագիրքը, առաջին անգամ լոյս տեսած Ս. Ղազարի տպարանէն 1923ին:

Մշեցի, այն վերջին անձերէն էր, որ Մեծ Եղեռնը կանխող սերունդի ներկայացուցիչ՝ զգեցած էր Մխիթարեան վանականի սքեմը եւ Մեծ Սեբաստացիի ոգին:

Զարգացած, փայլուն մտաւորական, չրջանաւարտ գերմանական պատմագիտական համալսարանէ, գրեց Հայոց պատմութեան դասագիրք մը որ մեր դպրոցական տարիներուն դիւցազնական վէպն էր, սիրելագոյն դասաժամը, անոր արդար, կտրուկ եւ կշռուած դատաստաններէն ոչ ոք վրիպած է: Ստացած դերմանական քննական եւ վերլուծական կրթութիւնը, ծնած է «Հայոց պատմութիւն» մը որ բոլոր սերունդներն ալ ընկալած են որպէս դիւցազնավէպ եւ անած առողջ հիմերով:

Իմ սիրելի Հ. Սահակս յիշեցի ժամ մը առաջ, յոգնած երեւանի եւ առհասարակ Աբարատեան դաչտի եռօրեայ թանձր մըշուչէն, որ տխուր, վարագոյրի նման թանձրացած է մայրաքաղաքին վրայ, երբ կը թերթատէի պատանեկութեանս դասագիրքը, ձմեռնամուտի երեւանեան առանձնութիւնս վայելելով:

Հռոմէացիները կ'ըսէին. «Պատմութիւնը կեանքի ուսուցիչն է» եւ կարծես պարբերաբար կը վերադառնան ազգերու առաքինութիւններն ու թերութիւնները, արեւէն հեռացող եւ արեւուն մօտեցող մոլորակներու նման: Կը թուի թէ նորութիւն չկայ մեր երկրագունդին վրայ, բաւ է ուչադրութեամբ ուսումնասիրել անցեալը: Ահա թէ ինչ կը գրէ մչեցի մեր սիրելի Հ. Սահակը. (Պատ. Հայոց, Մասն Բ. էջ 100–101) «(Հայաստանի) ընտանեկան կեանքը, այնչափ նահապետական, երանդեան եւ սատրապետական չրջաններու, Արտաչէսեան եւ Արչակունի հարստութեանց օրով խորապէս խանդարուեցաւ փափուկ եւ մեղկ բարքերով, լայն չափերով տարածուած արքունեաց, աղնուազգի ու բարեկեցիկ դասակարգերուն մէջ, որոնց հրապուրիչ ազդեցութենէն վարակուեցաւ նաեւ հայ ամբոխը: ... Ասոր պատճառն այն էր՝ որ նախարարական մեծազօր տոհմեր չափազանց կերպով հարստացեր էին՝ բռնակալութեամբ ու ազահութեամբ չահագործելով մշակ դասակարգը: Ուժի եւ հարստութեան հետ մտան մեր աչխարհին մէջ պերճանքի ճաչակները, զոր Յոյներն ու Պարթեւները բերին հոն: Այդ ատեն հայերն իրենց հարստութիւնը հրապարակացոյց ըրին՝ իրենց տարազին պերճանքին, իրենց ճոխ ապարանքներուն, իրենց ամառանոցներուն, իրենց մեծամեծ կոհերուն եւ իրենց հանդիսաւոր ընդունելութեանց մէջ: Ի հարկէ դատարկ, ուրախ եւ չռայլ կեանք մը իր եռեւէն պիտի բերէր կերակուրներու տեսչանքը, անբարոկական խաչտառակութիւնները, դաւաճանութիւնները, թունաւորումները եւ սպանութիւնները, ընդհանրացած մանաւանդ թագաւորներու, ազնուականներու եւ բարձր դասու մէջ... այդ գեղծումներէն եւ տուչատուր սովորութիւններէն ազատ չմնաց եւ քրիստոնեայ Հայաստանը ուր նախարարներէն ոմանք չարունակեցին մինչեւ իսկ պահել երկար դարեր կիներ եւ հարճեր...»:

Եթէ Յոյներու փոխարէն լսենք Ամերիկա, եւ Պարթեւներու՝ Ռուսաստան, մնացեալներն ալ մեր ներկայ երեւանութեան յարմարցնենք, պիտի տեսնենք որ մեր ազգային մոլորակը կրկին չատ հեռացեր է արեւէն... մաղթենք միայն որ սառ չհապչէ...:

ՑԻՊՔ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«ԿԱՐՊԻՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆ» ՄՐՑԱՆԱԿԻ ՏՈՒՉՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Նոյեմբեր 27, երեկոյեան ժամը 18ին, Վիէննայի Պետական Համալսարանի գեղարուեստի պատմութեան ինստիտուտի հանդիսութեան լսարանում տեղի ունեցաւ Հ.Բ.Ը. Միութեան "Կարպիս Փափազեան" մրցանակի տուչութեան պաշտօնական հանդէսը:

Երեկոն վայելում էր Հայաստանի Հանրապետութեան Աւստրիոյ մօտ արտակարգ եւ լիազօր դեսպան Տօքթ. Ջիվան Թապալեանի բարձր հովանաւորութիւնը:

Երեկոյին ներկայ էին մրցանակի հիմնադիր ազգային բարերար Ս. Էջմիածնի, "Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ" շքանշանով պարգեւատրուած Պ. Կարպիս Փափազեանը, արտակարգ եւ լիազօր դեսպան Տօքթ. Ջիվան Թապալեանը, Միխթարեան Միաբանութեան Վենետիկի Ընդհանուր Աբբահայր Եղիա Վարդապետ Քիլաղպեանը, Վիէննայի Աբբահայր Պօղոս Վարդապետ Գոճանեանը, տուչութեան յանձնախումբի անդամ, Պ. Կարպիս Փափազեանի լիազօր ներկայացուցիչ՝ տէր եւ տիկին Ճարտարապետ Ռազմիկ Թամրազեան - Ճարուքիւնեանները Աւստրահայ կազմակերպութիւնների ներկայացուցիչները, Հ.Բ.Ը. Միութեան Աւստրիոյ մասնաճիւղի նախագահ՝ տէր եւ տիկին Պերճ Սէրքայտարեան, մըրցանակակիրներ տէր եւ տիկին Բուշհաուզէն եւ հոծ թիւով աւստրիացի եւ հայ հրաւիրեալներ:

Հանդէսին մասնակցում էին տուչութեան երեկոյին ներկայ գտնուելու նպատակով, նաեւ Իտալիայից եւ Գերմանիայից ժամանած հիւրեր:

Հ. Բ. Ը. Միութեան Աւստրիոյ մասնաճիւղի նախագահ Պ. Պերճ Սէրքայտարեանը բացուած յայտարարելով օրուան հանդիսութիւնը յայտնեց, որ 2004 թուականի Հ.Բ.Ը. Միութեան "Կարպիս Փափազեան" մրցանակը, տուչութեան յանձնախումբի որոշմամբ տրուել է Հայ ժողովուրդի անկեղծ բարեկամներ տէր եւ տիկին Փրոֆ. Տօքթ. Հելմութ եւ Տօքթ. Հայտէ Բուշհաուզէններին, ի գնահատանք նրանց՝ հայկական ձեռագիրների ու գրքանց պատկերազարդ մանրանկարների ուսումնասիրութեան, եւ ձեռագրերի վերականգման բնագաւառում կատարած գիտական աշխատանքների: Նախագահը նաեւ ամփոփ գծերով ներկայացրեց Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան ազգօգուտ աշխատանքների պատկերը:

Տէր եւ տիկին Բուշհաուզէնի մասին, գովասանքով հանդէս եկաւ Վիէննայի պետական համալսարանի իրաւաբանական ֆաքիւլթէի ուսանող՝ Պ. Բագին Թամրազեան - Ճարուքիւնեանը, տալով նրանց կեանքի գիտական հանդրուանների մարամասնութիւնները, չեշտելով որ տէր եւ տիկին Բուշհաուզէնը դեռ 1980 թուականին արժանացել է մատենադարանի "Մեսրոպ Մաշտոց" շքանշանին, եւ ներկայիս նրանք աշխատում են Վիէննայի Միխիթարեան Միաբանութեան ձեռագրերի ինչպէս նաեւ Հայերը՝ Ղրիմում, Մոլտաւիայում, Զիւրիխում, աշխատասիրութիւնների վրայ:

Երեւանի երաժշտական պետական երաժշտանոցի շրջանաւարտ, այժմ Վիէննայում կատարելագործման շրջան անցնող Լուսինէ Ղահրամանովայի Նուէնեանը, մեծ վարպետութեամբ կատարեց կոմպոզիտոր Քրայսլերի "ռեսիթատիվօ ունտ սքերցօ" ստեղծագործութիւնը խլելով ներկաների թունդ ծափահարութիւնները:

Հանդիսատեսների ջերմ գնահատանքներին արժանացան, նաեւ Էդուարդ Բաղդասարեանի «Նօքթիւրն» ստեղծագործութեամբ ելոյթ ունեցող Վիէննայի երաժշտական համալսարանում ուսանողուհիները՝ Լուսինէ Նուէնեան Շուշան Ճակոբեանը եւ դաշնակահար Արմինէ Ալոյեանը:

ՀԲԸՄ "Կ. Փափազեան" մրցանակի տուչութեան յանձնախումբի անդամ եւ Կ. Փափազեանի լիազօր ներկայացուցիչ Ռ. Թամրազեան - Ճարուքիւնեանը դիմելով ներկաներին, ասաց՝ այս պահին ինձ համար մեծ պատիւ եւ ուրախութիւն է, որ յանուն ՀԲԸՄ նախագահի եւ "Կ. Փափազեան" մրցանակի տուչութեան յանձնախումբի, տէր եւ տիկին Բուշհաուզէնի պիտի յանձնեմ "Կ. Փափազեան" մրցանակը, Թոյլ տուէք սակայն, նախ այդ, ընթերցել Հ.Բ.Ը. Միութեան Աւստրիոյ նախագահ Պ. Պերճ Սէրքայեանի շնորհաւորագիրը:

Պ. Նախագահի գրութեան ընթերցումից յետոյ քեմ հրաւիրուեցին տէր եւ տիկին Բուշհաուզէն եւ ներկաների բուռն ծափահարութիւնների ներքոյ, ճարտարապետ Ռազմիկ Թամրազեան - Ճարուքիւնեանի եւ Պ. Պերճ Սէրքայտարեանի միջոցով նրանց յանձնուեց "Կ. Փափազեան" մրցանակի վկայագրերն ու դրամական պարգեւը:

Շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկան տէր եւ տիկին Բուշհաուզէն: Պ. Բուշհաուզէնը չեշտեց, որ համալսարանին այս սրահում տուչութեան հանդէսի կազմակերպումը ունի իր առանձնայատուկ խորհուրդը, նախ համալսարանական մթնոլորտը համաշունչ է իրենց գիտական աշխատանքներին, ապա այս ամպհոնից, ուր այժմ ելոյթ է ունենում նաեւ, դասանանդել է հայ ժողովրդի մի այլ լաւ բարեկամ, հայկական ճարտարապետութեան քաջատեղեակ Փրոֆ. Ցոզէֆ Ստրցիգովսքին:

Ապա շնորհաւորանքների եւ դրուատանքի խօսքերով ելոյթ ունեցաւ Հայաստանի Հանրապետութեան Արտակարգ եւ լիազօր դեսպան Տօքթ. Ջիվան Թապիպեանը, բարձր գնահատելով, հայ մըշակոյթի ոլորտում տէր եւ տիկին Բուշհաուզէնի ըերած թանկագին եւ անշահախնդիր ծառայութեան աշխատանքները:

Հանդիսաւոր երեկոն աւարտուեց Եոհաննէս Սեպաստեան Պախի "Սոլօ-Սոնատ՝ Լուսթակի համար" ստեղծագործութիւնը՝ Լուսթակահարուհի Շուշանիկ Ալեքսանեանի եւ Արամ Պաչատրեանի Գայեանէ պալէթի "Աղջիկների պար" երաժշտութիւնը՝ Լուսթակահարուհի Շուշան Ճակոբեանի եւ դաշնակահարուհի Արմինէ Ալոյեանի յայտնի կատարմամբ:

Երաժշտական ծրագրի աւարտից յետոյ ներկաները հրաւիրուեցին մասնակցելու պաշտօնական ճոխ ընդունելութեան:

Նոյն օրը, ուշ երեկոյեան, Պ. Կարպիս Փափազեանի հրաւէրով, ի պատիւ մրցանակակիրներ տէր եւ տիկին Բուշհաուզէնի, Հիւրանոց Ռեգինայի "Վիվալտի" չքեղ սրահում, արտասահմանից ժամանած հիւրերի, Աւստրիահայ կազմակերպութիւնների ներկայացուցիչների եւ Վիէննահայ երեւելի ազգայինների ներկայութեամբ, տեղի ունեցաւ պաշտօնական ճաշ որու մասնակցում էր նաեւ 1991 թուականին "Կ. Փափազեան" մրցանակին արժանացած Աւստրիոյ ռատիօ-հեռատեսիլի խմբագիր - հաղորդավարուհի Փրոֆ. Ռոզէմարի Իզոփը:

ՌԱԶՄԻՆ

Վիէննա, 28 Նոյեմբեր 2005

դնել՝ քանի մը օր – քանի մը շաբաթ եւոք անոր ժամանակ յատկացնելու յոյսով: Փիչ մը խարուսիկ կերպով ամփոփ երեւցող թերթը իր կերպարանքի չարժունակութեամբ, ճկասունութեամբ կը պարտադրէ ինքզինք, որպէսզի մարդ ընթերցումի դռները բանայ առանց զգալու: Ու այդպէս իրարու կը յաջորդեն լնդհանրապէս քիչ թէ չատ ծանօթ անուններ Սփիւռքէն, որոնք տեղ մը կը փնտռեն լեզուին մէջ զայն գտնելէ եւոք անդամ: Գրութիւնները, մեծ մասը, անչուշտ իրարմէ անդիտակից, կը գառնայ մէկ մտահոգութեան չուրջ. գրելու տագնապը: Երբ գարը (անցեալ դարը) յիրաւի –եւ կարծես թէ իրաւամբ– ուժգնակեց, պայթեցուց, տարտղնեց ու ցրուեց ստեղծարար գիտելուն աւանդութիւնները, ձեւերը, նոյնիսկ անոր առարկաները, ի՞նչ կը մնայ եթէ ոչ՝ մտմտալ վերանուաճումի մը մասին, առանց ատոր ալ վստահ ըլլալու: Այդ է որ կ'ընէ գլխաւորապէս Գրիգոր Պոյատեան իր «Մտմտուք»ով. «...կը գրեմ, կը գըրեմ ու կը ջնջեմ մտմտուքը, կը կարծեմ որ կը ջնջեմ քանի որ գրելը կը սրէ հատումները, կը բանայ, կը լայնցնէ ժամանակի բացուածքները, չի ձգտիր զանոնք լեցնելու: Գրելը ոչ թէ կը պարագրկէ լիութիւնը նախապատութեան, այլ կ'ըսէ իմ գրկումս անկէ»: Անշուշտ, վերտանգով յղի մարզանքներ, որոնք եթէ լուրջ գրող-մտածողի ձեռքէն չանցնին, կրնան դիւրաւ վերածուիլ ունայնաբանութեան. իսկ Պոյատեան արդէն երեք – չորս տասնամեակ է որ կը թափառի լեզուին չուրջերը, զայն ու ինքզինք փնտռելով–գտնելով՝ զայն ու ինքզինք գտնելով–գրկելով չարունակ, առվերջօրէն «մտմտացող» հեւքով, ըսելով՝ «կը մըտմըտամ, այսինքն քիչ մը կ'որոճամ քան մը անորոշ, կ'ընդառաջեմ անգիտութեան»:

Ռոպէր Սաֆարեանի «Թուչնասպանը» եւ Մարուշ Երամեանի «Օրագրութիւններ անսկիզբ օրերու» գրութիւններն ալ –առաջինինը՝ աւելի "պատմուածքային"– ունին գրելու եւ ըլլալու գոյութենական մարտաբեմին վրայ պատահող տապլտուքին հեւքը: Վերջինին պարագային, արտայայտուած կնոջական հայեացակէտէ, կ'աւելնայ "ննջարան – խոհանոց երթուղին" նո՛ր այդ չքսուող մտմտուքով "եռանկիւնի վերածելու" դժուարութիւնը:

Գրութիւններ ունին նաեւ Գուրգէն Արզոմանեան, որ կարճ, հետաքրքրական պատմուածքի կաղապարին տակ կը պատմէ իւթահաբնակ բանաստեղծ եւ դասախօս Լէոնարտօ Ալիշանի մահը: Րաֆֆի Ամէմեան կը խօսի Միջին Արեւելք կատարած իր "ապա-գարձ"ին չուրջ, ու վերջապէս Վարդան Մատթէոսեան ուսումնական չեշտով կը գրէ «Պատմուածքին մասին»:

Հայերու մօտ կարծես քնածին այն սէրը, որ երկարաբանութիւն կը կոչուի, եւ որ՝ քացառելով չատախօսութիւնը, սրբագործուեցաւ եւ յաջորդ սերունդին հեռաձախուեցաւ Ճակոբ Օշականի օրհնեալ կնիքով, այստեղ յանկարծ պարտադրեալ (եւ հարկաւոր) նահանջ կ'արձանագրէ: Այս ալ, անչուշտ արձակի պարագային, Ի դէպ–ի ամէնէն ողջունելի բերումներէն մէկն է: Միայն կոահելի է, իսկ հաճելի իրականութի՛ւն մը ըլլալուն՝ կրկնելը ներուի պիտի անչուշտ լինի: Փա՞ստ կ'ուզէք տակաւին թէ Սփիւռքը ողջ է եւ դեռ երիտասարդ: Արեւմտահայերէնը ողջ է եւ դեռ՝ խոստմնալից պատանի, հոգ չէ թէ զտուող ընթերցողները համար: Եւ դեռ, վերջապէս, դասական –այսինքն մաքուր– արեւելահայերէնն ալ ողջ կ'երեւի եւ կը ցուցնէ որ, այո՛, կարելի է առանց խորտուբորտ հեռացումներու: Թերթը լոսանճըլըսեան խառնարանի նահանջականներուն, պարտուղականներուն, ինքարժեզրկումի մէջ հետզհետէ աւազախրող արեւմտահայ մզոխականներուն երեսին նետուած... մոլորեցնող համբոյր մըն է ի վերջոյ:

Ե. Կ.

ԱՆԻՄԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԴԷՊԻ ՊՈԼԻՍ

Քարափին վրայ Պ. Անտոն Թարաք ինծի կը սպասէր:

Համբուրուեցանք, յետոյ անմիջապէս հարցուցի.

- Ինչո՞ւ հեռագրեցիք որ հոս իջնեմ, արդեօք Հայտար վաշա երթալու մէջ վըտա՞նգ մը կայ եւ կամ Պոլիս խռովութի՞ւն ծագած է:

- Բան մը չի կայ, ըսաւ խնդալով, հոգ մի՛ ըներ:

Ցետոյ, ըսաւ.

- Եկուր հետս մխասին:

Եւ գացինք կայարանապետին սենեակը ուր սեղանի մը վրայ ծրար մը դրուած էր:

- Ձեզի համար բերի, ըսաւ Պ. Թարաք:

- Բայց ի՞նչ է, հարցուցի:

- Մտածեցի որ թերեւս հագուստեղէնի պէտք ունիս...

Արդարեւ ձեռք մը մաքուր զգեստ, վզնոց մը եւ գլխարկ մը կը պարունակէր ծրարը, այսինքն ինչ բանի որ անհրաժեշտ պէտք ունէի:

Գլխարկը մանաւանդ զիս չափազանց ուրախացուց: Սուլթանիէ գտնուած առենիս Պ. Ալվրամիտէս եւ ես ուխտած էինք Պոլիս հանդիպելուս պէս մեր ֆէսերը նետել եւ գլխարկ դնել, եւ ահա կարող կ'ըլլայի կատարել դեռ ոտքս Պոլիս չդըրած:

Մինչ ես հագուստներս փոխելու ըզբաղած էի՝ կառախումբը ճամբայ ելաւ:

- Կէս ժամէն ուրիշ կառախումբ մը կայ Հայտար փաշայի համար, ըսաւ կայարանապետը:

Այդ կէս ժամը անցուցինք Պ. Անտոն Թարաքի հետ քարափին վրայ խօսակցելով:

Հետաքրքիր էի տեղեկութիւններ առնել Պոլիս թողած բարեկամներուս վրայ:

Իսկ փոխադարձաբար Պ. Թարաք կ'ուզէր իմ աքսորի կեանքիս դրուագները իմանալ:

Վերջապէս կառախումբը եկաւ ու ճամբայ ելանք:

Հաղիւ թէ Մալթէպէ հասած էինք վայրկեաշարժը խանգարում մը ունեցաւ:

Շոգիի խողովակներէն մէկ քանին ծակած էին: Հեռագրով ուրիշ վայրկեաշարժ մը ուղեցին Հայտար փաշայէն: Պատասխան տրուեցաւ թէ տրամադրելի վայրկեաշարժ չկար եւ ստիպուեցանք մեր ճամբան չարունակել խողովակները ծակած մեքենայով:

Կառախումբը յուսահատեցուցիչ դանդաղութեամբ մը առաջ կ'երթար եւ Մալթէպէն Հայտար փաշա երեք ժամէն հասնիլ կրցանք հասնիլ:

Իմ աքսորանքիս վերջին փորձութիւնն էր այս:

Պ. Թարաք զիս հրաւիրեց իր տունը ուր անցուցի գիշերը:

Իրմէ իմացայ որ Օրմանեան Ս. Ծանրապէս հիւանդ էր Ներսէս Օհանեանի տան մէջ ուր եկած էր իբրեւ հիւր:

- Առտուն հոգեվարք էր, թերեւս արդէն մեռած է, ըսաւ Պ. Թարաք:

Հետեւեալ առտու կանուխ գացի տեսնել Օհանեանը:

Արդարեւ Օրմանեան մեռած եւ մարմինը եկեղեցի փոխադրուած էր արդէն:

Հոն եկաւ նաեւ Հրաչեայ Տէր Ներսէսեան յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները կարգադրելու համար:

Ցետոյ, ամէնքս միասին, իջանք Պոլիս եւ ես ուղղակի գացի ժամանակի խմբագրատունը:

Սերգիս Գոչունեան զիս տեսածին պէս վիզս պլլուեցաւ եւ յուզումէն սկսաւ արտասուել:

Ցետոյ, տեսայ նաեւ գրչի միւս ընկերակիցներս, Գարփաքճեանը, Աբիկ Մուսահաճեանը, Շիրակացին:

Երեք ու կէս տարուան բացակայութենէ ետքը վերատին կը գտնէի գրասեղանս ու աթոռս:

Եւ նատայ առաջին յօդուածս գրելու:

ՎԵՐԱԲԱՆ

Ահաւասիկ իմ երեք ու կէս տարուան աքսորանքի պատմութիւնս: Ընթերցողները նկատեցին անշուշտ թէ այդ պատմութիւնը գրեցի ամենապարզ կերպով եւ նոյնիսկ գրական չատ անխնամ ոճով մը: Սմէն բանէ առաջ ուզեցի ճշմարտապատում ըլլալ, ո՛չ մէկ իրողութիւն խեղաթիւրել, ոչ մէկ դէպք չափազանցել:

Եւ սակայն իրականութիւնը այնքա՜ն սարսափելի էր որ չատեր կարծեցին թէ չափազանցութիւններ կային գրածիս մէջ: Այնինք որ տարագրութեան տառապանքը կրեցին ու կրցան ապրիլ անո՛նք կրնան վկայել թէ երբեք չեմ այլայլած ճշմարտութիւնը:

Սա եւս ըսեմ որ, ես հակառակ գլխէս անցած զանազան փորձանքներուն, ամէնէն բարեբախտ տարագիրներէն մին եղայ. միւսները, այր թէ կին, ինչ չա՜տ ու չա՜տ աւելի տառապեցան ու չարչարուեցան:

Բազմանդամ ընտանիքներն էին որ դառնութեան ու թշուառութեան ծայրայեղութիւնները տեսան: Իրենց զաւակներուն կամ ծնողքին մահը, ամայի ճամբաներուն վրայ, իրենց աղջիկներուն առեւանգումը կամ բռնաբարութիւնը իրենց աչքերուն դիմաց վրաններու տակ, ատազակներու ձեռքով կողոպուտ, հիւանդութիւն, անօթութիւն, ծարաւ, չարչարանքի ամբողջ ձեւերը:

Ես, միս մինակ, միմիայն իմ անձս ունէի մտածելիք: Ո՛չ զոյք, ո՛չ դրամ կար քովս կողոպուտէ վախնալու կամ ոստիկաններու ընչաքաղցութեան նչաւակ ըլլալու համար: Ընդհակառակը միշտ ու ամէն տեղ, ծանօթ մը կամ անծանօթ համակիր մը որ անունս լսածին պէս, կը փութար զիս հիւրընկալել ու ձեռքէն եկածը օժանդակութիւնը ընել:

Երեք տարուան աքսորս փոխարինեց երեսունն տարուան դրական գործունէութիւնս:

(Շար. 177 եւ վերջ)

(Շար· Ա· էջէն)

կեդրոնին տնօրէնը Տ· Լօնկէր ըսած է թէ վերոնշեալ յայտարարութեամբ Ֆրանսա "հետաքրքրական" կացութեան մատնուած է, թէ «երբ հարցը իրենց առընչուած է, յիշած են որոշ "սկզբունքներ", թէ Ֆրանսայի ղեկավարներուն ընթացքը նոր փաստ է եւրոպացի քաղաքական դէմքերու երկերեսութեան»:

Լօնկէր աւելցուցած է թէ Ֆրանսայի թուրք համակիրը հարկաւոր չանքը կատարելու պարագային նոյնիսկ կարելի է որ Ցեղասպանութեան 2001ի ճանաչումը յետս կոչուի:

Կեդրոնը որոշած է վերջին զարգացումներուն առընչութեամբ Ֆրանսայի անճնաւորութիւններու եւ մամուլին հաղորդագրութիւններ ղրկել:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Պէյ-Ղրուխի Մքալլէս քրիստոնեայ արուարձանին մէջ, Դեկտեմբեր 12ի առաւօտուն, ծանրակշիռ ոճրափորձ մը գործուած է թակարդ կառքով մը: 4 մեռեալներ կան եւ 10 վիրաւորներ: Մեռեալներու դիակաւոր դէմքն է Ճեպրան Թուէնի, քրիստոնեայ երեսփոխան, հակասուրիացի, հրապարակագիր եւ քաղաքական հանրածանօթ անճնաւորութիւն: Տնօրէնն էր "Ալ-Նահար" օրաթերթին:

Ռիննի մէջ (Պրըթանեը) բաւական ծանր միջադէպեր պատահեցան Դեկտ· 10ին եւ 11ին, որովհետեւ նահանգապետը արգիլած է Ռէվ հաւաքոյթ մը այն պատճառաբանութեամբ, որ հարկ եղած ապահովութիւնը չէ երաշխաւորուած: Բախումներ եղած են ապահովութեան ուժերուն եւ բողոքող երիտասարդներուն միջեւ, այս վերջինները թալանի տուած են խանութներըմ, հրկիզած են կառքեր եւլն·, եւլն·: Ոստիկանութիւնը փորձած է հանդարտեցնել, խռովութիւնները արտասուաբեր ռումբերով: Քաղաքապետը կը գտնէ որ նահանգապետին արգելքը սխալ էր:

Լիոնսոնի հիւսիսը վառելանիւթի մթերանոց մը կրակ առած է Դեկտ· 11ի առաւօտուն եւ 24 ժամ ետք ալ հրշէջները չէին կրցած ամբողջովին մարել եւ մուխն ալ կը տարածուէր մինչեւ Ֆրանսայի ափերը: Ընդհանրապէս արկածի կը վերագրուի: 43 վիրաւորներ կային միայն, որոնցմէ մէկը ծանր վիճակի մէջ էր:

Չիլիի նախագահական ընտրութեան առաջին շրջանին (Դեկտ· 11) գլուխը հասած է ընկերվարական Միշէլ Պաչըլէ ձայներու աւելի քան 45%ով: Մայր է երեք զաւկի տարբեր հայրերէ եւ եթէ յաղթէ առաջին կին նախագահը կը դառնայ Չիլիի: Երկրորդ շրջանը Յունուար 15ին է:

Նիժերիայի մէջ օդանաւ մը չախչախած է Դեկտ· 10ին եւ 110 ճամբորդներէն միայն 5ը ազատած են: Զոհերու մեծ մասը դպրոցականներ են: Արդարեւ 71 աշակերտներ կային Նիժերիայի ամէնէն համբաւաւոր կաթողիկէ դոլէժէն:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO MAGAZINE»

(10 décembre)

IDEES

«TERRORISME ISLAMISTE : SA GUERRE DECLAREE AU MONDE EST PROMISE A L'ECHEC»

G. CHALIAND

Ֆիկառոյի հարեւթական յաւելուածը յօդուած մը հրատարակած է Ժերար Շալեանին, զոր կը ներկայացնէ որպէս "մասնագէտ ռազմավարութեան եւ անկանոն հակամարտութիւններու", որ լոյս ընծայած է "Պատերազմներ եւ քաղաքակրթութիւններ" հատորը:

Ժ· Շալեան կը վերլուծէ իսլամական ահաբեկչութիւնը եւ յօդուածը կը սկսի Սէփինոյայի մէկ մտածումով, զոր կը սիրէ·– "Տարածութիւնը մարդոց կարողութեան դաշտն է, ժամանակը՝ անոնց անկարողութեան":

Իսլամապաշտները ուրիշ բան չեն կըրնար յուսալ քան գրաւել հեռատեսիլները 10էն 15 տարի, զայն փոխանցելով նոր սերունդի մը ու փաստեր տալով կը հաստի այն եղրակացութեան որ ծառայած է իր յօդուածին խորագրին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի "Նայիրի" մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները, իր տարեկան հոգեհանգստեան առթիւ·–

Տէր եւ Տիկին Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Սարաճեան, Տէր եւ Տիկին Տ· Արսլանեան, Տիկին Թ· Արսլանեան 50ական եւրօ, Տէր եւ Տիկին Պետիկեան, Տիկին Իսրապեան, Տիկին Ա· Պօղոսեան, Տիկին Տօրումեան, Տիկին Թուլումպաճեան, Պ· Ռ· Տէր Վարդանեան, Ժ· Սարաճեան 20ական, Տիկին Ա· ոը Լիւքա, Տիկին Գրեմոնի 40ական, Տիկին Է· Մարգարեան, Տիկին Պ· Տիրիկեան, Տիկին Ա· Շէկ Պօղոսեան 30ական, Պ· Տէր Մեսրոպեան, Պ· Ա· Կուտսուզեան 100ական:

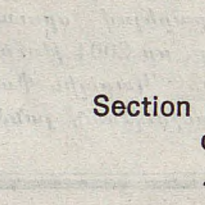
Լիւսի Կուտսուզեանի մահուան առթիւ՝ Պ· Աւետիս Կուտսուզեան 100 եւրօ, Տէր եւ Տիկին էրիք Սարաճեան 30, Պօմոնի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցի 50:

Ա. ՅՈՒՂԱՆՆԷԱՄԿՐՏԻՋ ՓԱՐԻԶ

ԵԿԱ'ՑՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ···

Տօն է Սրբոցն Ցակոբայ
Մծբնայ հայրապետին,
Մարուգէի ճգնաւորին
եւ Մելիտոսի եպիսկոպոսին

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 17 ժամը 9·30ին
Դիւշերային եւ Առաւօտեան ժամերգութեամբ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SECTION D'ASNIERES

Fêtons Noël

Pour fêter Noël en famille dans une ambiance chaleureuse arménienne la Section d'Asnières de la CBAF organise un dîner dansant à l'occasion du Noël arménien :

le samedi 7 janvier
salle Lavergne, 11 rue Robert Lavergne
92600 Asnières

animé par
MARTEN YORGANTZ

Réservations :
- **Araxie: 01. 48. 41. 54. 23**
- **Suzanne: 01. 47. 93. 70. 86.**

□

Section **«A. Tathéossian»** de PARIS

Séjour familial à Bellefontaine

12 AU 19 FEVRIER

La Section «Archalouys TATHEOSSIAN» de Paris organise son séjour familial dans le centre de vacances à Bellefontaine (JURA).

Ambiance arménienne assurée!!!

Venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre!!!

Renseignements et inscriptions auprès de :
- Araxie **01. 39. 83. 71. 19** (19h à 21h);
- Alice **01. 42. 93. 03. 56** (19h à 21h).

Date limite d'inscription : 15 JANVIER

Centre Culturel SAINT MESROB

LES SOIREES CULTURELLES ET LITTERAIRES «LUMIERE, VERITE ET LIBERTE»

Jeudi 15 décembre à 20h30
PROJECTION DE DIAPOSITIVES sur le thème

CORPUS DES KHATCHKARS

Conférence donnée par
MICHEL BASMADJIAN
et
HAROUTIOUN KHATCHADOURIAN
Présentation de
KAREN SIMONIAN
10 bis rue Thouin
Paris Vème
Métro : Cardinal Lemoine, Monge
—Entrée libre—
Cocktail

ՍՈՒՐԲ ՑԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 17·–

Տօն է Ս· Ցակոբ Մծբնայ Հայրապետին

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Ցակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա· ԲՀՆԳ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Հոգեւոր Հովիւ
Լիոնի Ս· Ցակոբ Մայր եկեղեցւոյ

***

ԿԻՐԱԿԻ, Դեկտեմբեր 18·–

ԼԻՈՆԻ ՍՈՒՐԲ ՑԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ
ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻԻ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Ս· Ցակոբ Մայր Եկեղեցւոյ աւանդական Մատաղօրհնութիւնը այս տարի տեղի կ'ունենայ կիրակի, Դեկտեմբեր 18ին, կրօնական եւ աչխարհիկ հանդիսութեամբ:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ· ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր· Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայոց

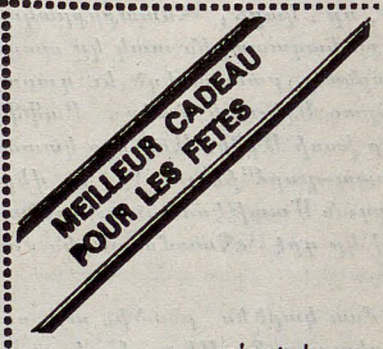
Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պ· Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյ վախճանեալ հոգեւորականներուն, հանգուցեալ բարերարներուն եւ սատարողներուն հոգիներուն համար:

Ժամը 12·30ին, "Կարպիս Մանուկեան" սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ ժողովրդական ճաշ: Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ եկեղեցւոյ դիւանատունը:

Սիրով կը հրաւիրուի Լիոնի եւ Շրջանի մեր բարեպաշտ ժողովուրդը ներկայ գտնուելու այս վեհախորհուրդ արարողութեան:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10ին,
Քարոզ՝ ժամը 11·15ին,
Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգիստ՝ ժամը 12ին:

c'est le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

► *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*

► *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement pour 95 euros (frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

SALON DU LIVRE ARMENIEN

ARMEN'LIVRES

Sous le parrainage de **René ROUQUET**
Député-maire d'Alfortville

16 / 17 et 18 décembre de 11h à 19h

à l'Espace culturel «LE 148»
148 rue Paul-Vaillant Couturier ALFORTVILLE

Programme

VENTE DE LIVRES pour tout public
MISE A L'HONNEUR DE «HARATCH» à l'occasion de son 80e anniversaire

VENDREDI 16 DECEMBRE

Matin — RECEPTION DE CLASSES
20h30 — DEBAT: LA TRADUCTION avec Janine Altounian, Mireille Besnilian et Krikor Beledian.

SAMEDI 17 DECEMBRE

17h — RENCONTRES ET DEDICACES D'AUTEURS

DIMANCHE 18 DECEMBRE

15h — RENCONTRES ET DEDICACES D'AUTEURS
16h — SPECTACLE POUR ENFANTS: Contes arméniens «Du ciel d'Arménie, trois abricots sont tombés...»

Organisé par
la **MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE**
RENSEIGNEMENTS 01 43 76 55 89

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 14
MERCREDI
14 DECEMBRE
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) -- Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

81ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·344 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 81e ANNEE — N° 21·344

ԵՐԲԵՔ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԽԱՆԳԱՐԷ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ծանօթ է որ Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչումի օրէնքի առաջարկը միաձայնութեամբ քուէարկուած էր 1998 Մայիս 29ին, Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին կողմէ, ապա երկու ու կէս տարուան ձգձգումներէ ետք, 2000 Նոյեմբեր 8ին, 40ի դէմ 104 ձայնով Վերակոյտին կողմէ, հուսկ, 2001 Յունուար 18ին, կրկին միաձայնութեամբ Ազգային Ժողովին կողմէ եւ այլեւս օրէնքի ուժ ունէր, քանի տորադրուելէ ետք նախագահ Ժ. Շիրաքի կողմէ լոյս կը տեսնէր 2001 Յունուար 30ի Պաշտօնաթերթին մէջ: Օրէնքը կը կրէր 2001 Յունուար 29 թուականը եւ կը վերաբերէր 1915ի Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչման: Ան հետեւեալն էր.–

ARTICLE UNIQUE

La France reconnaît publiquement le génocide arménien de 1915.

La présente loi sera exécutée comme loi de l'Etat.

*
**

Արդ, ինչպէս դրեցինք մեր նախորդ թիւով, քիչ չեն այն Ֆրանսացի քաղաքական դէմքերը որոնք կը պահանջեն ջնջումը 2005 Փետր. 4ի օրէնքին, որ կը թելադրէր դպրոցական դասագիրքերուն մէջ չեչտել Ֆրանսական գաղթատիրութեան դրական դերը: Եւ բնական է որ Թուրքերն ալ առարկեն որ Շիրաքի յայտարարութիւնը անյարիր է Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչման: Այս երգչախմբին միացած է նաեւ ընկերվարական Ծերակուտական Միշէլ Շառաս որ "յանուն մտաւորական պարկեշտութեան" կը պահանջէ Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչման օրէնքին ջնջումը:

Հա՞րկ է յիշեցնել որ 1998 Մայիս 29ի նիստին, օրէնքի առաջարկին տեղեկաբերն էր ընկերվարական քաղաքապետ – երեսփոխան Ռընէ Ռուքէ...:

*
**

Ն. ՍԱՐՔՈԶԻԻ ՏԵՍԱԿԵՏԸ

Անդրադառնալով Խորհրդարանի մը պատմութիւն գրելու, կամ պատմութիւնը մեկնաբանելու լիազօր ըլլալ-չըլլալու վէճին, Ներքին գործերու նախարարը Ժուպա տիւ Տիմանշին յայտնած է թէ խորհրդարան մը թէեւ պատմութիւն գրելու կոչուած չէ, բայց պարտի լաւատեղեակ ըլլալ անոր, ուզղակի դիտել գայն, առնուազն չարիքին կրկնութենէն խուսափելու համար: Նշած չրջանակին մէջ զետեղած է գերեվարութեան մարդկութեան դէմ ոճիրի ընդդիմին ճանաչումը, Հայկական Ցեղասպանութեան ճանաչումը եւ Ժան Ժօռէսի ու Ժան Մուլէնի աճիւնները Պանթէոն փոխադրութեան որոշումները:

Ն. Սարքոզի նաեւ չեչտած է. "ներել չի նշանակեր մոռնալ. այլ պարզապէս ընդունիլ է անցեալին անվերադարձ բնոյթը, հասարակաց ապագայի մը պայմանները ստեղծելով":

ԱՑՍՕՐ

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ՝

ԱՐՏՈՑՏՆԵՐՈՒ ԱԳԱՐԱԿԸ

Ա. Արսլանի բազմաթիւ գնահատականներու արժանացած գործը կը ներկայացնենք Վազգէն Բամպակեանի իտալերէնէ թարգմանութեամբ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ

ԹՈՒՔՆԻԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԷՆ ԵՏՔ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒՄ

Մեր նախորդ թիւով, քանի մը տողով հաղորդած էինք որ Դեկտեմբեր 12ի առաւօտուն Պէյրութի քրիստոնեայ Թաղամասին մէջ թակարդ կառքի մը պայթումէն սպանուած էր ծանօթ հրապարակագիր, երեսփոխան, Սուրիոյ ոխերիմ թշնամի՝ Ճեպրան Թուէնիի, ինչպէս նաեւ իրեն ընկերացող երեք անձեր՝ վարորդը, թիկնապահը եւ երրորդ անձ մը: Այս մահափորձը 14րդն է լիբանանեան մայրաքաղաքին մէջ: Թուէնիի պարագային, հեղինակը այն է որ երեսփոխանը Պէյրութի վերադարձած էր նախորդ գիշերը (Դեկտ. 11) փարիզէն, ուր ապաստանած էր սպառնալիքներու հետեւանքով: Այս անգամ ալ, բոլորը Սուրիան կը մեղադրեն, թէեւ այս վերջինը կ'ուրանայ եւ արարքին տէր եղած է "Արեւելքի միասնականութեան եւ ազատութեան մարտիկներ" կոչուած խումբ մը, որ անցեալին ալ տէր եղած էր Հարիրիի սպանութեան (փետր. 14): Թուէնիի այրիին համար, նպատակն է՝ անկայունութիւն ստեղծել, ցոյց տալու համար որ Լիբանան չի կրնար ապրիլ առանց սուրիական ներկայութեան եւ թէ առանց այդ հոգատարութեան քաոս է: Իր վախն այն է որ այս արարքները պիտի չարտօնակուին, քանի Սուրիա դեռ չէ հասած իր նպատակին: Վ. Ճումպլաթ առաջինը եղած է Սուրիան ամբաստանող, առանց անունը տալու: Ցիշած է միայն որ ռուսական հեռատեսիլէն "մէկը սպառնացած էր համայն աշխարհին վճարել տալ պատիժներու գինը" (Սուրիոյ դէմ): Ճումպլաթ կ'ակնարկէր Սուրիոյ նախագահին՝ Պ. Էլ-Ասատի խօսքերուն՝ Տ. Մեհլիսի տեղեկագրի յանձնուելուն նախօրեակին: Ամէն պարագայի մէջ, արարքը խստօրէն դատապարտած են Ժ. Շիրաք, ՄԱԿ-ը, Ռուսաստան, ԱՄՆ:

*
**

Վերջին օրերուն, բարեկամուհի մը որ իրեն կը թելադրէր Փարիզէն չհեռանալ՝ Սամիր Քասիրի սպանութենէն ետք (նախարի խմբագրական սիւնակին հեղինակը), Թուէնի պատասխանած էր.– "Աչխատանք մը կայ կատարելիք, զոր սկըսանք: Ամբողջ կեանքս պահուըտած պիտի չմնամ":

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔԵԱՆ ընտրութեան նախօրեակին Անգարա այցելած է ՍԷՀ.Ի.Ա.ի նախագահը փ. կոս: Ան Թուրք պատասխանատուներու հետ հանդիպումներուն յայտնած է թէ հարկ է իրենց քաղաքականութիւնը ծրագրեն առանց անտեսելու "քրտական իրականութիւն"ը: Այս չեչտումը մեկնաբանուած է որպէս թելադրութիւն կամ յորդոր թէ Թուրքիա պէտք է մարսէ քրտական պետութեան իրականութիւնը: Կոս Թուրք իշխանութիւններէն պահանջած է որ իրենց աւելի մեծ զօրակցութիւն տան Թմբեցուցիչի, մարդկային առեւտուրի դէմ պայքարող ոստիկանական ուժերու, ապօրինի գումարներ օրինականացնելու եւ ահաբեկչական կազմակերպութիւններու դէմ տարուած պայքարին մէջ:

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻՆ մէջ 25 կասկածեալներ ձերբակալուած են Դեկտ. 12ին, 25էն 35 տարեկան, որոնք ոստիկանութեան գլխաւոր թիրախներն էին եւ կ'ըսւի նաեւ թէ կը պատրաստուէին ռճրագործներ գործելու Ֆրանսայի մէջ: Շփումներ ունէին արտասահմանի կարգ մը ծայրայեղ չրջանակներու հետ (Լիբանան, Թուրքիա, Ալժերիա, Սուրիա, Իրաք):

ՊՈՒՏԻՆ արագ երթուղարձ մը ըրած է Գրոզնի (Չէչէնիա) քաղաքներու համար երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն բարելաւումը, որ հաստատուած էր խորհրդարանի առաջին նստաչրջանով եւ քաղաքին վերաշինութեան աշխատանքներով: Երեսփոխաններուն առջեւ, առանց անուն տալու, յարձակած է իսլամապաշտներու վրայ՝ "այդ մարդիկը որ խե-

(Շար.ը Դ· էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՅԱՐՈՒԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

«L'arménie mon amie» *մկրտուած Հայաստանի տարուան (2006–2007) պատրաստութիւններուն մասին տեղեկատուական հաւաքոյթ մը կազմակերպուած էր Դեկտ. 12 Երկուշաբթի երեկոյեան Հայաստանի դեսպանատան դահլիճին մէջ: Ներկայ էին դեսպան Է. Նալպանտեանի կողքին, Տիկիններ՝ Ն. Թարտիվիէ եւ Վ. Թէրանովա, Պ. Ժ. Էրուար որպէս կազմակերպութեան գլխաւոր երեք դէմքերը:*

Նախ դաղութին կրօնական, աչխարհական ներկայացուցիչներէն բաղկացած լսարանին ընդհանուր տեղեկութիւններ հաղորդեց Պ. Է. Նալպանտեան: Ան ըսաւ թէ տարուան գլխաւոր դիծերը սկսած էին յայտնուիլ, այսուհանդերձ առաջարկներ, ծրագիրներ ընդունելի էին, պայմանով որ ներկայացուէին լման չրջանակով –նախաձեռնող, վայր, պիւտճէ–: Արդէն չուրջ 140 ծրագիր կար, Ֆրանսական մօտ 40 քաղաքի համար: Է. Նալպանտեան չեչտեց թէ տարին կը սկսէր 2006 Սեպտեմբերին: Պիտի ըլլար խաչաձեւ տարի մը, քանի որ առիթ պիտի տար Հայաստանի մէջ Ֆրանսական ներկայութեան ու Ֆրանսայի մէջ՝ հայկական:

Վ. Թէրանովա որ նախագահ Ժ. Շիրաքի անձնական ներկայացուցիչն է կազմակերպիչ մարմնին մէջ, չեչտեց թէ նախագահը կանոնաւոր կերպով տեղեկութիւն կը ստանայ պատրաստութեան փուլերուն մասին եւ թէ կառավարութիւնը մեծ չահագրգռութիւն ցոյց կու տայ:

Ամենալայն տեղեկութիւնը հաղորդեց տարուան առաջին պատասխանատուն: Թարտիվիէ, թուելով արդէն գրեթէ բիւրեղացած ծրագիրները, հիւրընկալութեան վայրերու անուններ· ցուցահանդէսներ, համերգներ, չարժանկար, գրականութեան գործունէութիւն· ապա՝ Լուվրի, Օրսէյի թանգարանները, Ազգային Մատենադարանը, Փոմփիտու կեդրոնը, Ծովային թանգարանը, Արաբական մչակոյթի կեդրոնը, եւլն·, եւլն·:

Փարիզէն, Լիոնէն, Մարսէյլէն զատ այլ կարեւոր, հայաչատ քաղաքներու քով նչուեցան Վանտէի չրջանը, Գանեը-սիւր-Մէրի նման Ֆրանսայի հայկական քարտէսին ոչ ծանօթ վայրեր որոնք լայն ընդառաջում ցոյց տուած էին Հայաստանի տարուան, հետաքրքրական ծրագիրներով:

Թուելու համար որոշուածներէն մէկ քանին, նչուեցան Ա. Կորքիի, Թիւֆիւնճեանի, Պարաճանովի, հայ լուսանկարիչներու –Պոյաճեան, Քարչ, եւլն·–, Ա. Եղոյեանի գործերուն ցուցադրութիւնները, գիտաժողովներ, խաչքարերու, նախքրիստոնէական Հայաստանի նիւթով ցուցահանդէսներ, "Յառաջ"ի նուիրուած ցուցահանդէս մը, Հայաստանէն հազար պատանիի ընդունելութիւն, հայկական արդի արուեստին նիւթով ձեռնարկներ:

Հետեւեցաւ հարցումներու բաժին մը որուն ընթացքին ծրագիրներու նախաձեռնարկներ գործնական տեղեկութիւններ ուզեցին, եղան առաջարկներ:

Ցաջորդ, հաւանօրէն աւելի յստակ տեղեկութիւններով մամուլի ասուլիս մը ծրագրուած է Յունիսի ընթացքին:

Ա. ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԻՆ ՆԻԻԹՈՎ

Թուրքիոյ Տնտեսական եւ Ընկերային Հետազօտութեան վազքիչ կողմէ կազմակերպուած միջազգային համաժողովի մը նիւթ եղած է փոքրամասնութիւններու հարցը: Դեկտեմբեր 9–10ին Մարմարա պանդոկին մէջ տեղի ունեցած ճեռնարկին մասնակցած են թուրք, հայ, յոյն, հրեայ անձնաւորութիւններ, որոնց կարգին եղած են Հ. Տինք եւ Է. Մահչուպեան: Ելոյթները նիւթ ունեցած են Ընեւորութեան տուրքը, Սեպտ. 6–7ի դէպքերը, 1915էն սկսած ոչ մահմետականներու ուղղուած քաղաքականութեան հետեւանքները, կիպրական հարցը, եւլն·:

Համաժողովին եզրակացութիւնը այն եղած է որ Թուրքիա ժողովրդավարացման ճամբուն վրայ տակաւին երկար միջոց ունի կտրելիք:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՔՆՆԱԿԱՆ ԱՑՑ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան եւ Պաշտպանութեան Նախարար Ս. Սարգսեան Դեկտեմբեր 9–11 քննական այցի ելած են սահմանային զօրքերու բանակավայրերը: Գլխաւոր նպատակը եղած է տեսնել զինուորներու եւ անոնց ընտանիքներուն կեանքի պայմանները: Այդ ընթացքին այց տրուած է զօրանոցներուն, զինուորական բուժարաններուն, զինուորական կէտերուն: Նախագահն ու նախարարը հետաքրքրուած են զինուորներուն մարտական եւ թէքնիք կարելիութիւններով, ընկերային եւ հոգեբանական պայմաններով:

*
**

ՋԱԽԱՔ

ԲՈՂՈՔԻ ՆՈՐ ՑՈՑՑ

Վրաստանի հայաբնակ ու Հայաստանի սահմանակից չրջանին մէջ ակներեւ է որ իչխանութիւններու գրգռող արարքները եւ տեղացի Հայերու հակազդեցութիւնները վերջ գտնելու միտում չունին: Դեկտ. 11ին նոր միջադէպեր պատահած են Ժդանովկայի մէջ: Մաքսատան հայ աչխատողներուն պաշտօնին վերջ տալու եւ զանոնք Վրացիներով փոխարինելու որոշումը բողոքի ալիք բարձրացուցած է հայ բնակչութեան մէջ: Քանի մը հարիւր ջահէլ քաղաքացիներ ցոյցի ելած են ու զայրացած ամբոխը քանդած է մաքսատունն ու սահմանային կէտերը: Ապա պահանջած թիֆլիսի ներկայացուցիչներուն հետ հանդիպում ունենալ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԻՆ ԱՌԹԻԻ

ԱՐՏՕՅՏՆԵՐՈՒ ԱԳԱՐԱԿԸ ԵՒ ԱՆԹՈՆԻԱ ԱՐՄԱՆ

"La masseria delle allodole", այս է գրքին իտալական տիտղոսը կամ անունը որ վերջին շրջանին, այսինքն 2004 Ապրիլէն մինչեւ 2005 Սեպտ. ամիսը, «Ռիցցոլի» հրատարակչական տան «Վա Սքալա» մատենաշարէն հրապարակ ելած՝ ունեցաւ ութ լաթակազմ հրատարակութիւն, ցարդ 90·000 տպաքանակով, եւ անցեալ ամիս, նոյն տան «Ժամանակակից Գրողներ» մատենաշարէն ելաւ, թղթակազմ, որով աւելի աժան եւ աւելի ժողովրդական հրատարակութիւն մը:

Ցարդ ոչ մէկ վիպական հրատարակութիւն կարճ ժամանակի մը մէջ այսքան դրադատական յաջողութիւն եւ ժողովրդականութիւն ունեցած է, որքան Արսլանի «Արտոյտներու Ագարակը»: 2004ի ընթացքին ստացաւ ութ մրցանակ, որոնց մէջ չատ կարեւորներ. ինչպէս՝ «Գամփիելլօ», «Ֆէնիչէ-Էօրոփա», «Սթրէգա»: Եւ 2005ին հինգ դրական մրցանակներ՝ որոնց մէջ՝ «Փականի միջազգային դրական-կրօնական», "P.E.N. Club" եւ «Փատուվա Քաղաք»ի մրցանակները: Վերջնական ընտրական ցանկին մէջն է «Մանցոնի» եւ «Հոմի Գրադարաններ»ու մրցանակներուն համար: Թարգմանութիւնները եղած են չուէտերէն, հոլանտերէն եւ գերմաներէն: 2005ի վերջ կը հրատարակուի յունարէն եւ արեւելահայերէն: 2006–ին կը հրատարակուի սպաներէն, անգլերէն, ֆրանսերէն եւ ճափոներէն: Հաւանաբար նաեւ արեւմտահայերէն որ արդէն թարգմանուած է: Թավիշանի եղբայրները կ'աշխատին ֆիլմի մը պատրաստութեան:

Հայերու ցեղասպանութիւնը պատմող, իրական կեանքէ առնուած ընտանեկան այսպիսի վաւերական վէպ մը, որ իր թարգմանութիւններու եւ տպաքանակի թիւով կարճ ժամանակուան մէջ այսքան մեծ թիւով եւ զանազան երկիրներու մէջ ընթերցողներու կը տարածուի, Ֆրանց Վերֆելի «Մուսա Տաղի Քառասուն Օրերը»էն յետոյ ամէնէն կարեւոր գործն է:

Անթոնիա Արսլան անծանօթ չէ իտալական գրական կեանքին մէջ, բայց սա իր առաջին վէպն է: Ան, բազում եւ չարունակական ակադեմական աշխատութիւններ ունի: Կ'աշխատակցի օրաթերթերու եւ կնոջական պարբերաթերթերու: Փատուվայի համալսարանին մէջ նոր եւ ժամանակակից իտալական գրականութեան դասախօս է: Նոյն նիւթերը կը դասաւանդէ նաեւ ԱՄՆ-ու զանազան համալսարաններուն մէջ: Իտալիոյ մէջ ռահվիրան եղած է կնոջական գրականութեան ուսումնասիրութեան եւ անոր արժեւորումին:

Իր եւ գրքին մասին առաւել ծանօթութիւններ ունենալու համար կը դիմեմ 2005 Յունուարին Վենետիկ եղած հարցազրոյցի մը, անկէ թարգմանաբար տալով ընթերցողը հետաքրքրող որոշ մասեր:

ՎԱԶԳԷՆ ԲԱՄՊԱԿԵԱՆ

ԱՐՏՕՅՏՆԵՐՈՒ ԱԳԱՐԱԿԸ. ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Հարցազրոյց Սթեֆանիա Կառնայի

Վէպին պարունակութիւնը խորհրդանշական կերպով մաս կը կազմէ իր հայկական ինքնութիւնը վերագտնելու երկար ուղեգիծին, սկսած 1992ին, Դանիէլ Վարուժանի «Հացին Երգ»ի իտալերէն ամբողջական թարգմանութեամբ, որուն հետեւեցան զանազան թարգմանութիւններ հայկական բնոյթով. Մուրաթճեան, Ժեբար Տէմէեան, Վահագն Տատրեան:

Հարցում. Վէպիդ նախաբանը հրատարակուած էր 1998ին "Բոյնը եւ Արեւելքի երազը" խորագիրով: Ի՞նչ կը ներկայացնէ ան այս վէպին ընդհանուր կառոյցի մէջ: Եւ այս անցեալ տարիները ի՞նչ ներկայացուցած են քու ծագումդ վերաիւրաց ելու համար կտրած ճամբուդ մէջ:

Պատասխան. "Բոյնը" գրեցի 1998ին եւ ինծի համար յայտնութիւն մը եղաւ: Այսինքն, ինչպէս կը պատահի կեանքին մէջ, կան պատահականութիւններ որ կարծես կանխորոշուած են: Երբ ինծմէ պահանջեցին Սուրբ Անթոնիոյի քարոզներուն նուիրուած հատաքական հատորի մը մասնակցիլ, նախ կը մտածէի քիչ մը ակադեմական յօդուած մը գրել. յետոյ կարդալով եւ մտածելով, յանկարծ առջեւս բացուեցաւ պատմութիւնը, աւելի ճիշդ արտայայտուիլ՝ պատմութիւն մը գրելով - եւ ատիկա իմ՝ փոքրիկ աղջկան պատմութիւնն էր մեծ հօրս հետ, բայց ատիկա բացաւ նաեւ իմ ամբողջական հայութիւնս:

1998էն սկսեալ մէկս տեսայ այս ամէն բանի քնաշրջումը, բնւեռացած այն բանին վրայ որ այլեւս ես տարբեր ճամբայ մը ունէի հետեւելիք, ճամբայ մը որ պիտի կը տանէր դէպի վէպի մը յղացումը, բան մը որ, բնականաբար, ինծի յայտնի չէր առաջ:

Հարցում. Կրնա՞ս վէպը տեսնել իբրեւ շաղ մը այն մշակոյթին որ կամուրջ մըն է Արեւմուտքի եւ Արեւելքի միջեւ որ շատ ձեւերու մէջ կը յատկանշէ հայ ժողովուրդը: Կա՞ն ըստ քեզի անոր մարդկային եւ գրական օրինակներ որոնց վերաբերիլ:

Պատասխան. Այո, եւ կը կարծեմ որ այս բանը միշտ աւելի յստակ է հայերուն համար. արեւելեան ժողովուրդ մըն ենք որ միշտ նայած է Արեւմուտքին, ոչ այնքան օրինակելու համար անոնց թարքեը, այլ տիրանալու համար եւրոպական մշակոյթին: Երիտասարդները Եւրոպա կը ղրկուէին ուսանելու համար: Ամէնուն ծանօթ է որ 1717ին Վենետիկի հանրապետութիւնը Մխիթար աբբահօր նուիրեց Ս. Ղազար կղզին ուր ան հիմնեց իր վանքը եւ տպարանը: Ան, որ հանճարեղ մարդ էր, հասկցաւ որ հայկական մշակոյթը կը վրկուէր եւ կը զարգանար երկու կողմերու, Արեւելքի եւ Արեւմուտքի մշակոյթներուն միախառնումով:

Եղան ընթերցումներ որոնք ինծի օգնած են. մէկը "Կաթոլիարտօ" պատմական վէպն է որ ես միշտ սիրած եմ: Յետոյ ռուսական գրականութիւնը, բայց աւելի քան մեծ գրութիւնները, վիս հետաքրքրած են Կոկոլ, Թուրկենեւ, Փուշկին... գրքեր որ երկար տարիներու համար մտքիս սնունդը եղած են: Յետոյ քնական է՝ ժողովրդական վէպեր եւ ոստիկանական գլուխ գործոցներ:

Հարցում. Երկար տարիներ զբաղեցար, նոյնիսկ իբրեւ ռահվիրայ, կնոջական գրականութեամբ: «Արտոյտներու Ագարակը» կը ծնի եւ կը ծաւալի՞ այս ուշադրութեան ներքեւ ալ:

Պատասխան. Առանց այլեւայլի այո, որովհետեւ ուշադրութիւնս կիներու հանդէպ չատ զօրաւոր է: Երբ ինծի կ'ըսեն որ գրութիւնս կնոջական է, ճիշդ է: Ձեմ ուզեր ժխտել: Ես, օրինակի համար, խորունկ կերպով իւրացուցած եմ հիանալի պատմուածքները Մաթիլա Սէրաոի, ինչպէս Նէէրայի քանի մը նորավէպերը: Նաեւ կիներու կողմէ գրուած չատ բանաստեղծութիւններ, ինչպէս Աննա Ախմատովա կամ Էմիլի Տիքինսըն: Նաեւ դիւցազնական աւանդավէպեր:

Հարցում. Վէպիդ մէջ կնոջական ո՞ր անձնաւորութիւնն է որ ձեզի աւելի սիրելի է եւ կը կարծես որ լաւագոյնը կը մարմնաւորէ քու ժողովուրդիդ ճակատագիրը:

Պատասխան. Ինծի ամէնէն սիրելին բայսայտօրէն Շուշանիկն է, որովհետեւ իր մէջ ունի այնպիսի խոշոր ցաւ մը եւ ատով հանդերձ կը յաջողի ամէն բանի դէմ դնել: Կը կարծեմ որ մեծ ազնուականութիւն պարունակող անձնաւորութիւն մըն է: Բնական է Աշխէն ալ, միայն թէ ան գլխաւոր դերակատարը չէ: Ցետոյ չատ կը սիրեմ Իսմէնէն. այնչափ որ "Ավվենիրէ" օրաթերթին մէջ ունեցած սիւնակս կոչած եմ "Իսմէնէի դրպանը":

Հարցում. Ի՞նչ տեսակ աշխատանք տարիր այս գլուխբեան համար հարկ եղած վաւերագրութիւնը հաւաքելու եւ այդ աղբիւրները օգտագործելու համար:

Պատասխան. Իմ մանկութեանս դաստիարակութիւնը բոլորովին իտալական է, հայկական միջավայրի մէջ չեմ մեծացած: Բերանացի աղբիւրները իմ ընտանեկան խօսակցութիւնները եղան - անոնք որ ինծի պատմեցին - ազգականներ որ մեզի կու գային եւ, պատանեկութեանս շրջանին կատարի ընթերցումը ամէն բանի որ Հայերուն կը վերաբերէր. տասնըչորս տարեկանիս Ֆրանց Վերֆելի Մուսա Տաղը ամբողջովին մարսեցի մէկէ աւելի անգամ կարդալով. յետոյ կ'իւրացնէի ինչ որ կը գտնէի կամ կը լսէի Հայերու մասին: Դանիէլ Վարուժանը թարգմանեցի վերջ հասկցայ որ կրնայի իմ տղայական յիշատակներս վերածել կազմակերպուած պատմութեան մը. իւրացուցած էի Անատոլեան երկրի համերը, հոտերը եւ գոյները. որմէ վերջ սկսայ կարդալ բոլոր վերապրողներու պատմուածքները զորս կարելի էր ունենալ անգլերէն կամ ֆրանսերէն լեզուով: Ասոնք ինծի տուին հսկայ պաշար մը բերանացի պատումներու. memoirներու: Օրինակի համար Survivors դիրքը, որ հիմա կը թարգմանուի իտալերէնի ալ, կը պարունակէ հարիւրէ աւելի Գալիֆորնիա ապրած հայ վերապրողներու ձայնագրութիւնը: Հարիւրէ աւելի ըլլալով անոնց թիւը, նշանակալից է եւ թոյլ կու տայ վիճակագրական գործողութիւններու: Երբ գրութիւն մը կազմակերպուած է ամէն մէկ էջի մէջ բերելով երեք չորս կարճ վկայութիւններ, կը տեսնես որ բերանացի պատմութիւն մը փոփոխակներ եւ անթիւ նրբերանգներ կ'ունենայ բայց ունի նաեւ անփոփոխ բան մը, որ զգացական չէ այլ չոր, եւ պատմողը համեստօրէն կը մնայ ծածուկ եւ իր զգացումները չի դներ առաջին կարդի վրայ:

Հարցում. Եթէ չեմ սխալիր 1999ին առաջին անգամ այցելեցիր Հայաստան: Ինչ՞ բաց եզ մղեց այս ճամբորդութեան եւ ինչ՞ ցոյց տուաւ եզի քու ծագումդ:

Պատասխան. Այս պարագային ալ ընկերը չատ տատամսոտ էի: Երեք իտալացի բարեկամներ կ'ուզէին երթալ եւ առաջարկեցին ինծի ալ հետեւիլ իրենց: Շատ վախով գացի: Ձէի գիտեր ինչ՞ պիտի գտնէի: Ան իմ հայրենիքս չէր, արեւելեան Հայաստանն էր, անջատուած նախ՝ իբրեւ ռուսական եւ յետոյ իբրեւ սովետական: Ցամենայն դէպս գացի: Եւ զգացի անոր հետ ունեցած կապս. հողին հետ, լոյսին հետ, համերուն եւ գօրաւոր բոյրերուն հետ: Եւ յետոյ հիացմունքս իտես խաչքարերուն եւ բիւրեղեայ եկեղեցիներուն, կարծես կը զգայի մէկէն եւ բարկներս որ կը լեցուէին քամով մը որ մինչեւ այդ օրը պակասած էր:

Հարցում. Ի՞նչպէս կը բացատրես քու իտալական եւ հայկական ինքնութիւններդ:

Պատասխան. Ախիկա հացում մըն է որ չատ կ'ընէն ինծի: Ես բնական է իտալացի եմ, ինքզինքս իտալացի կը զգամ, Իտալիա կրթուած: Երեւակայէ, տարիներով իտալական գրականութիւն դասաւանդած եմ: Եւ սակայն, իմ այն մասը որ ղոցուած էր մէջս, չերամի պատեանի մը պէս, որ ոչ մէկ ճեւով լոյս տեսած էր, ներքին հաւասարակշռութեան որոշ պակաս մը կը ստեղծէր: Բայց չյաղթելով կարդալ բոլոր այդ դիրքերը, "Վարուժան"ի թարգմանութիւնը եւ մանաւանդ "Արտոյտներու Ագարակը"ին գրութիւնը, իմ մէջս արտայայտուեցաւ եւ ծաղկեցաւ այդ մասը եւ ինծի տուաւ հաւասարակշռութիւն մը եւ առաւել երջանկութիւն մը իտալացի ըլլալու: Որովհետեւ կը զգամ նաեւ Հայ ըլլալս: Որով՝ վերահաստատուած եմ:

Վ. Բ.

2005 Հոկտ. 26

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ԱՆՑԵԱԼԻ ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻՑ

ԺԻՒՏԻՔՍ ՇԱՔՍԱՐԵԱՆ

ՄԻԼԻՑԱ ԱՆՏՐԷՆ

Միլիցիա օտար բառ է, նշանակում է ոստիկան: Խորհրդային տարիներին այդ բառը թոլոր հանրապետութիւններում ունէր միեւնոյն նշանակութիւնը: Ձէր թարգմանւում եւ գրւում էր միլիցիա: Երեւանցիների մի մասը խօսակցականում ասում էր միլիցա: Այսպէս ուրեմն, միլիցա Անտրէն ճանապարհային երթեւեկութիւնը կարգաւորող ոստիկան էր, մըշտական աշխատատեղին, ինչպէս ասում էինք, պոստը՝ նախկինում զործող Սեւան Հիւրանոցի դիմացի խաչմերուկն էր:

Միլիցա Անտրէն սպիտակ վերնաշապիկով, ամենայն հաւանականութեամբ վարպետ Յակոբի մօտ փայլեցուած երկարաճիտ կօշիկները հագին, ձեռքին՝ սպիտակ գոյնի ոստիկանի փայտիկով, համապատասխան ուղղութիւն էր ցոյց տալիս փոխադրութեան միջոցներին եւ հետիոտներին: Իր ձեռքի փայտիկն այնպէս հմտութեամբ էր պտտեցնում եւ համապատասխան ուղղութիւն ցոյց տալիս, որ անցորդները կանգնում ու հիացմունքով դիտում էին կրկէսային նեղկատացման տպաւորութիւն թողնող միլիցա Անտրէի գործողութիւնները: Այ կամ ճախ դառնալիս ոտքերն այնպիսի շրջխկոցով էր միացնում որ լսելի էր մօտակայ այգու միջնամասից: Իսկ այդ այգու մասին արժէ առանձին պատմել:

Անցեալ դարի յիսունական թուականների կէսերին հացի եւ սննդամթերքի խանութների մօտ մշտապէս հերթեր էին գոյանում: Հերթերում կարգ ու կանոն սահմանելու համար յաճախ ներգրաւում էին նաեւ միլիցիայի աշխատակիցներին: Այդպիսի հերթերից մէկը կարգաւորելու ընթացքում միլիցա Անտրէն դիմելով ժողովրդին, միամտաբար ասել էր. "Երեսուն տարի է հերթ էք կանգնում, ա՛յ ժողովուրդ, հերթ կանգնել չսովորեցի՞ք": Ինչ որ մէկը այս խօսքը տեղ էր հասցրել, թէ Անտրէն վատաբանում է խորհրդային իշխանութիւնը:

Դրանից յետոյ միլիցա Անտրէն այլեւս իր "պոստ"ին չվանդնեց: Թէ ի՞նչ եղաւ, ոչ ոք չգիտէր. միայն ենթադրում էին, որ նրան հեռացրել էին աշխատանքից. իսկ ոմանք էլ ասում էին, թէ հեռացրել են Հայաստանի սահմաններից:

⁂

ՉԻՍՏԻ ԲԼԻՍՏԻ

Չիստի ռուսերէն բառ է, նշանակում է մաքուր. բլիստի –ռուսերէն– բլէստիտ փայլում է բառից է: Նոյն Սեւան հիւրանոցի դիմացի մայթին իր փայտեայ տախտակամածն էր տեղադրել կօշիկ մաքրող Ծունատանից հայրենադարձ. եաճ վարպետ Յակոբը: Նա միլիցա Անտրէից ոչ պակաս ճարպիկութեամբ էր կատարում իր աշխատանքը: Ձեռքերին մէկական խոզանակ (մենք ասում էինք չոտք) նա մաքրում եւ փայլեցնում էր յաճախորդի կօշիկները: Աշխատանքի ընթացքում ձեռքի խոզանակները պտրտացնելով օդ էր նետում, բռնում եւ չարունակում փայլեցնելու կօշիկները: Աշխատանքն աւարտելուց, վարձատրութիւնը ստանալուց յետոյ վարպետ Յակոբը նոր յաճախորդներ հրաւիրելու հա-

ARCHIVE
http://Archivebeta.Sakhmet.com

մար "Էստի' համեցէք"ի փոխարէն ըղաւում էր "չիտի բլիտի": Այդքան էր ուսւսախօս հլիտար խափին համարկուելու չառից, փորձանքից հեռու մնալու համար վարպետ Յակոբի ուսերէնի պաշարը:

⁂

ԱՅԳԻՆ, ԾԻԾԱՂԻ ՍԵՆԵԱԿՆԵՐԸ ԵՒ ԿԻՆՈԼՍՈՒՄՆԵՐ

Այգին անցեալում մինչեւ խորհրդային իշխանութիւնը, կոչուել էր Անգլիական այգի. մեր օրերում՝ 26 կոմիսարների անուան, իսկ ժողովուրդն ասում էր Թատրոնի այգին, քանի որ խորքում գտնւում էր Գ. Սունդուկեան թատրոնի հիմնականում փայտաշէն չէնքը որի այրուելուց յետոյ կառուցուեց, իսկ վերջերս էլ հիմնովին վերակառուցուեց այսօրուայ հոյակապ չէնքը: Այգու գլխաւոր մուտքից դէպի թատրոնի չէնքը գնալիս, այգու միջնամասի ձախ կողմում կիսալուսնաձեւ փայտեայ հարթակ կար, որի վրայ նստում էր փողային նուագախումբը եւ կենդանի երաժշտութիւն մատուցում այցելուներին: Ցիստնականների կէսերին այգու մուտքը փողով էր, յետագայում զարձաւ ձրի: Նուագախմբի ձախ կողմից սկսւում էր զեղեցիկ մի ծառուղի որի ձախ կողմում ամառային բացօթեայ կինոթատրոնն էր: Փողային նուագախմբից ձախ սկսւում էր երկու կողմերից ծառերով կամրջուած մի զեղեցիկ ծառուղի, որն աւարտւում էր այգու հարաւային մասում, զուարճալի խաղերի (կառուսել, նաւակների ճօճանակ), ծիծաղի սենեակի մօտ:

Նշուած ծառուղու միջնամասում բացօթեայ, ամառնային կինոթատրոնի շինութիւնն էր: Երեւանցիների կողմից մեծ ընդունելութեան էր արժանացել հնդկական "Թափառաշրջիկը" ֆիլմը: Գլխաւոր հերոսների՝ Ռաշի եւ Ռիթայի երգերը նոյնիսկ պատուէրով համերգների ծրագրով տրւում էր հանրային ճաշնասիւռով: Այգու այցելուները նստում էին ամառային կինոթատրոնի մօտ, դրսում տեղադրուած նստարաններին, լսում էին երաժշտութիւնը եւ մտովին հետեւում բազմիցս տեսած ու սիրուած ֆիլմի իրադարձութիւններին: Այգու այցելուների հանգստի միջոցառումներից մէկն էլ ծիծաղի սենեակ մտնելն էր: Անցնում էին սենեակում տեղադրուած հայելիների մօտով, դիտում հայելու մէջ լայնքով կամ երկայնքով այլափոխուած իրենց պատկերը եւ լիաթոք ծիծաղում, ինչպէս իրենց, այնպէս էլ կողքի հայելու արտացոլած միւս այցելուների վրայ: Ոչ ոք չէր նեղւում, մարդիկ տեսնում էին իրական պատկերի խեղաթիւրումը. մի երեւոյթ, որին յաճախ հանդիպում էինք "այսքան ուրախ մեր կեանքի մասին" պաշտօնական մամուլի հրապարակումներում: Ասում են ծիծաղը մարդու օրկանիզմում առաջցնում է որոշակի սննդին համապատասխան ջերմուժ: Գուցէ պարէնային ծրագրերի կատարման, ժողովրդի կենսամակարդակի բարձրացման մասին վիճակագրական տուեալները կազմելիս, մրցանակներ ստացած գիտնականների չնորհիւ, այդ ջերմուժը նոյնպէս վերածում էր պարէնի որոշակի քանակի: Այդպէս թուերը աճում էին, իսկ մարդիկ մնում էին սոված ու աղքատ:

Ինձ բախտ է վիճակուել այդում տեսնել մեծ դերասան Հրաչեայ Ներսիսեանին: Այգու գլխաւոր մուտքից դէպի թատրոնի չէքը, ձախ ձեռքն մէջքին, ալում՝ ծխամորճով ծխախոտ բռնած, մեծ դերասանը զանդաղ քայլում էր, երբեմն կանգ էր առնում, խորը արտաշընչում ու չարունակում քայլել: Բաղաքացիները կանգնում էին, ակնածանքով մի կողմ քաշւում եւ սիրալիր հայեացքով ճանապարհում սիրուած մեծ արուեստագէտին:

Ժ. Շ.

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏ ՎԱՐԴԱՐԱՆԻ

«ՍԱՅԱԹ ՆՈՎԱ» ԱՇԱԿԵՐՏԱԳԱՆ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ ԵՐԵՒԱՆՈՒՄ

Հոկտեմբերի 28ից Նոյեմբերի 2, «Ներոան Հատիկ» մանկապատանեկան թատերական փառատօնին հրաւիրուած էր Մխիթարեան միաբանութեան Սամուէլ Մուրատ երկօրեայ վարժարանի «Սայաթ Նովա» աշակերտական թատերախումբը, թուով 13 աշակերտներ, 8 տարեկանից մինչեւ 17 տարեկան:

Աշակերտները, Հոկտեմբեր 28ին, վառատօնի բացմանը, ներկայացրին իրենց թատերդրութիւնը որը կոչւում էր «Սայաթ Նովայի նկարը»: Խումբը արժանացաւ խանդավառ ընդունելութեան, բուռն ծափահարութեան, իսկ փառատօնի փակմանը ստացաւ «Թռիչք» մրցանակը: Մի չաբաթեայ կեցութեան ընթացքին աշակերտները այցելեցին Հայաստանի բազմաթիւ տեսարժան վայրերը եւ ներկայ գտնուեցին 15 տարբեր թատերախմբերի բեմադրած թատերդրութիւններին: «Սայաթ Նովա»ն միակ մասնակիցն էր արտասահմանից:

Այս միջոցառումները մշակութապէս չափազանց կարեւոր եւ հետաքրքրական էին երախաների համար, որոնցից յետոյ աշակերտները Փարիզ վերադարձան, լեցքաւորուած հայրենիքի երանելի յուշերով:

ՀԵՐՄԻՆԷ ԵՐԻՑԵԱՆ

Դեկտեմբեր 2, 2005

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՆԻԿՈԼ ԱՂԲԱԼԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 130ԱՄԵԱԿԻՆ

Նոյեմբեր 25ին Երեւանի պետական համալսարանում մեկնարկեց Նիկոլ Աղբալեանի ծննդեան 130 ամեակին նուիրուած միջազգային գիտաժողովը, որի նախաձեռնողն ու կազմակերպիչներն էին Համազգային հայ կրթական եւ մշակութային միութիւնը եւ Երեւանի պետական համալսարանը: Այս գործակցութիւնը պատահական չէր. երկու հաստատութիւնների՝ Համազգայինի եւ ԵՊՀ-ի հիմնադրման ակունքներում Նիկոլ Աղբալեանն է. 20րդ դարի հայ մտքի նշանաւոր դէմքերից մէկը՝ գրականագէտը, հրապարակախօսը, մանկավարժը, զեղադէտն ու հասարակական - քաղաքական գործիչը:

Աղբալեանին նուիրուած գիտաժողովի բացման առաջին օրը տեսակից մէջ առաջինն էր: Այն միտուած էր շատ կարեւոր խնդրի՝ արժեւորել Ն. Աղբալեանի զերն ու նշանակութիւնը ժամանակաշրջանի հոլովոյթում, գիտական գնահատական տալ նրա գործունէութեանն ու գրական, հրապարակախօսական ժառանգութեանը:

Գիտաժողովի կազմակերպիչներին ու մասնակիցներին իրենց հայրապետական բարեմաղթութեան խօսքն էին յղել Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ.ն եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Արամ Ա.: Գիտաժողովին ուղղուած ՀՀ վարչապետ Ա. Մարգարեանի ուղերձը փոխանցեց ՀՀ ԿԳ նախարար Սերգօ Երիցեանը: Բացելով յոբելենական նիստը ԵՊՀ ռեկտոր, ակադեմիկոս Ռաֆիկ Մարտիրոսեանը զիտաժողովը կարեւորեց թէ՛ իբրեւ բացառիկ երեւոյթ Ն. Աղբալեանի ժառանգութիւնը գնահատելու առումով, թէ իբրեւ հայագիտութեան բնագաւառում իրականացուող լուրջ գիտական նախաձեռնում:

Համազգայինի կենտրոնական վարչութեան աթենապետ Մկրտիչ Մկրտչեանը գիտաժողովի մասնակիցներին ուղղուած իր խօսքում ընդգծեց զաղափարաբան ու հասարակական գործիչ Աղբալեանի զեղակատարութիւնը հայ իրականութեան մէջ, արժեւորելով Աղբալեանի գիտական գնահատման ճանապարհին Համազգայինի ու ԵՊՀ գործակցութիւնը: Յոբելենական գիտաժողովին իրենց մասնակցութիւնն էին բերել հումանիտար գիտութիւնների զրեթէ բոլոր բնագաւառները ներկայացնող գիտնականներ, այդ թւում ոչ միայն Երեւանի պետական համալսարանից, այլեւ Գիտութիւնների Ազգային Ակադեմիայի պատմութեան, զրականութեան, արուեստի ինստիտուտներից, Պետական մանկավարժական համալսարանից: Գիտաժողովի երկու օրերի ընթացքում ԵՊՀ Ե. Չարենցի անունը կրող լեզուների դահլիճում զեկուցումներով հանդէս եկան աւելի քան քսան գիտնականներ՝ ներկայացնելով բազմասեռ մտածողի զրականագիտական, զեղագիտական, մանկավարժական, պատմագիտական, լեզուաբանական ու հրապարակախօսական չերտերը: Առանձնակի հետաքրքրութեամբ լսուեցին բանասիրական գիտութիւնների Տօքթ. Սամուէլ Մուրադեանի «Սայաթ-Նովան Ն. Աղբալեանի հայեացքով» վերտառութեամբ զեկուցումը, Աղբալեանի աշխատութիւններում հայկական հարցի լուսաբանմանը նուիրուած պատմական գիտութիւնների Տօքթ. Էդիկ Մինասեանի ուսումնասիրութիւնը Աղբալեանի մանկավարժական հայեացքներին նուիրուած մանկավարժական գիտութիւնների Տօքթ. Նաղիկ Յարութիւնեանի զեկուցումը: Սփիւռքահայ զրականութեան Աղբալեանի գիտակէտին էր անդրադառնում բանասիրական գիտութիւնների Տօքթ. Սուրէն Դանիէլեանը: «Աղբալեան մարդը, գործիչը, զրականագէտը» ծաւալուն ուսումնասիրութեամբ հանդէս եկաւ ԵՊՀ ժուռնալիստիկայի ֆակուլտետի զեկան, բանասիրական գիտութիւնների Տօքթ. Գառնիկ Ասանեանը, որն ըստ էութեան Հայաստանում Ն. Աղբալեանի գիտական առաջին «մեկնիչն» է: Գիտաժողովի կարեւոր առանձնայատկութիւններից մէկն էլ սփիւռքահայ գիտնականների մասնակցութիւնն էր. չահեկան քննարկման առիթ տուեցին Գրիգոր Պըլտեանի (Ֆրանսա) «Ն. Աղբալեանը եւ զրականութեան պատմութիւնը» եւ Յարութիւն Քիւրքչեանի (Յունաստան) «Գրագետ Աղբալեան. պատակա՞մ թէ՞ ներդաշնակութիւն» զեկուցումները:

Հայաստանում Ն. Աղբալեանի բացայայտման ու վերարժեւորման ճանապարհին այս երկօրեայ գիտաժողովը գիտական եւ առհասարակ հասարակութեան լայն շրջանակների կողմից գնահատուեց որպէս ազգային, գիտականի ու բարոյականի համադրման կարեւոր քայլ:

Գիտաժողովի շրջանակներում Համազգայինի մեկենասութեամբ առաջին անգամ հայրենի ընթերցողին ներկայացուեց Գ. Ամանեանի կողմից կազմուած «Ն. Աղբալեան. Ընտրանի» հատորեակը, որը համապարփակ պատկերացում է տալիս մեծ մտածողի ուսումնասիրութիւնների ու գիտական հետաքրքրութիւնների մասին:

Աղբալեանին նուիրուած գիտաժողովն ամփոփուեց Գ. Սունդուկեան ազգային ակադեմիական թատրոնում կազմակերպուած յոբելենական համերգով: Համերգը, որին իրենց մասնակցութիւնն էին բերել հայրենի արուեստի վարպետները՝ Հայաստանի կամերային երգչախումբը, «Բարեկամութիւն» պարի անսամբլը, «Կաղանդ» կուինտետը, «Սայաթ-Նովա» աշուղական անսամբլ, Արմէն Բարախանեանը, Միքայէլ Պողոսեանը, Լէյլա Սարիբէկեանը, Արսէն Գրիգորեանը, Սէյրան Աւագեանը եւ ուրիշներ, երախտագիտութեան ու անանց յարգանքի տուրք էր մեծ զեղագէտին:

Լ. Գ.

ԱՐՏՈՑՆԵՐՈՒ ԱԳԱՐԱԿԸ

ԱՆԹՈՆԻԱ ԱՐՍԱՆ

Թարգմանեց՝
ՎԱԶԳԻՆ ԲԱՄՊԱԿԵԱՆ

ՆԱԽԱԲԱՆ

Մեր տան առջեւի կամարածածկ ճամբան առնուք Սուրբին երթալու համար՝ ծունկս 13 էր եւ իմ անուանս տօնը: Անճառելուտ էր օրը եւ ես քնաւ փափաք չունէի տեղէս չարժելու, բայց Երուանդ մեծ հայրիկը՝ մեր տան նահապետը՝ որուն ոչ ոք կը յանդգնէր չհնազանդիլ, ըսած էր. «ժամանակը եկած է որ աղջիկը ծանօթանայ իր Սուրբին հետ: Արդէն շատ ուշացած է, զրեթէ հինգ տարեկան եղած է: Լաւ բան չէ սպասցնել սուրբերը: Եւ պէտք է քալելով տանիլ»: Ինք պիտի հասնէր իր Լանչիա ինքնաշարժով եւ իր շարժավար Անթոնիոյի հետ:

Այսպէս, սկսայ յառաջ երթալ դէպի մայր եկեղեցի տանող երկու երկար փողոցներուն մէջէն, պզտիկ Հանրիէթ "tante"իս հետ որ հայկական խոշոր քիթ մը եւ մանչուկի պէս կտրուած սեւ մազեր ունէր: Ունէր նաեւ շատ դաղտնիքներ բայց պինդ ինքզինքին կը պահէր: Երբեք ցած կրունկով կօշիկ չէր հագներ եւ ոչ մէկուն կ'արտօնէր իր պայուսակը բանալ: Ինք ալ գոհ չէր մեծ հայրիկին պատճառէն. տաք օդին կը տառապէր. «գրեթէ» գլխու ցաւ ունէր. եւ կը մտածէր որ Սուրբին անուան օրը Մայր Տաճար երթալը հասարակ բան էր, յաւուրն՝ միայն զաւակներու եւ ղբօսաշրջիկներու. վախ ունէր որ ճամբու ընթացքին գլխս կրնար կորնչնել եւ, ինչպէս միշտ, ոչինչ բան մը գինքը կը տազնապեցնէր:

Հանրիէթ հօրքուրը 1915ի տարագրութենէն վերապրող մըն էր: Սփիւռքի զաւակ՝ չունէր այլեւս մայրենի լեզու մը: Շատ լեզուներ կը խօսէր, բայց բոլորն ալ, ներառեալ իրը՝ հայերէնը՝ անբնականի, կարծր զարմուհիքներով, օտարի մը պէս: Անկէ լեզուներն ալ պարզամիտ, սրտաշարժ սխալներով կը խօսէր, եւ երբեք չէր ուզած մեզի պատմել թէ ջարդերէն ինչպէ՞ս կրցած է ազատիլ: Նոյնիսկ իր տարիքը մոռցած էր (երբ Իտալիա հասած էր, այնքան տխեղծ եւ փոքրակազմ էր, որ իր հաւանական տարիքէն քանի մը տարի պաշտօնապէս զեղչած էին): Բայց ամէն իրիկուն մեր տունը ճաշի կուզար հետը բերելով աւրոպական ճաշակով եփած վաքխմատի ափսէներ, տունը պատրաստուած խոշոր աման մը մածուն, առատ նուշով եւ մեղրով լի փաքլաւա, եւ իր ներկայութիւնը մեր տունը կը լեցնէր մեզի անծանօթ յիշատակներով:

Ես գինքը շատ կը սիրէի, եւ հաճոյքով թոյլ կուտայի որ գիս չփացնէր: Իր տունը էտիթ Փիաֆի սալիկները ամբողջ օրը կը դառնային եւ կարելի էր պարել լաթէ կօշիկներով: Այնպէս որ, այդ օրը ծոյլ հետաքրքրութեամբ մըն էր որ թոյլ կուտայի իրեն գիս Սուրբին առաջնորդել, յուսալով կարենալ արժանանալ պաղպաղակի մը, փոքր յիշատակի մետալի մը կամ գունազարդ գրքի մը, ի՞նչ գիտնամ, ուրիշ ինչի: Ես տրամադիր էի որեւէ տեսակ նուէրի, եւ հաւատքով կը սպասէի:

Եւ երբ Սուրբին տանող ճամբէն դուրս դարով մտանք ընդարձակ հրապարակը անոր տեսքը ինծի համար արդէն նուէր մը եղաւ: Ամբրեւը զարդած էր եւ ամպերը անսպասելիօրէն բացուեցան վարագոյրի մը պէս, ու լոյսի եւ արեւու տաք ճառագայթ մը հրապարակը վերածեց թատրոնի բեմի մը, ուր անհաչիւ գոյնզգոյն կերպարանքներ սկսան չարժիլ, հովանոցները գոցել, եւ աճապարանքով մօտենալ տաճարին մուտքին: Շարք մը տիկիններ զուարթօրէն, բայց հապճեպով, ձայն կուտային Այտաներու, Նիւէներու, Խթէրլինեներու, Ճիճինեներու՝ որպէսզի իրենց խնամքին յանձնուած երախաները՝ լուրջ եւ գուսպ՝ այդ օրուան պատշաճող կրօնաւոր եղբայրներու պէս զգեստաւորուած եւ որոնց կ'ընկերանային նաեւ յաղթակապ, սեւ հագուստներով լուրջ պարոններ, քանի՝ մուտքին մօտենային: Կեդրոնը՝ մեծաչուք եւ հանդիսաւոր խումբ մը աչքի կը զարնէր իր պճնազարդ զգեստներով: Կիները երկար փէչերով եւ զարդարուած վարսերով, այրերը՝ սեպաձեւ պեխերով: Կեցած էին անշարժ, նայուածքները կեդրոնացուցած Մայր Տաճարին կիսաբաց մուտքին խոշոր դրան վրայ:

«Տեսա՞ր, գինչուներն ալ կան» լսաւ թանթը մտահոգուած: «Զեռքս ուժով բռնէ»: Թէեւ ես չէի մտածեր իսկ ձեռքը ձգել: Ինծի համար աչքերս բաւարար էին: Հրապուրուած էի, բայց միեւնոյն ժամանակ չփոթած: Աւո՞նք էին գինչուները: Անո՞նք՝ որ միշտ կ'երթային եւ ոչ մէկ տեղ կանգ կ'առնէին, անո՞նք որ տրենակներու պէս գունաւոր կառքերու մէջ կը բնակէին ուր իրենց ամէն պէտք եղածը ունէին: Մենք ալ, Հայերս, ամէն տեսակ երկիր գացինք բայց երբ տեղ մը հասանք, հոն հաստատուեցանք, այնպէս որ աշխարհի ամէն կողմ ազգականներ ունինք հիմա: Եւ սկսայ կրկնել քաղաքներու ցանկը ուր ազգականներ կային, անոնց անունները չաքարի մը պէս դարձնելով բերնիս մէջ:

(Շար. 1)

(Շար· Ա· էջէն)

դաթիւրուած ձեւով կը մեկնաբանեն Գուրգանը՛՛:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ մէջ, Մուպարաքի կուսակցութիւնը լայն մեծամասնութիւն կը վայելէ Խորհրդարանին մէջ, բայց Մահմետական եղբայրներն ալ անսպասելի եւ աննախընթաց յաղթանակ մը տարած են եւ 88 աթոռներով երկրորդ դիրքի վրայ են 432 աթոռի վրայ: Ներկայիս այդ 432 աթոռներուն վրայ (ընդամէնը՝ 444) Մուպարաքի կուսակցութիւնը 326 աթոռ ունի, Մահմետական եղբայրները՝ 88, լաիք ընդդիմութիւնը՝ 14, 4 կիներ ալ ընտրըւած են եւ մէկ Ղպտի: Ձեռնպահութիւնը 75%էն աւելի եղած է: Մահմետական եղբայրներու հոգեւոր պետը այլընտրանքի կոչ մը ըրած է քուէներու ճամբով:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵԿԱ՛ՑՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ···

Տօն է Սրբոցն Յակոբայ Մծբնայ հայրապետին, Մարուգէի ճգնաւորին եւ Մելիտոսի եպիսկոպոսին

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 17 ժամը 9·30ին

Գիշերային եւ Առաւօտեան ժամերգութեամբ:

Centre Culturel
SAINT MESROB

LES SOIREES CULTURELLES
ET LITTERAIRES
«LUMIERE,
VERITE
ET LIBERTE»

Jeudi 15 décembre à 20h30
PROJECTION DE DIAPOSITIVES
sur le thème

CORPUS DES KHATCHKARS

Conférence donnée par
MICHEL BASMADJIAN
et
HAROUTIOUN KHATCHADOURIAN
Présentation de
KAREN SIMONIAN
10 bis rue Thouin
Paris Vème.
Métro : Cardinal Lemoine, Monge

—Entrée libre—
Cocktail

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ· Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 150 եւրօ Պ· Մխիթարեանէ:

21e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction : ARBY OVANESSIAN

Organisé par l'Association de THEATRE ARMENIEN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 21ՐԴ ՇԱՐՔ

(Գ· ԾՐԱԳԻՐ)

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ՂԻՒԱՒՈՐ՝ ԱՐԲԻ ՕՒԱՆԵՍԵԱՆ

Haik VARTANIAN
K I B O S S A VIIe siècle

ՀԱՅԿ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Կ Ի Բ Ո Ս Ա 7րդ դար (1971)
Տաթեգրութիւն երկու մասից

ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 18, ժամը 16ին
DIMANCHE 18 DECEMBRE à 16h

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire

Մուտքը՝ 5 եւրօ:

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 17·-

Տօն է Ս· Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻԱՒՀԱԿ Ա· ԿՀՆՑ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Հոգեւոր Հովիւ
Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ

***

ԿԻՐԱԿԻ, Դեկտեմբեր 18·-

ԼԻՈՆԻ ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ
ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻԻ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ աւանդական Մատաղօրհնութիւնը այս տարի տեղի կ'ունենայ կիրակի, Դեկտեմբեր 18ին, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ· ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր· Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պ· Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն, Եկեղեցւոյ վախճանեալ հոգեւորականներուն, հանգուցեալ բարերարներուն եւ սատարողներուն հոգիներուն համար:

Ժամը 12·30ին, "Կարպիս Մանուկեան" սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ ժողովրդական ճաշ: Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ Եկեղեցւոյ դիւանատունը:

Սերտով կը հրաւիրուի Լիոնի եւ Շրջանի մեր բարեպաշտ ժողովուրդը ներկայ գտնուելու այս վեհախորհուրդ արարողութեան:

Մկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10ին,
Քարոզ՝ ժամը 11·15ին,
Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգիստ՝ ժամը 12ին:

★ ♠ ◇ ♣ □ ♡ ○ ♡ □ ♣ ◇ ♠ ★

UN BEAU CADEAU DE NOEL

Il est encore possible de commander le beau carré de soie **Hermès «Les Jardins d'Arménie»,** au prix de 250 Euros, au bénéfice exclusif de l'action humanitaire en Arménie de **Solidarité Protestante France-Arménie.**

Téléphoner au pasteur Samuel Sahagian: **06. 83. 09. 08. 19** ou à Jean Haroutunian: **01. 43. 25. 67. 91**

Adresser les chèques au nom de:
SPFA — 1 rue Cabanis
75014 PARIS.

★ ♠ ◇ ♣ □ ♡ ○ ♡ □ ♣ ◇ ♠ ★

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SECTION D'ASNIERES

Fêtons Noël

Pour fêter Noël en famille dans une ambiance chaleureuse arménienne la Section d'Asnières de la CBAF organise un dîner dansant à l'occasion du Noël arménien :

le samedi 7 janvier
salle Lavergne, 11 rue Robert Lavergne
92600 Asnières
animé par
MARTEN YORGANTZ

Réservations :
- **Araxie: 01. 48. 41. 54. 23**
- **Suzanne: 01. 47. 93. 70. 86.**

□

Section **«A. Tathéossian»** de PARIS

Séjour familial à Bellefontaine

12 AU 19 FEVRIER

La Section «Archalouys TATHEOSSIAN» de Paris organise son séjour familial dans le centre de vacances à Bellefontaine (JURA).
Ambiance arménienne assurée!!!

Venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre!!!

Renseignements et inscriptions auprès de :
- Araxie **01. 39. 83. 71. 19** (19h à 21h);
- Alice **01. 42. 93. 03. 56** (19h à 21h).

Date limite d'inscription : 15 JANVIER

ՀԱՄԱՍՔԱՅԻՆ HAMASKAINE

ՓԱՐԻԶ

Ներկայացում
ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆԻ *դրքին՝*
«LES NOCES NOIRES DE GULIZAR»
եւ արձարծում՝
Հայկական Հարցի կապակցաբար, Օսմանեան կայսրութեան բռնատիրութեան յայտնի դէպքերէն մէկուն:

Կը դասախօսէ (հայերէն)
ԴԵՂԱՄ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 15, ժամը 20·30ին
Հայ Մշակոյթի Տան "Տէմիրեան" սրահ
17 rue Bleue — 75009 PARIS

GABINET TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 2006
et souhaite une bonne Fête de Noël

ԹԷՐՋԵԱՆ Ապահովագրական գրասենեակը
յաւուցդոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ
Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

SALON DU LIVRE ARMENIEN

ARMEN'LIVRES

Sous le parrainage de **René ROUQUET**
Député-maire d'Alfortville

16 / 17 et 18 décembre
de 11h à 19h

à l'Espace culturel «LE 148»
148 rue Paul-Vaillant Couturier ALFORTVILLE

Programme

VENTE DE LIVRES pour tout public
MISE A L'HONNEUR DE «HARATCH» à l'occasion de son 80e anniversaire

VENDREDI 16 DECEMBRE

Matin RECEPTION DE CLASSES
20h30 DEBAT: LA TRADUCTION
avec Janine Altounian, Mireille Besnilian et Krikor Beledian.

SAMEDI 17 DECEMBRE

17h RENCONTRES ET DEDICACES D'AUTEURS

DIMANCHE 18 DECEMBRE

15h RENCONTRES ET DEDICACES D'AUTEURS
16h SPECTACLE POUR ENFANTS: Contes arméniens
«Du ciel d'Arménie, trois abricots sont tombés...»

Organisé par
la **MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE**
RENSEIGNEMENTS 01 43 76 55 89

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15
JEUDI
15 DECEMBRE
2005

LE NUMERO: 1,20€

ՀԱՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

81ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·345

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

81e ANNEE — N° 21·345

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՇԻՐԱՔ ԵՒ ՊԱՆԴՈՐԱՑԻ ՏՈՒՓԸ

19 ՊԱՏՄԱԲԱՆՆԵՐՈՒԻ ՊԱՀԱՆՋԸ

"ԱՆՎԱՑԵԼ" ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒ ՉՆՉՈՒՄԸ

Նախագահ Շիրաքն է որ բացաւ Պանդորայի տուփը եւ ստեղծեց աւելորդ բանավէճ մը: Ծնունդ տուաւ հակասական հակազդեցութիւններու: Ինք է որ Դեկտեմբեր 9ին, հանդիսաւոր ելոյթով մը յայտարարեց թէ "Օրէնքը չիյնար պատմութիւնը գրել": Ու ծայր տուաւ փոթորիկը: Դեկտեմբեր 12ին, 19 պատմաբաններ կը պահանջեն կարգ մը "անվայել" օրէնքներու չնչումը, օրէնքներ որոնք կը պատկանին իրենց ձեռնհասութեան: Հրապարակուած բնագրին մէջ կը թուեն ոչ ամբողջական ցանկ մը խնդրոյ առարկայ օրէնքներուն, որոնք կը վերաբերին 2005 փետր· 4ի օրէնքին (Ֆրանսայի դաղթատիրութեան դրական դերը):

Ցանկին մէջ կը յիշուին·–

1990 Յուլիս 13ի օրէնքը, ծանօթ "Կայսո օրէնք" անուան տակ, որ կը պատժէ մարդկութեան դէմ ոճիրներու ժխտումը:

2001 Յունուար 29ի օրէնքը՝ Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչում:

2001 Մայիս 21ի օրէնքը՝ ճանաչում գերութեան եւ Սեւամորթներու գերեվաճառութեան, որպէս ոճիր մարդկութեան դէմ:

Ըստ ներկայացուած պահանջին հեղինակներուն, միջոցներ են (օրէնքները) "որոնք սահմանափակած են պատմաբանին ազատութիւնը, իրեն ըսելով, պատիժ գերծ պահելու համար, թէ ի՛նչ պարտի փնտռել եւ ի՛նչ պարտի գտնել, իրեն թելադրեցին մեթոտները եւ սահմանները":

Ստորագրողներն են·– Ժան–Փիէր Ազեմա, Էլիզապէթ Պատէնթէր, Ժան–Ժակ Պէքէր, Ֆրանսուազ Շանտէրնակոր, Ալէն Տրքօ, Մարք Ֆերօ, Ժակ Փիւլիար, Ժան Լըքլան, Փիէր Միլզա, Փիէր Նորա, Մոնա Օզուֆ, Ժան–Գլօտ Փերօ, Անթուան Փրոսթ, Ռընէ Ռեմոն, Մօրիս Վայս, Ժան–Փիէր Վերնան, Փօլ Վէյն, Փիէր Վիտալ–Նաքէ եւ Միշէլ Վինոք: Բնագիրը, որու խորագիրն է՝ "Պատմութիւն պատմութեան համար", ղրկուած է Էլիզէ, Մաթինեոն, խորհրդարանական խումբերուն, Սզպ· Ժողովին եւ Մերակոյտին:

*
**

Հետաքրքրական հարց մը կը ծնի Շիրաքի հակասական դատումներէն իսկ եւ որու կ'արձագանգէ Լը Մոնտ (Դեկտ· 14):

Խորհրդարանը պիտի ջնջէ՞ այդ օրէնքը յանուն Շիրաքի Դեկտ· 9ի յայտարարութեան, թէ ոչինչ պիտի ըլլայ հետեւելով նոյն Շիրաքի Դեկտեմբեր 13ի մէկ պատասխանին (փարիզիէն օրաթերթի ընթերցողներու մէկ հարցումին)·– "Ֆրանսա աշխարհի առաջին –եւ ցարդ միակը– երկիրը եղաւ որ ճանչցաւ գերութիւնը որպէս ոճիր մարդկութեան դէմ: Պատի՛ւ Ֆրանսայի որ զայն բուէարկեց միաձայնութեամբ":

Ու թերթին աշխատակիցը կը չարունակէ իր վերլուծումը: Շիրաք Ժ·–Լ· Տըպրէյի (Սզպ· Ժողովի նախագահ) յանձնած է հաշտեցնել պատմաբաններու պահանջները եւ յիշողութեան պարտականութիւնը (Շիրաք կ'ուզէ նաեւ յիշատակի օր մը հաստատել գերութեան չառաւիղներուն համար): Դեռ կը մնայ Շիրաքի, որ հանդարտեցնէ քաղաքական այլ դէմքեր, իր իսկ կուսակցութենէն: Այսպէս Ալին–Մարթիմի ԻԻ·ԷՄ·ՓԷ· երեսփոխան Լիոնէլ Լիւքա զեկոյցով մը կ'ըսէ·– "Առանց գաղթատիրութեան ոչ Լէոն Պէրթրան ոչ ալ Ազուզ Պեկակ Ֆրանսական Հանրապետութեան նախարար կ'ըլլային": ՍՕՍ–Ռասիզմ կը պատասխանէ "Պ· Լիւքա պէտք չարունակէ իր արտառոց խօսքերը եւ հաստատէ որ պէտք է ընդունիլ Սեւամորթներու գերեվաճառութեան դրական առաքելութիւնները, այլապէս ոչ Գոլին Փաուըլ, ոչ ալ Գոնսալիցա Ռայս ԱՄՆ–ու նախարար կ'ըլլային":

Կան դեռ Ն· Սարքոզիի եւ Վ· Ժիսքար–տ'Էսթէնի պէս դէմքեր, որոնցմէ առաջինը կը գտնէ որ մեր ընկերութիւնը ինքնամփոփումի ողբալի ձգտում մը ունի, մինչ միւսը ծիծաղելի եւ ցաւալի կը գտնէ որ Օսթերլիցի 200ամեակը չտօնուի:

Ձախը կը լանայ օգտուիլ կացութենէն, նեղը դնելով աջը: Ու Սթրօս–Քահն նախաձեռնողն է դիմումի մը որպէսզի Ջնջուի 2005 փետր· 4ի օրէնքին խնդրոյ առարկայ յօդուածը: Իրեն կը հետեւին չարք մը քաղաքական դէմքեր, ի շարս որոնց՝ Մարի–Ժորժ Պիւֆէ (համամիաւար), Եան Վերլինկ (կանաչ), Ալէն Քրիվինն (համամիաւար – յեղափոխական լիկա):

*
**

Շիրաքի հակասական յայտարարութիւնները հեղինակի կ'արժանանան նաեւ Գաթար Անձէնէի կողմէ, որ կը գրէ ի մէջ այլոց·– «"Օրէնքին չիյնար պատմութիւնը գրել: Պատմութեան վերաբերող գրութիւնը պատմաբաններու հարցն է" յայտարարեց Շիրաք, Դեկտեմբեր 9ին: Բանավէճը վերջ գտա՞ւ: Ո՛չ· Պետութեան դեկավարը հարցերը խառնակեց յայտարարելով որ Տըպրէի դիմած է որպէսզի "բազմազան յանձնախումբ մը կազմէ գնահատելու համար խորհրդարանին դերը յիշողութեան և պատմութեան մարզերուն մէջ"»: Այլ խօսքով, դիտել կու տայ երգիծաթերթը, «եթէ լաւ հասկցանք խորհրդարանը պէտք է ճշդէ որ ի՞նչպէս կրնայ միջամտել մարզի մը, որուն պէտք չէ միջամտէ»:

*
**

Դեկտեմբեր 14ին, ձմեռուիւուր Եւրոպա 1 կայանէն ձէք Լանկ ժամը 8·20ին կը պատասխանէր էլթապէյի հարցումներուն եւ այս առընչութեամբ Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչման օրէնքին ջնջումին ու ձէք Լանկ պատասխանեց՝ "Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչման օրէնքը լաւ օրէնք մըն էր· պէտք է մնայ":

ՔԱՆԻ ՄՐ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔ ՎԻՊԱԳԻՐ Օ· ՓԱՄՈՒՔԻ ԴԷՄ

Բացուած դատը որ ամբողջ աշխարհին ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է Թուրքիոյ վրայ, կրնայ տեղի չունենալ: Որոշուած Թուականէն (Դեկտ· 16) երեք օր առաջ յայտնի դարձած է որ Թղթածրարին յանձնուած Պոլսոյ դատարանը որոշած է Արդարութեան նախարարութենէն դրոշին դէմ դատ բանալու արտօնութիւն ունենալ ու Թղթածրարը ղրկած է Անդարա: Այլ խօսքով՝ եթէ Արդարութեան նախարարը արտօնութիւնը չտայ, կրնայ դատը տեղի չունենալ: Այս վերջինը սակայն պատասխանելով լրագրողներուն, ըսած է թէ նման դիմումի չեն սպասած:

ՊՈԼՍՈՑ Քաղաքապետական խորհուրդին մէկ փոխ նախագահը առաջարկած է որ փոփոխութեան ենթարկուի Հայոց Պատրիարքարանին ու Մայր Եկեղեցիին դէմ նուաճ փողոցին անունը որ ռազմաչունչ իմաստ մը կրէ: Այդ փողոցը կը կոչուի "Շարափինէ" որ կը նշանակէ բեկորային ռումբ: Փոխ նախագահ Էվլիաօղլու այդ անունը փոխարինել կ'ուզէ խաղաղութիւն ու սէր ներշնչող անուանումով մը: Քաղաքապետական խորհուրդը տեղեկացուցած է թէ առաջարկը քննութեան կ'առնուի տարուան աւարտէն առաջ:

ԷՒ· Ը· ԷՒ·Ի ուղեվարներուն գործադուլը կը չարունակուի Տէ· եւ Պէ· գիծերուն վրայ, առաջինը 10 օր է (Դեկտ· 14ին) եւ երկրորդը 4 օր է եւ 700 հաղար ճամբորդները այլեւս անհանդուրժելի դըրատած են չարժումը: Ուղեվարներու պահանջը կը վերաբերի ձմրան ժամանակացոյցին, որմէ դժգոհ են: Դեկտ· 14ին, ԷՄ·ԷՆ·ՍԷ·Էֆ·ի տնօրէնութիւնը 1·000 հանրակառքեր դրած էր ճամբորդներու տրամադրութեան տակ: Տնօրէնութիւնը անընդունելի կը գտնէ նաեւ այն 86 առաջարկները, որոնց պէտք է այս պատասխանէ եւ 51 ժամեր տեւող լիը ժողովներ ոչ մէկ արդիւնք տուած են: Ապահով աշխատանքի մը եւ յաւելեալ պարտեւներու դրութիւնը չի գոհացներ ուղեվարները:

ԵԻՐՈՊԱՑԻ Արտաքին նախարարները, Դեկտեմբեր 12ին որոշած են թաղել տարակեցնող տեղեկագիր մը իսրայէլեան արեւելեան Երուսաղէմի քաղաքականութեան մասին: Այդ տեղեկագիրը մամուլի մէջ լոյս տեսած է եւրոպացի դիւանագէտներու կողմէ չարադրուած, որոնք կը պաշտօնավարեն Երուսաղէմ: Տեղեկագիրը կը նշէ որ Իսրայէլ կ'ուզէ վերջացնել 1967ին քաղաքին ձեռք ձգած մասին, ինչ որ խնդրոյ առարկայ կ'ընէ խաղաղութեան համաձայնագիր մը: Բրիտանացի Արտաքին նախարարը Եւրոպացիներու դիրքը արդարացուցած է ըսելով որ նկատի ունենալով Իսրայէլի մէջ փոփոխական պայմանները պէտք չէ հրատարակել ոչ ալ երաշխաւոր ըլլալ այդ տեղեկագրին եւ ուրեմն իրենց դիրքերը ուղղակի պիտի փոխանցէ Իսրայէլի կառավարութեան:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ նախկին վարչապետին՝ Կեհհարտ Շրէօտէրի նշանակումը գերմանի – ռուսական հսկողութեան խորհուրդի նախագահութեան աթոռին (կազուղիի չինութեան համար Գերմանիոյ եւ Ռուսաստանի միջեւ) վրդոված է ոչ միայն Գերմանացիները, այլեւ դայթակղած է Լեհաստանը: Շինութիւնը Պալթեան ծովու խորքին վրայ կը չերջանցէ Լեհաստանը եւ Պալթեան երկիրները: Լեհերու բարկութիւնը հիմ ունի նաեւ գերմանի – ռուսական զինակցութիւնները ի վնաս Լեհաստանի: Սեպտեմբեր 9ին, ռուսական

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

Վրաստանի, յատկապէս Ջաւախքի հայ բնակչութիւնը վրդովող զարգացումներուն առընչութեամբ երեւանէն բաց նամակ մը ուղղուած է նախագահ Մ· Սահակաշվիլիին: Ան ստորագրուած է յանուն Արցախի պատերազմին կամաւորներուն՝ 1992–93 Արցախի բանակի հրամանատար զօր· Արկադի Թադեւոսեանի, առաջին հրամանատար Արկադի Կարապետեանի եւ Շուշիի առանձնակի դումարտակի հրամանատար Ժ· Սէֆիլեանի կողմէ:

Անոնք վերջին լուրերէն մեկնելով ակներեւ կը նկատեն որ վրացական իշխանութիւնները կը գործադրեն հայութիւնը իր բնօրրանէն դուրս մղելու ծաւալուն ծրագիր մը: Ցիշեցնելով թէ այդ ընթացքը լրջօրէն կը վնասէ հայեւրացական յարաբերութիւններուն, սթափ ըլլալու կոչ կ'ուղղեն պաշտօնական Թիֆլիսին, եւ կը զգուշացնեն որ "ուժային մեթոտները, ինչպէս ցոյց է տալիս համաշխարհային փորձը, կարող են առաջացնել ոչ ցանկալի զարգացումներ":

*
**

ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԶԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ Ր· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻՆ

Ր· Քոչարեանի բանբերը յայտնած է թէ նախագահը մտադիր չէ պատասխանել այն ծանր ամբաստանութիւններուն որոնցմով չարադրուած էր Ր· Յովհաննէսեանի իրեն ուղղած բաց նամակը· "Ժառանգութիւն" կուսակցութեան նախագահը լինք անձամբ նախագահական գրասենեակը յանձնած էր նամակը, ընդդիմութեան Դեկտեմբեր 9ի հանրահաւաքէն ետք: Բանբերը՝ Վ· Սողոմոնեան աւելցուցած է թէ այդ քուրջի կտորը նամակ կոչել դժուար է, թէ ան անհեթեթութիւններու հաւաքածոյ մըն է որուն ակընկալելի չէ որ նախագահը պատասխանէ:

Ինչ կը վերաբերի նամակագրին, նոյն օրը յայտարարած է թէ այսպանելի է նախագահին ընթացքը, բայց եւ այնպէս ան ինքնին իմաստալից պատասխան մըն է:

Ր· Յովհաննէսեանի նամակը 21 հարցումի պատասխան կը խնդրէր նախագահէն: Հարցումներէն մէկը կը վերաբերէր 1999 Հոկտեմբերին Խորհրդարանին մէջ գործուած ահաբեկչական արարքին անոր առընչութեան:

*
**

Վ· ՕՍԿԱՆԵԱՆ – Խ· ՍՈԼԱՆԱ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարին գլխաւորած պատուիրակութիւնը Դեկտեմբեր 13ին հանդիպում ունեցած է Եւրոպական Միութեան Արտաքին եւ ապահովութեան քաղաքականութեան յանձնակատար Խ· Սոլանայի հետ· Ներկայ գտնուած են նաեւ Եւրոպական յանձնաժողովի արտաքին յարաբերութիւններու փոխ տնօրէնը, Միութեան Կովկասի յատուկ ներկայացուցիչը:

Օրակարգի նիւթերը եղած են եւրոպական դրացիութեան քաղաքականութեան չրջանակին մէջ փոխադարձ գործակցութիւնը, Ղարաբաղեան հակամարտութիւնը, հայեւթրքական յարաբերութիւնները, Մեծամօրի աթոմակայանին առընչուած խնդիրներ:

Նոյն օրը Խ· Սոլանա հանդիպում ունեցած է Վրաստանի ու Ադրբեջանի Արտաքին գործերու նախարարներուն հետ:

*
**

ԼՂՀ

«ԵՏ ԴԱՐՁ ՉԿԱՅ»

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան Արտաքին գործերու նախարարութիւնը Դեկտ· 14 թուակիր հաղորդագրութեամբ մը անդրադարձած է պատմութեան ընթացքը եւ դարձնելու տրամադրութիւններուն, որոնք պարբերաբար կ'արտայայտուին յատկապէս միջազգային առեւանգներու մէջ: Հաղորդագրութիւնը կը յիշեցնէ թէ 1991ի վերջին օրերուն Խորհ· Միութեան պաշտօնական լուծարքէն առաջ բազմաթիւ միջազգային դէմքերու ներկայութեան կայացած հանրաքուէն ամենայն օրինաւորութեամբ որոշեց Ադրբեջանէն ամբողջական անկախացում: Այդ հիմով կատարուեցան խորհրդարանական ընտրութիւնները, կազմուեցաւ Խորհրդարան, ապա առաջին կառավարութիւնը:

"ԼՂՀ պետական անկախութիւնը բարձրագոյն արժէք է Արցախի ժողովրդի համար" կ'ըսէ Արտաքին գործերու նախարարութիւնը, ապա ակնարկելով եղբարձի կոչերուն, կը չեշտէ· "Որեւէ մէկը չպէտք է պատրաստիներ փայփայի· վերադարձ դէպի անցեալ չի լինելու":

(Շար·ը Դ· էջ)

«ԹՈՒՐՔԻԱ ՔՐՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻԻՆ ԿԸ ՓՆՏՌԷ»

Խորագիրը կը պատկանի ծանօթ թուրք լրագրող Մ.Ա. Պիրանտի («Հիւրրիյէթ», Դեկտ. 8): Ան անգամ մը եւս մատնանիշ կ'ընէ յատկապէս քրտական ազդակին չեչտուամով կնճռոտած թրքական քաղաքականութեան դժուարութիւնները: Իրմէ զատ այլ քրոնիկագիրներ ալ ուշադրութեան յանձնած են վարչապետ Թ. Էրտողանի եւ քիւրտ պարագլուխ Ա. Էօճալանի կողմէ թէեւ տարբեր բառերով նոյն միտքին արտայայտութիւնը, անով յայտնուած հակասութիւնը ու քրտական հարցին այլեւս լուրջ կարգադրութիւն բերելու հարկը:

Թ. Էրտողանի եւ Ա. Էօճալանի զուգահեռ յայտարարութիւնները կը վերաբերին թրքական «վերին ինքնութեան» նորադիւտ սահմանումին, անոր պարփակած վերլուծեան օղակին: Թուրքիոյ վարչապետը այդ սահմանումով անուղղակի կերպով փաստը տուած էր թէ իւրացուցած է «Թուրք» - «Թուրքիացի» զանազանութիւնը: Բան մը որ արմատական փոփոխութիւն բերելու կոչուած է ինքնութեան թրքական աւանդական մօտեցումին մէջ: Այսքան տարի մինչ սերունդները դաստիարակուած են առանց ամենափոքր զանազանութեան երկրին բնակչութեան ամբողջութիւնը «Թուրք» նկատելու, ատով առաւելագոյն հպարտութիւնը զգալու վարդապետութեամբ, այսօր երկրին գլխաւոր դեկավարը զայն փոխարինելու նախաքայլը կ'ընէ: «Վերին ինքնութիւն»ը համանիշ է երկրին քաղաքացիութեան, որմէ դուրս կը մնայ ծագումի խնդիրը: Ու այդ ինքնութիւնը միայն հասարակաց նկատող մօտեցումով, վարչապետը կը թելադրէ միտքը թէ անոր ներքեւ կը մնան արմատական կամ ներքին ինքնութեան զանազանութիւնները:

Անոր յայտարարութենէն քանի մը օր ետք Ա. Էօճալանի կողմէ այդ վերին ինքնութիւնը ընդունելու հաւաստումը համահոհ, համակարծիքի դիրքին վրայ գետեղեց երկու թշնամիները: Արդարեւ, քիւրտ պարագլուխը կ'ըսէր թէ դիրքի կը գոհացնէ վերին ինքնութեամբ սահմանուած հասարակացը եւ թէ անջատումի միտում չունին: Կը բաւէ որ ընդունուին, յարգուին քրտական ծագումի, մշակոյթի իրենց իրաւունքները:

Թուրք պետութեան ազգայնական, պահպանողական մեծամասնութեան համար նման զուգահեռ ընկալելու, իւրացնելու, բացատրելու դժուարութեան քով կայ հակասութեան երեւոյթ մը ծնած անկէ ալ: Նոյն երկրին մէջ «Թուրք» պիտակը «Թուրքիացի»ով փոխարինելու առաջարկին տէրերը զատարան յանձնուած են որպէս պառակտող, եւլն.: Այդ առարքին հեղինակները իւնչպէս պիտի վարուին այսօր վարչապետին նոյնիմաստ յայտարարութեան դէմ որ քիւրտ պարագլուխէն ալ կրկնուելու դժբախտութիւնը ունեցաւ:

Պիրանտ կը գրէ. «Ատոր քով կան տակաւին Հիւսիսային Իրաքի քրտանպաստ զարգացումները, Պարզանիի օրէ օր աւելցող կարեւորութիւնը, ՓՔՔ-ի դործունէութեան չեչտումը, երկրին հարաւարեւելեան շրջանին մէջ գրգռութիւններու հետեւանք ծագած խռովութիւնները. այս բոլորը, ինչպէս կը գրէ Պիրանտ, նոր հարթակի մը վրայ կը գետեղեն քրտական հարցը: Ու առաջին հաստատումը այն է որ այլեւս ան չի ներկայանար 1984-1998-ի պայմաններով: Հարցը ՓՔՔ-ի պարզ ահաբեկչութենէն տարբեր բնոյթ ունի այսօր:

Ներկայի կացութեան մէջ բաւարար չի կրնար ըլլալ ներդրումներով, տնտեսական, ընկերային կամ մշակութային յուցադրական քանի մը միջոցով հարցը կարգադրելու ջանքը: Քրտականը այլեւս ամբողջութեամբ ինքնութեան, քաղաքական հարցի մը վերածուած է: 1999ին Էօճալանի հռչակած հրադադարէն ասդին եթէ որոշ բաներ կատարուած ըլլային, թերեւս մինչեւ այսօր որոշ ճամբայ առնըած կ'ըլլար: Սակայն քաղաքական իշխանութիւնները խուլ ձեւացան զինուորներուն ազդարարութիւններուն, քաղաքական ոչ մէկ քայլ առին:

Այսօր ՓՔՔ պէնքը ուղղած է մեր գըլխուն: Ահաբեկչական սպառնալիքը նորոգուած է, նշաններ կը ղրկէ թէ կրնայ խանդարել այնքան ժուժկալութեամբ մեր հաստատած կայուն ընթացքը: Անդարա դիտակից է կացութեան, սակայն տակաւին յաջողած չէ տեսակէտի տարբերութիւնները հարթել»:

Ա՛նջատ էջով մը ահազանգ հնչեցնելով որ յապաղումը կրնայ անդարմանելի ըլլալ, Հիւսիսային Իրաքը կրնայ Թուրքերու ձեռքով թէ՛ ինքնութեան, թէ դրամական ճգողութեան կեդրոնի վերածուիլ, աւելի երկար ժամանակի վրայ մինչեւ իսկ երկրին հիւսիս - արեւելք զօտիին կորուսին առաջնորդել, լրագրողը քանի մը առաջարկ կը ներկայացնէ.

- Ամէն բան պէտք է ընել (ներառեալ ընդհանուր լայնածիր ներումը) ՓՔՔ-ն լեռնէն իջեցնելու եւ զէնքը վար դնել տալու, ահաբեկչութենէն հրաժարեցնելու համար:

- Պէտք է արտօնուի որ ծագումով քիւրտ քաղաքական դէմքեր քաղաքականութեամբ զբաղին, Ազգային ժողով մտնեն: Քիւրտերուն քաղաքական դաշտ ներքաշուելով ահաբեկչութիւնը արդելակել կը դիւրանայ:

- Պէտք չէ դիւրազգած ըլլալ քրտական ինքնութեան բացայայտ կերպով նշուած ին, իրենց մշակոյթը չարունակելուն դէմ: Ընդհակառակը, պէտք է ընդառաջել անոնց:

- Պէտք չէ իրաքեան Քիւրտիստանէն վախնալ, ընդհակառակը հարկ է անոր դիրկ բանալ ու հովանաւորել:

«Այս բաները թէ՛ կառավարութիւնը, թէ՛ որոշ զինուորականներ եւ թէ ՄԻԹ-ը դիտեն, կը մտածեն այս մասին, բայց Քիւրտերու կողմէ անկախութեան յառաջիկայի պահանջը կը վախցնէ զիրենք: Կը հաւատանք թէ այս քայլերը առնելու պարագային անոնք աւելին պիտի ճզտին ու երկիրը մասնատեն:

Ճիշդ է որ կան այդ ճգտումը ունեցողներ: Բայց այս քայլերը առնելու պարագային մենք կը սիրաշահինք մեծամասնութիւնը որ մեզ կը նախընտրէ ու անջատումը կը կանխուի: Հակառակ պարագային վաղը կը կորնչցնենք քիւրտ հաւատքականութիւնը ու կրնանք չատ աւելի բարդ, արիւնալի վիճակներու մատնըւիլ: Անջատողականները թէեւ չեն կրնար իրենց նպատակին հասնիլ, բայց մեր հանդիսատը կը վրդովի: Այլ խօսքով՝ վախը մահէն չի փրկեր» կ'ըսէ Պիրանտ:

Կից սիւնակի մը մէջ ալ համառօտած է հարցին առընչակից կեդրոններու կեցուածքները. կառավարութիւնը դիտակից է նոր մերձեցումի մը անհրաժեշտութեան, փոքր քայլեր կ'առնէ ու թափուներուն վերջ տալու հզօրութեամբ մեծ քայլեր չի կրնար առնել տակաւին: ՄԻԹ-ը իրականութեան ամէնէն լաւատեղեակ կազմակերպութիւնն է, սակայն չի վաճիր առաջին դիմի վրայ յայտնուիլ: Հանրապետութեան նախագահը եւս դիտակից է նուրբ փոփոխութիւններու հարկին, բայց վերապահութեամբ կը չարժի: Զինուորականը ամէնէն կարծր կեցուածքի տէր հատուածն է. եթէ քաղաքական փոփոխութեան պիտի ձեռնարկուի, կը նախընտրէ որ քաղաքական ոլորտին կողմէ կատարուի գործը: Ինչ կը վերաբերի Հանրային կարծիքին, լրատուներու մէկ մասը, ընդդիմութիւնը եւ պահպանողականները ամէն կարգի փոփոխութեան դէմ են: Սակայն ընդհանուր առմամբ հանրային կարծիքը կը զգայ թէ որոշ քայլեր հարկաւոր են: Կը սպասէ որ իշնդարա տրոշում մը տայ:

Մ.Ա. Պիրանտ Թուրքիոյ ներկայի այս իրականութիւններուն մասին գրող միակ լրագրողը չէ: Սակայն շատ քիչ են իրեն չափ համապարփակ մօտեցում ունեցող եւ ուղղակի մատնանշումով կատարողներ: Այդ քիչին արտայայտածին ալ բաւարար է անդրադառնալու որ Թուրքիոյ կարեւորագոյն հարցերէն քրտականը գլուխ ցաւցնողի բնոյթը թօթափած, որպէս լուրջ սպառնալիք կ'ընկալուի: Մանաւանդ ցուցադրական կէս, քառորդ միջոցներու այլեւս անօգուտ հանդամանքին չեչտումը կը հասկցնէ թէ երկիրը հասած է ճակատագրական անկիւնադարձի մը առջեւ: Կամ անհրաժեշտ վճռակամութիւնը ցոյց տալու եւ անթաղձալի քայլեր առնելու քաջութիւնը պիտի գտնուի, կամ վախերով ու խուսափումներով դեռին հարթուի աւելի բարդ, անյապաղ ու թերեւս նաեւ արիւնալի կացութեան մը:

Ա. ԹՈՓՈՁԵԱՆ

Մարդիկ եւ մարդիկ

Մարդիկ կան որոնք կազմակերպութիւններու վերեւ թառած՝ իրենց դիրքերը ցմահ պահել կ'ուզեն:

Մարդիկ կան որոնք իրենց գլխաւորած կազմակերպութիւններու ծիրին եւ ազդեցութեան զօտիին մէջ եղող բոլոր պատեհակալ ու վճարովի պաշտօնները սեփականացնել կ'ուզեն: Եւ այս մարդիկը իրենց դիրքերը կ'օգտագործեն իրենց անձնական փառքը, չահը եւ դրաւած աթոռները անսասան ու յաւիտեական պահելու համար:

Մարդիկ կան որոնք իրենց իշխանութիւնը չկորսնցնելու համար ամէն ճիգ կը թափեն իրենց դլխաւորած կազմակերպութեան աշխատանքի մարդը սահմանափակելու՝ այնքան որքան իրենց ուժն ու ազդեցութիւնը կը չահի: Անոնք կը նախընտրեն հաւնոցի մը միակ աչքորը ըլլալ, քան թէ, օրինակի համար, խոշոր ագարակի մը գլխաւոր ցուլերէն մէկը:

Մարդիկ կան որոնք ամէն առեն եւ ամէն տեղ կ'ոդբան քաղաքերու պակասը, մինչ ամէն ճիգ կը թափեն քաղաքերու պատրաստութիւնը խափանելու, կամ, հակառակ իրենց կամքին, ինքնաբերաբար մէջտեղ եկածներու ասպարէզ չտալու համար:

Մարդիկ կան որոնք կը խորհին, թէ իրենք անփոխարինելի են, եւ իրենց գլխաւորած կազմակերպութիւնը փուլ կու գայ անմիջապէս որ իրենք լքեն իրենց աթոռը կամ հրաժեշտ տան այս աշխարհին:

Մարդիկ կան որոնք կը խորհին թէ իրենց անցեալի վաստակը անսպառ դրամագլուխ է իրենց քահանճ, եսամոլ, դաւադիր եւ բռնատիրական գործելակերպը պարտադրելու կամ հանդուրժելի դարձնելու համար:

Վերջապէս, մարդիկ ալ կան իրը հարատած չառաւիղները Արտաչէս թագաւորին, որոնք կը նախընտրեն աւերակներու վրայ իշխել, քան թէ աւերումէ խուսափելու համար իշխանութիւնը յանձնել ուրիշներու, կամ բաժնել զայն ուրիշներու հետ:

Մարդիկ կան եւ ՄԱՐԴԻԿ ալ կան:

Եւ նաեւ կան մարդիկ, որոնք վերոյիշեալ մարդոց մտածելակերպն ու գործելակերպը սխալ չեն տեսներ: Տարիներու աւանդութեան զոհերն են անոնք:

Մարդիկ կան որոնք վերոյիշեալ մարդոցմէ դուրս այդ աթոռներուն արժանի ուրիշ մարդ չեն տեսներ: Բթամիտներն են անոնք:

Մարդիկ կան որոնք միշտ յուսացողի դիրքին վրայ կը մնան, ակնկալելով որ վերոյիշեալ մարդիկը ի վերջոյ կը զիջին իրենց մենատիրութիւնը՝ կամովին կատարելու համար անհրաժեշտ բարեփոխութիւնները ի չահ հաւաքականութեան: Յիմարամիտներն են անոնք:

Մարդիկ կան որոնք չեն ցանկար վերոյիշեալ մարդոց փոփոխութիւնը՝ ապահով կերպով պահելու համար իրենց բաժին ինկած փառքի փշրանքը եւ աւուր հացի բաժինը: Անճնասէր սորկամիտներն են անոնք:

Մարդիկ կան որոնք իրենց դիրքերը պահպանելու համար նորարութիւն կը քարոզեն, կը քանդեն հինը, առանց անդրադառնալու որ իրենք հինցած են արդէն: Այդպիսիները չար նախանձէ եւ անզօր մրցակցութենէ մղուած՝ ալ ու ձախ հարուածներով կը ստեղծեն պարապութիւն մը, զոր լեցնելու անկարող են: կարողութիւն եւ վաստակ ուրանալով իրենց իշխանութիւնը հաստատելն է այդպիսիներուն դերադոյն խաչը:

Մարդիկ ալ կան, որոնք քննադատելուն հետ դնահատելն ալ գիտեն: Զարին, անիրաւին դէմ բարին ու արդարը պաշտպանել գիտեն: կարողութիւն ու վաստակ յարգել ու դնահատել գիտեն: Փառասիրութեան փոխարէն համեստութիւն կը կիրարկեն, անճնասիրութեան տեղ հաւասքական չահը կը դերադասեն: կազմակերպութիւն, ազգ ու մարդկութեան վիտակ ճամբէն առաջնորդող նուիրուած ընտրեալներն են անոնք:

Մարդիկ կան եւ ՄԱՐԴԻԿ ալ կան:

կազմակերպութիւններու, ազգերու եւ հայրենիքներու ճակատադիրը կախում ունի անկէ, թէ որո՞նք կը տիրեն անոնց վրայ:

Մարդի՞կ թէ ՄԱՐԴԻԿ:

ՀԱՅԿ ՆԱԳԱՇԵԱՆ

Մոնրէալ, Դեկտեմբեր 2005

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՀԱԼԷՊԻ Կրթասիրաց Մշակ. Միութեան "Զ. Գաբրիէլեան" սրահին մէջ, Նոյեմբեր 20ին տօնուած է Գրերու գիւտի 1600ամեակը, կազմակերպութեամբ Տարօն-Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան: Սրահը լեցուած է ծայրէ ծայր (650 հոգի), ներկայութեամբ նաեւ հոգեւոր եւ աշխարհական պաշտօնական անձնաւորութիւններու: Սուրիոյ եւ Հայաստանի փառերգիներու ոսկենդրութենէն եռք բեմը զրաւած է մանկա-պատանեկան երգչախումբը, որմէ եռք յանուն Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան բացման խօսքը արտասանած է Տիկին Սոնիա Գաբրիէլեան: Ան նշած է որ Միութիւնը իր կրթանպաստ գործունէութեան կողքին պատուհան կ'ուզէ բանալ նաեւ զուտ մշակութային ձեռնարկներու եւ 1600ամեակի տօնակատարութիւնը կ'իյնայ այդ ընթացքին մէջ ու չեչտած է որ Մաչտոց զաւակն էր Տարօն աչխարհի եւ այս երեւոյթը յաւելեալ խթան եղած էր որ հաւկպաքնակ Տարօնցիները անպայման հետապնդէին Մաչտոցեան գիւտի 16րդ դարադարձը արժանաւորապէս ընդդծելու ծրագիրը: Ճայտագրին բաժիններէն եղած է կորիւնի "վարք Մաչտոցի" գրքէն քաղուած հատուածներու ներկայացումը: Ապա, գրական երկու գործերու մեկնաբանութեամբ, հանդէպ եկած են Սեւան Երիցեան, որ արտասանած է Հիլտա Գալֆայեան-Փանոսեանի "Մօտք ընդ Աստուծոյ" քերթուածը եւ Երան Զէյթունցեան, որ արտասանած է Ռ. Հատտէճեանի "Ռահ հետի ափին": Գեղարուեստական բաժնի չարունակուելէն եռք, օրուան բանախօսը՝ Լեւոն Շառոյեան ծանրացած է Մաչտոցեան գիւտի արժէքին վրայ, բացատրելով թէ "ինչեր կը թելադրէ մեզի 1600ամեակը": Ան դէմ արտայայտուած է Մաչտոցի գիւտին վերագրուած "Աստուածային տեսիլք"ի գաղափարին, զայն նկատելով սոսկ առասպել մը եւ մէջբերելով Հ. Ա.Ճառեանի արտայայտութիւնը, հաստատած է որ "եթէ Այբուբենի գիւտին վերագրենք աստուածային պլպլուն մը բնոյթը, ապա նուաստացուցած կ'ըլլանք Մեսրոպի արժէքը իբրեւ գիւտարար եւ հանճարեղ ստեղծիչ": Հանդիսութեան հուսք բանքը արտասանած է Բերիոյ թեմի Հայոց առաջնորդը՝ Շահան Եպիսկ. Սարգիսեան:

***

ՊՈԼՍՈՑ Ս. Փրկիչ Ազգ. հիւանդանոցի Պիլէք յարկաբաժնին մէջ, Ուսուցչաց տօնին առթիւ, որու 40ամեակն է, կազմակերպուած է դաղտրիկ հաւաքոյթ մը Նոյեմբեր 24ին, որու պատուոյ հիւրերը եղած են Տատեան վարժարանի տնօրէնուհի եւ ուսուցչուհի՝ Էլիզ Մանաս եւ հայերէնի ուսուցչուհի Շաքէ Ցակոբեան, որոնք ներկայիս մնայուն բնակիչներն են Պիլէք: Ճաչի ընթացքին, Տիկին Սիլվա Թրիքա առաջարկած է որ փափաքողները յիչատակներ պատմեն իրենց դպրոցական օրերէն:

ԿԵՑՈՒԱԾՔ՝Ջ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՄՈՌԹՈՏՈՒՄԸ

Այո՛, ձեր աչքին չէք հաւատար, անդամ մըն ալ կը կարդաք, կրկին կը կարդաք ու զղուանքով կը չպրտէք "մեսրոպեան հայերէնով" աւելի քան 100 բառ ունեցող դովազդ մը:

*
**

Վերջին 15 տարիներուն ամերիկեան պետական-դահանդպային ու դաշնակցային – ծառայութիւններ անհրաժեշտութիւնը ըզգացին Գալիֆորնիոյ մէջ բնակութիւն հաստատած զանազան ազգային հաւաքականութիւններու լեզուով տրամադրելի դարձնել ծառայողական թերթիկները, դրքոյկներ, ձեռնարկներ՝ աւելի մեծ թիւով քաղաքացիներու եւ օրինաւոր գաղթականներուն հասցնելու համար իրենց սպասարկման հնարաւորութիւնները եւ ծառայութիւնները:

Այսպէս՝ DPSS-ը (Department of Public & Social Services), CCRC-ն, ընկերային ապահովութեան գրասենեակները, հիւանդանոցները եւ այլ հիմնարկներ մեծ գումարներ ստիպուեցան ծախսել թարգմանելու համար իրենց ծանուցումները, որոնք լոյս տեսան ու տակաւին լոյս կը տեսնեն, պարսկերէն, սպաներէն, երբայերէն, ռուսերէն, հայերէն, վիէթնամերէն, չինարէն, ճափոներէն եւ այլ լեզուներով: Այս տողերուն հեղինակն ալ առեն մը "կողմնակի" աշխատանք ունեցաւ այդ ասպարէզին ներս, զոր կատարեց ծայրագոյն բծախնդրութեամբ, մինչեւ որ կա՛մ այլեւս հիմնարկները գաղրեցուցին զանազան լեզուներով թարգմանելու նիւթական յատկացումները, կամ ալ մեր նման "սուղնոց" բայց բծախնդիր թարգմանիչներու ձեռքէն խլուեցաւ այդ "գործը"՝ էժան, անորակ, արագ ու անչնորհք "թարգմանիչներու" կողմէ:

Մեր նման ափ մը բծախնդիր թարգմանիչները անօթի չմնացին, անշուշտ չնորհիւ իրենց մշտական աշխատանքին, քայց հիմնապարակը լեցուեցաւ այլանդակ "հայերէնով" մը, որուն միտք բանին հասկնալու համար... պէտք է անգլերէն գիտնալ:

Հանդուրժուեցան ուղղագրական խեղաթիւրումները, լեզուական բազմաթիւ սայթաքումները, մեսրոպեան եւ հայաստանեան ուղղագրական խառնուրդը, արեւմտա-արեւելահայ "ապուրը", անգլերէն եզրերու եւ բառակապակցութիւններու հայատառ երեւումը (սոչըլ սիքուրիթի, ինշուրանս եւ այլն): Որքան հանդուրժեցինք ու բողոքի եւ ընդվզումի մեր ձայնը չբարձրացուցինք՝ այնքան տարածուեցաւ հայերէնի աղաւաղումը, այլանդակումը եւ մորթոտումը:

Ժամանակն է պոռթկալու եւ երեսն ի վեր բղաւելու. "Կը բաւէ՛, ո՛վ անչնորհներ ու Հայոց լեզուի մսագործ-մորթատողնե՛ր, ձեռքերնիդ ե՛տ քաշեցէք եւ մի՛ համարձակիք ձեր անգրագէտ մակարդակով գերեզմանել մեր ոսկեղինիկ լեզուն": Ահաւասիկ նմոյշ մը վերջերս աչքիս զարկած ծանուցումէ մը (Metro Briefs):

"Հիմա fու սէլֆոնիդ գոլպաfս մըն է: Կեցցէ՛ ձեզ ազատուղիի վրայ: Պարզապէս կազմէ # 399 fու սէլֆոնիդ վրայ ուզելու համար մեթրօ ազատուղի սերվիսի փաթրոլը ընելու սրվիս մը կամ ալ օգնութիւն: Ոչ-ստիպողական թիւը կրնայ գործածուիլ տեղեկացնելու ազատուղիի պատահումներ կամ հաղորդակցիլ fու օբօգլապիդ հետ":

Մեղա՛յ, մեղա՛յ Մաշտոցին ու Արաբատին...

Մեր խնդրանք-պաղատանքն է որ Հայոց լեզուի մայրամուտի այս օրերուն՝ այս ափերուն, քիչ մը աւելի երկարացնելու սիրոյն մեր մայրամուտը, հայկական թերթերու խմբագիրները դէթ զգուշացընեն պատուիրատուներդ, որ իրենց ներկայացուցած ծանուցումներուն կամ դովազդներուն լեզուն պարզապէս հայերէն չէ եւ երբեք չի համապատասխաներ իրենց թերթին մակարդակին:

ՄԻՆԱՍ ԳՈՃԱՑԵԱՆ

"Նոր Օր", Դեկտ. 3

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԻՏԱԼԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Իտալիոյ Հայոց Միութեան անդամական ընդհանուր ժողովը կայացաւ 2005 Նոյեմբեր 6ին, որու ընթացքին Միութեան վարչութիւնը կատարեց իր անցեալ գործունէութեան բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւնը:

Ժողովը գնահատանքով արձանագրելով անցեալ տարիներու ընթացքին կատարուած աշխատանքները, ձեռնարկեց նոր վարչութեան ընտրութեան: Նորընտիր վարչութիւնը 2005 Նոյեմբեր 28ի իր նիստին կազմեց իր դիւանը բաղկացեալ հետեւեալ անդամներէն.

Պ. Յակոբիկ Մանուկեան, պատուոյ նախագահ,

Պ. Արտաւազդ Սրապեան, ատենապետ,

Տիկ. Կեկել Խաչատուրեան, ատենադպիր,

Պ. Պերճ Օգնեաեան, գանձապահ,

Պ. Օննիկ Բամպակեան, խորհրդական – կապեր Իտալիոյ եւ Եւրոպայի հայ գաղութներուն հետ,

Տիկ. Սօնա Պէքթէմիրեան, խորհրդական– կապեր Իտալիոյ իշխանութիւններուն հետ,

Պ. Պայքար Սիւզլեան, խորհրդական – կապեր Հայաստանի իշխանութիւններուն հետ,

Տիկ. Աստղիկ Ուլուհոճեան, խորհրդական – կապեր Հռոմի հայ գաղութին հետ:

ԻՏԱԼԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Ատենադպիր
ԿԵԿԵԼ
ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

Ատենապետ
ԱՐՏԱՒԱԶԴ
ՍՐԱՊԵԱՆ

Միլանօ, Դեկտեմբեր 5

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ Կեդրոնական վարժարանին մէջ Նոյեմբեր 25ին կայացած է ինքնատիպ մրցում մը, որու նպատակը եղած է վարժարաններու աշակերտները հրաւիրել խմբագրական կամ թերթի մը հրատարակութեան աշխատանք տանելու, կեդրոնական վարժարանի նախաձեռնութեամբ: Ձեռնարկը ղրուած էր Մեսրոպ Մաշտոցի 1600ամեակի ծիրին մէջ: Մրագիրը պատրաստուած էր Կեդրոնականի տնօրէնուհի Տիկին Սիլվա Գուլումճեան–Մարկոսեանի եւ հայերէնի ուսուցիչներուն կողմէ խորհրդակցաբար: Պիտի մասնակցէին հինգ լիսէներու՝ Խաաեանի, Դպրեվանքի, Կեդրոնականի, Մխիթարեանի եւ Սահակեանի աշակերտները "լրագիր մը" խմբագրելու մրցումին: Դատակազմը, աւելի առաջ որոշ նիւթեր, ծանուցումներ եւ նախանիւթեր տուած էր աշակերտներուն: Կեդրոնականցիները իրենց թերթը կոչած էին "Արձագանգ", Խաաեանցիները՝ "Տիր", Սահակեանցիները՝ "Հայելի", Մխիթարեանցիները՝ "Մեղուջան", Դըպրովանքցիներն ալ՝ "Ճառագայթ": Անոնք ճշդած են նաեւ իրենց արտօնատէրերը, խմբագիրները եւ չինած են սրամիտ ծաղրանկարներ եւ ծանուցումներ:

*
**

ՂԱԼԱԹԻՈՑ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, Նոյեմբեր 23ի արարողութեան նախագահած է Մեսրոպ Պատրիարք, ապա "Ճովհաննէս Կոլոտ Պատրիարք" սրահին մէջ աշնանային սիրոյ սեղանին: Այս վերջինին նպատակն էր փակել նորոգութեան պատճառաւ գոյացած պիւտճէի բացը եւ կազմակերպուած էր կեդրոնական վարժարանի Տիկնանց յանձնախումբին կողմէ: Պատրիարքը յայտնած է որ "Ղալաթիոյ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, ըստ պատմիչներու, Պոլսոյ պարիսպներէն դուրս հնագոյն հայ եկեղեցին է, քանի որ Բիւզանդական կայսրութեան ժամանակ, պարիսպներուն մէջ Ճոյն ուղղափառ եկեղեցւոյ չպատկանող եկեղեցիներու չինութեան արտօնութիւն չէր տրուեր: Մեր այս եկեղեցին կարեւոր է ո՛չ միայն որպէս մեր հնագոյն եկեղեցին, այլ նաեւ կարեւոր է, քանի հանգստարանն է մեր երանաշնորհ նախորդներէն Ճովհաննէս Թ. Բաղիշեցի Պատրիարքին, որ ճիշդ 290 տարի առաջ գահակալեց եւ Արեւմտահայութեան համար նոր շրջան մը բացաւ": Մեսրոպ Արք. աւելցուցած է նաեւ որ Կեդրոնական վարժարանը մեր ամենակարեւոր եւ ամենայաջող վարժարաններէն է եւ բոլոր վարիչները չնորհաւորութեան արժանի են, քանի կը գովաբանուին այս սրբազան առանդներուն վրայ: Վերանորոգեալ Կոլոտ սրահը ներկայիս ունի 120 հոգի ընդունելու տարողութիւն: Բոլոր ծախքերը վճարուած է Տիկնանց յանձնախումբի ատենապետուհին՝ Տիկին Էթել Մուրատօղլու, իր հօրը յիշատակին:

ԲՆԱՊԱՀԱԿԱՆ

ՋՈՒՐԻ ԱՊԱԿԱՆՈՒՄԸ ԿԸ ՎԱԽՑՆԷ

Ջինաստանի պէնզինով ապականած ջուրերը քանի՛ կը մօտենան Իւսաստանի ծայրագոյն արեւելքի Խապարովսկ չըՋանին, տեղական իշխանութիւններու խուճապը կը մեծնայ: Վախցնոտ է թունաւոր ջուրերուն Ամուր գետը վարակելու հեռանկարը: Բնակչութիւնը հակառակ տըրուած ապահովութիւններու, մեծապէս մըտահոգուած է ու լծուած ջուր ու դեղ մըթերելու գործին: Օրերէ ի վեր ամէն մարդ շիշով ջուր, պուուղի հիւթ, կաթ, գարեջուր եւ այլ ըմպելիներ կ'ամբարէ, մեծ չէնքերու բնակիչներ միասին ջուր կը գնեն, թոշակառուներ հորերէն ջուր բերելու կ'երթան, երկար հերթեր ձեւացընելով: Աղբիւրները, հորերը, ջուրի բոլոր աղբերը ռազմավարական վայրերու վերածուած են:

Մարդիկ բերնէ-բերան ջուր ամբարելու ճարեր կը փոխանցեն իրարու. կը թելադրուի օրինակ, ջուրը կերպընկալ նիւթէ տոպրակներու մէջ լեցնել ու սառեցնելով պահել:

Մարդիկ կը վախնան ձիւնհալի եղանակէն երբ ապականած ու թունաւոր ջուրերը յորդումներով ամէն կողմ պիտի տարածեն ձիւնին մէջ կուտակուած թունաւոր տարրերը: Այդ վախով, չատեր իրենց զաւակները կը ղրկեն վնասէն հեռու, ուստի ապահով նկատուած չըՋաններ: Կ'ըսուի թէ չատ ուղղութիւններու օդանաւի տոմս կարելի չէ գտնել:

Ըստ բնութեան հսկող գրասենեակին, մինչեւ մէկ միլիոն հոգի կրնան գտնըւիլ վարակուած գօտիին մէջ: Առաջին գծի վրայ է Խապարովսկը, աւելի քան 600 հազար բնակիչներով: Կան նաեւ Լենինսկոյէն, Տրոժտոկոյէն, Նիկոլայեւսկը: Երկու տարբերակով վարկած մը կը մշակուի: Լաւատեսականը կ'ըսէ թէ պէնզինի ապականումը տահմանափակ մակարդակի վրայ պիտի մնայ, քանի մը օրուան ընթացքին հոսանքը ապականած ջուրը պիտի քշէ հեռուն: Ցուռեւեսական վարկածով մը կը նախատեսուի որ նշուած քաղաքներուն ջուրի մատակարարումը կրնայ մինչեւ գարուն դադրիլ:

Տուժելու լուրջ վտանգին ենթակայ են Ամուր գետին ձկնորսները: Եթէ վարկածներէն յոռետեսականը իրականանայ, տարի մը անկէ հանուած ձուկերը ուտել կարելի պիտի չըլլայ: Եւ ըսել որ չուրջ 25 հազար հոգի կ'ապրի այդ գետէն ձըկնորսութիւն ընելով:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՐՏՈՅՏՆԵՐՈՒ ԱԳԱՐԱԿԸ

ԱՆԹՈՆԻԱ ԱՐՍԼԱՆ

Թարգմանեց՝
ՎԱՉԳԻՆ ԲԱՄՊԱԿԵԱՆ

ՆԱԽԱԲԱՆ

Թանթ Հանրիէթը յաճախ կը կրկնէր. «երբ ձանձրանամ ձեր մօտ մնալէ, երբ ինծի հետ չարաճճի ըլլաք, պիտի ելլեմ երթամ: Պէյրութ՝ Արուսեակին մօտ, Հալէպ՝ Զարեհ հօրեղբօր մօտ, Պոսթըն՝ Ֆիլիփին եւ Միլրէտին մօտ, Ֆրէզնօ՝ Նուարդ քրոջս մօտ, Նիւ Եորք՝ Անիին մօտ; կամ նոյնիսկ Գոփաքապանա՝ Միշէլ զարմիկիս մօտ: Թէեւ ան ամէնէն վերջինը պիտի ըլլայ, որովհետեւ ասորիի մը հետ ամուսնացաւ»: Ես համոյած էի իմ ասորեցի ազգականուհիէս: Պատկերազարդ գրքի մը մէջ տեսած էի հին Ասորիստանի հագուստները եւ իրենց երկար մօրուքը, ինծի պատմած էին Նաբուգոդոնոսորի եւ Բաբելոնի ու Նինուէի մասին, եւ ես կ'երեւակայէի մեր ազգականը՝ զգեստաւորուած չքեղ եւ հարուստ կերպասներով՝ որ հանդիսաւոր եւ վեհ քալուածքով կը պտրտէր մեծ Բաբելոնի առկախ պարտէզներուն մէջ (Բաբելոն բաւական մօտ կը հնչէր Գոփաքապանայի): Ինչո՞ւ ուրեմն իրրեւ վերջին ճգել այդ տեղը, ինչպէս կը մտածէր Հանրիէթ հօրքուրը: Ընդհակառակն, Պրաղիլիական այս ազգականութեան փայլը պէտք էր առաջին տեղը դրաւէր: Բայց ոչ ոք իմ կարծիքս կը հարցնէր...

Շարունակելով պինդ սեղմել ձեռքս, Թանթիկս իր չուրջը կը նայէր: Պզտիկ էր, «փաթէթիք», եւ անմիջապէս չուաթով՝ կը փնտռէր մեր մեծ հօր ապահովութիւն ներշնչող ներկայութիւնը, եւ ան իսկապէս ալ հասաւ այդ վայրկեանին: Վարպետ դարձուածքով մը, արծաթագոյն ինքնաշարժը կարծես սահելով հրապարակին չրջապիծին հետեւեցաւ եւ անձայն կանգ առաւ ճիշդ մեր քովը: Անթոնիօ չարժավարը վազեց եւ ծերունիին դուռը բացաւ: Ծերուկ մարդն ալ պզտիկ էր բայց որքան աւելի հեղինակաւոր քան Թանթը: Սկսելով բոլորովին ճաղատ գլուխէն, որ ինամքով ածիլել կուտար ամէն առաւօտ, մինչեւ կարճ, փոքրիկ, եւ հպարտ մօրուքը, փայլուն կօշիկները եւ ճշդրտութեամբ կոճկուած կօշիկները, մեծհայրիկին անձէն կը ցոլար ինքնավստահութիւն մը եւ ներքին մեծ ուժ մը: Բայց այս յատկութիւններուն քով ունէր ան քմայքոտ հեղինակութիւն մը, որուն ոչ ոք կը հակառակէր եւ մեզ՝ փոքրերս կը հմայէր, որովհետեւ ինք կը հակաճառէր, բոլորովին անըմբռնելի կերպով, ընտանիքին միւս մեծերուն ողջամիտ որոշումներուն դէմ:

Մեծհայրիկը, հազիւ հասաւ մեր քով, տէր եղաւ կացութեան, նոյնիսկ գնչուներուն անհանգստացնող ներկայութեան, եւ ըսաւ. «Դուն Հանրիէթ, Մայր Տաճար մտիր քովընտի մուտքէն, աթոռ մը առ եւ սկսէ աղօթել: Լաւ է որ ամբողջ վարդարան մը ըսես որովհետեւ պիտի ուշանանք: Վերջը պիտի անցնինք քեզմէ; Աղջիկը ինծի հետ պիտի գայ: Անթոնիօ, դուն ալ ներսը չրջան մը ըրէ. Սուրբին օրն է այսօր, որ քու ալ սուրբդ է: Անշուշտ իրմէ խնդրանք մը պիտի ունենաս: Լաւ աղօթք մը քեզի ալ լաւ կ'ընէ: Վերջը գնա՛ օրիորդին ետեւը նստէ եւ սպասեցէք ինծի»:

Ձեռքէս բռնեց եւ տարաւ ճիշդ գնչուներուն քով, որոնք տակաւին կեցած էին հրապարակին կեդրոնը: Անոնց գլխաւորը կեցած էր առաջին կարգը, մեծ էր եւ գեղեցիկ: Բայց երբ տեսաւ մեծհայրիկս, փոքրիկ եւ կլորիկ, բաճկոնին մէջէն վայլուն ժամացոյցին տակիէ շղթայով զարդարուած, բարեւեց եւ անմիջապէս զարձաւ միւսներուն, որ նոյնպէս գեղեցիկ էին իմ աչքիս, եւ ըսաւ. «Փրոֆէսօրը հոս է, ինքն է որ ազատեց պզտիկը: Մեզի հետ եկեղեցի պիտի մտնէ, մեզի հետ պիտի աղօթէ»: Եւ մեծհայրիկը ըսաւ. «Ասիկա իմ թոռնիկս է: Անունը Անթոնիա է»:

Այդ վայրկեանին կեդրոնական դուռը կը բացուէր կամաց կամաց: Կողմնակի երկու ծանր վարագոյրներուն ետեւէն կ'երեւէր անսահման մուխ սրահը, ուրկէ դէպի դուրս կը տարածուէին խունկի ծանր բոյր մը, յարգալիր ամբոխի մը անորոշ չչնջիւնը եւ – մէջ ընդ մէջ – երգեցողութեան ալիքներ: Մեծ հայրիկը քոնեց մէկ ձեռքս, գնչուներուն գլխաւորը միւսը, եւ խումբին գլուխը անցած, յառաջացանք միասին դէպի մուտքը, հանդարտ եւ ծանր քայլերով: Ժողովուրդը, փափաքով, ճամբայ կու տար մեզի: Գնչուներուն խումբէն այնպիսի մասնաւոր հոտ մը կու գար որ յիշողութեանս մէջ մնացած է առ յաւէտ, ինչպէս կրնայ մնալ հոտը հոգւոյն բոյնին՝ որուն ամէնքս ալ պիտի վերադառնանք. հոտը՝ ձիու եւ կաշիի, արեւէն թխացած մորթի եւ ճամբու փոշիի:

Գնչուները իրենց զաղտնի, խորհրդաւոր լեզուով կ'երդէին: Եւ, ահաւասիկ մեծհայրիկն ալ կ'երդէր, իր խորհրդաւոր եւ զաղտնի լեզուով, այնպիսի անոյշ բառերով որ կարծես ինքը չըլլար այդ խորունկ ձայնով, ինքզինքին համար արտասանողը:

(Շար. 2)

(Շար. Ա. էջէն)

կազմրոմի եւ գերման ընկերութիւններու պայմանագրութեան առարկայ ըլլալէն իսկ բանավէճ առեղծած էր։

ՉՕՐ. ԱՆՏՐԷ ՓՈՆՍԷ, որ Գոթ տիվուառի ֆրանսական "Լիքորն" գործողութեան նախկին պետն էր, քննութեան տակ առնուած է Իվուառցիի մը սպանութեան չրջագօտիին մէջ։ Ենթական խեղդամահ եղած էր, երբ կը գտնուէր ֆրանսական բանակի զրահապատ կառքի մը մէջ։ Զորս աստղ կրող զօրավարին քննութեան տակ առնուիլը նախընթաց չունի քառասուն տարիէ ի վեր։ Զօրավարը մեղսակից կը նկատուի արարքին։ Հրահանգ տուած կ'ըլլայ այդ ուղղութեամբ, ինչ որ կը հերքէ։

au
Centre Culturel
SAINT MESROB
à Paris
REINE CIOULACHTJIAN
présente son livre :

CADEAUX D'ARMÉNIE

3ème volet de la série
«Et les mots pour héritage»,

Le dimanche 18 décembre à 16h

C'est le cadeau de Noël à offrir et à s'offrir!

Vente du livre
Signature
Cocktail

au 10 bis rue Thouin, Paris Vème
Métro Cardinal Lemoine, Monge

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տոքթ. Մելֆոն Էպլիղաթեանի թարմ յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Սարգիսեան 1000 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»-ին։

★ ♠ ◇ ♣ □ ♡ ○ ♡ □ ♣ ◇ ♠ ★

UN BEAU CADEAU DE NOEL

Il est encore possible de commander le beau carré de soie **Hermès «Les Jardins d'Arménie»,** au prix de 250 Euros, au bénéfice exclusif de l'action humanitaire en Arménie de **Solidarité Protestante France-Arménie.**

Téléphoner au pasteur Samuel Sahagian: **06. 83. 09. 08. 19** ou à Jean Haroutunian: **01. 43. 25. 67. 91**

Adresser les chèques au nom de:
SPFA — 1 rue Cabanis
75014 PARIS.

★ ♠ ◇ ♣ □ ♡ ○ ♡ □ ♣ ◇ ♠ ★

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՈՒԻ

Հայ տիկին մը երախայ կամ տարեց անձ խնամելու համար գործ կը փնտռէ. հեռաձայնել.

Ժանէթ կարապետեանի.
01. 39 85 90 63
06. 64 45 30 24

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

SALON DU LIVRE ARMENIEN

ARMEN'LIVRES

Sous le parrainage de **René ROUQUET**
Député-maire d'Alfortville

16 / 17 et 18 décembre
de 11h à 19h

à l'Espace culturel «LE 148»
148 rue Paul-Vaillant Couturier ALFORTVILLE

Programme

VENTE DE LIVRES pour tout public
MISE A L'HONNEUR DE «HARATCH» à l'occasion de son 80e anniversaire

VENDREDI 16 DECEMBRE

Matin — RECEPTION DE CLASSES
20h30 — DEBAT: LA TRADUCTION
avec Janine Altounian, Mireille Besnilian et Krikor Beledian.

SAMEDI 17 DECEMBRE

17h — RENCONTRES ET DEDICACES D'AUTEURS

DIMANCHE 18 DECEMBRE

15h — RENCONTRES ET DEDICACES D'AUTEURS
16h — SPECTACLE POUR ENFANTS: Contes arméniens
«Du ciel d'Arménie, trois abricots sont tombés...»

Organisé par
la **MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE**
RENSEIGNEMENTS 01 43 76 55 89

Հ.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍ

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մասնակցութեամբ՝
ԱՏԻՍ ՀԱՐՄԱՆՏԵԱՆ
եւ իր նուագախումբին
Շաբաթ, Յունուար 21ին
Հասցէ՝
Le Méridien «ETOILE»
Salon «RENOIR»
81, Boulevard Gouvion Saint Cyr — 75017 PARIS
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01. 44. 05. 17. 77 *կամ* 01. 43. 78. 57. 67 *թիւերուն։*
Կայքի հասցէ՝
http://www.homenetmen-france.com
e-mail: comite@homenetmen-france.com

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SECTION D'ASNIERES

Fêtons Noël

Pour fêter Noël en famille dans une ambiance chaleureuse arménienne la Section d'Asnières de la CBAF organise un dîner dansant à l'occasion du Noël arménien :

le samedi 7 janvier
salle Lavergne, 11 rue Robert Lavergne
92600 Asnières
animé par
MARTEN YORGANTZ

Réservations :
- **Araxie: 01. 48. 41. 54. 23**
- **Suzanne: 01. 47. 93. 70. 86.**

□

Section **«A. Tathéossian»**
de PARIS

Séjour familial à Bellefontaine

12 AU 19 FEVRIER

La Section «Archalouys TATHEOSSIAN» de Paris organise son séjour familial dans le centre de vacances à Bellefontaine (JURA).
Ambiance arménienne assurée!!!

Venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre!!!

Renseignements et inscriptions auprès de :
- Araxie **01. 39. 83. 71. 19** (19h à 21h);
- Alice **01. 42. 93. 03. 56** (19h à 21h).

Date limite d'inscription :
15 JANVIER

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er
☎ 04 91 50 15 09

Portes Ouvertes sur l'Arménie

EXPOSITION — VENTE DE NOEL

Les Vendredi 16 et Samedi 17 décembre
(de 14h à 18h)

ARTISANAT D'ARMENIE

LIVRES
- Dictionnaires, Art, Histoire, Romans, Poésie, Cuisine, Guide touristique, etc...

MUSIQUE
- Instruments : Doudoug, Zourna, Flûtes
- Partitions
- C.D., DVD, K7, disques
- Beaucoup de nouveautés...

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵԿԱ'ՁՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒԻՔ...

Տօն է Սրբոցն Յակոբայ Մծբնայ հայրապետին, Մարուգէի եպիսկոպոսին եւ Մելիտոսի եպիսկոպոսին
Շաբաթ, Դեկտեմբեր 17 ժամը 9·30ին
Գիշերային եւ Առաւօտեան ժամերգութեամբ։

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 17·–

Տօն է Ս. Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԿՀՆԾ. ՀԷՒԻՄԵԱՆ
Հոգեւոր Հովիւ
Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ

⁂

ԿԻՐԱԿԻ, Դեկտեմբեր 18·–

ԼԻՈՆԻ ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ
ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻԻ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ աւանդական Մատաղօրհնութիւնը այս տարի տեղի կ'ունենայ Կիրակի, Դեկտեմբեր 18ին, *կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ։*

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՓԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյ վախճանեալ հոգեւորականներուն, հանգուցեալ բարերարներուն եւ սատարողներուն հոգիներուն համար։

Ժամը 12·30ին, "Կարպիս Մանուկեան" սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ ժողովրդական ճաշ։ Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ եկեղեցւոյ դիւանատունը։

Սիրով կը հրաւիրուի Լիոնի եւ Շրջանի մեր բարեպաշտ ժողովուրդը ներկայ գտնուելու այս վեհախորհուրդ արարողութեան։

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10ին,
Քարոզ՝ ժամը 11·15ին,
Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգիստ՝ ժամը 12ին։

Date à retenir

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise

Une grande soirée de Gala

le samedi 28 janvier à 20 heures
au Chalet de la Porte Jaune
à Vincennes
Pour fêter le 50ème anniversaire de sa colonie de Bellefontaine
Renseignements : 01 53 34 18 18

DEUX VOYAGES EN ARMÉNIE

(OECUMENIQUES, CULTURELS, HUMANITAIRES)

- **24 Avril au 1er mai 2006 : Voyage tous âges — Prix : 1.200 euros**
- **12 au 24 Août 2006 : Voyage de jeunes de +18 ans — Prix : 900 euros**

(Accompagnateur : Pasteur Samuel SAHAGIAN)

organisés par **Solidarté Protestante France-Arménie (SPFA)**

Pour s'inscrire, envoyer acompte de 200 euros à :
SPFA 1, rue Cabanis 75014 Paris (tél.: **01. 47. 35.30. 23**)

(Programmes détaillés sur demande)

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 16
VENDREDI
16 DECEMBRE
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱԻԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

81ՐԴ ՏԱՐԻ – 21·346 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 81e ANNEE — N° 21·346

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՒՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Պ. ԷՆ. ՓԷ. – Փարիզայի նախագահը, Դեկտեմբեր 14ին ներկայացուցած է իր տեղեկագիրը Ֆրանսայի պարտքին մասին, ինչ որ իրմէ պահանջած էր Տնտեսութեան նախարարը՝ Թիէբի Պրըթոն: Մինչեւ Փետրուար 1100 միլիառ եւրօ կը գնահատէ հանրային պարտքը եւ կը գտնէ որ Ֆրանսա Եւրոպայի այն երկիրն է, որու հանրային պարտքը առաւելագոյնը աւելցած է վերջին 10 տարիներուն: Ըստ իրեն, 25 տարի է, այս պարտքին միակ թացատրութիւնը կու գայ դիւրութեան ընտրութենէն: Ֆրանսա չի յարգեր Պրիւսէլի իր յանձնառութիւնները: Պահանջ մը կայ հանրային ծախքերու խնայողութեան եւ ստիպողաբար:

Տ. ՏՐ ՎԻԼՔՓԷՆ (Հեռատեսիլի Ֆրանս 2 կայանէն, Դեկտ. 14ին) յայտարարեց որ Ճունիսին ազգային յանձնառութիւն մը պիտի առնէ Խորհրդարանին առջեւ որ 2007ին Ֆրանսայի պարտքը պիտի նուազի, քանի Ֆրանսա չատ կը ծախսէ եւ գէշ կը ծախսէ: Պիտի նուազի նաեւ, ըստ նախարարապետին, գործազրկութիւնը: Պարտքը որ 66%ն է եկամուտին, 2012ին 60%ին նուազ պիտի ըլլայ: ԻՒ. ԷՄ. Փէ.ի նախագահը Ն. Սարքոզի կ'ուզէ որ Փեպրոյի տեղեկագիրը ստիպողաբար գործադրուի:

ՀԱՐԻՐԻի սպանութեան քննիչ յանձնախումբին տեղեկագիրը նոր բացայայտումներ կ'ընէ ինչ կը վերաբերի Սուրիոյ դերին այդ մահափորձին առեն: Ներկայիս, Թուէնիի սպանութենէն ետք, Սուրիա կը մնայ գլխաւոր թիրախը: Ալ-Նահարի խմբագիրն ալ (Թերթին խմբագիրը սպաննուած էր արդէն եւ առջի օր տնօրէնն ալ սպաննուեցաւ), Լիպերասիոնի կը յայտարարէ.– "Այն տպաւորութիւնն ունինք, որ բոլորս ալ կրնանք սպաննուիլ: Եթէ նոյնիսկ Սուրիացիները մեկնեցան, նախագահը (Լահուտ սուրիամէտ է) հոս է": Լիբանանի անկայունութիւնը մտահոգիչ է, որովհետեւ ըստ հրապարակագրին, մէկ կողմը կան անոնք որոնք կը վախնան որ Լիբանան ԱՄՆ-ու տիրապետութեան տակ իյնայ, –ասոնք գլխաւորապար չիներեն են–, միւս կողմն ալ՝ մնացեալ համայնքները, որոնք կ'ամբաստանեն չիները, որ կ'ուզեն երկիրը պահել սուրիական տիրապետութեան տակ: Թուէնիի յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Դեկտեմբեր 14ին, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան, եւ զպրոցները, համալսարանները ու վաճառատուները փակ մընացած էին: Փարիզ եւ Ուաշինկթըն կ'ուզեն որ երկարաձգուի Տեթլեւ Մեհլիսի քննիչ յանձնախումբին ժամանակաշրջանը, մինչ, Լիբանանի վարչապետը՝ Սինիորա կը պահանջէ որ "միջազգային բնոյթ ունեցող դատարան մը հաստատուի դատելու համար Հարիրիի ոճրագործները":

ԻՐԱՆի նախագահը՝ Ահմատինեճատ կրկին անդրադարձած է Իսրայէլի եւ զատապարտած "Հրեաներու ջարդին առասպել"ին, Զահետան է (Իրանի հարաւ-արեւելեան գաւառ) որ անգամ, Դեկտ. 14ին, Զահետան է (Իրանի հարաւ-արեւմուտքը), հազարաւոր անձերու առջեւ է որ կրկնած է իր ամբաստանութիւնները: "Արեւմտեաններուն, կ'ըսէ Ահմատինեճատ, Հրեաներու ջարդին առասպելը հնարած են եւ զայն կը դնեն Աստուծմէ, կրօնքներէ եւ մարգարէներէ աւելի վեր: Եթէ մէկը, իրենց երկրին մէջ խնդրոյ առարկայ ընէ Աստուած, քան մը չըսուիր, բայց եթէ քննադատուի Հրեաներու ջարդը, սիոնական բարձրախօսները եւ սիոնականութեան ծառայ կառավարութիւնները կը պոռչտան": Այս խօսքերն ալ մեծ աղմուկ հանած են համայն աշխարհի մէջ, սկսելով Սպիտակ Տունէն որ "դայթակղեցուցիչ" որակած է: Պարսիկներուն համար, ոչ մէկ նորութիւն կայ:

ԻՐԱՔի մէջ, չուրջ 15 միլիոն Իրաքցիներ Դեկտեմբեր 15ին հրաւիրուած էին ընտրելու համար Խորհրդարանին 275 երեսփոխանները: Այդ աթոռներուն համար 7·000 թեկնածու կար Շիիներու, Քիւրտերու եւ Սիւննիներու մօտ: Ընդհանուր յոյսը կեդրոնացած է նախկին վարչապետ՝ Իյատ Ալաուիի վրայ, որ կարող անձ մը կը նկատուի զսպելու համար կրօնական կուսակցութիւնները: Բացառիկ ապահովութեան միջոցներ ձեռք առնուած են:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ բրիտանական հերթական նախագահութիւնը, որ վերջ կը գտնէ Դեկտեմբեր 31ին, չատ տկար հաշուեկշիռ մը կը ներկայացնէ եւ անցնող վեց ամսուան միակ դրական արարքը կը կայանայ Թուրքիոյ հետ բանակցութիւններու սկիզբը ապահովելը: Թ. Պլէր բաւական դժուարութեամբ համոզած է իր ընկերակիցները այդ ուղղութեամբ, իրենց համաձայնութիւնը ձեռք ձգելու համար, ու Ֆիկառոյի աշխատակիցը կը հաստատէ (Դեկտ. 15).– "Իրականին մէջ, նախագահութեան ժամանակաշրջանին, բրիտանական ծրագրին կը տիրապետէր մէկ հեռանկար՝ ընդլայնումը Թուրքիայով":

ՍԻՏՆԷյի (Աւստրալիա) մէջ ցեղապաշտ բուռն բախումներ տեղի կ'ունենան երիտասարդ սպիտակամորթներու և արաբական ծագում ունեցողներու միջեւ: Ութ վիրաւորներ կային:

Տ. ՏՐ ՎԻԼՔՓԷՆ պատասխանած է Ազգային Ժողովին մէջ ընկերվարականներու բացագանչութիւններուն ("Ձնջեցէ՛ք օրէնքը"): Առանց ստանձնելու այդ ըննդումը (2005 Փետր. 4, Ֆրանսայի դրական դերը գաղթատիրութեան մէջ), նախարարապետը չէչտած է.– "Հպարտ եմ Ֆրանսայի ըլլալուս: Խորհրդարանին չի մնար պատմութիւնով զբաղիլ եւ Ֆրանսայի մէջ պաշտօնական պատմութիւն չկայ: Կը ստանձնեմ Ֆրանսայի ամբողջ պատմութիւնը":

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆի կազպրոմի նախագահը՝ Ալեքսէյ Միլլէր սպառնացած է Ուկրանիոյ որ կը զրկէ կազի հայթայթումէն, եթէ Ուկրանիա տարեվերջէն առաջ չստորագրէ պահանջած պայմանագիրը: Երկու երկիրները ճակատում մը ունին, որովհետեւ Ռուսաստան կ'ուզէ եռապատկել կազին գինը եւ Ուկրանիա ալ կը սպառնայ մեծ յաւելում մը ընել այն վարձքին վրայ, զոր Ռուսաստան կը վճարէ պատերազմական իր նաւատորմին համար:

ԱՐՏՏՆԵՐՈՒ ԻՒ. ԷՄ. ՓԷ. երեսփոխան՝ Ժան-Լիւք Վարման Սահմանադրական Խորհուրդին ղէմած է, որպէսզի 6 ամսուան ժամանակաշրջանի մը արտայայտուի քուէարկուած օրէնքներու մասին: Երեսփոխանը այս միջոցը գտած է միտքերը հանդարտեցնելու համար 2005 Փետր. 4ի օրէնքին պատճառաւ: Ինք կ'ուզէ որ Սահմանադրական Խորհուրդը մնայուն կերպով արտայայտուի օրէնքներու իւրացումէն ետք, հաստատելու համար թէ համապատասխա՞ն են Սահմանադրութեան:

ԱԼԺԵՐԻՈՑ նախագահին՝ Ապտելազիզ Պութեֆլիքայի առողջութեան մասին նոր տեղեկութիւն չկայ, ինչ որ մտահոգիչ կը նկատուի: Նախագահը աւելի քան երեք չաբաթ է Փարիզի Վալ-տը-կրաս հիւանդանոցը փոխադրուած է եւ առայժմ ոչ միակ լուրը որ տրուած է այն է որ կեղծ (խլսէր) զործողութեան մը ենթարկուած է (Դեկտ. 5): Կ'ըսուի թէ կը հետեւի իր երկրին գործերուն, բայց կը թուի որ վիճակը ծանր է եւ չի խօսուիր այդ մասին:

ԳՐՈԶՆԻ, Զէչէնիոյ մայրաքաղաքը, կրնայ վերամկրտուիլ "Ախմատ-Քալա", ի պատիւ նախկին նախագահ Ախմատ Կադիրովի, համաձայն ռուսամէտ նոր խորհրդարանին առաջարկին: Հիմնուած 1818–ին, Գրոզնայա, որ Գրոզնի (Սարսափելին, ռուսերէն) դարձած է 1870ին, "Ճոխար-Քալա" անուանուած է չէչէն անջատողականներուն կողմէ, ի պատիւ իրենց նախկին նախագահին՝ Ճոխար Դուդայեւի, սպաննուած 1995ին: Ներկայիս, Մոսկուա զարկ կու տայ Կադիրովի պաշտամունքին, որ իր մարդն է եւ սպաննուեցաւ 2004 Մայիս ոճրափորձի մը ընթացքին: Գրոզնիի նոր անունը առաջարկուած է Պուտինի այցելութենէն 48 ժամ ետք:

ՊՐԻՒՕ ԿՈԼՆԻԾ կը հետապնդուի որովհետեւ 2004 Հոկտեմբերին յայտարարած էր "ինչ կը վերաբերի կապի սենեակներու դոյութեան, պատմաբաններուն կը մնայ այդ մասին արտայայտուիլ": Մայրայեղ աջի եւրոպացի երեսփոխանին համար, որ պիտի դատուի 2006 Մայիսին իր այդ խօսքերուն համար, ներկայ կացութիւնը չատ ու չատ նպաստաւոր է, մանաւանդ 19 պատմաբաններու դիմումը ջնջելու նաեւ "Կէսօ օրէնքը": Աւեներին, 1990ին, Շիրաք, Փերպէնեւ ուրիշներ դէմ քուէարկած էին:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԼՂՀ

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՄԻՆՍԿԻ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Դեկտեմբեր 14ին երեւան հասած են Մինսկի խումբին երեք նախագահները ու նոյն օրը հանդիպում ունեցած ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի, Ռ. Քոչարեանի ու Վ. Օսկանեանի հետ: Առաջինին հետ աւելի քան մէկ ու կէս ժամուան հանդիպումը տեղի ունեցած է ԼՂՀ Երեւանի դեսպանատան մէջ:

Հանդիպումէն եւք Ա. Ղուկասեան պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն, ըսած է թէ ինք ներկայացուցած է կարգաւորման իրենց մօտեցումները, չէչտելով որ փոխուած բան չկայ անոնց մէջ: Մտահոգութիւն յայտնած է զինեալ ուժերը բաժնող գիծին լարուած կացութեան եւ Ադրբեջանէն օրէ օր աւելի սաստկութեամբ հնչող յարձակողական յայտարարութիւններուն առընչութեամբ. ըսած է թէ այդ ընթացքը չի նպաստեր կարգաւորման գործընթացին ու այն տպաւորութիւնը կը ստեղծէ որ բոլոր քննարկումները, բանակցութիւնները կըրնան իմաստէ զուրկ ըլլալ, քանի որ կը չեզոքացուին Բաքուի կռուարար յայտարարութիւններով:

Ա. Ղուկասեան ըսած է. "Մենք պէտք է յստակացնենք մօտեցումը, համաձայն որի կողմերը պէտք է հրաժարուին խընդրոյ ուժային տարբերակով լուծելուց: Ես չեմ գտնում որ այսօր կան բաղաքական ու տնտեսական հիմքեր պատերազմի վերսկսման համար եւ չեմ կարծում որ Ադրբեջանի ժողովուրդը ցորից կը ցանկանար պատերազմել":

ԼՂՀ նախագահը կրկնած է միտքը թէ կարգաւորումը կարելի չէ մտածել առանց բանակցային հոլովոյթին Ղարաբաղի մասնակցութեան: Նոյն համոզումը արտայայտած են Մինսկի խումբին նախագահներն ալ, թէ առանց Լեռնային Ղարաբաղի իշխանութեան ու ժողովուրդին մասնակցութեան, իրենք չեն երեւակայեր հարցին լուծումը:

Պատասխանելով հարցումին թէ 2006ի ընթացքին կարելի՞ է վերջնական լուծում ակնկալել Ղարաբաղի կնճիռին, Ա. Ղուկասեան ըսած է թէ նախագահները տարին չարմար կը նկատեն կարգաւորումի մը համար, քանի որ ո՛չ Հայաստանի, ո՛չ Ադրբեջանի, ոչ ալ ԼՂՀ մէջ ընտրութիւն կայ: Բայց այդ մասին խօսելու կանուխ է տակաւին, ըստ Ա. Ղուկասեանի որ աւելցուցած է. "Սա կարող է միայն նռստրատամուսն ասել: Ես կարծում եմ որ այսօր մենք բաւական հեռու ենք կարգաւորումից": *Լսածը բացատրած է Ադրբեջանի ռազմաշունչ յայտարարութիւններով որոնց կը հետեւի մամուլին, քանի որ անձամբ չիւմ չունի ագրբեջանցի ղեկավարներու հետ. իսկ* "եթէ Բաքուի դիրքորոշումն այն է, ինչ արտայայտում են մամուլում, ուրեմն մենք հեռու ենք կարգաւորումից" *ըսած է նախագահը:*

Անդրադառնալով այն խօսակցութիւններուն որոնք կ'ընեն Ղարաբաղի վերադարձը Ադրբեջանի ենթակայութեան, Ա. Ղուկասեան չէչտած է. "Ղարաբաղը անկախ պետութիւն է, իսկ Ադրբեջանի կազմից մէջ Ղարաբաղի վերադարձի մասին խօսակցութիւնները վերացական են եւ անիմաստ: Ղարաբաղը երբեւէ չի լինի Ադրբեջանի կազմում. ո՛չ տէ փաէթօ, ոչ էլ տէ եիւրէ":

ԼՂՀ նախագահին համար հակամարտութեան կարգաւորումը հասարակաց հարց է թէ՛ Ղարաբաղի, թէ՛ Հայաստանի համար: Ան չի կրնար իրականանալ զաղտնի պայմանաւորով: Համաձայնութիւններու արդիւնքները կը ներկայացուին ժողովուրդին եւ ամէնէն առաջ ԼՂՀ ժողովուրդը պէտք է իր կարծիքը յայտնէ:

Լրագրողները հարց տուած են թէ կ՞ն տարակարծութիւններ Երեւանի եւ Ստեփանակերտի միջեւ. "Մենք աշխատում ենք սկզբունքները համաձայնեցնել Հայաստանի հետ: Կան որոշ տարակարծութիւններ, բայց դրանք լուծուում են գործընթացում" *պատասխանած է Ա. Ղուկասեան:*

Ճեպազրոյցին նիւթ եղած է Լ. Տէր Պետրոսեանի վերջին հարցազրոյցին յայտնած միտքը թէ հայկական կողմը այլեւս չի կրնար ձեռք ձգել այն ինչ որ կրնար ունենալ 1997ին: Աւելին կը նշանակէ թէ հայ ժողովուրդը զրկուա՞ծ է առաւելագոյնը ունենալու կարելիութենէն, հարցումին Ա. Ղուկասեան պատասխանած է. "Լ. Տէր Պետրոսեան իրաւունք ունի իր կարծիքը ունենալու: Բայց ես համամիտ չեմ նրա հետ եւ կարծում եմ որ մենք կարող ենք ստանալ աւելի շատ, քան 1996ին, կամ 1997ին":

Մինսկի խումբին երեք նախագահները յաջորդ օրը, Դեկտ. 15ին կը մեկնէին Բաքու: Ադրբեջանի Արտաքին գործերու նախարար Ա. Ազիմովը յայտարարած էր թէ 2006ը կրնայ վճռական ըլլալ Ղարաբաղի խնդրին համար սակայն կը կարծէ որ կան տակաւին շարք մը խնդիրներ որոնց լուծման մասին պետք է խօսակցին:

ԱՆԴՐԱՆԻԿԸ Ո՛Վ ԿԸ ՅԱՐԳԷ

Ո՛չ հաւանօրէն անոնք որոնք խորհըրդային կապանքներու թօւլացումին առաջին օրերուն իսկ դիւրին հերոսութեամբ մը ժողովրդականութիւն չահելու ձգտումով Անդրանիկի աճիւնները փոխադրութեան ձեռնարկեցին. ու էյաջողեցան: Առաջին այդ փորձէն մնաց Երեւանէն բերուած զազգին ու անոր պարունակած լաւաչներուն, պանիրին, գինիին անէքթոտը որ առեն մը չրջան ըրաւ համայնքին մէջ: Դագաղը նախատեսուած էր ճաիւնեներուն փոխադրութեան, մնացեալն ալ հոգեհացի համար, ինչպէս քացատրեր էին նախաձեռնարկները:

Քանի մը տարի եաք փորձը կրկնուեցաւ, այս անգամ քիչ մը աւելի լրջութեամբ ու աւելի հանդամանաւոր մեկնակէտով: Այս երկրորդին լրջութեան երանգը որոշ չափով ստեղծեց համայնքին մէջ. ժողովները, խորհրդակցութիւնները եղան, բախտաւոր արձանագրուեցան Անդրանիկի ճաիւնի փոխադրութեան մէջ զգացական հոգեչահը տեսնողներու եւ հարցը լուրջ մօտեցումով նկատի առնողներու կարծիքներուն միջեւ. առաջինները հերոսին վերապրուած ցանկութեամբ մը կը պատճառաբանէին իրենց մտադրութիւնը. իսկ փոխադրութիւնը մերժողները կը մատնանշէին Անդրանիկին մէջ արեւմտահայութեան պայքարին մարտիկը. քնական էր որ անդենականէն ալ ան մնար նոյն ժողովուրդին հետ, այնքան ատեն որ այդ ժողովուրդը ճակատագրուած էր իր հողէն զրկուած մնալու. մնալու օտար հողերուն վրան կամ տակը: Այս խումբին երկրորդ առարկութիւնն ալ հիմնուած էր Հայաստանի դիրքին վրայ: Անդրանիկ ԱՄՆ-ու մէջ մահանալէն եաք ո՛չ մէկ պատճառ ունէր Ֆրանսա թաղուելու, եթէ դէպի Երեւան ճամբայ հանուած անոր անշունչ մարմինին դէմ Հայաստանի օրուան իշխանութիւնը «նիչ»-ով փակած չըլլար երկրին մուտքը: Ու նոր կարգերու տէրերը պարտէին դափ ու թմբուկով ձեռնարկուած վերապարձի յաջողութեամբ չքաւորուելէ առաջ, Անդրանիկի դիակին արժանի նկատուած մերժումի հրամանագիրը անզօր, չեղեալ յայտարարել:

Բայց, ինչպէս յաճախ կը պատահի զգացականէն տրամաբանականը, մտածելու մակարդակը չհասած մեր հակազդեցութիւններուն մէջ, ոչ ոք այս «մանրամասնութիւններ»ուն ուշադրութիւն դարձուց: Տասնամեակներով արգիլուած ամէն բան կարելի կարծող ընդհանուր խանդավառութեան հոսանքէն քշուեցան Անդրանիկի ճաիւնները ալ. մանաւանդ որ անճնաւորութիւնը, պատշաճութիւնները, պարտաւորութիւնները յագելու հարկին չանսացին մեր համայնքը գլխաւորողները անզամ: Հայաստանի նորահաստատ կարգերէն բարենիշի մը արժանանալու, կամ ազգային փառքի մը փչուրէն չզրկըւելու խուճապին մէջ մոռցան բոլոր էականները: Ու լծուեցան փոխադրութեան սայլին:

Այսօր Փէռ Լաշէզի նման գերեզմանատան մը մէջ որուն տեսարժան դամբարաններու ցանկին մէջ միակ հայկական «հասցէ» է Անդրանիկը, մնացած է պարապ չիրիմը, վրան ծաղրանկարային արձանով: Նախախնամութիւնը որքա՛ն ճիշդ գործած է անգամ մը եւս, Անդրանիկէն արժանին ձգելով տառացիօրէն ու խորհրդանշականօրէն անգլուխ այս համայնքին:

Փէռ Լաշէզ անունին յիշատակումը միտք կը բերէ յետ փոխադրութեան արծարծած ուրիշ վէճ մը. աւելի ճիշդը՝ մենախօսութիւն մը որուն հեղինակ եղաւ Անդրանիկի ճաիւնին փոխադրութեան ընդդիմացողներէն այն խումբը որ առնըւազն հերոսին փառքին արժանի թաղման վայրի մը յատկացում կը պահանջէր Հայաստանի իշխանութիւններէն: Այս պահանջին տէրերը կը պնդէին որ ժամանակակից մեր պատմութեան Ազգային հերոսին ճաիւնին յատուկ վայր մը – հրապարակ մը, բլուր մը – սահմանուի ու ան չամփոփուի հասարակաց գերեզմանատան մը մէջ, նոյնիսկ եթէ ան կոչուէր Պանթէոն ու հոն թաղուած ըլլային մեծ, կարեւոր, սիրուած դէմքեր:

Շա՞տ էր նման պահանջ ամբողջ ժողովուրդի մը պայքարը գլխաւորած, մարմնաւորած դէմքի համար: Մանաւանդ երբ անկախութեան մօտ մէկուկէս տասնամեակի ընթացքին տեսանք որ «ազգային»էն ալ, «հերոս»էն ալ անհունօրէն հեռու մարդիկ, միմիայն տոլարին զօրութեամբ, ի՛նչ առանձնաչնորհումներու արժանացան:

Սակայն Անդրանիկի ճաիւնին հայրենադարձի հոլովոյթը կարեւոր էր մինչեւ Հայաստանի սահմանադիթը. էականը այն էր որ վերադարձը իրականացած ըլլար, այդ յաջողութեան դափնիներով զարդարելու համար քանի մը պլուխ: Անկէ հեաքը որո՛ւն հոգը թէ ճաիւնը ուր կ'ամփոփուէր: Մանաւանդ Եռաբլուրն ընտրութեամբ ինքնին արդարացումն ալ կար թէ զօրավարը կը նկատէր իբեն ամենասիրելի տարրին՝ հայ գինուորին հետ կողք-կողքի: Թէ այսօր հոն թաղուածնեըուն ինքնութեան մասին հարցումի մը դանի՛ տակոսը Վազգէն Սարգսեանէն առաջ կամ անոր հետ Անդրանիկին անուններ կը պատասխանէ, Աստուած գիտէ:

Այսքանէն եաք, առօրեայ հարցեր չուտով մէկդի ձգել տուած պիտի ըլլային Անդրանիկի ճաիւնին փոխադրութեան չահարկումն ու անոր բաժին հանուած նոր արհամարհանքը: Բայց անոնք ու անոնց հետ ընդվզումը նորոդուեցան երբ Անդրանիկի արձան մը գետեղուեցաւ Երեւանի ճարտարապետական ամօթի նորբօրեայ յուշարձանին՝ Ս. Գր. Լուսաւորիչ մայր տաճարի շրջափակին մէջ: Մէկդի հետաքրքրութիւնը թէ որո՛ւն խնդաստակին պատուղն էր երկու անհամատեղելիներու այդ դրացնութիւնը եւ որո՛ւն մեղքով կարելի եղած էր ատիկա, կարելի չէր հարց չտալ կէտի մը մասին. չէ՞ր բաւած Անդրանիկին յետ մահու նահատակութիւնը, մինչ յօդուածները, նամակները որոնք տեղ գտան Հայաստանի ու Սփիւռքի թերթերուն մէջ ընդվզում ու ցասում կ'արտայայտէին այդ արձանին վիճակած կացութեան որ կը թարգմանուէր «միզարան» բառով:

Այս վերջին դրուագը նոյնիսկ պատճառ եղաւ որ Սփիւռքի մէջ մարդիկ որոնց համար նուիրականութիւն բառը իմաստ ունէր տակաւին, պահանջեն աճիւնին ետ դարձը...:

Այս բոլորը վերյիչելու մղեց «Ազատօտ»ի Նոյ. 2ի թիւին մէջ Ա. Մելքոնեան ստորագրուած փոքր զրութիւն մը: Ուշագրաւ պիտի չըլլար ան, եթէ չունենար «Անդրանիկ Օզանեանը՝ տանը» խորագիրը: Այդ էջով կը ներկայացուի Կորիւն Մելքոնեան անուն աչտարակցի մը. ան 1979ին Մուշնիկի մօտ Աչտարակի ձորին մէջ քարերուն վրայ ինկած ու կոտրած արձանի մը երկու բեկորները կը նշմարէ: Կ'իջնէ ձորը ու արձանին իրարմէ անջատուած մարմինն ու գլուխը կը բերէ տունը: Կը փակցնէ զանոնք, արձանը կը նորոգէ ու կը կանգնէ տանը պարտէզը: Ցետոյ կը պարզուի որ Աչտարակի Սէան գիւղի բնակիչները Անդրանիկին այդ արձանը բերած են քանդակագործ Վահան քեռիին քովէն, որպէսզի գիւղին բլուրին վրայ գետեղէ: Բայց մարզային ղեկավարութենէն արուեստութիւն չստանալով, կը նետեն Քասախի ձորը:

Կ. Մելքոնեան նորոգելէ եաք զայն, չորս կողմը ամէն գոյնի վարդենիներ կը տնկէ, յատուկ յուշահամալիր կը կառուցէ, սիւներուն վրայ Հայաստանին ու Անդրանիկին ձօնուած տողեր կ'արձանագրէ Զարեհ Սոխեանէն, Թումանեանէն, Գուրգեն Շերամէն:

Այս հոգածութեան փոխարէն «Ազատ. Անդրանիկ» մխիթարեանը գինք մեեալով կը պարգեւատրէ, իսկ քանդակագործին զաւակները կը փորձեն համոզել որ արձանը իրենց ետ տայ: «Զօրավարի պրծանիճ ես իմ շունչն ու հոգիս եմ տուել, չեմ տայ, եթէ նոյնիսկ Քոչարեանը գայ» կ'ըլլայ պատասխանը: Կ. Մելքոնեան հաւաքած է նաեւ զօրավարին մասին գիրքեր, գըրութիւններ, տեղեկութիւններ ու Քասախի փողոցին թիւ 7ի իր տունը վերածած Անդրանիկ փաշայի տուն-թանգարանի:

Ո՞վ կրնայ պնդել թէ Անդրանիկը Եռաբլուրի պանթէոնէն, Մայր տաճարի շըրջափակէն չատ աւելի երջանիկ չէ Կորիւն Մելքոնեանի համեստ յարկին տակ:

Ա. ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ՄՕՐՍ «ՈՒՐԻՇ» ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ՎԱՀԱՆ ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Մի ողբերգութիւն չի կարելի հակազրել մէկ ուրիչի: Այդ պատճառով էլ մօրս «ուրիչ» պատմութիւնը չի համապատասխանում «վերապրողներին» յիշելու մեր ծրագրին:

Նրա պատմութիւնը չի ընթացքում «ցեղասպանութիւն բառով: Դրա տարբեր որակումների մէջ «սպանել» բառն ընդհանրապէս չկայ: Սովետի ժամանակ դա կոչւում էր չատ մեղմ՝ «անձի պաշտպանութեան տարիներ»: Հիմա ասում են նաեւ՝ «ստալինեան ռեպրեսիաներ», «բռնատաուածները» կամ թնութիւնում մէկ թուականով՝ 37, թէեւ հալածանքները միայն այդ թուականով չեն սահմանափակուել: 37ը եղել է գազաթնակէտը: Այդ «ուրիչը» չունի յիշատակի օր եւ այն յիշելը չի մտնում հայ վերնախաւի ծրագրերի մէջ: Այս ուրիչ ցեղասպանութիւնը վերապրածը մայրս է, որի յիշողութիւնն եմ ներկայացնում: Եւ այսպէս, խօսքը տամ մայրիկ՝ Բիւրակն Անդրէասեանին:

Ես հօրս չեմ տեսել: Նրան իմ ծնունդից մի տարի անց՝ 1928 թուականի Յունուարին, գնդակահարել են Թիֆլիսի Մետեխի բանտում: Հայրս հայկական սկաուտական շարժման եւ Ֆութպոլի հիմնադիրներից էր: 1920 թուականին Հայաստանի առաջին հանրապետութեան լուսաւորութեան նախարար Նիկոլ Աղբալեանի հրաւէրով իր երկու ընկերների հետ Պոլսից եկել էր Ալեքսանդրապոլ (նախկին Լենինական, այժմ՝ Գիւմրի), որ զարգացնի մարզական կեանքը: Գիւմրիում էին կենտրոնացրել եղեռնից փրկըւած որբերի մի մասին: Հայրս նրանց մարզական կրթութիւնն էր կազմակերպում: Հայաստանի խորհրդայնացումից յետոյ, թէեւ նրա ընկերները հեռացան, նա չցանկացաւ լքել իր սաներին ու մնաց Հայաստանում:

Գիւմրիում ես չատ երջանիկ մանկութիւն եմ ունեցել: Մինչեւ տասը տարեկանը իմ կողքին է եղել մայրս՝ Վարդանոյշ Զերազը: Նա ինձ չատ ազատ է մեծացրել. փողոցից բերում էի կատուներ ու շներ, չերեփուկները էի բերում բղուկների մէջ, գնում լուսամուտի գոգին ու սպասում, թէ երբ պիտի գորա գառնան: Ու մայրս երբեք չէր արգելում, չէր ասում՝ չի կարելի: Անընդհատ մանկական դրքե՛ր էր առնում ինձ համար: Ու ես որ չատ եմ սիրում կարդալ, մօրս չնորհիւ է: Նոր տարին նչելը այն տարիներին չէր քաջալերւում, համարւում էր բուրժուական: Բայց մայրս միշտ նչում էր, ու պիչերը մահճակալիս չուրջը նուէրներ էի գտնում: Ընդհանրապէս չատ էր սիրում ուրախացնել իր մտերիմներին: Թէեւ մինչեւ տասը տարեկանն եմ ապրել մօրս հետ, բայց նրա ազդեցութիւնն իմ բնաւորութեան ձեւաւորման վրայ վճռորոշ է եղել:

Դժբախտաբար, ես երկար չեմ վայելել մօրս ներկայութիւնը:

1937ի մի մղձաւանջային գիչեր Զեկան ներխուժեց մեր տուն, ամէն ինչ տակնուվրայ արեց, եւ մօրս տարան: Գիչերանոցով, ոտաբոսիկ վազում էի մեքենայի յետեւից: Նրան այլեւս չտեսայ: Ցետոյ, տասը տարեկան աղջիկ, գնում էի բանտ, հերթ կանգնում, որ ուտելիք հասցնեմ մօրս: Հերթս հասնում էր, ասում էին՝ էստեղ էդպիսի մարդ չկայ, գնացէք Զեկա: Գնում էի Զեկա, հերթս հասնում էր, ասում էին՝ էստեղ չի: Էդպէս էլ չկարողացայ մօրս որեւէ բան հասցնել: Երկու տարի ուչացումով մօրիցս երկտող ստացայ՝ խնդրում էր տաք հագուստ: Գնացինք բանտ, ասացին, որ նա այլեւս Լենինականում չի: Իմ բազմաթիւ դիմումներին պատասխանում էին, որ նա եռեակի կողմից դատապարտուել է տասը տարուայ աքսորի՝ առանց նամակագրութեան իրաւունքի: Ցետագայում Երեւանի բանտից ազատուած մի կնոջից լսեցի, որ նա սպանուել է Երեւանի բանտերից մէկում: Ներան ձերբակալեցին, քանի որ հարճակել էր լինել Վահան Զերազի կինը, եւ որ եղբայրն ապրում էր Փարիզում:

Մի քանի օր դպրոց չգնացի: Ես դերազանցիկ էի, ու նկարս փակցուած էր պատուոյ տախտակին: Երբ մտայ դըպրոց, տեսայ, որ նկարս հանուած է: Ես արդէն համարւում էի ժողովրդի թչնամու աղջիկ:

Կրտսեր մօրեղբայրս՝ Վարդգէս Անդրէասեանի ընտանիքը ապրում էր մեզ հետ: Իմ ազգանունը Զերազ էր: Մօրեղբօրս կինը, վախենալով, որ ազգանունս կարող է փորձանքներ բերել, որդեգրեց ինձ՝ ազգանունս դարձնելով Անդրէասեան:

Քանի որ Հայերին հասած բոլոր արհաւիրքներն անցել են մօրս գլխով. 15 թուի ցեղասպանութեան ժամանակ նրա առաջին ամուսնուն, որ գպրոցի տնօրէնն էր, Թուրքերը այրել են աշակերտների հետ դպրոցում: Հօրս՝ Վահան Զերազին, հանդիպում է գաղթի ճանապարհին: Ութ տարի անց՝ 1924 թուին, ամուսնանում են էջմիածնում: Մի քանի օր յետոյ Զերազին աքսորում են Սիբիր: 26 թուին հայրս վերադառնում է, երկու տարի անց կրկին ձերբակալում են ու գըներդակահարում: Մայրս փրկուեց եղեռնից, բայց նահատակուեց իր հայրենիքում:

Փոքրուց մինչեւ հիմա ես լսում եմ մայրիկս, որը պատմում է իր մանկութիւնը: Նա միչտ իր մօր հետ է. մինչեւ հիմա օր չկայ, որ չյիչի նրան: Նրա մահճակալի վերեւում նրա ու տատիս նկարն է, աղջիկը՝ մօր գրկում, մամաս երեւի մի հինգ տարեկան՝ սպիտակ ժապաւէնով: Ես առանձին՝ պապիս նկարը՝ կամաւորի համազգեստով:

Ես կարող եմ անվերջանալիօրէն գրել մօրս պատմածները, թէ ինչպէս ընկերուհիների ծնողները արգելել էին նրա հետ չփուել, թէ ինչպէս բարեկամներից ոմանք վախենում էին նրան այցելել, թէ ինչպէս էր քեռակինը հալածում, առաւօտից իրիկուն աչխատեցնում, գիրք կարդալ չէր թողնում, նոյնիսկ ուզել էր գպրոցից հանել, որ միայն տանը աչխատի: Մէջբերումներ անել պապիս մասին գրուած գրքից. "Վահան Զերազ եւ իր երգը Հայաստանի", Մետեխի բանտից ազատածներն՝ պապիս մասին յուչերից: Ու երբ ես կարդում էի դժբախտ մանկութիւն նկարագրող անգլիական վէպերը ("Ճէյն Էյր", "Տէյվիտ Գոփէրֆիլտ", "Օլիվըր Թուիսթի արկածները"...), մըտածում էի՝ տեսնես ես էլ կարո՞ղ գըրող դառնալ ու գրել մօրս պատմութիւնը:

Զգիտեմ՝ նախախնամութի՞ւն էր, թէ օրինաչափութիւն, որ մամաս ամուսնանում է իր նման որբի հետ: Հօրս հօրը՝ Աւետիսին, գնդակահարել էին 37 թուին:

Հիմա հերս չկայ, կ'ուզէի նրա պատմութիւնն էլ գրել: Օրինակ, որ հայրս այդպէս էլ չէր կարողացել յետ ստանալ Զեկայի տարած պապիս Սթրատիվարիուս ջութակը: Բայց նիւթիս ծաւալներն արդէն խեղդում են: Անցեալ տարի տպեցինք հօրս գիրքը՝ պատմուածքների ժողովածու, որտեղ մի քանի պատմուածք կայ 37 թուի հալածանքների մասին:

Ուրեմն, ծնողներս երկուսն էլ սովետական ռեժիմի զոհերի զաւակները, ու երկուսն էլ, մեզմ ասած, չէին ընդունում սովետական կարգերը: Ես մանկութիւնից լսել եմ մենակ, թէ ինչ զաժան երկրում ենք ապրում, ու էն էլ, որ էդ երկիրը մեր հայրենիքը չի: Ծնողներիս բարեկամներից չատերի ծնողներին աքսորել էին կամ գնդակահարել, ու տանը միչտ խօսում էին, թէ ով ինչպէս է տարել իր ծնողի սպանութիւնը. օրինակ՝ Ալոյան կոմսոմոլ չընդունուեց, ասեց՝ մինչեւ հօրս չվերադարձնէք, չեմ ընդունուի, իսկ այ, Հրայրը, որի հօրը գնդակահարել էին, դարձաւ կուսակցական, որ կարիերա անի:

Հերս, ականջս դրած ռատիոյին, լսում էր "Ամերիկայի ձայն", "Ազատութիւն", "Պի. Պի. Սի.": ՔԱ. կէ. Պէ-ն խանգարում էր, խշշոց էր գցում աւիրի մէջ, հերս մատներով աւիրի կլոր կոճակը նրբօրէն պտըտցնում էր, որ խշշոցի միջից քիչ թէ չատ մաքուր ձայն բռնացնի: Մինչեւ հիմա ականջիս մէջ է ռատիոյի խշշոցը, որ ամէն օր մի քանի ժամ տանը աղմուկ էր գցում: Հերս էլ լսողութիւնից թոյլ էր, չատ բարձր էր գոքում ռատիոն, ու խշշոցից թաքնուելու անհնար էր: "ՎՕՖ" ռատիոն միչտ լամբի տակ էր, ու լամբի ջերմութեան տակ էնքան էր մնացել, որ տարիների ընթացքում անկիւնը հալուել էր: Արտասահմանեան ձայները հաղորդում էին Սոլժենիցինի եւ այլ գըրողների վէպերից հատուածներ, որոնք պատմում էին սովետական համակենտրոնացման ճամբարների մասին: Մենք իմա-

նում էինք, որ 1920 թուից մինչեւ 1953 թիւը՝ մինչեւ Ստալինի մահը, սպաննուել է մօտ 60 միլիոն մարդ: Նաեւ իմանում էինք բռնաժնեւեան քաղաքատարկեալների մասին:

Սովետը վլուեց, մամուլը զարձաւ ազատ, էլ ղբսի ձայներ լսելու կարիք էնքան էլ չկայ, բայց սովետական զոհերը չզարձան յիշելու ապրանի: Հայաստանում չկայ ոչ մի յուշարձան, որտեղ ծաղիկ դնելու գնան ստալինեան զոհերի զաւակները:

Ինչո՞ւ: Որովհետեւ պետական քարոզչամեքենային ոչ թէ ընդհանրապէս զոհերն են յուզում, այլ միայն Թուրքի ու Ադրբեջանցու ձեռքով սպաննուածները, իսկ մեղ՝ ըրպտրողներիս, սպառնում է պետական քարոզչամեքենայի մասնակից դառնալու վտանգը:

Այս իշխանութիւնն էլ, Օսմանեան իշխանութեան պէս, տեղահանում է մարդկանց, որ տիրանայ նրանց տարածքներին: Տեղահանում է կենտրոնի բնակիչներին իր պիղնէս ծրագրերի համար, իսկ իր իշխանութեանը սպառնացող մարդկանց լցնում բերդերը:

2004 թ. Ապրիլի 12ին իշխանութիւնները թոյլատրեցին չընդհակահարեցին, ոչ թէ որ յարդում են մարդու կեանքը: Նրանց զսպեցին ոչ թէ սեփական բարոյական նորմերը, այլ միջազգային հանրութիւնից դուրս մնալու վախը:

Այսօրուայ վարչակազմին արտաքին թշնամի է պէտք՝ Թուրքն ու Ադրբեջանցին, որ ժողովրդի ուշադրութիւնը չեղի իրական թշնամուց՝ իշխանութիւնից: Ու սա այնքան ծանօթ պատմութիւն է, որ չի կարող խաբել մեզ՝ սովետական սերընդին: Մենք չենք մոռացել սովետական քարոզչութիւնը: Երբ "Հայլուր" եմ միացնում, յիշում եմ Սովետի "Վրեմիա"ն: Սովետական տնտեսութեան ճգնաժամին զուգահեռ աճում էր հակաամերիկեան քարոզչութիւնը: Մենք ամէն օր, ժամը 22ին, լսում էինք, թէ իմպերիալիստական Ամերիկայում եւ Եւրոպայում ինչ դժուան կեանքով են ապրում աշխատաւորները, ինչպէս են չահագործւում, եւ որ կապիտալիստական երկրները ապրեսոր են:

"Վրեմիա"յի միւս կէսը սովետական ժողովրդի յաջողութիւններին էր նուիրուած, իսկ սկիզբը՝ Բրեժնեւի հանդիպումներին (այն ժամանակ ասում էին՝ ինչ է "Վրեմիա"ն, երեք բառով՝ դովասանք, բամբասանք, ապրում): "Հայլուր"ը մէկին մէկ կրկնում է "Վրեմիա"ն. ամէն օր ժամը իննին տեսնում ենք Քոչարեանի բարձր մակարդակի հանդիպումներն ու այցելութիւնները, ապա՝ մեր տնտեսական յաջողութիւնները: Ցեսոյ Թուրքիայի ու Ադրբեջանի դէմ քարոզչութիւն՝ կեղծրւում են Ադրբեջանում ընտրութիւնները, բանտերը լցուած են քաղբանտարկեալներով, իսկ Թուրքիան Եւրամիութիւնն չի ընդունում եւ այլն, եւ այլն: Արանքում՝ ցեղասպանութեան լուսանցքները:

Ահա թէ ինչու եթէ ես այսօր դրում եմ ցեղասպանութեան վերապրածների մասին, մասնակցում եմ պետական քարոզ-

ՀՈԳԵՎՐՏԻՓ

ԱՆԱՀԻՏ ՕՍԿԵՐԻՉԵԱՆ ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԳԻԾԵՐ

Բազմամեայ դաստիարակ եւ Հայ Օգնութեան Միութեան (ՀՕՄ) անդամ Անահիտ Օշական Ոսկերիչեան մահացաւ Նոյեմբեր 4ին Ամման, Յորդանան: Առաջինը Յակոբ Օշական եւ Արաքսի Օշական (Աստղաձեան)ի երեք զաւակներէն Անահիտ՝ ծնած է Փլովտիվ, Պուլկարիա 1919ին:

Յաջորդ տասնամեակին, Օշական ընտանիքը ապրած է Գահիրէ եւ Կիպրոս ուր Յակոբ Օշական դասաւանդած է տեղի Հայկական ուսումնական հաստատութիւններու մէջ: 1934ին, Թորգոմ Պատրիարք Գուշակեան հրաւիրած է Յակոբ Օշականը Երուսաղէմ. դասաւանդելու Դպրեվանքի Թարգմանչաց վարժարանի մէջ: Անահիտ, իր «Յակոբ Օշական-մտերիմ դիմապատկեր մը» յօդուածին մէջ կու տայ յիշատակելի եւ խոր ազդեցիկ նկարագրականը մեծ դրողին ներքին եւ ընտանեկան կեանքին մասին:

Անահիտ կ'աւարտէ Երուսաղէմի Սմերիկեան Աքատէմին բարձր գնահատակա նով: Երկրորդ համաշխարհային պատերազմին ծագումով բարձրադոյն ուսման փարիզ մեկնելու ծրագիրը անկարելի կը դառնայ: Ուստի կը սկսի աշխատիլ (առաջին կինը հայ համայնքին մէջ): Յակոբ Օշականի յառաջդիմական գաղափարները ընդլայնած են իր զաւակներուն աշխարհայեացքները: Անահիտ առաջին աղջիկն էր որ կը լողար եւ թէնիս կը խաղար Երուսաղէմի մէջ: Ան չարունակած է թէնիս խաղալ մինչեւ իր առաջին սրտի կաթուածը Ամմանի խաղավայրին վրայ:

Անահիտ կ'ամուսնանայ Տիրան Ոսկերիչեանի հետ Երուսաղէմ 1943ին: Բնիկ Էրզրումցի եւ միակ վերապրողը իր ընտանիքին, Տիրան կը ճանչցուի Միջին Արեւելքի լաւագոյն ձարտարապետներէն մին, կառուցողը աւելի քան 700 բարձրայարկ շէնքերու, կոթողներու, հաւատքի վայրերու, վիլլաներու եւ այլ կառոյցներու Ամմանի, Պաղեստինի եւ այլ շրջաններու մէջ: Տիրան Ոսկերիչեան Երուսաղէմի Սբ. Յարութեան տաճարի վերակառուցման մնայուն ճարտարապետն էր: Մահացաւ Պոսթըն 1997ին:

Անահիտ Երուսաղէմի մէջ կը միանայ ՀՕՄ-ին եւ աւելի վերջ կը դառնայ դործունեայ անդամը Ամմանի եւ Տրիպոլիի (Լիբանան) մասնաճիւղերուն: Բազմաթիւ անդամներ առեղնախօսած է ՀՕՄի շրջանային հաւաքներուն: Իր վերջին տարիներուն ՀՕՄ-ը պատուած է Անահիտը Ամմանի մէջ: Պաղեստինեան-Իսրայէլեան բախտմի պոթկումին եւ Յակոբ Օշականի մահուան վաղորդայնին, Ոսկերիչեան-ներն ու Օշականները (Արաքսին եւ իր կրտսեր զաւակը կարօտ) կը մեկնին Երուսաղէմ եւ կը հաստատուին վերջնականապէս Յորդանանի մայրաքաղաք Ամմանի մէջ, (Անահիտ՝ մնայուն բնակավայրը յաջորդող հինգ տասնամեակներուն): Քրիսթեան Միխիոնըրի ըՍեռլ-ի մէջ մի քանի տարիներ ընդհանուր պատմութիւն դասաւանդելէ ետք, Եղիւէ Պատրիարք Տէրտէրեանի հրաւէրով կ'ընդունի վարել ՀԲԸՄ-ի Թադոսեան-Իւզպաշեան Ամմանի հայկական վարժարանի տօթբէնութիւնը: Իր 15 տարիներու պաշտօնէութեան շրջանին դպրոցը կը ճանչցուի իր բարձր ուսումնական - ակադեմական մակարդակի համբաւով, յաջողելով գերազանց դիրք հաստատել Յորդանանեան ուսումնական շրջանակներու մէջ: Հրաժարելով դպրոցի ծանր աշխատանքէն ան կը շարունակէ զարգացնել ուսումնական հայկական նիւթեր եւ պատրաստել մանկական պատմութիւններ եւ թատերական խաղեր: Վերջերս, եւ յատկապէս իր եղբօր Վահէ Օշականի մահէն վերջ, ոչ մէկ ջանք խնայած է որպէսզի իր հօր գրական ժառանգը գտնէր իր արժանավայել եւ բնական տեղը Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ:

Մինչեւ իր մահը, Անահիտ առաջակարգ Պրիճ խաղացող էր, խորագէտ դիտարկող շրջանային քաղաքագիտութեան, եւ աշխոյժ անդամը «ընթերցաքնադատական» Ամմանի շրջանակներու մէջ: Ինչպէս կ'ըսէր իր մօտիկ ընկերներէն մին թաղումէն վերջ «Անահիտ գպրոց մըն էր: Երբ այցելէիր իրեն միշտ աւելին էր սորվելիք»:

Անահիտ ունէր չատ մեծ շրջանակ հայ թէ օտար բարեկամներու Միջին Արեւելքի, Հայաստանի, Եւրոպայի եւ Միացեալ Նահանգներու մէջ: Իր թաղումին յաջորդող երեք սուգի օրերուն յարգանք կը մատուցէին անհատ բարեկամներ, դործընկերներ, ուսանողներ, Պրիճի խաղընկերներ -Քրիսթոնեայ թէ Մահմետական- պարզ մարդիկ եւ տեղի անձնաւորութիւններ: «Անահիտ վսեմ անձնաւորութիւն մըն էր իր մեծ համեստութեամբ, համոզումով եւ անսահման կորովով» կը գրէր աղջիկը՝ Թալին, ընտանեկան անդամներու եւ բարեկամներուն ուղղուած իր ձօնին մէջ: Ինչպէս նաեւ իր մօտ բարեկամներէն մին կը գրէր. «Միայն Տիկին Անահիտը չէ որ մահացաւ, այլ եւ նաեւ խորհրդաւոր անձնաւորութիւն մը, հին աշխարհը որ կը մարմնաւորէր»: Զափազանցութիւն մը չէ ըսել թէ իր մահով կ'աւարտի հայ ափիւռքի գրական մշակոյթի իր ժամանակաշրջանը:

Անահիտ Օշական Ոսկերիչեան մահացաւ քունին մէջ եւ թաղուեցաւ Ամմանի Քրիստոնեայ Գերեզմանատան մէջ:

Յիշատակի քառասունքը պիտի կատարուի Կիրակի, Դեկտ. 18ին, Պոսթընի Սբ. Ստեփանոս հայ եկեղեցիին եւ Լոս Անճելըս, Ֆերահեանի Սբ. Նահատակաց եկեղեցիին մէջ (Էնսինօ):

ՍԳԱԿԻՐ

չութեանը, որի նպատակն է քօղարկել իրական ճնշումները: Եւ սա ինձ համար փարատոքս է, որովհետեւ.

Մինչեւ մօրս պապին Թիֆլիսում հակակոմունիստական գաղափարախօսութեան մեղադրանքով գնդակահարելը, հօրս պապին 15 Թուին Տրապիզոնի փողոցում սպաննել են Թուրքերը:

Ասում են, որ նա նոր ստացած աշխատավարձով կրամոֆոն էր գնել ու ընկերների հետ՝ կրամոֆոնը գրկած, երաժշտութեան տակ ուրախ տուն էր գընում: Ու այդ ժամանակ Թիկունքից կրակում են, եւ նրա արիւնը Թափւում է կրամոֆոնին պղպտուող սկաւառակին:

(Բաց Թողեցի, որ պապիս՝ Վահան Զերազի հօրը՝ Գասպարին, Պոլսից 15 Թուի Ապրիլի 24ին տանում են աքսոր, ու նա մի քանի ամսից, Թէ մի տարուց վերադառնում է խելքը Թողած: Ու էլի չատ բան բաց Թողեցի...):

Ողբերդութիւնը կարող է վերածուել քարոզչութեան, ծխածածկոյթի, այնպիսի բանի, որը միաւորում է անդամ նրանց, ովքեր ոչ մի ուրիշ ընդհանուր բան չունեն: Վէրքերը կարող են դառնալ քաղաքական պատառ:

Աւելի վատ՝ "զոհի բարդոյթը" չատ յարմար է մեր օրերի անօրինականութիւններն արդարացնելու համար: Անցեալ չարեթուայ հանրաքուէի կեղծուած քուէարկութիւնն իշխանութիւնների նոր հետապնդումների օրինակ է՝ աւելի նուրբ, քան խորհրդային հետապնդումները:

Քաղաքացիները, որոնք հանրաքուէի ժամանակ օրը ցերեկով տեսել են դատարկ փողոցները, երեկոյեան "Հայ լուր"ի եթերից լսում են, Թէ մարդիկ անխտիր ակտիւութեամբ մասնակցել են հանրաքուէին: Ես անցել եմ երեք տեղամասի մօտով, մի երկու րոպէ կանդնել, սպասել եմ, ոչ ոք տեղամաս չի մտել: Քաղաքների, փողոցների ընտրատեղամասերի դատարկութիւնը լցւում է ստով: Իսկ առաւօտեան բացում եմ օրուայ լուրերը ու կարդում առաջին լուրը՝ Ռոպէր Քոչարեանը հրամանագիր է ստորագրել Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչման գործում նշանակալի աւանդ ներդրած անձանց մրցանակ հիմնելու մասին: Հասարակական լարուածութեան ամենաթէժ պահին նախագահը յիշեցնում է արտաքին Քաղաքական գործընկերներին, Ոսկերիչեան-ներն ու Օշականները (Արաքսին եւ իր կրտսեր զաւակը կարօտ) կը մեկնին Երուսաղէմ եւ կը հաստատուին վերջնականապէս Յորդանանի մայրաքաղաք Ամմանի մէջ, (Անահիտ՝ մնայուն բնակավայրը յաջորդող հինգ տասնամեակներուն): Քրիսթեան Միխիոնըրի ըՍեռլ-ի մէջ մի քանի տարիներ ընդհանուր պատմութիւն դասաւանդելէ ետք, Եղիւէ Պատրիարք Տէրտէրեանի հրաւէրով կ'ընդունի վարել ՀԲԸՄ-ի Թադոսեան-Իւզպաշեան Ամմանի հայկական վարժարանի տօթբէնութիւնը: Իր 15 տարիներու պաշտօնէութեան շրջանին դպրոցը կը ճանչցուի իր բարձր ուսումնական - ակադեմական մակարդակի համբաւով, յաջողելով գերազանց դիրք հաստատել Յորդանանեան ուսումնական շրջանակներու մէջ: Հրաժարելով դպրոցի ծանր աշխատանքէն ան կը շարունակէ զարգացնել ուսումնական հայկական նիւթեր եւ պատրաստել մանկական պատմութիւններ եւ թատերական խաղեր: Վերջերս, եւ յատկապէս իր եղբօր Վահէ Օշականի մահէն վերջ, ոչ մէկ ջանք խնայած է որպէսզի իր հօր գրական ժառանգը գտնէր իր արժանավայել եւ բնական տեղը Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ:

Մինչեւ իր մահը, Անահիտ առաջակարգ Պրիճ խաղացող էր, խորագէտ դիտարկող շրջանային քաղաքագիտութեան, եւ աշխոյժ անդամը «ընթերցաքնադատական» Ամմանի շրջանակներու մէջ: Ինչպէս կ'ըսէր իր մօտիկ ընկերներէն մին թաղումէն վերջ «Անահիտ գպրոց մըն էր: Երբ այցելէիր իրեն միշտ աւելին էր սորվելիք»:

Անահիտ ունէր չատ մեծ շրջանակ հայ թէ օտար բարեկամներու Միջին Արեւելքի, Հայաստանի, Եւրոպայի եւ Միացեալ Նահանգներու մէջ: Իր թաղումին յաջորդող երեք սուգի օրերուն յարգանք կը մատուցէին անհատ բարեկամներ, գործընկերներ, ուսանողներ, Պրիճի խաղընկերներ -Քրիսթոնեայ թէ Մահմետական- պարզ մարդիկ եւ տեղի անձնաւորութիւններ: «Անահիտ վսեմ անձնաւորութիւն մըն էր իր մեծ համեստութեամբ, համոզումով եւ անսահման կորովով» կը գրէր աղջիկը՝ Թալին, ընտանեկան անդամներու եւ բարեկամներուն ուղղուած իր ձօնին մէջ: Ինչպէս նաեւ իր մօտ բարեկամներէն մին կը գրէր. «Միայն Տիկին Անահիտը չէ որ մահացաւ, այլ եւ նաեւ խորհրդաւոր անձնաւորութիւն մը, հին աշխարհը որ կը մարմնաւորէր»: Զափազանցութիւն մը չէ ըսել Թէ իր մահով կ'աւարտի հայ ափիւռքի գրական մշակոյթի իր ժամանակաշրջանը:

Անահիտ Օշական Ոսկերիչեան մահացաւ քունին մէջ եւ թաղուեցաւ Ամմանի Քրիստոնեայ Գերեզմանատան մէջ:

Յիշատակի քառասունքը պիտի կատարուի Կիրակի, Դեկտ. 18ին, Պոսթընի Սբ. Ստեփանոս հայ եկեղեցիին եւ Լոս Անճելըս, Ֆերահեանի Սբ. Նահատակաց եկեղեցիին մէջ (Էնսինօ):

"Արմէնիա Նաու"

ԱՐՏՈՅՏՆԵՐՈՒ ԱԳԱՐԱԿԸ

ԱՆԹՈՆԻԱ ԱՐՍԼԱՆ

Թարգմանեց՝
ՎԱՉԳԻՆ ԲԱՄՊԱԿԵԱՆ

ՆԱԽԱԲԱՆ

Եւ ես, վարչն, իր քովը, կը լսէի ու կը լսէի. եւ կարծես մեր տան մէջ ըլլայի, կարծես ուղղակի մտնէի տաք բոյնի մը մէջ: «Տէ՛ր ողորմեա» կ'ըսէր մեծհայրիկը իր հին լեզուով, «Ցիսուս Քրիստոս մեզ ողորմեա: Ո՛հ, Սուրբ Երրորդութիւն, տուր աշխարհիս խաղաղութիւն, եկեղեցւոյ պայծառութիւն, ազգիս Հայոց սէր միութիւն, ու հիւանդաց առողջութիւն, ննջեցելոց արքայութիւն»:

Այն վայրկեանին լսուեցաւ բարձր եւ վճռական ձայն մը որ կ'ըսէր (ես կը կարծէի որ խորհրդաւոր անկրպակէ մը կը հասնէր այդ ձայնը, մինչդեռ քարոզող քահանան էր որ կը խօսէր ամպիոնէն, բայց ես չէի տեսներ պինքը): «Սուրբ Աստուած, Սուրբ Զօրաւոր, Սուրբ Անմահ, ողորմեա մեզ»: Ես ինծի համար կրկնեցի այդ խօսքերը: Ինչո՞ւ կ'ըսէ որ Աստուած Սուրբ է, Զօրաւոր եւ Անմահ: Ինչո՞ւ չըսաւ որ Աստուած Սէր է, Աստուած Ներող է, Աստուած Գութ է

SPÉCIAL HIVER

St Sylvestre à Erevan

du 29 Décembre au 2 Janvier 620€*

- Vols Directs PARIS › EREVAN › PARIS
- Hôtel 1ère catégorie
- Dîner St Sylvestre avec Animation
- Transferts AÉROPORT › HÔTEL › AÉROPORT

Saberatours SevanVoyages

■ 11, rue des Pyramides 75001 Paris
tél 01 42 96 10 10 - fax 01 42 96 18 77
armenie@saberatours.fr

■ 48, cours de la Liberté 69003 Lyon
tél 04 78 60 13 66 - fax 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com

■ 67, La Canebière 13001 Marseille
tél 04 95 09 30 60 - fax 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr

■ 32-38, rue Hanrabedoutian Erevan
tél 374 10 52 55 55 - fax 374 10 56 40 30
incoming@saberatours.am

EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE Armavia Արմավիա

*A partir de - Départ Paris, hors taxes d'aéroport.

Studio VICKEN 05 15

au
Centre Culturel SAINT MESROB
à Paris
REINE CIOULACHTJIAN
présente son livre :

CADEAUX D'ARMÉNIE

3ème volet de la série «Et les mots pour héritage»,

Le dimanche 18 décembre à 16h

C'est le cadeau de Noël à offrir et à s'offrir!

Vente du livre
Signature
Cocktail

au 10 bis rue Thouin, Paris Vème
Métro Cardinal Lemoine, Monge

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er
☎ 04 91 50 15 09

Portes Ouvertes sur l'Arménie

EXPOSITION — VENTE DE NOEL

Les Vendredi 16 et Samedi 17 décembre
(de 14h à 18h)

ARTISANAT D'ARMENIE

LIVRES
- Dictionnaires, Art, Histoire, Romans, Poésie, Cuisine, Guide touristique, etc...

MUSIQUE
- Instruments : Doudoug, Zourna, Flûtes
- Partitions
- C.D., DVD, K7, disques
- Beaucoup de nouveautés...

★ ♠ ◇ ♣ □ ♡ ○ ♡ □ ♣ ◇ ♠ ★

UN BEAU CADEAU DE NOEL

Il est encore possible de commander le beau carré de soie **Hermès «Les Jardins d'Arménie»,** au prix de 250 Euros, au bénéfice exclusif de l'action humanitaire en Arménie de **Solidarité Protestante France-Arménie.**

Téléphoner au pasteur Samuel Sahagian: **06. 83. 09. 08. 19** ou à Jean Haroutunian: **01. 43. 25. 67. 91**

Adresser les chèques au nom de:
SPFA — 1 rue Cabanis
75014 PARIS.

★ ♠ ◇ ♣ □ ♡ ○ ♡ □ ♣ ◇ ♠ ★

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

21e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction : ARBY OVANESSIAN

Organisé par l'Association de THEATRE ARMENIEN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 21ՐԴ ՇԱՐՔ

(Դ· ԾՐԱԳԻՐ)

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՕՎԱՆՆԻՍԵԱՆ

Haik VARTANIAN
K I B O S S A VIIe siècle

ՀԱՅԿ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Կ Ի Բ Ո Ս Ա 7րդ դար (1971)
Տարեգրութիւն երկու մասից

ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 18, ժամը 16ին
DIMANCHE 18 DECEMBRE à 16h

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire

Մուտքը՝ 5 Եւրօ։

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale pour apprendre **à parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

► *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*

► *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement **pour 95 euros** (frais d'expedition compris).

Contacter :

l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 17·–

Տօն Է Ս· Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻԱՒՀԱԿ Ա· ՔՀՆՑ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Հոգեւոր Հովիւ
Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ

***

ԿԻՐԱԿԻ, Դեկտեմբեր 18·–

ԼԻՈՆԻ ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ
ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻԻ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ աւանդական Մատաղօրհնութիւնը այս տարի տեղի կ'ունենայ Կիրակի, Դեկտեմբեր 18ին, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ· ՉԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր· Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պ· Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն, Եկեղեցւոյ վախճանեալ հոգեւորականներուն, հանգուցեալ բարերարներուն եւ սատարողներուն հոգիներուն համար։

Ժամը 12·30ին, "Կարպիս Մանուկեան" սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ ժողովրդական ճաշ։ Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ Եկեղեցւոյ դիւանատունը։

Սիրով կը հրաւիրուի Լիոնի եւ Շրջանի մեր բարեպաշտ ժողովուրդը ներկայ գտնուելու այս վեհախորհուրդ արարողութեան։

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10ին,
Քարոզ՝ ժամը 11·15ին,
Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանդիստ՝ ժամը 12ին։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SECTION D'ASNIERES

Fêtons Noël

Pour fêter Noël en famille dans une ambiance chaleureuse arménienne la Section d'Asnières de la CBAF organise un dîner dansant à l'occasion du Noël arménien :

le samedi 7 janvier
salle Lavergne, 11 rue Robert Lavergne
92600 Asnières
animé par
MARTEN YORGANTZ

Réservations :
- **Araxie: 01. 48. 41. 54. 23**
- **Suzanne: 01. 47. 93. 70. 86.**

□

Section **«A. Tathéossian»** de PARIS

Séjour familial à Bellefontaine

12 AU 19 FEVRIER

La Section «Archalouys TATHEOSSIAN» de Paris organise son séjour familial dans le centre de vacances à Bellefontaine (JURA).
Ambiance arménienne assurée!!!

Venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre!!!

Renseignements et inscriptions auprès de :
- Araxie **01. 39. 83. 71. 19** (19h à 21h);
- Alice **01. 42. 93. 03. 56** (19h à 21h).

Date limite d'inscription : 15 JANVIER

SALON DU LIVRE ARMENIEN

ARMEN'LIVRES

Sous le parrainage de **René ROUQUET**
Député-maire d'Alfortville

16 / 17 et 18 décembre de 11h à 19h

à l'Espace culturel «LE 148»
148 rue Paul-Vaillant Couturier ALFORTVILLE

Programme

VENTE DE LIVRES pour tout public
MISE A L'HONNEUR DE «HARATCH» à l'occasion de son 80e anniversaire

VENDREDI 16 DECEMBRE

Matin — RECEPTION DE CLASSES
20h30 — DEBAT: LA TRADUCTION avec Janine Altounian, Mireille Besnilian et Krikor Beledian.

SAMEDI 17 DECEMBRE

17h — RENCONTRES ET DEDICACES D'AUTEURS

DIMANCHE 18 DECEMBRE

15h — RENCONTRES ET DEDICACES D'AUTEURS
16h — SPECTACLE POUR ENFANTS: Contes arméniens «Du ciel d'Arménie, trois abricots sont tombés...»

Organisé par
la **MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE**
RENSEIGNEMENTS 01 43 76 55 89

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17-18
SAMEDI-DIMANCHE
17-18 DECEMBRE
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

81ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21·347 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 81e ANNEE — N° 21·347

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ս. ՓԱՄՈՒԿԻ ԴԱՏԸ

Ս· ՌԵՀՆ ԿԸՍԷ·-

«ՓԱՄՈՒԿԻ ԴԱՏԸ ՉԷ, ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԴԱՏՆ Է»

Ֆիկարօ եւ Լիպէրասիոն Դեկտ· 16ի իրենց թիւերուն մէջ կ'անդրադառնային Օրհան Փամուքի դատավարութեան, որ սկզբունքով կը բացուէր Դեկտեմբեր 16ին Պոլսոյ մէկ առեանին առջեւ, ժամը 11ին: Ամէն բան կախում ունէր Արդարութեան նախարար՝ Ճեմիլ Չիչէքի որոշումէն: Արդարեւ դատարանը պատ էր որ նախարարին արտօնութիւնը անհրաժեշտ էր: Ամբաստանութիւնը ծանոթ է՝ "պիտակցաբար նախատինք թուրք ազգին", որովհետեւ ոգեկոչած էր Թուրքիոյ պատմութեան սեւ էջերը, անցեալ փետրուարին, երբ յայտարարած էր զբւիցերական թերթի մը որ "մէկ միլիոն Հայեր եւ երեսուն հազար Քիւրտեր սպանուած են, բայց ինծմէ զատ, ոչ ոք կը համարձակի ըսել":

Ուրբաթ առտու, մեր առած տեղեկութիւններուն համաձայն, Արդարութեան նախարարը ոչ մէկ հրահանգ տուած էր, այլ չեչտած որ լիազօրութիւն չունի քան մը ըսելու, արդարութիւնը անկախ է:

Ուրեմն դատը կը բացուէր որոշուած ժամուն, բայց կրնար փոփոխութիւն մը պատահիլ այդ առաջին նիստին իսկ:

Երկու թերթերն ալ լոյն տեղ տուած են հարցին: Ֆիկարօ կը յիշեցնէ որ Թուրքիա կը չարունակէ ուրանալ 1915ի Հայոց Ցեղասպանութիւնը եւ Փամուք արձնգուցած է ինչ որ Թուրքիա չուզեր իսկ գիտնալ: Իր խօսքերը դայթակղեցուցիչ նկատուած են եւ կը վերաբերին պատժական նոր պիրքին թիւ 301 յօդուածին:

Առանձին գրութեամբ մը, Մարի-Միչէլ Մարթինէ կ'անդրադառնայ գրագէտ Փամուքի գործին: Կը յիշէ որ իր գործերը թարգմանուած են աւելի քան քսան լեզուներու, բայց մէկը չէ որ պատիւներ կը փնտռէ:

*
**

Անդրադառնալով փոքրամասնութիւններու հարցին, Եւրոպական յանձնախումբին Թուրքիոյ ներկայացուցիչը՝ Հանս-Եորկ Ֆրէյմէր հրաւիրած է Թուրքիան, որ ուշադիր ըլլայ, յայտարարելով որ Թուրքիա չի կրնար տեւական կերպով նոյն ձեւով գործել, ըստ Լօզանի դաշնագրին "պաշտպանողական դիրքին", որ կը ճչդէ փոքրամասնութեանց չնորհուած իրաւունքներու սահմանը: Թուրքիոյ Արտաքին Նախարարը անմիջապէս պատասխանած էր,- "Դաշնագրին տրամադրութիւնները, ինչ կը վերաբերի փոքրամասնութիւններուն, բաւական յստակ են, որպէսզի մեկնաբանութեան չեն կարօտին":

*
**

Հակազդեցութիւնները այլապէս հետաքրքրական են եւ ամէնէն աւելի Եւրոպական Միութեան ընդլայնումի պատասխանատուին՝ Օ· Ռեհնի սա յայտարարութիւնը՝ "Օ· Փամուքի դատը չէ, որ կը տեսնուի, այլ Թուրքիոյ դատն է":

*
**

Հիւմընն Ռայց Ուաչի տեղական պատասխանատուն՝ Հոլի Գարթըր յայտարարած է որ Նազըմ Հիքմէթէն է վեր, -30ական Թուականներուն-, մինչեւ Օ· Փամուքի դատը կը բացուէր որոշուած ժամուն, բայց կրնար փոփոխութիւն մը պատահիլ այդ առաջին նիստին իսկ:

Երկու թերթերն ալ լոյն տեղ տուած են հարցին: Ֆիկարօ կը յիշեցնէ որ Թուրքիա կը չարունակէ ուրանալ 1915ի Հայոց Ցեղասպանութիւնը եւ Փամուք արձնգուցած է ինչ որ Թուրքիա չուզեր իսկ գիտնալ: Իր խօսքերը դայթակղեցուցիչ նկատուած են եւ կը վերաբերին պատժական նոր պիրքին թիւ 301 յօդուածին:

Առանձին գրութեամբ մը, Մարի-Միչէլ Մարթինէ կ'անդրադառնայ գրագէտ Փամուքի գործին: Կը յիշէ որ իր գործերը թարգմանուած են աւելի քան քսան լեզուներու, բայց մէկը չէ որ պատիւներ կը փնտռէ:

*
**

Անդրադառնալով փոքրամասնութիւններու հարցին, Եւրոպական յանձնախումբին Թուրքիոյ ներկայացուցիչը՝ Հանս-Եորկ Ֆրէյմէր հրաւիրած է Թուրքիան, որ ուշադիր ըլլայ, յայտարարելով որ Թուրքիա չի կրնար տեւական կերպով նոյն ձեւով գործել, ըստ Լօզանի դաշնագրին "պաշտպանողական դիրքին", որ կը ճչդէ փոքրամասնութեանց չնորհուած իրաւունքներու սահմանը: Թուրքիոյ Արտաքին Նախարարը անմիջապէս պատասխանած էր,- "Դաշնագրին տրամադրութիւնները, ինչ կը վերաբերի փոքրամասնութիւններուն, բաւական յստակ են, որպէսզի մեկնաբանութեան չեն կարօտին":

*
**

Հակազդեցութիւնները այլապէս հետաքրքրական են եւ ամէնէն աւելի Եւրոպական Միութեան ընդլայնումի պատասխանատուին՝ Օ· Ռեհնի սա յայտարարութիւնը՝ "Օ· Փամուքի դատը չէ, որ կը տեսնուի, այլ Թուրքիոյ դատն է":

*
**

Հիւմընն Ռայց Ուաչի տեղական պատասխանատուն՝ Հոլի Գարթըր յայտարարած է որ Նազըմ Հիքմէթէն է վեր, -30ական Թուականներուն-, մինչեւ Օ·

*
**

ՋՕՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Միջազգային համբաւ տէր ութ գրողներ որոնց մէջ Նոպէլեան երեք մրցանակակիր, հանրագրութիւն մը տորադրած են, որպէս զօրակցութիւն Օ· Փամուքի: Անոնց չարքին են Կ· Կ· Մարքէզ, Կ· Կրաս, Ու· Էկօ, Ճ· Ափտայք, եւլն·: Պահանջած են որ դատը ընկնուի որովհետեւ ամբողջովին հակասական է օրէնքին դէրին: "Անկախ անկէ թէ օսմանեան դեկավարութիւնը ծրագրա՞ծ էր ցեղասպանութիւն մը, թէ ոչ, Փամուքի մեկնաբանութիւնները չեն կրնար յանցանք նկատուիլ" ըսած են գրողները:

Ցոյն գրողներու մէութիւնն ալ Աթէնքի Թուրքիոյ դեսպանատան յանձնած է նման հանրագրութիւն մը:

*
**

Այս առաջին նիստին, որոշուած է դատը յետաձգել Փետրուար 7ին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՐԻՍՏԻԻ մէջ, Դեկտ· 15ին, խիստ լարուած մթնոլորտի մը մէջ է որ բացուած է Եւրոպայի 25երու վեհաժողովը, որ 48 ժամ պիտի տեւէր, բայց, սկիզբէն կը նախատեսուէր որ ձախողութեամբ պիտի աւարտի: Կնճռոտ հարցը ծանօթ է, կը վերաբերի Մեծն-Բրիտանիոյ որ որեւէ զիջումի չուզեր ընել իր պիւտճէին վրայ: Թ· Պլէր, թէեւ առանձին է, բայց, կը յամառի: Դեկտեմբեր 16ի ցերեկին է, որ յայտարարութիւն մը պէտք է ընէր եւ թերեւս ընդունէր որ 84ին տիկին Թաչըրի ձեռք ձգած զեղչէն հրաժարի:

ԻՐԱՔՑԻՆԵՐԸ անոպասելի մեծամասնութեամբ մասնակցեցան Դեկտեմբեր 15ի երեսփոխանական ընտրութիւններուն եւ ոչ մէկ յատկանշական միջադէպ պատահած է: Կարգ մը տեղեր քուէաթուղթերը չէն բաւած, այլ տեղեր ալ հարկ եղած է մէկ ժամով երկարաձգել քուէարկութեան պայմանաժամը: Ներքին նախարարութեան համաձայն մասնակցութեան համեմատութիւնը 70% եղած է: ԱՄՆ չատ գոհ էին կացութենէն եւ օրը «պատմական» որակած են: Սիւննիներն ալ քուէատուփ փութացած են, մինչ անցեալին, քուէարկութիւնները պօյքոթի ենթարկած էին: Արդիւնքները ծանօթ պիտի ըլլան 2 չաբաթէն:

ՃԵՊՐԱՆ ԹՈՒՆԻՒԻ յուշարկաւորութեան առեն ալ, Դեկտ· 14, հազարաւոր յուշարկաւորներ չէն վարանած Սուլիման ամբաստանելու: Բարձրախօսներով, ամէն կողմ, կրկնուած է Թունիսի խօսքերը արտասանուած գալնան Նահատակներու հրապարակը, երբ կ'ըսէր՝ «Կ'երդնունք ամենազօր Աստուծոյ առջեւ միացեալ մնալ, մահմեդական թէ քրիստոնեայ մինչեւ վերջ պաշտպանելու համար Լիբանանը: Կեցցե՛ն լիբանանցիները, կեցցե՛ Լիբանանը...»: Ընդհանուր զործադուլը յարգուած էր Պէյրութ եւ բոլոր այլ քաղաքներու մէջ, հետեւելով «Մարտ 14ի համախմբումին» կազմուած քաղաքական կուսակցութիւններէ եւ անձնաւորութիւններէ, որոնք նախկին ընդդիմութիւնը կը ներկայացնեն, ներկայիս մեծամասնութիւն Մորհրդարանը: Ս· Գէորգ մայր տաճարի նեղլը թէ դուրսը ժողովուրդը չէ կրցած զսպել իր արցունքները եւ ծափահարած են նահատակ Թունէնի հայրը՝ Ղասան Թունէնի, դիւանապետ եւ երիցադոյնը լիբանանցի լրագրողներու:

Յուշարկաւորները յուզուած են նաեւ Թունէնի աղջկան դամբանականէն (ինք ալ լրագրող), որ յանձնառու եղած է հօր պաշտպանած ազատութիւններու ջահը կրելու: Բայց, նաեւ բացագանչած է՝ «Մահ Սուրիոյ, դո՛ւրս Սուրիա»: Ժողովուրդը նաեւ պահանջած է նախագահ Լահուտի հրաժարականը: Միւս կողմէ, ապահովութեան խորհուրդը 6 ամիսով երկարաձգեց Հարիրիի սպանութեան քննիչ յանձնախումբին ժամանակաշրջանը, որ վերջ կը գտնէր Դեկտեմբերին: Թելադրեց նաեւ որ այլ մահափորձերով ալ զբաղին:

ՊՈԼՍՈՑ քաղաքապետական խորհուրդը որոշած է «Սէր» վերամկրտել Հայոց պատրիարքարանին փողոցը որ նախապէս կը կոչուէր «Շարափնէլ» (բնկօրայերէն ոսմր): Փոփոխութիւնը մեկնած էր այն հաստատումէն թէ փողոցին նախկին անունը պատերազմի, զէնքի, զինանոցի դաղափարներ կ'արթնցնէ մտքերու մէջ:

ՁԱՅԻ բոլոր հոսանքները միացած էին Դեկտ· 15ին, Միւթիւալիթէի սրահը, պահանջելու համար 2005 Փետրուար 4ի օրէնքին ջնջումը: Համախմբումը բաւական տարօրինակ բնոյթ ունէր, քանի իրարու քով բերած էր ընկերվարականները, Քրիվինը, Արլէթ Լակիյէն, Կանաչները, Համայնավարները: Պարզուած պատկերը բաւական անսովոր էր:

ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ ԹԱՂՔԱՐԵՐՈՒՆ ԿՈՏՈՐԱԾԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

ԱՐԱՄ Ա·Ի ԴԻՄՈՒՄԸ

Նախիջեւանի հայկական հետքերը հիմնովին ջնջելու ադրբեջանական քաղաքականութիւնը նոր բարբարոսութեամբ կը չարունակուի: Իրանի հայաստանեան դեսպանատունը ահազանգ ստացած է որ ադրբեջանցի պինուորներ ներխուժելով Արաքսի ափի Հին Ջուղայի գերեզմանատունը, բահերով, հակայական մուրճերով կը քանդեն, կը փչրեն քանի մը տարի առաջուան իրենց վայրագութենէն փրկուած խաչքարեր· ապա կտորուանքը կը լեցնեն Արաքսի մէջ:

Դեսպանատան հետ առաջին հակազդողներէն եղած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Ա· Րամ Ա· Կաթողիկոսը· ան Դեկտ· 15 թուակիր նամակով մը դիմած է ԻՒՆԷՍԿՕ-ի նախագահին, որպէսզի անյապաղ միջամտեն, վերջ տալու համար կատարուած սրբապղծութեան:

Արամ Ա· գրած է·

«Յարգելի Պ· Նախագահ,

Երէկ առաւօտ, Իրանի Իսլամական Հանրապետութեան մէջ Թեհրանի, Սպահանի եւ Թաւրիզի հայ համայնքներուն ծառայող մեր երեք Առաջնորդներէն խոր ցնցումով ու ընդվզումով իմացանք, որ Իրանը եւ Նախիջեւանը իրարմէ բաժնող Արաքս գետի Նախիջեւանի ափին գըտնուող, Հին Ջուղայի պատմական հայկ· գերեզմանները ու խաչքարերը սկսած են ֆանդուիլ: Եւ ականատեսներու յստակ վկայութիւններուն ու մեր տրամադրութեան տակ գտնուղ նկարներուն համաձայն, հայ ժողովուրդի դարաւոր արուեստը արտայայտող խաչքարերը փշրըւելով սկսած են նետուիլ Արաքս գետի ջուրերուն մէջ: Այս լուրը մեզ խորապէս ցնցեց:

Ինչպէ՞ս կարելի է լուռ մնալ, մշակութային, հնագիտական ու կրօնական արժէք ներկայացնող պատմական կոթողներու այս ջարդին նկատմամբ: Արդարեւ, մի քանի տարիներ առաջ, նոյն վայրին մէջ դարձեալ կատարուեցաւ նմանօրինակ փորձեր: Ինչպէս նաեւ կիպրոսի մէջ Թուրքիոյ կողմէ գրաւեալ հողերուն վրայ գտնուղ Ս· Մակարայ պատմական հայ վանքը եւս ճաշարանի վերածուեցաւ: Մենք նախապէս տեղեակ պահած էինք Ձեր կազմակերպութիւնը այս գծով: Սակայն, դժբախտաբար, Ձեր կազմակերպութիւնը ազդու միջոցներու չդիմեց կանխելու համար նման ծրագրեալ փորձերը, որոնց նպատակն է հայ ժողովուրդի դարաւոր կոթողները, այս շրջաններէն ներս վկայող մշակութային ու կրօնական ներկայութիւնը փճացնել: Նմանը փորձեր անընդունելի են միջազգային օրէնքներու, Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան ու Ձեր կազմակերպութեան կողմէ ընդունուած օրէնքներու, ինչպէս նաեւ

ԼԻԹՈՒԱՆԻԱ ՃԱՆՉՑԱԾ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Լիթուանիոյ խորհրդարանը 48 թիւր, 3 ձեռնպահ եւ 0 դէմ քուէով Դեկտեմբեր 15ին պաշտօնապէս ճանչցած է Ցեղասպանութիւնը: Ճանաչումը արդիւնք է տեղական փոքր դաղութին քանի մը դէմքերուն վերջին տարիներու կանոնաւոր աշխատանքին: Հաւանական կը նկատուի որ որոշումը արձագանգ դտնէ պալթեան միւս երկու հանրապետութիւններուն մօտ:

Ինչպէս տեղեկացանք Լիթուանիոյ հայ համայնքին մէկ պատասխանատուէն, Վիլնիւսի քրքական դեսպանատունը առաւելագոյն ջանքը գործադրած է արգիլելու համար հարցին օրակարգի գալուն: Պատճառաբանութիւններէն գլխաւորը այն եղած է որ գոնէ գալ տարուան ձգուի քուէարկութիւնը, քանի որ Հայաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ հարցերը կարգադրելու աշխատանք կը տարուի, եւլն·: Քուէարկութեան անցնելէ առաջ երեսփոխան մը առաջարկած է հարցը ձգել Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնախումբին քննարկումին, բայց մերժուած է:

Լիթուանիոյ ընդդիմադիր ճակատին պատրաստած բանաձեւին ճանաչումի յանգումը նախկին խորհրդային չրջանակին մէջ Ռուսաստանէն եաք առաջին երկիրը կ'ընէ Լիթուանիան որ կը ճանչնայ Ցեղասպանութիւնը:

Ընդունուած բանաձեւով կ'ըսուի·- "Լիթուանիոյ Հանրապետութեան Սէյմը (Մորհրդարան) կը ճանչնայ 1915ին Օսմանեան կայսրութեան գործած ցեղասպանութիւնը եւ կոչ կ'ուղղէ Թուրքիոյ որ իւիք ալ ընդունի պատմական ըոյն իրողութիւնը":

Լիթուանիոյ հայ համայնքին թիւը 1500ի չուրջ է· մէկ երրորդը կ'ապրի մայրաքաղաք Վիլնիւսի մէջ:

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՆՈՐ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ ԲԱՑԱՏՐԵԼԻ՞ Է

Ղարաբաղեան հակամարտութեան կարգաւորումի թանակցութիւններուն, առաջարկներուն մէջ մնայուն ազդակի վերածուած է «հանրաքուէ»ի մը հեռանկարը: Անոր առաջին կողմնակիցն էր Բաքուն, յետոյ այնպէս կը թուի որ մինորդ կազմակերպութիւններ, անձնաւորութիւններ ալ իւրացուցած են գաղափարը: Բաւական տարօրինակ է որ բառը, ոչ անշուշտ նոյն յաճախականութեամբ, տեղ կը գտնէ հայ պատասխանատուներու արտայայտութիւններուն մէջ ալ:

Հետաքրքրական է դիտնալ թէ «հանրաքուէ» ըսուածէն նո՞յն բանը կը հասկըննան կողմերը: Բաքուն որոշ է որ ժողովրդավարական դիմակով այդ բառին մէջ կը տեսնէ ի՛ր ուզած լուծումին յանգելու միջոց մը: Արդէն միշտ կը չեշտուի որ հանրաքուէն պէտք է կատարուի բոլոր գաղթականներուն Ղարաբաղի իրենց բնակավայրերը վերադարձէն ետք: Այսինքն, անոր մասնակցին ներկայիս ադրբեջանաբնակ ղարաբաղցիները, ինչո՛ւ ոչ, նաեւ ամբողջ Ադրբեջանը, իբրեւ թէ որպէսզի ան միջազգային իրաւագիտական տրամադրութիւններուն հաշտ ըլլայ:

Միջազգային միջնորդները հաւանօրէն հեռանկարին մէջ առ այժմ միայն «հեռու»ն նշմարելով, շատ ալ տրամադիր չեն յոգնելու եւ հանրաքուէին սահմանը, միջուկը, տարողութիւնը որոշելու, զանազանելու մէկ եւ միւս տարբերակները: Կը բաւէ որ մէկ հանդիպումին յայտորդ ուրիշ մը, արեւելեան, արեւմտեան, հիւսիսային, հարաւային ոստանի մը հանգստաւէտ պայմաններուն մէջ:

Ներկայի այս իրողութիւնը ամբողջովին մոռցած է, կամ մոռնալ ուզած թէ հանրաքուէ մը Ղարաբաղը կազմակերպած է արդէն եւ թէ ան ամբողջովին յաղթիր է օրէնքին տրամադրութեան: Խօսիլ նոր հանրաքուէի մասին, կը նշանակէ անելը եւ հետեւաբար ջանքերու անզօրութիւնը խոստովանելու քաջութեան պակասը:

Այդ հանրաքուէն տեղի ունեցաւ 1991 Դեկտեմբեր 10ին մինչ ադրբեջանական կրակը կը թափէր Ղարաբաղցիներուն գլխուն: Ինչպէս կը յիշեցնէ «Արմէնիա Նաու»ի թղթակից Արիս Ղազինեան, նոյնիսկ տասը հոգի սպանուեցաւ քուէարկութեան ճամբուն վրայ: Բայց էականը այն էր որ մօտ հարիւր տոկոսով ժողովուրդը թեր քուէարկեց երեք ամսուան անկախ ու դերիշխան իր հանրապետութեան:

Այսօր այդ պատմական դրուագը անտեսելու, մոռացումի մատնելու կեցուածքները «միջազգային ցինիզմ եւ ապատակ՝ բոլոր իրաւական դրոյթներին» կը նկատէ քաղաքական վերլուծաբան, ընկերաբան Ալ. Մանասեան որուն մեկնաբանութիւնը մէջբերած է Ս. Ղազինեան: Ան յիշելէ ետք միջազգային միջնորդներու, դէսերու հանրաքուէի հեռանկարի մը առընչուած խօսքերէն մասեր, կանգ կ'առնէ Ադրբեջանի նախկին նախագահ Հ. Ալիեւի խորհրդական Վ. Գուլուզատէի արտայայտութեան վրայ. այս վերջինը կը նկատէ որ Ղարաբաղի կարգավիճակի հարցը անմիջական կերպով կապուած է Ադրբեջանի ահաճանգրութեան ուր երկիրը ահաճանուած է «մխացեալ»: Իսկ որեւէ փոփոխութիւն այդ վիճակէն, կ'ենթադրէ ահաճանգրութեան մէջ փոփոխութիւն, ինչ որ ինչպէս որեւէ երկրի պարագային, համաժողովրդական քուէարկութեան հարց է:

Ալ. Մանասեան ամենայն յստակութեամբ կը բանայ Գուլուզատէի խորամանկութեան ծալքերը. Ադրբեջանի անկախութեան ահաճանգրական որոշումին պահուն (1991 Հոկտ. 18) Լեռնային Ղարաբաղի հանրապետութիւնը արդէն գոյութիւն ունէր, հռչակուած ըլլալով մէկուկէս ամիս առաջ, Սեպտ. 2ին: Իսկ այդ քայլը որոշուած էր 1990 Ապրիլին, յարգելով նշուած չրջանին ի զօրու խորհրդային օրէնքը: Օրէնք որ կը վերաբերէր «Խորհրդային միութեան կազմին խորհրդային միութենական հանրապետութեան դուրս դալուն առընչուած հարցերու կարգաւորումին»:

Այդ օրէնքը կ'ըսէ. «Միութենական հանրապետութիւններուն պարագային ոչոնց կազմին մէջ կան ինքնավար հանրապետութիւններ, ինքնավար մարզեր եւ ինքնավար չրջաններ, ամէն մէկուն համար առանձին հանրաքուէ կը կազմակերպուի: Ինքնավար հանրապետութիւններուն եւ ինքնավար միաւորներու ժողովուրդները տէր են Խորհրդային միութեան մէջ մնացող, կամ անոր կազմէն դուրս ելլող միութենական հանրապետութեան մէջ մնալ որոշելու իրաւունքին»:

Արդ, Ադրբեջան, ինքը, իր անկախութիւնը հռչակած է նշուած օրէնքին տըրամադրութեան հիմնուելով, բայց փաստօրէն փորձած է նոյն ճամբան փակել Ղարաբաղի ինքնավար մարզին առջեւ, ինչպէս կը մատնանչէ Մանասեան: Կայ աւելին. Ադրբեջան անկախութիւն հռչակելով պաշտօնապէս մերժած, հրաժարած է Խորհրդային ժառանգութենէն. այդ պարագային, այլեւս իրաւունք ալ չի կրնար պնդել Ղարաբաղի ու Նախիջեւանի վրայ, քանի որ երկուքն ալ իրենց դերիշխանութեան տակ գտնուած են միայն խորհրդային օրով: Այլ խօսքով՝ ոչ Լեռնային Ղարաբաղը, ո՛չ Նախիջեւանը մաս չեն կազմած նախքան խորհրդային անկախ Ադրբեջանին: Այս վերջինը զանոնք որպէս նուէր ստացած է խորհրդային առաջին օրերու ղեկավարներէն, մարտավարական, նաեւ հակահայ հեռանկարներու թելադրանքով: Այնպէս որ երբ այդ համակարգէն կը բաժնուի, որեւէ տրամաբանական պատճառաբանութիւն չի գոյներ իրեն չպատկանածն ալ հետը տանելու:

Մանաւանդ որ Ադրբեջանի անկախութեան ահաճանգրական արձանագրութեան մէջ նշուած է. «Ադրբեջանի հանրապետութիւնը ժառանգորդն է 1918 Մայիս 28էն մինչեւ 1920 Ապրիլ 28 գոյութիւն ունեցած Ադրբեջանի հանրապետութեան»: Պարզ չէ՞ որ երբ Բաքու իր երկու անկախութիւնները անմիջական յաջորդ կը նկատէ, խորհրդային միջանկեալ շրջանը մէկդի ձգելով, չի կրնար իրաւունք պահանջել այդ միջանկեալով սահմանուած բաներէ:

Ա. Ղազինեանի դրուագին կայ պատմական հետաքրքրական տեղեկութիւն մը. «Ի տարբերութիւն Հայաստանի առաջին հանրապետութեան, Ադրբեջանը այդպէս էլ չի ճանաչուել Ազգերի վիկայի կողմից եւ չի դարձել միջազգային իրաւունքի առարկայ, սահմանների անորոշութեան եւ զաւթողական քաղաքականութեան պատճառով»: Այսպէս պատճառաբանած է անդամութեան դիմումին մերժումը, Ազգերու լիկան:

Այս տեսանկիւնէն նոյնիսկ աւելորդ, անտեղի կը թուի ղարաբաղեան պատերազմը: Ինչո՞ւ երկու կողմէն այնքան զոհեր, որբեր, այրիներ ըլլային, մէկդի ձգելով՝ քանդումները, գաղթերը, ծանրածանր ապրումները: Ինչո՞ւ, եթէ ինչպէս կը բարբառին, կը պատգամեն միջազգային դէսեր, միջնորդներ այսօր, ամէն բան պէտք է յարիր ըլլայ օրէնքի տառին...: Մէկը կը թելադրէ յաղթականի-պարտեալի դիրքերը մոռնալ, ի սէր հաւասարութեան. ուրիշ մը կը յորդորէ որ Հայերը մէկդի դնեն յաղթականի կեցուածքը, Ադրբեջանցիներն ալ լքեն պարտութեան բարդոյթը: Մարդ մղտոմը կ'ունենայ հարց տալու թէ օրէնքին ու հաւասարութեան, արդարութեան այս ախոյեանները ո՞ւր էին, չըսե՛նք 70 տարի, բայց այն օրերուն երբ Ստեփանակերտը օրէնքին յարգանքով ձեռնարկեց վերջակէտ դնելու իրեն պարտադրուած դերութեան: Միջնորդութիւն - խրատական-պատգամ եռանկիւնը միայն կը բանի արիւնահեղութենէն, մահերէ, տաժանքներէ ե՞տք:

Այսուհանդերձ, ամէնէն անհասկնալին ու անմարսելին է նոր հանրաքուէի մը առանց «ինչո՛ւ»ն հարց տալու համակերպած երեւցող հայ ղեկավարներու ընթացքը:

Ա. ԹՈՓՈՃԵԱՆ

ԳԻՏԷԻՆՔ ԵՒ ԳԻՏԷԻՆ

Ճաճախ կը խօսուի Թուրքիոյ մէջ հայկական եկեղեցիներու աւերման կամ մըզկիթի վերածման մասին: Կարծէք երեւոյթը նորութիւն ըլլար: Նոյնիսկ ի պաշտօնէ թրքասէրները գիտէին եւ մենք ալ գիտէինք: 1974 Դեկտեմբերին, ՀԱՅԱՍՏԱՆ ամսագրին մէջ, Ֆրանսերէն յօդուածով մը ,անդրադարձած էի այս մշակութասպանութեան, ոչ թէ բանավէճի համար, փաստարկներ հնարելով: 1971ին, Թրքական Ուսումնասիրութեանց կաճառէն Ժ.Փ. Ռու, յատնի հրատարակչատուն մը լոյս ընծայած էր գիրք մը, անունն էր ԹՈՒՐՔԻԱ(*):

Ահաւոր բաներ ըսած էր: Ոչ միայն Հայերը, նաեւ Ցոյները, որոնք Թուրքիոյ նկատմամբ խեղճացածի քաղաքականութիւն կը վարեն, լաւ կ'ընեն եթէ գտնեն եւ կարդան այս գիրքը: Թուրքիան եւ Թուրքերը գովերգելու համար, Ժ.Փ. Ռու անոնց կը հակադրէ Ցոյները. «Ցամենայն դէպս, 1830ի Ցոյները, Բիւզանդիոնի եւ Կէս հազարամեակի ճորտացումով այլասերած, Փերիքլէսի եւ Սոփոկլէսի Ցոյները չեն, չեն նաեւ մեր պատմութեան դասագրքերու եւ մարդկայնութեան - հիւմանիզմի - Ցոյները» (էջ 8–9): Հարց կուտայի այդ օրերուն, որ Թուրքերը կիպրոս ներխուժելէ առաջ կարդացած էին այս գիրքը, որպէսզի ճշմեն Բիւզանդիոնի կոդմէ այլասերածները:

Այս Ֆրանսացի գիտնականը գիտէ ճըշմարտութիւնները: Կը խօսի. «Այս ներածական է Թուրքիոյ՝ առանց Թուրքերու: Քանի որ մենք, ահաւասիկ, առաջին քայլերէն իսկ, դէմ յանդիման կը գտնըւինք տուեալներու, որոնք այնքան կը բարդացնեն Թուրքիոյ ուսումնասիրութիւնը: Իր հողին խորապէս կապուած այս ժողովուրդը, այսօր կրօտ կերպով հայրենասէր է, ստիպուած է ընդունելու որ իր պատմութեան մեծ մասը թաւալած է իր այժմու երկրէն դուրս, որ իր երկրի պատմութեան մեծ մասը իրմէ դուրս թաւալած է: Հողի եւ մարդոց հանդիպումը դեռ երէկ էր, Ժ.Ա. դարու վերջաւորութենէն՝ Անատոլուի համար, քանի որ 1071ին հոն մուտք գործեցին, Ժե դարու կիսուն՝ Կոստանդնուպոլսոյ պարագային, քանի որ 1453ին տէր դարձան անոր, նոր ժամանակներու սկիզբը» (էջ 13):

Թուրքիան առանց Թուրքերու... Խիստ դեղեցիկ եւ խիտ տարազ մը:

Բայց նաեւ այս ժողովուրդը խորապէս կապուած իր հողին: Ոչ ոք հարց կու տայ թէ այդ ժողովուրդը ինչպէ՞ս իւրացուցած է այդ հողը եւ ձեռք բերած զայն չահագործելու իրաւունքը: Ժ.-Փ. Ռու եւ ուրիշներ, իրմէ առաջ եւ իրմէ վերջ, բաներնիչ կու տան բիւրա ուժին: Ցամառօրէն պէտք է կրկնել հարցումը. իրաւունքը կը հիմնուի ո՞ւժի վրայ: Բիւրա ուժով իրականացած իւրացումը, անհատներու եւ ժողովուրդներու միջեւ, աւազակութենէ տարբեր անուն ունի՞:

Այս պիտնականը հետաքրքրական խոսքեր ունի. «Գիտենք որ բոլոր բնակիչները չհեռացուեցան: Ոմանք, անոնցմէ որոնք մնացին, ճուման դիմադրեցին: Ասոնք նախահայրերն են այն Հայերուն, որոնք Ի. դարու սկիզբը պիտի գաղթէին» – էջ 15: Ինչ որ Թուրքերը չէին յաջողած ընել, մարդոց գիտակցութենէն ջնջել ծրագրուած բնաջնջումը ժողովուրդի մը՝ որ Թրքական ներխուժումէն առաջ բնիկ տէրն էր ներկայ Թուրքիոյ մէկ մասին, պատմաբանը կը խեղաթիւրէ, կը նենգափոխէ: Ինչպէ՞ս կը պատահի որ երկու միլիոն մարդիկ յանկարծ կ'որոշեն, Ի. դարու սկիզբը, միասնաբար գաղթել, հեռանալ իրենց բնիկ աշխարհէն: Բախտ փնտռե՛լու, այդպէս, համախումբ:

Մարդկային իրաւանց պաշտպանները ապահովաբար չեն կարդացած այս գիրքը, ապա թէ ոչ բուռն կերպով ընդվզած պիտի ըլլային: Կ'ըսուի. «Ճիշդ է, մեծ թիւ կը կազմեն եկեղեցիները որոնք մըզկիթի վերածուած են: Անոնցմէ զանոնք չեն քանդեր: Բազմաթիւ են խորական միջոցները քրիստոնեաներու դէմ: Անոնցմէ զանոնք չեն վտարեր» – էջ 42: Քանի մը անգամ հարկ է կարդալ, այս վերաբերումը լաւ արժանապէս ողակելու համար: Ճիշդ մը, եւ Թուրքերը սրբանկարի կը վերածենք...

Հակառակ տիրող կարծիքին, Ժ.-Փ. Ռու չքմեղանք կը փնտռէ նոյնիսկ Աբդիւլ Համիտի համար: Պահ մը կանգ պէտք է առնել եւ հարցնել թէ այս գիտնականը պատմաբա՞ն է թէ մեղսակից: Կ'ըսէ. «Աբդիւլ Համիտ, այս կրօնասէր իշխանը, անբասիր բարքով, աղանդներու եւ տեսութեր բարեկամ, Մեծ ԱՐԻՒՆԱՀԵՂը, լաւ Անատոլ Ֆրանսի չար բառախաղին (բառախաղ՝ զոր կարելի չէ հասկնալ առանց յիշելու Ֆրանսերէնը՝ Le Grand Saigneur... որ կը հնչուի Seingeur պէս, որ կը նշանակէ իշխան), որ կ'ապրի ահի մէջ եւ ահ կը տարածէ... որ Քիւրտերը կը մղէ Հայոց Ցեղասպանութեան» – էջ 83: Այս գովերգուած անբասիր իշխանը դաւուած է չատերու կողմէ: Ցիշենք համառօտ ցանկ մը. Abdul Hamid intime - Dorys G., Paris, 1907; Abdul Hamid II et les Puissances - Briffaut V., Bruxelles, 1897, Soc. Belge de Librairie; Abdul Hamid. Sa vie politique et intime, 33 ans de tyrannie - Rizas G., Constantinople, 1909; Abdul Hamid, le Sultan Rouge - Roy Gilles, 1936, Payot; Abdul Hamid, the Shadow of God - Wittlin Alma, London, 1940; The Sultan and His Subjects - Davey Richard, New York, 1896; Le Sultan. La tragédie d'Abdul Hamid - Haslip J., Paris, 1960, Hachette...

Ուրեմն մղել ցեղասպանութիւն գործելու, ահ ու սարսափ տարածել, չատկանիշներն են անբասիր բարքի... Մարդկային իրաւանց չատարարութեան երկրի կառաւղ գիտնականը եթէ այսպէս ըսէ, կրնա՞ք երեւակայել թէ ինչե՛ր կրնան ներելի ըլլալ:

«Հայերու չարդերը (1894 – 1897) գործած են խորհրդանիշ տեսակ մը բարբարոսութեան, կ'ըսեն. 250·000 զոհեր: Ահա ամէնէն սեւ պատառներէն մին ներկայացնելու համար Օսմանցինները, նոյնիսկ եթէ եւրոպական տէրութիւններու սպրանքները մատամբ կը բացատրեն ոճիրը... Մինչդեռ բնաջնջման ոչ մէկ համակարգուած քաղաքականութիւն կայ» – էջ 83: Աւելին. հեղինակը կը չարունակէ. «Սեւրի (1920) գայթակղալի դաշնագիրը որ պաշտօնապէս հաստատեց կայսրութեան անդամահատումը» – էջ 87: Դաչնագիրը, որ դժբախտաբար չգործադրուեցաւ Հայոց պարագային:

Այս «անտեղեակ» պատմաբանը կը զարմանայ. «Զեմ գիտեր թէ ինչո՞ւ այնքան աչքոյժով կը քանդեն այս մեծ եւ հին քարաշէն բնակարաններն: Անոնք հայկական էին Կեսարիա, Սեբաստիա: Այդ բաւարար պատճա՞ռ է» – էջ 154: Ինք պէտք է ըսէ, բաւարար պատճա՞ռ է: Ինչպէ՞ս արդարացնել այդ տուներու բնակիչներու ջարդը եւ հայրենահանումը:

Ինչպէ՞ս բացատրել գայթակղութիւնը. Սեւրի դաչնագրո՞վ: Անկէ առաջ գործուած ոճիրո՞վ: Զանազան մեղսակցութիւններո՞վ, երէկ եւ այսօր: Ոճիրի անպատժելիութեա՞մբ:

Գիտէին ոճիրը, Գիտեն: Բայց կը չարունակուին արդարացնելու ճիգերը եւ կամ պարզապէս այդ կ'ուզեն արձանագրել պատմութեան չահ–վնասի տոմարին մէջ:

Ոճիր՝ որ միայն ջարդով կամ ցեղասպանութեամբ չի սահմանուիր: Ցոռեզոյնը որ գործուած է, չեն յիշեր, յաճախ՝ չենք յիշեցներ: Պատմաբանը կ'ըսէ թէ Ի. դարու սկիզբը այդ Հայերը գաղթեցին: Մինչէ՞ խաղաղութեան չատագովներու, մարդկային իրաւանց պաշտպաններու եւ համաչխարհայնացման առաքեալներու չրթնեռը կ'այրին, եթէ ըսեն՝ ՀԱՅՐԵՆԱՀԱՆՈՒՄ, եւ անկէ հետեւցնեն օրէնք եւ իրաւունք:

ՑԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

---

* TURQUIE, J.-P. Roux, Editions du Seuil, 1971.

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀԱՅ ՄԱՄԱՒԼԸ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

(ՄԱՏԵՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱԿ)

Եգիպտոս հնագոյն հայկական գաղութներէն մէկն է, ուր զարգացած է մշակոյթը, ուր հիմնադրուած են մեր մշակոյթային եւ ընկերային միութիւններէն շատերը: Այսօր եգիպտահայ գաղութը իր «մանրանկար» ներկայութեամբ, կը շարունակէ գոյատեւել, «քիչ ենք, բայց հայ ենք» սեւեռեան հաւատաւոր բանաձեւումով:

Եգիպտահայ գաղութը այսօր մեզի կը ներկայանայ իր 140 տարիներու մամուլի վաստակով (1865 – 2005), նկատառելի պատկերով մը, զոր մեզի կը ներկայացնէ այսօր Եգիպտոսի մայր գաղութի զաւակ Տօքթ. Սուրէն Պայլրամեան, իր ծաւալուն մատենագիտական աշխատասիրութեամբ, «Հայ մամուլը Եգիպտոսի մէջ» տիտղոսագլուխով: 20 տարիներու վրայ երկարած աշխատանքի մը արդիւնքն է 395 ծաւալուն էջերէ բաղկացած հատորը, որուն պատրաստութեան ոգինական եւ յարատեւ աշխատանքին մասին տեղեկութիւններ կու տայ յարգելի բժիշկը իրեն յառաջաբան, նաեւ՝ չնորհակալիք այն բոլոր մատենադարաններու եւ գրադարաններու վարիչներուն, պատասխանատուներուն, Երեւանէն մինչեւ Վիէննա, Աթենքէն եւ այլ կարեւոր գրադարաններու, անհատներու, որոնց բարեացակամ օժանդակութեամբ կարելի եղած է աւարտին հասցնել այս «Ցուցարձանը»:

165 անուն թերթ, օրաթերթ, երկօրեայ, շաբաթաթերթ, ամսաթերթ, պարբերաթերթ, տեղեկատուական բնոյթի պրակներ լոյս տեսած են Եղիպտոսի մէջ: Ոմանք հազիւ քանի մը թիւ, քանի մը ամիս տեւած են: «Ցուսաբեր»ը (որ ըստ ոմանց տարիներուն կոչուած է «Լուսաբեր»), ապա «Ցուսաբեր» երկօրեան լոյս տեսած է Գահիրէ, 1915ին, օրաթերթի վերածուած է 1926ին:

«Արեւ» երկօրեան լոյս տեսած է Ալեքսանդրիա, 1915ին: Օրաթերթի վերածուած է 1922ին, Ալեքսանդրիա:

Համեմատաբար երկարակեաց կը նկատուի «Զահակիր»ը: Տպուած է Գահիրէ, երկշաբաթաթերթի բնոյթով, 1948ին, 1963–1989 վերածուած է շաբաթաթերթի, 1989ին կրկին՝ երկշաբաթաթերթի:

Հատորին առաջին էջերուն վրայ զետեղուած են համառօտագրութիւններ՝ դիւրացնելու համար ընթերցումը կարդ մը ծանօթագրուած բանաձեւերու կամ տիտղոսներու: Հատորին տպագրութիւնը հոգացուած է Գահիրէի Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան «Սաթենիկ Ճ. Զաքըր» հիմնադրամին միջոցներով:

165 թերթերու առաջին էջերու լուսանկարներ - պատճէնները տպուած են յարակից ծանօթագրութիւններով: Թերթին տպուած վայրը, թուականը, խմբագիրը, թերթին գինը, տեւողութիւնը: Առաջին թերթը կոչուած է «Աբմաւենի», լրագիր կիսամեայ, քաղաքական, ազգային, բանասիրական, տպուած է Գահիրէ, 1865ին. տպուած է միայն չորս թիւ, խմբագիր՝ Աբրահամ Մուրատեան, արտօնատէր՝ Յովսէփ Էֆ. Մանուկեան:

Հատորին լոյս ընծայմամբ տիւթով մեծարանքի հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է ի պատիւ Տօքթ. Սուրէն Պայրամեանի, «Ցուսաբեր» ակումբի սրահին մէջ, նախաճեռնութեամբ եւ կազմակերպութեամբ «Ցուսաբեր» զոյգ ակումբներուն, 29 Սեպտեմբեր 2005ի երեկոյեան: Գինեձօնին ներկայ կ'ըլլան գաղութի ազգային եւ մշակութային մարմիններու ներկայացուցիչները, մտաւորական բժիշկ հեղինակը յարգող հասարակութիւն մը: Տեղին է նշել, որ եգիպտահայ գաղութին մէջ 40 տարիներէ ի վեր նուիրեալ եւ հետեւողական աշխատանք կը կատարէ Տօքթ. Ս. Պայրամեան, ազգային, կրթական, մշակութային մարզերու մէջ՝ վարելով պատասխանատու պաշտօններ ազգային կեանքին առընչուած մարմիններու եւ կազմակերպութիւններու մէջ՝ իրրեւ ներկայացուցչական դէմք:

Վարձքը կատար բժիշկ Սուրէն Պայրամեանին, որ ամէն առիթներով կը խանդավառէ երբեմնի մեծաթիւ, համբաւաւոր, բայց այժմ նօսրացած փոքրաթիւ եգիպտահայ գաղութը:

ՇԱՀԱՆԴՈՒԽՏ

«Ազդակ»

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ

Քսանամեայ գործունէութեան
Վենետիկի համալսարանի
Հայագիտական ամպիոնի Հայ լեզուի
եւ մշակոյթի ամառնային խտացեալ
դասընթացքին 1986 – 2005

Վենետիկ, 2005

***

ԿԱՐԿԵՄԻՇ

ՊԵՏՐՈՍ ՀԱՃԵԱՆ

Պուէնոս-Այրէս, Արժանթին, 2005

ՈՂՋՈՅՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի 80ԱՄԵԱԿԻՆ

Սիրելի Արփիկ,

«Ցառաջ»ի 80ամեակ - Եւ մենք յապաղումով կը գրենք չնորհաւորելու համար այս մեծ ու արդար անունը, մաղթելով երկար կեանք եւ նոր նուաճումներ:

Ան 1925էն ի վեր կը չաղկապէ, կը խմորէ ֆրանսահայ գաղութը:

«Ցառաջ»ը միշտ ներկայ եւ նեցուկ եղած է, 1928էն սկսեալ վերակազմեալ Ազեմտեան Եւրոպայի Հայ Կարմիր Խաչին, ապա՝ 1932էն ի վեր ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին:

Շարք մը մտաւորականներու կողքին Տիրուհի Միսաքեանն ալ երկար տարիներ իբրեւ առենապետուհի վարած է մեր միութիւնը:

Բ. Աչխարհամարտէն ետք Շաւարշ Միսաքեան հիմնած է Նոր Սերունդը, Հայ Դատը, իր համոզուած աշխատանքին արդիւնք նաեւ՝ Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը:

«Ցառաջ»ը եղած է դպրոց, վկայ իր տաներուն նամակները Շաւարշի մահէն ետք: Եւ ահա Դուք, այսօր, գրեթէ 50 տարիէ ի վեր կը չարունակէք - եւ ինչ ղժուարութիւններով - այս վեհ գործը, որ Սփիւռքը կը լուսաւորէ եւ շատ մը մտաւորականներու ապաւէնն է:

Մեր սրտագին մաղթանքները հայ մշակութային բոլոր ձեռնարկութիւններուն, ինչպէս՝ եւ Մեծ «Ցառաջ»ին:

Ի դիմաց՝ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի
Շրջանային Վարչութեան
Ատենապետուհի՝
ԱԼԻՍ ՀԱՃԻՄԵԱՆ

Փարիզ, 10 Դեկտեմբեր 2005

Յ.Գ. Այս առիթով ընդունեցէք 1000 Եւրոյի նուէր «Ցառաջին»:

ԻՐԱՆԻ ԱՔՈՄԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ԱՄՆ-Ը

Իսրայէլի մասին իր նախազահին ցնցող արտայայտութիւններէն զատ, Իրան միջազգային հանրային կարծիքին ուշադրութիւնը գրաւած է աթոմական ուժանիւթի իր գաղտնապահութեամբ: Ծանօթ է որ այդ մարզի ծրագիրներէն, աչխատանքէն հրաժարելու ԱՄՆ-ու հրահանգը ոչ մէկ արձագանգ գտաւ հոն. երբեմն մըն մինչեւ իսկ Ուաչինկթընի համար Իրաքէն ետք ամերիկեան «ժողովրդավարացումի» քաղաքականութեան թիրախի վերածեց երկիրը: Տարուած գործունէութեան մէջ յատկապէս կը վախցնէ իւրանիում-ի հարստացման հոլովոյթը որ ուղղակի կապուած կը նկատուի աթոմական զէնք պատրաստելու կարելիութեան:

Վերջերս փրկութեան ճար մը գտնուած ըլլալ կը թուի, Աթոմական ուժանիւթի միջազգային գործակալութեան կողմէ: Այդ գործակալութիւնը կ'առաջարկէ նոր առիթ մը տալ Իրանի, ամբողջ յոյսը դնելով ռուսական ծրագրի մը վրայ: Ռուսաստան առաջարկած է որ իւրանիումի հարստացման գործը կատարուի Իրանէն դուրս. այլ խօսքով՝ Ռուսաստանի ռուսական կամ ռուսեւիրանեան մէկ գործատան մէջ: Եթէ յաջողի, այլեւս ոչ մէկ վտանգ կը մնայ Իրանի աթոմական զէնք չունենալուն:

Պէտք է ըսել որ Ռուսաստան ալ իր կարգին չահ կը հետապնդէ, ծրագրուած աչխատանքին մէջ: Եթէ առաջարկը ընդունուի, Մոսկուա թէ՛ Իրանի հետ առեւտրական եւ տնտեսական սերտ կապերը պիտի պահէ, թէ՛ իր արեւմուտքի գործընկերներուն, յատկապէս ԱՄՆ-ու հետ գինեալ նոր հակամարտութեան մը ճամբան պիտի փակէ:

Բայց ասոր քով ուշագրաւ է նոյն հարցին մասին Փէքինի հետ կատարուած երկխօսութիւնը, հիւսիսային Գորէայի աթոմական քաղաքականութեան մասին: Եւրոպան Իրանի չատ տարտամ խոստումները ըրած է թէքնիք օժանդակութեան, մինչդեռ գորէացիներուն բազմաթիւ «նուէր»ներ կ'ըլլան: Անոնց մաս կը կազմեն ապահովութեան երաչխիքները, ԱՄՆ-ու հետ յարաբերութիւններու բնականոնացումը, տնտեսական կարեւոր օժանդակութիւն մը, ուժանիւթի մարզի գործակցութիւն եւ նոյնիսկ աթոմական կեդրոններու ստեղծում: Մինչդեռ Իրան եւ Հիւսիսային Գորէա դրեթէ նոյն օրենսդրական նախագիծը ունին ԱՄՆ-ու աչքին:

Ամերիկացիներուն համար կարեւորը Իրանի վրայ ճնշում բանեցնելն է, այն պատրուակով որ Թեհրան քարիւղ ունենալով, չի կարօտիր աթոմակայաններու: Այս պատճառաբանութեան Իրանի պատասխանատուները կը հակադարձեն, ըսելով թէ Ամերիկացիներն էին անցեալին Շահին աթոմական ուժանիւթի ծրագիր պատրաստողը եւ թէ ներկայի իչխանութեան ըրածը միայն այդ ծրագրին հաւատարմօրէն հետեւիլն է:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՐՏՈՅՏՆԵՐՈՒ ԱԳԱՐԱԿԸ

ԱՆԹՈՆԻԱ ԱՐՍԼԱՆ

Թարգմանեց՝
ՎԱՉԳԻՆ ԲԱՄՊԱԿԵԱՆ

ՆԱԽԱԲԱՆ

Եւ երջանկութիւնը վերադարձաւ բոլոն կերպով, հոսանքի մը պէս որ զիս քշեց չարժման մէջ եղող ժողովուրդին հետ: Այցելութեան վերջաւորութիւնը չեմ յիչեր, միայն թէ մեծ հայրս ամուր բռնած էր ձեռքս, կարծես գաղտնի զգացում մը կը բաժնէինք միասին, եւ թէ անգամ մը (կարելի է գրեթէ հանդարտ, մուրին լուութեան մէջ, մայր խորանին եռեւը) նստաւ աստիճանի մը վրայ, ինք որ սովորաբար այնքան բծախնդիր էր, կարծես կղզիացնող մտածում մը զինք ուժասպառ ըրած ըլլար: Ես, հանդարտ եւ լի ուրախութեամբ, սպասեցի իրեն: Այսօր գիտեմ որ այդ վայրկեանին էր որ իր մտքին արդիւնք նաեւ՝ Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը:

«Ցառաջ»ը եղած է դպրոց, վկայ իր տաներուն նամակները Շաւարշի մահէն ետք: Եւ ահա Դուք, այսօր, գրեթէ 50 տարիէ ի վեր կը շարունակէք - եւ ինչ ղժուարութիւններով - այս վեհ գործը, որ Սփիւռքը կը լուսաւորէ եւ շատ մը մտաւորականներու ապաւէնն է:

Մեր սրտագին մաղթանքները հայ մշակութային բոլոր ձեռնարկութիւններուն, ինչպէս՝ եւ Մեծ «Ցառաջ»ին:

Ի դիմաց՝ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի
Շրջանային Վարչութեան
Ատենապետուհի՝
ԱԼԻՍ ՀԱՃԻՄԵԱՆ

Փարիզ, 10 Դեկտեմբեր 2005

Յ.Գ. Այս առիթով ընդունեցէք 1000 Եւրոյի նուէր «Ցառաջին»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ

Քսանամեայ գործունէութեան
Վենետիկի համալսարանի
Հայագիտական ամպիոնի Հայ լեզուի
եւ մշակոյթի ամառնային խտացեալ
դասընթացքին 1986 – 2005

Վենետիկ, 2005

***

ԿԱՐԿԵՄԻՇ

ՊԵՏՐՈՍ ՀԱՃԵԱՆ

Պուէնոս-Այրէս, Արժանթին, 2005

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀԱՅ ՄԱՄԱՒԼԸ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

(ՄԱՏԵՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱԿ)

Եգիպտոս հնագոյն հայկական գաղութներէն մէկն է, ուր զարգացած է մշակոյթը, ուր հիմնադրուած են մեր մշակութային եւ ընկերային միութիւններէն շատերը: Այսօր եգիպտահայ գաղութը իր «մանրանկար» ներկայութեամբ, կը շարունակէ գոյատեւել, «քիչ ենք, բայց հայ ենք» սեւեռեան հաւատաւոր բանաձեւումով:

Եգիպտահայ գաղութը այսօր մեզի կը ներկայանայ իր 140 տարիներու մամուլի վաստակով (1865 – 2005), նկատառելի պատկերով մը, զոր մեզի կը ներկայացնէ այսօր Եգիպտոսի մայր գաղութի զաւակ Տօքթ. Սուրէն Պայլրամեան, իր ծաւալուն մատենագիտական աշխատասիրութեամբ, «Հայ մամուլը Եգիպտոսի մէջ» տիտղոսագլուխով: 20 տարիներու վրայ երկարած աշխատանքի մը արդիւնքն է 395 ծաւալուն էջերէ բաղկացած հատորը, որուն պատրաստութեան ոգինական եւ յարատեւ աշխատանքին մասին տեղեկութիւններ կու տայ յարգելի բժիշկը իրեն յառաջաբան, նաեւ՝ չնորհակալիք այն բոլոր մատենադարաններու եւ գրադարաններու վարիչներուն, պատասխանատուներուն, Երեւանէն մինչեւ Վիէննա, Աթենքէն եւ այլ կարեւոր գրադարաններու, անհատներու, որոնց բարեացակամ օժանդակութեամբ կարելի եղած է աւարտին հասցնել այս «Ցուցարձանը»:

165 անուն թերթ, օրաթերթ, երկօրեայ, շաբաթաթերթ, ամսաթերթ, պարբերաթերթ, տեղեկատուական բնոյթի պրակներ լոյս տեսած են Եղիպտոսի մէջ: Ոմանք հազիւ քանի մը թիւ, քանի մը ամիս տեւած են: «Ցուսաբեր»ը (որ ըստ ոմանց տարիներուն կոչուած է «Լուսաբեր»), ապա «Ցուսաբեր» երկօրեան լոյս տեսած է Գահիրէ, 1915ին, օրաթերթի վերածուած է 1926ին:

«Արեւ» երկօրեան լոյս տեսած է Ալեքսանդրիա, 1915ին: Օրաթերթի վերածուած է 1922ին, Ալեքսանդրիա:

Համեմատաբար երկարակեաց կը նկատուի «Զահակիր»ը: Տպուած է Գահիրէ, երկշաբաթաթերթի բնոյթով, 1948ին, 1963–1989 վերածուած է շաբաթաթերթի, 1989ին կրկին՝ երկշաբաթաթերթի:

Հատորին առաջին էջերուն վրայ զետեղուած են համառօտագրութիւններ՝ դիւրացնելու համար ընթերցումը կարդ մը ծանօթագրուած բանաձեւերու կամ տիտղոսներու: Հատորին տպագրութիւնը հոգացուած է Գահիրէի Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան «Սաթենիկ Ճ. Զաքըր» հիմնադրամին միջոցներով:

165 թերթերու առաջին էջերու լուսանկարներ - պատճէնները տպուած են յարակից ծանօթագրութիւններով: Թերթին տպուած վայրը, թուականը, խմբագիրը, թերթին գինը, տեւողութիւնը: Առաջին թերթը կոչուած է «Աբմաւենի», լրագիր կիսամեայ, քաղաքական, ազգային, բանասիրական, տպուած է Գահիրէ, 1865ին. տպուած է միայն չորս թիւ, խմբագիր՝ Աբրահամ Մուրատեան, արտօնատէր՝ Յովսէփ Էֆ. Մանուկեան:

Հատորին լոյս ընծայմամբ տիւթով մեծարանքի հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է ի պատիւ Տօքթ. Սուրէն Պայրամեանի, «Ցուսաբեր» ակումբի սրահին մէջ, նախաճեռնութեամբ եւ կազմակերպութեամբ «Ցուսաբեր» զոյգ ակումբներուն, 29 Սեպտեմբեր 2005ի երեկոյեան: Գինեձօնին ներկայ կ'ըլլան գաղութի ազգային եւ մշակութային մարմիններու ներկայացուցիչները, մտաւորական բժիշկ հեղինակը յարգող հասարակութիւն մը: Տեղին է նշել, որ եգիպտահայ գաղութին մէջ 40 տարիներէ ի վեր նուիրեալ եւ հետեւողական աշխատանք կը կատարէ Տօքթ. Ս. Պայրամեան, ազգային, կրթական, մշակութային մարզերու մէջ՝ վարելով պատասխանատու պաշտօններ ազգային կեանքին առընչուած մարմիններու եւ կազմակերպութիւններու մէջ՝ իրրեւ ներկայացուցչական դէմք:

Վարձքը կատար բժիշկ Սուրէն Պայրամեանին, որ ամէն առիթներով կը խանդավառէ երբեմնի մեծաթիւ, համբաւաւոր, բայց այժմ նօսրացած փոքրաթիւ եգիպտահայ գաղութը:

ՇԱՀԱՆԴՈՒԽՏ

«Ազդակ»

ԱՐՏՈՅՏՆԵՐՈՒ ԱԳԱՐԱԿԸ

ԱՆԹՈՆԻԱ ԱՐՍԼԱՆ

Թարգմանեց՝
ՎԱՉԳԻՆ ԲԱՄՊԱԿԵԱՆ

ՆԱԽԱԲԱՆ

Եւ երջանկութիւնը վերադարձաւ բոլոն կերպով, հոսանքի մը պէս որ զիս քշեց չարժման մէջ եղող ժողովուրդին հետ: Այցելութեան վերջաւորութիւնը չեմ յիչեր, միայն թէ մեծ հայրս ամուր բռնած էր ձեռքս, կարծես գաղտնի զգացում մը կը բաժնէինք միասին, եւ թէ անգամ մը (կարելի է գրեթէ հանդարտ, մուրին լուութեան մէջ, մայր խորանին եռեւը) նստաւ աստիճանի մը վրայ, ինք որ սովորաբար այնքան բծախնդիր էր, կարծես կղզիացնող մտածում մը զինք ուժասպառ ըրած ըլլար: Ես, հանդարտ եւ լի ուրախութեամբ, սպասեցի իրեն: Այսօր գիտեմ որ այդ վայրկեանին էր որ իր մտքին արդիւնք նաեւ՝ Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը:

«Ցառաջ»ը եղած է դպրոց, վկայ իր տաներուն նամակները Շաւարշի մահէն ետք: Եւ ահա Դուք, այսօր, գրեթէ 50 տարիէ ի վեր կը շարունակէք - եւ ինչ ղժուարութիւններով - այս վեհ գործը, որ Սփիւռքը կը լուսաւորէ եւ շատ մը մտաւորականներու ապաւէնն է:

Մեր սրտագին մաղթանքները հայ մշակութային բոլոր ձեռնարկութիւններուն, ինչպէս՝ եւ Մեծ «Ցառաջ»ին:

Ի դիմաց՝ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի
Շրջանային Վարչութեան
Ատենապետուհի՝
ԱԼԻՍ ՀԱՃԻՄԵԱՆ

Փարիզ, 10 Դեկտեմբեր 2005

Յ.Գ. Այս առիթով ընդունեցէք 1000 Եւրոյի նուէր «Ցառաջին»:

ՈՂՋՈՅՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի 80ԱՄԵԱԿԻՆ

Սիրելի Արփիկ,

«Ցառաջ»ի 80ամեակ - Եւ մենք յապաղումով կը գրենք չնորհաւորելու համար այս մեծ ու արդար անունը, մաղթելով երկար կեանք եւ նոր նուաճումներ:

Ան 1925էն ի վեր կը չաղկապէ, կը խմորէ ֆրանսահայ գաղութը:

«Ցառաջ»ը միշտ ներկայ եւ նեցուկ եղած է, 1928էն սկսեալ վերակազմեալ Ազեմտեան Եւրոպայի Հայ Կարմիր Խաչին, ապա՝ 1932էն ի վեր ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին:

Շարք մը մտաւորականներու կողքին Տիրուհի Միսաքեանն ալ երկար տարիներ իբրեւ առենապետուհի վարած է մեր միութիւնը:

Բ. Աչխարհամարտէն ետք Շաւարշ Միսաքեան հիմնած է Նոր Սերունդը, Հայ Դատը, իր համոզուած աշխատանքին արդիւնք նաեւ՝ Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը:

«Ցառաջ»ը եղած է դպրոց, վկայ իր տաներուն նամակները Շաւարշի մահէն ետք: Եւ ահա Դուք, այսօր, գրեթէ 50 տարիէ ի վեր կը շարունակէք - եւ ինչ ղժուարութիւններով - այս վեհ գործը, որ Սփիւռքը կը լուսաւորէ եւ շատ մը մտաւորականներու ապաւէնն է:

Մեր սրտագին մաղթանքները հայ մշակութային բոլոր ձեռնարկութիւններուն, ինչպէս՝ եւ Մեծ «Ցառաջ»ին:

Ի դիմաց՝ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի
Շրջանային Վարչութեան
Ատենապետուհի՝
ԱԼԻՍ ՀԱՃԻՄԵԱՆ

Փարիզ, 10 Դեկտեմբեր 2005

Յ.Գ. Այս առիթով ընդունեցէք 1000 Եւրոյի նուէր «Ցառաջին»:

ԻՐԱՆԻ ԱՔՈՄԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ԱՄՆ-Ը

Իսրայէլի մասին իր նախազահին ցնցող արտայայտութիւններէն զատ, Իրան միջազգային հանրային կարծիքին ուշադրութիւնը գրաւած է աթոմական ուժանիւթի իր գաղտնապահութեամբ: Ծանօթ է որ այդ մարզի ծրագիրներէն, աչխատանքէն հրաժարելու ԱՄՆ-ու հրահանգը ոչ մէկ արձագանգ գտաւ հոն. երբեմն մըն մինչեւ իսկ Ուաչինկթընի համար Իրաքէն ետք ամերիկեան «ժողովրդավարացումի» քաղաքականութեան թիրախի վերածեց երկիրը: Տարուած գործունէութեան մէջ յատկապէս կը վախցնէ իւրանիում-ի հարստացման հոլովոյթը որ ուղղակի կապուած կը նկատուի աթոմական զէնք պատրաստելու կարելիութեան:

Վերջերս փրկութեան ճար մը գտնուած ըլլալ կը թուի, Աթոմական ուժանիւթի միջազգային գործակալութեան կողմէ: Այդ գործակալութիւնը կ'առաջարկէ նոր առիթ մը տալ Իրանի, ամբողջ յոյսը դնելով ռուսական ծրագրի մը վրայ: Ռուսաստան առաջարկած է որ իւրանիումի հարստացման գործը կատարուի Իրանէն դուրս. այլ խօսքով՝ Ռուսաստանի ռուսական կամ ռուսեւիրանեան մէկ գործատան մէջ: Եթէ յաջողի, այլեւս ոչ մէկ վտանգ կը մնայ Իրանի աթոմական զէնք չունենալուն:

Պէտք է ըսել որ Ռուսաստան ալ իր կարգին չահ կը հետապնդէ, ծրագրուած աչխատանքին մէջ: Եթէ առաջարկը ընդունուի, Մոսկուա թէ՛ Իրանի հետ առեւտրական եւ տնտեսական սերտ կապերը պիտի պահէ, թէ՛ իր արեւմուտքի գործընկերներուն, յատկապէս ԱՄՆ-ու հետ գինեալ նոր հակամարտութեան մը ճամբան պիտի փակէ:

Բայց ասոր քով ուշագրաւ է նոյն հարցին մասին Փէքինի հետ կատարուած երկխօսութիւնը, հիւսիսային Գորէայի աթոմական քաղաքականութեան մասին: Եւրոպան Իրանի չատ տարտամ խոստումները ըրած է թէքնիք օժանդակութեան, մինչդեռ գորէացիներուն բազմաթիւ «նուէր»ներ կ'ըլլան: Անոնց մաս կը կազմեն ապահովութեան երաչխիքները, ԱՄՆ-ու հետ յարաբերութիւններու բնականոնացումը, տնտեսական կարեւոր օժանդակութիւն մը, ուժանիւթի մարզի գործակցութիւն եւ նոյնիսկ աթոմական կեդրոններու ստեղծում: Մինչդեռ Իրան եւ Հիւսիսային Գորէա դրեթէ նոյն օրենսդրական նախագիծը ունին ԱՄՆ-ու աչքին:

Ամերիկացիներուն համար կարեւորը Իրանի վրայ ճնշում բանեցնելն է, այն պատրուակով որ Թեհրան քարիւղ ունենալով, չի կարօտիր աթոմակայաններու: Այս պատճառաբանութեան Իրանի պատասխանատուները կը հակադարձեն, ըսելով թէ Ամերիկացիներն էին անցեալին Շահին աթոմական ուժանիւթի ծրագիր պատրաստողը եւ թէ ներկայի իչխանութեան ըրածը միայն այդ ծրագրին հաւատարմօրէն հետեւիլն է:

ՔԱՂՀԱՆ

«Պէտք է չուտով օր մը կրկին գաս ինծի մեծհօրդ հետ, օր մը որ աւելի հանդարտ ըլլայ քան այսօր որ Սուրբին տօնն է: Դուն որ իր անունը կը կրես եւ կին ես, մասնաւոր պարտականութիւններ ունիս: Շատ Անթոնիօներ կան, բայց քիչ Աթոնիաներ»: Այս խօսքերը զիս հպարտութեամբ լեցուցին:

Ցունիս ամսուան այս յետմիջօրէին, այս բոլորը, ես, խանդավառ աղջնակ մը, ծծեցի սպունգի մը պէս:

Մեծհայրիկը քանի մը ամիս վերջ մահացաւ: Չկրցանք կրկին երթալ միասին ծերուկ վանահօր մօտ, եւ ես երբեք չկրցայ գիտնալ թէ որո՞նք էին «մասնաւոր պարտականութիւնները» զոր ունէի Անթոնիա կոչուելուս համար: Սակայն. այնքան տարիներ վերջ ալ, չեմ մոռցած այդ բանը: Այսօր ալ, ինծի համար, տարիներն հսկայ զմբէթները հսկայ նաւու մը պէս են, որոնք վտանգորպէս կը նաւարկեն Արեւմուտքէն դէպի Արեւելք, եւ հետեւելով մարգարէութեան, հաւատարիչհն Արեւմուտքէն դէպի Արեւելք, եւ հետեւելով մարգարէութեան, հաւատարիչհոգը քաղաքին վրայ: Այսօր ալ, կը յուզեն զիս, ամէն անգամ երբ ներս մտնեմ լայն մուտքէն. խունկին բոյրը, պատկառորոց մեղեդիները (կամ անոնց յիչատակը), շարունակական արձագանգը գետնին քսուող բիւրաւոր ուխտաւորներու քայլերուն որոնք, ծովու ալիքներու նման, կուգան ու կ'երթան, եւ ամէն մէկուն հոգիին պահանջները կը հոգայ Սուրբը, որուն անունը կը կրեմ:

Տարիներ վերջ ալ, ժողովուրդը վըխտացող տաճարին բուրումնաւէտ ներսն է ուր ինքզինքս իմ տանս, ժամանակուան տաք բոյնին մէջ կը զգամ. ոչ օտարի մը պէս, ոչ հիւրի մը պէս, այլ անցորդի մը պէս որ կը պատսէ դնացքի մը որուն անցնելուն ժամը չի գիտեր: Գիտեմ մէկայն որ այստեղէն պիտի անցնի, այս մեծ կայարանէն ուր ոչ մէկը օտար է միւսին, ուր մեծ սիրտ մը կայ որ կը բաբախէ ցոյց տալու համար ճամբան: Հոս կ'ուզէի լրացնել իմ ժամս, կռթնած՝ մարդոց քայլերէն մաչած աստիճանի մը, որպէսզի Մէկը հաւանի զիս ընդունիլ եւ ես չանդրադառնամ ոչնչութեան մէջ, այլ ճամբաս երթայ դէպի լոյսը, ձեռքս տըւած իմ փորթուկալցի բարեկամիս, որ Փատուայի Անթոնիո կը կոչուի. Սուրբը որ ձեռքին մէջ շուշան մը բռնած է:

(Շար. 4)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SECTION D'ASNIERES

Fêtons Noël

Pour fêter Noël en famille dans une ambiance chaleureuse arménienne la Section d'Asnières de la CBAF organise un dîner dansant à l'occasion du Noël arménien :

le samedi 7 janvier
salle Lavergne, 11 rue Robert Lavergne
92600 Asnières
animé par
MARTEN YORGANTZ

Réservations :
- **Araxie: 01. 48. 41. 54. 23**
- **Suzanne: 01. 47. 93. 70. 86.**

□

Section **«A. Tathéossian»**
de PARIS

Séjour familial à Bellefontaine

12 AU 19 FEVRIER

La Section «Archalouys TATHEOSSIAN» de Paris organise son séjour familial dans le centre de vacances à Bellefontaine (JURA).
Ambiance arménienne assurée!!!

Venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre!!!

Renseignements et inscriptions auprès de :
- Araxie **01. 39. 83. 71. 19** (19h à 21h);
- Alice **01. 42. 93. 03. 56** (19h à 21h).

Date limite d'inscription :
15 JANVIER

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ.– Ոմն 200 եւրօ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՒԱԳ ՏՕՆԵՐ

ԵԿԱ՛ՑՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 24 ժամը 9·30ին

Տօն Է Սրբոցն Դաւթի Մարգարէին
եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր առաքելոյն

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 26, ժամը 9·30ին

Տօն Է Սրբոյն Ստեփաննոսի
նախասարկաւագին
եւ առաջին մարտիրոսին

Գիշերայրն եւ Առաւօտեան Ժամերգութեամբ:

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

ԼԻՈՆԻ ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ
ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ աւանդական Մատաղօրհնութիւնը այս տարի տեղի կ'ունենայ կիրակի, Դեկտեմբեր 18ին, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյ կոմիտաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյ վախճանեալ հոգեւորականներուն, հանգուցեալ բարերարներուն եւ աստարողներուն հոգիներուն համար:

Ժամը 12·30ին, "Կարպիս Մանուկեան" սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ ժողովրդական ճաշ: Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ եկեղեցւոյ դիւանատունը:

Սիրով կը հրաւիրուի Լիոնի եւ Շրջանի մեր բարեպաշտ ժողովուրդը ներկայ գտնուելու այս վեհախոհ հոգեւոր արարողութեան:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10ին,
Քարոզ՝ ժամը 11·15ին,
Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգիստ՝ ժամը 12ին:

c'est le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme Hilda **KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

- *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*
- *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement
pour 95 euros
(frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

SALON DU LIVRE ARMENIEN

ARMEN'LIVRES

Sous le parrainage de **René ROUQUET**
Député-maire d'Alfortville

16 / 17 et 18 décembre
de 11h à 19h

à l'Espace culturel «LE 148»
148 rue Paul-Vaillant Couturier ALFORTVILLE

Programme

VENTE DE LIVRES pour tout public
MISE A L'HONNEUR DE «HARATCH» à l'occasion de son 80e anniversaire

SAMEDI 17 DECEMBRE

17h RENCONTRES ET DEDICACES D'AUTEURS

DIMANCHE 18 DECEMBRE

15h RENCONTRES ET DEDICACES D'AUTEURS
16h SPECTACLE POUR ENFANTS: Contes arméniens
«Du ciel d'Arménie, trois abricots sont tombés...»

Organisé par
la **MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE**
RENSEIGNEMENTS 01 43 76 55 89

★ ♠ ◇ ♣ □ ♡ ○ ♡ □ ♣ ◇ ♠ ★

UN BEAU CADEAU DE NOEL

Il est encore possible de commander le beau carré de soie **Hermès «Les Jardins d'Arménie»,** au prix de 250 Euros, au bénéfice exclusif de l'action humanitaire en Arménie de **Solidarité Protestante France-Arménie.**

Téléphoner au pasteur Samuel Sahagian: **06. 83. 09. 08. 19** ou à Jean Haroutunian: **01. 43. 25. 67. 91**

Adresser les chèques au nom de:
SPFA — 1 rue Cabanis
75014 PARIS.

★ ♠ ◇ ♣ □ ♡ ○ ♡ □ ♣ ◇ ♠ ★

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er
☎ 04 91 50 15 09

Portes Ouvertes sur l'Arménie

EXPOSITION — VENTE DE NOEL

Samedi 17 décembre
(de 14h à 18h)

ARTISANAT D'ARMENIE

LIVRES
- Dictionnaires, Art, Histoire, Romans, Poésie, Cuisine, Guide touristique, etc...

MUSIQUE
- Instruments : Doudoug, Zourna, Flûtes
- Partitions
- C.D., DVD, K7, disques
- Beaucoup de nouveautés...

au
Centre Culturel SAINT MESROB
à Paris
REINE CIOULACHTJIAN
présente son livre :

CADEAUX D'ARMÉNIE

3ème volet de la série «Et les mots pour héritage»,

Le dimanche 18 décembre à 16h

C'est le cadeau de Noël à offrir et à s'offrir!

Vente du livre
Signature
Cocktail

au 10 bis rue Thouin, Paris Vème
Métro Cardinal Lemoine, Monge

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 2006
et souhaite une bonne Fête de Noël

ԹԷՐՁԵԱՆ Ապահովագրական գրասենեակը
յառագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ
Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 20
MARDI
20 DECEMBRE
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԱՅՐԵՆԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

81ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.348

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

81e ANNEE — N° 21.348

ՊՈԼԻՍ

Օ. ՓԱՄՈՒԿԻ ԴԱՏԻՆ ԹԱՓՏԱՌԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Վիպագիր Օ. Փամուքի դատը դատարանին մէջ ազգայնամոլ տարրերու բուռն հակազդեցութեան պատճառով կատարեալ խայտառակութեան բեմ եղած է, Եւրոպական Միութեան դէսերուն, Արեւմուտքէն մաւորականներու, գրողներու աչքին առջեւ։ Դատավարութեան ներկայ գտնուիլ ուզողներու մեծ բազմութիւնը անօրինակ խճողում ստեղծած էատեանին առջեւ ուր ազգայնամոլ խումբեր "Դաւաճանե՛ր կորսուեցէք", "Հայրենասէր Թուրքերը մեզի հետ Թող մնան, մնացեալները Թող Հրեայ ըլլան" ու նոյն բովանդակի լոզունգներ արձակած են, ապատաւով չզոհանալով, յարձակած են բռունցքներով ու կիցերով բոլոր անոնց որոնք դատարան դիմած են վիպագիրին զօրակցելու։

Բերանացի յարձակումի թիրախներէն եղած է "Ակօս"ի խմբագիրը Հ. Տինք որ պարտաւոր մնացած է դահլիճէն հեռանալու։ Ազգայնամոլներու պոռթկումէն իր բաժինը առած է ամբաստանեալն ալ որուն զարկած է ցուցարար կին մը իր ձեռքի թղթապանակով։

Դատին սկսելէն առաջ կարգ մը վաստարանիներ յարձակած են Եւրոպական Միութեան պատուիրակութեան վրայ, գոչելով. "Եւրոպական յանձնախումբը չի կրնար քննութեան ենթարկել Թրքական արդարադատութիւնը"։

Նոյն տեսարանները պարզուած են դատարանէն ելքին ալ։ Նոյն խռովարարները բուն կիցերուն Թիրախ եղած են Եւրոպական խորհրդարանի Թուրք երեսփոխան ձէմ Իօզտէմիր եւ կինը։ Եւրոպացի այլ երեսփոխաններու վրայ հաւկիթներ նետուած են, ապա նոյն տարրերը քարկոծած են Փամուքին ինքնաշարժը։ Կիցերէն ու բռունցքներէն իրենց բաժինը ըստացած են լրագրողներն ալ։

Դէպքերէն ետք Հ. Տինք յայտարարած է Թէ պատահարը խորապէս ամօթալի է, Թէ Թուրքիա հարկ է դաս քաղէ անկէ։ Ան ըսած է. "Նոր պատժական օրէնքին մասին այնքան խարոզչութիւն կատարուեցաւ Թէ ազատութիւն կը բերէ, սակայն այսօր տեսանք որ այս օրէնքները մտքի ազատութեան դէմ խոչընդոտ են ու հարկ է փոխուին։ Կը մաղթեմ որ անգամ մը ևս տեղի չունենայ նման դատավարութիւն"։

Թուրքիոյ Արդարութեան նախարարը Ճ. Ձիչէք պատահարներուն պատասխանատու ցոյց տուած է մամուլը։ Իսկ Եւրոպական Միութիւն – Թուրքիա խորհրդարանական խառն յանձնախումբին նախագահ Ճ. Լակէնտիք որ Պոլիս գացած էր հետեւելու Փամուքի դատավարութեան, ըսած է. «Եթէ դատարանը բանտարկութեան դատապարտէ վիպագիրը եւ կառավարութիւնն ալ "Ձենք գիտեր... դատարանին գործն է..."ի նման արտայայտութիւններ ունենայ, ատիկա կրնայ Թուրքիոյ անդամակցութեան բանակցութիւնները ետ քաշել»։

Եւրոպական Միութեան Թուրքիոյ տեղակալը Գ. Էօրլինկս ալ ըսած է Թէ յուսախաբ է ու զարմացած։

Շաբաթավերջի "Էվրէնսէլ"ը Ա. Էջէն լայն տեղ տալով "Խայտառակութիւն" խորագրած նիւթին, կը գրէր Թէ ուշադրաւ եղած է ազգայնամոլ խումբերու հանդէպ ոստիկանութեան ցոյց տուած հանդուրժողութիւնը։

***

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑՈՎ ՆՈՐ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ ՆՈՐ ԺԽՏՈՒՄ

Այս անգամ Թէքնիք համալսարանը եւ Հանրային կազմակերպութիւններու միութիւնը միասնաբար հրաւիրած են երկօրեայ (Դեկտ. 15-16) համագումար մը, Հայկական Հարցին մասին։ Ինչպէս նախապէս յայտարարուած էր, պաշտօնական տեսակէտի բանբեր հրաւիրեալներու կողմէ "այլախոհ" ոչ ոք ընդունած էր մասնակցիլ ու ներկայացնել հայկական տեսակէտը։

Ելոյթները կեդրոնացած են ժխտումի պնդումներուն վրայ։ Միակ նորութիւնը կարելի է նկատել Փաստաբանական կառճառէն Ն. Մօրղուլի տեսակէտը Թէ իրաւագէտները պէտք է վճռեն Ցեղասպանութեան իրողութեան մասին։

***

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑՈՎ ՆՈՐ ԺԽՏՈՒՄ

Այս անգամ Թէքնիք համալսարանը եւ Հանրային կազմակերպութիւններու միութիւնը միասնաբար հրաւիրած են երկօրեայ (Դեկտ. 15-16) համագումար մը, Հայկական Հարցին մասին։ Ինչպէս նախապէս յայտարարուած էր, պաշտօնական տեսակէտի բանբեր հրաւիրեալներու կողմէ "այլախոհ" ոչ ոք ընդունած էր մասնակցիլ ու ներկայացնել հայկական տեսակէտը։

Ելոյթները կեդրոնացած են ժխտումի պնդումներուն վրայ։ Միակ նորութիւնը կարելի է նկատել Փաստաբանական կառճառէն Ն. Մօրղուլի տեսակէտը Թէ իրաւագէտները պէտք է վճռեն Ցեղասպանութեան իրողութեան մասին։

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻ ԴԱՏԸ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 20-ԻՆ ՆԻԿՈՍԻՈՅ ՄԷՋ

Պոլսոյ Մեսրոպ Պատրիարքին հԲՄՄ կեդրոնական Վարչութեան դէմ Մելգոնեանի փակումին նիւթով նախատեսուած դատին առաջին նիստը տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 20ին, Նիկոսիոյ դատարանին առջեւ։ Պատրիարքը որպէս Մելգոնեանի ճակատագրին իրաւական ու մշակութային պատասխանատուներէն մէկը, վարժարանին փակումի որոշումին դէմ դատ դիմած էր. Դեկտեմբեր 16 թուակիր բացատրական տեղեկագրով մըն ալ (զոր կը հրատարակենք մօտ օրէն) հայութիւնը կը լուսաբանէ իր որոշումին ենթախորքին, նպատակներուն մասին։ Ծանօթ է որ Մեսրոպ Պատրիարք նախապէս դատի դիմած էր Լոս Անճըլըսի ատեանին առջեւ, բայց դատարանը մերժած էր ընթացք տալ։

Վերոնշեալ բացատրականին մէջ պատրիարք կը հեշտէ Թէ Լոս Անճըլըսէն եւք Նիկոսիոյ ատեանին ալ բոլոր կարելիութիւնները սպառելէ եւք, եթէ վերաբացած չըլլայ Մելգոնեանը "իր իսկ հողատարածքին վրայ", պիտի դործածէ Եւրոպայի Մարդկային իրաւունքներու ատեանին դիմելու իրաւունքը։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ – ՎԼ. ՊՈՒՏԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Հայաստանի ու Ռուսաստանի նախագահները Դեկտեմբեր 16ին Սոչիի մէջ հանդիպում մը ունեցած են, գլխաւոր նիւթ ունենալով ռուսական կազին գինին տարապայման յաւելումը։ Պուտին ըսած է Թէ կազի գինը չուկայի հարց է եւ Թէ պայմանները բոլորին համար հաւասար պէտք է ըլլան։

Յունուարին երկրորդ կէսին նախագահ Ռ. Քոչարեան Մոսկուայի մէջ պաշտօնապէս պիտի բանայ "Հայաստանի տարի"ն։ Կը սպասուի որ այդ այցին հաստատուի կազի նոր գինը։

***

ՕԹԱՆ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Պրիւսէլի մէջ Դեկտեմբեր 16ին ՕԹԱՆ-Հայաստան անհատական գործակցութեան գործողութիւններու ծրագիրը հաստատուած է։ Ան քննարկուած էր ՕԹԱՆ-ի քաղաքական եւ ռազմաքաղաքական յանձնաժողովին նիստին, Դեկտեմբեր 9ին։ Քաղաքական դէսեր ուշադրաւ կը նկատեն որ ծրագրին հաստատումը զուգադիպած է Սոչիի մէջ Ռ. Քոչարեան – Վլ. Պուտին հանդիպումին ուր նիւթ կ'ըլլար նաեւ հայեւռուսական յարաբերութիւններու հեռանկարը։

***

ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅՔԷԶԸ

Հայաստանի Արդարութեան նախարարութիւնը Դեկտեմբեր 16ին ներկայացուցած է նոր կայքէջը ուր կարելի պիտի ըլլայ գտնել երկրին օրէնքները, կառավարական, կամ ահմանադրական զանազան ատեաններու արձակած վճիռները։ Կարգադրութիւնը արդիւնք է կառավարութեան գործունէութիւնը առաւել թափանցիկ դարձնելու մտահոգութեան. Կայքէջին գործածութիւնը անվճար է, հասցէն՝ www.arlis.am

***

ՆՈՐ ՕԴԱՅԻՆ ԳԻԾ

"Ամաւիա" ընկերութիւնը որոշած է Դեկտեմբեր 29էն սկսիլ երեւան – Թել Ավիվ – Երեւան Թռիչքներու։ Շաբաթական երկու երթուդարձ պիտի կատարուի 148 հոգինոց Ա-320 օդանաւերով։ Ընկերութիւնը կը պատրաստուի երկրորդ նոր գիծ մըն ալ հաստատել Երեւանի ու Տէլ-Հովի միջեւ։

***

Ր. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ ԱՌԱՆՁԻՆ ՁԷ

"Ժառանգութիւն" կուսակցութեան նախագահ Ր. Յովհաննէսեանի կողմէ Դեկտեմբեր 9ին Ռ. Քոչարեանի ուղղուած 21 հարցումներով բաց նամակէն, անոր պատասխանելու նախագահին մերժումէն ետք, նիւթը արձագանգ գտած է ընդդիմութեան Դեկտ. 16ի հանրահաւաքին։ Հրապարակուած է ցանկը մտաւորականներու անուններու, որոնք միացած են բաց նամակով արտայայտուած "Հանրային հաշուետուութեան քաղաքացիական պահանջադրին"։ Բացի յայտարարուած 68 անուններէն, այդ ընթացքին բազմաթիւ քաղաքացիներ ալ համախոհութիւն յայտնած են։

Ընդհանուրին առաջարկով "Միասնական ենք" քաղաքացիական նախաձեռնութիւն մը ծայր առած է, որ կը չարունակուէր մինչեւ Դեկտ. 19։

Հրատարակուած առաջին անուններուն

ԱՒԻՖՈՐՎԻԼ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐՔԻ Բ. ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Ուրբաթ օր, Դեկտեմբեր 16, ժամը 19-ին, Ալֆորվիլի հայկական գրքի երկրորդ փառատօնին պաշտօնական բացումը տեղի ունեցաւ։ Երկու սրահներուն մէջ բազական ժողովուրդ հաւաքուած էր։ Առաջին սրահը գիրքերուն ցուցահանդէսին ու վաճառքին նուիրուած էր, իսկ երկրորդը՝ "Ցառաջ"ին 80-ամեակին։ Արարողութիւնը տեղի ունեցաւ այս երկրորդին մէջ։

Առաջին խօսք առնողը եղաւ այս ձեռնարկին նախագահը՝ Ռիչար Անանեան։ Շնորհակալութիւններէն յետոյ, ըսաւ որ այս տարուան ցուցահանդէսին կից որոշ գործունէութիւններ նախատեսուած են։ Առաջինը քիչ յետոյ՝ ժամը 20.30ին ծրագրուած է, թարգմանութեան նիւթին չուրջ կլոր սեղան մը։ Շարունակեց "Ցառաջ" թերթին դրական դերը դովելով ու ներկայ ցուցահանդէսին մասին խօսելով։ Անդրադարձաւ Օրհան Փամուքի կեցուածքին, չեչտելով որ իր վերջին գիրքը՝ "Ձիւն", հոս կը վաճառուէր ու վերջացուց ոգեկոչելով երեք ծանօթ անձնաւորութիւններու անհետացումը՝ Արթիւր Պէյլէրեան, Ժան-Ժագ Վարուժան եւ Հովիւ։

Երկրորդ ելոյթը հայերէն լեզուով էր։ Արա Գրիգորեան, իբր կազմակերպիչներէն մէկը, ներկաներուն հաւատարմութեան անդրադարձաւ, եւ ցաւով նշեց որոշ անտարբերութիւն մը հանդէպ հայ մշակոյթին եւ լեզուն սորվելու։ Թարգմանութիւններուն անհրաժեշտութեան մասին ալ խօսեցաւ ու վերջացուց "Ցառաջ" թերթին անգնահատելի դերը չեշտելով։

Ցետոյ, քաղաքապետ Ռընէ Ռուքէին կարգը եկած էր. հակառակ անոր որ ձայնը մարած էր, քանի մը խօսք ըսաւ, յայտնելով իր ուրախութիւնը այս երկրորդ փառատօնին կազմակերպման առթիւ։ Ցիշեց որ երրորդը "Հայաստանի տարի"ին պիտի զուգադիպի, հետեւաբար պէտք է կազմակերպուի յատուկ չուքով. Թելադրեց որ քաղաքին ապագայ մէտիաթէէին մէջ տեղի ունենայ։

Վերջին խօսքը արտասանեց Գիւտ Արք. որ ըսաւ Թէ "Ցառաջ" թերթին խորագիրը պէտք է օրինակ դառնայ երիտասարդներուն, աւելցնելով Թէ անոնք պէտք չէ տկարանան ու պէտք է չարունակեն պայքարը։ Հուսկ, կազմակերպիչներուն ու Ֆրանսական իշխանութիւններուն չնորհակալութիւնները յայտնեց։

Կամաց կամաց ներկաները սեղաններուն մօտեցան, ուտել խմելով կլոր սեղանին սպասելու համար։

ԹՂԹԱԿԻՑ

***

"Ցառաջ"ի խմբագրութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան, ոչ միայն անոր համար որ գեահատելի գաղափարը ունեցած էր "Ցառաջ"ի 80ամեակը մեծարելու, այլ մանաւանդ այդ մեծարանքին հնարամիտ եւ ճաշակաւոր իրագործման համար։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻԱ ի վերջոյ տեղի տալու Պրիւսէլի վեհաժողովին եւ երեսուն ժամերու բանակցութիւններէ եւ սակարկութիւններէ ետք, Շաբաթ Դեկտեմբեր 17ի առաւօտեան ժամը 3ի չուրջ, Թոնի Պլէր սպասուած զիջումը ըրաւ, հրաժարելով Անգլիոյ մասնակցութեան այն գեղչէն, զոր ձեռք ձգած էր 1984ին (Միխեթեանի եւ Թաչըրի օրով)։ Այս զիջումին մէջ մեծ դեր ունեցած է Անկելա Մերքէլ և Շիրաքի համար ալ "լաւ համաձայնու-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՊՈՒՏԱՓԷՇԹ

ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻ ՈՃԲԱԳՈՐԾԻՆ ԴԱՏԸ

Պուտափէշթի մէջ Դեկտեմբեր 15ին չորսնակուած է ՕԹԱՆ-ի գասընթացքին հայ սպայ Գուրգէն Մարգարեանը կայինահարած ազրբեջանցի ոճրագործ Ռ. Սաֆարովի դատը։ Նիստին ընթացքին ատեանին ներկայացուած են բժշկական երրորդ քննութեան արդիւնքները։

Ակներեւ է որ յանցապարտը կողմը ամէն միջոցի կը դիմէ ձգձգելու, ժամանակ շահելու համար ու դատարանը մանաւանդ անհանդուրժողութիւն ցոյց չի տար ատկէ։ Դեկտ. 15ի նիստին միայն դատաւորը դժգոհութիւն յայտնած է փորձագէտին չատախօսութեան։

Դատը յետաձգուած է Մարտ 7ին։

ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ ՓՈՓՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՆԻՒԹՈՎ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԷ ՄԸ

-ՊՈԼԻՍ-

Տեղեկացուցած էինք թէ Պոլսոյ մէջ, Տնտեսական եւ ընկերային հետազօտութեան վազքֆին կազմակերպութեամբ՝ փոքրամասնութիւններու նիւթով համաժողով մը գումարուած էր Դեկտեմբեր 9–10ին։ Թուրք մասնակիցներու հետ կային հայ, յոյն, հրեայ մասնակիցներու անուններ ալ. ամէն մէկը պարզած էր իր պատկանած հաւաքականութեան պարագաները, անցեալին ու այսօր։

Պոլիսէն ՊԻԱ լրատու կեդրոնէն Թալին Սուճիեան դիխաւորաբար նկատի առած առաջին օրուան ելոյթները, տեղեկացուցած է յայտնուած կարեւոր միտքերը, բերուած փաստերը, կատարուած վերլուծումները։

Մասնակիցներէն վրոֆ. Պասքըն Օրան որ արտայայտութիւններուն պատճառով դատական առեան ներկայանալու օրուան սպասող թուրք մտաւորականներէն մէկն է, նիւթ ըրած է «Օսմանցիին հանրապետութիւն՝ սեփականութեան քաղաքականութիւնները եւ փոքրամասնութիւնները» ու 1936ի յայտարարագիրը»։

Ըսած է թէ սեփականատիրութեան իրաւունքին բռնաբարումները երկու չրջանով պէտք է նկատի առնել. առաջինը 1915ի յաղորդած չրջանն է երբ պետութիւնը անհատական ու հաւաքական սեփականութիւնը ուղղակի թիրախ ըրած է։ Երկրորդը 1971էն ետքն է երբ պետութիւնը իրաւական ճամբով ոչ-մահմետական փոքրամասնութեան ստացուածքը իւրացուցած է եւ դրամագլուխի փոխանցում խնդրոյ առարկայ է։

Օրան դրամագլուխի փոխանցումը բացատրած է հետեւեալ հանգրուաններու, 1915ի հայկական տարագրութիւնը, 1923ի պարտադիր փոխանակումը, 1927ին Պոզճաատա եւ Իմրոզ կղզիներէն Լօզանի դաշնագրին անտեսումին պատճառով ժողովուրդին զաղթը եւ անոնց ստացուածքի իւրացումը, 1942ի Ունեւորութեան տուրքը, 1955 Սեպտեմբեր 6–7ի դէպքերը, 1964ին Թուրքիա բնակող յունահպատակներուն մէկ դիւերուան մէջ երկիրը լքելու պարտադրանքն ու մնացած ստացուածքին իւրացումը, Եւրոպական միութեան պատչաճելու հոլովոյթը եւ փոքրամասնութեան ստացուածքին վերադարձի հարցը։ Օրան վերջին կէտին առընչութեամբ նչած է թէ սրբագրութեան սպասուած օրէնքը տակաւին հրապարակուած չէ, թէ մինչ փոքրամասնութեան վազքֆները իրենցմէ իւրացուած կալուածներու որպէս թիւ 2570ը կու տան, պետութիւնը կ'ըսէ թէ այդ թիւը 900 է։

Սեպտեմբեր 6–7ի դէպքերուն մասին ելոյթ ունեցած է Պոխումի համալսարանէն Տիլէք Կիւվէն։ Ան Սեպտեմբեր 6–7ի դէպքերը նկատած է անցեալ դարուն ընկերվարական Իթթիհատ կիւրտկած Թրքացումի քաղաքականութեան հերթական փուլը. քաղաքականութիւն որուն նպատակը եղած է ոչ-մահմետական փոքրամասնութիւնները մղել «կամաւոր» մեկնումի։ Սեպտեմբեր 6–7ի պատահարները ոչ-մահմետականներուն հասկցուցած են թէ իրենք երկրին քաղաքացին չեն. այդ թուականը կը նչէ նաեւ Պոլսոյ բազմատարր պատկերին ջնջումը։

Ռըտվան Աքար որ ծանօթ դէմք է Ունեւորութեան տուրքի մասին պրպտումներով, այդ տուրքը «Տնտեսական ցեղասպանութիւն» որակած է իր ելոյթով։ Ըսած է թէ այդ տուրքին կիրարկումը ոչ թէ տնտեսական չափանիչով եղած է, այլ՝ ցեղային հիմերով։ Իսկ 1942ի քսան դատակարգ զինուորագրութենէն եւրոպական ոչ-մահմետականներուն ցանկագրուած։

Ռ. Աքար Ունեւորութեան տուրքին մասին յոյն լրագրող Մ. Վասիլիատիսին վկայութիւնը մէջբերած է. ան երախայ է այդ թուականին, իսկ հայրը՝ կաթուածահար։ Կը յիչէ թէ հարկահաւաքները տան ամբողջ կահ-կարասիին հետ ինչպէս ստած-տարած են հօրը անկողինն անգամ, իրեն ալ ըսելով. «Լա՛ւ որ այս վիճակին մէջ ես ու Աչքալէ չես երթար»։ Անոնք առած են իր խաղալիք ձին ալ։

Ռոնի Մարկուլիէս յայտարարած է թէ Հրեաները Թուրքիոյ մէջ երջանիկ փոքրամասնութիւն չեն։ Ըստ ին բաւարար փաստ է անոնց թիւին չարունակական նըւազումը։ Շեչտած է թէ Թուրքիոյ մէջ կիւրարկուած դիտակից կամ անդիտակից ցեղասպանութեան պատճառով ոչ մէկ Հրեայ ինքզինք Թուրք կը զգայ։ Պէտք չէ հաւատաք ընծայել համայնքին պատասխանատուներուն պարբերական յայտարարութիւններուն թէ Թուրքիոյ մէջ չատ երջնիկ են, եւլն.։ Ապա Թուական տըւեալներ ներկայացուցած է. 1914ին Հըրեաներուն թիւը 147 հազար էր, 1945ին 77 հազար, 1965ին 38 հազար։ Այսօր միայն 20 հազարի չափ Հրեայ կայ Թուրքիոյ մէջ։

Ռ. Մարկուլիէսի հետաքրքրական մասնախոհումներէն մէկն ալ այն եղած է որ 1942էն, Ունեւորութեան տուրքէն ետք, Հրեաները Թուրքիոյ մէջ կալուած չեն գնած։ Օրինակ մըն է հայրը. ան ունեւոր մէկը ըլլալով ապրած է Պոլիս, բայց մահացած, առանց կալուածատէր ըլլալու։ Շահած դրամը պահ տուած է զուխեբերական դրամատուներուն։ Անոր սերունդը ապրած է այն վախով որ պետութիւնը որեւէ պահու կրնայ իրենց ըստացուածքը խլել. ապրած է ամէն վայրկեան մեկնելու պատրաստ հոդեվիճակով մը։

Մ. Վասիլիատիս նիւթ ըրած է կիպրական հարցը. ան թուրք մամուլին ձեռքը Պոլսոյ յոյն համայնքը վարկաբեկող դրծիքի մը վերածուած է։ Խօսելով համայնքին թիւին մասին, ըսած է թէ 1900ական տարիներու մօտ 200 հազար պոլսաբնակ Յոյներէն այսօր հազիւ երկու հազար մնացած է։ Անոնց ալ մեծ մասը որոշ տարիքի մը հասած ըլլալով, համայնքը ամողջութեամբ անհետանալու վտանգին ենթակայ է։ Ուզած է որ անյապաղ միջոցներ ձեռք առնուին, կամ արտօնուին որ համայնքը ինք նախաձեռնէ որոշ բաներու, որպէսզի անհետացումը կանխուի։

Մասնակից երկու Հայերէն Հ. Տինք փոքրամասնութիւններու թիւին նուազումին մասին խօսած է. ըստ է թէ նըւազումը երբեմն կը վերաբերի մարդոց, երբեմն ալ սեփականութեան։ Երկուքը ուղիղ յարաբերութեան մէջ են իրարու հետ։ Մէկուն բացակայութեան միւսը պետական միջամտութեան թիրախի կը վերածուի։ Արդէն պետութիւնը միշտ կը յիշեցնէ. «Դուն տարբեր ես. իրաւազուրկ տարբեր մը որ պէտք է իր չափը գիտնայ»։

Ի. Թերնովի դիրքին Թրքական հրատարակութեան դաշին վճիռն իսկ առընչըւած է նուազումի երեւոյթին. տեսանը անպարտ հռչակած է ամբաստանեալ հրատարակիչը, այն տրամաբանութեամբ որ Թուրքիոյ մէջ այլեւս գրգռութեան գործիք ըլլալու չափ Հայ մնացած չէ։

«Ակօս»ի գլխաւոր խմբագիրը անդրադարձած է նուազումի երեւոյթին ժխտականներուն ալ. վերջին չրջանին տիրական է «կը բաւէ՛, աւելի Թող չպահին, թէ ոչ մեր արժէքաւոր հնութիւնը կը կորնցընենք» մտայնութիւնը։ «Թանգարանի բնակիչ ժողովուրդներու վերածուեցանք» ըսած է Հ. Տինք։

Է. Մահչուպեան «Քաղաքացիութիւն եւ սեփականութիւն. հայեացք ապագային» խորագրած է իր դասախօսութիւնը։ Ըսած է թէ բազմամչակութայնութիւնը համակեցութեան հարցը սեղան կը բերէ. հարկ է լուծումի ձեւեր գտնել։ Առաջարկած է համակարգ մը որով նախ պետութեան կողմէ դրական խորականութեամբ տարբեր ինքնութիւններու վերարժեւորում մը պէտք է կատարուի։ Ցետոյ ապահովուի հասարակաց մարզերու յաւելումը, զարկ տրուի քաղաքական հոսանքի մը որ պիտի դեկավարուի որոշող բազմատարր մարմիններու կողմէ Մահչուպեան պրնդած է որ 200 տարիէ ի վեր ոչ մէկ ինքնութիւն համարկուած է եւ երկիրը տէր է կողք կողքի ապրող ինքնութիւններու աչխարհագրութեան մը։

Նոյն օրը ելոյթ ունեցած է Աթէնքի համալսարանէն Հ. Միլաս եւս. ան ալ անդրադարձած է Սեպտեմբեր 6–7ի դէպքերուն եւ ինքնութեան հարցին։

Երկրորդ օրը խօսելով Քիւրտերու ինքնութեան հարցին մասին, Պ. Օրան ըսած է. «Թուրքիոյ մէջ շատ լսած ենք թէ Քիւրտերն ու Թուրքերը հաւասար իրաւունքներ ունին։ Կրնան նոյնիսկ Հանրապետութեան նախագահ ըլլալ։ Ատիկա առաջին ակնարկով ճիշդ է, բայց իրականութեան մէջ հիմնովին սխալ։ Օրինակը Շ. Էլչին է որ 22 ամիս եւ եօթը օր նախարար եղած, երեսուն ամիս եւ եօթը օր ալ բանտարկուած է, նախարարութեան օրով "Քիւրտ եմ" ըսած ըլլալուն համար։ Այս երկրին մէջ ճիշդ է որ Քիւրտերը, կամ փոքրամասնութեան անդամներ կրնան բարձր դիրքերու տիրանալ, այն պայմանով որ իրենց բուն իճնութիւնը գաղտնի պահեն, կամ այդ մասին չխօսին»։

Հրապարակուած այս հատուածներու ընթերցումն ալ կը վկայէ որ գոնէ արտայայտութեան, խօսքի մակարդակին վրայ Թուրքիոյ մէջ տասը, կամ հինգ տարի առաջուան բազդատմամբ յստակ փոփոխութիւն կայ։ Սակայն այս հաստատումը բաւարար տուեալ չէ ապահով ըլլալու թէ փոփոխութիւնը Եւրոպայի ու միջազգային հանրութեան համար պատրաստուած ցուցափեղկ չէ միայն ու խօսքի մակարդակին կը յաջորդէ գործնականին, կիրարկութեան փուլը։

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ

ՊԱՏՐԱՆՔԸ

ՍՈՒՐԷՆ ՇԷՐԻՔ

Ծովահայեաց չքեղ սրճարանի մը առջեւի սեղաններէն մէկը զրաւած էին Արշակն ու Պարգեւը եւ կը զրուցէին օդէն, ջուրէն։ Հարաւային Ֆրանսայի այս սիրուն ծովափն էր որ իբրեւ հանգստավայր ընտրած էր Արշակ, փոքրիկ յարկաբաժին մը գնելով հոն, վեց տարի առաջ։ 46ամեայ Պարգեւ՝ ամուսնալուծուած, մտերմացած էր 48ամեայ Արշակի հետ, 15 տարիներ առաջ, երբ ամուրի էին երկուքն ալ։ Պարգեւի ամուսնութեան փոթորկալից տարիները իրենց բարեկամութեան վրայ որեւէ ստուեր չձգեցին։ Միչտ նոյն անխառն զգացումներով, փոխադարձ յարգանքով, մնացած էին անկեղծ բարեկամներ, հետզհետէ քաժնելով իրենց անձնական եւ առօրեայ հոգերը, վստահ ըլլալով որ բարեկամական հարազատ կարծիքները, խորհուրդները, նոյնիսկ չինիչ քննադատութիւնը անպակաս պիտի ըլլար, պատահական բարդութեան մը նկատմամբ։ Արշակ հակառակ իր ընկերական նկարագրին մնացած էր ամուրի, մերժելով ներկայացած ամէն առիթ։ Գըլխաւոր պատճառներէն մին իր մօր ներկայութիւնն էր։ 75ամեայ Տիկին Պերճուհի, կայտառ, աշխոյժ եւ կենսունակ կին մը, առանց բացայայտօրէն ըսելու, զգացուցած էր իր զաւկին թէ որեւէ ամուսնական կապ պարտէր ըլլօրէն նկատի ունենալ իր ներկայութիւնը, նիւթապէս թէ բարոյապէս։ Արշակ միչտ ցանկացած էր ամուսնանալ անհատականութեան տէր կնոջ մը հետ, հակառակ որ այս պարագան կրնար դժուարացնել իրենց ապագայ համակեցութիւնը, նկատի ունենալով իր մօրը ներկայութիւնը։ Այսուհանդերձ ան իր յոյսը դեռ չէր կտրած, ինչպէս մայրը յաճախ կը յիչեցնէր։ «Զաւա՛կս, տղամարդու համար ամուսնութեան տարիք գոյութիւն չունի»։ Արշակ՝ դերձան եւ հիւսուածեղէնի ներկերու մեծաքանակ վաճառատան մը մէջ պատասխանատու պաշտօնեայ էր. վաճառատան դլխաւոր յաճախորդներուն հետ սերտ յարաբերութիւններ մչակած էր։ Իր ասպարէզին առեւտրական թէ արհեստագիտական ծալքերուն համաս, վստահելի գործընկեր մը դարձած էր։ Լաւ կը վարձատրուէր, նոյնիսկ չահաբաժին մը ունենալով տարեկան հասոյթի վրայէն։

Առեւտրական բարձրագոյն վարժարանի երբեմնի ուսանող, մասնագիտութիւն ձեռք ձգած էր վաճառման եւ միջազգային առեւտուրի մէջ։ 19 տարիէ ի վեր նոյն հաստատութեան մաս կազմելով, արհեստավարժ լայն չրջանակ մը չինած էր, ճանչցուած եւ յարգուած ըլլալով մասնագամայր։

Պարգեւին կեանքը սակայն նոյնքան դիւրին չէր եղած, ո՛չ ասպարէզային առումով, ոչ ալ անձնական գետնի վրայ։ Պոլսահայ լիսէներէն մէկուն փայլուն չրջանաւարտը, փորձած էր տարբեր ուղիներ, տարի մը հետեւելով մաթեմատիկի ճիւղին, տարի մըն ալ բժչկութեան։ Ո՛չ մէկը, ոչ ալ միւսը գոհացուցած էին զինք, ապա զաղթած էր Ֆրանսա իր ծնողքին հետ։ Փարիզ գրեթէ մէկ ու կէս տարի աչ ու ձախ թափառելէ ետք, հետեւած էր լեզուի դասընթացքի, որուն յաջորդած էր հաշուապահութեան դիւերոկամ փոքրամասնութեան անդամներ կրնան բարձր դիրքերու տիրանալ, այն պայմանով որ իրենց բուն իճնութիւնը գաղտնի պահեն, կամ այդ մասին չխօսին»։

Հրապարակուած այս հատուածներու ընթերցումն ալ կը վկայէ որ գոնէ արտայայտութեան, խօսքի մակարդակին վրայ Թուրքիոյ մէջ տասը, կամ հինգ տարի առաջուան բազդատմամբ յստակ փոփոխութիւն կայ։ Սակայն այս հաստատումը բաւարար տուեալ չէ ապահով ըլլալու թէ փոփոխութիւնը Եւրոպայի ու միջազգային հանրութեան համար պատրաստուած ցուցափեղկ չէ միայն ու խօսքի մակարդակին կը յաջորդէ գործնականին, կիրարկութեան փուլը։

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ՏՈՒՐՔԻՆ ԱՀ ԱՆԿԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ՊԷՏՔ ՈՒՆԻ

Ֆրանսայի նախագահը օդանաւի տոմսակներուն վրայ 1–10 Եւրոյի տուրք մը հաստատեց· պիտի սկսի գանձուիլ յառաջիկայ Յուլիս 1էն: Այդ թուականէն սկըսեալ, Ֆրանսական օդակայանէ մը թռիչք առնող որեւէ ճամբորդ պիտի վճարէ այդ տուրքը: Հաւաքուած դումարով նախագահը նպատակ ունի ամբողջ աշխարհի աղքատութեան, սովին դէմ պայքարելու: Որքին մէջ գովելի նպատակ է, սակայն, ինչպէս դիտել կուտար հոլանտացի լրագրող մը, նման քաղաքականութիւնս կը բախի հողագործական հասարակաց քաղաքականութեան պատուարին; Եւրոպական միութիւնը աշխարհի բոլոր չուկաները ողողելով իր ճոխքը մնացած արտադրութեան աւելցած մասով, դեր կ'ունենայ միջազգային չուկային գիւներուն արհեստական կերպով ցած մնալուն մէջ: Միւս կողմէ, Միութեան ոահմաններուն վրայ գնացուցակները որպէս պատուար կանգնելով եւրոպացիները թեթաճ երկիրներու առջեւ կը փակեն եւրոպական չահաբեր չուկայի մը դուռը: Ատով եւրոպական հողագործական քաղաքականութիւնը ոչ միայն իր հողագործներուն պաշտպան կը կանգնի, այլ նաեւ երրորդ աշխարհի հողագործական զարգացումները կ'արգելակէ: Այս իմաստով հողագործական հասարակաց քաղաքականութիւնը աշխարհի մէջ սովին տեւականացման ազդակ կ'ըլլայ: Իսկ սովը ամէն տարի չուրջ վեց միլիոն չափահաս մահուան պատճառ կ'ըլլայ· տակիկ աղէտ մըն է որուն մեղսակից է հողագործական հասարակաց քաղաքականութիւնը: Բազմաթիւ փորձեր եղած են սրբագրութեան, բայց ի զուր: Ֆրանսայի նախագահն ալ մէկն է անոնցմէ որ լսել իսկ չի փափաքիր հասարակաց այդ քաղաքականութեան փոփոխութեան մասին, Գլխաւոր պատճառը այն է որ Ֆրանսական կարգ մը արտադրութիւններ պէտք է լայն չափով օգտուին այդ դրութենէն, Այս կացութեան մէջ նախագահ Շիրաքի առաջարկած տուրքը կը ձգտի խափանելու արդար քննադատութիւնները:

Այդ տուրքը սկզբունքով տարեկան 200 միլիոն Եւրօ պիտի գոյացնէ: Մինչդեռ աշխարհի մէջ սովէ, կամ անբաւարար անդառնութենէ տառապողներու թիւը 800 միլիոն է: Դժուար չէ հաշուել որ ամէն մէկուն տարեկան 25 մ. կ'ինայ որպէս դի «կչտանայ»: Իսկ հողագործական հասարակաց քաղաքականութիւնը տարին 11 միլիառ Եւրոյի չափ կու տայ Ֆրանսայի եւ անոր 680 հազար հողագործներուն: Ատիկա կը նշանակէ թէ ամէն մէկուն բաժին կ'ինայ 16·544 Եւրօ... Պարզուած ահաւոր տարբերութիւնն է որ կեղծաւոր արարքի մը կը վերածէ Ժ. Շիրաքի առաջարկած տուրքը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԶԱՑՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԼԻՈՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ՝ ԴԱՒԻԹ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

Երկուշաբթի Դեկտեմբեր 5ին ժամը 19:30ին Ս. Յակոբ մայր եկեղեցւոյ Կարապիս Մանուկեան հանդիսասրահին մէջ տեղի ունեցաւ մեծարանքի երեկոյթ մը ի պատիւ Դաւիթ Արք. Սահակեանի իր ծննդեան 70ամեակին, որուն առթիւ Ամենայն Հայոց Հայրապետը Գարեգին Բ. կը պարգեւատրէ Սուրբ Ներսէս Շնորհալիի չքանշանով:

Բացման խօսքը արտասանեց Ազգ. միութեան նախագահ Պր. Արմաշ Պահատուբեան, ապա կարդացուեցաւ Յորելեարին կենսագրութիւնը՝ հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով զոյս կարդացին Վապէն Սրկ. Էսկիճեան եւ ՀԲԸՄի քարտուղարուհի Տիկ. Սանտրին Ժամկոչեան-Ռամպօ: Ապա, խօսք առաւ Պատուոյ նախագահ Պր. Սեպուհ Սարեան ֆրանսերէնով ու վեր առաւ Դաւիթ Արք.ի գործունէութեան բարեմասնութիւնները. յիշեց նաեւ երկար տարիներու իրենց համագործակցութիւնը, իրարու հանդէպ յարգանքով ի նպաստ համայնքին:

Ամենախորհրդաւոր ու լուրջ պահն էր «Էջմիածինն ի հօրէն» շարականի երգեցողութեամբ որու ընթացքին թափօրով մը Շքանշանն ու Կոնդակը բերուեցաւ Սուրբ Յակոբ մայր եկեղեցւոյ Ս. Խորանէն մինչեւ սրահ, հոգեւոր հովիւ Խահակ Ա. Քհնյ. Հէքիմեանի կողմէ որ յուզումով ընթերցեց Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի սրբատառ կոնդակը, եւ հուսկ՝ տեղի ունեցաւ «Ս. Ներսէս Շնորհալի»ի պատուանշանի յանձնումը, յանուն ամենայն Հայոց Հայրապետին, լանջէն անցուց Նորվան Եպսկ. Զաքարեան յօթելեարին:

Մեծարեալ Դաւիթ Արք. Սահակեան յուզմնախառն ու մեղմ ձայնով արտայայտեց իր շնորհակալական խօսքը եւ ըսաւ. փառք կու տամ Աստուծոյ, եւ շնորհակալութիւն Ամենայն Հայոց Հայրապետին, ու կ'ապրիմ կեանքիս ամենաերջանիկ, բայց նոյն ժամանակ ամենայուզիչ ու խորհրդաւոր պահեր. միշտ հաւատարիմ մնալով Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի մայր Հայրենիքի, ու յիշեց բոլոր անոնք որոնք միասնաբար գործակցեցան իրարու հետ տարիներու ընթացքին՝ որոնք այժմ նմանք են: Ինչպէս նաեւ՝ բոլոր գործունեայ անձնաւորութիւնները որոնք կը շարունակեն տառարքը մեր գաղութին ներս: Աւելցնելով թէ՝ երբ հիմնեց Ազնուական Տիկնանց Միութիւնը որ մինչեւ օրս կը շարունակէ ծառայութիւնը բերել եկեղեցւոյ կառոյցներուն եւ Լիոնահայ գաղութի կեանքին ներս, մնալով աւանդապահ համոզումներուն ու սկզբունքներուն վրայ: Վերջացնելով իր սրտի խօսքը Ֆրանսերէնով որպէսզի երկրեզուն թոյլ տայ բոլոր ներկաներուն դինք աւելի մօտէ ճանչնալու, մնալով միշտ հաւատարիմ իր հեռատես նահապետին՝ տեսիլք ունեցող երախտաւորներու գծած ճանապարհին զուրգուրալով անոնց բարեսիրական, կրթական, հայապահպանման ազնիւ գործին եւ նեցուկ կանգնելով Հայրենիքին ու Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնին: Ու աւարտեց Աւետարանի խօսքերով «Մենք անպէտ ծառաներ ենք, ըրինք ինչ որ պարտական էինք ընել» Ղուկաս Աւետ. Գլ. 17 համար 10»: Նաեւ իր խօսքին մէջ շնորհակալութիւն յայտնեց Հայրապետական պատուիրակ Գիւտ Արք. Նազլեանին, ու ի մասնաւորի Նորվան Եպսկ. Զաքարեանին որ իր յաջորդն էր եւ շարունակեց ազգապահպանման վսեմ գործը Լիոնի մէջ Հայկական ամէնօրեայ դպրոց հիմնելով որ առաւել եւս ամրացնելով գաղութիս գոյավիճակը: Հանդիսութիւնը շարունակուեցաւ վկայութիւններ բերին: Նորվան Եպսկ. Զաքարեան յիշեց Դաւիթ Արք.ը երբ երիտասարդ վարդապետ էր Երուսաղէմ, իսկ ինք տակաւին ուսանող Ս. Յարանգաւորած եւ Ս. Աթոռոյն, մաղթելով քաջառողջութիւն եւ համբերութիւն:

Հոգեւոր հովիւ Խահակ Ա. Քհնյ. Հէքիմեան իր վկայութիւնը բերաւ յիշելով 27 տարիներ առաջ իր առաջարկով, Սերովբէ Արք. Մանուկեանին հրաւէրով, Դաւիթ Արք. Սահակեանի եւ վարչութեան, արտօնութեամբ Շնորհք Պատրիարքի հասաւ Լիոն եւ աշխատեցաւ մինչեւ տարիներու ընթացքին:

Դաւիթ Արք.ի անձնական բժիշկ Շազո նուրբ եւ ուրախ տրամադրութիւններով, չնորհաւորեց անոր չքանչանը ըսելով իրեն համար հաճելի ու մեծ անակնկալ է այս ջերմ մթնոլորտի մէջ դտնուիլը ու ծանօթանալը աւելի մօտէն Հայ համայնքին:

Լիոնահայ Տիկնանց Միութեան նախագահուհի՝ Ժագլին Պետրոսեան չնորհակալութիւն յայտնեց իր խօսքին մէջ Դաւիթ Արք.ին որ հիմնած էր Տիկնանց Միութիւնը եւ կը շարունակէ իր առաքելութիւնը գաղութին ներս եւ եկեղեցւոյ հովանիին ներքեւ: Ոմանք արծարծեցին դեղեցիկ յիշատակներ, մօտէն թէ հեռուէն միշտ հետեւած էին այս կղերականին քայլերուն:

Այսպիսով չարունակուեցաւ երեկոն դեղարուեստական յայտագրով, Լիոնի Սպիտակ Ժողովրդական Գործիքներու Համոյթի ելոյթով՝ երգերով եւ արտասանութիւններով հայաչունչ եւ խրախուսիչ, Սարկաւագաց Դասու կողմէ, ազգային ու ժողովրդական երգեր նոյնիսկ ներկաներու մասնակցութեամբ որոնք՝ չանք չզլացան իրենց երախտագիտութիւնն ու չնորհակալութիւնները յայտնել մեծարելիին որուն ուրախութեան ու ցնծութեան ժամանակ բարձր էին արտայայտութիւնները, յաջորդեց ճոխ ընթրիք՝ որ չարունակուեցաւ մինչեւ ուշ գիշեր...

Սոյն երեկոն վերջ գտաւ Դաւիթ Արք.ի փակման խօսքով, չնորհակալութիւն յայտնելով Նորվան Եպսկ. Զաքարեանին եւ իր կազմին, Խահակ քահանային եւ բոլոր անոնց որոնց յաջողցուցած էին մեծարանքի երեկոն:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

(Շար· 1)

նիքին անդամները եղած ըլլային: Մերթ ընդ մերթ իրենց վազ երիտասարդութեան տպաւորութիւնները մասին կը պատմէին, տարօրինակ կերպով հաստատելով թէ զրեթէ զուգահեռ փորձառութիւններ անցուցեր էին:

Երբ Պարզեւ իր ապագայ կինը՝ Գեղուհին ճանչցաւ, երկու բարեկամներու ընկերութիւնը ընդմիջուեցաւ երկար չաբաթներ: Օր մըն ալ Պարզեւ կու գար իր խօսեցեալը ծանօթացնելու Արշակին: Հակառակ այս վերջինին եղբայրական ընդունելութեան, Գեղուհի առաջին վայրկեանէն իսկ չէր ախորժած Արշակէն եւ չուտով հարց տուաւ Պարզեւին թէ ի՞նչ էր իրենց բարեկամութեան աստիճանը, Երբ այս վերջինը պատասխանեց որ դինք ճանչնալէ առաջ եւ իր ընտանեկան մտերմիկ չրջանակէն դուրս, Արշակը իրեն համար կարեւորագոյն անձն էր, Գեղուհին բուռն կերպով հակազդեց. «Երկու այր մարդու միջեւ զոյացած այս կարգի ընկերութիւնները անյնդունելի են: Մանաւանդ այսուհետեւ պէտք է նուազագոյնի իջեցնես քու յարաբերութիւններդ իրեն հետ: Ամէն ոք իր ուրոյն կեանքի ճամբան պարտի ճշդել: Եթէ ի հարկէ կը փափաքիս ընտանեկան բոյն կազմել ինծի հետ»: Պարզեւ անակնկալի եկած՝ չպատասխանեց անմիջապէս: Որքին մէջ Գեղուհի մասամբ իրաւունք ունէր: Արդէն եթէ ամուսնանային, դժուար կ'ըլլար անցեալին պէս յաճախակի տեսակցութիւն ունենալ Արշակին հետ: Սակայն իր ապագայ կնոջ այս բուռն ելոյթը իր միտքը պղտորեց: Այսուհանդերձ մթնոլորտը մեղմացնելու նպատակաւ ըսաւ. «Ի հարկէ, իրաւունք ունիս, ամուսնութեան կապը եւ ազատ ընկերութիւնը չեն կրնար գոյակցիլ, ես պէտք եղածը կը կարգադրեմ, դուն հոգ մի' ըներ»: Պարզեւ որ ամուսնանալու զօրաւոր ցանկութիւն ունէր, սերտացուց իր յարաբերութիւնները եւ ութ ամիս վերջ ներկայացան քաղաքապետարան: Իրենց ամուսնութեան ընկերային չրջանը բաւական համբերաչիս եւ երջանիկ անցաւ, բայց դժբախտաբար երկարատեւ չեղաւ:

Ս. Շ.

ԱՐՏՈՅՏՆԵՐՈՒ ԱԳԱՐԱԿԸ

ԱՆԹՈՆԻԱ ԱՐՍԼԱՆ

Թարգմանեց՝
ՎԱՉԳԻՆ ԲԱՄՊԱԿԵԱՆ

ՄԱՍ ԱՌԱՋԻՆ

ՍՄԲԱՏ ՀՕՐԵՂԲԱՑՐ

Սմբատ Հօրեղբայրը, մեզի համար, առասպելական անձ մըն է միայն, բայց առասպել մը որուն համար բոլորս ալ արցունք թափած ենք: Մեծ հօրս միակ եղբայրն էր, ծնած նոյն մօրմէն. Իսկուհի իշխանուհիէն՝ որ մահացաւ զաւակը աշխարհ բերելէ ետք, տասնըմեկ տարեկանին: Մեծ հօրս հայրը ապա ամուսնացաւ երկրորդ անգամ մը «չար խորթ մօր» մը հետ, որ իրեն չարք մը զաւակներ չնորհեց: Երուանդ մեծհայրիկը չէր սիրեր դինքը, որով տասներեք տարեկանին խնդրեց եւ կարելիութիւնը ստացաւ հեռանալու փոքրիկ քաղաքէն եւ երթալու Վենետիկ, ուսանելու համար Մուրատ Ռաֆայէլ, հայ տղոց դպրեվանքը:

Բայց Սմբատ հօրեղբայրը չատ աւելի անոյշ, յարմարող եւ հանդարտ էր, քան եղբայրը: Եւ կը սիրէր իր հանդարտ քաղաքը, իր քնասէր եւ կղզիացած դասատուները, բարեկամներու հետ անվերջ խօսակցութիւնները սրճարանին մէջ, նարտի մրցեգին խաղերը, որսորդութիւնը: Դեղագործութիւնն ուսանեցաւ Պոլսոյ մէջ, բայց միշտ փափաքեցաւ տուն վերադառնալ: Համալսարան եղած ժամանակ կարգաց օրաթերթեր, մաս կազմեց կուսակցութեան մը չարքերուն, ինչ ալ երազեց հայկական հին հայրենիքին վերածնունդը, քիչ մը բարկացաւ, քիչ մը խնդգինքը խաբեց: Խորթ մօրը հետ համակեցութեան ձեւ մը գտաւ: Կը զուարճանար փոքրիկները խաղցնելով, քոյրիկներուն մազերուն հիւսքերը քաշելով, կը մտածէր ամուսնանալ:

Երբեմն ձին հեծած կը մեկնէր Լազերու գիւղէն բարեկամի մը հետ: Երբ միասին էին, կը կարծէին խաչակիրներու ձիաւորները ըլլալ, կը կարծէին կուսիլ արեւուն դէմ, Աղեքսանդրի պէս, սուրը կողքին կապած, ազատ մարդ ըլլալ: Ոչ այլեւս յոգնեցուցիչ անվերջ բանակցութիւններու պարզ հրաման մը ստանալու համար. ոչ այլեւս կայսերական դիւանակալութեան. չունենալ այլեւս Հայու մը կամ վաճառականի ստիպողական եւ ծառայական մեծարանք՝ խնդրելու համար անկէ որ կրնայ մերժել, եւ այս բաներուն դէմ դնելու համար ուրիշ զինք չունենալ, քան հպատակի մը խորամանկութիւնը: Եւ սակայն, ձիավարել ղէպի Արեւելք՝ կը նշանակէ գրաւել· բայց ըլլալ Արեւմուտքի մարդ՝ տիրապետել: Այցելել Փարիզ, խօսիլ Ֆրանսերէն, բաժանորդագրուիլ Revue des deux mondesի:

Ճաճախ կը խօսէին Փարիզի, կամ Իտալիոյ մասին, բարեկամ երկիր մը՝ ուր երուանդ եղբայրը կը չարունակէր մեծ յաջողութիւններ ունենալ: Բայց Սմբատ փափաք չունէր, հակառակ իր խոստումներուն, երթալ զինք տեսնելու. երկչոտ էր եւ արեւելքցի: Երանի թէ ինք, եղբայրը վերադառնար, եւ մեծ ընտանիքին կարենար ծանօթացնել իր «Փրէնկ» կինը, Եղուարդ եւ Ֆայիլ մանչերը: Պատիւով մեկնած էր եւ պատիւով պիտի ընդունուէր: Բայց իր սրտին մէջ Սմբատ կը զգար որ ասիկա երբեք պիտի չիրականանար. Երուանդ մեկնած էր այլեւս երբեք չվերադառնալու համար, եւ զաւակները - հակառակ իրենց հայկական անունները - չէին դիտեր իրենց հայրենական լեզուն եւ կը կրթուէին գերմանական կամ իտալական գոլէժներու մէջ: Արեւելքը իրենց համար առասպելական, հեռաւոր երկիր մըն էր:

Կարելի է - կը մտածէր Սմբատ - զաւակներէս մէկը երթայ հոն, իր մօտ, եւ չեռոյ, մենք ալ, քիչ առ քիչ, բոլորս կը մեկնինք, եւ հոն առանց վախի կ'ապրինք: Բայց իրականութեան մէջ չէր ուզեր: Ճիշդ է որ չատեր կը մեկնէին: Անոնք որ աւելի վտանգաւոր չրջաններ կ'ապրէին. ամէնէն յանդուգն երիտասարդները, խելացիները, արկածախնդիրները. անոնք որ կայսրութեան մէջ «էքմէնի միլլէթ»ի նեղ սահմաններուն մէջ կաչկանդուած կը զգային, բոլորը, հոսող առուակի մը պէս, կը մեկնէին չարունակաբար:

Դէպի Եւրոպա, դէպի երազուած մշակոյթը, դառնալու համար բժիշկ, ատամնաբոյժ, ճարտարապետ, բանաստեղծ - կամ դէպի Ամերիկա, բոլորովին նոր մէկը դառնալու համար, մոռնալու համար: Պոսթընի մէջ կ'ապրէր իր մէկ խորթ եղբայրը՝ Ռուբէն, եւ բաւական դոհ էր: Բայց Սմբատ, իր պարզ բսանին մէջ, կը ճանչնար իր սիրած առանձնութիւնը: Անոր ուղարկեց փայտէ չինուած դեղեցիկ նարտ մը, չուրջը հայերէն գիրերով սիրալիր արտայայտութիւններ փորագրուած, ճիշդ իր ունեցածին նման:

(Շար· 5)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

Ա Խ Ա Գ Տ Օ Ն Ե Ր

ԵԿԱՒՑՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 24 ժամը 9·30ին

Տօն է Սրբոցն Դաւթի Մարգարէին
եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր առաքելոյն

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 26, ժամը 9·30ին

Տօն է Սրբոյն Ստեփաննոսի
Նախասարկաւագին
եւ առաջին մարտիրոսին

Դիւերայիչն եւ Առաւօտեան ժամերգութեամբ:

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 26
Տօն է Սրբոյն Ստեփաննոսի
Նախասարկաւագին
եւ առաջին մարտիրոսին

Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

(Շար. Ա. էջէն)

թիւն մըն է՛: Ֆրանսա հկրցաւ սակայն յաջողցնել ճաշարաններու Թէ. Վէ. Ա.ի զեղչը 19,6էն 5,5%ի: Հարցը պիտի ծեծուի Ճունուար 24ին երբ հերթական նախագահութիւնը Աւստրիոյ յանձնուի: Թոնի Պլէրի անձնատուրութիւնը խաւօրէն քննադատուած է բրիտանական մամուլին կողմէ: Թոնի Պլէրի զոհողութիւնը 10,5 միլիառ եւրօ է, այսինքն նախատեսուած 50-55 միլիառին 20%ը: Անկեալ Մերքէլի համար "բարեկամական զոհողութիւն մը կայ Ֆրանսայի հետ" եւ "լաւ համաձայնագիր մը Անգլիացիներուն հետ": Պատրաստուած պիւտճէն կը վերաբերի 2007 - 2013 ժամանակաշրջանին: Պլէր կը քննադատուի նաեւ անոր համար որ այդ պիլճումը ըրած է յանուն Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներու հետ "բարեկամական հաշիւներու", ըստ անգլիական մամուլին:

ՀՈՆԲ-ՔՈՆԿի մէջ, Դեկտեմբեր 18ին, վերջ գտաւ Առեւտուրի Համաշխարհային Կազմակերպութեան ժողովը, նուազագոյն համաձայնագրի մը չուրջ: 149 երկիրներու ներկայացուցիչները վեց օրերու բանակցութիւններէ ետք է որ յաջողեցան խուսափիլ ձախող վախճանէ մը: Եւրոպական Միութիւնը երեւութական պիլճում մը ըրաւ ընդունելով որ կը հրաժարի նըպաստներ չնորհելէ հողագործական արտածումներուն: Այս կարկատան համաձայնագիրը չատեր դժգոհ ձգած է, մնաց որ ժողովի երկայնքին, բազմաթիւ միջադէպեր ալ պատահած են, վիրաւորներ կան եւ ձերբակալութիւններ:

2005 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 23ի օրէնքին 4րդ յօդուածին թերթօնը կը չարունակուի եւ վերջ գտնելու ալ հաւանականութիւն կայ չի տար: 19 պատմաբաններու դիմումէն եւ ձախի արտասովոր համախմբումէն ետք, յօդուածները չեն պակսիր: Ալէն-Ժերար Սլամա Ֆիկարօ-Մակագինի (Դեկտեմբեր 17) իր խմբագրականն ալ այդ հարցին նուիրուած է, զայն խորագրելով. "4րդ յօդուածին թերթօնը": Ինք կը յիշեցնէ որ ընկերվարականները նախ քըւէարկած էին յօդուածը, միայն յետագային դէմ արտայայտուած: Ինք բոլորովին դէմ չէ յօդուածին պահպանման, բայց դէմ է 2001 Ճունուար 29ի օրէնքին (Հայոց Ցեղասպանութեան Ճանաչում) եւ զայն խնդրոյ առարկայ կը գտնէ, որովհետեւ "Ազգային ժողովին չի պատկանիր Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութիւնը վարելը":

ԶՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ Դրամատունը նացիական զոհերու հատուցումի չրջանակին մէջ 168 հազար տոլար պիտի վճարէ Ս. Ֆրէօյտի չառաւիղներուն: Զուիցերացի դատաւոր է. Քորման որոշած է որ 23 զոհի, կամ տուժածի չառաւիղներուն երեք միլիոն տոլար վճարուի: Այդ 23էն մէկն է Ֆրէօյտի թոռը: Հատուցումը կը տրուի, որովհետեւ նացիները գրաւած են Ֆրէօյտի կարգ մը իրերը, ինչպէս նաեւ դրամատան մէջ գտնուող դրամարը:

ԻՍՐԱՑԼԻ վարչապետը՝ Արիէլ Շարոն ուղեղային փոքր տագնապ մը ունեցած է Դեկտեմբեր 18ին եւ անմիջապէս հիւանդանոց փոխադրուած է: Ըստ բժիշկներու Շարոն լաւ է եւ քանի մը օրէն Երուսաղէմի հիւանդանոցէն կ'ելլէ: Ինք ուզած է Դեկտեմբեր 19ին իսկ ելլել, բայց բժիշկները ուզած են հսկողութեան տակ պահել քանի մը օր: Շարոն 77 տարեկան է:

ԳԵՐՄԱՆՈՒհի հնախոյզը, որ առեւանգուած էր Պաղտատ Նոյեմբեր 25ին, ազատ արձակուած է եւ Արտաքին նախարարը՝ Ֆրանք - Վալթէր Շթայնմէյէր յայտարարած է որ լաւ վիճակի մէջ է:

Ա.Մ.Ն-ու նախագահը Ջ. Պուշ, Դեկտ. 16ին, հեռատեսիլի մէկ յայտագրէն արդարացուց հեռաձայնային ունկնդրութիւնները եւ իմակներու հակակշիռը որոնց ձեռնարկած էր Սեպտ. 11ի ոճրափորձերու վաղորդայնին: Իրեն համար, այդ գործողութիւնները "կենսական զէնք մըն են ահաբեկչութեան դէմ":

ԷԹԱՄփի (Խառնի նահանգ) Լուի Պլէրիօ լիսէին կերպարուեստի դասատուն, 26ամեայ կին մը, դաշունահարուած էր Դեկտ. 16ի առաւօտուն աչակերտի մը կողմէ, որ զժգոհ էր իրեն եղած նկատողութիւններէն եւ վրէժը ուզած էր լուծել: Կինը, որ արդէն բռնաբարութեան եւ սպանութեան սպառնալիքներ ստացած էր, երեք տեղէ վիրաւորուած էր եւ ազդու խնամքներու բաժանմունքն էր, բայց կեանքը վտանգուած չէր: Ենթական ոստիկանութեան յանձնուած է Դեկտեմբեր 18ին, մինչ դատատուն կը խորհի դատարան դիմել կրթական նախարարութեան դէմ, որ չէ ուզած ընթացք տալ իր դիմումներուն, երբ սպառնալիքներ ստացած էր:

LE PERE NOEL
vous attend nombreux, accompagnés de vos amis à

L'ARBRE de NOËL
de l'école
TEBROTZASSERE

Le dimanche 8 janvier à partir de 12 heures
à la salle des fêtes **«Thierry le Luron»**
9 Boulevard du Midi 93340 Le Raincy

PLEIN DE NOUVEAUTES VOUS ATTENDENT

Des animations sont prévues
Stands de jeux — Spectacle musical — Magicien —
Chorale de l'Ecole

DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère : 01. 43. 81. 01. 72

Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy RER (Eole)
Ligne Paris Chelles — Salle à 200 mètres

—— Entree Gratuite ——

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle,
novatrice et radicale
pour apprendre à **parler, lire et écrire**
l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

► *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*

► *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de
4 cassettes audio comprenant
2 heures d'enregistrement
pour 95 euros
(frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

★ ♠ ◇ ♣ □ ♡ ○ ♡ □ ♣ ◇ ♠ ★

UN BEAU CADEAU DE NOEL

Il est encore possible de commander le beau carré de soie **Hermès «Les Jardins d'Arménie»**, au prix de 250 Euros, au bénéfice exclusif de l'action humanitaire en Arménie de **Solidarité Protestante France-Arménie.**

Téléphoner au pasteur Samuel Sahagian: **06. 83. 09. 08. 19** ou à Jean Haroutunian: **01. 43. 25. 67. 91**

Adresser les chèques au nom de:
SPFA — 1 rue Cabanis
75014 PARIS.

★ ♠ ◇ ♣ □ ♡ ○ ♡ □ ♣ ◇ ♠ ★

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SECTION D'ASNIERES

Fêtons Noël

Pour fêter Noël en famille dans une ambiance chaleureuse arménienne la Section d'Asnières de la CBAF organise un dîner dansant à l'occasion du Noël arménien :

le samedi 7 janvier
salle Lavergne, 11 rue Robert Lavergne
92600 Asnières
animé par
MARTEN YORGANTZ

Réservations :
- **Araxie: 01. 48. 41. 54. 23**
- **Suzanne: 01. 47. 93. 70. 86.**

Section **«A. Tathéossian»** de PARIS

Voyage en Bulgarie

«ROUTE DES MONASTERES»

La Section «Archalouys Tathéossian» de Paris organise un circuit du **6 au 13 mai** en Bulgarie.

Visite des principales villes, monastères et sites naturels; rencontre avec la communauté arménienne.

Circuit en pension complète (hors boissons), hébergement en hôtel trois et quatre étoiles : 840 euros (base chambre double), hors taxes d'aéroport, hausses de carburant et assurance (annulation — assistance — rapatriement — bagages).

Renseignements et inscriptions :
avant le 30 décembre 2005
auprès de :
- Araxie **01. 39. 83. 71. 19** (19h-21h).

DEUX VOYAGES EN ARMÉNIE

(OECUMENIQUES, CULTURELS, HUMANITAIRES)

- **24 Avril au 1er mai 2006 : Voyage tous âges — Prix : 1.200 euros**
- **12 au 24 Août 2006 : Voyage de jeunes de +18 ans — Prix : 900 euros**

(Accompagnateur : Pasteur Samuel SAHAGIAN)

organisés par **Solidarté Protestante France-Arménie (SPFA)**

Pour s'inscrire, envoyer acompte de 200 euros à :
S P F A 1, rue Cabanis 75014 Paris (tél.: **01. 47. 35.30. 23)**

(Programmes détaillés sur demande)

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 21
MERCREDI
21 DECEMBRE
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ԱՐԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հասը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

81ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·349

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

81e ANNEE — N° 21·349

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ց. ՓԱՄՈՒԿԻ պարապան չատ նեղ կացութեան մատնած է Թուրքիան եւ մասնաւորաբար Անգարայի կառավարութիւնը, որ կը ջանայ ժամանակ շահիլ: Նախարարաց խորհուրդի երկար նիստէ մը ետք, Արդարութեան նախարարը յայտարարած է որ իր նախարարութիւնը "Թըլթածրարը պիտի ուսումնասիրէ ամէնէն կարճ ժամանակամիջոցին": Կառավարութիւնը մէկ կողմէ Եւրոպացիներուն ճնշումին տակ է, որոնք կը դատապարտեն արտայայտութեան ազատութեան անընդունելի մեթոտները եւ միւս կողմէ ազգայնամոլ թրքական հանրային կարծիքի մը: Լիպերասիոն (Դեկտ· 20) արձագանգ կը հանդիսանար նաեւ այն ծանրակշիռ միջադէպերուն, որոնք տեղի ունեցած են դատավարութեան օրը եւ որոնց անդրադարձած էինք մեր նախորդ թիւով: Էրտողան յայտարարած է որ քննութիւն կը բացուի, բայց միաժամանակ մերժած է Եւրոպացիներու միջամտութիւնները, չեշտելով որ Եւրոպացիք "աւելի լաւ կ'ընեն զբաղելով մարդկային իրաւանց Եւրոպական Ատեանով որ վաւերացուց լաչակ կրելու արգելքը համալսարաններու մէջ":

ԼԻԲԱՆԱՆի Տիւրզիներու պետը՝ Վալիտ Ճումպլաթ յայտարարած է որ պէտք է զօրյս ըլլալ նոր ոճրափորձերու հեռանկարով: Ճեպրան Թուէնիի սպանութենէն ետք, կ'ըսէ Ճումպլաթ, մեծամասնութիւնը այլեւս միայն 6–7 յաւելեալ աթոռ ունի սուրիամէտ երեսփոխաններուն վրայ: Ճումպլաթի մահափորձերու վախը կը վերաբերի հակասուրիացի դէմքերուն:

ԻՍՐԱՅԷԼի Լիքուտ կուսակցութեան պլուխն անցաւ Բենիամին Նեթանիահու եւ Շարոնէն ետք, ինք է որ պիտի գլխաւորէ կուսակցութիւնը Մարտի ընտրութիւններուն համար: Լիքուտը աջի կուսակցութիւնն է որ 130 հազար անդամ ունի եւ Նեթանիահուի ընտրութիւնը կասկած չէր վերցներ: Ինք Իսրայէլի նախարարապետ եղած է 1996էն 1999: Միւս կողմէ, Շարոն Դեկտեմբեր 20ին հիւանդանոցին եղած է:

ԻՐԱՆի նախագահը՝ Մ. Ահմէտինեճատ պետական հեռատեսիլէն եւ ձայնասփիւռէն յայտարարած է որ կ'արգիլէ "ապերախտեան եւ անկումային երաժշտութեան սփոռումը": Կը չեշտէ որ ասկէ ետք պէտք է զարկ տան ազգային եւ աւանդական երաժշտութեան, այն որ կը յիշեցնէ Յեղափոխութեան չրջանը (1979): Նախագահը իր հրովարտակին մէջ կ'ըսէ նաեւ որ— "պէտք է խուսափիլ նաեւ բրտութենէ եւ անկումէ չարժարուեստի ճարտարապետին մէջ": Մշակոյթի նախարարն ալ ճչդած է որ "կրօնքը եւ ժողովուրդին մշակոյթը նախատող ապուշ եւ անկումային ֆիլմերը պէտք է արգիլուին":

ԱԴՐԲԵՋԱՆի քարիւղի բանուորները Դեկտ· 19ին իրենց առաջին սենտիքան ոռեղծած են արեւմտեան ընկերութեան մը՝ Պոս Շելֆի մէջ, ուր Պուիկ իր մասնակցութիւնն ունի: Բազմաթիւ այլ ընկերութիւններ ալ հաստատուած են երկրին մէջ:

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ մէջ, միաւեռականներու ամուսնութիւնը այլեւս արտօնուած է եւ առաջին պսակը տեղի ունեցաւ Դեկտեմբեր 19ին Պելֆասթ, երկու կիներու միջեւ: Նոր օրէնքը, որ կը գործադրուի Սկովտիա, Անգլիա, Հիւսիսային Իրլանտայէն ետք, թոյլ կու տայ զոյգերուն որ օրինաւոր ճանաչում վայելեն

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱԼՈՒԱԾԱՅԻՆ ԴԻՒԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻՆ

Որոշուած է բանալ ու համակարգիչի վրայ զետեղել կալուածային այն բոլոր տոմարները որոնք Օսմանեան պետութեան հարկատուներու ցանկը ունենալու նպատակով բռնուած են ԺԸ· – ԺԹ· դարերու ընթացքին: Նշուած տոմարները հազարաւոր հատորներ կը կազմեն: Այդ բոլորին համակարգիչի փոխադրումը որոշուած է Նոյեմբերին: Գործողութիւնը երկու տարիէն պիտի աւարտի:

Նկատի առնուած տոմարներուն մէջ կան 2·334 կալուածներու արձանագրութեան տետրեր (ԺԸ· – ԺԹ· դար), 22·250 տեղեկագրութեան տետրեր (1847–1934), 31·695 Գիւղերու եւ տափաստաններու սահմանային արձանագրութիւններ (1925–1967), 270 հազար հունձքերու եկամուտի արձանագրութիւններ: Այդ բոլորը Թրքերէնի պիտի թարգմանուին, մանրաժապաւէնի վերածուին, ապա դրուին համակարգիչի վրայ:

Լուրը չէ յայտնած թէ համացանցի վրայ եւս պիտի զետեղուի՞ն այդ դիւանները:

ԲԱՔՈՒԻ «ՊԻՏԻ Է»ՆԵՐԸ...

Բաքուի մէջ լրջօրէն կը քննարկուի 2006ի ակիզբին նախատեսուած Հայաստանի ու Ադրբեջանի նախագահներուն հանդիպումը: Դեկտեմբեր 19ին Ադրբեջանի Արտաքին փոխ նախարարը Ա· Ա· զիմով յայտնած է այդ մասին, աւելցնելով որ անկէ առաջ հանդիպում կ'ունենան երկու երկիրներու Արտաքին գործերու նախարարները: "2006ին հակամարտութեան կարգաւորման կարելիութիւններ կան, կողմերը պարտաւոր են օգտագործել զանոնք" ըսած է փոխ նախարարը: Իր կարծիքով Ղարաբաղի չուրջի դրաւուած չրջանները պէտք է Ադրբեջանի հակակչռին յանձնուին, գաղթականներու վերադարձի հարցերը լուծուին. "էթնիկական զտման քաղաքականութեան հետեւանքները պէտք է դարմանուին" ըսած է Ազիմով: Ապա մաղթած է որ հայկական կողմէն ալ հաչտութեան տրամադրութիւն գտնուի, ինչ որ դրական ազդեցութիւն կ'ունենայ ապագային Հայաստանի ու Ադրբեջանի մերձեցումին վրայ:

ինչպէս ամուսնացեալ բոլոր զոյգերը:

ՖՐԱՆՍԱՑի կրթական նախարարը՝ Ժիլ մը Ռոպլիէն արդարութեան եւ ոստիկանութեան ներկայութիւնը կ'ուզէ ապահովել լիսէներու մէջ մնայուն կերպով, ելք մը գտնելու համար այն բիրտ արարքներուն որոնք կը կրկնուին տեւական կերպով: Նման առաջարկ մը անմիջական հակազդեցութեան մը բախած է սենտիքանեռու մօտ, որոնք դէմ կը մնան ոստիկանութեան ներկայութեան եւ "կեղծ լաւ լուծում մը" կ'որակեն զայն: Միւս կողմէ, այն պատանին որ դասատու կինը դաշունահարած էր, ձերբակալուած է եւ արդէն իսկ բացատրութիւններ եւ արդարացումներ կը տրուին իր ընթացքին համար: Զայիրցի ծնողք, դժուար եւ անկայուն մանկութիւն մը ունեցած է եւ չէ հանդուրժած մօրը դիտողութիւններուն դպրոցական իր ճախողութիւններուն համար: Հայրը մեռած է եւ ինք ալ վնասուած է զանազան դպրոցներէ: Ըստ իր փաստաբանին, ուզած էր անձնասպան ըլլալ, բայց բարկութեան հետեւանքով ուսուցչուհին դաշունահարած էր:

ԱՆԳԱՐԱ ԿԸ ՀԱԿԱԶԴԷ ԼԻԹՈՒԱՆԻՈՑ ՃԱՆԱՉՈՒՄԻՆ

Լիթուանիոյ խորհրդարանին կողմէ Հայկական Ցեղասպանութեան ճանաչումը հակազդելու մղած է Անգարան· Արտաքին գործերու նախարարութեան Դեկտեմբեր 16ի հաղորդագրութեամբ ըսուած է թէ ճանաչումի բանաձեւը որպէս կատարուած իրողութիւն դրուած է խորհրդարանին առջեւ, առանց յանձնախումբի վիճարկումի, առանց նախապատրաստութեան: Քուէարկութիւնն ալ տեղի ունեցած է առանց երեսփոխաններու մեծամասնութեան մը մասնակցութեան: "Մենք կը դատապարտենք այդ բանաձեւը որ իրաւական–պատմական ոչ մէկ հիմ ունի" ըսուած է հաղորդագրութեան մէջ: Կրկնուած է գաղափարն ալ թէ խորհրդարաններու պարտականութեան մաս չի կազմեր պատմութեան վիճելի հարցերուն մասին վճիռ արձակել: Նման վճիռներ չեն կրնար փոփոխել պատմութիւնը:

Հաղորդագրութիւնը աւարտած է պարագայական նոյն յանկերգով թէ "ցեղասպանութեան մասին անհիմն վերագրումներու ցիւթով բանաձեւին ֆունտարկութիւնը ո՛չ կը նպաստէ թուրք–լիթուանական, ո՛չ ալ հայ–թուրք յարաբերութիւններու բնականոնացումին":

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԼԵՒՈՆ ԱՐՈՆԵԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՑԵԱՆ

Հայաստանի ճատրակի փայլուն դէմքերէն Լեւոն Արոնեան որ յաջող խաղերով ուշադրաւ դէմք դարձած էր աշխարհի ախոյեանութեան մրցաշարքին, Դեկտեմբեր 17ի վերջին խաղով գրաւած է Ա· տեղը: Ան եզրափակիչ խաղին որպէս մրցակից ունէր Ուկրանիայէն Ռ· Պոնոմարիովը: Երեք մրցումները հաւասար աւարտելէ ետք, 25 վայրկեաններոց յաւելեալ առաջին խաղն ալ նոյն արդիւնքով աւարտած, երկրորդին ուշադրաւ յաղթանակ մը տարած է: Դրամական 100 հազար տոլարի պարգեւէ մը զատ, Լ· Արոնեան իրաւամբ չահած է առանց անցնելու զտումի վտուերէն, մասնակցելու աշխարհի յաջորդ ախոյեանութեան:

Լ· Արոնեան այս տարուան ընթացքին արդէն պրոնզէ մետալ չահած էր Եւրոպայի անհատական ախոյեանութեան, դարձած էր Եւրոպայի ախոյեաններու բաժակակիր: Ճաղթականն էր տակաւին արագ ճատրակի մրցաշարքերուն որոնք տեղի ունեցան Մայնցի ու Ստեփանակերտի մէջ:

*
**

ԵՐԵՒԱՆԻ ՋՐՄՈՒՂ–ԿՈՅՈՒՂԻՆ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆՈՒՈՒԱԾ

Երեւանի ջրմուղ–կոյուղիի համակարգը տասը տարուան համար յանձնուած է Ֆրանսական "Ժենեռալ տէ ք'Օ" ընկերութեան որ չահած է բացուած աճուրդը: Դեկտեմբեր 14ին ստորագրուած է

ՄԱՄՈՒԼ

ԱԴՐԲԵՋԱՆի ԴԱՀՈՒՀ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ

"Լիպերասիոն" (Դեկտ· 19) Հ· Տէմիրճիօղլուի ստորագրուած էջով մը անդրադարձած է Ղարաբաղէն Ադրբեջան ապաստանած գաղթականներու կեանքի դըժուար պայմաններուն: Սկսեալ բնակարանէն, ամէն բանի նեղութեան մէջ ապրող զանգուած մը կը կազմեն անոնք: Կը զանգատին երկրին մէջ տէր ու տիրական կառավարութենէն, իրենց հանդէպ անտարբերութենէն: Տեղաւորուած են Իրանի սահմանին վրայ Իմիչլի կոչուած վայրը: Կ'ապրին տնակներու, երբեմն գըրնացքի լքուած բաժանմունքներու մէջ: Շուրջ 90 հազար է, կ'ըսուի, անոնց թիւը:

Աչխատանքը իրենց համար առաջին անհրաժեշտութիւնն է: Իրենց տրուած տուներէն զոհ չեն, քանի որ ամէն բանէ հեռու են: Դժգոհ են նաեւ որ իչխանութիւնները ոչինչ ըրած են ու կ'ընեն որպէսզի կարենան իրենց բուն բնակավայրերը այցելել: Ոչ ոք կը հաւատայ ուժի ճամբով լուծումի մը: Ոչ մէկ տրամադրութիւ ալ ունին նոր պատերազմի մը մասնակցելու:

վարձակալութեան պայմանագիրը: Կ'ակնկալուի որ Համաչխարհային դրամատան վարկերու ծրագրով տասը տարուան ընթացքին 22 միլիոն տոլարի ներդրում ըլլայ այդ համակարգին, Ֆրանսական ընկերութիւնն ալ կը յատկացնէ 16 միլիոն տոլար:

Նախապէս համակարգը յանձնուած էր իտալական ընկերութեան մը որ սպասար-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՅԵՏԱՀԱՅԵԱՑ ԱԿՆԱՐԿ

ԷՋԵՐ ՍԱՅԱԹ ՆՈՎԱՅԻ ՊԱՏՄԱԳԻՏՈՒԹԵՆԷՆ

ԲԺ. ԳԷՈՐԳ ԱԽՎԵՐԴԵԱՆ,
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ,
ՆԻԿՈԼ ԱՂԲԱԼԵԱՆ

Երեք անուն: Վերագիր արժեւորումներով: Երեքն ալ սերտօրէն կապուած մեր մեծ աշուղին անունին եւ անոր անմահական տաղերուն: Համեղ եւ ախորժելի կութք մը յիրաւի: Հրամցուած Հայ հասարակութեան դեռ այդ օրերուն:

Աշուղին կեանքով եւ արուեստով հետաքրքրուողները գիտեն, անշուշտ, թէ ասոնց անդրանիկ ծանօթացումը Հայաստանի, յայտնապէս ասոր արեւելահայ հատուածին, իրաւամբ, կը վերագրուի բանաստէղ Բժ. Գէորգ Ախվերդեանի (ծնած եւ մեռած Թիֆլիս, 1818–1861): Լազարեան ճեմարանի եւ Մոսկուայի Համալսարանի բժշկական ճիւղի շրջանաւարտ ու հանրային-պետական պաշտօններ վարած բանաստէղծը, մեծանուն աշուղի «Դուլթար»ը գտնելով Բժ. Ցովհ. Փանդայեանի մօտ, զայն կը վերլուծէ ու կը քննարկէ (իմա՝ լեզուական իւրայատկութիւն, բարբառ, քերթողական արուեստ եւ այլ) ու առանձին դիրքի ճեւով լոյս կ'ընծայէ 1858ին, ի Մոսկուա, աշուղին 46 տաղերով:

Երեւան, 1931ին, Սայաթ-Նովա խորագրեալ հատորէն իսպառ հետ, առ ի հետաքրքրութիւն, կը ներկայացնէ տուեալ դիրքին երեսը: Զայն կ'արտագրենք եղածին պէս, առանց լեզուական, ուղղագրական փոփոխութեան, իբր պատմագիտական էջ.-

ՍԱՅԱԹ-ՆՈՎԱՅ

Լոյս զգաց աշխատասիրութէնով

ԳԷՈՐԳԵԱՑ ԱԽՎԵՐԴԵԱՆ

Ինչով չ'էլաւ, չը ռաստ է՞ կար մէ լաւ
եարին, Սայաթ-Նովայ

ԽԱՂ ԺԳ.

Մոսկվա

ի տպարանի Վլադիմիրայ Գոտիէ
1852

Աշուղին անունն եւ, մանաւանդ, անոր այլապէս յանկուցիչ խաղերը ժողովրդականացնողներու շարքին, այնուհանդերձ, երկու դէմք կը փայլին, անկասկած: Ցովհաննէս Թումանեան եւ Նիկոլ Աղբալեան:

Իրողութիւն է, որ այսպէս կոչեցեալ «Ամենայն Հայոց բանաստեղծը», փութով կը հետաքրքրուի տաղասացին քերդուն, արդիւնաւոր ստեղծագործութիւններով: Շահագրգռութեան ոլորտը լայն ու ընդարձակ պատկեր կը պարզէ: Աննպարակիչ նկատուելու աստիճան: Բնութեան կախարդիչ փայլով արբշիռ, մարդկային պարզուկ սիրտերու ու համամարդկային ապրումներու սիրահար եւ, միաժամանակ երգիչ, բառով մը լման «աչխարհ» քանդակող քերթողը, դեռ 1900ական թուականներուն, այսպէս ճանչցուած վերնատան տարիներէն սկըսեալ, բուռն թափով, արուեստասէրի խանդավառ տենդով, կը չաոագրգռէ թէ՛ աշուղն, թէ՛ անոր խոհ ու խոկով պարուրեալ սիրակէզ խաղերը:

Բանաստեղծին հայող Դերենիկ Դեմիրճեանի յուշերը յստակ կը նկարեն իրաց այս պատկերը: Կը կարդանք,- Այդ տարիներին էր, որ «գտնուեց» Սայաթ-Նովան: «Գտողը» Աղբալեան էր: Նա երգում էր Սայաթ-Նովայի այն եղանակները, որ այժմ տարածուած են ամէնուրեք: Բայց այնուհետեւ Սայաթ-Նովային վեր հանեց եւ բաղաքացիական իրաւունք նուաճեց Թումանեանը: Ձեկուցումներ, գրոյցներ, հա՛դէսներ,- այս բոլորը Թումանեանի զէնքերն էին, որով ժողովրդականացնում էր նա Սայաթ-Նովային: Սայաթ-Նովան մտաւ դպրոցների ծրագրի մէջ... («Թումանեան ժամանակակիցներ յուշերում», Երեւան, 1969, էջ 37):

Ցիրաւի, Կովկասահայ Գրողներու Միութեան, որուն նախագահն էր Ց. Թումանեան, նախաձեռնութեամբ այլաբընոյթ նկարագրով ձեռնարկներ կը յաջորդեն իրարու, կանոնաւոր կերպով,- հանդէս, գրական ասուլիս, երեկոյթ-ցերեկոյթ, նոյնիսկ պաշտօնական ճաշ՝ երաժշտական (իմա՝ աշուղական) յայտագիրով:

Առջինեկը՝ հրապարակային դասախոսութիւն մըն է: Թուականը՝ 1913, Մարտ 14, Թիֆլիս: Նախագահը՝ Ց. Թ. կը յայտնէ այն միտքը, թէ բացառիկ դէմք մը նկատուող աշուղը, ցաւօք, շատ քիչ ծանօթ է ոչ միայն հանրութեան, այլ նոյնիսկ գրական շրջանակներուն: Հետեւաբար, այս եւ յետագայ ձեռնարկներով Գրողներու Միութիւնը կ'առաջադրէ ժողովրդականացնել ասոր կեանքն ու ստեղծագործութիւնները: Օրուան դասախօսը՝ Նիկոլ Աղբալեան դեռ այդ ժամանակ կը հաստատէ ,թէ Սայաթ-Նովայի երգերը խորագրած տրամադրութիւն կը ստեղծեն, խորագրեցիկ ապրումներու դուռ կը բանան: Մարդ կ'ազդուի, թէեւ դժուար կը բացատրէ թէ ինչո՛ւ: Կը պարզէ պատճառները. այդ չարքին՝ պարսկերէնն, վրացերէնն, արաբերէնն ու թրքերէնն բառերով խճողուած լեզուն՝ Հալաբարի բարբառը, տեղւոյն հայերէնը, զուտ Թիֆլիսի այդ թաղին յատուկ: Նաեւ այլ, ինչպէս բանաստեղծական կառոյցի հին եղանակները: Ըստ բանախօսին, աշուղը դբեղ-յօրինել կը սկսի 1742ին: Քառասնամեայ հատուն տարիքին, 1782ին է միայն որ աշուղը կը մտածէ ստեղծագործել հայերէն,- Հիմի գուզիմ թէ հայեվար ասիմ.

Աղբալեան նկատի կ'ունենայ նաեւ Թիֆլիսի միջավայրը, ասոր ազդեցութիւնը կազմաւորուող աշուղին երգարուեստին, խօսքին, մտածումին վրայ: Կ'ընդգծէ, թէ եթէ վրաց միջավայրը, կենցաղը, մտածումի եղանակը զուարճութիւն, ցնծութիւն, անհոգ մարդու անփոյթ կեցուածք կը մատնէ (անոր խօսքերը են,- վրացին ուրախ եւ աննոգ ժողովուրդ էր .երկրի հիւ տէրերն էին: Հայերը նրանց մէջ ապրելով նրանց պէս դարձած էին ուրախ եւ սրտաբաց), անդին պարսկականը կը թեքադրէ արուեստի դեղեցկագիտական նրբութիւն, խմաստասիրութիւն,- չմոռնանք պարսիկ բանաստեղծներու եւ անոնց քերթողական արուեստի ձգած խոր հետքը ժամանակի եւ չրջապատի վրայ: Այնուհետեւ անիկա երեւան կը բերէ նուրբ հիւսուածեղէնի, թանկարժէք քարերու, կերպասեղէնի վարթամ զոյներու զգայնութիւն, նիստ ու կացի նուրբ ճաշակ: Սայաթ-Նովայի սիրային երգերը,- այնքա՛ն չատ,- կը համեմուին իմաստասիրական եւ խոհախրատական առոդջ տարրերով: Աշուղին սէրը կը բուրէ անկեղծութիւն, կը չնչէ ազնուութիւն: Զուսպ է անիկա: Վիշտը խոր, կը տառապի մաքառելով եւ, միշտ իրաւ արուեստագէտի արժանաւորութեամբ:

Կ'եզրակացնէ. «Մեր ժողովուրդը իր արմատում առողջ է, ժողովրդից հոգեկան ջուր խմող բանաստեղծները միշտ առողջ են լինում եւ մեր ներկան այդ տեսակէտից շատ բան ունի սովորելու Սայաթ-Նովայից»:

Կը հետեւի, ուրեմն, թէ Ախվերդեան - Թումանեան - Աղբալեան երբեակ անուններ կը դառնան Սայաթնովայագիտութեան մէջ: Առաջինը լոյս աշխարհ կը հանէ «Դուլթար»ը, իսկ միւս երկուքը կը վերակենդանացնեն եւ կը ժողովրդականացնեն անունի աշուղին ստեղծագործութիւնները, իրենց յօդուածներով եւ, մանաւանդ, դասախօսութիւններով:

Յատկապէս Ն. Աղբալեան, որ սիրով եւ միտքով բարախուն վերլուծումներ կը կատարէ մինչեւ իր կեանքին վերջը: Բանասիրական մատածումին եւ չիթերուն առընթեր ան կը գիտնայ հարազատ գիծերով պարզել-երգել տաղերգուին խաղերը: Մասնաւորաբար անոր համար, որ ծնած եւ մեծցած էր Սայաթ-Նովայի Հալաբարեան մթնոլորտին մէջ, Թիֆլիս, թէեւ բաւական բարեփոխուած: Ասիթով մը համեստ կեցուածքով ան իրաւամբ նկատել կուտար, թէ՝

– Ես ուրեմն մի մնացորդն եմ այն հին օրերի, որ դեռ կարող եմ լաւ հասկնալ այն լեզուն ու բարբը, որ երեւում է Սայաթ-Նովայի գործերի մէջ:

Երեք տարի Պարսկաստան բնակելով, եւ մասամբ, հմտանալով այդ լեզուին ու դրականութեան, կը յաջողի լաւագոյն աստիճանով դնահատել եւ մեկնաբանել աշուղի յօրինումները: Զմոռնանք, որ իր իսկ հաստատումով ինք կը կազմէ Հայ Գրողներու Ընկերութեան լոյս ընծայած Սայաթ-Նովայի երգերուն բառացանկը՝ դիտակ մնալով Գ. Ախվերդեանի անդրանիկ հրատարակութեան ներքին բովանդակութեան: Ի դէպ, Հայաստանի անդրանիկ Հանրապետութեան կարճատեւ օրերուն, Սպիրիդոն Մելիքեանի խնդրանքով ընկալուչի առջեւ կ'երգէ Սայաթ-Նովա: Տարիներ ետք երգահան Սպենդիարան իր ծանօթ էնդէլիին նախամուտքի համար կ'օգտուի Աղբալեանի երգած՝ Դու էն գլխէնիչն (1):

*
**

Հայ Գրողներու Կովկասեան Ընկերութեան կարեւոր իրագործումներէն մին կ'ըլլայ աշուղին դարման-յուչարձանին կառուցումն (նկարիչ Գէորգ Բաչինջաղեանի մտայղացումով) եւ հանդիսաւոր բացումը 1914 Մայիս 15ին, Թիֆլիսի Մէյտան հրապարակի Ս. Գէորգ Մայր Եկեղեցւոյ բակը: Այդ առիթով ժողովրդեան հոծ բազմութիւն մը կարմիր վարդերով ներկայ կը գտնուի Ս.Պատարագին եւ Հոգեհանգստեան պաշտօնին:

Այնուհետեւ Ցովհ. Թումանեանի սքանչառուչ խօսքով բացումը կը կատարուի մահարձանին: Ուրախալի է հաստատել, թէ անկախ հայրենիքի մայրաքաղաքին մէջ, այս Հոկտեմբերի վերջ, Աշուղական Արուեստի փառատօնին, Սայաթ-Նովայի աղբիւր-յուչարձանին մօտ տեղի ունեցած է յար եւ նման հանդիսութիւն մը՝ Վարդատօն անուանեալ, անցեալի նման(2):

Աւանդական կարգով՝ ժողովրդեան սիրոյ արտայայտութիւն, յիրաւի:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Տաճօք.

---

(1) Բանասէր – արուեստաբան Ն. Աղբալեանի սէրը հանդէպ աշուղին, կը շարունակուի ցմահ ու կը պսակադրուի բանասիրական – արուեստագիտական հիմունքներով: Ասոր վկայութիւնը կուգայ Սայաթ-Նովայի անճին եւ արուեստին հանդէպ պիոր այլապէս խորաթափանց էջերէն, հրապարակուած "Սայաթ-Նովայի հետ" խորագրեալ մեծադիր, առանձին հատորով, իրրեւ ամբողջական երկերու երկրորդը, Պէյրութ, 1966:

(2) Տես Յառաջ, Դեկտ. 1: Արմինէ Գրիգորեան, Աշուղական Արուեստի փառատօնն ու նուիրուած Սայաթ-Նովային:

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ

ՊԱՏՐԱՆՔԸ

ՍՈՒՐԻՆ ՇԷՐԻՔ

Հազիւ տարիէ մը Գեղուհի իր զերիշխանուհիւնը զգացուց եւ իրրեւ նախաբան առաջարկած իր տեսակէտներուն բոլորովին հակասական դիրք մը որդեգրեց իր ամուսնոյն նկատմամբ: Այնքան պահանջկոտ էր Պարգեւին անձնական յարաբերութեան նկատմամբ, նոյնքան ազատ կ'ուզէր չարժել ինք անձնապէս, իր բարեկամուհիներուն յաճախակի այցելութիւններով, ինչպէս նաեւ գործի չրջանակէն ծանօթներու հետ, որոնք սկսան հետզհետէ աւելի երկարատեւ բնոյթ ըստանալ: Սկիզբները Պարգեւ բաւական չայնամիտ ու ներող դտնուեցաւ, սակայն երբ Գեղուհի սկսաւ ուշանալ երեկոները, իր համբերութիւնը վերջապէս հատաւ, եւ օր մըն ալ անխուսափելի վէճը պայթեցաւ: Փոխադարձ մեղադրանքներուն չորդորդեցին Գեղուհիին անարգական խօսքերը որոնք սահմանը անցան: Մօտ երկու չաբթուան դադարէ մը ետք վիճաբանութիւնը վերսկսաւ, այս անգամ ա՛լ աւելի սաստկացած թափով: Գեղուհի իր անզիլող կեցուածքը չայտարարեց իր ամուսնոյն, սպառնալով թէ՝ կամ Պարգեւ կը համակերպէր ներկայ կացութեան կամ կ'ամուսնալուծուէին: Պարգեւին ժխտական պատասխանը արագ եւ կրնորուկ եղաւ: Ան ինքզինք բախտաւոր նկատեց զաւկի բացակայութեան պատճառով: Ապահարզանի տեսակէտով ալ Գեղուհի պահանջկոտ չեղաւ:

Պարգեւի ամուսնութեան կ եանքը երկու ու կէս տարի միայն տեւած էր: Զգացական ցնցումը զոր ապրեցաւ ան, երկարատեւ չեղաւ բարեբախտաբար: Այս չրջանին Արշակի հետ իր չարաբերութիւնները բոլորովին խզած չէր: Արշակ չաբաթը գոնէ անգամ մը կը հանդիպէր Պարգեւին դրատունը ուր կարճ տեսակցութիւն մը կ'ունենային դրատան կից սըրճարանը խմուած սուրճի դադարի մը ընթացքին: Արշակ չէր ազդուած Գեղուհիին իրեն հանդէպ ցուցաբերած ժխտական վերաբերումէն, բայց եւ այնպէս պիտցած էր չբարդացնել իր բարեկամին եւ անոր կնոջ առօրեան: Նոյնիսկ օր մը Պարգեւին առաջարկեց չրջանի մը համար հեռու մնալ իրմէ, ըսելով. "Անհոգ եղիր, ես միշտ քու բարեկամդ կը մնամ, սակայն չեմ ուզեր ընտանեկան երջանկութիւնդ խոչընդոտել»:

Ծովեզերեայ սրճարանը ուր նստած կը չաղակըտային երկու ընկերները, պատոի եռուն ճամբու մը եզերքը կը գտնըւէր: Զոյգեր կ'անցնէին ամէն տարիքէ, խնամուած արտաքինով տարեց այրեներ՝ միշտ չպարուած եւ ճաչակաւոր հագուստներով, առանձին կամ երկուքով: Օդը չատ հաճելի էր, ժամանակը իրիկնամուտ: Ծովափի ճամբան ոլորուն ծոցին կը հետեւէր: Տարուան այս եղանակին ներքին ու արտաքին զբօսաչրջիկները բազմաթիւ էին: Ահա զոյգ մը որ ծովափին իրենցմէ ոչ հեռու, զեղատեսիլ անկիւնէն մէկուն մէջ դիրք գրաւած, կ'ուզէր նկարուիլ: Երիտասարդները կը փափաքէին միասին նկարուիլ բայց չէին համաձայներ մէկու մը օգնութեան դիմել: Վերջապէս Արշակ տեղէն ելլելով մօտեցաւ իրենց եւ ամդլերէնով առաջարկեց դիրենք լուսանկարել: Մանկամարդուհին աչքերը իսկոյն փայլեցան եւ սիրուն ժպիտով մը հաւանութիւնը չայտնեց: Արշակ բաւական երկար սպասեց որպէսզի երիտասարդները լաւագոյն դիրքը ընտրէին. նախ տղան իր ձեռքը աղջկան մէջքին վրայ դրաւ զոր չատ յարմար չգտաւ այս վերջինը, ապա երկուքը իրարու դարձան, այս մէկն ալ հաճելի չէր, տղան իր երկու ձեռքերը եաին կապած աղջկան մօտեցաւ, այդ ալ չեղաւ: Վերջապէս որոչուեցաւ որ երիտասարդը իր սիրականին եաեւէն փաթթոսի ձեռքերը գօտիի ձեւով առջեւէն կապելով: Արշակ սեղմեց կոճակը եւ պահը անմահացուց: Ջերմ չնորհակալութեան արժանացաւ, իր նստարանը վերադառնալէ առաջ: Պարգեւ տեղը վերադարձող Արշակին հետեւեալ խորհրդածութիւնը կ'ընէր. "Գովելի է համբերութիւնդ, այդ ո՞րքան ժամանակ դրին լուսանկարուելու համար": Արշակ տարբեր տեսանկիւնէն կը դիտէր աննչան դրուագը. "Այն որ տարօրինակ է ,մարդոց տարած մանաւանդ խնամքն է լուսանկարուելէ առաջ, գտնելու համար ամենաբնական դիրքը, առանց թէպէտ յաղողելու այդ ուղղութեամբ: Եթէ մօտէն ուսումնասիրես որեւէ լուսանկար, 90 տոկոսով կը տուդես թէ անբնական բան մը կայ մէջը: Ցաճախ գուրգուրանքի եւ սիրոյ արտայայտութիւններու կը հանդիպիս. տղան կամ աղջիկը փաթթուած մօրը կամ հօրը կամ փոխադարձաբար, կարծես ըսելուզելով որ՝ տեսէք որքան կը սիրեմ կամ կը գուրգուրամ անոր վրայ": Արշակ փոխադարձեց. "Այդ արտայայտութիւնը անկեղծ չէ՞ ըստ քեզի": "Առանց հարիւր տոկոսով ընդհանրացնելու, կրնամ ըսել թէ յաճախ չէ քանի որ անկեղծ զգացում մը թատերական դրսեւորումի կամ բեմադրութեան չի կարօտիր": Եւ աւելցուց. "Ցետոյ, ի՞նչ է առ հասարակ նպատակը

ԳՐԱԳԱՒՈՐ ԳՐԱԳԱՒՈՐ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Դպրեվանքին «Բրաբիոն Տումանեան» սրահին մէջ, սոներդը «Նարդունիական երեկոյթ»ի մը ապրած են դասախօսութեամբ եւ գեղարուեստական յայտագրով: Շ. Նարդունիի կեանքին եւ գրականութեան մասին հանդէս եկած է հրապարակագիրը եւ «Բագին» գրական պարբերականի խմբագիր՝ Յակոբ Պալեան: Երեկոյթին կազմակերպիչը եղած է Ուսանողական Խորհուրդը: Դիտատարմամբ Սրկ. Տօնոյեան ներկայացուցած է Նարդունիի կենսագրութիւնը մէջբերելով վկայութիւններ հայ հեղինակներէ: Օրուան դասախօսը՝ Յ. Պալեան ցոյց տուած է գրագէտին ոճային առանձնայատկութիւնները, ընդգծելով Նարդունիի զուսպ հայրենասիրութիւնը, հեռու չափազանցուած ազգայնականութենէ ու ջատագովութենէ: Շեշտած է թէ Նարտունի մտաւորական է բառին վաւերական իմաստով: Եզրափակիչ խօսքը կատարած է Գրիգոր Ծ.Վ. Զիքճեան, Նարդունին ներկայացնելով, իր հայրենի հողէն արմատախիլ եղած սերունդին լաւագոյն ներկայացուցիչներէն մէկը:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՊՐԻՍՄԱԿԵՍ

ԱՅԼ ՏԵՍԱԿ ՄԸ

Գրականութեան տեսակ մը կայ (գրականութիւնը տեսակ կ'ունենա՞յ), որ կ'ապճի մխայն այն երկրիրներուն մէջ, որոնք անկախ են, եւ ուր մարդիկ իրենց երկրին եւ հողին սիրոյն կրնան գրել ժխտականը, զայն գեղարուեստի վերածելէ ետք:

Նման գրականութիւն մենք չենք ունեցած Սփիւռքի մէջ, ուր թէեւ հաւասար քաղաքացիներ ենք տեղւոյն ժողովուրդին հետ, բայց «դիասնադիտական» ըզգուշութեամբ հեռու կը կենանք խնդրայարոյց հարցերէ եւ ճգնաժամային թեմաներէ:

Կայ անշուշտ «քաղաքական» բանաստեղծութիւն ըսուած բան մը, որ նոյնքան հեռու է մեզմէ. սակայն այն գրականութիւնը, որուն մասին կը խօսիմ քաղաքականը չէ, այլ՝ օրուան հրատապ հարցերուն դեղարուեստական վերծանումը:

Այս տեսակի գրականութիւն մը բարեբախտաբար սկսած է մշակուիլ Հայաստանի մէջ. բարեբախտաբար կ'ըսեմ, որովհետեւ չատ կարեւոր է գրականութեան համար տեսլականին կողքին ունենալ նաեւ իրականը...

Այս գրականութիւնը, անշուշտ, կ'օգտագործէ երգիծանքը, բայց մաղձ չունի, ինչպէս քաղաքական բանաստեղծութիւնը: Երգիծանքը կը ստիպէ, որ լուսաւոր նայուածքով դիտենք հարցերը, որքան ալ դժխեմ ըլլան անոնք. օրինակ՝ «Ոստիկանական Լրատու» քերթուածը.

«Ուշադրութիւն,
եւս մի հետաքրքիր տեղեկութիւն.
քսաներորդ դարի վերջին, ժամը 16–ն անց 15 րոպէին,
հայ ժողովուրդը դուրս է եկել իր հայրենիքից
եւ այլեւս չի վերադարձել...
Արտաքին նշանները՝ բազմադարեան,
բազմաչարչար,
տաղտնղաւոր, աշխատասէր, համբերատար,
աչքերի մէջ անասհման թախիծ,
սիրտը՝ կոտրուած մի քանի տեղից...
Տեսնողներին խնդրում ենք
չտալ յայտնել բարեմաղնտ,
որին մի քանի օրով ժողովուրդ է հարկաւոր
նոր ընտրութիւնների համար...»

Այս քերթուածը առնուած է Յովհաննէս Գրիգորեանի «Երկու Ջրհեղեղի Արանքում» (1996 Երեւան) գրքոյկէն: Այստեղ խտացած են ոչ միայն հայ ժողովուրդին դարաւոր յատկանիշերը, այլեւ չեչոը դրուած է ժամանակակից եւ խորունկ ցաւի մը՝ արտագաղթին վրայ: Տակաւին չեմ խօսիր պետութիւն - ժողովուրդ յարաբերութեան մասին, որուն գացող ակնարկը այստեղ աւելի քան յստակ է:

Այս տեսակի գրականութիւնը այլ երեւոյթով մըն ալ կը յատկանշուի՝ օրուան հրատապ հարցերը չատ արագ գեղարուեստի կը վերածուին: Դիւրին չէ ասիկա ընելը: Գրագէտները ընդհանրապէս ժամանակի կը կարօտին դէպքերը գեղարուեստական գրականութեան վերածելու համար, մինչ ա՛յս գրագէտները ապրողին ժամանակի միջոց չեկայ:

Այսպիսի գրականութեամբ զբաղող անուններ են բանաստեղծ Յովհաննէս Գրիգորեան ու արձակագիր - թարգմանիչ Սամուէլ Մկրտչեանը, երկուքն ալ Երեւանի բնակիչներ:

Սամուէլ Մկրտչեանի վերջին գիրքը «Imagine կամ կեանքը ժամանակաւոր մեկուսարանում» կը կոչուի եւ երկլեզուս է՝ հայերէն եւ անգլերէն: Ս. Մկրտչեան մասնագէտ է անգլերէնի գրականութեան եւ հրատարակուած թարգմանութիւններ ունի անգլիական եւ ամերիկեան գրականութիւններէ: Այս գրքին մէջ կը կարդանք.

«Քաղաքը գլխիվայր էր ապրում:

Ամէն ինչում խմաստ որոնելը քրէօրէն պատժելի էր: Նման մարզկանց մասին տեղական լրագրերը գրում նին՝ "Ներանք երբեք չեն հասնի պորտաբուծութեան սրբազան գազաթնները. նրանք երբեք չեն կարողանայ զոռ չտալ իրենց ուղեղներին, այլ միայն լկտիաբար փորձում են պառակտել մեր ապականուած հասարակութեանը՝ աշնութեան եւ արդարութեան վսեմ կոչերով:

Նա ով ատոր չէ, մեզ հետ չէ,- սա էր օրւայ կարգախօսը: Յատկապէս հալածւում էին կեավուրները, որոնք ինչ որ չեղած աստծու էին պաշտում, մինչդեռ գլխիվայր քաղաքի միակ աստուածը բողոքն էր,- սկզբում երկուսն էին՝ Փողն ու Մոդքը, բայց քաղաքապետը նոյն ինք Գլխաւոր Կ...ը մի օր որոշեց, որ երկու աստուած չատ է մի փոքրիկ քաղաքի համար»:

Այստեղ նախագահը կը վերածուի նախագահ-ի եւ մնացեալ երեւոյթները նման փոփոխութիւններ կը կրեն, չէ՞ որ քաղաքը «գլխիվայր» կ'ապրի...

Այնուշտ նման գրականութիւն առաջին հերթի կը ծառայէ մարդոց ներքին ճնշուածութիւնը մեղմելու, բայց նաեւ կարեւոր ներդրում մը կը բերէ երկրի մը գրականութեան՝ որոշ ժամանակաշրջանի մը չափազանցուած բայց խիստ պատկերը կը պահէ, մինչ պատմութիւնը (որ յաղթողներուն դիտանկիւնն է, ինչպէս ծանօթ ճշմարտութիւն է) կը պահէ այն, ինչ պահ կը տրուի իրեն: Նման գրականութիւն Եւրոպայի մէջ «սեւ» կը կոչուի, եւ որուն օրինակներն են Միլան Քունտերայի եւ Կոմնթը Կրասի հռչակ առած վէպերը:

Այլ հետաքրքրական եւ ուշագրաւ բանաստեղծութիւն մըն է «Սահմանադրութիւն»ը», Յ. Գրիգորեանի չորս մասերէ բաղկացած եւ թուագրուած քերթուածը.

«2–ես իրաւունք ունեմ չրջելու քաղաքի բոլոր
փողոցներով, առաւել խրախուսելի
տարբերակը
ոտքովն է, բայց ես իրաւունք ունեմ
բոլոր նրանց մասին, ովքեր չրջում են
մերսեդեսներով,
BMW-ներով եւ զանազան այլ ճիպերով,
ազատօրէն արտայայտել կարծիքս
մտովի,
թէեւ առաւել տարածուած տարբերակը
բարձրաձայն հայհոյանքն է...»:

Նման գրականութեան փորձ մը ըրած էր այնճարցի վաղամեռիկ բանաստեղծ Պ. Հերեան իր «Եահու» ժողովածուով, բայց այդ գիրքին առանցքը այնքան նեղ էր՝ կը վերաբերէր քանի մը դէմքերու միայն, որ մասնաւոր ուշադրութեան չեմ եղթարկեր զայն այստեղ:

ՄԱՐՈՒՇ ԵՐԱՄԵԱՆ
«Գանճասար», Հալէպ

լուսանկարի մը. լսել թէ՝ տեսէ՛ք, մենք այս ինչ թուականին միասին պտնուած ենք այնինչ գեղեցիկ վայրը, ահա՛ ապացո՛յցը, թէ ոչ, տեսէ՛ք, մենք մէկզմէկ որքա՜ն չատ կը սիրենք: Այնպէս չէ՞, ի՞նչ կը խորհիս": "Թերեւս իրաւունք ունիս, թէպէտ ճիշդ է որ լուսանկարը անցնող ժամանակին վկայութիւնն է, այսուհանդերձ կարծեմ թէ մարդիկ կարիքը ունին որոշ յենակէտներու, որոշ տեղանիշերու իրենց կեանքի ընթացքին" պատասխանեց Պարգեւ: "Այո՛, բայց գոհացումի պակասն ալ մարդիկը կը մղէ լուսանկարուելու, այս վերջինը օգտագործելով արդարացման իբրեւ միջոց":

Խօսակցութիւնը հեռվհեռէ խորացած էր եւ իւրաքանչիւրը կը ջանար իր տեսակէտը արդարացնել հոգեբանական չափանիշներու վրայ հիմնուելով; Պահ մը Արշակ նայուածքը սահեցուց դէպի իրենց կողմը մօտեցող զոյգ մը: Քառասունամեայ կին մըն էր, վեր ի վարոյ նոյն տարիքով ամուսնոյն ու վեցէն ինը տարեկան երկու մանչերու ընկերակցութեամբ: Արշակ նախ չփոթի մէջ զգաց ինքզինք. ա՞ն էր թէ ան չէր. ո՛չ, կարելի չէ՛ր. ան չէր կրնար ըլլալ: Կինը՝ անճաշակ արտաքինով, դէր եւ ոճեւ մարմին մը ուներ: Դէմքը որ կարելի էր գեղեցիկ համարիլ, արտակարգօրէն չպարած էր, զայն վերածելով գրեթէ նկարիչի երանգապնակի մը: Ոչորը շրջանակաձեւ օղեր կը կրէր ականջներուն, արեւի ակնոցն ալ աչքերէն վեր ճակտին վրայ զետեղած, լայն ժպիտը չուրթին՝ մօտեցաւ իրենց եւ զարմանքով գոչեց. "Աբշա՛կ, այս ի՛նչ հանդիպում, դուն հո՞ս: Կը ներես Սահակ, ծանօթացնեմ: Աբշակն է, երկչախոհմարէն երբեմնի ընկերս: Աբշա՛կ, ահաւասիկ ամուսինս Սահակ, մանչերս՝ Արի եւ Արթուն: Հասկցա՞ր անունները: Հայերէն չատ չեն խօսիր կոր ամա հայկական անուններ կը կրեն կոր զոնէ: Դուն ի՞նչպէս ես, քանի՞ տարիներ անցան երգչախոմբէն հեռանալէդ իվեր": Աբշակ այս միջոցին ափ ի բերան, կէս ապշած եւ խառն զգացումներէ տարուած, գրեթէ կակազեց. "Բարե՛ւ Ժանէթ, բարե՛ւ պարոն Սահակ, բարե՛ւ տղաք, իրաւունք ունիս, տասը տարիէն աւելի կ'ըսէ հեռանալս, ե՛ս ալ ձեզի ծանօթացնեմ իմ բարեկամ՝ Պարգեւը: Մենք հինգ օրէ ի վեր հոս արձակուրդի ենք մօրս հետ: Ես փոքրիկ յարկաբաժին մը ունիմ, Պարգեւն ալ ինծի կ'ընկերանայ քանի մը օր, կը ջանանք օգտուիլ բարեխառն կլիմայէն եւ ծովէն, վերստին ուժ հաւաքելու համար վերամուտին": Այս խօսքերը մեքենայաբար արտասանեց ան, միշտ ցնցուած եւ յուսախաբ իրեն առջեւ անակնկալօրէն ներկայացող տեսարանէն: Ո՞ւր էր երբեմնի գեղեցիկ, նրբամարմին եւ չնորհալի մանկամարդուհին՝ Ժանէթը... Այս անճաշակ կինը ան չէ՛ր կրնար ըլլալ...ի՞նչպէս կարելի էր կրել այս աստիճանի փոփոխութիւն, անցնող 12 տարիներու ընթացքին: Ժանէթ բոլորովին կորսնցուցած էր իր կնոջական հմայքը, չնորհալի չարժուձեւերը, խօսակցութեան խնամուած ու զուսպ եղանակը: Ծօսած առեն կարծես թէ կը սուլէր կամ կը ճչար: Իր քալուածքը բոլորովին տգեղ եւ կոշտ էր, կչռոյթէ զուրկ: Բոլորովին այլակերպ,- հաւարակ արարած մը դարձեր էր: Արշակ պահ մը ամ՛օթ զգաց Պարգեւի ներկայութեան, Ժանէթի նման մէկը ճանչցած ըլլալուն համար: Ան որ տեղեակ չէր իրենց անցեալին, սկզբնական շրջանին այնքան քնարական եւ երազային դրոշմով միասնութեան, ուշադիր նայուածքներով կը հետեւէր խօսակցութեան:

Քաղաքավարական քանի մը յաւելեալ նախադասութեանց փոխանակումէն յետոյ Ժանէթ եւ իր փոքր ընտանիքը կը հեռանային: Արշակ միամիտ եւ ապշած նայուածքներով երկարօրէն հետեւեցաւ անոնց:

Ս. Շ.

(Շար. 2)

ԱՐՏՈՅՏՆԵՐՈՒ ԱԳԱՐԱԿԸ

ԱՆԹՈՆԻԱ ԱՐՍԼԱՆ

Թարգմանեց՝
ՎԱՉԳԻՆ ԲԱՄՊԱԿԵԱՆ

ՄԱՍ ԱՌԱՋԻՆ
ՍՄԲԱՏ ՀՕՐԵՂԲԱՅՐԸ

Երբեք երեւակայած պիտի չըլլար որ նարտի այս տուփը - սարսափելի ալեկոծութենէ մը փրկուած խլեակի մը, կամ իրենց ձեռքը հասած նկարի մը պէս - իր երկու պաւակներուն համար, հանդիսաւոր լուսանկարի մը հետ, պիտի ըլլային իրենց հօրը գոյութեան միակ փաստերը:

Սմբատ կը սիրէր իր գեղարանը: Դանդաղ, ոչ-սրամիտ, չատ բարի մարդ մըն էր: Երբ պատանի էր, իր երկու փոքր քոյրերը, Վերոն եւ Ազնիւ, կը պաշտպանէր երկու չարաճճի եղբայրներէն, Ռուբէնէն եւ Զարեհէն: Շատ կը սիրէր հեռագրել: Կը սիրէր յաճախ ըսել թէ «դեղագործ մը հեռագիրներ առաքելու եւ ստանալու միջոցներու պէտք ունի: Գործածելու ստիպողութիւն կրնայ ունենալ»:

Ամէնքն ալ, ընտանիքին եւ գեղարանին մէջ, կը խնդային Սմբատին վրայ երբ «ստիպողութիւն» բառին հնչումը բերնին մէջ հեչտասէր շրջաբերումներ կ'առնէր: Ինչպէ՞ս լաւ կը հնչէր բերնին մէջ այս եւրոպականացումը, նշան՝ անյապաղ աշխատանքի, խորհրդանիշ՝ յառաջդիմութեան եւ ուսերէն թօթափելու արեւելեան անհոգութիւնը:

«Ժողովուրդը», յաճախ կ'ըսէր, «չի կրնար անչուշտ սպասել որ խաղ մը լըմընցնենք մեռնելու համար: Մենք՝ հայ մտաւորականներս պէտք է մեր պարզ Հայերուն եւ Թուրքերուն իբրեւ օրինակ ծառայենք ճշդրտութեան, այժմէականութեան, ճշդապահութեան: Եթէ ոչ ինչո՞ւ համար ուսանեցանք»:

Բայց ինք ալ նոր բան չէր սորվեր այլեւս: Կը յարգէր տօնական օրերը եւ կը չտկէր պեխերը – հաչուելով իր եօթը զաւակները: Հազիւ կը թղթատէր օրաթերթերը որ Պոլսոյ լուրերը կը բերէին, բայց հպարտ էր որ հոն Հայերը կը սկսէին յարգուիլ, կային նոյնիսկ երեսփոխաններ, եւ Գրիգոր Զօհրապ՝ բանաստեղծ եւ երեսփոխան, ամէն չաբաթ նարտ կը խաղար ամենազօր Ներքին գործոց նախարար Թալաաթ փաչային հետ:

Զօհրապի թաւլին. իր մտերմութիւնը Թալաաթի հետ, հեզ եւ երեւակայող հայ ժողովուրդին համար եղած էր բախտի երաչխիք, բարեկեցութեան խորհրդանչան եւ յառաջդիմութեան նոր շրջան մը որ կը սկսէր հայ «Միլլէթ»ի եւ «երիտթուրքերու» միջեւ: Զօրաւոր խորհրդանչան մը որ զինաթափ կ'ընէր. «Իր տունը կ'երթայ եւ ընտանիքի անդամի պէս կ'ընդունուի, միասին թէյ կը խըմեն»: Սմբատ, եւ իրեն պէս միւսները, չէին կրնար տառացիօրէն ըմբռնել թէ մէկը՝ որուն հետ տանդ մէջ, այսինքն հիւրի մը հետ, թէյ կը խմես, կարելի է խաբել եւ ապա սպաննել:

Սմբատ եւ իրեն նմաններու մտայնութիւնը չէր տարածուեր մինչեւ երկդիմութիւն եւ խաբէութիւն: Կը սահմանէր առեւտրական չահաբեր, վնասի եւ չահու, խնամուած ձեւակերպութեան մը գործածութեամբ, լայնախոհութեամբ մըտածուած եւ յարգանքի պարտականութեամբ մը, դէպի համայնքի կարօտեալները: Առաւել, ինք՝ դեղագործ, ստիպած էր բարոյական կարգանիչի մը հետեւիլ: Գրեթէ բժիչկ մըն էր, գրեթէ մտաւորական մը, առողջութեան պահակ մը, թոյներու պահապանը, օրաթերթերը դտնելու վայր մը, հեռագիրներու մարդ: Վերջապէս՝ համայնքին սիւն մը:

Բոլորը դիտէին թէ Շուչանիկ, իր բազմածին եւ աղմկոտ կինը, որ կը չատաբարէր թէ երբեք չէր հետաքրքրուեր ամուսինին գործերով, գուարթութեամբ կը տիրապետէր Սմբատին, քննելով նոյնիսկ մօրուքին վերջին մազը: Եւ ինք ալ նոյն ձեւով կը ձգէր որ կինը իրեն տիրէր, նոյնիսկ երբ անոր հաւանութեամբ, կաչի տափատը հագած, հրացանը ուսին, կը փախչէր, ձիավարելու համար իր լաւ բարեկամին հետ, եւ տուն կը վերադառնար հպարտութեամբ, բերելով զոյգ մը նապաստակներ: Երբեմն իր տղան ալ կ'ընկերանար իրեն:

Անդրանիկ զաւակը, լոակեաց Սուրէնը, Եւրոպան կ'երազէր: Եւ պատրաստ էր մեկնելու, բայց կը պաչտէր իր պարզուկ հայրը եւ չէր ուզեր տխրեցնել զինք: Չօրը հանդէպ ունեցած այս սէրը խոտոր կերպով պիտի չարգուէր իր չար ճակատագրին կողմէ:

(Շար. 6)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ա Խ Ա Գ Տ Օ Ն Ե Ր

ԵԿԱ՛Ց Ր ՏՕՆԵՍՑՈՒԿ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 24 ժամը 9·30ին

Տօն է Սրբոցն Դաւթի Մարգարէին
եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր առաքելոյն

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 26, ժամը 9·30ին

Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի
նախասարկաւագին
եւ առաջին մարտիրոսին

Գիշերային եւ Առաւօտեան ժամերգութեամբ:

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 26
Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի
նախասարկաւագին
եւ առաջին մարտիրոսին

Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԱ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

★ ♠ ◇ ♣ □ ♡ ○ ♡ □ ♣ ◇ ♠ ★

UN BEAU CADEAU DE NOEL

Il est encore possible de commander le beau carré de soie **Hermès «Les Jardins d'Arménie»,** au prix de 250 Euros, au bénéfice exclusif de l'action humanitaire en Arménie de **Solidarité Protestante France-Arménie.**

Téléphoner au pasteur Samuel Sahagian: **06. 83. 09. 08. 19** ou à Jean Haroutunian: **01. 43. 25. 67. 91**

Adresser les chèques au nom de:
SPFA — 1 rue Cabanis
75014 PARIS.

★ ♠ ◇ ♣ □ ♡ ○ ♡ □ ♣ ◇ ♠ ★

Date à retenir

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise

Une grande soirée de Gala

le samedi 28 janvier à 20 heures
au Chalet de la Porte Jaune
à Vincennes
Pour fêter le 50ème anniversaire de sa colonie de Bellefontaine
Renseignements : 01 53 34 18 18

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

(Շար· Ա· էջէն)

կումի մակարդակին, որակին, գոմարներու հաւաքին եւ ներդրումներու առընչութեամբ զժգոհութեան տեղի տուած էր:

*
**

ԵՐԵՒԱՆԻ ԳԼԽԱՒՈՐ ՅԱՏԱԿԱԳԻԾԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ

Կառավարութիւնը Դեկտեմբեր 15ին հաստատած է Երեւանի 2005-2020 թուականներու գլխաւոր յատակագիծը: Հոն մեծ փոփոխութիւններ կատարուած են քնապահական եւ հաղորդակցութեան առումով: Բոլոր փողոցներու երթեւեկի կացութիւնը ուսումնասիրուած ու ճամբաներու նոր ցանց կազմուած է, քանի մը արագ ճանապարհներով: Նոր յատակագիծը նախատեսուած է 1,2 միլիոն բնակչութեան համար եւ կիրարկութեան կը դրուի Յունուար 1էն: Անոր մէջ փոփոխութիւն կարելի է կատարել միայն կառավարութեան որոշումով. իսկ յատակագիծին իրագործումը կը կարօտի 4,8 միլիառ տոլարի:

ՄԱՐՍԷՑԼԻ «ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ» ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՄԻՕՐԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՀԻՆԴՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
Ճրագալոյց Սուրբ Ծննդեան

Տօն է մեր համայնքի մանուկներուն համար

Այս առթիւ, կէսօրէ վերջ ժամը 16·30-ին պատարագ կը մատուցուի Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ մէջ:

Կը պատարագէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ
Հոգեւոր Հովիւ,
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Խաչատուր Աբովեան Միսրեայ Դպրոցի Հոգաբարձութիւնը եւ Մայր եկեղեցւոյ Վարչական Խորհուրդը այդ նոյն առիթով կը կազմակերպեն

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԻՍԱՒԹԻՒՆ

պատարագէն վերջ, Մշակոյթի Կեդրոնի "Ա. Զրբաչեան" սրահին մէջ:

Կը ժամանէ Կաղանդ Պապան բաշխելու համար նուէրներ համայնքի բոլոր մանուկներուն:

Մեծ հաճոյքով կը հրաւիրուին փոքրիկները մասնակցելու Ծննդեան տօնախմբութեան:

Կը խնդրուի յայտնել թիւը այն մանուկներուն որոնք իրենց ծնողներուն հետ միասնաբար պիտի դիմաւորեն Հայ Կաղանդ Պապան: Հեռաձայնել եկեղեցւոյ դիւանին.– 04· 91· 77· 84· 70:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ-Գաչանի "Հ· Իսահակեան" մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.–

Տիկին Մոնիք Պաճաքճըեան 20 Եւրօ
Տիկին Մատիլեանի մահուան առթիւ:

Լիտի Պասմաճեանի յիշատակին՝ Տէր եւ Տիկին Խոսրով Պասմաճեան 150 Եւրօ, Տիկին Իրիս Պասմաճեան 200 Եւրօ:

Տէր եւ Տիկին Վազգէն Սերենկիւլեան 100 Եւրօ՝ Նոր Տարուան եւ Ծննդեան առթիւ Հայաստանի երեխաներուն:

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle,
novatrice et radicale
pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

► *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*

► *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement
pour 95 euros
(frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SECTION D'ASNIERES

Fêtons Noël

Pour fêter Noël en famille dans une ambiance chaleureuse arménienne la Section d'Asnières de la CBAF organise un dîner dansant à l'occasion du Noël arménien :

le samedi 7 janvier
salle Lavergne, 11 rue Robert Lavergne
92600 Asnières
animé par
MARTEN YORGANTZ

Réservations :
- **Araxie: 01. 48. 41. 54. 23**
- **Suzanne: 01. 47. 93. 70. 86.**

□

Section **«A. Tathéossian»** de PARIS

Séjour familial à Bellefontaine

12 AU 19 FEVRIER

La Section «Archalouys TATHEOSSIAN» de Paris organise son séjour familial dans le centre de vacances à Bellefontaine (JURA).
Ambiance arménienne assurée!!!

Venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre!!!

Renseignements et inscriptions auprès de :
- Araxie **01. 39. 83. 71. 19** (19h à 21h);
- Alice **01. 42. 93. 03. 56** (19h à 21h).

Date limite d'inscription : 15 JANVIER

□

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour les séjours de Bellefontaine :

Eté : Juillet et Août 2006
- **Directeurs diplomés BAFD**
- **Animateurs diplomés BAFA ou stagiaire BAFA (bon niveau de ski pour le séjour d'hiver)**

Candidatures à adresser à :

CBAF — 17 rue Bleue 75009 PARIS.
par e-mail : cbaf@wanadoo.fr
ou par fax : 01 53 34 12 13

Section **«A. Tathéossian»** de PARIS

Voyage en Bulgarie

«ROUTE DES MONASTERES»

La Section «Archalouys Tathéossian» de Paris organise un circuit du **6 au 13 mai** en Bulgarie.

Visite des principales villes, monastères et sites naturels; rencontre avec la communauté arménienne.

Circuit en pension complète (hors boissons), hébergement en hôtel trois et quatre étoiles : 840 euros (base chambre double), hors taxes d'aéroport, hausses de carburant et assurance (annulation — assistance — rapatriement — bagages).

Renseignements et inscriptions :
avant le 30 décembre 2005
auprès de :
- Araxie **01. 39. 83. 71. 19** (19h-21h).

□

GRANDE TOMBOLA NATIONALE

à l'occasion des Cinquante ans de la Colonie de BELLEFONTAINE

Vous pouvez gagner

— 1 Renault Twingo (1er lot),
— 1 voyage A/R Paris-Erevan pour 2 personnes,
— 1 séjour d'été d'une semaine pour 4 personnes aux Ménuires,
— 1 séjour d'hiver d'une semaine pour 2 personnes aux Ménuires,
— 1 week-end de thalassothérapie à Dinard pour 2 personnes,
— des bijoux,
— 1 lithographie de JANSEM,
— 1 lithographie de PAPAZ,
— 1 lithographie de SERGE BENOIT,
— 1 tableau de FERDI ZIPCI,
— 1 tapis,
— 1 corbeille garnie de la maison PETROSSIAN,
— 1 top haute couture des frères TARLOYAN,
— 1 lecteur DVD-DIVX

SOUTENEZ BELLEFONTAINE en achetant vos billets auprès des sections de la CBAF

Tirage au cours de la soirée de gala du 28 janvier 2006.

LE PERE NOEL
vous attend nombreux, accompagnés de vos amis à

L'ARBRE de NOËL de l'école TEBROTZASSERE

Le dimanche 8 janvier à partir de 12 heures
à la salle des fêtes **«Thierry le Luron»**
9 Boulevard du Midi 93340 Le Raincy

PLEIN DE NOUVEAUTES VOUS ATTENDENT

Des animations sont prévues
Stands de jeux — Spectacle musical — Magicien —
Chorale de l'Ecole

DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère : 01. 43. 81. 01. 72

Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy RER (Eole)
Ligne Paris Chelles — Salle à 200 mètres

—— ENTREE GRATUITE ——

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22

JEUDI
22 DECEMBRE
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԱՅԱՍԱՓ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱԽԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

81ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·350 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 81e ANNEE — N° 21·350

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԳԱՂԹԱՏԻՐՈՒԹԵԱՆ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԻՒ ՆՈՐ ՀԱՆՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ազգային ժողովի 2005 փետր· 23ի օրէնքին 4րդ յօդուածը կը չարունակէ բանավէճի նիւթ ըլլալ եւ բաւական մեծ կը հոսի մամուլի էջերուն մէջ: Ինչպէս յանօթ է, հարցը ծագեցաւ երբ Սարքոզի Ալթիլեան կղզիները պիտի երթար եւ սոխուեցաւ հրաժարիլ, ինչ որ սեղանի վրայ բերաւ այդ նշանաւոր յօդուածը, ուր կը չատագովուի Ֆրանսայի գաղթատիրական դրական դերը Անդրծովեան հողամասերուն եւ Հիւսիսային Ափրիկէի մէջ: Մինչեւ այն առեն ոչ ոք ձայն բարձրացուցած էր եւ ընկերվարականներն ալ քունէարկած էին ու յետագային անդրադարձած: Լիպէրասիոն (Դեկտ· 21) երեք էջ եւս նուիրած է հարցին, ուր զանազան կարծիքներ կան: Ալէն Ժաքիվիչ, փաստաբան, բոլորովին դէմ կ'արտայայտուի "կէսօ օրէնք"ին, որ մաս կը կազմէ չնչուելիք օրէնքներու ցանկին, զոր ներկայացուցին 19 պատմաբաններ: Հեղինակն է նոր դիմումի մը, ի պատասխան պատմաբաններուն դիմումին եւ որու միացած են 40 հետազօտողներ եւ անձնաւորութիւններ եւ ուր կը ճաղկեն պատմաբաններու դիմումը ու կը պաշտպանեն "կէսօ օրէնք"ը որ պէտք չէ չնչուի: Պէտք է թոյլ տալ, կ'ըսէ Ժաքիւպովիչ, որ հետազօտողները արտայայտուին, ոչ՝ հակահարձակները, որովհետեւ "եթէ կասկած ունենամ կազի սենեակներու մասին, գաղափարաբանութեան մարզին մէջ եմ, ոչ՝ պատմաբանի վիճարկումին": Պատմաբան Ժ.-Փ. Ազեմա դէմ է պաշտօնական օրէնքին: Մտրտգրականն ալ այդ հարցին նուիրուած է, ուր կը չեչտուի որ Ֆրանսա չհամարձակեցաւ Օսթէրլիցը տօնել, բայց տօնեց պարտութիւն մը՝ Թրաֆալկարը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՑ կեդրոնական Դրամատան կառավարիչը՝ Անթոնիօ Ֆացիօ իր հրաժարականը տուած է, նախքան Նախարարաց խորհուրդին որոշումը պինք հեռացնելու: Դրամատան գլուխն էր 1993էն ի վեր եւ այժմ ենթակայ էր իրաւական քննութեան մը այն յանցանքին համար որ տեղեկութիւններ հաղորդած է դրամատան, երկու ՕՓԱ-ներուն մասնակարութեան մէջ, այս ամառ: Վերջին յայտնութիւնները Դեկտ· 13ին բանտարկուած դրամատէրի մը հետ իր յարաբերութիւններուն մասին, պատճառ եղած են որ կորսնցնէ քաղաքական դէմքերու եւ եկեղեցիին զօրակցութիւնը: Ս. Պէրլուսքոնի իր զոհունակութիւնը յայտնած է որ Ֆացիօ կանխած է կառավարութեան որոշումը:

ՆԻՒ ԵՈՐՔ առանց երթեւեկի մնացած էր Դեկտ· 21ին, գործադուլի դիմած էին մեթրոյի եւ հանրակառքերու աշխատաւորները, ինչ որ ապօրինի է Միացեալ Նահանգներու մէջ: Սենեակները օրական մէկ միլիոն տոլար պէտք է վճարեն որպէս հատուցում:

Ա. ԺԻՒՓՔ տարեվերջի տօներուն առթիւ Գանատայէն Պորտօ վերադարձաւ եւ արձանագրուեցաւ ընտրական ցանկերուն վրայ, քանի որ այլեւս կընայ: Պորտոյի ներկայ քաղաքապետը իր զոհունակութիւնը յայտնած է այս վերադարձին առթիւ եւ անկարելի չի նկատուիր որ միտք ունենայ վերադրաւելու այդ աթոռը 2008ին:

ԳԼԻՇԻ–ՍՈՒ–ՊՈՒԱՑԻ մէջ, ուր ծագում առին փարիզեան արուարձաններու խռովութիւնները անցեալ Նոյեմբերին, խումբ մը հանրածանօթ անձնաւորութիւններ, չառաւիղ գաղթողներու, դլխաւորութեամբ Ճամէլ Տրպուզի (բեմի եւ սինեմայի դերասան) հաւաքուած էին Դեկտ· 20ին մղելու համար երիտասարդները որ արձանագրուին ընտրական ցանկերու վրայ, փոխանակ կառքեր այրելու: Մթնոլորտը բաւական լարուած եղած է պատանիներու եւ անձնաւորութիւններու միջեւ, առաջինները բողոքելով որ անոնցմէ ոչ մէկը եկած է խռովութիւններու առեն:

ԺԵՐԱՐ ՇԱԼԵԱՆ Ֆիկառոյի վիճարկումներու էջին մէջ (Դեկտ· 21) յօդուած մը տորադրած է Իրաքի վերաբերեալ, ուր չեչտը կը դնէ այն իրողութեան վրայ, որ համայնքներու տիրապետութիւնը կայ, նոյնիսկ եթէ վերջին ընտրութիւնները յայդնութիւն մը կը նկատուին: Ինչ կը վերաբերի Պուշի արձանագրած բացասական արձագանգներուն, Ժ. Շալեան կը նչէ որ անոնք հետեւանք են Իրաքի "ոչ-յաղթանակին, պատերազմի մը մէջ, ուր ամերիկացի զինուորները պատրաստուած չէին նկատի առնելով քաղաքացիներու ռազմավարական կարեւորութիւնը: Մեծ անգիտութիւն կար տեղական մշակոյթին մասին (ինչպէս՝ Ֆալուճա) եւ ամէն բան ընպաստեց պարպելու համար մտքերն ու սրտերը գրաւելու հեռանկարը": Իր եզրակացութեան մէջ Ժ. Շալեան կ'ըսէ թէ ոչ ոք կրնայ նախատեսել թէ ո՞ւր կ'ըլլայ Իրաք երկու տարիէն:

ԱՆԴԱՐԱ. դատապարտուած է Սթրազպուրկի Մարդկային իրաւանց եւրոպական առեանին կողմէ, երկու տարբեր հարցերու առթիւ: Առաջինը կը վերաբերի Մարդկային իրաւանց միութեան տեղեկատուի խմբագրապետ՝ Վէտաթ Զէթինի, որ յօդուածներ հրատարակած էր որոնք կը քննադատէին զինեալ ուժերու վարուելակերպը անչատող կռիւներու նկատմամբ: Մեւս հարցը կը վերաբերի Վէտաթ Քոլքմազի, էվրէնսէլ օրաթերթի տէրը, որ կը հետապնդուէր ահաբեկչութեան դէմ պայքարի կապակցութեամբ երեք յօդուածներու պատճառաւ: Առաջինը մեղադրանքի տակ էր, երկրորդը դատապարտուած էր:

ՉԻՆԱՍՏԱՆ աշխարհի ամենեսական 4րդ ուժը դարձած է, Ֆրանսային առաջ անցնելով, ինչ որ անսպասելի յառաջդիմութիւն մը կը նկատուի Եւրոպացիներուն կողմէ: Հակառակ այս կացութեան, իր 1,3 միլիառ բնակիչներով Չինաստան աղքատ երկիր մըն է:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ չուրջ չատ երկար բանակցութիւններ տարին սենեակներն ու գործատիրութիւնը եւ ամրողջ դիչեր մը լուսցնելէ ետք, Դեկտեմբեր 21ի առաւօտեան համաձայնութիւն մը գոյացաւ: Որոշումը նոր յաւելում մըն է 0,08 առ հարիւրի՝ սակերուն վրայ, զոր պիտի վճարեն գործատէրն ու աշխատաւորը, կէս առ կէս: Համաձայնագիրը վերջնական բնոյթ չունէր, Սէ. Ժէ. Թէ. իր պատասխանը Յունուար 3ին պիտի տար, Սէ. Էֆ. Տի. Թէ.ն ալ, բայց կասկած չկայ որ պիտի համաձայնէին: 18 ժամ տեւող բանակցութիւններէ ետք հարցեր կը մնային, ինչ կը վերաբերի գործադուլի մը չնորհուելիք նոր պայմաններուն: Հակառակ ակզբնական այս լաւատես վախճանին, վերջին պահուն կը հաղորդուէր որ ամէն ինչ առկախուած է, որովհետեւ Էֆ. Օ. սենտիքայի ներկայացուցիչները դուռը քաշած ու մեկնած են: Նոր նիստ մը պիտի գումարուէր նոյն իրիկունը:

ԹՈՒՐՔ ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ Ա. Երլմազ եւս Օ. Փամուքի ու Հ. Տինքի նման ամբաստանուած է "Թրքութիւնը վարկաբեկե-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՎԱՐԶԱՊԵՏ Ա· ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ ՓԱՐԻԶ ԺԱՄԱՆԱԾ

Վարչապետ Ա· Մարգարեան Դեկտ· 19ին չաբթուան մը արձակուրդի մեկնած է, ծրագիր ունենալով նաեւ Փարիզ գալու, առողջական քննութենէ մը անցնելու համար: Իր որոշումով, վարչապետութեան որոչ պարտականութիւններ առժամապէս յանձնուած են տարածքային կառավարման նախարար Հովիկ Աբրահամեանին:

*
**

Ի ԲԵՐԱՆՈՑ ԿՈՒՄՄԷ...

Հ.Ց.Դ.ն Հայաստանի համախոհական իշխանութեան մասնակից կուսակցութիւն է: Այդ կուսակցութեան ղեկավար դէմքերէն եւ Ազգային Ժողովի փոխ նախագահ Վահան Ցոլհաննիսեան Դեկտ· 20ին Մամուլի ակումբին մէջ խօսելով սահմանադրական փոփոխութեան նիւթով, ըսած է թէ չի բաւեր միայն օրէնսդրական փոփոխութիւն կատարել, երբ "երկրի մթնոլորտը թաղուած է անարդարութեան մէջ": Ըսած է տակաւին թէ ներկայի իշխանութիւնը արդարութեան եւ ընկերային մարզերու մէջ չի վայելեր ժողովուրդին վստահութիւնը:

*
**

ՄԵՐԹՈՒԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻՆԵՐԸ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՆ

Տարուան առաջին 11 ամիսներուն վճարածքին այլ երկիրներէ Հայաստան վերադարձուած են 418 հոգի: Առաջին տեղերը կը գրաւեն Չեխիան, Գերմանիան, Թուրքիան, Հոլանտան, Ցունաստանը: Կան նաեւ Եգիպտոսէն, Գանատայէն, Իտալիայէն, Գոլոմպիայէն, Սպանիայէն, Զուիցերիայէն, ԱՄՆ-էն արտաքսուածներ:

Գաղթի հարցերու բաժնին պետ Իրինա Դաւթեան յայտնած է թէ եւրոպական երկիրներէն արտաքսումները կ'ընդհանուր քաղաքական ապաստանի դիմումին մերժումէն եւ ետք: Իսկ Հայաստանցիներու կողմէ այդ երկիրներուն կատարուած ապաստանի դիմումները 99,9% կը մերժուին:

ՄԱԿ«ի Գաղթի հարցերու գրասենեակէն տրամադրուած տուեալներու համաձայն, զարգացած 36 երկիրներու չարքին Հայաստանի ապաստանի դիմումներու թիւով 19րդ դիրքի վրայ կը գտնուի: Հայաստանցիներու կատարած ապաստանի դիմումներուն թիւը 2005ին եղած է 2320:

ՊՈԼԻՍ

ԱՑԱ ՍՈՖԻԱՑԻ ԳԱՂՏՆԻ ՍԵՆԵԱԿԸ

Այս Սոֆիայի նոր տնօրէնին քննութիւններուն ընթացքին տասնամեակներէ ի վեր փակ մնացած գաղտնի սենեակ մը յայտնաբերուած է: Հոն գտնուած են փոչեծածկ, աղբախառն նկարներ, ծրագիրներ, նորոգութեան նիւթեր, զմբէթի բաղրիքներ, կարասներ, խճանկարի ոսկեղէն բեկորներ եւ պատմական այլ իրեր: Մտուգուած է որ այդ սենեակը աչխատանոցը եղած է Կ. Ֆոսաթիի, Է. Հաուքինսի նման յայտնի ճարտարապետներու որոնք 1850ական եւ 1950ական թուականներուն նորոգութեան աչխատանք կատարած են տաճարին վրայ:

Որոշուած է սենեակը մաքրել, կարգի դնել ու գտնուած իրերուն մէկ մասը հոն ցուցադրել:

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԸ ԿԱՐԳԱԽՈՐՄԱՆ ՆԱԽԱԳԻԾ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏԷ

Մինսկի խումբին ռուս նախագահը Ե· Մերզլեակով յայտնած է թէ Ղարաբաղի հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորումին հիմնական սկզբունքները ամփոփող փաստաթուղթի մը նախագիծը կը պատրաստեն: Այդ սկզբունքները երկու էջէ կը բաղկանան եւ կողմերը հարկ է համաձայնին անոնց: Համաձայնութիւն տրուելէն ետք երկու կողմերու փորձագէտները իրենց պատուիրակութիւններով հանդիպում կ'ունենան, ստորագրելու համար հիմնական փաստաթուղթ մը, քանի որ անոնք ստացած կ'ըլլան իրենց ղեկավարութիւններուն հաւանութիւնը:

Ռուս դիւանագէտը ըսած է թէ առանց սկզբունքներու չուրջ համաձայնութեան, անիմաստ է նախագիծ պատրաստել: Իսկ այն հարցումին թէ արդեօք խնդրոյ առարկայ նախագիծը պատրաստ կ'ըլլա՞յ մինչեւ Հայաստանի ու Ազրբեջանի նախագահներուն Ցունուարի վերջին նախատեսուող հանդիպումը, ան պատասխանած է· "Այդ գործով զբաղած ենք արդէն":

Պատասխանելով նաեւ Մինսկի խումբին նախագահներուն չորեքչաբթի կատարած վերջին այցին հակամարտութեան կողմերուն միջեւ տարակարծութիւններուն նուազած ըլլալուն մասին հարցումին, Ե· Մերզլեակով ըսած է· "Կայ կեցուածքներու մերձեցում մը: Կայ սակայն երկուքին համար ալ անընդունելիին ըմբռնումը: Հետեւաբար, թէ՛ կողմերուն, թէ՛ մեզի համար տարբերակներ որոշելու դաշտը ձեղքած է: Թէեւ մէկ կողմէն ստիկա խնդիրը կը դիւրացնէ: Բայց առայժմ չեմ կրնար ըսել թէ համաձայնութիւնը երեւելի հեռանկար է":

ՄԱՄՈՒԼ

«LE CANARD ENCHAINE»

(21 décembre)

MELANCOLIE D'ANATOLIE

Այս խորագրին տակ, երգիծաթերթը դրախօսականը հրատարակած է Օ· Փամուքի "Ձիւնը" հատորին, ուր մանրամասնօրէն կը նկարագրէ բովանդակութիւնը: Գրութեան վերջաւորութեան սակայն կան հետաքրքրական տողեր Փամուքի եւ իր դատավարութեան մասին: Տոմինիք Տիւրան գրութիւնը կը վերջացնէ սապէս· "Այս խիտ, երբեմն շատախօս վէպին մէջ նշում մը կը յիշեցնէ դատավարութիւնը (յետագրուած փետր· 7ին), որու ենթակայ է Փամուք գուիցերական թերթի մը ըրած իր յայտարարութեան համար՝ «30 հազար Քիւրտեր եւ մէկ միլիոն Հայեր սպաննուած են Թուրքիոյ մէջ»: Կարսի թանգարանը Քա (վէպին հերոսն է), կը տեսնէ յատուկ բաժին մը՝ «Հայերու ջարդ» եւ կ'արձանագրէ· – «Կարդ մը զբօսաշրջիկներ կը կարծեն որ Թուրքերու կողմէ ջարդուած Հայերու ցուցադրութիւն մըն է եւ ի վերջոյ կը հասկնան որ ճիշդ հակառակն է»": Ու յօդուածագիրը կ'եզրակացնէ՝ երբ Թուրքիան արթննայ, եւրոպայի պիտի ըլա՞յ:

ԼՌՈՒԹԻՒՆ ՈՒ ԼՐՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԽԱՆԳԱՐՈՒԱԾ ՎԱՐՉԱՄԵՔԵՆԱՆ

Անցեալ Յուլիս 17ին, Փարիզի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ խումբ մը վարչականներ ու ներկայացուցիչներ (18 հոգի 35էն վրայ), հաղորդագրութեամբ մը հանդէս եկան («Յառաջ», Յուլիս 21, 2005) կոչ ուղղելով Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ Առաջնորդ Գիւտ Սրբ. Նազդաչեանին, որ չեղեալ համարէ 6 Մարտ, 2005ի Կրօնական Ընկերակցութեան ընտրութիւնները, նկատի առնելով այդ ընտրութիւններուն ընթացքին կատարուած ծանրը խախտումները: Անկէ ի վեր այդ վարչականները իրենց հրաժարականը ներկայացուցին:

Առաջին անգամ չէ որ Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ ընտրութիւններու առթիւ խախտումներ կը մատնանշուին, անցեալին նոյնիսկ մինչեւ դատական հետապնդումի հասած է խնդիրը: Սակայն առաջին անգամն ըլլալով, ներկայացուցչական ժողովին կէսէն աւելին հաղորդագրութեամբ հանդէս կուգայ, կը մերժէ ընտրութիւնները, ընտրեալ ըլլալով հանդերձ, եւ նաեւ ընտրեալ վարչականներ կը հրաժարին իրենց վարչական պաշտօններէն: Այս կը նշանակէ որ բան մը լրջօրէն խանգարուած է այնտեղ. համբերութեան չափը անցած. պաշտօնի ու տիտղոսներու պատչաճութիւններու յարգանքը անիմաստ ու նուաստացուցիչ դարձած:

Կրօնական Ընկերակցութեան համար սթափումի պահ մը. անկասկած: Պատասխանատուութեան, արժանապատուութեան, բարոյական վարկի խնդրակատարման բերումով, չատերը աչքերնին չառած Փարիզի Առաջնորդ Սրբազան Հօր Գիւտ Սրբ. Նազդաչեանին, Մարտէն մինչեւ Դեկտեմբեր, սպասեցին հակազդեցութեան, պատասխանի մը՝ ոչինչ, քար լռութիւն: Զոր պէտք է անպատճառ մեկնաբանել՝ "Ես գիտեմ լսածս. ճիշդ եմ քանի որ հոգեւոր ու պատուաւոր բարձր աթոռի մը գահակալն եմ":

Եթէ Ֆրանսական չրջանակի մէջ տեղի ունենային նման ընտրական անկանոնութիւնները, մամուլը եւ ժողովուրդը պիտի հակազդէին եւ կը հակազդէին նման ոտնձգութիւններու դէմ: Սակայն տարիներու երկայնքին, Փարիզի հայութիւնը վարժուեցաւ այլեւս եկեղեցւոյ արհամարհական կեցուածքին համայնքային կենսական խնդիրներու հանդէպ, ինչպէս նաեւ Ֆրանսայի ժողովրդավարական օրէնքներուն ու Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ աւանդական օրինակարգին անյարիր անոր վերաբերումին:

Ֆրանսայինին նման մեծ հայկական համայնք մը, որ օգտուելով իր չրջապատէն, եւրոպական, Ֆրանսական միջավայրէն, կրնար օրինակելի վարք մը ունենալ, նաեւ օտար երկիրներու մէջ հաստատուած ուրիշ գաղութներու համար, որոնք նուազ նպաստաւոր պայմաններու մէջ կ'ապրին, այսօր խայտառակութեան օրինակ դարձած է ու ամէն ձեւով պախարակելի:

Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ Փարիզի եկեղեցին միայն նման անմարդավայել դէպքերու բեմ կը հանդիսանայ: Օրինակները չատ են, վերջինը որուն յիշատակը դեռ թարմ է ու վէրքը չէ սպիացած, Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի մինչնախընթաց բաժինին չինուածեան պարագան էր, ուր առաջնորդին ժխտողական կեցուածքին պատճառով այսօր դպրոցը գուրկ է իր չէնքէն, մինչ նախկին տարիքի աշակերտները գուրկ են հայկական ոգիով դաստիարակութենէ:

Դեռ, Փարիզի առաջնորդին կը վերապահուի նաեւ ամբողջ Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցիներու վրայ բարոյական վերահսկումը, Եւրոպայի ու Ֆրանսայի Կաթողիկոսական Պատուիրակի ներկայացուցիչի սիտղոսին բերումով, պէտք է պարբերաբար հայութիւնը ականատես ըլլայ վարկաբեկիչ դէպքերու:

Ընտրութիւններու անկանոնութիւնները անդին, ընտրութեան մասնակիցներու վերաբերեալ տուեալները ինքնին պերճախօս են. Փարիզի նման մեծ համայնք մը 80·000, 90·000 կամ 100·000 հայութիւն, որուն կրօնական Ընկերակցութեան ընտրութիւններուն մասնակցած են միայն 280 հոգի, որոնց 140–150ը նամակագրութեամբ: Ամօթ է: Ահաւասիկ առարկայական խօսուն նիշը հայ համայնքին ու եկեղեցիին առաձգական կապը չափող, որ է անկապութիւն:

Սխալներ, վրիպումներ, անկանոնութիւններ տեղի կ'ունենան ուեէ ընկերութեան մէջ: Սակայն, դիմացը սրբագրելու, սկզբունքները յարգելու ու ամրապնդելու նախաձեռնութիւն ալ գոյութիւն կ'ունենայ: Մանաւանդ եկեղեցւոյ նման հաստատութեան մը համար ուր աչխարհիկ օրէնքներու ու կանոններու յարգանքէն աւելի կը սպասուի նաեւ բարոյական ու հոգեւոր արժէքներու հետապնդումն ու անոնց դաստիարակումը:

Դեռ կայ աւելին: Տասնամեակներէ ի վեր կը խօսուի Ֆրանսայի մէջ թեմ հաստատելու մասին, (Տես՝ Նորվան Եպսկ. Զաքարեան «Մտորումներ՝ նախքան՝ "Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ֆրանսայի Թեմ"ի հաստատումը», "Յառաջ", Հոկտ. 21–22–23, 2004): 2003 Նոյեմբերէն ի վեր կանոնադրութիւնը խմբագրելու 15 հոգինոց յանձնախումբ մը ընտրուած է, որուն նախագահ նշանակուած է Գիւտ Սրբ. Նազդաչեան եւ ատենապետ՝ Նորվան Եպսկ. Զաքարեան: 2004ի Յուլիսի վերջերը կանոնադրութեան առաջին բանաձեւումը կը յղուի Ֆրանսայի բոլոր Հայ Առաքելական Եկեղեցիներուն, որպէսզի անոնք քննարկեն զայն ու իրենց դիտողութիւնները ու գնահատականը տան: Փարիզի մայր եկեղեցին, ի մէջ առեալ Ալֆորվիլի ու Արնուվիլի եկեղեցիներու վարչութիւնները չեն ուսումնասիրած այդ կանոնադրութիւնը, որուն նախատեսուած պայմանաժամն ալ Հոկտեմբեր 30էն կ'երկարաձգուի մինչեւ Դեկտեմբեր 31, 2004. մի քանի վարչական ու հոգեւորական մխայն իրենց անձնական արժեւորումը կուտան, որոնց կարգին Պ. Թորոսեան վարչութեան առեւնապետը: Փարիզի չրջանէն միայն Շաւիլի ու Իսիի եկեղեցիները կը կատարեն այդ աչխատանքը:

Ֆրանսայի մէջ թեմի հաստատումը ազգային խնդիր է, բայց նաեւ առաջին հերթին եկեղեցական խնդիր է: Նուիրապետական կարգով, հրահանգը վերէն կու գայ՝ կաթողիկոսէն: Անհասկնալի է Փարիզի եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան կեցուածքը, յատկապէս անոր առաջնորդ - նախագահինը, որ միաժամանակ թեմական կառոյցի հաստատման նախագահ ալ նչանակուած է: Փարիզի եկեղեցին չուզեր կրթական, բարեսիրական, մչակութային գործերով զբաղիլ՝ չատ լաւ, գոնէ գուտ եկեղեցականով լրիւ զբաղէր:

Փոխանակ քաջալերելու, յորդորելու որ եկեղեցական վարչութիւնները մասնակցին ամբողջ Ֆրանսահայութիւնը յուզող ձեռնարկին, հետապրքրութիւն ստեղծելով, հաւաքական խանդավառութիւն ստեղծելով, մտածումի առարկայ դարձնելով նիւթը, ընդհակառակը քմայքոտ վերաբերումով, առաջնորդանիստ եկեղեցին ինքն է որ կը ժխտէ ինքզինք եւ կը մղէ որ վարչականները ստիպուած անհատապէս արտայայտուին:

Ինչ որ նման բարդ ու հսկայ ծրագրի մը համար անհատական կարծիքները չեն որ կարեւոր են, այլ դիմադիծ ունեցող եկեղեցւոյ ընդհանուր ժողովինը: Որովհետեւ թեմական կանոնադրութիւնը յանձնառութիւն է եւ ընդունուելու պարագային ան պարտաւորիչ հանգամանք կը ստանայ բոլոր համայնքին համար:

Կարելի է դէմ ըլլալ թեմական կառոյցին կամ անոր այս կամ այն յօդուածին: Կարելի է հակառակիլ բոլոր օրինական միջոցներով, բայց կարելի չէ անտեսել կամ խանդարել պաշտօնի ու ուժի չհարկումով:

Պէտք չէ այ Մելգոնեանի վարչութիւնը կամ Հայաստանի Հանրապետութեան ընտրական անկանոնութիւնները քննադատելու, երբ մեր քիթին տակ դանուող, հայութեան հոգիին ամէնէն մօտիկ ներկայացուցչական մարմինը չի յարգեր մարդկային ընկերութիւն մը կառավարող տարրական սկզբունքները:

ԺԻՐԱՅՐ ԶՈՂԱՓԵԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ

ՊԱՏՐԱՆՔԸ

ՍՈՒՐԻՆ ՇԷՐԻՓ

Ակնթարթի մը մէջ անցեալը վերակենդանացաւ իր յիշողութեան ծալքերէն: Ի՞նչ օրեր էին անոնք: Ցիշատակելի՞... Այո՛, ա՛նվարան: Կը վերյիչէր իրենց առաջին հանդիպումը. ժանէթին էր որ իրեն մօտեցած էր մչակութային երեկոյթի մը աւարտին. «Ներեցէ՛ք պարոն, դուք էիք կարծեմ ղէխաւոր դերակատարը՝ Փեարօն, այնպէս չէ՞... Այնքան լաւ ծպտուած էիք որ, դժուարութիւն ունեցայ ճանչնալու ձեզ: Անկեղծ չնորհաւորութիւններս կը յայտնեմ, իրապէս չատ յաջող ելոյթ մըն էր, կը խորհիմ թէ բեմական լուրջ տաղանդի տէր էք...»: Արշակ անակնկալի եկած էր, թէեւ ժանէթ առաջին անձը չէր գինք չնորհաւորող, սակայն երիտասարդուհիին դեղեցկութիւնէն, չարժուձեւերէն, խօսակցութեան կշռոյթէն արդեօք հմայուած էր որ խօսքն չէրցաւ պատասխանել, կարճ տատմտամէ մը վերջ ըսաւ. «Օ՜հ, չատ չնորհակալ եմ, այդքան գովասանքի արժանի ելոյթ մը չէր, վերջապէս սիրողներու թատրոն մըն է: Կը հաճի՞ք ձեր անունը ըսել»: «Անունս ժանէթ է, բայց ընկերուհիներս գիս ժանիկ կը կանչեն, սխալ չհասկնաք, ժանիք չէ, այլ ժանիկ: Մխիթեան երդչախումբին մաս կը կազմեմ: Եթէ երգելը կը սիրէք, գալ Հինգշաբթի հրամմեցէք, ձեզ կը ներկայացնեմ մեր խմբավարին: Շատ հաճելի ընկերուհի մը ունինք երդչախումբի անդամներու մէջեւ: Ուրեմն ցտեսութիւն, թերեւս Հինգշաբթի կը տեսնուինք»: Այսպէս էր որ բաւական եղակի միասնութեան մը նախաքայլը նետուեցաւ: Արշակ երբ այդ օրերը կը վերապրէր իր յիշողութեան մէջ, ակնյպէս տարուած էր որ Պարգեւին ձայնն իսկ չլսեց առաջին կանչէն, "Արշա՛կ, կարծեմ թէ մեկնեցար անունց եւ տեւէն, արթնցի՛ր բարեկամ... պաղպաղակ կ'ուտե՞ս": Արշակ մեքենայաբար պատասխանեց. "Ինչո՞ւ չէ, զովանանք քիչ մը": Մինչ իր բարեկամը կ'ապսպըրէր, ինք վերստին թաղուեցաւ իր յուչերուն մէջ:

Արշակ որոշեալ օրը կը ներկայանար երդչախումբ եւ կ'ընդունուէր չուտով խմբավարին կողմէ. "Զայնդ լաւ է, իսկ ականջդ անթերի, բարի եկար մեր մէջ": Այս կերպով, չուտով մտերմացաւ ժանիկին հետ: Շատ հաճելի օրեր, անմոռանալի ժամեր անցուցին միասին: Ժանէթ չատ բծախնդիր էր իր արտաքինին նկատմամբ, կը խնամէր իր խօսակցութիւնը, միչտ ազնիւ կը վերաբերէր Արշակին հետ:

Արշակ սկսած էր լուրջ ծրագիրներ մըչակել եւ եւ ակայութեան մէջ, երջանիկ ապագայ մը կերտելու ակնկալութեամբ ժանէթի հետ, սակայն ժամանակի պէտք ունէր: Ամէն ինչ նախատեսուածին պէս կրնար ընթանալ եթէ ժանէթ անսպասելի կերպով չփոխէր իր վերաբերումը:

Երեկոյ մը երբ երդչախումբի փորձի աւարտին ձեռք ձեռքի կը դեգերէին, ժանէթ իսկոյն յարեց. "Գիտե՞ս ինչ պատահեցաւ անցեալ օր, չէի ուզեր խօսիլ այդ մասին, բայց երկարօրէն մտածելէ յետոյ որոչեցի ըսել. քունիս մէջ քու անունդ կը զառանցեմ եղեր, մայրս որ լսեր է, առաւօտուն գիս քովը կանչեց եւ հարցուց. «Ո՞վ է այդ Արշակը որուն անունը կը զառանցես բանի մը օրէ ի վեր»: Ուստի ստիպուեցայ յայտնել մեր յարաբերութիւնը": Արշակ որ չէր սպասեր այս կարգի յայտնութեան մը, պահ մը լռութենէ վերջ փոխադարձած էր. "Չեմ հասկընար թէ ո՞ւր է արտասովոր երեւոյթը քսանեօթ տարեկան աղջկան մը երեսունհինգ տարու տղամարդու մը հետ ունեցած յարաբերութեան մէջ: Դուն կարծեմ թէ իրաւունք ունի՛ս ընկերութիւն հաստատելու պատշաճ դատած անձիդ հետ: Վերջապէս ատիկա յանցանք մը չէ": "Անչուչո՛չ, պատասխանեց ժանէթ, այդ իմաստով խնդիր չկայ, խնդիրը հոն է թէ, մայրս կը պահանջէ որ գաս մեր տունը ներկայանաս, եւ ձեռքս խնդրես": Արշակ պահ մը ցնցուեցաւ, կարծես ելեկտրական ընդհարում մը ստացած ըլլար մարմնին: Ապա ինքզինք վերագտնելով ըսաւ. "Բայց ես դեռ պատրաստ չեմ այսպիսի լուրջ որոշում մը տալու": Ժանէթին հակազդեցութիւնը անմիջական եղաւ. "Ուրեմն գիս չե՞ս սիրեր...": "Հարցը հոն չէ՛, դեռ իրար բաւականաչափ չենք ճանչնար: Քեզ մօրս իսկ չծանօթացուցի" հակադարձեց Արշակ: "Ուրեմն կը վախնաս որ մայրդ մի գուցէ գիս չընտանի՞": Արշակ կոահելով անախորժ հետեւութիւնը այս անժամանակ վիճաբանութեան, ընդմիջեց ըսելով. "Ընդհատենք եթէ կ'ուզես այս խօսակցութիւնը, աւելի վերջ կը չարունակենք: Հիմա ըսէ տեսնեմ ,ի՞նչ կը խորհիս եթէ քեզ առաջարկեմ երթալ, չարժապատկեր դիտել դիմացի անկիւնի սրահը...":

Բոլորովին պատահ մթնոլորտի մէջ դիտուած ժապաւէնի աւարտին հրաժեչտ կ'առնէին իրարմէ եւ անսպասելիօրէն վերջակէտը կը դրուէր իրենց միասնութեան, հետեւեալ պատահարին հետեւանքով. Արշակ իր անտրամադիր վիճակին պատճառաւ երդչախումբի յաջորդ փորձէն կը բացակայէր եւ Շաբաթ օրը երկուող մը կը ստանար ժանէթէն: Այս վերջինը կը դրէր հետեւեալը. "Մօրս բարեկամուհիներէն մէկը ամուսնութեան առաջարկով լուրջ թեկնածու մը ներկայացնելու մտադիր է: Եթէ երեք օրէն քեզմէ դրական պատասխան չստանամ, կը հարկադրուիմ ժամադրութեան թուական մը առաջարկել ներկայացող թեկնածուին: Ջերմ համբոյրներ: Ձը... ժանիկ":

Երբ Արշակ ստացաւ այս երկտողը, աչքերուն չհաւատաց: Ժանի՞կն էր գրողը: Ըսել է իրենց յարաբերութիւնը ա՞յդ աստիճան խորքէ գուրկ, ա՞յդ աստիճան անկարեւոր միասնութիւն մըն էր: Ինք որ երազներ կը հիւսէր միչտ վերանալով, երբ կը մտածէր ժանէթի մասին, իր չընորհալի, բարեկիրթ, որակեալ խօսակցութիւնները վերյիչելով: Ըսել է խաբո՞ւած էր, այս բոլորը պարզ փայլ մը, ջրղեղ մըն էին եւ ուրիշ ոչի՞նչ... ժանէթ մէկ խօսքով իր անձը աճուրդի առարկայ դարձուցեր էր: "Աճուրդը երեք օրէն է, կու գաս ձեռքս կը խնդրես, քուկդ կ'ըլլամ, չես գար, հոգ չէ՛, արդէն գիս ուզողը պատրաստ է կը սպասէ, կ'երթամ իրեն": Ահա ա՛յսքան տզեղ էր պարզուած տեսարանը: Ցուսախաբութեան առաջին ցնցումին յաջորդեց զիտակցութեան սփոփարար ազդեցութիւնը: Քանի մը ժամ յետոյ Արշակ իր որոչումը կու տար. պիտի չպատասխաներ ժանէթին: Կա՛մ ան կ'անդրադառնար գործած սխալին եւ ներողութիւն կը խնդրէր եւ կամ կը խզէր վերջնականօրէն:

Երբ յաջորդ Հինգչաբթի երեկոյեան իրարու հանդիպեցան փորձի ընթացքին, Արշակ բարեւեց ժանէթը եւ այնքան: Այս վերջինը փորձի աւարտին կ'ըսէր. "Երկուողիս չպատասխանեցիր": Արշակ ամենայն հանդարտութեամբ կը փոխադարձէր. "Չպատասխանեցի, որովհետեւ ըսելիք ոչինչ ունիմ": ժանէթին նայուածքը հարցական չեշտ մը ունէր: Այսպէսով է որ կը խզէին իրենց յարաբերութիւնը: Արշակ քանի մը Հինգչաբթի եւս հետեւեցաւ փորձերուն եւ օր մըն ալ զգաստացաւ զանոնք, քանի որ անհանդիստ կը զգար ինքզինք ժանէթի ներկայութեան:

Բաւական երկարատեւ այս ընդմիջումի ընթացքին Պարգեւ որ իր պաղպաղակը ճաչակելով իր չրջապատի անցուդարձերուն կը հետեւէր, յանկարծ գոչեց. "ժապաւէնիդ աւարտին հասար կը յուսամ: Պաղպաղակդ ի՞նչպէս գտար": Արշակ մեքենայաբար պատասխանեց. "Կը ներես, յուչերուս մէջ թաղուած էի, հասկցած ըլլալու ես, այս կնոջ հետ արկածախընդրութիւն մը ունեցած եմ անցեալին, եթէ այդպէս կոչել ճիշդ է գայն: Ցամենայն դէպս, քեզի ուրիչ օր մը կը պատմեմ անցած դարձածը, ներկայիս տրամադրութիւն չունիմ: Գալով պաղպաղակին, նախ ըսեմ որ համեղ է: Գիտե՞ս ի՛նչ խորհեցայ. ամէն անգամ որ պաղպաղակ մը ուտեմ, լուսահոգի մօրս հետ Գումգաբուի ծովեզերքը միասին ճաչակած պաղպաղակին համը կը վերյիչեմ: Ի՞նչ համով էր ան, այդ համը ա՛լ չեմ գտներ օրերս...":

"Չեմ կարծեր որ այդ պաղպաղակը այսօրուան պաղպաղակներէն անպայման աւելի համով եղած ըլլար, գուցէ դուն այդպէս կը կարծես, որովհետեւ այդ

ԳԻՒԼԻԶԱՐԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ՈՐՊԷՍ ՎԵՐԱՊՐՈՒՄԻ ՆԵՐՇՆՉԱՐԱՆ

Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղը որ մշակութային այժմէականութեան համաքայլ ընթացք պահել կը ջանայ, Գիւլիզարի պատմութեան Ֆրանսերէն հրատարակչութեան(*) առթիւ հրաւիրած էր դասախօսելու անոր թարգմանիչը՝ պատմաբան Գեղամ Գեւոնեանը, Փարիզի հայ մշակոյթի տան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 15 Հինգշաբթի երեկոյեան:

Ժ. դարու վերջին տասնամեակներուն Օսմանեան պժոխքին մէջ, որ արեւմտահայութեան հասարակաց բաժինը եղաւ, այդ ցնցող դրուագը եւ մանաւանդ հերոսին թողած կողմէ անոր ներկայացումը արժէն բաւարար աղբակներ էին տպաւորիչ ձեռնարկի մը: Ատոր վրայ աւելնալով Գ. Գեւոնեանի հետաքրքրական, զգայականին լարերուն վրայ պտտկող, բայց նոյն առեն անոնց տիրապետող դասախոսութիւնը, մանաւանդ աղուոր հայերէնը, իսկապէս չատ հաճելի մէկ-երկու ժամ պարդեւեցին ներկաներուն:

Մեր ներկայի իրականութեան մէջ ա՛լ աւելորդ եւ նոյնիսկ անհեթեթ է անդրադառնալ այս վերջիններուն թիւին. «փիտակից ընտրանի», կամ «կոկիկ բազմութիւն» անուանուիլ ան, չի կրնար պարտկել մեր անճրկած բոլշիկութիւնը: Թէեւ պէտք է նշել հետաքրքրական ըլլալ խոստացող այլ ձեռնարկի մը հետ խաչաձեւումն ալ: Բայց Գիւլիզարին պատմութեան ունկնդիրը «կոկիկ բազմութեան» մէջ անպայման կար ան որ այդ դեռատի մշեցին յանդգնութեան օրինակը, անով խորհրդանշուածը փոխանցելու դործը պիտի կատարէ:

Գ. Գեւոնեան զլխաւոր դրուագներուն ներկայացումով, տեղ-տեղ մէջբերումներու ընթերցումով ամփոփեց պատմութիւնը: Քիւրտ ամենազօր բեկի մը կողմէ առեւանգուած Գիւլիզարին պարագան որպէս այդ, արտասովոր ո՛չ մէկ յատկանիշ ունի: Արեւմտեան Հայաստանի ամէն մէկ անկիւն որքան հայ պարմանուհի, երիտասարդուհի, այնքան ալ առեւանգումի, թրքացումի, քրտացումի, իսլամացումի, կորանքի, սպանդըլու սպառնալիքին ենթակայ էակ կար ժ. դարու վերջին տասնամեակներուն: Ինչ որ Գիւլիզարին պարագան կը վերածէը խորհրդանիշի, անոր աննախադէպ ելքն էր, արթնցուցած չատ լայն հետաքրքրութեան, արձագանդներուն, միջամտութիւններուն հետ: Ցետոյ ամէնէն կականը որ 14 տարեկան պարմանուհիին դիմադրութեան օրինակով հայ զանգւածները անդրադարձած էին թէ մշտական զոհի հանդամանքը ճակատագրական չէր: Կարելի էր վճռակամութեամբ, խելացիութեամբ, խորամանկութեամբ վերը կըսիլ ալ առեւանդողին ձեռքէն:

Գ. Գեւոնեան իր մեծ մօրը ողիսականը պեռնդեց պատմական անցքերու չրջանակին մէջ, համեմատականներ, մատնանչումներ: Դրուագը տեղ գտած է համիտեան տաժանքի տարիներուն,- 1889 -, երբ արեւմտեան պետութիւնները արդէն սկսած են բարեփոխումներու պահանջ ներկայացնել Օսմանեան կայսրութեան ու կարելի ամէն առիթ օգտագործել, միջամտելու ըլլալու համար անոր ներքին գործերուն: Որոշ չափով այդ կացութիւնը նպաստած էր խնդրին բարեդէպ լուծումին:

Գիւլիզարին առեւանդումի, բռնի իսլամացման, չուրջ եռամսեայ տառապանքին, յետոյ փրկութեան, երեք տարի տեւած դատավարութիւններուն, յետադայ կեանքին պատումը դրի առած է կենդանի մնացած միակ դաւակը՝ Արմենուհին, հայերէն հատորը «Գիւլիզար» լոյս տեսած է 1946ին, հերոսուհիին մահէն (Պոլիս) տարի մը առաջ: Ֆրանսերէնի թարգմանութիւնը ըրած է Ժակ Մուրատեան: Այս հրատարակութեան մէջ տեղ տրուած է Արմենուհիին երկու զաւակներուն՝ Ալահիտ Տէր Մինասեանի եւ Գեղամին դրութիւններուն. առաջինը ընդարձակ աչխատասիրութիւն մըն է որ «Ինան յուչեր» խորագիրով կը ներկայացնէ Գիւլիզարի պատմութեան յարակից անցքերու, դիւանային փաստաթուղթերու, վերկայութիւններու բծախնդիր ուսումնասիրութիւն մը: Գ. Գեւոնեանի վերջաբանը կը գծէ «Սպաննուած աչխարհի մը պատկերը»: Որպէս յաւելուած կայ Գիւքու տպաւորութիւնդ էր: Այդ անցեալի պահը, չրջապատը, մօրդ ներկայութիւնը, մէկ խօսքով՝ անցեալի բոլոր այդ բաղադրիչները ամբողջութիւն մը կը կազմեն իւրայատուկ զգացում մը եւ զգայնութիւն մը արթնցնելու քու մէջդ՛՛:

Պարգեւին այս խորհրդածութիւնը փոքրիկ կայծ մը կը հրահրէր Արչակին մօտ: Ձի՞շդ էր ուրեմն այն իրողութիւնը ըստ որուն ինք չլացած էր պարզապէս առաջին հանդիպման իւրայատուկ պայմաններէն, առանց թափանցել փորձելու իսկ ժանէթի պատեանին տակին թաքնուած իսկական անձնաւորութեան... Պաղպաղակը երբ ամբողջութեամբ կերաւ, հարաւէն փչող զեփիւռին ալ օգնութեամբ, թեթեւ սակայն հաճելի սարսուռ մը զգաց մարմնին վրայ:

Ս. Շ.

(Շար. 3 եւ վերջ)

Ս Ե Ի Ր

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՇԱՄԻՐԱՄ ՍԵՒԱԿԻ ՀԵՏ

Իսկապէս յուզիչ պահեր ապրեցան անոնք որոնք փութացած էին, Շաբաթ Դեկտեմբեր 10ին, Սեւրի Մխիթարեան վարժարանը: Այդ օր, ժամը 14:30ին, Սամուէլ Մուրատ երկօրեայ դպրոցի տնօրէնութիւնը հրաւիրած էր նահատակ բանաստեղծ, մտաւորական Ռուբէն Սեւակի դուստրը՝ Շամիրամ Սեւակը, վկայութիւն մը բերելու իր հօր մասին: Վարժարանի հիւրասրահը լեցուն էր ծնողներով, աչակերտներով եւ նաեւ բարեկամներով, եկած լսելու մօտ 92ամեայ, բայց զարմանալիօրէն երիտասարդ այս կնոջ խօսքը:

Օրուան խօսնակը եւ զրոյցը վարողն էր դպրոցին Ծնողաց Միութեան նախագահը՝ Լեւոն Փափազեան: Ան նախ յիչեց որ 2005 Թուականը հարուստ էր տարեդարձներով եւ տարելիցներով. դպրոցին 15ամեակը, Տառերու դիւտին 1600ամեակը ու Մեծ Եղեռնի 90ամեակը, որուն ծիրէն ներս կը զետեղուէր այս «յիչողութեան հանդիպումը»: Ապա, սրահ կը հրաւիրէր տիկին Շամիրամը որ չատ պարզօրէն եւ աւելի քան մէկ ժամ ոտքի, պատմեց իր ընտանիքին ողիսականը, խոստովանելով որ դեռ այսօր, այդ տարիքին, ինք զինք կը զգայ ցեղասպանութեան որբուհի մը եւ տակիկա կը տեւէ ցորչափ մարդկութեան դէմ այդ ոճիրը չճանչցուի: Ապա, Շամիրամ Սեւակ պատմեց իր ծնողքին հանդիպումը Լօզան, երբ երիտասարդ Ռուբէնը բժչկութիւն կ'ուսանէր եւ առիթով մը կը ծանօթանար իր մօր՝ ծպտուհով զերմանուհի Ժաննիին, անոնց ամուսնութիւնը տեղի կ'ունենար 1910ին Ս. Ցովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցիի չքոյութեան պատճառով: Իր ծնունդը 1914ին եւ 1915 Թուականը, երբ Ռուբէն Սեւակ, բժիչկ եւ բարձրադոյն սպայ Թրքական բանակին, կը կանչուէր ոստիկանատուն, «առանց իր զինուորական զգեստին». հոնկէ այլեւս երբեք տուն պիտի չվերադառնար...

Այս ձերբակալութենէն երկու օր առաջ, Կոմիտաս վարդապետը, որ Ռուբէնին չատ մօտիկ էր, կնքած էր Շամիրամը եւ իր եղբայրը՝ Լեւոնը... Ապա, Տիկ. Շամիրամ բացատրեց թէ՝ինչպէս իր մայրը քաչուելիքը ունեցած էր հրաժարելու զերմանական հպատակութենէն, դառնալով լիերաւ Հայուհի եւ, ի սէր իր տարաբախտ ամուսնին անպայման կ'ուզէր իր զաւակները իրր Հայ դաստիարակել, քոյր ու եղբայր միս միմեանց երկու տարի զրկելով Սիլիվրի հայրենի գիւղ, որպէսզի հայանան:

Շամիրամ Սեւակ չարունակեց իր յիչատակներու պատումը կոչ ուղղելով սրահը լեցուցած աչակերտներուն որ հաւատարիմ մնան իրենց հայկական արմատներուն, «յաւելեալ հարստութիւն մը որ խակական ուժ մըն է»: Խոստովանեցաւ որ միայն իր մօր մահէն վերջ, 1967ին է, որ բոլորովին ինք զինք հայ զգացած է եւ այդ օրէն սկսեալ «խօսակցութեան» մը ձեռնարկած է իր հօր հետ, «խօսակցութիւն» որուն մէջէն կը զգայ անոր ներկայութիւնը: Ցաւ յայտնեց որ հայերէն չի խօսիր, բայց ըսաւ նաեւ որ եթէ այդ հայկականութիւնը մէջը չունենար, «ոչընչութիւն մը պիտի ըլլար»:

Տիկ. Շամիրամ իր ելոյթը աւարտեց չնորհակալութիւն յայտնելով կեանքին, հակառակ կրած բոլոր տառապանքներուն:

Հանդիպումին ամբողջ ընթացքին, Սամուէլ Մուրատ երկօրեայ դպրոցի աչակերտները արտասանեցին Շամիրամ Սեւակի Ֆրանսերէն երկու քերթուածները եւ հայերէն մաքուր առոգանութեամբ, Ռուբէն Սեւակի կարդ մը բանաստեղծութիւնները. «Աչքեր», «Հին եղանակ», «Ինչո՞ւ», «Երթալ» եւ «Մինակ մարդ»ը: Վերջաւորութեան, անոնք օրուան համակրելի հիւրին նուիրեցին գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը:

Երկար կեանք կը մաղթենք Շամիրամ Սեւակին ու նաեւ կորով, որպէսզի դասախարակչական այս առաքելութիւնը չարունակէ այսպիսի հանդիպումներով, ուրիչ կրթական օճախներու մէջ եւս:

ՀՐԱՑՐ ՀՐԱՉԵԱՆ

ԱՐՏՈՅՏՆԵՐՈՒ ԱԳԱՐԱԿԸ

ԱՆԹՈՆԻԱ ԱՐՍԼԱՆ

Թարգմանեց՝
ՎԱՉԳԻՆ ԲԱՄՊԱԿԵԱՆ

ՄԱՍ ԱՌԱՋԻՆ ՍՄԲԱՏ ՀՕՐԵՂԲԱՑՐ

Սուրէն չատ կը կարդար, եւ չատ կը խորհէր: Օդին մէջ արեան հոտը կը զգար, օդին մէջ չարի նախազգացումը կար: Բայց ո՞վ կարեւորութիւն կու տայ տասնըչորս տարեկան տղու մը, որ թէ՛ քիչ եւ թէ ակամայ կը խօսի, գիչերները առանձին կու լայ, երազելով կնոջական դիրկ մը, մայրական թաքստոց մը ուր կարենայ կծկուիլ եւ անյայտանալ:

Կարօն, երկրորդ զաւակը, ան ալ քիչ խօսող էր, բայց ա՛լ աւելի քիչ խորհող էր: Կը գործէր սիրոյ քնազդէն տարւած, առանց խորհելու, եւ իր չարժուձեւը բացարձակ ինայողութեամբ կը գործածէր: Կրնար զսպել տղայական ամէն տեսակի հեծկլտուք, ամէն տրտունջ, ամէն տեսակի բողոք: Միայն իր վաղանցուկ ներկայութեամբ կրնար հանդարտեցնել եւ փարատել սարսափելի անճկութիւնը անպաչտան եւ անվստահ ժողովուրդի մը, որուն կրնար անապատելիօրէն որեւէ ժամու չարիք հասնիլ: Համայնքին տարիքոտ անձերը կախարդներու կամ վիչապներու առասպելներ չէին պատմեր, այլ՝ իրենց տասը կամ քսան տարի առաջուան զէշ յիչատակները, եղած չարդերը, եւ համրիչի մը հատիկները համրելու պէս, կը յիչէին ազգականներու անուններ որոնք չարդուած կամ անյայտացած էին:

Երրորդ զաւակը Էմլին էր, անգլիացին: "Փոթորիկի իրիկուն մը յղացած", կը պնդէր Սմբատ: ("Լիալուսնի հանդարտ գիչեր մը" կը ծաղրէր Շուշանիկ): Ծնողները չէին գիտեր ինչո՞ւ համար երախան անմիջապէս "Անգլիացին" կոչած էին: "Առաջ անունը՞ եկաւ թէ ծաղրանունը" կը հարցնէին բարեկամները չարաճճիութեամբ, յիչելով Սմբատի պատմական զինուորութիւնը հակառակ իր ժուժկալ սովորութեան, որ չատ չատ կը տիրէր եթէ քիչ մը աւելի ալքոլ խըմէր, երբ ամերիկացի միխրոնար մը զեղարանին նուիրած էր չիչ մը զեղային ուիսքի, որուն հետեւանքը եղած էր բակին մէջ Շուշանիկին եռեւէն վազելը եւ հանոց ապաստանիլը, անվայել կերպով, բայց վստահ արդիւնքով մը՝ Էմլին...

Հաւնած էին զինուվճռող հեղուկին այս տարաչխարհիկ անունը որ յատակ տառերով գրուած էր չիչին վրայ: Զղջացած ծնողները իրրեւ յիչատակ պահած էին այս չիչը (որուն մէջ պալքանեան պատերազմներու վերերան զինուոր մը զեղեցիկ առագաստանաւ մը չինած եւ կարօտագին բառերով մադաղաթ մը գրած էր որ կը յիչէր Նելսընի պատերազմը եւ ազատ ծովերու վրայ նաւարկելու իր անճնական երազը: Բայց 1915ի Մայիսին առաջին մեռնողներէն եղած էր, իր առադաստանաւին բեկորներուն մէջ):

Շիչը՝ պահարանին վրայ - ընկուզենիէ չինուած զեղեցիկ իտալական պահարան մը զոր Երուանդ տաղրը Իտալիայէն ղրկած էր եղբօրորդւոյն ծնունդին առիթով - եւ Էմլի՝ պահարանին տակը: Էմլի առանձին մեծցաւ, նախ որպէս խաղալիք պուպրիկ մը երկու եղբայրներու միջեւ, յետոյ անմիջապէս մոռցուած, երբ տասը ամիս վերջ ծնաւ աղջիկ մը, հաճելի եւ զեղեցիկ: Շատ տարիներ Ֆրէզնոյի մեր Նուարդ հօրաքոյրն էր, որ չէր սիրեր պզտիկները... Էմլի միչտ կը խնդար, կ'ուզէր խաղալ, բայց երբեք չէր վչտանար եթէ զինքը մերժէին, կ'ապատանէր պահարանին տակը, զաղտնի որջին մէջ:

Ցետոյ եկան միւսները. Արուսեակ, Հանրիէթ եւ Նուպար, երկու աղջիկներ եւ իգական զգեստներով մանչ մը, երեք չչմած վերապրողները, Հալէպի ազատեալները, անոնք որ Աբեմատաք հասան... Այժմ այս պզտիկները, 1916էն տարի մը անցած, զէպի Իտալիա իրենց ճամբորդութենէն անմիջապէս առաջ, Հալէպ քաչուած լուսանկարի մը մէջէն, գիս կը դիտեն. փոքրիկի լուրջ, զարմանալիօրէն իրենց մէջ ծալուած աչքեր են, անթափանց եւ սառն, որոնք համակերպեցան - պատասխան չունեցող չատ մը ինչուներէ յետոյ - կոյր ընտրութեան մը արդիւնքին որ թոյլ տուաւ իրենց վերապրիլ: Որբի կոկիկ հագուստներ հագած են, բայց կը նմանին օրինական համազգեստի զուրչերու, աչքս հոն կը տեսնէ բանտարկեալներու գծաւոր կերպասը: Արեւելեան մութ աչքեր եւ թաւ յօնքեր որոնք ճակատին վրայ կը կազմեն միակ կամար մը, եւ չորս անդամ կը կրկնեն, առանց արտայայտութեան, անողոք ապագայի մը վախը, եւ գաղտնի յանցանքի մը պահուած կորիզը:

Պատերազմ պայթեցաւ Եւրոպայի մէջ: Պալքանեան մղձաւանջը սկսաւ կրկին հարուածել: Կայսրութիւնը կը միանայ կեդրոնական իչխանութիւններուն՝ Գերմանիոյ եւ Աւստրիա-Հունգարիոյ հետ: Ցուսալի է որ այս անդամ ճիշդ ընտրութիւն մը ըրած ըլլան: Բայց երբեք լաւ բան չէ հին վրէժխնդրութիւններու մոտյուութեամբ եւ ազգային զօրաւոր նըւաստացում իրրեւ դրօչակ գործածելով չարժիլ: Պտիկ քաղաքը յուզումի մէջ է:

(Շար. 7)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱԽԱԳ ՏՕՆԵՐ

ԵԿԱՒՑՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 24 ժամը 9·30ին
Տօն է Սրբոցն Դաւթի Մարգարէին
եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր առաքելոյն

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 26, ժամը 9·30ին
Տօն է Սրբոյն Ստեփաննոսի
Նախասարկաւագին
եւ առաջին մարտիրոսին

Գիշերայոյն եւ Առաւօտեան ժամերգութեամբ:

Ս· ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 27, *ժամը 9·30ին·–*
Տօն է Սրբոց առաքելոցն
Պետրոսի եւ Պօղոսի

Գիշերայոյն եւ Առաւօտեան ժամերգութեամբ:

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 26
Տօն է Սրբոյն Ստեփաննոսի
Նախասարկաւագին
եւ առաջին մարտիրոսին

Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա· ԿՀՆԾ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

- *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*
- *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement pour 95 euros (frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Gravez votre nom sur la terre d'Arménie

Legs et donations au Fonds Arménien de France

Léguer c'est choisir.
Le donateur exprime sa volonté, en son âme et conscience, libre de toute contrainte. C'est un acte d'autant plus libre qu'on peut changer d'avis par la suite. Le loi ne retient que le dernier des actes qu'on a passés chez le notaire ou consignés soi-même.

Léguer est un acte de confiance
par lequel on charge une association d'affecter à un but précis le fruit du travail de toute une vie. Il est donc indispensable de vérifier l'habilitation du bénéficiaire à recevoir des legs sans aucun droit de succession ainsi que sa capacité à réaliser son projet. Dans le cas inverse, l'ensemble des fonds recueillis est automatiquement versé au Trésor Public. Les conseils d'un notaire seront donc utiles.

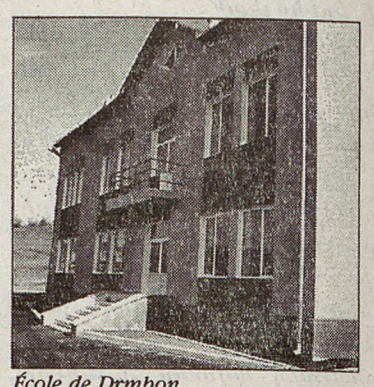
Que puis-je faire en Arménie ?
En léguant vos biens au Fonds Arménien de France, reconnu de Bienfaisance, votre réalisation profitera à plusieurs dizaines, voire ce taines d'enfants et de personnes, et portera votre nom, celui de votre famille ou de l'un de vos proches :

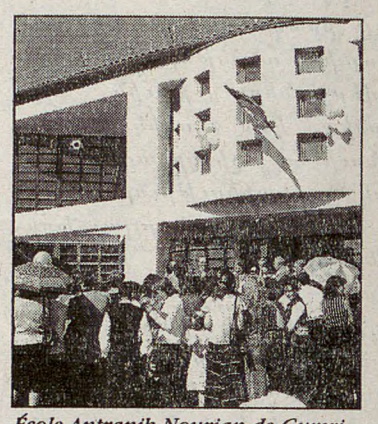
Constructions d'écoles, d'immeubles d'habitations, de réseaux d'adduction d'eau et d'électricité, rénovations de musées, création de Fonds nominatif d'aide aux orphelins, soutien à la recherche scientifique, à l'éducation...

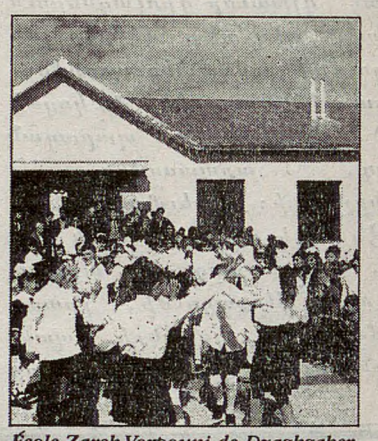
CHACUN A DANS SON CŒUR UN RÊVE À RÉALISER

Fonds Arménien de France
5 avenue Reille
BP 12 , 75660 Paris Cedex 14
Tél : 01 48 83 51 06.
E-mail : info@fondsarmenien.net

Quelques réalisations

École de Drmbon.
Legs Zarouhi Djivelekian.

École Antranik Nourian de Gumri.
Legs Antranik Nourian.

École Zareh Vorpouni de Dzaghgaber.
Legs Daniel et Krikor Chabinian.

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 2006
et souhaite une bonne Fête de Noël

ԹԷՐԶԵԱՆ Ապահովագրական գրասենեակը լաւագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

ՄԱՐՍԷՑԼԻ «ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ» ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
Ճրագալոյց Սուրբ Ծննդեան
Տօն է մեր համայնքի մանուկներուն համար

Այս առթիւ, կէսօրէ վերջ ժամը 16·30-ին պատարագ կը մատուցուի Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

Կը պատարագէ՝
ՉԱՏԻԿ ՎՐԴ· ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ
Հոգեւոր Հովիւ,
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Խաչատուր Աբովեան Միջոցեայ Դպրոցի Հոգաբարձութիւնը եւ Մայր Եկեղեցւոյ Վարչական Խորհուրդը այդ նոյն առթիւ կը կազմակերպեն

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

պատարագէն վերջ, Մշակոյթի կեդրոնի "Ա· Զրբաչեան" սրահին մէջ:

Կը ժամանէ Կաղանդ Պապան բաշխելու համար նուէրներ համայնքի բոլոր մանուկներուն:

Մեծ հաճոյքով կը հրաւիրուին փոքրիկները մասնակցելու Ծննդեան տօնախմբութեան:

Կը խնդրուի յայտնել թիւը այն մանուկներուն որոնք իրենց ծնողներուն հետ միասնաբար պիտի դիմաւորեն Հայ Կաղանդ Պապան: Հեռաձայնել եկեղեցւոյ դիւանին.– 04· 91· 77· 84· 70:

(Շար· Ա· էջէն)

լ"ով: Պատճառը յոյն գրող Մարա Մէյմարիսի "Իմիլրի կախարդները" վէպն է որ Ցունաստանի ու Թուրքիոյ մէջ լաւագոյն վաճառքի ցանկերը գլխաւորած գործ է: Հետաքրքրականը այն է որ վէպը թրքերէն թարգմանութեամբ լոյս տեսած է 2004 Հոկտեմբերին:

ԻՐԱՔԻ երեսփոխանական ընտրութիւններուն մասնակի արդիւնքները, որոնք կը վերաբերին 18 գաւառներու, հրապարակուած են Դեկտ· 20ին եւ ցոյց կու տան որ արդիւնքները համայնքներու (չիի, սիւննի, քիւրտ) քոյթ ունին: Ալաուիի ցանկը չէ յաջողած ձախողեցնել այդ ընթացքը: Պաղտատի մէջ Շիիները ձայնեցին 58,72%ը ձեռք ձգած են, սիւննիները՝ 18,9%ը, իսկ Ալաուիի ցանկը՝ 13,68%ը:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ արտասահմանի մէջ օրէ օր կը նահանջէ եւ այս նիւթական պատճառներով: Այս վերջին պարագան կը վերաբերի մանաւանդ մշակութային կեդրոններու եւ Ա-լիանս Ֆրանսէզի, աշխարհի մէջ: Վերջին օրինակն է Վիէննա, ուր 2006ի գարունէն սկսեալ կը փակուի Ֆրանսական Լիսեթիթիւն: Օրինակն ալ աւելի ողբալի է, որովհետեւ Աւստրիա, որ Ցունուարէն կը նախագահէ Եւրոպական Միութեան, նոր անդամակցեցաւ Ֆրանսախօսութեան կազմակերպութեան:

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 23
VENDREDI
23 DECEMBRE
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

81ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·351

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

81e ANNEE — N° 21·351

ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ՏԱՐԲԵՐԱԿԸ

Թուրքիոյ Արդարութեան նախարարը ճ. Զիւէք Էսքիչէհիրի մէջ արտայայտելով հանրային կարծիքին մէջ աչքոյժ վէճ յարուցած Օ. Փամուքի դատին մասին, ըսած է թէ պատժական օրէնքին 301րդ յօդուածը ջնջելու, կամ փոփոխելու պահանջները իրատեսական չեն: Այդ յօդուածով է որ թրքութիւնը անարգելու ամբաստանութիւնը կը կրեն գրողներ, լրագրողներ ու երկրին լուսամիտ տաբբերը, ինչպէս Եւրոպական Միութիւնը կը թելադրէն ջնջել արտայայտութեան ազատութիւնը կաշկանդող այդ յօդուածը:

«Եթէ ներկայացող ամէն հարցի առիթով օրէնքը փոփոխուի, արդարութեան հոլովոյթը կը զրկուի կայունութենէն» ըսած է նախարարը, ապա ամբաստանութեան յանցանքն ալ վերագրած վիպագրին, տալով արդարութեան թրքական ըմբռնումին հիանալի մէկ պատկերը. «Թող ըսէր. "Ես չեմ արտասանած այդ խօսքերը: Թարգմանութեան սխալ մը գործուած է"» ըսած է Զիւէք: Եւրոպական Միութեան ալ ուղղելով իր քննադատութիւնները, «Միութիւնը կամ որոշ շրջանակներ իրենց յարմար դատած պարագաներուն կը մղեն որ արդարութեան միջամտէ քաղաքականութիւնը: Ես տեղին չեմ գտներ ատիկա: Սահմանադրութեան հակառակ է» աւելցուցած է ան:

ՀԱՑՈՑ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԾԵՐԱԿՈՑՏԻ ՄԷՋ

Եւ որովհետեւ 2005 Փետրուար 23ի օրէնքին 4րդ յօդուածին թերթօնը կը չարունակուի (տե՛ս. մանր լուրերուն մէջ), Դեկտեմբեր 21ին, Ծերակոյտն է որ հարցը ծեծած է:

Ընկերվարականներն ու համայնավարները երկու սրբագրութիւններ առաջարկած են վերանչեալ օրէնքին, որոնք կը ձգտէին ջնջել այդ օրէնքին թիւ 4 յօդուածը: Ընկերվարական խումբին նախագահը՝ Ժան-Փիէր Պէլ պահանջած է ջնջումը յանուն՝ "ուսման աչխարհականութեան եւ չէզոքութեան պահանջին": Համայնավարներու անունով կի Ֆիչէր կ'ուղէ որ ժամ առաջ "յատկանշայ խորհրդարաններու եւ պատմաբաններու փոխադարձ դերը", արդարացնելով հանդերձ կանխող օրէնքները ժխտականութեան, Հայոց Ցեղասպանութեան ճանչման եւ Ալժերիոյ պատերազմին վերաբերեալ: Իրեն համար հարցը Փետր. 23ի օրէնքին 4րդ յօդուածին հետեւանքներուն կը վերաբերի, բայց եւ այնպէս կը խորհի որ Ծորհրդարանին չի վերաբերիր կրկին դրել պատմութիւնը: ԻԽ.ԷՄ.ՓԽ. խումբին նախագահը՝ Ժոսլէն տը Ռոհան կը խորհի որ վիճարկումը պէտք է չարունակուի, պէտք չէ ձգել որ պատմութիւնը քաղաքական կուսակցութեանց գործիքը ըլլայ, բայց կ'ընդունի որ 4րդ յօդուածին չարաղրութիւնը ձախող է: Պէտք չէ հապճեպ որոշում տալ: Վերջաւորութեան, Լըժանտր կը յայտարարէ որ պիտի չստորագրէ այդ սրբագրութիւններ որոնք կապ չունին քնագրին հետ: «Որպէս պատմաբան, կ'ըսէ, մէյ մը ցաւած եմ որ Ծորհրդարանը յիշողութեան հարցերով զբաղի: Հայաստանի հետ բարեկամութեան խումբին անդամ, չեմ քուէարկած Հայոց Ցեղասպանութեան ճանչման օրէնքը»: Ի վերջոյ երկու սրբագրութիւններն ալ մերժուած են 135ի դէմ 165 ձայնով:

ԹՈՒՐՔԻՆ

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԿԱՒՈՒԱԾ ԳՆԵԼԸ ԿԸ ԴԻՒՐԱՆԱՑ

Թուրքիոյ Ծորհրդարանին Արդարութեան յանձնախումբը վաւերացուցած է օրէնքի բանաձեւ մը որ օտարահպատակներու կալուած գնելու խոչընդոտները որոշ չափով կը վերցնէ: Բանաձեւը, սակայն, Պաշտպանութեան նախարարութեան ներկայացուցիչ դիդակտեի մը քննադատութիւններուն արժանացած է: ան դժգոհած է որ բանաձեւին պատրաստութեան ընթացքին պինուորական թեւին պղտարարութիւնները բաւարար չափով նկատի չեն առնուած:

Նոր օրէնքը կ'արտօնէ որ քաղաքներու տարածքին միայն հինգ ար հազարը վաճառելի ըլլայ օտարականներու. նոյն գնդապետը դիտել տուած է որ բանաձեւը նոյն ձեւով օրէնքի վերածուելու պարագային Հոքքիարիի, Ֆէթհիէի նման 88%ով լեռնային շրջաններու ամբողջ բնակելի տարածքը կրնայ օտարներու պատկանիլ: Հասկնալի է ակնարկութիւնը որ կ'ուղղուի քրտական վտանգին, նչուած շրջաններու քրտական խիտ բնակչութիւն ունենալով:

Հայաստանցիներն ալ
կրնան կալուածատէր ըլլալ

Գնդապետը ըսած է թէ Թուրքիա 88 երկրի հետ փոխադարձութեան համաձայնագիր ունի, իսկ 35 երկրի հետ ոչ մէկ կապ: Հայաստանը այս վերջիններէն է: այսուհանդերձ, Հայաստանի քաղաքացի մը կրնայ առեւտրական ընկերութիւն մը հիմնել Թուրքիոյ մէջ ու սահմանակից գօտիէն կալուած գնել. ատոր ոչ մէկ խոչընդոտ մնացած է:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

2005 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 23Ի ՕՐԷՆՔԻՆ 4րդ յօդուածին թերթօնը կը չարունակուի եւ հաւանական ալ չի նկատուիր որ բանավէճը դադրի: Դեկտեմբեր 22ին, Ֆիկարոյի պրական յաւելուածն է որ լայն տեղ կու տար հարցին: Առաջին դրութեամբ մը Ժան-Փօլ Մուլօ կը յիշէր թէ (ինչպէս Ֆր. Հոլանտ կը խոստովանէր) ընկերվարականները «անուշադրութեամբ» (inattentivement) քուէարկած էին, ու հիմա առիթը յարմար կը նկատեն փոթորիկ ըստեղծելու: Հարցը ընդլայնուած է եւ խնդրոյ առարկայ է Նափոլէոն, որ վերահաստատած է Ցեղափոխութեան ջնջած դերութիւնը: Այդ առընչութեամբ, Թիէրի Լէնց կը հակազդէ Գլօտ Ռիպի հատորի լէնց կը հակազդէ Գլօտ Ռիպի հատորի Նափոլէոնի դէմ, զոր կը նմանցնէ Հիթլէրի եւ նոյնիսկ մենամարտի հարց ծագած է: Եւ լուծումի ալ յոյս չկայ, ոչ ոք կրնայ հաստատ կերպով յայտարարել թէ պատմութիւնը ազատ է եւ ենթակայ չէ քաղաքականութեան, կարեւոր չէ քաղաքականութեան համար թէ կախում չունի Ծորհրդարանի մը օրէնքէն:

Գ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ 9,9%էն 7,8%ի իջեցուցած է իր մասնակցութիւնը ձենըրըլ Մոթորսի դրամագլուխին մէջ եւ ըստ ոմանց այս իրողութիւնը որոշ յուսախարութեան մը նչանակ է ենթակային մօտ, որ վերապահ է ֆինանսական եւ առեւտրական մասնակարարութեան հանդէպ, որ չատ մտահոգիչ է: Ըստ ուրիշներու, Գ. Գրիգորեանի որոշումը զուտ հարկային դրդապատճառներ ունի տարեդլուխէն առաջ, որպէսզի նուազին այն տուրքերը, զորս պէտք է վճարէ: Ինչ բացատրութիւն չի տար, բայց երկրորդ կարծիքը աւելի տրամաբանական կը նկատուի, որովհետեւ Ապրիլին, միլիառատէրը մեծաքանակ յաւելեալ մուտքեր (փլիւ-վալիւ) դանձած է, երբ ԷՄ.ԺԷ. ԷՄ.ի չարժանկարի սթիւտիօները ծախած է 4,9 միլիառ տոլարի:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ չատ դժգոհ են Գերմանիոյ որոշումէն ազատ արձակելու Մոհամէտ Ալի Համմատին, որ ցըկեանս բանտարկութեան դատապարտըւած էր որովհետեւ օդանաւ մը իր ճամբէն չեղած էր եւ մարինզ մը սպանած էր: Կասկածն այն է որ ազատ արձակումը համապատասխանած է Գերմանուհի հնախոյզին ազատութեան (առեւանդուած էր Իրաք): Համմատի մաս կը կազմէր լիբանանեան Հեզպոլլային:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ վաւերացուցած է ծրագիրը մը որու նպատակն է օտար "ուղեղներ" հրապուրել որպէսզի նախընտրաբար Եւրոպան ընտրեն փոխանակ Միացեալ Նահանգներու: Այդ ուղղութեամբ քոթանաներ կրնան հաստատուիլ: Եւրոպական վիճակագրական հաստատութեան համաձայն, Եւրոպական Միութիւնը 52 միլիոն գործօն տարի պիտի կորանցնէ 2004էն 2050ի միջեւ եւ այդ պատճառաւ Յանձնախումբը կը խորհի "կանաչ քարտ"եր ստեղծել բարձր որակի տէր աչխատաւորներու համար:

Ս. ՀԻՒՍԷՆ, գատաւարութեան վերջերորդ նիստին (Դեկտ. 21) յայտարարած է որ Ամերիկացիները զինք չարչարած են բանտարկութեան առաջին օրէն իսկ (2003 Դեկտեմբեր): "Մարմնիս ամէն մէկ մասին վրայ հարուածներ ստացայ եւ հետքերն ալ դեռ կան" կ'ըսէ Իրաքի նախկին բռնատէրը, ինչ որ Ամերիկացիք բոլորովին հերքած են:

ՈՒԶԲԵԿԻՍՏԱՆի Գերագոյն ատեանը 12էն 20 տարուան բանտարկութեան դա-

(Շար.ը Դ· էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԱՊՐԱՆՔԻՆ ԵՐԿՈՒ ՉԱՐԵԱՑ ՄԵԾԱԳՈՑՆԸ

Սուտլիկ կոյրեր են անոնք որոնք թեր արտայայտուելու համար Հայաստան - Թուրքիա սահմանին բացումին, լեռնէն - ձորէն ջուր կը բերեն· գլխատր գրաւարկն ալ յաճախ տնտեսական ենթադրեալ բարօրութիւնը կ'ըլլայ որ չես գիտեր ի՛նչպէս կ'իրականանայ երբ Հայաստանի ոչ մէկ արտադրութիւնը անհրաժեշտութեան նրբ կրնայ նկատուիլ Թուրքիոյ համար: Ու տնտեսագիտական տոթոռա անհրաժեշտ չէ գիտնալու համար թէ երկրի մը տնտեսութիւնը արտածումով կը զօրանայ, ո՛չ թէ ներածումով:

Մնաց որ Հայաստանի շուկաները այց մը կը բաւէ բաց սահմաններու հեռանկարին մասին գաղափար տալու. այսօրուան գոց վիճակը արգելք չէ որ ապրանքներու կարեւոր տեսականի մը կրէ թրքական մակնիշը: Ուտեստեղէն, զգեստեղէն, օճառ, գործիքներ, լամբեր ու հազարումէկ բան թրքական են· վաճառողն ալ գոհ է, յաճախորդն ալ· մանաւանդ փակ սահմանը շրջանցող միջնորդը: Վաղը ի՞նչ պիտի ըլլայ կացութիւնը երբ սահմանը բացուի: Թրքական ապրանքը ա՛լ անարգել պիտի ողողէ Հայաստանեան շուկաները, յաւելեալ բարգաւաճում պարգեւելով թրքական տնտեսութեան: Հետաքրքրական է գիտնալ թէ սուտլիկ կոյրերը ո՞ր աւազաթուրին մէջ թաղած են իրենց գլուխները, չտեսնելու համար այս հեռանկարը:

Այս մատնանշումը չի նչանակեր անշուշտ թէ հայելութուրճ սահմանը պէտք է փակ մնայ· ո՛չ: Չի նչանակեր ալ թէ թրքական ապրանքի բնաւ պէտք չունի երկիրը: Հարցը հոն է որ կարգ կանոն դրուի հոնկէ կատարուած ներածումին, ու տարադրամը յատկացուի իսկապէս անհրաժեշտին: Մինչդեռ ներկայի իրականութիւնը այս միջինէն բաւական տարբեր գօտիներու մէջ կը թափառի· մինչ մէկ կողմէն յատկապէս գիւղական շուկաները լեցուն են թրքական ապրանքով, հայաստանեան թերթեր կը գրեն թէ մայրաքաղաքին մէջ շարք մը կազմակերպութիւններ ժողովուրդը կը հրաւիրեն մերժելու մատուցուած թրքական ապրանքը: Ատիկա կ'ընծեն այդ ապրանքին մասին ժխտական բարոյչութեամբ: Վաճառողները ալ թրքական հագուստը, շաբաթեղէնը, ինչ որ ունին, կը տանին գիւղական շրջանները ուր մարդիկ պերճանքը չունին գտնուածը, գնելին մերժելու:

Ընդհանուր այս պատկերին մէջ կ'արժէ հարց տալ թէ երբ կայ հայաստանեան արտադրութիւնը, օրինակ՝ մածուն, պանիր, շաբաթեղէն, եւլն., ի՛նչու կամ ի՛նչպէս մարդիկ կը գնեն այդ բաներուն թրքականները: Կամ ինչո՛ւ պատկան իշխանութիւնները հակակշիռ չեն հաստատեր ընդունելիին ու անընդունելիին վրայ:

Այսուհանդերձ, հայաստանեան շուկային վրայ թրքական ապրանքներու ներկայութեան պատճառած հարցերը միայն տնտեսականով, առեւտրայինով չեն սահմանափակուիր· կայ բոլորովին այլ բնոյթի պատկառող ալ, որ կը սպառնայ աւելի մնայուն վնաս պատճառելու:

Բնականաբար թրքական ապրանքը որոշ յաճախ ամէնէն անորակ մասը կ'արտածուի Հայաստան, կը կրէ թրքական անուանումը, մակնիշը: Ու սարսափելի է տեսնել որ գնուած ուտեստեղէնին հետ կ'իւրացուի ապրանքին անուանումն ալ, մէկդի ձգելով հայկական բառը: Գեղարուեստի մէկ գիւղէն դժգոհ բնակիչի մը տրտունջը տեղ գտած էր թերթի մը մէջ, հետեւեալ մէջբերումով· «*Ո՞վ ա կը մըտածայ մեր առողջութեան մասին. երկու տարեկան ճիժա մեռնելուց պրծաւ: Խանութիչ եոգուրտ էի առել, չիմանալով որ ուտելու համար պիտանի չի, կերցուցի թունաւորուեց*»:

Ո՛ր մէկ ըսուածին ափսոսալ, զայրանալ· Հայաստանի պէս երկրի մը գիւղին մէջ թրքական մածուն գնող մտայնութե՞ն, պատասխանատուներու անհոգութեան զոհ ըլլալէ փրկուած երախայի՞ն, թէ «մածուն»ին կրած չարդին: Մանաւանդ որ լրագրողն ալ հարկը չէ տեսած թրքականին մերժելին սրբագրելու, «եոգուրտ»ը «մածուն»ի վերածելով· թերեւս մէջբերումին հարազատութեան մըտահոգութեամբ... ո՛վ գիտէ: Մեր մտահոգութիւնները, բծախնդրութիւնները երբեմն էականը դիմագրաւելու անզօրութիւնը այնպիսի զարմանալի ձեւերով պարտկել կը չանան որ...

Մինչեւ որ բաղաճական գետնի վրայ հարցը վերջնական լուծում գտնէ ու որոշուի հայելութուրճ սահմանը պիտի կ'իւրացուի ապրանքին անուանումն ալ, մէկդի ձգելով հայկական բառը: Գեղարուեստի մէկ գիւղէն դժգոհ բնակիչի մը տրտունջը տեղ գտած էր թերթի մը մէջ, հետեւեալ մէջբերումով· «*Ո՞վ ա կը մըտածայ մեր առողջութեան մասին. երկու տարեկան ճիժա մեռնելուց պրծաւ: Խանութիչ եոգուրտ էի առել, չիմանալով որ ուտելու համար պիտանի չի, կերցուցի թունաւորուեց*»:

Ո՛ր մէկ ըսուածին ափսոսալ, զայրանալ· Հայաստանի պէս երկրի մը գիւղին մէջ թրքական մածուն գնող մտայնութե՞ն, պատասխանատուներու անհոգութեան զոհ ըլլալէ փրկուած երախայի՞ն, թէ «մածուն»ին կրած չարդին: Մանաւանդ որ լրագրողն ալ հարկը չէ տեսած թրքականին մերժելին սրբագրելու, «եոգուրտ»ը «մածուն»ի վերածելով· թերեւս մէջբերումին հարազատութեան մըտահոգութեամբ... ո՛վ գիտէ: Մեր մտահոգութիւնները, բծախնդրութիւնները երբեմն էականը դիմագրաւելու անզօրութիւնը այնպիսի զարմանալի ձեւերով պարտկել կը չանան որ...

Մինչեւ որ բաղաքական գետնի վրայ հարցը վերջնական լուծում գտնէ ու որոշուի հայելութուրճ տնտեսական յարաբերութիւններուն բնականոն շրջանակը, լեզուական ոլորտի պատասխանատուները բաւարար ժամանակ ունին Թուրքիայէն ո՛յս տեսակի ներածումին նախատագրով զբաղելու: Ժամանակի ընթացքին սխալին արմատացումի վտանգը, աբեղեանական փառաւոր նախընթացով ու սուտլիկ կոյրերով, չուշանալու լայնօրէն բաւարար հրահանգիչ է:

Թ. ԱՐՓԻ

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻ ՏԱԳՆԱՊԸ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱԳՆԱԺԱՄՆ Է (*)

ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔ

Զգործս ձեռաց մերոց ուղիղ արա՛ ի մեզ Տէր,
եւ զգործս ձեռաց մերոց յաջողեա՛ մեզ:

Սիրելի Ժողովուրդ Մեր,

Անցնող տարւոյն ընթացքին բազմաթիւ վերլուծումներ եւ մեկնաբանութիւններ կատարուեցան Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան (ՄԿՀ) տագնապին մասին: Հաւանական է, որ նման հրապարակումներ չարունակեն յուզել հանրային կարծիքը, պատասխանատու հիմնարկներն ու անձերը: Մենք այդ բոլորին անձամբ հետեւեցանք ու կը հետեւինք, քանի որ չէինք կրնար անտարբեր մնալ:

Թերուդէմ կարծիքներու ու կիրքերու հրապարակային արտայայտութիւններէն յետոյ, դատավարութեանց անդրանիկ տարեդարձին, այսու մեր դիրւ անգամ մը եւս կու գանք հրապարակաւ պարզելու մեր մերձեցումը ՄԿՀ-ի խնդրին, որուն իրաւարարութիւնը պիտի կատարէ Նիկոսիոյ դատարանը 20–21 Դեկտեմբեր 2005 թուականներուն:

Նախ ընդգծենք, որ Ազգային Պատրիարքութեան ՄԿՀ-ի հետ կապուած պատասխանատուութիւնը հաստատուած է երկու պարզ հմքերու վրայ. ա) իրաւական եւ բ) մշակութային.

Ա. ԻՐԱՒԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒԹԻՒՆ

Մենք առաջին պիծի վրայ պատասխանատուութիւն ունինք Մելգոնեան Կատակին՝ հետեւաբար եւ հիմնադրամին նկատմամբ: Պատմական ճշմարտութիւն է, որ առաջին օրէն Ազգային Պատրիարքութիւնն է, որ կտակակատարն է եղած Մելգոնեան Կտակին. ուստի նաեւ անոր խնամակալը: Քանի մը տարի յետոյ, Ազգային Պատրիարքութիւնը յարմար նկատած է կտակակատարի իր պարտականութիւնն ու իրաւունքները փոխանցել այլ հաստատութեան մը: Մասնաւորաբար Ս. Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքութեան եւ կտակատէր կարապետ Ազա Մելգոնեանի հետ խորհրդակցելէ յետոյ, նոր կտակակատար նշանակուած է Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը (ՀԲՀՄ)՝ Պօղոս Նուպար Փաշայի նախագահութեան շրջանին: Կտակակատարի պարտականութեան եւ իրաւունքներու փոխանցման փաստաթուղթը (իմա՝ նոր կտակը) ստորագրուած է (1) Կտակատիրոջ, (2) Ազգային Պատրիարքութեան (նոտարի միջոցով պաշտօնական հաւանութեամբը տեղապահ՝ Երջանկայիշատակ Գէորգ Արք. Ասլանեանի), եւ (3) Նոր կտակակատարի՝ այսինքն ՀԲՀՄ-ի ներկայացուցիչներուն կողմէ:

Պարզ է, որ ամէն կտակ պայմանագրութիւն մըն է: Այդպէս է նաեւ Մելգոնեան կտակի նախկին ու նոր վաւերաթուղթերու պարագային, որոնք կը նշեն ստորագրողներուն նպատակները, իրաւունքն ու պարտականութիւնները: Առ այդ՝ Ազգային Պատրիարքութիւնը Մելգոնեան կտակին ստորագրող կողմերէն մէկը լինելով, յստակ է որ երաշխաւորի կոչումն ու պարտականութիւնն ունի՝ վաւերագրելու, այսինքն կտակին, տառին կիրարկման առընչութեամբ:

Բազմաթիւ անձեր ու զանազան կազմակերպութիւններ դիմած են ՀԲՄԸ-ի Վարիչներու Կեդրոնական Խորհուրդին (ՎԿԽ)ի Նիւ Եորք, նաեւ ՀԲՄի պատասխանատու անդամներուն, որպէսզի ՄԿՀ-ը չարունակէ իր առաքելութիւնը Նիկոսիոյ իր պատմական կարուածքին վրայ այնպէս՝ ինչպէս նշուած է Մելգոնեան Կտակին մէջ: ՀԲՀՄի Վարիչներու Կեդրոնական Խորհուրդն ու պատասխանատու անդամները անպատասխանի թողուցին բոլոր դիմումներն ալ: Դեռ աւելին, ՀԲՀՄի ՎԿԽ-ին մօտ անձեր յանդգնեցան հրապարակաւ յայտարարել, թէ ՀԲՀՄ-ը տէրն է ՄԿՀին ու անոր ՎԿԽ-ը կ'ընէ այն ինչ որ յարմար դատէ վարժարանին մասին: Այս ի՞նչ տարօրինակ մտայնութիւն, եպերական ի՞նչպիսի հեգնանք պիրեն պահող ժողովրդի կամքին նկատմամբ:

Ահաւասիկ այսպիս պայմաններու ներքեւ, 2004 թուի Դեկտեմբերի երկրորդ կէսին, Ազգային Պատրիարքութիւնը իրեն կատարուած դիմումներուն ստիպուած էր, բարոյական պետնի վրայ, եւ ի պաշտօնէ, ընթացք տալ որպէս Մելգոնեան կտակին ստորագրութիւն դրած կողմ:

Նման պարագաներուն, քնական է, որ նախ պէտք է կողմերու միջեւ հասկացողութեան դեռեւ ստեղծելու փորձեր ընել, օգտուելով վաւերական եւ հասարակաց բոլոր եղերէ, անկախաբար երկրորդական այլեւայլ նկատումներէ:

Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան տագնապի պարագային դժբախտաբար հասկացողութեան գալու հանդրուանը արդէն իսկ անցած էր, քանի որ ՀԲՀՄ-ի ՎԿԽ-ը 16 Մարտ 2004ին արդէն պաշտօնապէս յայտարարած էր, թէ որոշած է փակել ՄԿՀ-ն 2005ի Յունիսին, այսինքն 2004–2005 ուսումնական տարեշրջանի վերջաւորութեան: Դարձեալ խնդրանքները ներկայացուեցան ՀԲՀՄ-ի վարիչներուն որպէսզի յետս կոչեն ՄԿՀ-ը փակելու իրենց սխալ որոշումը: ՎԿԽ-ը նաեւ պատուակալ դերադոյն իշխանութիւններ անհետեւանք եւ անպատասխանի թողուցին յիշեալ դիմումներն ալ:

Ուստի Ազգային Պատրիարքութեան կը վիճակէր միայն դիմել դատարանական միջոցառումներու: Իսկ ՀԲՀՄ-ի տիրութեան համոզուած անհատներ կամ ալ այդպէս ձեւացնող չողոքորթներ եւ կամ քաղաքականութեամբ պարապող կուսակցական գործիչներ՝ Մեր դատարան ներկայացուցած դիմումը յորջորջեցին որպէս «հակահայկական» արարք, մերթ անտեղի, մերթ գռեհիկ, մերթ ալ տխմար վերագրումներով, որոնց պատասխանել կը նշանակէր իջնել միեւնոյն անբաղձալի մակարդակին:

Ընդհակառակը, մենք դեռ կը պահենք մեր անյողդողդ համոզումը, որ ՄԿՀ-ը փակելու նման ազգավնաս քայլի մը որեւէ կերպով համաձայնութիւն յայտնել պիտի նշանակէր իրաւական դետնի վրայ եւս մեղսակից լինել ՀԲՀՄ-ի վարիչներուն ուխտադրուժ արարքին: Դատարանական միջոցառումներու դիմել մեզի համար որքան ալ հաճելի չըլլայ, վերջին հաշուով պարտականութիւն մըն է, որ ինքնին կը բխի Մելգոնեան Կտակի բովանդակութենէն:

Բայ աստի, առաջին օրէն իսկ մեր տրամադրութիւնը չօշափելու համար մեր վրայ ուղարկուած «բանագնացներ»ուն յստակ կերպով յայտնեցինք, որ իրենց (իմա՝ բանագնացներու) հետ զբաղելու ատիճան առատ ժամանակ չունինք, այնուհանդերձ երբ հարցը Մելգոնեան Կրթական Հիմնարկի նման պատմական վարժարանի մը ապագան է՝ միշտ պատրաստ ենք ժամանակ տրամադրելու ՀԲՀՄ-ի վարիչներուն հետ մէկտեղուելու համար Պոլսոյ մէջ, պայմանաւ, որ հանդիպման ներկայ ըլլան Մելգոնեան Սանուց Միութեան ներկայացուցիչները: Մենք պատրաստակամութիւն յայտնեցինք ՀԲՀՄ-ի վարիչներուն հանդիպելու հակառակ անոր, որ ՀԲՀՄ վերջին 80 տարիներուն համարեա քարտէսի վրայէն սրբած է Թուրքիոյ մէջ բնակող մերազն ժողովուրդը: Ազգավնաս, պատասխիչ դիրքաւորում մը, որուն զոհ դարձնել կ'ուզեն այսօր նաեւ կիպրահայ համայնքը:

Բնականաբար վախաքելի կ'ըլլար, որ բոլոր դատարաններն արդար ըլլային ու աշխարհի վրայ տիրէր արդարութիւնն ու խաղաղութիւնը: Սակայն մինչեւ իսկ Աւետարանէն կը սորվինք, որ իրաց կացութիւնը միշտ ալ այդպէս չէ: Այնուհանդերձ կարեւոր է որ ամէն քաղաքակիրթ հաւաքականութիւն ունենայ օրէնք եւ այդ օրէնքին վրայ հսկող իշխանութիւններ: Ուստի ուզենք-չուզենք պիտի վստահինք եւ յուսանք, որ դատարանները մարդկայնօրէն որքան որ կարելի է արդարութիւն ընեն: Որքան լաւ կ'ըլլար որ աշխարհիս վրայ բոլոր դատարաններն ու դատաւորները ուղիղ վճիռներ արձակէին դատարան բերուած հարցերուն շուրջ: Սակայն բոլորիս ծանօթ է, որ երբեմն վաստակաւոր դատաւորներէն ոմանք ճարպիկ լեզուներով իրենց ուրոյն "ճշմարտութիւնը" նախամեծար կրնան դարձնել դատաւորներուն առջեւ: Այդ պահէն սկսեալ արդարութեան սլաքը կրնայ տատանիլ, մանաւանդ երբ միջազգային քաղաքական ճնշումներ եւ երբեմն ալ խոստումներ ի գործ դրուին գործընթացին մէջ:

Հակառակ ամէն տեսակի հաւանականութեանց, մենք չենք կրնար հրաժարիլ մեր իրաւական պարտականութենէն, որ պայմանաւորուած է Մելգոնեան կտակով: Ուստի խուսափիլ ՄԿՀ-ի նկատմամբ մեր պատասխանատուութենէն պարզապէս պիտի նշանակէր անարդարութիւն ընել Մելգոնեան եղբայրներուն, որոնք անայլայլ վստահութիւն ցուցաբերած էին Ազգային Պատրիարքութեան:

Ոմանք կը յիշեցնեն մեզի, որ դատավարութեան արդիւնքը կրնայ հաճելի չըլլալ մեզի: Ինչ որ ալ ըլլայ, մենք միշեւ վերջը պիտի պաշտպանենք այն գաղափարը թէ Մելգոնեան կրթօճախը փակել ոճիր է, իսկ ազգային կտակ մը անարդել՝ յանցանք: Այսպէս կամ այնպէս դատը չհիլ՝ երբեք պիտի չնշանակէր մաքրել այն մուրը զոր Մելգոնեանը փակելու համար ճիգ չխնայողներ արդէն իսկ բռնացան իրենց ճակատներուն վրայ: Միւս կողմէ դատը կորսնցնել որքան որ ալ արդարութեան տեսակէտէն յուսախաբ ընէ մեզ, այնուհանդերձ միշտ ալ ներքին զոհունակութիւն մը պիտի ունենանք, որ մինչեւ վերջը յարդեցինք մեր նախնեաց ժառանգութիւնը, հաւատարմօրէն պաշտպանեցինք ազգային կտակ մը, Հայ Գիրերու Դիւտի 1600ամեակին՝ անհաւասար ալ ըլլայ պայքար մղեցինք որպէսզի ըսփիւռքահայ մեր լաւագոյն կրթօճախներէն մէկը չփակէ իր դռները:

Անդամ մը եւս հրապարակաւ կը յայտարարենք, որ Ազգային Պատրիարքութիւնը նիւթական դոյզն ակնկալութիւն չունի սոյն դատավարութեան արդիւնքէն: Մելգոնեան Հաստատութիւնը առեւտրական ձեռնարկ մը չէ, ոչ ալ բաժնետիրական ընկերութիւն մը: Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը ոչ ոքի անձնական "ապրանքն" է կամ չհութաբեր կալուածը: Մելգոնեանը կտակուած է մեր ազգի զաւակներուն. ազգային կտակ է: Ուստի ո՛չ ոք իրաւունք ունի նիւթական ակնկալութեամբ մերձենալու Մելգոնեանին: Ոչ ոք իրաւունք պէտք է ըզգայ Մելգոնեան կտակը ոտնակոխ ընելով փակելու ՄԿՀ-ը: Այսօրուան կտակակատար՝ ՀԲՀՄ-ը եթէ ձեռնհաս չէ այլեւայլ պատճառներով մատակարարելու ՄԿՀ-ը, պարտի այդ հրապարակաւ յայտարարել եւ Մելգոնեանի ղեկը յանձնել նո՛ր վարչութեան մը, որ պատրաստ է ստանձնելու ՄԿՀ-ի մատակարարութեան պատասխատու գործը:

Կը կրկնենք. Մելգոնեանը ազգային կտակ է եւ ամէն հայ անհատ ստիպողաբար պարտի յարգել այդ հանգամանքը: Իր վաստակաւոր մեծերու ժառանգութիւնն ու կտակները, իր սեփական ազգային – կրօնական օրէնքներն ու աւանդոյթները չյարգող ժողովուրդները դժուար է ազգ կոչել:

Բ. ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Մենք ունինք նաեւ մշակութային բնոյթի պատասխանատուութիւն Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան նկատմամբ: Մելգոնեան կտակը կը վերաբերի հայկական կրթօճախի մը: Մելգոնեան կտակը առանց Մելգոնեան Հաստատութեան մշակութային խարիսխին կը դադրի իմաստ ու գոյութիւն ունենալէ: Պէտք չէ մոռնալ, որ սփիւռքահայ բոլոր հաւաքականութիւնները յատկանշուած են իրենց բազմակողմանի մշակոյթով, որուն անհրաժեշտ գործօններուն գլխաւորներն են հայ եկեղեցի եւ հայկական վարժարանը:

Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը սփիւռքահայ գլխաւոր ազգային վարժարաններուն մէջ իր յատուկ տեղն ունի: Ան դիւերթիկ եւ միջնակարգ միակ վարժարանն է, որ ունի առաքելութիւնն ու կարելիութիւնը աշխարհի բոլոր երկիրներէն հայ պատանիներ ընդունելու. առանց նկատի ունենալու անոնց ընկերային – տնտեսական կարողութիւնները, կրօնական կամ քաղաքական պատկանելիութիւնը:

Վերջերս, ՄԿՀ-ը առաւել եւս արժէք ստացաւ միջազգային–քաղաքական իրադարձութիւններու հետեւանքով: Այդպէս, ներկայիս ՄԿՀ-ը իր տեսակին մէջ սփիւռքահայ վարժարաններուն միջեւ միակն է ուր արեւմտահայերէնը եւրոխորհուրդի օրէնսդրութեամբ պետական պաշտօնական պաշտպանութիւն կրնայ վայելել եւ օգտուիլ Եւրոմիութեան որոշ հիմնադրամներէն: Ի՞նչպէս կարելի է պարզաբանել Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան նման ազգային կրթօճախ մը փակելու ծանական որոշումը, երբ ան կը վայելէ Եւրոմիութեան իսկ հովանաւորութիւնը տեղական մշակոյթներու պահպանման գծով:

Այսպէս, երբ Կիպրոսի իշխանութիւնն ու Եւրոխորհուրդի միւսները իսկ չարժման անցած են ՄԿՀ-ը բաց պահելու նպատակով, ինչպէ՞ս կարելի է, որ Ազգային Պատրիարքութիւնը չընդդիմանայ ՄԿՀը փակելու եւ լուծարքի ենթարկելու անընդունելի որոշումին, մինչեւ իսկ եթէ Մելգոնեան կտակին ՀԲՄ-ի փոխանցման պայմանագիրն ստորագրող երաշխաւոր կողմերէն մէկը եղած չըլլար:

Հայ ժողովուրդը իր ուրոյն պատմութիւնն ու մշակոյթը, աւանդոյթներն ու սովորութիւնները ունի: Առանք սերունդէ սերունդ փոխանցուած են երբեմն կեանքի գինով: Ուր որ ալ բնակի, ժողովուրդը ինքզինք հանդիստ ու երջանիկ կը զգայ երբ ազատօրէն կրնայ ապրիլ ու ապրեցնել իր աւանդոյթները ու փոխանցել իր մշակոյթը նոր սերունդներու: Հայ ժողովուրդի բարօրութեամբ, երջանկութեամբ ու կայունութեամբ մտահոգ ազգային կամ միջազգային վարիչներ, յիրաւի եթէ գոյութիւն ունին այդպիսի անձինք, ըսխրպուած են ականջ տալու մերազն ժողովուրդի մամլոյ եւ հաղորդակցութեան այլ միջոցներով արտայայտած հաւաքական կամքին: Ուրեմն ինչպէ՞ս բացատրել ՀԲՀՄ-ի վարիչներուն ձեւացուցած խուլ ականջը լուսաբիւրը երբ աշխարհի չորս ծագերէն աղաղակ կը բարձրանայ վասն ՄԿՀ-ի առաքելութեան տեւականացման իր անհրաժեշտ եւ բոլորովին անձեռնմխելի հոդատարածքին վրայ ի Նիկոսիա:

Իրաց այս կացութեան առջեւ, փափաքելի է որ ՀԲՀՄ-ը, մինչեւ իսկ եթէ վաւերական տէրը համարուէր Մելգոնեանին, յետս կոչէր 2005 Մարտ 16ի իր երդմնագրով յայտարարութիւնը որով հրապարակուեցաւ ՄԿՀ-ի կազմալուծման անընդունելի որոշումը:

Արեւմտահայերէնով եւ դասական ուղղագրութեամբ ջամբուող հայերէն կրթութիւնը իր արժանի, իրաւական ու աւանդական տեղն ունի մեր ժողովուրդի ներկային մէջ: Կարելի չէ ընթացք տալ ազգակործան ծանծաղ ու անհեռատես քաղաքականութիւններ մշակող, յատկապէս հիմնադիր մեծաւորներու կողմէ մեր ժողովուրդի զաւակներուն կտակուած եկամտաբեր կալուածները, արժեթուղթերը հողատարածքը եւ ջիլ դրամը, գոնս տասներ էին կտակակատարի պաշտօնին Երանաշնորհ Զաւէն Պատրիարքէն ՀԲՀՄ փոխանցման ժամանակ:

Իսկապէս եթէ Մելգոնեանը փակելու որոշումը պարզապէս նիւթական է, այսու մեր գրիւ անդամ մը եւս ՀԲՀՄ-ի վարչութիւնը հրապարակաւ կը հրաւիրենք պատուով հրաժարելու կտակակատարի պաշտօնէն եւ այդ իրաւունքներն ու պարտականութիւնները փոխանցելու Մելգոնեան Սանուց Միութեան անդամներուն, որոնք պատրաստ են իրենց ամենաթերեւի կրթօճախի նիւթական մատակարարութիւնը ստանձնելու:

Սիրելի Ժողովուրդ Մեր,

Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան

(*) Տե՛ս· "Յառաջ", Դեկտ· 20, Ա· էջ:

ՊՈՆԱՓԱՐԹԵԱՆ ՎԷՃԸ ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Օսթէրլիցի պատերազմին երկհարիւրամեակը նշել-չնշելու Ֆրանսական վէճը արձագանգ գտած է բրիտանական մամուլին ալ: «Ինտիփէնտընթ»ին մէջ Ճ. Լիչֆիլտ գրած է այդ մասին յայտնի զարմաքով մը Ֆրանսացիներուն ընթացքին նկատմամբ:

Օսթէրլիցի եւ Թրաֆալկարի պատերազմները վեց չաբթուան տարբերութեամբ տեղի ունեցած են. առաջինը որ յաղթանակի թուական մըն է Ֆրանսայի համար եւ որուն երկհարիւրամեակին էր, դրեթէ զաղտագողի նշումի մը արժանացաւ Ֆրանսայի մէջ: Մինչ երկրորդը որ աւարտած է բրիտանական յաղթանակով, լոնտոնի կողմէ մեծաշուքի տօնակատարութեան արժանի նկատուեցաւ:

Կասկած չկայ որ Նափոլէոնի համար երկուքէն կարեւորը Օսթէրլիցն էր: Թրաֆալկարով հաստատուած էր իրողութիւնը թէ ծովերու տիրողը Բրիտանիան էր ու այդպէս ալ կը մնար: Մինչդեռ Օսթէրլիցի պարագային Նափոլէոն ամբողջ Եւրոպայի քարտէսին խոր փոփոխութիւնը կը նախատեսէր:

Օսթէրլից որ Զեխիոյ մէջ վայր մըն է եւ ներկայիս կը կոչուի Սլաւկով, Եւրոպայի քարտէսը փոփոխութեան ենթարկեց միայն ինը տարուան համար: Իսկ Ֆրանսայի ղեկավարներուն ներկայի վերապահութիւնը այն տպաւորութիւնը կը դրծէ թէ անոնք կը բաժնեն բրիտանացի պատմաբաններու թեզը. այն որով կը պնդուի թէ Թրաֆալկարը Նափոլէոնի պատերազմներուն մէջ անկիւնադարձ մը կը կազմէ:

Օսթէրլիցի յաղթանակին երկհարիւրամեակին նկատմամբ Ֆրանսացիներու վերապահութիւնը կը բացատրուի այդ պատերազմին երկու պարտեալներուն - Ռուսաստանի ու Աւստրիոյ - դժգոհութիւնն չպատճառելու նրբավարութեամբ: Նափոլէոնեան հիմնարկին տնօրէնը Թ. Լէնց ատոր վրայ կ'աւելցնէ տուեալը թէ Ֆրանսացիները տակաւին պաշտօնապէս որոշած չեն. Նափոլէոն հերո՞ս մըն էր, թէ ոճրագործ մը:

Յօդուածագիրը ինք ալ կ'ըսէ թէ Ֆրանսայի քաղաքական դասուն ալ կասկածներ կան թեզին ալ, ձախակողմեան թեւն ալ միակ պատասխան չունի այս հարցումին: Նափոլէոն անգութ բռնակալ մը էր, թէ եղերական հերոս մը. Ֆրանսական արդիական պետութեան հա՞յրն էր ան, հանճա՞ր մը, անկարեւոր անձնաւորութի՞ւն մը, ճիւա՞ղ մը կամ սպանդապո՞ղծ մը, խաղաղասէ՞ր մը թէ համաեւրոպական իշխանութիւն մը:

Նոյնիսկ անոր պինուորական հանճարը որոշ պատմաբաններու կողմէ վիճելի նկատուած է: Օսթէրլիցի յաղթանակը անոր մարտավարական գիւտերո՞ւն արդիւնք էր, թէ ռազմադաշտին վրայ նատած մառախուղին որ դրեթէ կուրացուցած էր ռուս եւ աւստրիացի զինուորները: Ինչ որ ալ ըլլայ պարագան, որոշ է որ Նափոլէոն հիմնովին փոխակերպած է կռուելու արուեստը:

Բրիտանացի յօդուածագիրը Նափոլէոնը կ'ընդունի հանրային յարաբերութիւններու եւ քարոզչութեան առաջին մեծ վարպետներէն մէկը: Օսթէրլիցէն կարճ ժամանակ ետք անոր պատմութիւնը դրի առած է, ըսելով թէ նախատեսած էր բոլոր քայլերը: Իր անձը ներկայացուցած է փայլուն դիծերով, կացութիւնները իր թշնամիներէն առաջ յարմարելու կարողութեամբ, բայց ոչ մէկ տող գրած է ռազմադաշտին վրայ լքած մառախուղին մասին: Այսուհանդերձ, ինչ որ ալ ըլլայ անոր վերագրուած յատկանիշը, Ցեղափոխութիւնը եւ անոր նափոլէոնեան վերջաբանը քացին արդի ժամանակները: Նափոլէոն ամբողջ Եւրոպայի մէջ վերջ դրաւ աւատապետութեան եւ արդի ժամանակներու քաղաքականութեան եւ տնտեսութեան հիմնաքարերը զետեղեց; Շատեր զինքը առաջին «եւրոպացի»ն կը նկատեն: կ'ըսուի ուզած էր սահմաններէն ու քաղաքացիական պատերազմներէն մաքրուած Եւրոպա մը ստեղծել. ատոր համար հարկ էր որ պարտութեան մատնէր նենգամիտ Ալպիոնը, պարտադրելով եւրոպական միացեալ չուկայ մը որմէ դուրս պիտի ձգուէին անօրքագրելի բրիտանացիները իրենց համաեւրոպական միով հաւատով եւ արդարութեամբ վաստակիլ ի գործս բարիս, ղի զղղրմտութեան գնորհսն Իւր արասցէ ի վերայ մեր: Տէրն ամենակալ, կեցուսցէ եւ ողորմեսցի»: Ամէն:

Ողջունիւ հայրական սիրոյ
եւ օրհնութեամբ,
ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔ
Արքեպիսկոպոս Կոստանդնուպոլսոյ

Ի դուռն Ս. Աստուածածնի
Մայր Տաճարի
Գումգաբու, Իսթանպուլ
2005 Դեկտեմբեր 16

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ՎՏԱՆԳԸ ՆՈՒԱԶԵՑՆԵԼՈՒ ԾՐԱԳԻՐ

Օ-ԷՍ-Սի-Ը-ի երեւանեան գրասենեակին օժանդակութեամբ Երկրաշարժի եւ երկրաբանութեան հայկական ընկերակցութեան մասնագէտները Հայաստանի, Վրաստանի եւ Ադրբեջանի մէջ երկրաշարժի վտանգը նուազեցնելու կոչուած նախագիծ մը մշակած են: Նախատեսուած է ստեղծել «Կովկասեան ուժեղ ցնցումներու չբջանային ցանց» մը: Ատոր համար 20ական սարքեր կը զետեղուին երեք երկիրներուն մէջ: Հայաստանիները կը զետեղուին Գեղիի ջրամբարին մէջ, Երեւանի բարձրայարկ չէնքերուն վրայ եւ տարբեր մարզերու մէջ:

Ղարաբաղը չէ ընդգրկուած: Ընկերակցութեան պետը ատիկա բացատրած է, ըսելով որ քաղաքական խնդիրէ խուսափելու համար այդպէս ըրած են:

Հետազբօրական է, չէ՞. հայ գիտնականներու մշակած ծրագիրէն դուրս կը ձգուի Ղարաբաղը, նոյն գիտնականներուն ընկերակցութեան որոշումով, կ'ընդգրկուի Ադրբեջանը: Նոյնիսկ եթէ արեւմուտքն է ծրագրին նիւթականը հայթայթողը, «քաղաքական խնդիրը»ներէ վախը տրամաբանական է: Գոնէ Ղարաբաղը բացառելու առաջարկը արեւմուտքցիներէն գար: Գոնէ կրնայինք ապաւինիլ «Վճարողը սուլիչը կը հնչեցնէ» հոճայական իմաստութեան:

կեցուածքով: Այս տեսութիւնը թերեւս համապիչ է Ֆրանսացի ռոմանթիկներուն, նաեւ Եւրոպայի նկատմամբ թերահաւատ բրիտանացիներուն համար, բայց արժանահաւատ չէ:

Նափոլէոն նուաստացնող պայմաններ պարտադրեց Աւստրիոյ, ամրացուց Իտալիոյ վրայ իր տիրապետութիւնը եւ քանդեց Գերմանիոյ կայսրութենէն մնացածը: Այդ ընթացքով ազգային առեւտրութիւն հրահրեց իր անձին հանդէպ. բան մը որ յետագային առաջնորդեց իր անկումին:

Նշուած այս մեկնաբանութիւններէն ոչ մէկը կրնայ արդարացնել վայել չուքով Օսթէրլիցի երկհարիւրամեակը նշելու, Ֆրանսական կառավարութեան անկարողութիւնը: Բայց թերեւս ատիկա ունի այլ բացատրութիւն. Օսթէրլիցի պատերազմը ամբողջ Եւրոպային պատկանող անցեալ է, որքան զինուորական, նոյնքան քաղաքական: Այդ առումով հարկ էր տրամաբանական ու խելացի կերպ մը գտնել անոր նշումին: Այսինքն, զայն նկատելով ոչ թէ ազգայնամոլ ոգեկոչումի մը, այլ եւրոպացիի մտցեալին ու ներկային արմատներուն մասին խորհրդածութեան առիթ մը:

ՔԱՂՀԱՆ

Ս ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱԻԻԼ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութեան տարեկան ընդհանուր ժողովը տեղի ունեցաւ Կիրակի, Նոյեմբեր 20ին, եկեղեցւոյ Ս. Պալապանեան սրահին մէջ: Մեծամասնութեան չգոյութեան պատճառով, երկրորդ ժողով մը գումարուեցաւ Նոյեմբեր 27ին որուն ընթացքին միայն, քուէարկութիւնները կրցան տեղի ունենալ 135 անդամներու ներկայութեամբ:

Առաջին ժողովին, կարդացուեցան ընկերակցութեան բարոյական եւ նիւթական մէկ տարուան տեղեկագիրները:

Որոշ տեղեկութիւններ հաղորդուեցան Ֆրանսայի Առաքելական եկեղեցիին նոր կանոնադրութեան մասին եւ Շաւիլի կարեւոր դերը անոր չարադրման գործին մէջ, ինչպէս նաեւ եկեղեցւոյ «Լեւոն Շանթ» միօրեայ դպրոցին մասին, որուն աշակերտութեան թիւը այս տարի 27 է:

Ապա տեղի ունեցաւ իրենց ժամանակաշրջանը լրացուցած անդամներու ընտրութիւնը:

Նոյեմբեր 27ի ժողովին ընթացքին կատարուեցան քուէարկութիւնները:

Նոյեմբեր 29ի կրօնական ընկերակցութեան հերթական ժողովին ընտրուեցաւ նոր հոգաբարձութիւնը, հետեւեալ կազմով.

- Հոգեւոր հովիւ՝ Գրիգոր Արզ. Խաչատրեան
- Ատենապետ՝ Հրայր Հրաչեան
- Փոխ Ատենապետ՝ Նատիա Տէմիրճեան եւ Հրանդ Նորչէն
- Ատենադպիր Հերման Գասպար
- Փոխ ատենադպիր՝ Դանիէլ Պահարեան
- Գանձապահ՝ Ցարուհի Տէմիրճեան
- Փոխ գանձապահ՝ Դանիէլ Տէր Ցարութիւնեան
- Հաշուապահ՝ Եդուարդ Թօփալեան
- Խորհրդականներ՝ Հրաչիկ Զակինի, Տաճատ Արկոն, Նորպէր Խտրճեան, Գրիգոր Մաքասեան, Մինաս Մելքոնեան եւ Ստեփան Թօփալեան.

Ցիշեցնենք որ «Լեւոն Շանթ» դպրոցը կը գործէ Զորեքշաբթի օրերը, ժամը 10–էն 21, մանկապարտէզէն մինչեւ Պաքալօրէայի պատրաստութիւն:

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

10 Դեկտեմբեր, 2005

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ, ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԲԱԶՄԱՄՇԱԿՈՒՅԹՈՒԹԻՒՆ.
ՔԱՂԱՔԱՑԻՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿՐՆՏՐԱՆՔՆԵՐԸ
ԳԼՈՒԲԱԼ ԱՇԽԱՐՀԱՒՈՒՄ
ԳԱՒԱՌՈՍ ԵՒ ԱՂԵՐԹՈ ԹՈՐԷՍ
Երեւան 2005

ԱՐՏՈՑՏՆԵՐՈՒ ԱԳԱՐԱԿԸ

ԱՆԹՈՆԻԱ ԱՐՍԼԱՆ

Թարգմանեց՝
ՎԱԶԳԻՆ ԲԱՄՊԱԿԵԱՆ

ՄԱՍ ԱՌԱՋԻՆ
ՍՄԲԱՏ ՀՕՐԵՂԲԱՑՐԸ

Ծորհուրդ մը ունենարու համար չատեր կ'երթան ամերիկացի մխիթարին մօտ, անոր որ բողոքական գոլէժը բացաւ եւ մեծ յաջողութիւն արձանագրեց: Ժողովուրդը կը հաւնի հին կրօնքը մեկնաբանելու այս նոր ձեւը, զանց առնելով մեծ յուզումով եւ զգացումով լեցուն աւանդական երկար ծիսակատարութիւնը, որ կը մխիթարէ, բայց բան մը չի փոխեր: Ինչ հաւնի այս խոտակեաց Աստծուն որ կը պահանջէ ինքնաքննութիւն եւ ճշդապահութիւն, պատասխանատու ջերմեռանդութիւն մը, նորաձեւ աղօթք մը: Անով Հայերուն մեղքի զգացումը կը մաքրադործուի եւ Ամերիկայի առասպելը կը զօրանայ:

Կարելի է, Վերոն Հօրաքոյրը, որ անմիջապէս բողոքական դարձաւ եւ չատ ժրաջան անդամ մը եղաւ այս նոր եւ զօրաւոր Աստծուն, իր պարզ սրտին մէջ կը մտածէ որ Ան պիտի կարողանայ յաղորդ անդամ Հայերը պաշտպանել... Վերոն կարճլիկ է եւ գիրուկ, բայց զարմանալիօրէն ունի փարիզեան քիթ մը, «րըթրուաէ»» կ'ըսէ ինք, եւ որուն համար չատ հպարտ է: Որոշ յառաջդիմական սկզբունքներ կը մշակէ բողոքական եկեղեցւոյ հանդէպ ալ, ուր ամէն կիրակի ատանձին կ'երթայ, իսկական փարիզեան դլխարկով մը, որուն համար չատ հպարտ է: Կը գտնէ որ չատ մասնաւոր ճաշակի աշխատութիւն մըն է եւ ըստ ամենավերջին նորաձեւութեան: Բայց, առանց որ ինք անդրադառնայ, իր սիրտը մնացած է, անոյշ ձեւով՝ յետադիմական: Ցուզմունքի որոշ դժուարութիւններու կը հանդիպի եւ չի կրնար ազատօրէն արտայունք թափել Աստուածամօր մեծ նկարէն հեռու:

Որովհետեւ դիչերները Վերոն երբեմն կու լայ: Պիտի փափաքէր իսկական նըշանած մը ունենալ որ իր անունը ծաղրական չդտնէր («Վերոն, Վերոն, վրէ փոն-վոն», կ'երդէին միւսները քարկացնելու համար զինքը, եւ ոչ մէկը գիտէ ո՞վ ըստեղծեց այս վիրաւորական յանկերդը): Հաւանաբար ամերիկացի մը կ'երազէ Վերոն: Եթէ Պոսթըն երթար Ռուբէնին քով եւ հոն մնար: Պիտի կարենա՞ր իրրեւ պաշտօնեայ աշխատիլ, կամ գլխարկադործ ըլլալ, գլխարկներ ձեւել...

Գաղտնի, մեծ տուփի մը մէջ, Ծնունդի տօնին առթիւ Ռուբէնին ղրկած կաշիէ դեղին ձեռնոցներուն ճիշդ տակը, Վերոն մէկդի կը դնէ ամերիկեան հարսանիքին համար դրամները: Բայց պիտի չուդէր առանձին երթալ, եւ յաճախ կը խոստովանէր իր փոքր քրոջը, վարդի շրթներով Ազնիւին, որ գինք կը սիրէր բայց եռեւէն քիչ մը կը խնդար: Ազնիւ կը սիրէր մաղերու հիւսքը ուսերէն վար ձգել եւ ականջին եռեւը, ամէն առաւօտ, թարմ կարմիր ծաղիկ մը դնել («պէտք է հայ կիներուն սովորութիւնները վերակենդանացնել», կարդացած էր անդամ մը տոցիալ յեղափոխական լրագրի մը մէջ, ինչպէս նաեւ յօդուած մը «Իլլիւսթրասիոն Փարիզիէն»ի մէջ գնչու Գարմէնի եւ իր եղերական սէրերուն մասին):

Ազնիւ ոչ մէկ նպատակ ունի ուրիչ տեղ երթալու: Իր պզտիկ քաղաքը ճիշդ իր ուզածն է, հոն ինքզինքը կարեւոր կը զդայ, եւ կծկելով ուսերը, կնոջական վստահութեամբ կը մտածէ որ իր ալ ապագան պիտի ըլլայ այն ինչ որ դեղեցիկ եւ լաւ աղջկան մը կը վայելէ: Բաւական լաւ Ֆրանսերէն կը խօսի, ունի երիտասարդ բարեկամ մը որուն հետ դրեթէ միշտ ամէն հանդէսներուն կը պարէ: Բայց կայ նաեւ թուրք սիրահար մը, երիտասարդ սպայ մը որ երբ իրեն հանդիպի, նայուածքով հանդարտօրէն կը հետեւի իր չարժումներուն սիրահարի աչքերով: Քանի մը անդամ ոտանաւոր ալ ղրկեց իրեն, եւ ինք խելացիօրէն ոչ մէկուն ցոյց տուաւ: Բայց սիրտը քիչ մը կը բաբախէ երբ անոր հանդիպի, քանի որ կ'արտօնէ իրեն դրել: Զարգացած եւ ռոմանթիկ մէկն է, եւ ըստ իրեն նաեւ չատ դեղեցիկ:

Բայց Ազնիւ երբեք լուրջ նկատումներ պիտի չունենար անոր հանդէպ: Ամենախոր անդունդը բաւական չէր արգելքին որ զիրենք կը բաժնէր: Բայց մանաւանդ, մանաւանդ. միայն զրական աշխարհին մէջ, միայն արեւմուտքի վիպական գըրքերու մէջ կարելի պիտի ըլլար այսպիսի, նոյնիսկ խանդավառ «լիէզոն»ի մը հանդիպիլ: Հաւատալ ձեւանալ կոյր սիրոյ, չտեսնել վաղը....

(Շար. 8)

(Շար. Ա. էջէն)

տապարտած է 42 Ուղբեկները, որոնք մասնակցած էին Անդիճանի ապստամբութեան (Մայիսին): Յարդ, ատեանը 115 հոգի դատապարտած է արդէն այդ ապըստամբութեան համար:

ԴԻԳՈՐԱՑԻ (ռուսական Կովկաս) մէջ Ստալինի նոր կիսանդրի մը բարձրացած է, Դեկտեմբեր 21ին, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան, որ մուրճ եւ մանգաղով դրօշակներ կը կրէր: Վերջին ամիսներուն, բազմաթիւ քաղաքներ վերահաստատած են խորհրդային բռնատիրոջ արձանները, բուռն քննադատութիւններու առիթ տալով մարդկային իրաւանց պաշտպաններուն: Համաձայնաւար կուսակցութեան տեղւոյն առաջին քարտուղարն ալ՝ Սոսլաւ Ռեմադով յայտարարած է որ Ստալին եւ Լենին միշտ յարգանք ներշնչած են եւ "երկրին համար աւելին ըրած են քան ոչ ոք": Կիսանդրի-

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13 rue du Perche 75003 Paris

Ս. ԾՆՈՒՆԴ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 24: Ճրագալոյց· –
Ընթերցում՝ *ժամը 17ին,*
Պատարագ՝ *ժամը 18ին:*

ԿԻՐԱԿԻ, Դեկտեմբեր 25: Ծնունդ·–
Պատարագ՝ *ժամը 11ին:*
Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ

ին ծախքերը ապահոված են համաձայնաւար համակիրներ Ստալինի ծննդեան 126րդ տարեդարձին առթիւ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՒԱԳ ՏՕՆԵՐ

ԵԿԱՒԵՂ ՏՕՆԵՍՑՈՒԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 24 ժամը 9·30ին
Տօն է Սրբոցն Դաւթի Մարգարէին
եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր առաքելոյն

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 26, ժամը 9·30ին
Տօն է Սրբոյն Ստեփաննոսի
նախասարկաւագին
եւ առաջին մարտիրոսին

Գիշերային եւ Առաւօտեան ժամերգութեամբ:

*
**

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 29, ժամը 9·30ին·–
Տօն է Սրբոց Որդւոցն Որոտման՝
Յակոբայ առաքելոյն
եւ Յովհաննու աւետարանչին

Գիշերային եւ Առաւօտեան ժամերգութեամբ:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 27, *ժամը* 9·30ին·–
Տօն է Սրբոց առաքելոցն
Պետրոսի եւ Պօղոսի

Գիշերային եւ Առաւօտեան ժամերգութեամբ:

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 26
Տօն է Սրբոյն Ստեփաննոսի
նախասարկաւագին
եւ առաջին մարտիրոսին

Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԱ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՑԼԻ «ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ» ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
Ճրագալոյց Սուրբ Ծննդեան

Տօն է մեր համայնքի մանուկներուն համար

Այս առթիւ, կէսօրէ վերջ ժամը 16·30ին պատարագ կը մատուցուի Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ մէջ:

Կը պատարագէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎԲՐ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ
Հոգեւոր Հովիւ,
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Խաչատուր Աբովեան Միսաքեայ Դպրոցի Հոգաբարձութիւնը եւ Մայր եկեղեցւոյ Վարչական Խորհուրդը այդ նոյն առթիւ կը կազմակերպեն

ՏՕՆԱՎԱՌՈՒ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻԻՆ

պատարագէն վերջ, Մշակոյթի կեդրոնի "Ա. Զրբաշեան" սրահին մէջ:

Կը ժամանէ Կաղանդ Պապան բաշխելու համար նուէրներ համայնքի բոլոր մանուկներուն:

Մեծ հաճոյքով կը հրաւիրուին փոքրիկները մասնակցելու Ծննդեան տօնախմբութեան:

Կը խնդրուի յայտնել թիւը այն մանուկներուն որոնք իրենց ծնողներուն հետ միասնաբար պիտի դիմաւորեն Հայ Կաղանդ Պապան: Հեռաձայնել եկեղեցւոյ դիւանին.– 04·91·77·84·70:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SECTION D'ASNIERES

Fêtons Noël

Pour fêter Noël en famille dans une ambiance chaleureuse arménienne la Section d'Asnières de la CBAF organise un dîner dansant à l'occasion du Noël arménien :

le samedi 7 janvier
salle Lavergne, 11 rue Robert Lavergne
92600 Asnières
animé par
MARTEN YORGANTZ

Réservations :
- **Araxie: 01. 48. 41. 54. 23**
- **Suzanne: 01. 47. 93. 70. 86.**

Section **«A. Tathéossian»** de PARIS

Séjour familial à Bellefontaine

12 AU 19 FEVRIER

La Section «Archalouys TATHEOSSIAN» de Paris organise son séjour familial dans le centre de vacances à Bellefontaine (JURA).
Ambiance arménienne assurée!!!
Venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre!!!
Renseignements et inscriptions
auprès de :
- Araxie **01. 39. 83. 71. 19** (19h à 21h);
- Alice **01. 42. 93. 03. 56** (19h à 21h).

Date limite d'inscription : 15 JANVIER

□

Section **«A. Tathéossian»** de PARIS

Voyage en Bulgarie

«ROUTE DES MONASTERES»

La Section «Archalouys Tathéossian» de Paris organise un circuit du **6 au 13 mai** en Bulgarie.

Visite des principales villes, monastères et sites naturels; rencontre avec la communauté arménienne.

Circuit en pension complète (hors boissons), hébergement en hôtel trois et quatre étoiles : 840 euros (base chambre double), hors taxes d'aéroport, hausses de carburant et assurance (annulation — assistance — rapatriement — bagages).
Renseignements et inscriptions :
avant le 30 décembre 2005
auprès de :
- Araxie **01. 39. 83. 71. 19** (19h-21h).

□

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour les séjours de Bellefontaine :

Eté : Juillet et Août 2006
- **Directeurs diplomés BAFD**
- **Animateurs diplomés BAFA ou stagiaire BAFA (bon niveau de ski pour le séjour d'hiver)**

Candidatures à adresser à :

CBAF — 17 rue Bleue 75009 PARIS.
par e-mail : cbaf@wanadoo.fr
ou par fax : 01 53 34 12 13

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

► *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*

► *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement
pour 95 euros
(frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Ա.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍ

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մասնակցութեամբ՝
ԱՏԻՍ ՀԱՄԵՄԱՏԱՆԻ
եւ իր նուագախումբին
Շաբաթ, Յունուար 21ին
Հասցէ՝
Le Méridien «ETOILE»
Salon «RENOIR»
81, Boulevard Gouvion Saint Cyr — 75017 PARIS
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01·44·05·17·77 *կամ* 01·43·78·57·67 *Թիւերուն:*
Կայքի հասցէ՝
http://www.homenetmen-france.com
e-mail: comite@homenetmen-france.com

LE PERE NOEL
vous attend nombreux, accompagnés de vos amis à

L'ARBRE de NOËL de l'école TEBROTZASSERE

Le dimanche 8 janvier à partir de 12 heures
à la salle des fêtes **«Thierry le Luron»**
9 Boulevard du Midi 93340 Le Raincy

PLEIN DE NOUVEAUTES VOUS ATTENDENT

Des animations sont prévues
Stands de jeux — Spectacle musical — Magicien — Chorale de l'Ecole

DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère : 01. 43. 81. 01. 72

Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy RER (Eole)
Ligne Paris Chelles — Salle à 200 mètres

ENTREE GRATUITE

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24-25
SAMEDI-DIMANCHE
24-25 DECEMBRE
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱԽԱՐԵ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 – 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) -- Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

81ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.352

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

81e ANNEE — N° 21.352

Օ. ՓԱՄՈՒԿԻ ԴԱՏԻՆ ՅՈՑՑԵՐՈՒՆ ԻՍԿԱԿԱՆ ԵՆԹԱԽՈՐՀԸ ԸՍՏ ԱՆԳԼԻԱՑԻ ԼՐԱԳՐՈՂԻՆ

Գրած էինք թէ Թուրք վիպագիր Օ. Փամուքի դատին սկիզբին ու աւարտին ազդանամոլ տարրերը բուռն ցոյցերով ընդդիմութիւն յայտնած էին անոր ու զօրակցութեան համար հոն գտնուողներուն, ինչպէս նաեւ եւրոպացի դէպտերու խումբին։ Ուշագրաւ էր երեւոյթը, երբ յատկապէս կ'ըսուէր թէ ցուցարարները 1–2 հարիւր հոգիէ աւելի չէին։

Անգլիական "Ինտիփէնտընթ" թերթին մէջ Մ. Ֆրիլի Դեկտեմբեր 19ին յօդուածով մը անդրադարձած է այդ ցուցարարներուն արարքին, անոնց եռաբեւ նշմարելով "մութ ուժեր"ու կողմէ ծրագրուած քայլեր. անոնց նպատակը եղած է, ըստ յօդուածագրին, վախ պատճառել դատին ներկայ գտնուելու համար Թուրքիա գացած օտարականներուն եւ նախատել պատնոնք։ Ֆրիլի կանգ առած է ապահովութեան ուժերու ակներեւ կրաւորական կեցուածքին վրայ ալ։

Այդ բոլորին մասին ան կը գրէ. ("Մարմարա", Դեկտ. 21). «Աթիկա ապահովութեան ուժերուն մէկ սխալը կամ զանցառութիւնը չէր, ասիկա իրենց նատած ճիւղը կտրելու չարժուամ մըն ալ չէր։ Ասիկա ուշադրութեամբ կազմակերպուած ձեռնարկ մըն էր, որուն նպատակն էր վախցնել ու նախատել դատաւարութեան հետեւելու համար ժամանած Եւրոմիութեան ներկայացուցիչները։ Պատահական չէ որ այս դէպքերը պատահեցան ամբողջ աշխարհի աչքերուն առջեւ, դարձեալ պատահական չէ որ այս կերպով թելադրուեցաւ այն գաղափարը թէ Թուրքիա տակաւին տէր կը կանգնի հեղինակապաշտ հին վարչակարգին։

Հանրապետութեան առաջին օրէն ի վեր բանակը տիրապետող ուժ հանդիսացաւ երկրին մէջ եւ մտածեց թէ ինք Աթաթիւրքի տեսիլքներուն պաշտպանն է։ Բանակը կը հաւատայ որ ինք միջամտելու իրաւունք ունի ամէն անգամ որ տեսնէ թէ կառավարութիւն մը կը չեղլ քէմալական ուղիէն։ Բանակը 1960ին պաշտօնէն վար առաւ վարչապետը ու զայն կախեց իր երկու գլխաւոր օգնականներուն հետ։ Աւելի վերջ բանակը պատրաստեց Սահմանադրութիւն մը որուն շնորհիւ բանակին ուժը կը կրկնապատկուէր։ Բանակը 1970ին եւ 1980ին կազմակերպեց երկու պետական հարուածներ։ Զօրավարներէն մէկն էր որ պատրաստեց Թուրքիոյ նոր Սահմանադրութիւնը։

Պատրաստուած պատժական նոր օրէնքն ալ, որ պէտք է պատչաճէր Եւրոմիութեան ակնկալութիւններուն, լրջօրէն կը սահմանափակէ կարծիքի ազատութիւնը։ Եւրոմիութիւնը կը պահանջէ որ Թուրքիա հեռանայ պետութեան ցուցմունքներով առաջ տարուած ժողովրդավարութեան վարչակարգէն, ինչ որ պիտի տկարացնէ բանակին դիրքը։ Եթէ Թուրքիա անդամակցի Եւրոմիութեան, տակէ ամէնէն չատ բանակն է որ պիտի տուժէ։ Ուրեմն հայրենասէր ու ազգայնամոլ շրջանակները, որոնք զինուորապաշտներ են միաժամանակ, կը հաւատան որ Եւրոմիութեան անդամակցութիւնը ո՛չ միայն պիտի տկարացնէ բանակը, այլ նաեւ պիտի դաւաճանէ քէմալական սկզբունքներուն։

Ցայտնի չէ թէ ինքնութիւնը անյայտ այս ազգայնամոլները որքա՞ն սերտ կապ հաստատած են այն դատախազներուն հետ որոնք այժմ մօտաւորապէս չիսուն լրագրներու ու մտաւորականներու դէմ դատ բացած են թրքութիւնը անարգած ըլլալու ամբաստանութեամբ։ Այսուհանդերձ, կը շրջին մութ ու մտահոգիչ շշուկներ, ըստ որոնց՝ երկրին մէջ դարձեալ տիրապետող ուժ դառնալ կը ցանկայ "խորունկ պետութիւն" կոչուածը։ Ան կը բաղկանայ կարգ մը ապահովութեան ուժերէ, գաղտնի գործակալութիւնէ ու ֆաշիթ երեսփոխաններէ։ Հարաւ արեւելեան քաղաքի մը մէջ գրավաճառի մը խանութին ամբահարումը կարծես փաստ մըն էր այս մասին։ Բայց բանակին միակ մտահոգութիւնը Եւրոպան չէ։ Բանակը մտահոգ է նաեւ կիպրոսի հարցով, Հիւսիսային Իրաքի մէջ հաւանական քրտական պետութեան մը հարցով, ԱՄՆ-ուն հետ յարաբերութիւններու հարցով։ Կը թուի թէ բանակը, որ կարծես պաշարած է խնդրայարոյց Եւրոպացիներէ, իր համբերութիւնը կորնչելու կէտին հասած է»։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊԲԵՐԸ

ԲԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՆԻԲՈՂԱՍ ՍԱՐԲՈՅԻ երկար հարցազրոյց մը տուած է Լիպերասիոնի (Դեկտեմբեր 23) ուր խիստ ոճով կը պատասխանէ անոնց որոնք զինք կը քննադատեն, չեչտելով մանաւանդ "առնելիք դաս չունի", ակնարկելով Լիլիան Թիւրամի, Ժօէլ Սթարի եւ Ճամէլ Տըպուզի։ Առաջինը յայտարարած էր որ "Սարքոզիի ելոյթները վտանգաւոր են, որովհետեւ զարկ կու տան թաքուն ցեղապաշտութեան մը, որ կը քանայ չատերու մօտ" ու Սարքոզի կը ցաւի որ Թիւրամ այդքան ծլծաղելի է, աւելցնելով "չատ մեծ ֆութպոլ խաղացող է, բայց տակաւին մտածումի վարպետ մը չէ"։ Վրդոված չէ որ զինք Լը Փէնի հետ բաղդատեն, դիտել տալով թէ այդ քաղաքականութիւնն է որ ծառայեց Լը Փէնի, որու համար քուէարկողներու մեծամասնութիւնը սովորական մարդիկ են, որոնք օդինութեան կոչ կ'ընեն եւ չատ քիչ են ֆաշիստներն ու ցեղապաշտները։ Ինչ կը խորհի որ պատնէշ մըն է Ազգային ճակատի դէմ։ Ինչ կը վերաբերի Ժօէ Սթարին եւ Ճ. Տըպուզի, Սարքոզի կը ճշդէ.– "Ոչ մէկ հեղինակութիւն կը ներկայացնէ Ժ. Սթար, նկատի առնելով իր անցեալը, ոչ ալ Ճ. Տըպուզ, որպէսզի մարդկային իրաւանց դասեր տան ինծի"։ Փետրուար 23ի օրէնքին 4րդ յօդուածին մասին, կ'ուզէ որ լուծում մը գտնուի, որովհետեւ անդրծովեան նահանգներու մէջ ստեղծուած յուզումը իրական է, բայց համամիտ չէ տեւականօրէն զղջումի մտայնութեան մը։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Դուման, Դեկտեմբեր 21ին, երկրորդ ընթերցումէ մը ետք, օրէնք մը քուէարկած է որ խիստ կերպով կարգ ու կանոն կը դնէ ոչ-կառավարական կազմակերպութիւններու գործունէութեան մէջ Ռուսաստան։ Օրինագիծը քուէարկուած է 10ի դէմ 376 ձայնով։ Ոչ կառավարական կազմակերպութեանց գործունէութիւնը կրնայ դադրիլ եթէ ան սպառնալիք մըն է "Ռուսաստանի իւնքնիշխանութեան, անկախութեան, հողային ամբողջականութեան, ազգային միասնականութեան եւ իւնքնատպութեան, մշակութային ժառանգութեան կամ ազգային շահերուն"։ Կը թուի որ Ռուսաստան մտահոգ է Ուկրանիոյ "նարնջագոյն յեղափոխութեան" պատճառով եւ կը ջանայ պաշտպանիլ արտաքին որեւէ միջամտութեան դէմ։

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱԴԻՐ. Դրամը, Դեկտեմբեր 21ին, հաստատած է որ կը ջնջէ 19 աղքատ երկիրներու պարտքը, որ կը համապատասխանէ 3,3 միլիառ տոլարի, ընդառաջելով ճարտարուեստականացած ութ երկիրներու դիմումին։ Այս որոշումը կը վերաբերի, ի մէջ այլոց, Պենէնի, Պոլիվիոյ, Պուրքինա Ֆասոյի, Զանայի, Մատակասքարի, Սենեգալի, Տաճիկիստանի, Մալիի, եւլն. եւլն.։

ՊՈՒԵԻ որոշած հեռաձայնային գաղտնի ունկնդրութիւններու հարցը կը շարունակէ աղմուկ հանել եւ "Օտար տեղեկատուութեան հսկողութեան" դատարանին դատաւորը՝ Ճէյմս Ռոպըրթսըն իր հրաժարականը տուած է։ Որեւէ բացատրութիւն չէ տուած, բայց յստակ է որ որոշումը կապ ունի կառավարութեան գործադրած այդ գաղտնի գործունէութեան հետ։ Այդ մարմինը ստեղծուած էր 1978ին, բաղկացած է 11 իրաւագէտներէ եւ իր պաշտօնն է ուսումնասիրել, մեծ գաղտնապահութեամբ, օտար կազմակերպներու հեռաձայնային ունկնդրութիւնները։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ընդդիմադիր կուսակցութեան՝ Մահմետական Եղբայրներու հոգեւոր պետը՝ Մ. Մեհտի Ակֆֆ, հետեւելով Իրանի նախագահին, յայտարարած է թէ "Ողջակէզը առասպել մըն է"

ԷՐԻՔ ՌՈՒՈ, Ռեննի քաղաքապետը հարցազրոյց մը տուած է Մինիւք ծայրայեղ–աջ շաբաթաթերթին, ուր կ'ըսէ թէ Գլիչի–սու–Պուան "ամօթ մըն է մեր երկրին համար", ինչ որ վրդոված է շատեր, ի մասնաւորի ընկերվարականները եւ Ֆր. Հոլանտ կը գտնէ որ Ռաուլ չափը անցուցած է, ծանրօրէն նախատած է Հանրապետութեան ընտրեալները եւ բնակչութիւն մը։ Դիմած է Սզդ. Ժողովի նախագահին, որպէսզի զրկէ Ռաուլ Սզդ. Ժողովի փոխ նախագահի պաշտօնէն եւ հրաւիրած է Ն. Սարքոզիին որ յստակ կերպով դատապարտէ անոր խօսքերը (Սարքոզի յայտարարած է որ չի բաժներ անոր խօսքերը)։ Ցիշենք որ Գլիչի–սու–Պուա այն արուարձանն է ուրկէ սկսան պիչերային խռովութիւնները եւ որու քաղաքապետը ընկերվարական է։

ՇԻՐԱՔ Սմանորեան իր արձակուրդը Մարոք կ'անցընէ (Ռապաթէն 650 քմ. հարաւ–արեւմուտք՝ Թարուտան), ուր մեկնած է Դեկտեմբեր 22ին եւ կը վերադառնայ Դեկտեմբեր 31ին։

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ երթեւեկի գործադուլը վերջ գտած է երեք օր անշարժութեան դատապարտելէ ետք բնակչութիւնը։ Մեթրօ եւ հանրակառք սկսած են բանիլ Դեկտեմբեր 23ին, բանակցութիւնները վերսկսելու խոստումին փոխարէն։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԼՂՀ

ԵՐԵՒԱՆ ԿԵՑՈՒԱԾՔԻ ԿԸ ՓՈԽԷ

Տագնապներու միջազգային խումբին կովկասեան չրջանի տնօրէնը Ս. Ֆրէյզըր Ադրբեջանական գործակալութեան մը յայտարարած է թէ Հայաստան Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման հոլովոյթին մէջ այլեւս չի պահանջեր որ Լեռնային Ղարաբաղի կարգավիճակը որոշուի դրաւուած տարածքներէն հայկական ուժերու նահանջէն առաջ։ Կողմերը համաձայնած են որ խաղաղ կարգաւորման ընթացքը սկսի այդ տարածքներէն զօրաբաժիններու նահանջէն, ապահովութեան երաշխիքներու տրամադրուելէն եւ առժամեայ գաղթականներու վերադարձէն ետք։

Այս մասին տեղեկացնելով "Ազգ"ը (Դեկտ. 23) իրաւամբ կը նշէր թէ Ս. Ֆրէյզըրի յայտարարութիւնները բազմաթիւ հարցեր կը յարուցանեն։ Թերթը ինք եւս դիմած է նոյն աղբիւրին, որ կրկնած է ադրբեջանական գործակալութեան ըրած յայտարարութիւնը։ Ապա ըսած է թէ 2005ը օգտակար տարի մըն էր բանակցութիւններու ընթացքին համար, քանի որ կողմերուն միջեւ որոշ զարգացում արձանագրուեցաւ։ Թիֆլիս գտնուող տնօրէնին հետ հեռաձայնի խօսակցութեան ընթացքին ան աւելցուցած է. "Կարծես Հայաստան ընդունած է որ Ղարաբաղի որոշ տարածքները հսկողութեան տակ պահող ուժերը ետ քաշուին Ղարաբաղի վերջնական կարգավիճակի որոշուելէն առաջ"։

Ըստ Ֆրէյզըրի, փոքր փոփոխութիւն կայ ադրբեջանական կեցուածքին մէջ ալ. "Անոնք հասկցած են որ Լեռնայինի Ղարաբաղի կարգավիճակը տակատին յըստակացումի կը կարօտի եւ կարելի է որ ատիկա իրականացուի հանրաքուէի ճամբով"։

Եթէ ըսուածները ստոյգ են, դժուար չէ կռահել թէ Ղարաբաղի հակամարտութեան լուծումի հոլովոյթը մտած է ադրբեջանական տեսակէտներու ճամբուն մէջ։ Առաջին օրէն անոնց նախապայմանն էր որ հայկական զինեալ ուժերը դուրս հանուին Ղարաբաղի չրջակայ գրաւուած գօտիէն, ադրբեջանցի գաղթականները վերադառնան, ապա միայն կարգավիճակ որոշելու հանրաքուէ կատարուի։

Տակաւին, Երեւանի վերադրուած նման ընթացք ներհայկական հակադրութիւններու, պառակտումներու վտանգն ալ կը սպառնայ, քանի որ ԼՂՀ ղեկավարութիւնը ամէն առիթով չեչտած է Ադրբեջանի ենթակայութեան ոչ մէկ ձեւով վերադառնալու վճռակամութիւնը. նաեւ կայ գրաւուած տարածքները ոչ մէկ պայմանով յանձնելու տրամադիր խմբակ մը որ պարբերական յայտարարութիւններով դէմ կ'արտայայտուի նման կարգաւորումի։ Այս վերջինները ի՞նչպէս պիտի հաչտուին հայկական կողմի պաշտօնական բանագնացին որ Երեւանն է եւ որուն կը վերագրուի գլխաւոր կարեւոր դեր մը։

Միւս կողմէ, յատկապէս Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեանի որոշ արտայայտութիւններով, թէ օրինակ՝ գրաւուած տարածքները որպէս ապահովութեան երաշխիք կը պահուին ու սակարկութեան համար պիտի գործածուին, եւլն., լուրը այնքան ալ անակնկալի բնոյթ չունենար։

Ցաւելեալ ուշագրաւ պարագայ է նման տեղեկութեան հայկական ոլորտ հասնիլը ադրբեջանական աղբիւրէ, ան ալ տօնական օրերու նախօրեակին...։

ԲԱԴՈՒ

ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ադրբեջանի Պաշտպանութեան նախարար Ա. Աբիեւ անդրադառնալով պաշտպանական արդիւնաբերութեան նախարարութիւն ստեղծելու նախագահ Ի. Ալիեւի կարգադրութեան, ըսած է թէ չատ լաւ քայլ է այդ մկկը եւ դրական արդիւնք կու տայ։ "Մենք կ'արտադրենք զէնքի այն բոլոր տեսակները որոնք Ադրբեջանի բանակին անհրաժեշտ են" ըսած է ան։

Ադրբեջանի նախարարներու խորհուրդը պէտք է ամսուան մը ընթացքին պատրաստէ եւ նախագահին առջեւ դրէ կայացնէ նոր նախարարութեան կանոնադրութեան, կառոյցին, պիւտճէին մասին։ Ադրբեջանի զինեալ ուժերու օժանդակութեան հիմնադրամով հաւաքուած է աւելի քան երեք միլիոն տոլար։

էր որ հայկական զինեալ ուժերը դուրս հանուին Ղարաբաղի չրջակայ գրաւուած գօտիէն, ադրբեջանցի գաղթականները վերադառնան, ապա միայն կարգավիճակ որոշելու հանրաքուէ կատարուի։

Տակաւին, Երեւանի վերադրուած նման ընթացք ներհայկական հակադրութիւններու, պառակտումներու վտանգն ալ կը սպառնայ, քանի որ ԼՂՀ ղեկավարութիւնը ամէն առիթով չեչտած է Ադրբեջանի ենթակայութեան ոչ մէկ ձեւով վերադառնալու վճռակամութիւնը. նաեւ կայ գրաւուած տարածքները ոչ մէկ պայմանով յանձնելու տրամադիր խմբակ մը որ պարբերական յայտարարութիւններով դէմ կ'արտայայտուի նման կարգաւորումի։ Այս վերջինները ի՞նչպէս պիտի հաչտուին հայկական կողմի պաշտօնական բանագնացին որ Երեւանն է եւ որուն կը վերագրուի գլխաւոր կարեւոր դեր մը։

Միւս կողմէ, յատկապէս Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեանի որոշ արտայայտութիւններով, թէ օրինակ՝ գրաւուած տարածքները որպէս ապահովութեան երաշխիք կը պահուին ու սակարկութեան համար պիտի գործածուին, եւլն., լուրը այնքան ալ անակնկալի բնոյթ չունենար։

Ցաւելեալ ուշագրաւ պարագայ է նման տեղեկութեան հայկական ոլորտ հասնիլը ադրբեջանական աղբիւրէ, ան ալ տօնական օրերու նախօրեակին...։

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԹԻՒ-37

Երեւան, Դեկտեմբեր 2005

ՋՄԵՌՈՒԱՆ ՀԱՃԵԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐԸ

Այսօր (16 Դեկտ.) առաջին ձիւնի չերտը փորձեց ծածկել Երեւանը, ոչ այնքան առատ՝ ծխախոտի տուփերը եւ կերպընկալէ հոս-հոն նետուած չիչերը ծածկելու աստիճան... Օդը զգալիօրէն ցրտած է, մայթերու վրայէն քալողները սկսած են ամէն զգուշութիւն ընել ոչ պատահական առոյգներու առաջին զոհերը չդառնան. ամէնէն շատ ուրախացած պիտի ըլլան Նոր տարուան թռիչքներու պատրաստուղ ճամբորդները որոնք պիտի չսիպտուին հանրակառքերով Գիւմրի կամ Թիֆլիս մեկնելու, իրենց պայուսակներու ճակատագիրն ալ վտանգելով, ինչպէս պատահեցաւ անցնող 10 օրերուն, երբ թանձր մշուշը պատած էր Երեւանի ամբողջ տարածքը եւ յատկապէս Զըւարթնոց օդակայանը: Հիմա արդէն արեւը օրուան մէջ երբեմն երբեմն ձիւնաբեր ամպերու ընդմէջէն կը յայտնուի եւ բացառիկ վայրով կը լուսաւորէ մայրաքաղաքը չրջապատող լեռները, որոնց զոյութիւնը երեւանցին 10 օր է մոռցած էր...:

Այսօր, համեմատաբար ազատ ըլլալով եւ ցուրտէն լաւ պաշտպանուած, որոշեցի հետիոտն կատարել բոլոր տեղափոխութիւնները, որպէսզի հետեւիմ նիւթապէս ճնշուղ նորութիւններ, որոնք Երեւանի մէջ օրէ օր տեղի կ'ունենան:

Բնաւ չէի նկատած որ Սայաթ-Նովայի վրայ գտնուող սիրելի բարեկամի մը տունը, գնա-յարկ, վերածուած է մայրաքաղաքի ամէնէն շիք խանութներէն մէկուն. անոր կից գտնուող ծաղիկի հանրայայտ խանութը աղքատ Ղազարոսի մը տպաւորութիւն կը գործէ: Դիմացը՝ Օփերայի պարտէզը, մերկացած իր բազմաթիւ ծառերէն, կերպընկալէ թափանցիկ մամշորերով փաթթուած թուփերով եւ լոյսի ցողերով, փակուած սրճարաններով բանաստեղծական ուխտութիւն մը տուած է համայնապատկերին:

Կենդանութեան միակ նշանը կու գայ քիչ մը աւելի վարէն ուր բարձրախօսներ կը սփռեն ռուսական միապաղաղ երգ մը, ժողովուրդը հրաւիրելու համար դէպի նոր բացուած սառնապատ տարածութիւնը ուր էր երբեմն, դոյութիւն ունէր «Կարապի լիճ» կոչուած ընդարձակ աւազան մը, որուն կէսը միայն դրաւած է սահնակաղաչտը, բոլորաձեւ, մնացեալ բաժինը օգտագործուած է չորս հինգ կըրպակ դետեղելու, ուր տիրողը կապոյտ դոյնն է, հաւանաբար տոմս կամ ըմպելիքներ վաճառելու համար... Եւ այսպէս ամէն օր, ամէնուն աչքին առջեւ եւ անկարող կատաղութեամբ, Հայաստանի սիրուն մայրաքաղաքը կը դառնայ անանուն տարածութիւն մը, ուր ապրիլը սկսած է անհամանալ. անկարգօրէն բարձրացող կառոյցները քաղաքական ճնշիչ մթնոլորտին, կ'աւելցնեն նիւթապէս ճնշուղը: Փողոցներու լուսաւորութիւնը սկսած է զգալիօրէն նուազիլ նորակառոյցներու թողած չուքերէն, երկնաքերձ կառոյցներ կեղրոնական մայրուղիներու վրայ գետեղուած, մեծապէս կը դժուարացնեն երթեւեկը որ օրէ օր կ'աճի եւ մըշուչին խառնուած ծուխը պատերուն եւ կառքերուն վրայ նստած, առողջապահական փայլուն ապագայ մը չի խոստանար Հայաստանի բնակչութեան որու 2/3-ը քաղաքներու մէջ կ'ապրի:

Expo-Beauty

Ծաւալուն պաստառի մը գովազդը, Ամերիաբանի վրայ քայլերս կ'առաջնորդէ «Կինօ Մոսկուայի» առաջին յարկը, ուր ընդարձակ սալոնի երկայնքին, Գազան քաղաքի պատմական լուսանկարներու հայեացքի տակ, թափանցիկ կրպակներ կը ցուցադրէին 35 ընկերութիւններու ներկայացուցած կանացի արդուզարդի եւ գեղեցկութեան արտադրութիւնները... ուր մասնագիտացած օրիորդներ լայն ժպիտով եւ արեւմտեան համարձակութեամբ կը ջանային գովերգել իրենց արտադրութեան առաւելութիւնները ու յատկութիւնները: Պահ մը ինքզինքս կալըրի Լափայէթի համարներուն տակ կարծեցի, միակ տարբերութեամբ որ հոս Պուլվար Հոսմանի մայթերու աղմկարար եւ զուարճալուր ժողովուրդը չկար... մասնագիտական «վերնիսաժ» մը ուր չէին պակսեր իւրայատուկ, ճաշակաւոր առարկաներ. քնական թելերով ձեւաւորուած գինիի շիշեր, ծամակալներ քնական ծաղիկներով, ճիւղերով, մաղերով եւ ուլունքներով պատրաստուած, կամ քնական քարերով զարդեր եւ այլն...:

Քիչ մը աւելի վար, դէպի հրապարակ, Առնի Բաթալեանի անունը կրող համերգասրահին առջեւ, չեղակի դրուած վոքը պաստառ մը կը յայտնէր որ ժամ մը վերջ տեղի պիտի ունենայ փառատօն մը ժողովրդական երգերու, Իսահակեանի բառերով...:

Ամէնէն աչքի զարնող նորութիւնը, որ ոչ միայն փոքր չափերով քիչ մը ամէն կողմ փակցուած, այլ գովազդային մեծագոյն պաստառներով, մայր պողոտաներուն վրայ կը ծանուցանէն որ Հ.Յ.Դ.ն 115 տարեկան (1890–2005) պատկառելի ծերունի մըն է, «Մենք 115 տարեկան ենք» վերտառութեամբ պաստառներ են, եւ հաւանաբար մեծ միջոցառումներ նախատեսուած են այս առիթով. յայտրարար կ'իմանանք:

Հանրապետութեան հրապարակին ճիշդ կեդրոնը 30 մեթրնոց ծառի ուրուական մը սկսած է զգեստաւորուիլ իրական կանանչապատումով բարձր կոունկի մը օժանդակութեամբ, մինչ հրապարակը շրջապատող, նախարարութիւններուն մայթերուն վրայ աճած փոքր ծառերը արդէն առած են իրենց տօնածառի վերջնական ձեւը. դոնաւոր լոյսերու քերմէս մըն է որ կ'աւետէ մօտալուտ Նոր Տարին:

Ըստ Երեւանի քաղաքապետարանի հաղորդագրութեան, տօնածառը բաղկանալու է 1000–1500 քնական եղեւիններէ (խէղճ ծառեր) եւ մինչեւ Դեկտ. 25 ամբողջովին պատրաստ կ'ըլլայ եւ չքեղ հանդիսութիւնները կը սկսին 31ի գիշերը: Եւ կը շարունակուին մինչեւ Յունուարի 13–14 գիշերը:

Աղգային պատկերասրահի գլխաւոր մուտքին առջեւ, համազգեստաւոր եւ տոնական հագուած երիտասարդ այրերու եւ կիներու եռուզեռ մը կայ, հայ եւ օտար: Կը բարձրանամ իրենց հետ երրորդ յարկ. «Շինարարական նիւթերու եւ միջազգային գործարաններու միօրեայ համագումար», իմ հետաքրքրութիւններուս մաս չեն կազմեր. կը նախընտրեմ գովընտի ուժ սրահները այցելել ուր Ս. Ղազարէն ժամանած իտալացի մեծ վարպետներու գործեր ցուցադրուած են, բոլորն ալ նուիրուած հայ կաղկաղուն դէմքերու եւ Հայոց պատմութեան դրուագներու:

Զարմանալի են այս իտալացիները – մերիններէն առաջ իրենք է որ նկարագրուած են մեր դասագիրքերը դիւցազնական դրուագներ քաղելով մեր պատմութեան չքեղ էջերէն Միխիթարեան Հայրերու ուշադիր ցուցմունքներով: Բացառիկ ցուցահանդէս մը. կը թուի որ դիւթած է Հայաստանի ոսանդուքիւնը որ արդէն երկուքուկէս ամիս է, ամէն օր խուռներամ դասարաններով կը բարձրանայ երրորդ յարկ, զմայլելու համար նաեւ մեր հայ նկարիչներու հարիւրաւոր գործերով որոնք Իտալիան կը ներկայացնեն իրենց վրձինով: Այս մէկը հանուած Աղգային պատկերասրահի պահեստներէն, անտպասելի անակնկալ էր երեւանցիներուն: Գրիգոր Շիլթեանի, Արշակ Ֆեթվաճեանի, Շահինի, Գառզուի, Ադամեանի, Շապանեանի, Օրագեանի եւ բազմաթիւ այլ տաղանդաւոր արեւմտահայ նկարիչներու կողքին, եղբայրաբար տեղ գրաւած են Այվազովսկիի, Հաչինճաղեանի, Նալպանտեանի, Փափազեանի, Թերլեմէզեանի եւլն...իտալական գործերը, մեր տառապած ուղղադրութենէն եւ դոյդ լեզուներէն աւելի միացնելով Հայու ոգին, Հայուն սիրտը Արուեստի անունին տակ, ուր ամբարտաւան, յամառող, այլասերած տօքթէօր-փրոֆէսօրներու մեծամտութիւնը չկայ որ պատնէշ դնէ Հայուն եւ Հայուն միջեւ... Եթէ գոյութիւն չունի տաղանդին սովետականին կամ եւրոպականին զանազանութիւնը երբ Հայն է անոր ենթական, ինչո՞ւ նոյնը տեղի պիտի չունենայ արուեստի մեծագոյն գլուխ-գործոցին, մեսրոպաստեղծ Այբուբենին եւ անոր գրութեան հանդէպ:

Քանի հրապարակին վրայ եմ, կը մըտնեմ Արմենիա-Մարիոթի սրճարանը, բարեխառն տաքութեամբ, աշք մը տամ օրաւան թերթերուն մինչեւ հասնի ժամը «Հայաստան եւ ճշմարտութիւն» փիէսը դիտելու որուն հրաւէրը ստացած եմ «Երեւանի թատրոնի եւ կինոյի Հիմնարկի ուսանողական խորհուրդին» կողմէ: Օր մը առաջ իրենց հիւրն էի. խօսեցանք արուեստի եւ գրականութեան մասին. ապա այս հրաւէրը, ներշնչուած Գարեգին Նժդեհի գործերէն: Ի՜նչ հրաշալի երիտասարդներ են. եռանդով լի:

«Առաւօտ»ի սիւնակներէն մին ուշադրութիւնս կը գրաւէ. Արցախի պատերազմի երեք վեթերաններ՝ զօրավար Արկադի Թադեւոսեան, Արկադի Կարապետեան եւ Ժիրայր Սէֆիլեան քաց նամակով դիմած են Վրաստանի նախագահ՝ Միխայիլ Սահակաշվիլիին սթափութեան կոչ ընելով պաշտօնական Թիֆլիսին որ վրացական պետութեան տարածքին մէջ հակահայ գործողութիւններու յետադէմ ծաւալումը լրջօրէն կը վնասէ հայ-վրացական յարաբերութիւններուն եւ «կարող են առաջացնել ոչ ցանկալի զարգացումներ»:

«Հայաստանի Հանրապետութիւն» կառավարական օրաթերթը վանդալիզմ կը կոչէ «Հին Ջուղայի հայկական գերեզմանատան տապանաքարերու եւ խաչքարերուն կոտորածը... եւ կը յայտնէ որ Արտաքին գործոց նախարարը ԻՒՆԷՍԿՕ-ին նամակով մը իր վրդովմունքն ու խոր մտահոգութիւնը յայտնած է, կոչ ընելով որ պաղրի այս եղեռնագործութիւնը...»:

Մինչեւ այսօր ԻՒՆԷՍԿՕ-ին եւ միջազգային այլ կազմակերպութիւններուն ուղղուած կոչերը արդիւնք մը տուած են... արդեօք. վստահ եմ այս մէկն ալ զամբիւղ պիտի նետուի: Պէտք է այլ գործնական լուծումի մը մասին լրջօրէն խորհիլ - վերջը ուշ կ'ըլլայ:

«ԱՅ» չաթաթաթերթը «Չեն կարդար, չեն լսեր, չեն դիտեր» տիտղոսին տակ հետաքրքրական վիճակագրական տըւեալներ կը հաղորդէ:

Այսօր հայ բնակչութեան միայն 7–8 տոկոսը թերթ կը կարդայ եւ 10–12 տոկոսը ձայնասփիւռ կը լսէ: Թերթերու բաժանորդագրութիւնը 10 անգամ նուազած է, տասնեակ ռադիոկայաններ եւ հեռատեսիլի հաղորդաշարեր կը գործեն եւ 150 թերթեր լոյս կը տեսանեն: Ամէնէն շատ դիտուածը հեռատեսիլն է որուն կայաններէն միայն երեքը կը սփռուին Հայաստանի ամբողջ տարածքին վրայ:

«Հետաքննութիւն» չաթաթաթերթին մէկ փոքրիկ անկիւնը «վիճակագրութիւն» մը տրուած է:

Նոյեմբեր 30էն Դեկտեմբեր 7 (մէկ չաթաթուան ընթացքին) 60 անձ ձերբակալուած է Հայաստանի մէջ: Տեղի ունեցած է 11 արկած, չորս հոգի գոհուած էր եւ 24 հոգի վիրաւորուած:

«Հայկական ժամանակ» կը գրէ. այսօր Երեւանի մէջ կը գործեն 112 պետական եւ 32 մասնաւոր հանրակառքեր (պիւս) մինչ քաղաքը կը կարօտի 500-ի:

Մթերոպիւսերու թիւը հասած է 3·300ի (700ը պահեստի) ծրագրուած է նոր տարիէն վերջ ներածել 200–250 պիւսեր Ռուսաստանէն, Հոլանտայէն եւ Չինաստանէն...:

Ժամը հասաւ. երթամ լսեմ թէ ի՞նչ կ'ըսէ Գարեգին Նժդեհ «Հայաստանի եւ Ճշմարտութեան» մասին:

ՔԻՊՔ

17 ՋԱԻԱԿ ԵՒ 17 ԹՈՆ ԱՆՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻԻՆ՝ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄՕՐ ԱՄԲՈՂՋ ՈՒՆԵՑԱԾԸ

Անթառամ Կիրակոսեան բազմանդամ ընտանիքի մայր է՝ 17 զաւակ ունի: Նոյնքան մըն ալ հոգ ու կարիք. քիչիկ մըն ալ յոյս: Վերջինը, կապուած՝ իշխանութեան տէր դէմքերու եւ անոնց խոստումներուն, արդէն փոշիացած է, առանձին ձգելով 17 զաւկի հոգերն ու ընտանիքին կարիքները տուն առնել անճրկած մայրը:

Ան նամակով մը "Առաւօտ"ի (Դեկտ. 15) մէջ պարզած է իր եւ իրեններուն կացութիւնը: Ընթերցումը թերեւս չատ յարիր չէ տօնական տրամադրութիւններու, բայց լաւ առիթ մըն է անդրադառնալու չփացածութեան, մսխումներու յաճախկի սահմանազանցումներուն որոնք տիրական են աշխարհի այս գօտիին մէջ:

Ահա՛ նամակը.

«Յարգելի խմբագրութիւն,

Ձեր թերթի էջերում գրուել է իմ ընտանիքի կարիքաւոր ու հոգսաշատ վիճակի մասին: Անցնող տարում ես բազում դռներ եմ բախել, դիմումներ եմ գրել Հանրապետութեան նախագահին, Առաջին տիկնոջը, վարչապետին, Ազգային ժողովի նախագահին, Երեւանի քաղաքապետին, Մալաթիա–Սեբաստիա համայնքի ղեկավարին, Ուժանիւթի եւ Հաղորդակցութեան ու Փոխադրութեան նախարարներին: Առաջին տիկնոջից արձագանգ չեղաւ: Նախագահին գրուած դիմումս ուղարկուեց թաղապետարան, որտեղից ոչ մի արձագանգ չեղաւ: Վարչապետը իր օգնականների բերանով խոստացաւ ապահովել 2 սենեականոց 2 հատ բնակարանով իսկ յետոյ էլ ասացին, թէ մեծ գումար է, պէտք է մտածեն: Տարին լրացաւ, գուցէ արդէն մոռացել են: Ազգային ժողովի նախագահը մարդիկ ուղարկեց ստուգելու, թէ արդեօ՞ք բոլոր 17–ն էլ իմ երեխաներն են, որպէսզի օգնութիւն ցոյց տան: Եկան, համոզուեցին, հիացան եւ ուրախացան իմ շնորհիւ շատ երեխաներին տեսնելով, խոստումներ տուին: Բայց հետագայով՝ կրկին մոռացան: Ուժանիւթի նախարարին խընդրել էի անվճար դարձնել ելեկտրէներգիան, իսկ Հաղորդակցութեան ու Փոխադրութեան նախարարից՝ անվճար երթեւեկութեան իրաւունքի վկայական: Նախագահները պատասխանել էին, թէ ի վիճակի չեն օգնելու: Իսկ Հաղաքապետն ու թաղապետն ընդհանրապէս չհետաքրքրուեցին մեզանով:

Բոլորին է յայտնի, որ նման մի ընտանիք արտերկրներում, նոյնիսկ՝ Արցախում, շրջապատուած է ոչ միայն պետութեան, այլեւ՝ հարուստ ձեռնարկցների ուշադրութեամբ ու հոգատարութեամբ: Արդէն երկրորդ որդիս է ամուսնանում եւ յուրախութիւն բոլորիս՝ շուտով երեխայ կ'ունենանք: Բայց ուրախութեան հետ մտահոգութիւն էլ է խառնուած. նորաստեղծ ընտանիքը որտե՞ղ է ապրելու, ինչպէ՞ս տեղաւորեմ նրանց, երբ արդէն 20 հոգանոց դարձած ընտանիքս չի տեղաւորւում 94 քմ. տարածքում: Բանակից զօրացրուած միւս որդիներս էլ են ամուսնանալու տարիքում, եւ այդ մասին չեն էլ մտածում:

15 երեխայ որդեգրած կնոջը բազում օգնողներ յայտնուեցին, պետութիւնը տուն տուեց: Ես չեմ դժգոհում, թող տան, բոլոր երեխաներն էլ արժանի են նորմալ պայմաններում ապրելու: Բայց մի՞թէ իմ 17 երեխաները, մեզ հետ ապրող թոռները, իմ բազմանդամ եւ հոգսաշատ ընտանիքը ուշադրութեան եւ հոգատարութեան կարիք չունի այս երկրում, այսքան դժուար սոցիալական պայմաններում: Իսկ գուցէ մեր պետութեանը երեխաներ պէտք չե՞ն: Ուրեմն թող օգնեն կամ թոյլ տան՝ հետանալ հայրենիքից: Մի բան, որը երբեք չենք մտածել կամ ցանկացել:

ԱՆԹԱՌԱՄ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ
17 երեխաների մայր»

ԱԼՖՈՐՎԻԼ – ԳԻՐՔԻ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ

ԹԱՐԳՄԱՆՉԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան կազմակերպած գիրքի տօնավաճառի շրջանակին մէջ Թարգմանութեան նիւթով երեկոյթ մը տեղի ունեցաւ Դեկտեմբեր 16ին: Հրաւիրուած էին Ժանին Ալթունեան, Գրիգոր Պըլտեան եւ Միրէյլ Պէնիլեան: Անոնց հետ աշխոյժ զրոյց մը ծաւալեց Անահիտ Տէր Մինասեան:

Նիւթ եղան թարգմանութեան գործին պատճառները, առաղձը, ձեւերը, լեզուական եւ հրատարակութեան խնդիրները:

Երեք մասնակիցները իրենց փորձառութիւնները վրայ հիմնուելով պատասխանեցին, բացատրեցին թարգմանութեան առընչուած հարցումներուն: Ժ. Ալթունեան այդ աշխատանքին մէջ թարգմանած լեզուն լաւագոյնս հասկնալու, նաեւ սիրելու ազդակ մը կը տեսնէր: Զօհրապի նորավէպերուն թարգմանիչ Մ. Պէնիլեան չարժած էր օգտապաշտ մօտեցումով, քանի որ ուղած էր իր ուսանողներուն ծանօթացնել Զօհրապի աշխարհը: Իսկ Գր. Պըլտեան ըսաւ թէ իրեն համար թարգմանութիւնը իրեն անծանօթ լեզուներով գրուած գործեր ճանչնալու ճամբան է: Շեշտեց Հայերու մօտ յատկապէս 1850–1920 թարգմանական աշխուժութիւնը, անկէ ետք Հայաստանի մէջ կատարուած մեծաթիւ թարգմանութիւնները: Միւսը հասկնալու ճամբան էր թարգմանութիւնը:

Նպատակներէն գլխաւորը փոխանցումի մտահոգութիւնն էր: Նաեւ՝ ինչպէս չեշտեց Գր. Պըլտեան, լեզուական կրուտին յաւերժացումը արգիլող արարք մը: Ինչ կը վերաբերէր առաղձին, ներկայիս արձակ գործերը աւելի ընդունելութիւն կը գտնէին: Թէեւ սեռի նախընտրութեան հարց չէր, պէտք էր նկատի առնել որ կային թէքնիքի, պատրաստութեան, դպրոցներու խնդիրներ: Սակայն կարգին հարց էր բնագրին հաւատարմութեան աստիճանը: Ժ. Ալթունեան ըսաւ թէ ինք կողմնակից է բառացի հաւատարմութեան, իսկ Գր. Պըլտեան կը նախընտրէր հարատատ գործին մթնոլորտը գտնել թարգմանութեան մէջ: Մ. Պէնիլեան ալ չեշտեց թէ թարգմանութիւնը ընթերցողին վրայ պէտք չէր թարգմանուածի տպաւորութիւնը գործէր:

"Փոքրամանութեան լեզուի մը համար թարգմանութիւնը զայն զարգացնելու միջոց մըն է. լեզու մը կը մեռնի երբ չի թարգմանուիր" ըսաւ Գր. Պըլտեան, աւելցնելով որ թարգմանութիւնը նաեւ առիթ կու տայ բնագրին լեզուական թերութիւնները նկատելու:

Ինչ կը վերաբերէր թարգմանութեան լեզուին, երբեմն "մաքուր" լեզու մը գործածելու մտասեւեռումը ծիծաղելի արդիւնքներու կ'առաջնորդէր. միւս կողմէն, չկար որոշ միջին լեզու մը որ յանձնարարելի ըլլար գործածել այդ աշխատանքին համար:

Վերջին քաժնին մէջ նիւթ եղան հայ հրատարակիչներու դժուարութիւնները, միւս կողմէ ֆրանսական որոշ հրատարակչատուներու հետաքրքրութիւնը հայերէնէ թարգմանուած հատորներու նկատմամբ: Օրինակ, Գր. Պըլտեան ըսաւ թէ իր ուսանողներուն հետ կատարած հաւաքական թարգմանութեան համար ոչ մէկ դժուարութիւն ունեցած էին հրատարակիչ գտնելու: Թէեւ կային անշուշտ նման բան դիւրացնող ազդակներ, ինչպէս դասախօսի մը հանդամանքը, ֆըրանսերէն հրատարակութիւնները:

Հայերէն գործերու հրատարակութեան պարագան ալ տարբեր չէր ընդհանրապէս իրեն համար: Կար հայերէնի ընթերցողներու զանգուած մը որ դիմէր ուզածը: Դժուարութիւնը բանաստեղծութեան հատորներու պարագային կ'ըլլար, այդ սեռը չատ փնտռուած չըլլալով հրատարակիչներէն:

Ա. Տէր Մինասեան երեկոյթին ներկաներուն ծանօթացուց Պոլսոյ "Արաս" հրատարակչութիւնը որ հայերէն հատորներու թրքերէն թարգմանութեամբ վերընչեալ նպատակները իրագործելու լծուած էր, յատկապէս թուրք ընթերցողին առջեւ բանալով հայկական գործերու աշխարհը:

Ա. ԹՈՓՈՃԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԵՐ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՄԷԿ ՊԱՏՈՒԱԲԵՐ ՉԵՌՆԱՐԿԸ

Կապոյտ Աչի Սէն Ժերմի Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը այլեւս կը գլխաւորէ երիտասարդներու խումբ մը որ ժրաջան աշխատանք կը տանի:

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 16 երեկոյ. Սէն Ժերմի կաթողիկէ եկեղեցւոյ մէջ երեկոյթ մը կազմակերպուած էր ի նպաստ «Սրտի ճաչարաններու երախաներու» - մուտքը ազատ: Միակ մասնակցութիւնը նուիրել էր երախաներուն պատշաճ որեւէ բան (կաթ, հագուստ, խաղալիք, եւն.): Եկեղեցին ծայրէ ծայր լեցուն էր եւ, ըստ «Սրտի ճաչարաններու» ներկայացուցիչին, որ խօսք առաւ չնորհակալութիւն յայտնելու, հանգանակութիւնը չատ գոհացուցիչ եղած էր:

Ներկայ էր 13–14 թաղամասերու քաղաքապետը՝ Կարօ Յովսէփեան: Հանդէսի յայտագիրը ճոխ էր եւ որակաւոր:

Բացումը կատարեց Վարդուհի Մինասեան, որ հրաշալի կերպով մեկնաբանեց ժողովրդական երգ մը: Ցետոյ իրենց մասնակցութիւնը բերին յայտնի՝

Գոռոմ՝ սենեկային երգչախումբ էքս-Մարսէյլ համալսարաններու, ղեկավարութեամբ Միքայէլ Մինիչկի, Ռուսլէյ Ֆիլիպրեն՝ Փրովանսի աւանդական երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Խօժէնի Նըչանեանի, երիտասարդ Նազենի Էօրտեքեան՝ թաւջութակ, եւ Ֆլօրա Ժամկոչեան՝ ջութակ, Կրեկորի Տէր Վարդանեան՝ կիթառ, Ֆիլոր ու Մաչիա՝ ղեկավարութեամբ Ալեքսանդը Փոճիոլի-Ռուլանժէի իր տոհմիկ գործիքական երգեցողով:

Եւ հուսկ, Գեղամ հայկական նուագախումբը, իր աւանդական գործիքներով եւ եղանակներով, այնքան մօտ մեր սրտերուն. անշուշտ, բայց որ իր արուեստով, իր երկու մենակատիչներով, հրապուրեց եւ խլեց ծափահարութիւնները բոլոր ներկաներուն, հայ թէ օտար:

Հանդէսը փակուեցաւ նախագահուհի Ա. Արթէն-Լուսիկեանի չնորհակալական խօսքով:

Գնահատելի էր ձեռնարկը: Ձիշդ է որ, սկզբունքով ժամանակաւոր, ուսխուսնական թուականներուն հաստատուած այդ ճաչարաններուն նախաձեռնութիւնը տարէ տարի կը չարունակուի եւ ծաւալ կ'առնէ եւ մանաւանդ հետզհետէ կ'ընդգրկէ ժողովուրդի աւելի երիտասարդ խաւ մը, եւ նոյնիսկ երախաները, իւրաքանչիւրիս պարտքը դարձնելով օժանդակել մեր կրելութեան չափով:

ԺԻՐԱՅՐ ՇԱԼՃԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ վարչութեան եոամեայ մասնակի ընտրութիւնը - հինգ անդամներ - տեղի ունեցաւ Կիրակի 18 Դեկտեմբեր 2005 ժամը 10էն մինչեւ 17:

Ընտրուեցան՝

Ռոպէր Ազիլազեան
Տիրան Կարապետեան
Միշէլ Կեվիկեան
Ժիրայր Տէր Պօղոսեան
Երուանդ Հարունեան:

Ներկայիս վարչութեան 15 անդամներն են՝

Ռոպէր Ազիլազեան, Ֆրէտերիք Զամանդեան, Արմոն Ջիրեքեան, Հերմինէ Ինֆիսիօ, Լօրան Կարապետեան, Տիրան Կարապետեան, Միշէլ Կեվիկեան, Պեռնար Հազեմեան, Երուանդ Հարունեան, Օննիկ Ճերահեան, Փիէռ Մաչոյեան, Ժիրայր Միհրանեան, Դաւիթ Պանոիկեան, Ժիրայր Տէր Պօղոսեան, Սարգիս Տուրսունեան:

ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ՝
Ատենապետ՝ ԼԵՒՈՆ ԷՓԵՐ
Ատենադպրուհի՝
ԳԱՅԵԱՆԷ ՄԱՇՈՑԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Յակոբ Տէր-Մելքոնեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 11ին, նշուած է Քրիստափոր Միքայէլեանի նահատակութեան 100ամեակը: Լիբանանի եւ Հայաստանի փառերգուներու ունկնդրութենէն ետք, բացման խօսքը արտասանած է Նորա Թաշճեան, նշելով ձեռնարկին նպատակը՝ յարգել նահատակութեան յիշատակը Հ. Ց. Դ. հիմնադիրներէն Քրիստափոր Միքայէլեանի. մէկուն որ իր օրինակով մարմնաւորումն էր մարդու, ազնիւ գաչնակցականի եւ գիտակից առաջնորդի: Բացման խօսքէն ետք, ցուցադրուած է Քրիստափորի կեանքն ու գործունէութիւնը ամփոփող տեսերիզ մը: Սրուան առաջին բանախօսը եղած է Մխիթարեան Քիւրտօղլեան, որ ծանրացած է Քրիստափորի գործունէութեան վրայ: Գեղարուեստական յայտագրէ մը ետք, խօսք առած է Վաչէ Փափազեան, որ խօսած է Քրիստափորի ոլորէս առաջնորդ խաղացած դերին մասին: Ձեռնարկը փակուած "Մշակ բանաւոր" քայլերգով:

*
**

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Ազբալեան - ՀՄԸՄ» մարզամշակութային համալիրի Համազգայինի գեղարուեստական պրոցի «Ժիրայր եւ Յուլինէ Խաչատուրեան» յարկի բացումը կատարուած է Նոյեմբեր 19ին, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Լիբանանի Շրջանային Վարչութեան: Բացման խօսքը արտասանած է Շրջ. վարչութեան անդամ Լորիկ Սապունճեան, որ նշած է թէ այս տարին կը զուգադիպի Համազգայինի հիմնադիրներէն՝ Նիկոլ Աղբալեանի ծննդեան 130ամեակին եւ իր խոկ անունը կրող համալիրը կ'օժտուի մշակութային կառոյցով մը՝ «Ժիրայր եւ Յուլինէ Խաչատուրեան յարկով»: Հոն պիտի գործեն «Բարսեղ Կանաչեան» երաժշտանոցի, «Գայեանէ» պարի եւ «Թորոս Ռուսլին» կերպարուեստի դպրոցներու երկրորդ մասնաճիւղերը, ինչպէս նաեւ Համազգայինի «Նիկոլ Աղբալեան» մասնաճիւղը: Խօսք առած է Համազգայինի Շրջ. Վարչութեանատենապետ՝ Մարտիկ Տէմիրճեան, որու յաջորդած է յարկի բարերարը՝ Ժիրայր Խաչատուրեան, յայտնելով թէ իր կեանքի ամէնէն ուրախ եւ հաճելի օրերէն մէկն էր այս պահը: Վերջին արտայայտուողը եղած է թեմին առաջնորդը՝ Գեղամ Եպսկ. Խաչերեան, որ չեշտած է թէ «Այս համալիրը իր առաքելութիւնը ամբողջացուցած է, կը մնայ զայն արժեւորել, այս ակունքէն լմպել եւ այս ակունքէն անանիլ»:

*
**

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ կաթողիկոսարանի չըրջափակին մէջ, Նոյ. 20ին, բացուած է Հայ Գիրքի տարեկան ցուցահանդէսը: Մայր Տաճարին մէջ մատուցուած պատարագէն ետք, հոգեւորականներու թափօրը, գլխաւորութեամբ Արամ Ա. կաթողիկոսի, իջած է թանգարանին չրջափակը, ուր զետեղուած հսկայական տաղաւարի մը ներքեւ տեղի ունեցած է պաշտօնական բացումը Հայ Գիրքի 27րդ ցուցահանդէսին: Կաթողիկոսը անդրադարձած է նոր լոյս տեսած տասնեակներով հատորներու, որոնք հայ մշակոյթին կուտան նոր եւ թարմ չունչ, գնահատելով գիրքերու հեղինակները եւ հրատարակողները յատկապէս յիշելով Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնարկութիւնը եւ անոր հայկական բաժնի տնօրէնը՝ Զաւէն Եկաւեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

*
**

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Ազդակ» օրաթերթի նորոգուած խմբագրատան բացումը կատարուած է Նոյ. 25ին: Նուիրատուները եղած են Սարգիս եւ Ժիւլ Պուտաղեան: Ձեռնարկին բացման խօսքը արտասանած է «Ազդակ»ի խմբագիրներէն՝ Յակիկ Մուրատեան, որ անդրադարձած է Հայ Թերթի խմբագրատան պարզած աւանդական պատկերին ու այս նուիրատուութեամբ այդ պատկերը կը փոխուի: Տեսերիզով ներկայացուած է «Ազդակ»ի հիմնադրութիւնը (1927) եւ անկէ ի վեր կըտրած ճամբան: Խօսք առած է «Ազդակ»ի տնօրէնը՝ Շահան Գանտահարեան, ապա, իրեն յաջորդած են Կ. Կոմիտէի անդամ Յովհաննէս Թասլաքեան, յանուն ՀՅԴ Բիւրոյի՝ Վիգէն Յովսէփեան, նուիրատուն՝ Սարգիս Պուտաղեան, եւ թեմին առաջնորդը՝ Գեղամ Եպսկոպոս: Ձեռնարկին յաջորդած է հիւրասիրութիւն մը:

*
**

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Յակոբ Տէր-Մելքոնեան սրահին մէջ, Նոյ. 27ին, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Լիբանանի Շրջ. Վարչութեան, տեղի ունեցած է Հայ Գրքերու Գիւտի 1600ամեակի հանդիսութիւնը: Բացումը կատարած է, Շրջ. Վարչութեան անունով, Սեդա Խոջէեան, որ նշած է. «16 դար անցնելէ ետք տակաւին մեր պատմութենէն ու ժողովուրդէն անբաժան մնացած է պահպան ոգը, որ առաջին անգամ մատղաշին վրայ արձանագրեց "Ճանաչել գիմաստութիւն եւ զսթատ, իմանալ զբանս հանճպոյ" գաղափարը»: Հանդիսութեան բանախօսն էր Տիգրան Ձինպաչեան, որ ամփոփ կերպով մէջ ներկայացուց Հայ գրերու ըստեղծման դրուագպատճառները: Անդրադառնալով գաղութի հարցերուն, աւելցուցած է «վայրկեան չէ մեր մամուլին վիճակը, ինչպէս աչակերտներու թիւը կը նուազի, նոյնպէս մամուլի ընթերցողներու թիւն ալ կը նուազի անդադար: Այս կացութիւնը չտկելու համար փորձեր կան, աչխատանքներ կը տարուին, բայց, դժբախտաբար ցրուած են ու տարտղնուած, որովհետեւ Սահակ կաթողիկոս իր կողմէն կ'աչխատի, Վեհափառ Թադեւոսն ալ իր կողմէն կ'աչխատի եւ երկուքն ալ կ'ուզեն որ Մեսրոպ Մաչտոց իրենց հովանաւորութեան տակ ըլլայ»: Ձեռնարկի աւարտին, խօսք առած է Գեղամ Եպիսկոպոս:

*
**

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Հայ Կեդրոնի մայր սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 3ին, կազմակերպութեամբ ՀՅԴ տեղւոյն Սողոմոն Թէհլէրեան կոմիտէութեան, տօնուած է Հ.Ց.Դ. Դաչնակցութեան 115րդ տարեդարձը: Օրուան հանդիսավարը եղած է Թինա Պապոչեան: Ցանուն ՀՅԴ Արմէնա-Գարօ ուսանողական միութեան եւ Սողոմոն Թէհլէրեան կոմիտէութեան խօսք առած է Րաֆֆի Սարգիսեան: Օրուան բանախօսը Ժիրայր Պէօճէքեան կամքէ անկախ պատճառներով բացակայած ըլլալով, զինք փոխարինած է Վահագն Գարագաչեան, որ հակիրճ կերպով ներկայացուցած է հայ ազգի պայքարելու կամքը դարերու ընդմէջէն եւ 19րդ դարու վերջաւորութենէն մինչեւ օրս ՀՅԴ-եան յանձնառութիւնը հայ ժողովուրդի իրաւունքներուն գծով, միշտ ունենալով ազատ, անկախ եւ միացեալ Հայաստանի տեսլականը: Հանդիսութիւնը վերջ դտած է խրախճանքով:

*
**

ՖԼՈՐԻԴԻԼԻ մէջ, եկեղեցական եւ աչխարհիկ հանդիսութիւններով նշուած է Ուսուցչաց Հիմնարկի 40ամեակը, Դեկտ. 4ին: Մեսրոպ Պատրիարք վիրաբուժական գործողութեան ենթարկուելուն պատճառաւ չէր կրցած ներկայ ըլլալ, բայց Ուսուցչաց Հիմնարկի վարչութեան օրհնութեան կոնդակ մը գրած էր, զոր կարդացած է օրուան պատարագիչը՝ Հայր Զաքէոս: Եկեղեցական արարողութենէն ետք, տեղի ունեցած է քառասնամեակի հոդեճաչ մը: Ողջոյնի խօսքով հանդէս եկած է Հիմնարկի երկարամեայ տեսենապետը՝ Կարօ Կարապետեան, ապա տեսնադպիրը՝ Արամ Գամպուրեան կարդացած է տեղեկագիրը: Պաչտօնական հաղորդումներէն ետք, խօսք առած է Ռ. Հատտէճեան եւ յիչած Թեհրանի մէջ ապրուած դրուագ մը: Այդ դրուագը կու տար այն պատգամը թէ տեղւոյն առաջնորդներն ու մտաւորականութիւնը կ'ուզեն միշտ չըրջապատուած տեսնել տեղւոյն ուսուցիչներով ու ինք ուրախ է որ մեծ թիւով ուսուցիչներ կան այս սրահին մէջ: Շեչտած է նաեւ որ դասաւանդուած բոլոր նիւթերուն ամենակարեւորը կը վերաբերի հայ լեզուին ու մշակոյթին: Իր խօսքէն ետք, բեմ եչած է Սիրմա Կոմիկեան, որ յաջորդաբար արտասանած է Խրախունիէն, Ա. Ծառուկեանէն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 1.–

Ամանորեայ պատարագ՝ ժամը 10ին։ Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

★ ♠ ◇ ♣ □ ♡ ○ ♡ □ ♣ ◇ ♠ ★

UN BEAU CADEAU DE NOEL

Il est encore possible de commander le beau carré de soie **Hermès «Les Jardins d'Arménie»,** au prix de 250 Euros, au bénéfice exclusif de l'action humanitaire en Arménie de **Solidarité Protestante France-Arménie.**

Téléphoner au pasteur Samuel Sahagian: **06. 83. 09. 08. 19** ou à Jean Haroutunian: **01. 43. 25. 67. 91**

Adresser les chèques au nom de:
SPFA — 1 rue Cabanis
75014 PARIS.

★ ♠ ◇ ♣ □ ♡ ○ ♡ □ ♣ ◇ ♠ ★

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section **«A. Tathéossian»** de PARIS

Séjour familial à Bellefontaine

12 AU 19 FEVRIER

La Section «Archalouys TATHEOSSIAN» de Paris organise son séjour familial dans le centre de vacances à Bellefontaine (JURA).
Ambiance arménienne assurée!!!
Venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre!!!

Renseignements et inscriptions auprès de :
- Araxie **01. 39. 83. 71. 19** (19h à 21h);
- Alice **01. 42. 93. 03. 56** (19h à 21h).

Date limite d'inscription : 15 JANVIER

□

Section **«A. Tathéossian»** de PARIS

Voyage en Bulgarie

«ROUTE DES MONASTERES»

La Section «Archalouys Tathéossian» de Paris organise un circuit du **6 au 13 mai** en Bulgarie.

Visite des principales villes, monastères et sites naturels; rencontre avec la communauté arménienne.

Circuit en pension complète (hors boissons), hébergement en hôtel trois et quatre étoiles : 840 euros (base chambre double), hors taxes d'aéroport, hausses de carburant et assurance (annulation — assistance — rapatriement — bagages).

Renseignements et inscriptions :
avant le 30 décembre 2005
auprès de :
- Araxie **01. 39. 83. 71. 19** (19h-21h).

Date à retenir

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise
Une grande soirée de Gala
le samedi 28 janvier à 20 heures
au Chalet de la Porte Jaune
à Vincennes
Pour fêter le 50ème anniversaire de sa colonie de Bellefontaine
Renseignements : 01 53 34 18 18

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱԽԱԳ ՏՕՆԵՐ

ԵԿԱՂԵՑԻ ՏՕՆԵՍՑՈՒԻՉ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 24 ժամը 9·30ին
Տօն է Սրբոց Դաւթի Մարգարէին
եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր առաքելոյն
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 26, ժամը 9·30ին
Տօն է Սրբոյն Ստեփաննոսի
Նախասարկաւագին
եւ առաջին մարտիրոսին

Դիւերային եւ Առաւօտեան ժամերգութեամբ։

***

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 29, ժամը 9·30ին.–
Տօն է Սրբոց Որդւոցն Որոտման՝
Յակոբայ առաքելոյն
եւ Յովհաննու աւետարանչին

Դիւերային եւ Առաւօտեան ժամերգութեամբ։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ա. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13 rue du Perche 75003 Paris

Ս. ԾՆՈՒՆԴ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 24: Ճրագալոյց.–
Ընթերցում՝ ժամը 17ին,
Պատարագ՝ ժամը 18ին։
ԿԻՐԱԿԻ, Դեկտեմբեր 25: Ծնունդ.–
Պատարագ՝ ժամը 11ին։
Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 26
Տօն է Սրբոյն Ստեփաննոսի
Նախասարկաւագին
եւ առաջին մարտիրոսին

Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԲՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Ս. ՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 27, ժամը 9·30ին.–
Տօն է Սրբոց առաքելոցն
Պետրոսի եւ Պօղոսի

Դիւերային եւ Առաւօտեան ժամերգութեամբ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»
ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՄԻՕՐԵԱՑ ՎԱՐԴԱՐԱՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
Ճրագալոյց Սուրբ Ծննդեան

Տօն է մեր համայնքի մանուկներուն համար

Այս առթիւ, կէսօրէ վերջ ժամը 16·30ին պատարագ կը մատուցուի Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ։

Կը պատարագէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ
Հոգեւոր Հովիւ,
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Խաչատուր Աբովեան Միւրեայ Դպրոցի Հոգաբարձութիւնը եւ Մայր Եկեղեցւոյ Վարչական Խորհուրդը այդ նոյն առիթով կը կազմակերպեն

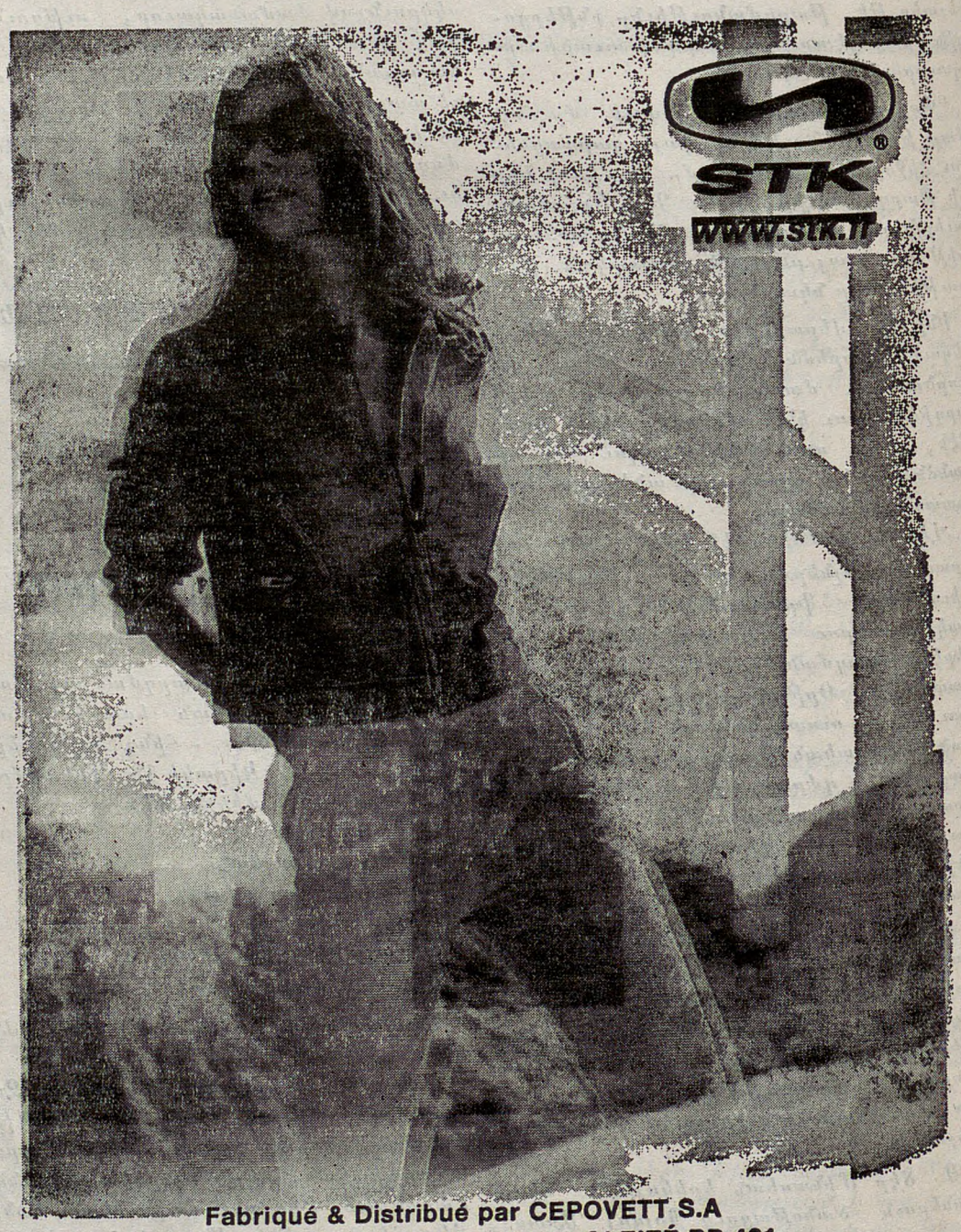
ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

պատարագէն վերջ, Մշակոյթի կեդրոնի "Ա. Զրաչեան" սրահին մէջ։

Կը ժամանէ Կաղանդ Պապան բաշխելու համար նուէրներ համայնքի բոլոր մանուկներուն։

Մեծ հաճոյքով կը հրաւիրուին փոքրիկները մասնակցելու Ծննդեան տօնախմբութեան։

Կը խնդրուի յայտնել թիւը այն մանուկներուն որոնք իրենց ծնողներուն հետ միասնաբար պիտի դիմաւորեն Հայ Կաղանդ Պապան։ Հեռաձայնել եկեղեցւոյ դիւանին.– 04·91·77·84·70։

Fabriqué & Distribué par CEPOVETT S.A
150, ancienne route de Beaujeu - GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE / SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09 - Em@il : stk@stk.fr

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

LE PERE NOEL
vous attend nombreux, accompagnés de vos amis à

L'ARBRE de NOËL de l'école TEBROTZASSERE

Le dimanche 8 janvier à partir de 12 heures
à la salle des fêtes **«Thierry le Luron»**
9 Boulevard du Midi 93340 Le Raincy

PLEIN DE NOUVEAUTES VOUS ATTENDENT

Des animations sont prévues
Stands de jeux — Spectacle musical — Magicien —
Chorale de l'Ecole

DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère : 01. 43. 81. 01. 72

Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy RER (Eole)
Ligne Paris Chelles — Salle à 200 mètres

—— ENTREE GRATUITE ——

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 27
MARDI
27 DECEMBRE
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթաւկան առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

81ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.353

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

81e ANNEE — N° 21.353

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԾՆՈՒՆԴԸ ՀՌՈՄԷՆ ԲՆԹԱԿԵՀԷՄ

Բենեդիկտոս ԺԶ. Պապին Ծնունդի առաջին պատարագն էր եւ իր օրհնութիւնը ուղի՛ղ էք օրվի՛ զոր տուաւ Դեկտ. 25ին ծովածաւալ բազմութեան մը առջեւ, համախմբուած Ս. Պետրոս հրապարակը: Նոյն օրը, որոշած է ստորագրել իր առաջին կոնդակը "Տէուս էսթ Գարիթաս" (Աստուած սէր է), որ կը հրապարակուի Յունուար 6ին, Յայտնութեան տօնին:

Կիրակի ցերեկ, հակառակ անձրեւին, պատշգամէն ըստ աւանդութեան, Պապը զգուշացուց "թէքնոլոժիք ժամանակաշրջանի մարդը", որպէսզի գոհը չըլլայ իր իսկ իմացականութեան յաղողութիւններուն եւ գործունէութեան կարողութեան արդիւնքներուն: Բենեդիկտոս ԺԶ.ի համար կարեւորը խաղաղութիւնն է. կոչ կ'ընէ այդ ուղղութեամբ՝ "Արթնցի՛ր երորդ հազարամեակի մարդ":

Արարողութիւնը սփռուած էր 47 երկիրներու մէջ եւ իր օրհնութիւնը տուաւ 32 լեզուներով:

Յոյց տուաւ նաեւ որ կը չարունակէ իր նախորդին ճամբէն, վերահաստատելով եկեղեցւոյ դերը, երբ արտայայտուեցաւ կեանքի պաշտպանութեան մասին, չեչտելով թէ ան կը պահպանի ամէն մանուկի, "նոյնիսկ անոր որ դեռ չէ ծնած", այլ խօսքով դատապարտեց վիժումը:

*
**

Բեթղեհէմի Ս. Ծննդեան եկեղեցւոյ առջեւ բարձրացած էր կաղանդի հսկայ ծառ մը եւ այս տարի քիչ մը աւելի բազմութիւն եւ խանդավառութիւն կար քան անցեալին, երբ 2000ին ծայր տուած էր երկրորդ Ինթիֆատան: Պաղեստինեան Իշխանութեան նախագահն ալ՝ Մ. Ապպաս կրցած էր ներկայ ըլլալ կէս գիշերուան պատարագին, ինչ որ արգիլուած էր Ե. Արաֆաթի: Եւ պատարագիչը՝ դերպ. Սապպահ իր քարոզը վերջացուցած էր մաղթանքով մը՝ "խաղաղութիւն եւ արդարութիւն երկու ժողովուրդներու համար, որոնք կրնան ապրիլ կողք կողքի, խաղաղութեամբ եւ բարի դրացիութեամբ":

*
**

Լիոնի արքեպիսկոպոսը՝ դերպ. Պարպարէն անակնկալը ըրած էր Ծնունդը տօնելու արուարձանի մը մէջ՝ Վ'ո-ան-Վըլէն, առաջին պատարագ մը մատուցանելէ ետք Պրոն:

*
**

Սրի-Լանքայի արեւելեան շրջանը գլխաւոր պաթիքալոայի կաթողիկէ եկեղեցւոյ մէջ, երբ կը պատրաստուէր հաղորդութիւն առնելու, թամուլ երեսփոխան մը սպաննուած է կէս գիշերուան պատրագին ընթացքին: Կատաւարութիւնը ամբաստանած է ԼՄբոսա Վագրերը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵՐՆԱՐ ՔԷՍԼԷՃԵԱՆ Ֆրանսայի դեսպան նշանակուած է Վատիկանի մօտ: Հաւատարմագիրը յանձնած է Բենեդիկտոս ԺԶ. Պապին, Դեկտ. 19ին:

ՅՈՒՆԱՄԻի երկրաշարժին տարեվիցը (Դեկտ. 26) կ'ոգեկոչուի գլխաւորապար Ճուքէթի (Թայլանտ) ծովափը եւ այլուր: Աննախընթաց աղէտը 231 հազար հոգիի մահուան պատճառ եղած էր եւ վերապրողներու ընտանիքներ տեղւոյն վրայ արարողութիւններ կատարած են: Կայ սակայն այլ հարց մը՝ ո՞ւր դացած է հաւաքուած 13 միլիառ տոլարի օժանդակութիւնը եւ որ չէ օգտագործուած: Մանաւանդ է որ աղէտէն 10 օր ետք "Առանց սահմանի բժիշկներ"ու կազմակերպութիւնը կոչ ըրած էր որ դադրին նուէրները (40 միլիոն եւրօ) եւ եկածին մէկ մասն ալ այլ նպատակներու (Տարֆուր, Գոնկօ) գործածուի:

ԼՆԲԱՆԱՆի խորհրդարանական մեծամասնութեան ղեկավարը՝ Սաամ Հարիրի ծանր յարձակում մը ըրած է Սուրիոյ դէմ, զոր "ահաբեկչական վարչակարգ" որակած է, հեռատեսիլի ալ-Արապիա կայանին տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ իշխանութեան գլուխ գտնուող իսլամապաշտ իշխանութիւնը (Ա. Ֆ.Փ.) կ'ուզէ արգիլել ալքոլի գործածութիւնը երկրին մէջ եւ քաղաքէ քաղաք ու գիւղէ գիւղ քաղաքապետները եւ գիւղապետները կը գործադրեն որոշումը, որ պաշտօնական բնոյթ չունի տակաւին: Վարչապետը՝ Էրտողան որ պատրգի ջուր կը խմէ միայն, համամիտ է որ հանրային վայրերու մէջ ալքոլը արգիլուի, բայց ոչ այլուր: Սկիւտարի քաղաքապետն ալ կը բազմապատկէ վարչական արգելքները եւ չի ծածկեր որ ամբողջ շրջանը ալքոլի արգելքի տակ կ'ուզէ առնել: Ալքոլի դէմ արշաւը չատ հակասական արդիւնքներ ալ կու տայ: Օրինակ, երկրին ամէնէն կրօնամոլ քաղաքին մէջ՝ Գոնիա, ուր մէկ գաւաթ ալքոլ չի խմուիր հանրային վայրի մը մէջ, օդևի գործածութեան մրցանիշը կոտրուած է, հակառակ 80% տուրքի օդևին վրայ: Կուսակցութիւնը կը չանայ պեմոլ մը դնել այս արշաւին եւ պարագլուխներէն մէկը Մուրատ Մերճան կը յայտարարէ՝ "Արգելք մը անթացատրելի կ'ըլլայ Եւրոպացիներուն աչքին եւ անցեալին ԱՄՆ-ու արգելքը չատ աւելի հարցեր ստեղծեց":

ՄՈՍԿՈՒԱ կը սպասնայ Ուկրանիոյ կապ չհայթայթել այլեւս, ինչ որ ոմանց համար վրէժի մը բնոյթ ունի ի պատասխան երկրին "նարնջագոյն յեղափոխութեան": Կը թուի որ Ռուսաստանի դիներու յաւելման դիմաց Ուկրանիոյ սպառնալիքն ալ այդ կազին անցքին գինը աւելցնելու, մեծ ազդեցութիւն չէ գործած: Կիեւ ուրիշ սպառնալիք մըն ալ ըրած է՝ յաւելում կատարել Սեբաստոպոլի ռուսական խարիսխին վարձքին վրայ, բայց ան ալ դեր չէ խաղացած: Այս նոյն հարցը կը վերաբերի նաեւ ՀԱՊ-ի երկիրներուն եւ այս առընչութեամբ Ֆիկատոյի աշխատակիցը՝ Լօռ Մանսըվիլ կը գրէ (Դեկտ. 26).. "Ամէնէն ծանր յաւելումները կը կրէ վրաստան որ իր ժողովրդավար հառմարձակութիւնը կը վճարէ 110 տոլարով 1.000 խոր. մեթր կազին (ընդդէմ 54ի իր հնազանդ դրացիին՝ Հայաստանի):

ԶԷԶԷՆԻՈՑ հիւսիս-արեւելեան շրջանի կարդ մը գիւղեր, Դեկտեմբերի կէսէն ի վեր դէմ յանդիման են տարօրինակ հիւանդութեան մը, որուն ախտանշանները նման են թունաւորման: Ընդհանուր ձեւով 83 հոգի, մեծ մասով մանուկներ, հիւանդանոցն են Դեկտեմբեր 23էն ի վեր եւ կը զանգատին գլխու ցաւէ, սրտխառնուքէ, չնչառութեան դժուարութենէ: Իշխանութիւնները որոշած են փակել դպրոցները: Արեան քննութիւնները ոչինչ յայտնաբերած են եւ բժիշկները բացատրութիւն չեն գտներ եւ ոմանք հոգեբանական դրդապատճառներու կը վերագրեն, ուրիչ բժիշկներ չեն բացառեր թունաւորում մը եւ դիտել կու տան որ ինչ որ պատահած է աշխարհագրական որոշ կէդրոն մը ունի:

ՊԷՐԼՈՒՍԿՈՆԻ կոպիտ սխալ մը գործած է Դեկտեմբեր 23ին, բացատրելով որ իր "բարեկամը"՝ Պուտին (ծնած 1952ին) "ապրած է Ստալինկրադի ճակատամարտը" (1942-43) եւ զայն ներկայացուցած որպէս հակահամայնավար մը, մինչ ան կուսակցութեան անդամ էր մինչեւ 1991:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ օդանաւ մը կատպից ծովու ափը խնկած է, պատճառ դառնալով 23 ճամբորդի մահուան: Երկրին օդային դիծերու ապահովութեան պատասխանատուն ռուսական ձայնասփիւռի մը յայտնած է թէ մեծ հաւանականութեամբ արկածը հետեւանք է ահաբեկչական արարքի մը: Նոյն անձը աւելցուցած է թէ օդանաւը նոր քննութենէ անցած էր ու օդևի մէջ պայթումի մը ոչ մէկ պատճառ կար:

ՏՐԻՊՈԼԻՍԻ (Լիբիա) Գերագոյն ատեանը ջնջեց պուլկար հինգ հիւանդապահուհիներու եւ մէկ պաղեստինցի բժիշկի մահապատիժը, որոնք դատապարտուած էին այն ամբաստանութեամբ որ սիտա ներարկած են լիբիացի երախաներու: Ինչ կը վերաբերի անոնց ազատ արձակման, կը թուի որ քաղաքական սակարկութենէ կախում ունի: Ամբաստանեալները առաջին խոստովանութիւններէ ետք, յայտնած էին թէ չարչարանքի տակ կատարած էին այդ խոստովանութիւնները: Ձերբակալուած են 1999 Փետրուարին եւ դատապարտուած են 2004 Մարտին, որովհետեւ "գիտակցաբար սիտա ներարկած են աւելի քան 400 երախաներու Պենղազիի մանկական հիւանդանոցը": Պաշտօնական տեղեկագրի մը մէջ, փրոֆ. Լիւք Մոնթանիէ (վիրուսին երկու յայտնաբերողներէն մէկը), որ նշանակած էր լիբիական արդարութեան կողմէ, եզրակացուցած էր որ վարակումները հետեւանք են ընդհանուր առողջապահական նախազգուշութիւններու չգոյութեան, հիւանդապահուհիներու ժամանակ մէն առ մէկ: Հաւանական կը նկատուի որ քատաֆի զոհերու ճնշումին տակ կ'ուզէ կացութիւնը օգտագործել իր փառքին նոր փայլ մը տալու համար: Ըստ դիւանագէտի մը, սակարկութիւնը կրնայ հետեւեալը ըլլալ.- ամբաստանեալները կրնան ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուիլ, ներողութիւն խնդրելէ ետք եւ թերեւս պատիժը կրնան Պուլկարիա կրել: Բայց նման կարգադրութիւն մը անմիջական բնոյթ չունի:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏԱՐԻ»Ն ԿԸ ՎՐԴՈՎԷ ԱՆԳԱՐԱՆ

Ֆրանսայի մէջ "Հայաստանի տարի" նշելու որոշումը, տարուող պատրաստութիւնները որոշ վրդովում մը պատճառած են Անգարայի: Մտահոգիչ կը նկատուի յատկապէս ձեռնարկին քաղաքական երեսակը: Անգարա, ինչպէս տեղեկացուցած էին Թրքական լրատուիւնները, իր մտահոգութիւնները փոխանցած է Փարիզի, բայց ակնկալած պատասխանը չէ ստացած: Ներկայիս կը սպասուի Ֆրանսայի Արտաքին գործերու նախարարին Փետրուարին Անգարա կատարելիք այցին, որպէսզի նոյն մտահոգութիւնը անոր յայտնուի: Թուրքիա պիտի փորձէ "Թուրքիոյ տարի" մըն ալ կազմակերպել տալ Ֆրանսայի մէջ:

ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊՆԴՈՒԻՄԻՆ ԴԷՄ «ՄԱՐԴԿՈՒԹԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ»

Կարսի քաղաքապետութիւնը քանդակագործի մը ապպարած է 35 մեթր լայնքով եւ 30 մեթր բարձրութեամբ յուշարձան մը, որպէս պատասխան Հայկական Ցեղասպանութեան պնդումներուն. յուշարձանը պիտի ներկայացնէ "արիւնոտ աչք մը": Ան պիտի կանգնի բլուրի մը վրայ, պատրաստութեան պիտի մասնակցին կովկասցի արուեստագէտներ ալ: Ծրագրուած է բացումը կատարել գալ տարուան Հոկտեմբեր 9ին որ Կարսի Կովկասեան մշակոյթներու փառատօնին բացումի օրն է:

ՊՈԼԻՍ

ՆՈՐ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԹԻՒՆ ՀՐԱՆԴ ՏԻՆՔԻ ԴԷՄ

Տասը ամբաստանողի դիմումին անսալով Շիշլիի դատախազութիւնը նոր դատ մը ձեռնարկած է "Ակօս" շաբաթաթերթին գլխաւոր խմբագիր Հ. Տինքի դէմ: Ան առաջին դատավարութիւն մը ունեցած էր Սեպտեմբերին, Թրքական ինքնութիւնը անարդած ըլլալու պնդումով, վեց ամսուան բանտարկութեան դատապարտուած էր. պատիժը յետաձգուած էր, այն համոզումով որ անդամ մը եւս յանցանքը չի կրկներ:

Նոր ամբաստանութիւնը հիմ ունի "Ակօս"ի մէջ լոյս տեսած գրութիւն մը որ Սեպտեմբերի վճիռը քննադատած էր: Իրեն հետ ամբաստանուած են թերթին տնօրէնը Ա. Տինք, արտօնատէրը Ս. Սերոբեան եւ գրող Ա. Էնկին: Անոնց յանցանքը եղած է դատարանին վճիռը քննադատել, արդարութեան վրայ ազդելու փորձ ընել ու դատական տեսանը վարկաբեկել: Իրենց դէմ մինչեւ չորսուկէս տարուան բանտարկութիւն պահանջուած է:

Դատ բացուած է նաեւ հինգ թուրք ըրբագրողի դէմ որոնք քննադատած էին Հայկական Ցեղասպանութեան գիտաժողովը յետաձգելու որոշումը: Անոնց դէմ ալ վեց ամիսէն տասը տարի բանտարկութիւն պահանջուած է. իրենց դատը տեղի կ'ունենայ Փետրուարին:

Այս դատերուն անդրադարձած էր Դեկտեմբեր 26ի Ֆրանսական մամուլն ալ:

Դ. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ԼԱՒԱԳՈՑՆ ՄԱՐԶԻԿԸ

Թէնիսի միջազգային ատեաղ Դաւիթ Նալպանտեան Ռ. Ֆէտէրըրի դէմ տարած յաղթանակէն ետք արժանացած է Արժանթինի "Ոսկեայ Ողիմպոս" մրցանակին, որ կը տրուի երկրին լաւագոյն մարզիկին: Մրցանակը իրեն յանձնուած է Դեկտ. 19ին Պուէնոս Այրէսի մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեց՝ Յ. ԴԱՍՊԱՐԵԱՆ

Հայաստան ունի պղինձի, մոլիպտէնի եւ ոսկիի նշանակալից պաշար, ինչպէս նաեւ ունի գինկ, կապար եւ արծաթ. բայց աւելի փոքր ծաւալներով: Այս պաշարները կրնան դառնալ Հայաստանի հարաւային (Քաջարան, Կապան, Ագարակ, Շահումեան) եւ հիւսիսային (Ալաւերդի, Շամլուղ, Ախթալա, Թումանեան, Տեղուբ, Ամրակիս) շրջաններուն մէջ:

Հայաստանի ճանչցուած հանքային բոլոր հարստութիւնները արդէն սեփականացուած են: Կան անկոփ նիւթերու հարըստացման հաստատութիւններ եւ ձուլարաններ որոնք կառուցուած են հանքերու մեծամասնութեան մօտերը: Հանքային բոլոր ընկերութիւնները ունին ներդրումի խոստումներ՝ վերարժեւորելու իրենց գործատուները եւ ընդլայնելու իրենց արտադրութիւնը, որոնց չեւ չհաղորդման պարագային արտածման պատեհ առիթներ կրնան ստեղծուիլ ղէպի միջազգային շուկայ:

Միջազգային շուկայի մէջ պղինձի եւ մոլիպտէնի գիներուն ուշադրաւ բարձրացումին պատճառով – տասնապատիկ բարձրացում մը վերջին երեք տարուան մէջ–, Հայաստանի մէջ այս վերջիններուն արտադրութիւնը արագօրէն կը զարգանայ: Հայաստանի հանքի բաժինը կանոնաւորուած է 2003ի «Հանքի օրինագիծ»ով եւ «Շնորհուածութեան օրէնք»ով: Երկու օրէնքներն ալ յատակ կը զարձնեն կառավարական մարմիններուն, հանքային եւ հետազօտական ընկերութիւններուն պարտականութիւնները եւ իրաւունքները: Բնապահպանութեան նախարարութեան ենթակայ Հանքային հարստութեան բաժինը կառավարական պատասխանատու այն մարմինն է, որ արտօնութիւններ կու տայ, ինչպէս նաեւ կը հսկէ հետազօտութեան եւ արտադրութեան: Նախարարութիւնը նաեւ պատասխանատուութիւններ ունի միջավայրի հսկողութեան ապահովութեան մէջ:

Պղինձը ապատայի (արեւային ուժով ջեռուցման, գծային չարժիչներ, եւլն.) էական նիւթերէն մէկն է: Ներկայիս տարեկան 16 միլիոն թոն կ'արտադրուի ամբողջ աշխարհին մէջ. Չինաստան, ԱՄՆ, Չիլի, Ճափոն եւ Ռուսաստան կը դրաւեն արտադրութեան ծաւալին գլխաւոր դիրքերը: Հայկական պղինձի արտադրութիւնը համեստ բաժին մը ունի այս չուկային մէջ:

Հայաստանի մեծագոյն հանքային պահեստներէն Քաջարանի պղինձ–մոլիպտէնի հանքը, որ կը գտնուի Հայաստանի հարաւային Սիւնիքի մարզին մէջ, սեփականացուած է Դեկտեմբեր 2004ին:

Հաստատութիւններու ընկերակցութիւն մը, գլխաւորութեամբ դերմանական Քրոնիմենդ ընկերութեան, ձեռք բերած է Զանգեզուրի պղինձ–մոլիպտէնի գործատունը եւ կը նախատեսէ տարեկան 18 հազար թոն պղինձ եւ 4 հազար թոն մոլիպտէնի արտադրութիւն: Ընկերակցութիւնը կրնայ ծրագրէ նաեւ նախնական ընդարձակ ներդրում մը կատարել վերարժեւորելու համար հանքը եւ գործատունը:

Հայ – իրանական սահմանային Մեղրի քաղաքի (Սիւնիքի մարզ) մօտերը գտնուող պղինձ–մոլիպտէնի Ագարակ հանքը ունի 38,5 միլիոն թոնով արժեւորուած հանածոներ, աստիճանաւորուած՝ 0,38% պղինձով եւ 0,025% մոլիպտէնով: 2003ին սեփականացուած է ամերիկեան Գոմսար վաճառական ընկերութեան կողմէ:

Կապանի հանքը եւս կը գտնուի Սիւնիքի մարզին մէջ: 1935ին հիմնուած Կապանի հանածոներու վերակազմութեան գործատունը եղած է այս չրջանի առաջինը: Զուիցերական «Տէնօ» ընկերութիւնը գնած է գայն 2002ին: Այն տարեկան 3·700 թոն պղինձ եւ 6·000 թոն գինկ, ինչպէս նաեւ ոսկի եւ արծաթ արտադրելու տարողութիւնը ունի: «Տէնօ»ն կը ծրագրէ 10–12 միլիոն տոլարի ներդրում մը կատարել այդ գործատան մէջ:

Ամերիկեան – գանատական «Մէթալ Փրինս» ընկերութիւնը իրաւունք ստացած էր Հայաստանի Լոռիի չրջանին մէջ գըտնուող երեք հանքերու պեղման եւ հետազօտութեան գործեր կատարելու: Առաւել եւս, ընկերութիւնը ունի գործատուն մը ուր կ'արտադրէ 23–26 տոկոսով հարըստացած պղինձ: «Մէթալ Փրինս»ը կը ծրագրէ 10 միլիոն տոլարի ներդրում մը կատարել զարգացնելու համար Ախթալայի եւ Ամրակիսի բազմամետաղային իր հանքերը: Ընկերութիւնը, ներկայիս նախագիծ մը կը մշակէ կառուցելու համար նիւթերու հարստացման գործատուն մը Ամրակիս հանքին մօտ եւ աւելցնելու համար գոյութիւն ունեցող Ախթալայի գործատան արդիւնաբերական տարողութիւնը: Ընկերութիւնը իր նախագիծերը գործադրելու համար կատարած է ընդհանուր հաշուով 100 միլիոն տոլարի ներդրում:

Հայկական Պղինձի Ծրագիր (ԱՄՆ) ընկերութիւնը սեփականատէրն ու գործարկողն է Ալաւերդիի հալեցման գործատան, որ տարածքային միակ եւ ամէնէն մեծ հալեցման հաստատութիւնն է: 2002 – 2003ի ծրագրով եւ նախնական 6,6 միլիոն տոլարի ներդրումով ներկայիս տարեկան մինչեւ 65·000 թոն պղինձ կ'արտահանուի: Ընկերութեան գլխաւոր գործունէութիւնը կը կայանայ ամկոփ նիւթերու եւ երկրորդական (աւելցուքային) պղինձի արտադրութեան մէջ, որ կ'արտածուի եւրոպական գործարաններ: Ներկայիս, ԱՄՆ-ն տարեկան կրնայ արտադրել մինչեւ 10·000 մեթրային թոն երկրորդային պղինձ: ԱՄՆ-ն չարք մը հանքերու հետազօտութեան համար արտօնագիր ունի. անոնցմէ յիշենք Տեղութ (պղինձ–մոլիպտէն), Ալաւերդի (պղինձ), Հանքաձոր (պղինձ), Տանձուտ (պղինձ–ոսկի–ծծմբուկ) եւ Մարգահովիտ (ոսկի) հանքերը: 2004ին ընկերութեան եկամուտը կազմած է 40 միլիոն տոլար:

ԱՄՆ ընկերութիւնը տեղական եւ միջազգային ընկերութիւններու համաձայնութիւններէն զատ կը գործակցի Հանքի եւ մետաղաբանութեան հիմնարկին հետ. յատակագծման եւ գործադրման կարեւոր ծրագիրներ առաջ կը տանին: Ան կը ղեկավարէ երկրաբանական հետազօտութիւններ, կը գնահատէ տորերկրյա հայ պահեստներ, եւլն.:

Տեղութը՝ պղինձ–մոլիպտէնի հանքային իր պաչարներով, Քաջարանի հանքէն յետոյ կը գրաւէ երկրորդ տեղը, անոր հանքային պաչարները արժեւորուած են մօտաւորապէս 450 միլիոն թոն անկոփ նիւթերով, աստիճանաւորուած՝ 0,36% պղինձով եւ 0,022% մոլիպտէնով, որու 1,6 միլիոն թոնը պղինձ եւ մօտաւորապէս 100 հազար թոնը մոլիպտէն են: Այս պաչարները հաչուած էին պեղման արդիւնքներով:

Վերջին տարիներուն Հայաստանի ենթակառոյց առողջ տնտեսական աճին հետ, հանքային արդիւնաբերութիւնը խոստմնալից արդիւնքներ կը ցուցաբերէ, բայց միաժամանակ այդ չրջաններուն մէջ միջամտի վտանգաւոր ապակայունութիւն մը արձանագրելով: Վերջերս, «Հայկական Պղինձ»ը կը ծրագրէ քանդել 600 հեկտար անտառային տարածքներ՝ չահագործելու համար պղինձով եւ մոլիպտէնով հարուստ Տեղութի հանքը, այս վերջինին մօտերը պիտի կառուցուի նաեւ արտահանման գործատուն մը:

Ըստ Բնապահպանութեան նախարար Վարդան Այվազեանի, Տեղութի հանքի պահեստի որակաւորումը ծրագրուած էր աւարտել 2007ի վերջին քառամսեակին: Հանքի օգտագործումը պիտի սկսի միայն երկու տարի յետոյ... բայց արդէն մեծ դժգոհութիւններ արտայայտած են անտառներու փճացումին հետեւանքով, թէեւ երկու տարուան այս ժամանակամիջոցը մխիթարանք կը նկատուի բնապահպանութեան կազմակերպութիւններու եւ հանրութեան կողմէ:

Ըստ Այվազեանի, «Հայկական Պղինձը» արդէն աւարտած է Տեղութի հանքի ուսումնասիրութիւնները եւ ըստ նախնական տուեալներու՝ պղինձի եւ մոլիպտէնի պահեստը գնահատուած է աւելի քան 500 միլիոն թոն:

Զարգացման եւ վերաչինութեան եւրոպական դրամատունը որ միջազգային ֆինանսական գործող քիչ կազմակերպութիւններէն մէկն է Հայաստանի մէջ, յատ-

ԹԻՖԼԻՍԸ ՋԱԻԱԽՔԷՆ ՈՐՔԱ՞Ն ՀԵՌՈՒ Է

Դատելով Վրաստանի հայ երեսփոխան ու խմբագիր Վան Բայբուրդեանի (որուն ընդհանրապէս «Բայբուրդ» ձեւով կը նըշուի մականունը, հաւանօրէն «եան»ին զեղչումը արդար պատճառ ունենալով) խօսքերէն, մայրաքաղաքը Ջաւախքէն հեռու է քանի մը ըոյտի տարի: Թէ նման փոքր երկրի մէկ ինչպէս կը տեղաւորուի նման միջոց, գաղտնիքը հարց տալու է հայանուն երեսփոխանին որ յաչողած է այդքան մը հեռու մնալ Ջաւախքեան իրականութենէն:

Ծանօթ է որ երկրին հայաբնակ այդ գաւառին մէջ կեդրոնին հակահայ ընթացքը համբերութեան բաժակները յորդելու աստիճանին հասցուցած է: Հակառակ բարձրագոյն իշխանութիւններու «սիրալիր» յարաբերութիւններուն, կացութեան ճար գտնելու, գայն բարւոքելու խոստումներուն, բան չի փոխուիր, բացի բաժակին վրայ աւելցող կաթիլներէն: Վերջին միլոդէսը քանի մը օր առաջ էր. մաքսատան հայ պաչտօնեաներուն վրացիներով փոխանակումը տեղացիներուն զայրոյթը տարած էր մինչեւ մաքսատան, սահմանային կէտերու վրայ յարձակումի:

Ծանօթ է նաեւ անցեալէն ու ներկայէն որ իշխանութեան աթոռ, կամ աթոռակի մը տէրը առհասարակ կ'արհամարհէ զանգուածը: Մանաւանդ երբ այդ աթոռը, կամ աթոռակը զետեղուած է օտար երկրի մը մայրաքաղաքին մէջ, խակ խնդրոյ առարկայ զանգուածը արեւմտեան փոքրամասնութիւն է, ան ալ ինչպէս ամէն փոքրամասնութիւն՝ անցանկալի. քիչ մըն ալ աւելին: Աթոռ ու աթոռակ պահպանելու համար գնահատուիլ պէտք է, խակ մայրաքաղաքի սակարաններուն մէջ փոքրամասնութեան գնահատանքը ոչ մէկ կոպէկ կ'արժէ:

Այս տխուր անդրադարձը թարմացնող ազդակ եղան վերոնչեալ երեսփոխանին արտայայտութիւնները Ջաւախքի վերչին պատահարներուն, եկեղեցական մարզի հայեւրացական հերթական բախումին մասին: Իրեն դիմած է «Իրաւունք»ի «Հետաքննութիւն» բաժինը (Դեկտ. 15–21): Ապա առաջին մաս մը տրուած է հեռաձայնով կատարուած զրոյցին, չափնակութիւնը վերապահելով յաջորդ թիւին:

Ո.Թ. տորերկրութեամբ լոյս տեսած մասը երկու հարցում կը պարփակէ. առաջինը մաքսատան միջադէպին մասին է: Վ. Բայբուրդ առաջին խօսքէն կասկածի կ'ենթարկէ լրատու գործակալութիւնը որ հաղորդած է լուրը: Ապա կը հաստատէ թէ վեց Հայ եւ երկու Վրացի գործէ հանուած են: Անոնց փոխարէն "կը կարծէ" թէ նոյն յարաբերութեամբ (ախինքն 6 Հայ եւ 2 Վրացի) նոր պաչտօնեաներ գործի առնուած են:

Ընթերցողին առաջին հակազդեցութիւնը պիտի ըլլայ հարց տալ, գոնէ ինքնիրեն, թէ եթէ նոյն թիւով ու նոյն յարաբերութեամբ նորեր առնուած են, ի՞նչով պէտք է բացատրել Ախալքալաքցիներուն պոռթկումը. մարդիկ որոնք կ'ապրին հազար դժուարութեամբ,- ընկերային, տնտեսական, կրթական -, որոնց ամէն քայլը արդէն խոչորացոյցի տակ է, կ'երթա՞ն ոչինչի համար պետական կառոյց, ան ալ մաքսատուն քանդելու: Զայրոյթի պոռթկումէ տարբեր բանով կը բացատրուի՞ նման արարք: Նման հարցումներու բաւարար պատասխանը ամփոփուած է հայ երեսփոխանին «կարծեմ»ին մէջ որ լուրջ կասկածի կ'ենթարկէ ըսուածը:

Բայց անոր բացատրութեան մէջ կայ աւելի ծանրակչիռ ալ. գործէ հանուածները բռնուած են կաշառակերութեան պահուն: Որովհետեւ ըսուածը չատ անճոռնի չհնչէ, Վ. Բայբուրդ կ'աւելցնէ ամբիծապէս թէ նման բաներ կը պատահին նաեւ վրացական այլ մաքսակէտերուն վրայ, «որովհետեւ վրացական իշխանութիւները կաշառակերութեան դէմ, իրօք, աձգիջում պայքար են մղում»:

Թէ կաշառակերութիւնը ծլած ու ծաղկած է նախկին խորհրդային բոլոր երկիրներուն մէջ, վերի վարոյ նոյն չափով, դուռեհամբ, արար-աչխարհին ծանօթ իրողութիւն է: Հաւանօրէն պալթեան երկիրները պէտք է դուրս ձգել այս ընդհանրացումէն, գոնէ նկատի առած համեմատութիւնները: Ըսե՞նք որ հաւարակաց է այդ չարիքին դէմ պայքարի տըրամադրութիւնն ալ: Բայց իրականութի՞ւնը: Ու քիչ մը տարօրինակ չէ՞ որ Թիֆլիս իր տրամադրութիւնը սկսած է գործադրել հայաբնակ չրջանէն, այդ գործադրութեան մէջ Հայը վրացիով փոխարինելու առիթն ալ դառնալով:

Վ. Բայբուրդ չի վաւերացներ Թիֆլիսեան դիտաժողովի մը հայ կրօնաւորի մը ունեցած ելոյթն ալ. որուն ընթացքին մատնացոյց եղած էր հայկական եկեղեցիներու հանդէպ տարուած իբացումի, խեղաթիւրումի վրացական քաղաքականութիւնը եւ դատապարտուած: Հայ երեսփոխանին կարծիքով՝ այդ բաները պէտք չէ ըսուէին: Ապա "կարծեմ"ին համարժէք "գուցէ" մը. «Գուցէ ներա ընշած փաստերը ճիշդ են, բայց պէտք է հաշուի առնել թէ իր ելոյթն ի՞նչ ազդագանգ կը տտաւար»:

Ազուոր չէ՞: Փոխանակ, եթէ ոչ ջօրակցելու անարդարութիւններու, կամայականութեան մատնանչումին, գոնէ տեղին գտնելու եղածը, Վ. Բայբուրդ դատապարտող կեցուածքով է յայտ կու գայ: Մանաւանդ կու տայ յաւելեալ բացատրութիւն մըն ալ. հայ եւ վրացական եկեղեցիները համաձայնած են եղեր որ ոչ մէկ կողմէ յայտարարութիւն ըլլայ, մինչեւ որ որոշակի հարցեր լուծումի չյանգին. իսկ հայ կրօնաւորը խզեր է համաձայնութիւնը:

Արդեօք «համաձայնութիւն» կոչուածը լռելու հրահանգ էր՞ր հայութեան, քանի որ ան է դժգոհը, խօսելու, անարդարութիւններու դէմ աղաղակելու դիրքին մէջ գտնուողը: Վրացական եկեղեցիին կողմէ ի՞նչ յայտարարութիւն կրնար ըլլալ, երբ բոլոր խաղերը իրենց օրէնքներով յառաջ կը տարուին:

Վ. Բայբուրդ հայ կրօնաւորին արարքը կրկնակի պախարակումի նիւթ կ'ընէ, մատնանիչ ընելով վրացական մամուլին մէջ անոր արձնգուցած զայրոյթը, ըսպառնական կեցուածքը: Կը հետեւի քաղաքական խրատական մըն ալ. պէտք չէ մոռնալ որ թէ՛ Հայաստան, թէ՛ Վրաստան այնպիսի վիճակի մէջ են որ երկուքը իրարու դէմ հանելու հետամուտ ուժեր կան: Ուստի հարկ է զգոյշ ըլլալ: Հասկնալի է որ այս յորդորն ալ ուղղուած է հայկական կողմին որ լուռթիւնը խզելու մեղքը գործած է, օգտուելով ներկայացած առիթէն: Ո՛չ մէկ խօսք Թիֆլիսի եւս զգուշութեան պարտաւորութեան մասին:

Արդէն նման բան չէր ալ կրնար մտածել "Իրաւունք"ի խօսակիցը, քանի որ կը հերքէ հայկական պնդումները թէ «Վրաստանի պետութեան կողմից տիրում է հակահայկական տրամադրութիւն»: Չէ՛, նման բան չկայ: Պապկն աւելի պապական այս կեցուածքին մէջ Վրաստանի Հայերը – համայնք ու եկեղեցի – կը զգաւեն սահմանազանցի, համաճայնութիւն դըրժողի, անխոհեմ-անզգոյշի եւ ստախօսի տեղը: Բայց կարելի՞ է որ ամբողջ զանգուած մը մտիկ ընէ, իւրացնէ գինք պործիքի վերածելու հետամուտ խռովարարներու դրդումները, եթէ ամբողջովին օդային բաներ են անոնք: Կա՛ն բնականաբար այդ դրդիչները, բայց անոնց հացին իւղ քսելէ տարբեր բանի կը ծառայէ՞ առանց այլեւայլի Թիֆլիսին թիկունք կանգնելու եւ յանցաւորի դիրքին վրայ Հայերը առանձին ձգելու կեցուածք մը: Եթէ չհաչուենք անչուշտ Վ. Բայբուրդի գտնելիք բարեներները:

Նոյնիսկ ընդունելով չափազանցութեան վարկած մը, յատակ է որ Ջաւախքի Հայը հարց ունի. իսկ անոր լուծում գտնելու գործին յարմարագոյն կեցուածքը պապականը չէ: Ան չատ-չատ կը մղէ հարց տալու թէ Թիֆլիսը իրա՛ւ, այդքա՞ն հեռու է Ջաւախքէն:

Ա. ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

ՄԱՄԼՈՑ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«ԹՐՔԱԿԱՆ ԵՐԵՔ ՁԱՅՆ» ԳԱԼԻՓՈՐՆԻՈՅ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՄԷՋ՝ ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԸՍ

18 Նոյեմբեր, 2005, Լոս Անճելըս: Նոյեմբեր 6ին Գալիֆորնիոյ համալսարանի Լոս Անճելըսի մասնաճիւղին մէջ տեղի ունեցաւ «Թրքական երեք ձայն Օսմանեան կայսրութեան եւ Թուրքիոյ հայերու ճակատագրին մասին» նիւթով հանդիպում մը: Ձեռնարկը կազմակերպած էր փրոֆ. Ռիչըրտ Ցովհաննիսեան, իսկ կը հովանաւորէր համալսարանի Արդի հայոց պատմութեան Հայ կրթական հիմնարկութեան ամպիոնը՝ Մերձաբեւելեան ուսումնասիրութիւններու կեդրոնին աջակցութեամբ: Ձեռնարկի ընթացքին դասախօսութիւններով հանդէս եկան Մինեսոթայի համալսարանէն տօքթ. Թանէր Աքչամ, Սրիզոնայի համալսարանէն՝ տօքթ. Էլիֆ Շաֆաք, եւ Միչիկընի համալսարանէն տօքթ. Ֆաթմա Միւկէ Կէօչէք: Բաղկացած ըլլալով բացառապէս թուրք բանախօսներէ, այս հանդիպումը մեծ հետաքրքրութիւն յառաջացուց ուսանողներու, դիտնականներու եւ հանրութեան մէջ: Աւելի քան 800 հոգի հաւաքած էր 375 տեղ ունեցող դահլիճին մէջ, որոնցմէ 500ը փորձեցին տեղաւորուիլ հնարաւոր բոլոր ազատ տեղերուն մէջ՝ նստառէալ նրբանցքներն ու նախասրահը: Բարեբախտաբար, այս դահլիճին կից այլ սրահ մը եւս բացուեցաւ մնացեալ հոծ բազմութիւնը տեղաւորելու համար: Իսկ այդ դահլիճին մէջ տեղադրուած կենդանի լոյզական կապի միջոցով հոն դտնուողներուն հնարաւորութիւն ընձեռուեցաւ բեմը առաջին սրահին մէջ ելոյթ ունեցողները. իսկ յետոյ ալ առիթ տրեղծուեցաւ, որ անոնք ուղղակի հանդիպում ունենան իւրաքանչիւր զեկուցողի հետ:

Տօքթ. Ցովհաննիսեան նշեց, թէ ասիկա ոչ միայն անսովոր ձեռնարկ է, այլ նաեւ պատմական առիթ, որովհետեւ Օսմանեան կայսրութեան ժամանակաշրջանին ապրող հայ ժողովուրդի ճակատագիրը ազատօրէն արծարծելով, վերոնշեալ երեք դիտնականները մարտահրաւէր կը կարդան հայոց եղեռնի հանդէպ թուրք պետութեան ժխտողական կեցուածքին: Ան յատկապէս շեշտ. «Ես շատ երախտապարտ եմ վկոֆէսէօրներ Աֆչամի, Շաֆաքին եւ Կէօչէքին, որովհետեւ կը հասկանան, որ այս միւթը լոկ հայկական հարց չէ, այլ հաւասարապէս նաեւ թրքական եւ մարդասիրական խնդիր»:

Իր ելոյթին մէջ, տօքթ. Թանէր Աքչամ խօսեցաւ օսմանեան արխիւներու արժէքին մասին՝ հայկական ցեղասպանութիւնը ուսումնասիրելու տեսակէտէն: Ան պնդեց, որ թիւր է այն կարծիքը, թէ եղեռնի վերաբերեալ օսմանեան բոլոր արխիւները իրարու յաջորդող թրքական կառավարութիւններու կողմէ ոչնչացուած են: Հակառակ անոր որ երիտթրքական կառավարութեան կողմէ հայերու ֆիզիքական ոչնչացման ծրագրումն ու իրագործումը համոզիչ կերպով ապացուցող յատուկ վաստաթուղթ մը չէ յայտնաբերուած, դոյութիւն ունին համապարփակ փաստաթուղթեր, որոնք կը վերաբերին այդ իշխանակարգի ցեղասպանական մտայնութեան: Ըստ Աքչամի, այս տիպի փաստաթուղթեր են Իթթհատուլի կեդրոնական իշխանութիւններու պաշտօնական գրառումները ու նամակագրութիւնները, որոնց հեղինակները կուսակցական եւ վարչատարած քային պաշտօնեաներն ուղեցոյց եւ հրահանգներ տրուած են Հայերու գանգուածային տեղահանումը իրականացնելու, անոնց ունեցուածքը աւերականաշնորհելու եւ բաշխելու, հայ տեղահանուածները յատուկ թիւրախ գարձնելու եւ անոնց հանդէպ միտումնաւոր կերպով կոպիտ վերաբերմունք ցուցաբերելու, ինչպէս նաեւ մահուան նորաբնակները հայկական քաղաքներուն եւ գիւղերուն մէջ արգելքներ դնելու համար անհրաժեշտ ապահովութիւնը եւ հոգածութիւնը դիտմամբ մերժեր էր:

Իսկ տօքթ. Էլիֆ Շաֆաք իր ելոյթին ընդգծեց այս ողբերգութեան պատճառով կեանքը փոխուած եւ կործանած մարդոց անճնական կամ կարճ պատմութիւնները ուսումնասիրելու անհրաժեշտութիւնը: Իրեն համաձայն, ժամանակի անցքին եւ ապամդէն տուժածներու եւ ատոր ականատեսներու այս աչխարհէն աստիճանաբար հեռանալուն պատճառով, Թուրքերն ու Հայերը համակում ունին զիրար դիտելու համապատասխանաբար որպէս մէկ՝ միակուռ ամբաստանող, կամ ալ ոճրագործներու միատարր խումբ մը: Սակայն այս վարդապետութիւնն անմիջականօրէն տուժած անհատներու կեանքին վրայ կեդրոնանալը, ըստ բանախօսին, անոնց անմիջական մարմնաւորում կը հաղորդէ: Շաֆաք այս շրջանկին մէջ տուաւ Պոլսեցին հայ պրող Զապէլ Եսայեանի օրինակը. Եսայեանի կանուխ շրջանի աչխատանքները կ'արտայայտէին իր այն համոզումը, որ Թուրքերն ու Հայերը կրնային միասնաբար ապրիլ որպէս իրենց ընդհանուր հայրենիքի՝ Օսմանեան կայսրութեան քաղաքացիներ: Իսկ երբ երկու խումբերու յարաբերութիւնները վատթարացան ու վերածուեցան զանգուածային ոչնչացման, Եսայեան կորնցուց իր այդ համոզումը: Այսպիսով, յետեղեռնեան շրջանի իր երկերը կ'արտացոլան համակեցութեան եւ ազատ ու բազմազգ դոյութեան մասին իր ունեցած պատկերացումներու ամբողջական խորատակումը: Տօքթ. Շաֆաք աւելցուց. «Կեդրոնանալով Զապէլ Եսայեանի վրայ, ես ուզեցի ոչ միայն մարմնաւորել 1915-ին հայ ժողովուրդին հասցըրած հաւաքական ցաւը, այլ նաեւ ցոյց տալ, որ երիտասարդ թուրքերը հայ մտաւորականները կը տեսնէին իբր վտանգ, եւ ասիկա էր պատճառը, որ առնուազն առաջին հերթին մտաւորականները ենթարկուեցան հալածանքի եւ ոճրագործութեան: Նոյնիսկ կարեւոր է այն հարցը, թէ ինչո՞ւ եւ ի՞նչպէս թուրք եւ հայ մտաւորականները չեն կրցած հաղագործակցիլ եւ թէ հիմա ինչպէ՞ս կրնան յաղթահարել այդ տխուր ժառանգութիւնը եւ միասին աշխատիլ համագործակցութեան համար»:

Իր խօսքին մէջ տօքթ. Ֆաթմա Միւկէ Կէօչէք անդրադարձաւ օսմանեան ժամանակաշրջանի Հայերուն նուիրուած խորհրդաժողովին, որ Սեպտեմբերին տեղի ունեցեր էր Պոլսոյ մէջ: Ներկայ հանդիպումի ներկաներուն Կէօչէքի բաշխած ծրագիրը կը ներկայացնէր այն բազմաթոյթ նիւթերը, որոնք չօշափած էին վերոյիշեալ խորհրդաժողովի բոլոր մասնակիցները, որոնք, կազմակերպիչներու կարդադրութեան համաձայն, Թուրքիոյ քաղաքացիներ էին: Բանախօսը մանրամասնեց նաեւ այն դժուարութիւնները, որոնց բախած էին ձեռնարկի կազմակերպիչներն ու մասնակիցները: Կառավարական որոշ օղակներ, ըստ Կէօչէքի, փորձած են կանխել խորհրդաժողովի կայացումը եւ նախապէս ծրագրուած Մայիս ամսուան փոխարէն զայն յետաձգել տրուած: Մեծ տարողութեամբ միջազգային թողոքներու պատճառով լայն արձագանգ գտնելէն ետք, գիտաժողովը տեղի ունեցաւ Սեպտեմբերին: Սակայն նոյնիսկ այդ ամսուն իրաւական մարտահրաւէրներ դրուեր էին ձեռնարկին կայացման դէմ, սակայն, բարեբախտաբար, իրաւական արտահետներ օգտագործելով, կազմակերպիչները կրցան դատարանի հրահանգը շրջանցել: Գիտաժողովը Թրքական լրատուական միջոցներու կողմէ արժանացաւ լայն, բայց հիմնականին մէկ բացասական արձագանգի: Իսկ Թրքական կառավարութեան քանի մը ներկայացուցիչներու լռելեայն աջակցութիւնը եւ Թրքական որոշ լրատուամիջոցներու դըրական հակազդեցութիւնը ցոյց կուտան, որ գոնէ առանձին ազդեցիկ անձնաւորութիւններ թուրք հասարակութեան ազատականացման եւ խօսքի ազատութեան վերաբերմամբ դրական դիրքորոշում որդեգրած են: Կէօչէքի խօսքով՝ սեպտեմբերեան այդ խորհրդաժողովի կազմակերպիչները եւ անոր դրեթէ բոլոր մասնակիցները ձեռնարկէն զգացական խոր բաւարարութիւն ստացան եւ յոյսով լեցուեցան:

Իւրաքանչիւր բանախօսի ելոյթէն ետք հանդիպման ներկայ դտնուողները դրաւոր հարցումներ ներկայացուցին, իսկ աւարտին բանախօսները վերստին անդրադարձան վերծերուած մանրամասնութիւններ: «Թրքական երեք ձայները» մեծապէս ուշադիր լսարանի կողմէ արժանացան երկարատեւ ծափահարութեան: Իսկ անմիջապէս ետք ձեռնարկէն եւ եռանդուն քննարկումներէն քաջալերուած՝ տօքթ. Ռիչըրտ Ցովհաննիսեան նշեց, որ այնտեղ արծարծուած նիւթերն ու հարցերը աւելի մանրամասն ուսումնասիրելու նպատակով կարելի է կազմակերպել նաեւ այլ դիտաժողովներ եւ դասախօսութիւններ:

ՍԵԻԱՆ ԵՈՒՍԻՖԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԸ ԳԱՂՈՒԹ

ՍԿԻՒՏԱՐԻ Սէմէրճեան ճեմարան – Ներսէսեան-Երմոնեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է Ուսուցչաց Հիմնարկին 40ամեակին առթիւ: Բացման խօսքը արտասանած է Հիմնարկին վարչութեան տեղապետուհի Տիկին Թագուհի Հալաճեան, որ մասնաւորաբար ծանրացած է հայ լեզուի նահանջին վրայ, որ հրատապ հարց դարձած է ամբողջ Սփիւռքահայութեան համար: Գեղարուեստական բաժինէ մը յետոյ, ուղերձ մը կարդացած է Վենիկ Պոյաճեան, որ յայտնած է թէ չատ բան կը պարտի հայերէնի ուսուցիչներուն եւ որոնց շնորհիւ այսօր կրնայ մաքուր հայերէն խօսիլ: Վերջին խօսքը արտասանած է Շահան Աբգ.:

կանչական յատկացումներ կատարած է տնտեսական եւ արդիւնաբերական հայկական տարբեր բաժիններու ընկերութիւններուն զարգացման համար: Ասոր հետ մէկտեղ, հայկական հանքային արտադրութեան ընկերութիւնները եւ դրծատուները միջազգային լուրջ ընկերակիցներ կը փնտռեն, ապահովելու համար արհեստագիտական ձեռնհասութիւններ եւ ֆինանսական կայունութիւն:

Հայաստանին կը մնայ ընտրել լաւագոյն բանաձեւ մը պատշաճեցնելու համար հանքային գործունէութեան հետզհետէ չհաւասար արդիւնաբերութիւնն ու եւրոպական ու միջազգային բնապահութեան կանոններու յարգանքը:

Ե. Գ.

ցած էր Սեպտեմբերին: Սակայն նոյնիսկ այդ ամսուն իրաւական մարտահրաւէրներ դրուեր էին ձեռնարկին կայացման դէմ, սակայն, բարեբախտաբար, իրաւական արտահետներ օգտագործելով, կազմակերպիչները կրցան դատարանի հրահանգը շրջանցել: Գիտաժողովը Թրքական լրատուական միջոցներու կողմէ արժանացաւ լայն, բայց հիմնականին մէկ բացասական արձագանգի: Իսկ Թրքական կառավարութեան քանի մը ներկայացուցիչներու լռելեայն աջակցութիւնը եւ Թրքական որոշ լրատուամիջոցներու դրական հակազդեցութիւնը ցոյց կուտան, որ գոնէ առանձին ազդեցիկ անձնաւորութիւններ թուրք հասարակութեան ազատականացման եւ խօսքի ազատութեան վերաբերմամբ դրական դիրքորոշում որդեգրած են: Կէօչէքի խօսքով՝ սեպտեմբերեան այդ խորհրդաժողովի կազմակերպիչները եւ անոր դրեթէ բոլոր մասնակիցները ձեռնարկէն զգացական խոր բաւարարութիւն ստացան եւ յոյսով լեցուեցան:

Իւրաքանչիւր բանախօսի ելոյթէն ետք հանդիպման ներկայ դտնուողները դրաւոր հարցումներ ներկայացուցին, իսկ աւարտին բանախօսները վերստին անդրադարձան վերծերուած մանրայատուկ կէտերուն: «Թրքական երեք ձայները» մեծապէս ուշադիր լսարանի կողմէ արժանացան երկարատեւ ծափահարութեան: Իսկ անմիջապէս ետք ձեռնարկէն եւ եռանդուն քննարկումներէն քաջալերուած՝ տօքթ. Ռիչըրտ Ցովհաննիսեան նշեց, որ այնտեղ արծարծուած նիւթերն ու հարցերը աւելի մանրամասն ուսումնասիրելու նպատակով կարելի է կազմակերպել նաեւ այլ դիտաժողովներ եւ դասախօսութիւններ:

ՍԵԻԱՆ ԵՈՒՍԻՖԵԱՆ

ԱՐՏՈՅՏՆԵՐՈՒ ԱԳԱՐԱԿԸ

Ա.ՆԹՈՆԻԱ Ա.ՐՍԼԱՆ

Թարգմանեց՝

ՎԱԶԳԻՆ ԲԱՄՊԱԿԵԱՆ

ՄԱՍ ԱՌԱՋԻՆ

ՍՄԲԱՏ ՀՕՐԵՂԲԱՑԸՐ

Ազնիւ չատ գործնական կին մըն էր իր մարմնական հասուն վաւրուընութեամբ: Ցետոյ, ինքզինքը աւելի բարձր կը զգար մահմետական կիներէն որոնք կը ստիպուէին բաժնել իրենց ամուսինը ուրիշ կիներու հետ: Ազնիւ ազատ կերպով պիտի ընտրէր, եւ կը յուսար որ իսկապէս այնպէս պիտի ըլլայ եւ իր հայրը պիտի ընդունի իր ընտրութիւնը:

Իր ընտանիքին մէջ միշտ այդպէս եղած էր: Երբ Երուսաղէմ ուղած էր Իտալիա երթալ, տասնըերեք տարեկան էր, եւ քիչ մը աւելի էր Ռուբէն երբ Ամերիկա մեկնեցաւ: Եթէ Վերոն կարենար իր ճամբու ծախքը ճարել, ոչ ոք արգելք պիտի ըլլար իր մեկնելուն: Համբարձում նահապետը երբեք մտադրութիւն չէ ունեցած արգելք ըլլալու իր զաւակներուն ընտրութեան որ կրնար նոյնիսկ անոնց փրկութեան միջոցը ըլլալ: Այս հակայ աշխարհին մէջ որեւէ տեղ Հայ մը կայ որուն կարելի է վստահիլ մանչ կամ աղջիկ զաւակ մը:

Բայց Սուրիական անապատին մէջ Ազնիւ եւ Վերոն կը սեղմուէին մէկը միւսին, եւ օրօրուելով մեղմօրէն կ'երգէին դրեթէ մարած ձայնով. «Ո՛հ Սիրուն սիրուն», իրենց երգը, եւ «Վերոն, փոմբոն», որ տարագրութեան ամբողջ ընթացքին եղած էր իրենց զաղտնի խաղը: Հացի իրենց վերջին պատառը վնտռող կենդանիները չէին, այլ կիներ, որ վերջին ուժով մը իրենց սիրտերուն մէջ նպատակ ունէին փոքրիկները փրկելու...

***

Զարեհ մինչդեռ Հալէպ կը բնակի: Ինք ալ բժիշկ է: Զարգացած, սկեպտիկ, հըպարտ, Զարեհ ալ, ինչպէս բոլորը, դիտէ նարտ խաղալ, բայց իր նախընտրած խաղը պրիճն է: Ամէն դիշեր, ֆրանսական հիւպատոսարանին սրահին մէջ, միշտ պատրաստ են զոյգ մը սեղաններ եւ արաբ փութաջան սպասաւորները որ կը չորթին լիքեօրի չիշերով, բայց մանաւանդ, մանեցաւ: Եթէ Վերոն կարենար իր ճամբու ծախքը ճարել, ոչ ոք արգելք պիտի ըլլար իր մեկնելուն: Համբարձում նահապետը երբեք մտադրութիւն չէ ունեցած արգելք ըլլալու իր զաւակներուն ընտրութեան որ կրնար նոյնիսկ անոնց փրկութեան միջոցը ըլլալ: Այս հակայ աշխարհին մէջ որեւէ տեղ Հայ մը կայ որուն կարելի է վստահիլ մանչ կամ աղջիկ զաւակ մը:

Բայց Սուրիական անապատին մէջ Ազնիւ եւ Վերոն կը սեղմուէին մէկը միւսին, եւ օրօրուելով մեղմօրէն կ'երգէին դրեթէ մարած ձայնով. «Ո՛հ Սիրուն սիրուն», իրենց երգը, եւ «Վերոն, փոմբոն», որ տարագրութեան ամբողջ ընթացքին եղած էր իրենց զաղտնի խաղը: Հացի իրենց վերջին պատառը վնտռող կենդանիները չէին, այլ կիներ, որ վերջին ուժով մը իրենց սիրտերուն մէջ նպատակ ունէին փոքրիկները փրկելու...

***

Զարեհ մինչդեռ Հալէպ կը բնակի: Ինքզինքը աւելի բարձր կը զգար մահմետական կիներէն որոնք կը ստիպուէին բաժնել իրենց ամուսինը ուրիշ կիներու հետ: Ազնիւ ազատ կերպով պիտի ընտրէր, եւ կը յուսար որ իսկապէս այնպէս պիտի ըլլայ եւ իր հայրը պիտի ընդունի իր ընտրութիւնը:

Իր ընտանիքին մէջ միշտ այդպէս եղած էր: Երբ Երուսաղէմ ուղած էր Իտալիա երթալ, տասնըերեք տարեկան էր, եւ քիչ մը աւելի էր Ռուբէն երբ Ամերիկա մեկն

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ա Խ Ա Գ Տ Օ Ն Ե Ր

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 29, ժամը 9·30ին·–

Տօն Է Սրբոց Որդւոցն Որոտման՝
Յակոբայ առաքելոյն
եւ Յովհաննու աւետարանչին
Գիշերային եւ Առաւօտեան ժամերգութեամբ:

Ս· ՓՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 27, *ժամը 9·30ին·–*

Տօն Է Սրբոց առաքելոցն
Պետրոսի եւ Պօղոսի
Գիշերային եւ Առաւօտեան ժամերգութեամբ:

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 1·–

Ամանորեայ պատարագ՝ ժամը 10ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

★ ♠ ◇ ♣ □ ♡ ○ ♡ □ ♣ ◇ ♠ ★

UN BEAU CADEAU DE NOEL

Il est encore possible de commander le beau carré de soie **Hermès «Les Jardins d'Arménie»**, au prix de 250 Euros, au bénéfice exclusif de l'action humanitaire en Arménie de **Solidarité Protestante France-Arménie.**

Téléphoner au pasteur Samuel Sahagian: **06. 83. 09. 08. 19** ou à Jean Haroutunian: **01. 43. 25. 67. 91**

Adresser les chèques au nom de:
SPFA — 1 rue Cabanis
75014 PARIS.

★ ♠ ◇ ♣ □ ♡ ○ ♡ □ ♣ ◇ ♠ ★

Date à retenir

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise

Une grande soirée de Gala

le samedi 28 janvier à 20 heures
au Chalet de la Porte Jaune
à Vincennes
Pour fêter le 50ème anniversaire de sa colonie de Bellefontaine
Renseignements : 01 53 34 18 18

LE PERE NOEL
vous attend nombreux, accompagnés de vos amis à

L'ARBRE de NOËL de l'école TEBROTZASSERE

Le dimanche 8 janvier à partir de 12 heures
à la salle des fêtes **«Thierry le Luron»**
9 Boulevard du Midi 93340 Le Raincy

PLEIN DE NOUVEAUTES VOUS ATTENDENT

Des animations sont prévues
Stands de jeux — Spectacle musical — Magicien —
Chorale de l'Ecole

DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère : 01. 43. 81. 01. 72

Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy RER (Eole)
Ligne Paris Chelles — Salle à 200 mètres

—— ENTREE GRATUITE ——

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻԻ ԳԻՐՔ ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ «Յ Ա Ռ Ա Զ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€
եւ
«Յ Ա Ռ Ա Զ - 50»
(Տաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել՝ «Ց Ա Ռ Ա Զ»ի:
Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հատոր մը:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section **«A. Tathéossian»** de PARIS

Séjour familial à Bellefontaine

12 AU 19 FEVRIER

La Section «Archalouys TATHEOSSIAN» de Paris organise son séjour familial dans le centre de vacances à Bellefontaine (JURA).
Ambiance arménienne assurée!!!
Venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre!!!

Renseignements et inscriptions auprès de :
- Araxie **01. 39. 83. 71. 19** (19h à 21h);
- Alice **01. 42. 93. 03. 56** (19h à 21h).

Date limite d'inscription : 15 JANVIER

□

Section **«A. Tathéossian»** de PARIS

Voyage en Bulgarie

«ROUTE DES MONASTERES»

La Section «Archalouys Tathéossian» de Paris organise un circuit du **6 au 13 mai** en Bulgarie.

Visite des principales villes, monastères et sites naturels; rencontre avec la communauté arménienne.

Circuit en pension complète (hors boissons), hébergement en hôtel trois et quatre étoiles : 840 euros (base chambre double), hors taxes d'aéroport, hausses de carburant et assurance (annulation — assistance — rapatriement — bagages).
Renseignements et inscriptions :
avant le 30 décembre 2005
auprès de :
- Araxie **01. 39. 83. 71. 19 (19h-21h).**

□

SECTION D'ASNIERES

Fêtons Noël

Pour fêter Noël en famille dans une ambiance chaleureuse arménienne la Section d'Asnières de la CBAF organise un dîner dansant à l'occasion du Noël arménien :

le samedi 7 janvier
salle Lavergne, 11 rue Robert Lavergne
92600 Asnières
animé par
MARTEN YORGANTZ
Réservations :
- **Araxie: 01. 48. 41. 54. 23**
- **Suzanne: 01. 47. 93. 70. 86.**

□

GRANDE TOMBOLA NATIONALE

à l'occasion des Cinquante ans de la Colonie de BELLEFONTAINE
Vous pouvez gagner
— 1 Renault Twingo (1er lot),
— 1 voyage A/R Paris-Erevan pour 2 personnes,
— 1 séjour d'été d'une semaine pour 4 personnes aux Ménuires,
— 1 séjour d'hiver d'une semaine pour 2 personnes aux Ménuires,
— 1 week-end de thalassothérapie à Dinard pour 2 personnes,
— des bijoux,
— 1 lithographie de JANSEM,
— 1 lithographie de PAPAZ,
— 1 lithographie de SERGE BENOIT,
— 1 tableau de FERDI ZIPCI,
— 1 tapis,
— 1 corbeille garnie de la maison PETROSSIAN,
— 1 top haute couture des frères TARLOYAN,
— 1 lecteur DVD-DIVX

SOUTENEZ BELLEFONTAINE
en achetant vos billets auprès des sections de la CBAF
Tirage au cours de la soirée de gala du 28 janvier 2006.

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

► *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*

► *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement **pour 95 euros** (frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

ՄԱՐՍԷՑԼԻ «ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ» ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՄԻՕՐԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
Ճրագալոյց Սուրբ Ծննդեան
Տօն Է մեր համայնքի մանուկներուն համար

Այս առթիւ, կէսօրէ վերջ ժամը 16·30-ին պատարագ կը մատուցուի Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:
Կը պատարագէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ,
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց
Խաչատուր Աբովեան Միօրեայ Դպրոցի Հոգաբարձութիւնը եւ Մայր Եկեղեցւոյ Վարչական Մարմինը այդ նոյն առթիւ կը կազմակերպեն

ՏՕՆԱԿԱՌԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

պատարագէն վերջ, Մշակոյթի կեդրոնի "Ա. Զրբաշեան" սրահին մէջ:
Կը ժամանէ Կաղանդ Պապան բաշխելու համար նուէրներ համայնքի բոլոր մանուկներուն:
Մեծ հաճոյքով կը հրաւիրուին փոքրիկները մասնակցելու Ծննդեան տօնախմբութեան:
Կը խնդրուի յայտնել թիւը այն մանուկներուն, որոնք իրենց ծնողներուն հետ միասնաբար պիտի դիմաւորեն Հայ Կաղանդ Պապան: Հեռաձայնել եկեղեցւոյ գրասենեակին.– 04·91·77·84·70:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 28
MERCREDI
28 DECEMBRE
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

81ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.354

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

81e ANNEE — N° 21.354

ԽԻՍՏ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՆԳԱՐԱՑԻ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆԸ ԵՒ ՑԵՂԱՀԱՆՈՒԱԾ ՅՈՅՆ ԿԻՊՐԱՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ

Մարդկային իրաւանց եւրոպական ատեանը կը պահանջէ Թուրքիայէն որ նկատի առնէ Յոյն Կիպրացիներու դիմումը: Հրամանագիրը, որ լռիկ-մնջիկ, հրապարակուած է, կը վերաբերի այն ատոր հազար Յոյն Կիպրացիներուն, որոնք կը պահանջեն վերադարձը այն ամէն ինչին որմէ կողոպտուած են 1974ի Թրքական յարձակման հետեւանքով:

Դեկտեմբեր 22ին, Սթրազպուրկի ատեանը վճիռ պէտք է տայ Միրա Կզենիձէս-Արիսթիսի դիմումին մասին: Ան ալ էր հողաշերտի մը, երեք տուներու եւ յարկաբաժնի մը Ֆամակուսթայի մօտ եւ ատեանը վճռած է որ ան միշտ օրինաւոր տէրն է եւ թէ իր այդ իրաւունքը բռնաբարուած է, քանի ոչ կրնայ մուտք ունենալ, ոչ ալ վայելել իր ունեցածը: Վճիռը տրուած է վեց ձայնով, մէկի դէմ, որ թուրք դատաւորին ձայնն էր: Այս վճիռը տալու համար, հիմնուած է 1996ի նախընթացին վրայ, երբ Թիթինա Լուազիտու, յոյն Կիպրացի առաջին կինը ,որ Թուրքիան դատապարտել տուաւ այս հարցով, 1,1 միլիոն Եւրոյի հատուցում մը ստացաւ եւ իր հողերուն վրայ վերադառնալու իրաւունք· այս վերջինը մեռեալ տատ մնացած է:

Այս անգամ, Ատեանը հատուցում չուզեր: Կ'ուզէ որ Թուրքիա "երեք ամսուան ժամանակաշրջանի մը մէջ դիմումի ճամբայ մը բանայ, որ թոյլ կու տայ եւրաչխարհել իսկապէս արդիւնաւէտ դրամանում մը" ոչ միայն դիմողին համար, այլեւ նման 1400 դիմումներու ամբողջութեան, որոնք կը սպասեն Սթրազպուրկ: Երեք ամսուան պայմանաժամն ալ վերջնագիրի բնոյթ ունի: Կիպրոսի կառավարութեան բանբերը յայտարարած է որ չատ կարեւոր հրամանագիր մըն է, որովհետեւ իսկական դարմանում մը կը պահանջէ այն բռնութեանց համար, զորս կրած են դիմողները:

Թուրք կառավարութիւնն ալ իր պոհունակութիւնը յայտնած է եւ կը խորհի որ Կիպրոսի "Թուրք Հանրապետութիւնը" պատրաստ է գործադրելու: Դեկտեմբեր 19ին, Նորհրդարանը նոր օրէնք մը քուէարկած է արագացնելու համար ինդրոյ առարկայ բոլոր հարցերը, որոնք կը վերաբերին հիւսիսի Յոյն Կիպրացիներուն, կղզիին բաժանումէն առաջ: Այս օրէնքը թոյլ կու տայ ոչ միայն սեփականատէրերու նիւթական հատուցումը, այլեւ հողերու վերադարձը, անոնց որոնք կ'ուզեն եւ հարաւ փախած Յոյն Կիպրացիներու եւ հիւսիս հաստատուած Թուրք Կիպրացիներու սեփականութիւններու փոխանակումը: Դիմումները պիտի քննէ յանձնախումբ մը, ուր տեղ կը գտնեն նաեւ երկու օտար անձեր, այսինքն բոլորովին չէզոք: Անգարա կը վստահեցնէ որ նկատի առած է Սթրազպուրկի նշումները:

Ատեանը երեք ամիսէն պիտի յայտնէ թէ այդ օրէնքը կը գոհացնէ զինք· եթէ պատասխանը բացասական է, այն ատեն առնուազն պիտի հռչակէ 1400 դիմումները: Հակառակ պարագային, հարցը կրնայ յանձնել նոր յանձնախումբին: Այս վերջինն ալ երեք ամսուան նոր պայմանաժամ մը պիտի ունենայ, որպէսզի հատուցումները կատարուին: Կիպրոսի կառավարութեան բանբերը՝ Կիպրոս Մրիսթոմիսէս յայտնած է թէ Յանձնախումբը չի կրնար ձգձգել տալ հարցերը:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱԼԱԾԱՆՔԸ

Ֆիկարօ (Դեկտ. 27) *ամբողջ էջ մը նուիրած է թուրք մտաւորականներու դէմ ծնունդ առած դատավարութիւններուն, նաեւ լայն տեղ տուած է Հ. Տինքի փաստաբանուհիին՝ Ֆէթհիյէ Չէթինի եւ յօդուածը խորագրած է "Տինքի փաստաբանուհիին ընտանեկան ծանր գաղտնիք մը կը յայտնաբերէ":*

Յօդուածին մէջ նախ կը յիշուի Տինքի դէմ եղած առաջին ամբաստանութիւնը: Հ. Տինք կը հրաւիրէր Հայերը Ակօսի մէջ որ "դառնան դէպի անկախ Հայաստանի նոր արիւնը, միակը որ կրնայ ղիրենք ազատել Սփիւռքի ծանրութենէն": Նոյն յօդուածին մէջ, հրաւիրած է իր նմանները, որ "մերժեն իրենց թրքական արիւնին խաթարուած մասը": Յետոյ Մարի - Միշէլ Մարթինէ կը խօսի Ֆ. Չէթինի մասին, որ դիրք մը դրած է "Մեծ մայրիկա" խորագրուած, ուր կը պատմէ իր մանկութիւնը, երբ, ի վերջոյ այդ մեծ մայրը կը խոստովանի որ Հայ է: Հատորին մանրամասնութիւնները ծանօթ են մեր ընթերցողներուն:

Երկու զատ յօդուածներու մէջ, նոյն յօդուածագիրը կը նկարագրէ թուրք մտաւորականներու դէմ հալածանքին մանրամասնութիւնները, ներառեալ Փամուքի: Հակազդելով պատիժներու չարքին, Մամուլի խորհուրդի նախագահը՝ Օքթայ Էքշի կոչ ըրած է որպէսզի սրբագրուի պատժական նոր օրէնսգիրքը, "հակառակ պարագային, կ'ըսէ, դատարաններն ու բանտերը լրագրողներով պիտի լեցուին": Գրեթէ նոյն լեզուն գործածած է Գործատիրական համադաշնակցութեան ազդեցիկ նախագահը՝ Թ. Սապանճը, որ մտահոգ է արտայայտութեան ազատութեան կաչկանդումին պատճառաւ:

Յօդուածագիրը կ'անդրադառնայ նաեւ թուրք ազգայնամոլներու յարատեւ մտայնութեան եւ որոնք չեն յուսահատիր: Իրենց լոզունգն է "Սիրեցէ՛ք Թուրքիան, կամ ելէ՛ք զացէք": Լրագրող Սերտար Թուրկութ, որ մտահոգ է կացութենէն, յատուկ պաշտպանութիւն կ'ուզէ Փամուքի համար եւ չընդունիր որ "չուրջ 60 ֆաշիստներ սարսափ տարածեն":

Եւրոպացի երեսփոխան Ժոսթ Լակընտիժք ալ կ'ըսէ· "եթէ նման նոր դատավարութիւններ ըլլան, անդամակցութեան գործընթացը կանգ կ'առնէ":

Իր առաջին էջին վրայ ալ, Ֆիկարօ կը գրէ թէ Դեկտեմբեր 26ին, 169 թուրք մտաւորականներ, արուեստագէտներ դիմում մը ստորագրած են, ուր կը պահանջեն որ կառավարութիւնը ջնջէ պատժական նոր օրէնսգրքին այն յօդուածը որ կը սահմանափակէ արտայայտուելու ազատութիւնը: Հանրագրութիւնը առաջին ստորագրողը եղած է վիպագիր Եաշար Քէմալ:

*
**

Մոնտ (Դեկտ. 27) Տինքի նոր ամբաստանութեան լուրը տալով կ'արձագանգէ նոր յայտարարութեան. "Յօդուածը կը անոր յայտարարութիւններ, ուր հաղորդէր յայտարարութիւններ, ուր կը յայտնէի թէ միտք ունիմ վերաբերութեան դիմելու եւ թէ եթէ իրաւացի չըննկատուիմ, երկրէն կը հեռանամ":

*
**

Անգարայի փաստաբանական կաճառին նախագահը Վ. Ա. Ձոչար յայտարարած է թէ վանի համալսարանի տեսուչին, Օ. Թէ Վանի համալսարանի տեսուչին, Օ. Թամուքի դատերուն մասին ամբաստանութեան բնոյթով յայտարարութիւններուն պատճառով վարչապետ Թ. Էրտողան եւս

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԸ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՄՆ Պատմութեան հիմնարկը սուր քննադատութիւններու թիրախ դարձած է, յայտարարած ըլլալուն համար թէ Հայկական Ցեղասպանութեան նկատմամբ յատուկ կեցուածք չունի: Քննադատութիւններուն դիմաւորը եկած է պատմաբան Ճ. Լէմիչէ որ յայտարարութիւնը անտեղի համարած է: Ան գրած է թէ Պատմութեան հիմնարկը այն ձեւով որ դիրք գրաւած է Հրեաներու Ողջակիզին նկատմամբ, դատապարտելով միլիոնաւորներու բնաջնջումը, հարկ է նոյն բանը ընել Հայերու պարագային: Ան գրած է· "Պատմութեան հիմնարկը կամ պէտք է դատապարտէ երկու ցեղասպանութիւններն ալ, կամ լուռ մնայ երկուքին պարագային ալ":

Հիմնարկին նախագահը Ճ. Շիհան փորձած է իրենց կեցուածքը պաշտպանել, պատասխանելով· "Պէտք չէ մեր ջանքերը կեդրոնացնենք անցեալի պատահարներուն մասին հրովարտակներ հրապարակելով": Ապա աւելցուցած է թէ ոչ ոք խնդրոյ առարկայ կ'ընէ Հրեաներու ցեղասպանութիւնը, ան բոլորին կողմէ ընդունուած իրողութիւն է: "Ձեմ կարծեր որ Պատմութեան հիմնարկը պարտի յըստակ կեցուածք ունենալու Հայկական Ցեղասպանութեան մասին, հակառակ որ անճնապէս կը հաւատամ թէ 1915ին կատարուածը ցեղասպանութիւն էր" ըսած է ան:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԼՂՀ

ԳԷՈՐԳԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան Արտաքին հարցերու խորհրդական Գէորգի Պետրոսեանը Արտաքին գործերու նախարար նշանակած է, նախկին նախարար Արման Մելիքեանին ալ յանձնելով խորհրդականի պաշտօնը: Նոր նախարարը ներկայացնելու ընթացքին նախագահ Ա. Ղուկասեան ըսած է թէ անկարելի չէ որ 2006ի ընթացքին Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման բանակցութիւններուն մասնակից դառնայ ԼՂՀ-ն ալ· ան կրկնած է թէ առանց այդ մասնակցութեան խնդրին լուծումը հեռանկար չունի:

պէտք է դատական քննարկումի նիւթ ըլլայ: "Ինձ ոեւէ անձէ աւելի արդարութեան վրայ ազդելու զօրութիւն ունի ու խօսքերը այդ առումով կ'արժեւորուին" ըսած է Ճոչար, յիշեցնելով թէ ժողովրդավարութիւնը դատական վճիռները քննադատելու ալ իրաւունք կու տայ: Ապա պաշտպանած է տեսակէտը թէ պատժական օրէնքին 301րդ յօդուածը պէտք է ջնջուի: Այդ յօդուածին չրջանակով է որ մտաւորականներ թրքութիւնը անարգելու ամբաստանութեամբ դատարան կը կանչուին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Փիէր Թեհանեանի հետ հարցազրոյց մը հրատարակած է Լը Մոնտ (Դեկտ. 27) էջի մը մէջ, որ նուիրած է Լը Փէնի գաղափարներու տարածման, այլ խօսքով մտքերու "լըփէնականացումի" մը: Փիէր Թեհանեան հեղինակն է Սիլվի Թեհանեանի հետ, "Մտքերու լըփէնականացումի մը բառարան"ին: Ըստ իրեն, այդ երեւոյթը ծնած է այն օրէն երբ Լը Փէն գոյութիւն ունէր: Բառարանը կը վերաբերի 1982 - 2002 չրջանին եւ բազմաթիւ մէջբերումներ կու տայ, որոնք կը վկայեն այդ չեղումին մասին՝ քաղաքական եւ մեռիանները մարզերուն մէջ: Ու հարցազրոյցի երկայնքին չեչոը կը դնէ օտարատեացութեան վրայ, իսլամապաշտ վտանգ մը տեսնելու ամէն ինչի մէջ, որ իսլամական է: Իրեն համար, այն ղեկավարները որոնք կը "լըփէնականանան" չեն անոնք որոնք ինչպէս կը յաւակնին ըսել "իրական երկիրը մտիկ կ'ընեն":

Ա. ՇԱՐՈՆ, ի մտոյ սրտի վիրաբուժական գործողութեան մը պիտի ենթարկուի, որ մտահոգիչ բնոյթ չունի, բայց խզում մը յայտնաբերուած է, երբ ուղեղային թեթեւ կաթուած մ'ունեցած էր վերջերս: Իսրայէլի վարչապետը 79 տարեկան է եւ 115 քիլօ կը կշռէ:

Ս. ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳԻ մէջ, Թունաւորման տարօրինակ պարագայ մը երեան եկած է Դեկտեմբեր 26ին, Մաքսիմում վաճառատուներու 78 յաճախորդ եւ աշխատաւոր մերքափթանի կազ մը չնչած են եւ անոնց 68ը հիւանդանոց փոխադրուած են: Արեան ճնշումի բարձրացումէ, հազէ եւ սրտի արագընթաց բաբախումէ տառապած են եւ բաւական խուճապ ստեղծուած է: Ներքին նախարարը ապահովութիւն տուած է որ ահաբեկչական արարք չկայ: Հաւանական կը նկատուի որ չափազանց տնօրէնութիւնը ըսած է թէ սպառնալիքի նամակներ ստացած էր, ուր անծանօթներ կը գրէին թէ պիտի մնասէին Ամանորեայ վաճառքներուն: Դատական հետաքննութիւն բացուած է:

Ս. ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳԻ մէջ, երկու Ափրիկեցիներ յարձակման ենթարկուած են, Դեկտեմբեր 24ին, խումբ մը պատանիներու կողմէ: Երկուքէն մէկը Գամբրունցի, մեռած է: Ըստ մամուլի Ռոզպալթ գործակալութեան, 800րդ յարձակումն է 2005ին, զոր սքինհէտներ գործած են Կովկասի նախկին խորհրդային հանրապետութիւններէն, Կեդրոնական Ասիայէն բայց նաեւ Ասիայէն եւ Ափրիկէէն եկած անձերու դէմ:

ԻՐԱՔի մէջ ռճբախորժեր գործուած են Դեկտ. 26ին ալ եւ 19 մեռեալ կար: Երկրին ամէնէն ազդեցիկ կրօնապետն ալ՝ Այաթոլա Սիսթանի հանդարտութեան կոչ մը ըրած է, ինչ որ բան չէ փոխած: Ինչ կը վերաբերի ընտրութիւններուն արդիւնքներուն, աւելի քան երբեք վիճայարոյց են եւ բոլոր առարկողները ցոյցի նոր կոչ մը ըրած են: Արդէն 1500 բողոք կայ խարդախութեան համար, բայց միայն 37ը նկատի առնուած են:

ԷՍ. ԷՆ. ՍԷ. ԷՄ.ը (Գոբսիքա - Միջերկրական Ազգ. Ընկերութիւն) որու 84 օրերու գործադուլը, աշնան սկիզբը, դեռ չէ մոռցուած, 400 գործազրկում կը նախատեսէ: Նոր գնողները (Վէոլիա Թրանսփոր) այլ ելք չեն գտներ տագնապէն դուրս ելլելու համար:

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

Թիւ-38

Երեւան, Դեկտեմբեր 2005

ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ Վ.ԵՐԱԿԱՆԳՆՈՂՆԵՐԻ ՄԻԱՒՈՐՈՒՄ

Ամէն անգամ որ լեզուագէտ տարեց ակադեմիկոս մը յաւիտենականութեան ուղղուածը բռնէ, դասական ուղղագրութեան համակիրներուն դիրքը քիչ մը աւելի կը զօրանայ:

Լաւ պիտի ըլլար որ անոնք տակաւին երկար տաեն մեր մէջ մնային եւ իրենց աչքերով տեսնէին պատմական հրէշային սխալի մը սրբագրութիւնը... որ ուշ կամ կանուխ տեղի պիտի ունենայ. չարժիչը ակսած է լաւթոք գործել, վառելանիւթի պաշարը ապահովուած՝ նորանոր անդամակցութիւններով, նոր սերունդի մէջ օր օր աւնր կողմնակիցները կը չատնան, գիտակցելով երկուութեան ստեղծած մեծ չարիքին Ազգի մը մէջ որ հիմնականօրէն ներքին եւ արտաքին զանգուածէ կազմուած է:

Վերջերս մահացած Լ. Հախվերդեանի եւ Ջահուկեանի անհետացումով լեզուական բեմէն, դասական ուղղագրութեան հաւատարիմ մնացած մտաւորականները, պատմաբան Ռաֆայէլ Համբարձումեանի նախագահութեամբ վերոյիշեալ "միաւորումը" հիմնեցին եւ պաշտօնապէս արձանագրեցին, ունեցան իրենց կնիքը եւ առաջին պաշտօնական նիստերը:

Որպէս "միաւորման" Սփիւռքի ներկայացուցիչ ճաշին ալ ներկայ գտնուեցայ. կը նախագահէր Ներսէս Աբք. Պողպատեան, 24 այլ բարձր մակարդակի մտաւորականներով (ակադ. Պարիս Հերունի - Պարգեւ Շահպազեան - Պարոյր Հայրիկեան - Լեւոն Զուքասզեան - Գէորգ Տէր Վարդանեան - Յովհիկ Զաքարեան - Աղեքսանդը Ցակոբեան - Սուրէն Դանիէլեան - Ղուկաս Ջուբարեան - Արշակ Մատոյեան Հայկանոյշ Մեսրոպեան - Գէորգ Եազըճեան - Ձորճ եւ Ժան Միրզախանեան - Լեւոն Ղազարեան - Ռաֆայէլ Համբարձումեան եւ այլք...):

«Միաւորման խորհուրդը» կազմուած է 24 հանրայայտ անուններէ, ունի գործադիր մարմին մը 7 անձերէ բաղկացած եւ Սփիւռքի մէջ ներկայացուցիչներ:

Նպատակ դրած են իրենց բոլոր գործերը հրատարակել դասական ուղղագրութեամբ եւ ամէն ճիգ թափել Ազգային Ժողովի միջոցով «չեղեալ յայտարարելու 1922ի ապօրինի որոշումը»:

«ՍՈՑԻՈԼՈԿԻԱՅԻ ԱՂՋԻԿՆԵՐԸ»

Խումբով էին. ինծի նման Ֆրանսացի լուսանկարիչին օդէն բարձրէն առնուած լուսանկարները կը դիտէին, Ազգային պատկերասրահի գեմնայարկին վրայ ճաշակով չարուած: Երկրագունդի չորս անկիւններէն փրցուած պատկերներ որոնք որոշ բարձրութենէ տեսնուած հետաքրքրական գերիրապաշտ նկարներու տպաւորութիւն կը ձգէին:

- Սոցիոլոկիայի ուսանողներ ենք ըսին.

- Ինչո՞ւ սոցիոլոկիայի եւ ոչ "ընկերաբանութեան»...

- Սոցիոլոկիան լաւ է հնչում էլի...

«Լա՞ւ է հնչում»... ազգային արժանապատուութիւնը լաւ չի՞ հնչում. մեր հարուստ լեզուն որո՞ւ ժառանգութիւն պիտի թողունք «սոցիոլոկիայի աղջիկներ»::

Եւ ես արտի անհուն ցաւով կարմիր մատիտս առի եւ սկսայ ընդգծել պատահական օրաթերթի մը որ այս օրուան թուականը կը կրէ (18-12-05) օտարածին բառերը միայն առաջին էջը նկատի առնելով: Տեսէ՛ք թէ ինչ ցաւալի է վիճակը:

... Ամպիցիա - բոյկոտ - տեռոր - լիցենցիա - կրեատիվ - ադմինիստրատոր - ռեժիմ - մենեջըր - ինֆորմացիա - հիստերիկ - կոնֆլիկտ - կոռեկտ - ռեկտորատ - կոռուպցիա - միգրացիա - սիգարետ - ուսուիէկտ - լեգիտիմ - կուլմինացիա - ալտերնատիվ - լիդեր...: Հեռաձայնեցի թերթի խմբագրին, ընդգծած բառերս կարդացի իրեն տաղտուկերգուի մը նման: Զարմացաւ, բսաւ որ Ռուսերն ալ նոյն բառերը կ'օգտագործեն, աւելցնելով քիչ մը վիրաւորական չէչոով որ մենք ընտիւքահայերս հարկ չկայ այդքան մոլեռանդ ըլլանք. «կլօպալիզացիայէ զարու մէջ կ'ապրինք...»:

Ըսի որ Ռուսերը բառամթերքի տեսակէտով չափազանց աղքատ են եւ ստիպուած 6.000 բառ որդեգրած են Ֆրանսերէնէ եւ թէ մենք յանցաւոր ենք երբ մեր 11.000 արմատական ամենահարուստ բառապաշարը առանարանի մէկ անկիւնը պահենք եւ մեր կարգին աղքատ ռուսերէնի դիմենք... ախո՛ւ... հեռաձայնի ընկալուչը վար դրած էր արդէն:

Կորիւնի փողոցի անկիւնէն մտամոլոր ակատ էի իջնել դէպի հրապարակ Աբովեան փողոցով, կարմիր գրիչս կրկին գործի անցաւ ծոցատետրիս էջերը մրոտելով այս անգամ որսորդութեանս առարկան Աբովեանի խանութներու «չքնաղ» անուններն էի:

«Բանանա - Կալիֆորնիա - Ռոբերտօ - Ս'ագուս - Զիգզագ - Դիզայն - Լուվր - Պալմիրա - Վալենտինա - Կարտինալ - Սալոմէ - Միլանօ - Պապակալլօ - Ռէմբրանթ - Դալմոնդ - Բրիտանիա - Նատալի Միչէլ - Թեմթի Թաուն - Պարմանա - Բիւոթի - Էլիտ - Շարլօթ - Շէրլօք Հօմս - Վիստա - Ափօլլօ - Տէլիզ - Հումմել - Պասիֆլօրա - Պունքէր - Սութան - Փիրամիտ - Կորիզոն - Էմմէտի - Արգօսենդ Թաիթիան'ս - Գալերմօ - Վիթօրզ - Աւանդա - Օրխիտէա - Ռօտէօ - Մաշա - Լաուրա - Արգոտուր - Թուլիփս - Սիլիա - Էլլուչ - Աբսօ - Լիանօ - Ռէալ - Սելա եւ այլն... Եւ ամենազուարճալին, ժողովրդական ամէնէն կորսուած թաղերու մէջ, ուր ոչ մէկ օտար կ'անցնի կամ կը մտածէ անցնիլ, թիթեղածածկ խանութիկամ կրպակին վրայ կը կարդաք "Shop - Beauty salon"...

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՕՐԷՆՔԸ ԼԵԶՈՒԻ ՄԱՍԻՆ

1. Հայաստանի Հանրապետութեան պետական լեզուն հայերէնն է:

2. Հայաստանի Հանրապետութեան պաշտօնական լեզուն գրական հայերէնն է որն ազգային հոգեւոր անվտանգութեան ռազմավարական գործօն է եւ զանուում է պետութեան օրէնսդրական պաշտպանութեան եւ հոգածութեան ներքոյ:

3. Հայերէնի որպէս Հայաստանի Հանրապետութեան պետական լեզուի կարգավիճակը ենթադրում է հայերէնի գործադրութեան պարտադիր պահանջի կատարումը սոյն օրէնքով եւ այլ նորմատիւ ակտերով սահմանուած ոլորտներում... եւն...:

Ինչպէս չատ յայտնի կ'երեւի խանութներու անուններէն եւ մամուլի գործածած «ընտիր» հայերէնէն... սա ոչ թէ պետական օրէնք է լեզուի մասին, այլ «լեզուական Արշակաւան»:

ՏԻԳՐԱՆ ՄԵԾ

Այս օրերուս «Տիգրան Մեծ» լսողը ինքնաթերաբար մեր երկրի մեծագոյն տպարանին մասին կը մտածէ. թէեւ գոյութիւն ունի նոյն անունով քօնիաք մըն ալ եւ ժողովրդական ընդարձակ պողոտայ մը, որ սկիզբ կ'առնէ Հանրապետութեան հրապարակէն եւ կ'երկարի մինչեւ Սասունցի Դաւիթի յուշարձանը, կայարանի հրապարակը, սակայն վստահաբար չատ քիչեր մտքերնէն կ'անցընեն որ այդ անունը առաջին անգամ կրողը Քրիստոսէ առաջ ապրող (140-55թ.) Հայոց այն հզօր Արքան է որ բաւական գլխու ցաւեր տուած է հզօրագոյն Հռոմի եւ պարտութեան մատնած անոր թանկինները (Արածանիի ճակատամարտ՝ Լուկուլլոսի դէմ), ստեղծած առաջին հայկական կայսրութիւնը եւ ապա գոհ՝ զանազան ներքին դաւաճանութիւններու իրենններէն եւ անմիջական շրջապատէն, խոհեմութիւն նկատած է խաղաղութեան դաշինք կնքել Հռոմի հետ, Պոմպէոս զօրավարին յառաջխաղացումը կասեցնելու համար:

Համազգային Հայ կրթական եւ մշակութային միութիւնը, Ս. Մեսրոպ Մաշտոց դպրատունը եւ Հայաստանի Գիտ. Ակադեմիայի «Հումանիտար» գիտութիւններուն բաժանմունքը, ինքնաւթիւ պատիւն ունեցած են երկօրեայ գիտաժողովով նշելու «Տիգրան Մեծի զահակալութեան 2100 եւ ծննդեան 2145 ամեակները...» (Դեկտ 5-6):

«Ամեակներու» չիշատակութեան մէջ, մինչեւ այսօր քրիստոնէութեան ընկալումը Հայոց կողմէ իր 1700 տարիներու հնութեամբ բոլոր մրցանիշները կոտրած էր, Մեծն Տիգրան այսօր, նոր մրցանիշ կը հաստատէ... այս ընթացքով մեր ազգային ակադեմիան անապատ գործունէութիւն ունի իր առջեւ մինչեւ հասնի Հայկ Նահապետին եւ թերեւս աւելի ալ անդին, ինչպէս ցոյց կու տան Շէնգաւիթի պեղումներէն յայտնաբերուած վերջին նորութիւնները:

Տիգրանի ծանօթ ղրամին թագադիր մեծցուած գլուխը նկատելով Ակադեմիայի մուտքի կամարներուն կեդրոնը որ մի քանի չաբաթ առաջ զարձած էր նախապահական «չտաֆ» մեծածաւալ "Այո"ներու դունաւոր պաստառներով, պահ մը չփոթեցայ. տեսարանը անսովոր էր, բայց մեր անակնկալներու երկրին մէջ ամէն ինչ կարելի նկատելով, ինչո՞ւ սուտ խօսիմ, պահ մը, միայն պահ մը, սարսափահար կարծեցի որ նախագահական վարչակարգէն կայսերականի անցեր ենք, նոյն դիչեր... թէեւ մեծ տարբերութիւն պիտի չըլլար խորքին մէջ, բայց այդ բառը Եւրոպական Միութեան «պոսերոմն» փափուկ սիրտը կրնար վիրաւորել... Միացեալ Նահանգներու համաշխարհային կայսրութեան բացարձակ գըլուխին անգամ «նախագահ» կը կոչուի ամօթխածութեամբ:

Գարեգին Ժ.ին եւ գործին հանդէպ յարգանքի եւ պաշտամունքի նոր հոսանք մը ակիզբ առած է որոշ ազգայնական դասակարգի մը մէջ, որ չաճախ ազգայնամոլ եւ ցեղապաչտ երանգաւորում կը ստանայ վտանգաւոր կերպով, այդ հայրենասէր մեծ Հայուն բերանը դնելով այնպիսի ծայրայեղ արտայայտութիւններ զորս վստահաբար, այսօր, ինք պիտի չվաւերացնէր:

Թերեւս Արցախի թնճուկին ամէն օր չեշտաձգուող լուծումը, արդէն 10 տարի է, հողեր զիջելու իրական վտանգը, բնիկ զարաթաղցիներէ երկրին լքումը եւ տեղատուրամբ Երեւան հանգստաւէտ պայմաններու մէջ, նորանոր նեղութիւնները, հալածանք ու եկեղեցիներու անպատիժ գրաւումները Վրաստանի տարածքին եւ յատկապէս Ջաւախքի մէջ եւ Հայաստանի իշխանութիւններու անկարողութիւնը կամ անտարբերութիւնը պրծուող եւ ամէն օր կրկնուող խժդժութիւններու առջեւ նախ ռուսական հողին վրայ, ուր երկու միլիոն Հայեր կ'ապրին ամէնօրեայ տագնապի մէջ, Շուչին գըրաւող, Արցախը իր իրաւական քնակիւէրերուն վերադարձնող սերունդին մէջ, ինքնաբերաբար եւ արդարօրէն ընդվզումի հոսանքի մը սկիզբ տուած է որ օրէ օր կը բացատրէ միայն անդրադարձը թէ նոյնիսկ երեւանեան ճաշարանի մը մէջ աման լուալու գործին համար գեղեցիկ, դրաւիչ երիտասարդուհիներ կը փնտրուին. որեւէ պահ, որեւէ պատճառով ալ անոնց գործին վերջ տալու ազատութիւնը ունի գործատէրը: Կան տակաւին փոփոխութեան հետեւանքով փողոցը, մեթրոյին մէջ նուագածութեան դատապարտուած նախկին պիտակաւոր տողները, հապա ծառայական աշխատանք մը ճարած նախկին խմբագիրը, եւն., եւն.:

Մարմնավաճառութեան նիւթով մինչեւ հիմա կը գրուէր յատկապէս Արաբական իշխանապետութիւններ մեկնող Հայուհիներու մասին: Վերջերս նիւթին վայրը փոխադրուած է Թուրքիա: Օրինակ "Հետք" կայքէջին վրայ Էդիկ Պաղտասարեան կ'ըսէ թէ իրենց նախնական ուսումնասիրութեան համաձայն, Թուրքիոյ մէջ մարմնավաճառութիւն ընող Հայուհիներուն թիւը Արաբական էմիրութեան մէջ գտնուողներէն աւելի է ("Ազատ օր", Դեկտ. 9): Կու տայ օրինակը Ռ.ի, երիտասարդ Հայուհի մը որ անպատասխանատու ամուսնի մը ընթացքին պատճառով ինկած է այդ ճամբուն մէջ, ապա խաբելով ներքաչած ուրիշներ ալ: Կայ այս վերջինները տիպար մըն ալ որ բաւական սուղ վճարելով հանդերձ Թուրքիոյ մէջ չահարբեր գործի կ'ուզէ եւ կրնայ չուտով փողոց իջնել... կան խմորումներ, խմբակցութիւններէ խմբագրուած նամակներ ուղղուած այդ երկիրներու պատասխանատուներուն, ցոյց կ'ուզեն տալ մեր պատասխանատուներուն որ ժամը եկած է չարժելու եւ իրենք տրամադիր չեն անկարող դիտելու հեռատեսիլի պաստառներէն Հին Ջուղայի զարաւոր եւ հազարաւոր խաչքարերուն կոտորածը... Ռուսաստանի Հայոց դամբանաքարերուն պղծումը, Թիֆլիսի եւ Ջաւախքի հայ եկեղեցիներու գրաւումը եւ լուռ հալածանքները, բռնի վարացումները՝ անուններու, յուշարձաններու...:

Վերադառնանք Մեծն Տիգրանին: Գիտաժողովի կազմակերպիչներու չարժառիթը եղած է «գնահատել Տիգրան Մեծի տեղն ու դերը իր ժամանակի հոլովոյթում ընդգծել նրա ազդեցութիւնը ոչ միայն հայկական, այլեւ եւրոպական քաղաքակրթութեան ձեւաւորման վրայ եւ անչուչտ, յիշեցնել, որ այդպիսի հզօր պետականութիւն ունեցող ազգը պարտաւոր է աչխարհին ներկայանալ ոչ թէ իր խեղճութեամբ ու ողբերգութիւններով, այլ պատմութեան այն էջերով, որոնց ցանկացած ազգի հպարտութիւնը կարող էին լինել» («Հայաստանի Հանրապետութիւն» Դեկտ. 6): «Բայց մենք անում ենք ճիշդ հակառակը» պիտի ըսէի ես:

1965էն սկսած մինչեւ 2005, չեռնուած թափով հրապարակային ցոյցերով, խաչքարերու զետեղումով, նոյնիսկ հերոսական դիմեալ գործողութիւններով, համագումարներով եւ բազմահատոր հրատարակութիւններով եւ ցուցահանդէսներով արար աչխարհին կը պոռանք որ զոհերն ենք անմարդկային անարդար Մեծ Եղեռնի մը... որ չրջափակուած ենք մեր փոքր հայրենիքին մէջ, որ մեր Հայրենիքի մեծագոյն մասը բռնագրաւուած է, մեր յուշարձանները եւ մեր պատմութիւնն ալ բնաջնջումի ենթարկուած...

«Զայս առնել եւ զայնու ոչ անցանել»: Ես կը համարիմ որ չատ օգտակար է անցեալի դէմքերն ու դէպքերը իրը ուսումնասիրութեան առարկայ զարձնել բայց կան համաժողովրդական այնպիսի չարժումներ, ինչպէս է «Վարդանանց» պարագան որ «խիղճի ազատութեան» համամարդկային այնպիսի բացառիկ երեւոյթ մըն է որուն ուսումնասիրութիւնը կրնայ մեծ դաս մը ծառայել մեր ժամանակներու խեղճացած մարդկութեան: Այսօր մեր գոյութենական մեծագոյն հրամայականը այլ է, ինչպէս յաղթանակել մեր երկրին համաատարած աղքատութիւնը եւ կասեցնել արտագաղթը որ ամէն օր քիչ մը աւելի մեր փոքր Հայրենիքը կը պարպէ... քեզ տեսնեմ Ակադեմիա, գործի անցի՛ր:

ՑԻՊԿ

ՄԱՐՄՆԱՎԱՃԱՌՈՒԹԵԱՆ ՆԻԹՈՎ

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ 1915Ի ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԽԱՉՔԱՐԵՐՈՒ ԵՒ ՅՈՒՇԱՔԱՐԵՐՈՒ ՁԵՏԵՂՈՒՄ

Սփիւռքի բոլոր հայ գաղութներուն նըման լեհահայ գաղութին ալ այս տարի ոգեկոչեց հայ ժողովուրդի հանդէպ գործուած ցեղասպանութեան 90ամեակի յիշատակը: Այս առիթով եկեղեցական, մշակութային ու հրատարակչական զանազան ձեռնարկներ տեղի ունեցան Լեհաստանի տարբեր քաղաքներու մէջ:

Կիրակի, Հոկտեմբեր 30ին Լեհաստանի հարաւային կողմը գտնուող Վրոցլաւ քաղաքին մէջ կաթողիկէ համայնքի Ս. Վոյչեխ եկեղեցւոյ մէջ Հայկական ցեղասպանութեան նահատակներու հոգիներուն համար պատարագ մատուցանեց կաթողիկէ եկեղեցւոյ Արք. Մարիան Կոլեմպիեւսքի. Ս. Սեղանին կը սպասարկէր Լեհաստանի հարաւային շրջանի Լեհահայոց հոգեւոր քայլ հովիւ Թադէոս Վրդ. Խահակեան - Ջալէսքին: Ներկայ էին Լեհաստանի մօտ Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպան՝ Տօքթ. Աչոտ Յովակիմեան, հոգեւորականներ, զանազան մարմիններու ներկայացուցիչներ, եւ Լեհահայեր: Պատարագէն ետք, կաթողիկէ եկեղեցւոյ Արք. Մ. Կոլեմպիեւսքի օրհնութեան արարողութիւնն ու բացումը կատարեց եկեղեցւոյ արտաքին պատին վրայ զետեղուած յուշաքարին առ ի յիշատակ՝ 1915ին Թուրքերու գործած Հայկական ցեղասպանութեան 1,5 միլիոն զոհերուն 90ամեակին, ինչպէս նաեւ հայերէն գիրերու գիւտի 1600ամեակին, ու լեհահայ գարաւոր գաղութի ու անոր հարուստ մշակոյթի պատմութեան իբրեւ վկայարան: Այս առիթով Թադէոս Վրդ. Խահակեան-Ջալէսքին իր խօսքին մէջ յիշեց. "Հայեր այսօրուան ձեռնարկով կը յիշատակեն նաեւ Արարատի լանջին ֆանդոսած իրենց եկեղեցիներուն ու նահատակուած հոգեւորականներուն անմեռ յիշատակը...": Ուշագրաւ ու դրուատանքի արժանի է Թադէոս Վրդ.ի լեհատեանի մէջ հայ ժողովուրդի մշակոյթը տարածելու ջըրջանութիւնը:

Նոյնպէս կիրակի Հոկտեմբեր 30ին, Լեհաստանի հիւսիսային կողմը գտնուող՝ Էլպլոնկ քաղաքին մէջ կաթողիկէ համայնքի Ս. Աստուածածին Ողորմութիւն եկեղեցւոյ մէջ, Էլպլոնկի կաթողիկէ առաջնորդ եան Եպիսկ. Սթիրնա օրհնութեան արարողութենէն ետք, հայկական խաչքարի բացումը կատարեց: Եկեղեցւոյ մուտքին զետեղուած՝ հայկական տուֆով ու հայաստանցի արուեստագէտի ձեռքով քանդակուած խաչքարը նուիրուած է 1915ի Ցեղասպանութեան 90ամեակին, ինչպէս նաեւ հայերէն գիրերու գիւտի 1600ամեակին, եւ խորհրդանիշ է հայ-լեհական դարաւոր բարեկամութեան:

Պարտք է յիշեցնել նաեւ, որ Լեհաստանի Քրաքով քաղաքին մէջ 2004 Ապրիլ 17ին զետեղուած հայկական խաչքարէն ետք (տե՛ս "Բառաջ", 2004 Յունիս 15, էջ 3), Էլպլոնկի մէջ 2005 Հոկտ. 30ին, Կիրակի օր զետեղուած հայկական խաչքարը Լեհաստանի մէջ երկրորդ խաչքար յուշարձանն է նուիրուած 1915ի Հայկական Ցեղասպանութեան:

Կիրակի, Նոյեմբեր 13ին, Լեհաստանի հարաւ-արեւելեան կողմը գտնուող Ժէշուֆ քաղաքին մէջ, Պոտկարպաչի հայկական խմբաւորումի անդամներու մասնակցութեամբ ու Թադէոս Վրդ.ի ներկայութեամբ, կաթողիկէ համայնքի Ս. Ֆարնէ եկեղեցւոյ մէջ Հայկական ցեղասպանութեան նահատակներուն հոգիներուն համար պատարագ մատուցանեց Ժէշուֆի քաղաքի կաթողիկէ եկեղեցւոյ Եպիսկ. Քաժիմիէժ Կուրնէ: Այս առիթով պատարագէն ետք Ժէշուֆի քաղաքապետ Թատէուշ Ֆէրէնց եւ Եւրոխորհուրդի եւրեսփոխան Միէչիսլաւ Եանովսքի բացումը կատարեցին եկեղեցւոյ զանգակատան արտաքին պատին վրայ զետեղուած ու հայկական խաչքարով զարդարուած յուշաքարին առ ի յիշատակ 1915ին գործուած Հայկական ցեղասպանութեան 1,5 միլիոն զոհերու 90ամեակին եւ համաշխարհային Բ. պատերազմի տարիներուն Լեհաստանի Հանրապետութեան արեւելեան գանազան շրջաններուն մէջ զոհուած բոլոր հայ նահատակներու հոգիներուն: Այս առիթով Թադէոս Վրդ. հոգեհանգստեան սրտի խօսք ուղղած է յուշաքարի դէմքաւոր հիմնադրուհի ու ձեռնարկի կազմակերպիչ՝ Մարիա Սթաչալէքին: Լեհաստանի դրաւոր ու էլեկտրոնային մամուլն ու հեռատեսիլը անդրադարձած են այս ձեռնարկին:

Այս յուշաքարերու գետեղման իրականութիւնը մտահոգած է Լեհաստանի Թուրք դեսպանն ու անոր անձնակազմը, այս ուղղութեամբ եղած են արդելքներ ու ներկայացուած են մերժումներ, խոչընդոտելու յայտարարութիւններ, ըսպառնալիքներ, որոնցմէ կարելի է յիշել՝ 2005 Հոկտ. 30ին Վրոցլաւի յուշաքարին բացման յաջորդող չաբթուան ընթացքին քաղաքին կեդրոնը Շվիտնիցքա թաղամասին մէջ կազմակերպուած "Ի. դարու առաջին ողջակէզը՝ Թուրքերու կողմէ գործուած 1915ի Հայկական Ցեղասպանութեան" թեմայով նկարներու ցուցահանդէսը ջնջուած է Թրքական դեսպանատան անձնակազմին կողմէ տարուած չանքերուն հետեւանքով: Մերժումը պատճառաբանուած է այն բացատրութեամբ թէ հոն ներկայացուելիք նկարները ունին սահմռկեցուցիչ ու սարսափեցնող բնոյթ, ու անոնց ցուցադրութիւնը հակադաստիարակչական է ու ժըխտական անդրադարձ կ'ունենայ պատղներուն ու մանաւանդ մանուկներուն վրայ:

Հայ Դատի ճանաչման ընթացքին մէջ հայանպաստ մեծ ներդրում մըն էր 2004ի վերջին ամիսներուն հրատարակուած "Ի. դարու առաջին ողջակէզը" անունով գիրքը, հեղինակ՝ կժեկոժ Գուխարչիք, որ լոյս տեսաւ Լեհաստանի մայրաքաղաք Վարշաւայի Ֆրոնտա հրատարակչատունէն, լեհերէն, 224 միջակ չափի էջերով: Նկատի առնելով նաեւ որ այս վերջին չրջանին Լեհաստանի թէ՛ դրաւոր եւ թէ էլեկտրոնային մամուլին մէջ Հայկական ցեղասպանութեան թեմայով լոյս տեսան նաեւ զանազան յօդուածներ:

Ծանօթ է նաեւ, որ Լեհաստանը արեւելեան Եւրոպայի առաջին երկիրներէն է, որուն Սէյմը (Խորհրդարան) Երեքշաբթի, 2005 Ապրիլ 15ի իր նիստին որդեդրեց բանաձեւ մը, որով ճանչցաւ 1915ի Հայկական Ցեղասպանութիւնը:

Լեհաստանի մէջ թէ այլուր վերոյիշեալ նման բազմաբնոյթ ու հայանպաստ ձեռնարկները եզակի տեղ ունին Հայ Դատի ու հայ ժողովուրդի իրաւունքներու պահանջատիրութեան հոլովոյթին մէջ. ան-ծնունդ բարձր գնահատանքի արժանի են:

ԱՐԱ. ՍԱՅԵՂ
(Հալէպ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆԱՐԵԿԱՑիի ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԽՏԱՍԱԼԻԿ

Մխիթարեան միաբանութիւնը Գր. Նարեկացիի «Մատեան ողբերգութեան» հազարամեակին առթիւ խոտասալիկ մը պատրաստած է ամոր վրայ արձանագրելով գործին հայերէն բնագիրը (գրաբար, արեւմտահայերէն, արեւելահայերէն) եւ օտար լեզուներով (անգլերէն, ֆրանսերէն, ռուսերէն) տարբերակները, նաեւ ըստ գլուխներու գործածուած բառերու թուական ցանկը: Դեկտեմբեր 15ին Մխիթարեան միաբան Հ. Յարութիւն Վրդ. Պզտիկեան Ազգային պատկերասրահին մէջ ներկայացուցած է խոտասալիկը, չատ համառօտակի խօսելով Նարեկացիի գործին մասին: Հանդիսութեան առարթին ներկաներուն բաժնուած է խոտասալիկը, իբրեւ Յամանորի նուէր:

Զօնահանդէսին մասնակցած են Մխիթարեան միաբանութեան աբբահայրը Հ. Եղիա Քիլաղպեան, մտաւորականներ:

հաւատալու իր միամտութիւնը, յամառած ու դուրս եկած է ցեխէն, վերադարձած Հայաստան: Ռ. եւս վերադարձած է ու դատապարտուած չորս տարի բանտարկութեան. դատարանը բացառիկ հատպամասնիք ալ չէ համարած այն որ Ռ.ը երկու անչափահաս զաւակ ունի, որոնցմէ մէկը կը տառապի հայկական հիւանդութեամբ:

Նիւթը որքան ցաւցնող, նոյնքան ալ բարդ է: Դիւրին դատապարտումէն մինչեւ չատ մը հարցականներու տրամադրութիւն կ'արթնցնէ: Իրա՞ւ, այդքան խախուտ էին ընտանեկան չաճախ "սըրբութիւն" որակուած կառոյցը, ծնողական, զաւակի պարտաւորութիւններու դիտակցութիւնը մեր այրերուն մօտ: Միւս կողմէն, երբ երեւոյթը պատահական, հատ ու կենտ պարագաներէն չատ անդին անցած է, մարդ կը տարուի հարց տալու թէ ընկերային մարդի պատասխանատուներ, հիմնարկներ, կազմակերպութիւններ, ի՞նչ բանի կը սպասեն ձեռք երկարելու համար մարմնավաճառութիւնը ապրելու միակ ճամբայ գտնող դժբախտներուն: Ազգային աւանդութեան, առաքինութեան ճառ-լոզունգային դրամագլուխը հոս գործի չի ծառայեր ու չօչափելի հետաքրքրութիւն պէտք է դժբախտութեան այս տեսակին ճամբան փակելու համար:

Պարագան նոյնը չէ մարմնավաճառութեան այն միւս տեսակին որուն կը ձեռնարկուի պարզապէս դիւրին չահու միջոց որպէս:

Կարէն Վարդանեան ալ նիւթ ըրած է այս չերտը: Մանաւանդ համացանցէն այդ նպատակով օգտուողներու պարագան: Մեծ մասով անոնք իրենց "արհեստը" փողոցը կիրարկողներն են, որոնք երեկոյեան դուրս ելլելու ժամէն առաջ կ'անցնին իրենց համակարգիչին առջեւ, աւելի յարմարաւէտ ճամբով յաճախորդ ձեռք ձգել կը փորձեն: Ըսուածին մասին թիւեր ալ տրուած են. Հայաստանցի կիներուն ծանօթութեան յայտարարութիւններուն 2%ը մարմնավաճառներուն կը պատկանի. Վրաստանի պարագային 2,8% է նոյն տոկոսը, Ազրբեջանի՝ 3,9: Ատոնք կիներու տուած յայտարարութիւններուն կը վերաբերին: Կայ այլերու էլն ալ: Ու հայաստանեան մէջ քանի մը պատիկ են այր մարմնավաճառները, ինչպէս կը գրէ Կ. Վարդանեան: Ատոնց տոկոսն ալ աւելի բարձր է, քան՝ Վրաստանի ու Ազրբեջանի իրենց "արհեստակից"ներունը:

Այդ մարզի գործունէութեան դիներուն մասին ալ կարելի է գաղափար մը ունենալ. համացանցի վրայ, կամ փողոցը, կիներու պարագային անոնք կը սկսին 20–30 տոլարէն: Այրերու չուկային դիները կը սկսին 10 տոլարէն: Նոյնիսկ չանտեսելով այն հաւանականութիւնը թէ համացանցին տրուած բոլոր յայտարարութիւնները անպայման իրականութիւնը չեն ցոլացներ, յօդուածագիրը պատկերը մտահոգիչ կը դտնէ հայ այրերուն համար: Ապա հետեւեալ հարցականով կ'աւարտէ էջը. "Մի՞թէ մեր երկրում այնքան են վատացել կեանքի պայմանները, որ տղամարդը փորձում է գումար վաստակել իր մարմինը վաճառելով, այն էլ այդքան էժան գնով":

Ա. ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԱՐՏՈՅՏՆԵՐՈՒ ԱԳԱՐԱԿԸ

ԱՆԹՈՆԻԱ ԱՐՍԼԱՆ

Թարգմանեց՝
ՎԱՉԳԻՆ ԲԱՄՊԱԿԵԱՆ

ՄԱՍ ԱՌԱՋԻՆ
ՍՄԲԱՏ ՀՕՐԵՂԲԱՑՐԸ

Զարեհ չատ կարեւոր կ'երեւայ այս պատմութեան հոլովոյթին մէջ: Բայց ո՛չ իր ունեցած կեանքին եւ ոչ ալ իր մահուան համար: Լաւ ամուսնութիւն մը պիտի ըսէ, աւորի աղջկայ մը հետ, Ալիս քեռկինը, եւ իր դրեթէ կատարելագործած ֆրանսերէնը իրեն պիտի ծառայէ Լիբանանի եւ Սուրիոյ ֆրանսական խնամակալութեան ժամանակ խաղաղ կեանք մը վարելու, պատշգամներով շրջապատուած տան մը մէջ, ուր հարիւրաւոր տարիներու հանդարտ թաղամասի մը մէջ, ուր կէս կրնայ ղչեակը դիտել: Պիտի ունենայ միակ աղջիկ զաւակ մը, ժիւլիէթը որ տակաւին երիտասարդ հարս, պիտի մեռնի խորհրդաւոր հիւանդութենէ մը, իր աւորի, սեւ եւ հանդարտ աչքերով երիտասարդ, դամասկոցի ամուսինէն քիչ վերջ:

Բայց ակեպտիկ, եւրոպացի Զարեհ պիտի ըլլայ ընտանիքին մնացորդացին ազատիչը. թոռնիկները եւ լուսանկարները, սովաբեկ չորս մարմիններ՝ մահամերձ թռչնիկներ, փոքրիկ զանկեր՝ կարծես իրար կծկուած միայն աչքեր ըլլային, եւ ընտանեկան թանկագին նկարներու կապոց մը: Դրիգոր Նարեկացիի «Գիրք»ին հետ, կարուած թաւիշէ քուրջի մը մէջ, որ անցած էր ձեռքէ՝ ձեռք, մեռնողէ՝ վերապրող: Ցամքած, չորցած կմախքներ, մնացորդ յիշատակը սիրալիր եւ վտանգուն կեանքի մը, հարուստ՝ զուարթ հիւրասիրութեամբ, ջուրով առատ եւ զուարճութեամբ...

*
**

Պայթեցաւ ուրեմն պատերազմը Եւրոպայի մէջ: Օգոստոս 1914: Մեր Համբարձումի կեանքին վերջին օրերն են: Շատ բան տեսաւ, չատ բան սիրեց: Շատ աշխատեցաւ եւ լայն միջոցներ ընծայեց իր ընտանիքին եւ եկեղեցիին: Այժմ, հատքով եւ պատիւով, կ'օրհնէ բոլորը: «Մեծհայրիկ, խաղաղ կ'ուզե՞ս» կը մտնէ Նուպար, չանալով քալել իր անկայուն ոտքերուն վրայ, ցոյց տալով իր առաջին քայլերը: Վերջին թոռնիկը, Սմբատի եւ Շուչանիկի վերջին զաւակը, հնչեղ անունով խեղկատակ, կլորիկ Նուպարը:

Պզտիկ քաղաքին չուրջի դիւղերու այդ դիներուն խաղողը խոշոր է եւ անոյշ: Ծերուկը կ'առնէ խաղողի հատիկ մը, կը մօտեցնէ ունդերուն եւ հոտը կ'առնէ իր դեղեցկագոյն եղնիկին, Իսկուհիին մարմնոյն բոյրը... «Միանալ իրեն՝ կորսուած հայրենիքին մէջ, իրեն՝ որ այլեւս չի մեռնիր» կը մտածէ - եւ ապա. «Քանի մը օր եւս...»

Եւ ահաւասիկ միտքը յանկարծ իրեն կը փոխանակէ յուսահատութեան եւ սարսափի փայլուն, վճիտ տեսարան մը: Սիրտը կը սկսի անկանոն կերպով բաբախել, մղձաւանջը երկաթեայ մատներով կը սեղմէ կոկորդը, կեանքը կը սկսի կերպարանափոխուիլ, արագօրէն պարպըւիլ յուսահատութեան մէջ: Սիրեցեալին յստակ տեսքը կ'անյայտանայ եւ անոր փոխարէն կ'երեւին սեւ ձիաւորները Ադէտի, Եղեռնի, որոնք Աստուծոյ մը չըդոյութեան խաւարին մէջ, բնաջնջումի չարագուշակ պատկերներ կը թելադրեն:

(Շար. 10)

ԱՄԱՆՈՐ ԱՌՔԻԻ «ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ԳԼԱՄԱՐԻՆ Պ. Ժան Ղազարեան մէկ տարեկան "Յառաջ" կը նուիրէ իր զաւկին՝ Փիլիփ Ղազարեանի (Իսկ):

⁂

ՓԱՐԻԶԻՆ Տիկին Նազելի Ֆուրթիւն վեցամսեայ "Յառաջ" կը նուիրէ իր զաւկին՝ Լօրան Ֆուրթիւնի:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱԽԱԳ ՏՕՆԵՐ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 29, ժամը 9·30ին·–

Տօն Է Սրբոց Որդւոցն Որոտման՝
Յակոբայ առաքելոյն
եւ Յովհաննու աւետարանչին
Գիշերային եւ Առաւօտեան ժամերգութեամբ:

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 1·–

Ամանորեայ պատարագ՝ ժամը 10ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

★ ♠ ◇ ♣ □ ♡ ○ ♡ □ ♣ ◇ ♠ ★

UN BEAU CADEAU DE NOEL

Il est encore possible de commander le beau carré de soie **Hermès «Les Jardins d'Arménie»,** au prix de 250 Euros, au bénéfice exclusif de l'action humanitaire en Arménie de **Solidarité Protestante France-Arménie.**

Téléphoner au pasteur Samuel Sahagian: **06. 83. 09. 08. 19** ou à Jean Haroutunian: **01. 43. 25. 67. 91**

Adresser les chèques au nom de:
SPFA — 1 rue Cabanis
75014 PARIS.

★ ♠ ◇ ♣ □ ♡ ○ ♡ □ ♣ ◇ ♠ ★

Date à retenir

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise
Une grande soirée de Gala
le samedi 28 janvier à 20 heures
au Chalet de la Porte Jaune
à Vincennes
Pour fêter le 50ème anniversaire de sa colonie de Bellefontaine
Renseignements : 01 53 34 18 18

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

C.C.A.F.

CONSEIL DE COORDINATION DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

Communiqué de Presse

Le Conseil d'Administration du Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France (CCAF) s'est réuni, jeudi 15 décembre 2005, pour procéder, conformément à ses Statuts, à l'élection d'un nouveau Président et au renouvellement de son Bureau.

Alexis Govciyan représentant l'Association Arménienne d'Aide Sociale (AAAS), seul candidat, a été élu Président.

Le nouveau Bureau du CCAF est composé des associations suivantes :

— Oragnisation Arménienne Démocrate Libérale - Ramgavar (vice-président),
— FRA Dashnaktsoutioun (vice-président),
— Association de Soutien au Haut-Karabagh (vice-président),
— Groupement Interprofessionnel International Arménien (trésorier),
— Comité de Défense de la Cause Arménienne (secrétaire),
— Association Française des Avocats et Juristes Arméniens (conseiller),
— Association des amis de Nuvelles d'Arménie Magazine (conseiller),
— Union Culturelle Française des Arméniens de France (conseiller).

Le Bureau du CCAF a émis le souhait de placer son action dans le sens de l'union de toutes les organisations arméniennes à l'orée, notamment d'échéances importantes pour la cause arménienne et pour la célébraton de l'Année de l'Arménie en France.

Paris, le 15 décembre

Contact: Harout Mardirossian
06. 86. 84. 80. 81

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section **«A. Tathéossian»**
de PARIS

Séjour familial à Bellefontaine

12 AU 19 FEVRIER

La Section «Archalouys TATHEOSSIAN» de Paris organise son séjour familial dans le centre de vacances à Bellefontaine (JURA).
Ambiance arménienne assurée!!!
Venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre!!!
Renseignements et inscriptions auprès de :
- Araxie **01. 39. 83. 71. 19** (19h à 21h);
- Alice **01. 42. 93. 03. 56** (19h à 21h).

Date limite d'inscription : 15 JANVIER

ԾՆՈՒՆԴ

ՎԱՐԱԳԱՅԻ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 5·–

Ճրագալոյց Ծննդեան
Ընթերցուածք՝ ժամը 17ին,
Պատարագ՝ ժամը 18ին:

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 6·–

Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան
Ժամերգութիւն՝ ժամը 9ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին,
Ջրօրհնէք՝ ժամը 12ին:

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 7·–

Ցիշատակ Մեռելոց
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին,
Հոգեհանգիստ՝ ժամը 12ին:

ՄԱՐՍԷՑԼԻ «ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ» ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՄԻՕՐԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
Ճրագալոյց Սուրբ Ծննդեան
Տօն Է մեր համայնքի մանուկներուն համար

Այս առթիւ, կէսօրէ վերջ ժամը 16·30–ին պատարագ կը մատուցուի Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ մէջ:

Կը պատարագէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ
Հոգեւոր Հովիւ,
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Խաչատուր Աբովեան Միջոցեայ Դպրոցի Հոգաբարձութիւնը եւ Մայր Եկեղեցւոյ Վարչական Մորհուրդը այդ նոյն առիթով կը կազմակերպեն

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

պատարագէն վերջ, Մշակոյթի կեդրոնի "Ա. Ջրբաշեան" սրահին մէջ:

Կը ժամանէ Կաղանդ Պապան բաշխելու համար նուէրներ համայնքի բոլոր մանուկներուն:

Մեծ հաճոյքով կը հրաւիրուին փոքրիկները մասնակցելու Ծննդեան տօնախմբութեան:

Կը խնդրուի յայտնել թիւը այն մանուկներուն որոնք իրենց ծնողներուն հետ միասնաբար պիտի դիմաւորեն Հայ Կաղանդ Պապան: Հեռաձայնել եկեղեցւոյ գիւանին.– 04·91·77·84·70:

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻՒ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 5·–
Ընթերցուածք՝ ժամը 17ին,
Պատարագ՝ ժամը 18ին:

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 6·–
Պատարագ՝ ժամը 10ին,
Ջրօրհնէք՝ ժամը 12ին:

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 7·–
Պատարագ՝ ժամը 10ին,
Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ:

⁂

Ա. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 5·–
Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 16ին,
Ընթերցուածք՝ ժամը 16·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 17ին:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 6·–
Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10ին,
Ցաւալրտ պատարագի Ջրօրհնէքի արարողութիւն կը կատարուի:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՒԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի
Փոխանորդ
Ռոն-Ալփի Հայոց
Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 7·–
Պատարագ՝ ժամը 10ին,
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

⁂

ՄՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՑԼ

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 6·–
Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30ին,
Հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 9·45ին:
Ջրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
Պատարագը կ'երգէ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Խաչիկ Եղլմազեանի:

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 7·–
Պատարագ՝ ժամը 10ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

LE PERE NOEL
vous attend nombreux, accompagnés de vos amis à
L'ARBRE de NOËL de l'école TEBROTZASSERE
Le dimanche 8 janvier à partir de 12 heures
à la salle des fêtes **«Thierry le Luron»**
9 Boulevard du Midi 93340 Le Raincy
PLEIN DE NOUVEAUTES VOUS ATTENDENT
Des animations sont prévues
Stands de jeux — Spectacle musical — Magicien — Chorale de l'Ecole
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL
Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère : 01. 43. 81. 01. 72
Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy RER (Eole)
Ligne Paris Chelles — Salle à 200 mètres
—— ENTREE GRATUITE ——

Հ.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍ

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մասնակցութեամբ՝
ԱՏԻՍ ՀԱՐՄԱՆՏԵԱՆԻ
եւ իր նուագախումբին
Շաբաթ, Յունուար 21ին
Հասցէ՝
Le Méridien «ETOILE»
Salon «RENOIR»
81, Boulevard Gouvion Saint Cyr — 75017 PARIS
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01·44·05·17·77 *կամ* 01·43·78·57·67 *թիւերուն:*
կայքի հասցէ՝
http://www.homenetmen-france.com
e-mail: comite@homenetmen-france.com

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 29
JEUDI
29 DECEMBRE
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԱՅԿԱԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

81ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.355 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 81e ANNEE — N° 21.355

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ իշխանութիւնները, Դեկտեմբեր 27ին, Սուրիացի մը ձերբակալած են Ժեպրան Թուէնիի սպանութեան վերաբերող քննութեան կապակցութեամբ։ Ապահէլ-Քաադէր Ապահէլ-Քաադէր, 30 տարեկան, մէկն է այն երեք Սուրիացիներէն, որ դիպահ կը մնային ոճրափորձէն ետք։ Սուրիա կը հերքէ որեւէ դեր, բայց ենթական կ'ամբաստանուի որ հեռաձայնած է արարքէն առաջ եւ վերջ ու իր ձերբակալութիւնը հետեւանք է լիբանանեան հեռաձայնային ցանցին հսկողութեան։ Նոյն գործընթացը տեղի ունեցած էր Հարիրիի սպանութեան առեն։ Անոնախարի տիրոջ մահափորձին առեղծած յուզումը պատճառ եղած էր, որ լիբանանեան կառավարութիւնը միջազգային քննութեան ընդլայնումը ուզէ, որպէսզի ան զբաղի նաեւ միւս բոլոր ոճրափորձերով, ի մասաւորի Ժեպրան Թուէնիի։ Այս դիմումին ՄԱԿ-ը ընթացք չէ տուած, բայց Թիւ 1644 բանաձեւը (Ապահովութեան Խորհուրդին) թոյլ կու տայ որ միջազգային յանձնախումբը իր թէքնիք օժանդակութիւնը բերէ լիբանանեան իշխանութիւններուն իրենց հետաքննութեանց համար։ Հեռաձայնային ցանցերու հսկողութիւնը կը կատարուի յանձնախումբին նախագահին՝ Տեթլեւ Մեհլիսի որոշումով եւ արդիւնք կու տայ։

ԳԱԶԱՑին քաշուելէն ետք ալ Իսրայէլ կը չարունակէ ապօրինի նոր գաղթավայրեր հաստատել Այսրյորդանան։ Ֆիկառօ (Տես՝ էջ 28) կը գրէ որ Մեծն Իսրայէլի կողմնակիցները նոր բնակավայրեր կը ստեղծեն Յորդանան գետի արեւմտեան ափին։ Հազարաթիւ երիտասարդներ հաստատուած են գաղթավայրեր Հանուքքայի (լոյսերու հրէական տօն) տօնին երկրորդ օրը, փայտէ թէք քարէ տուներ կառուցելով, վրաններ լարելով։ "Իսրայէլի Հոդ" չարժումին բանբերը որ պատասխանատուն է գործողութեան, յայտարարած է. "Հեռանկարն է չինել փաստելու համար որ այս երկիրը հրեայ ժողովուրդին կը պատկանի եւ թէ մեր ներկայութիւնը բացարձակապէս օրինաւոր է"։ Ցաւակ է որ Իսրայէլ կը չարունակէ գաղթավայրերու հաստատումը եւ "Խաղաղութեան Շարժում"ին մէկ ղեկավարն ալ՝ Եարիվ Օվընհայմըը կ'ըսէ թէ պէտք է լուրջի առնել այդ երիտասարդները եւ թէ իրենց այդ գործողութիւնը պատկերն է այն անիշխանական վիճակին որ կը տիրէ Այսրյորդանան, Գազայէն քաշուելէ ետք։

ՊԱՔՏԱՏԻ մէկ բանտէն բախուտի մը փորձի ատեն, Դեկտ. 28ի առաւօտուն, 20 բանտարկեալներ սպանուած են, առաջին տեղեկութիւններու համաձայն։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Արդարադատութիւը քննութիւն մը բացած է, Դեկտ. 27ին, որպէսզի չելու համար որ Թուրքիոյ մէջ կրնա՞յ դատուիլ Եւրոպական Խորհրդարանի հոլանտացի մէկ անդամը, որ նախատած է Թուրք բանակը եւ փորձած է ճնշում բանեցնել երկրին դատական դրութեան վրայ։

ԻՐԱՔի մէջ, մթնոլորտը լարուած է համայնքներու մէջեւ, իբրեւ հետեւանք երեսփոխանական ընտրութիւններու, զորս սիւննիները խարդախուած կը նկատեն եւ

ԼԸ ՓԷՆԻ ՆԵՑՈՒԿԸ Ո. ՓԱՄՈՒՔԻՆ

Ժ.-Մ. Լը Փէն Թրքական "Ենի Ակիթէլ" Թերթին հարցազրոյց մը տուած է ու այդ ընթացքին արտայայտուած Ո. Փամուքի դատին մասին։ Նախ ըսած է թէ Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութիւնը չատերու վախ կը պատճառէ քրտական դաղթի հեռանկարով։ Ապա խօսելով Ո. Փամուքի հալածանքին մասին, ըսած է. "Եթէ չի սիրեր Թուրքիան, թող մեկնի հոնկէ"։ ապա քննադատելով դատավարութիւնը, աւելցուցած է. "Մէկը կրնայ սխալ բաներ ըսել, պէտք չէ արգելք ըլլալ արտայայտութեան"։

Զրուցավարը հարց տուած է թէ ի՞նչպէս կը մեկնաբանէ տուեալը թէ Ֆրանսացիները նուազ դէմ կ'արտայայտուին իր միտքերուն։ Լը Փէն պատասխանած է. "Պատճառը այն է որ կը խուսափին ըսելէ թէ Ֆրանսացիները աւելի լայնօրէն կը զօրակցին յայտնած միտքերուս։ Երկու ամիսէ ի վեր հարցախոյզի արդիւնք հրապարակուած չէ։ Կայ հատ մը որ ցոյց կու տայ թէ մեզի տրուած զօրակցութիւնը կը շեշտուի, բայց ան գաղտնի կը պահուի։ Արդէն երկու ամիս է անգամ մը իսկ հեռատեսիլ չկանչեցին զիս։ Չխօսեցուցին մինչ արուարձաններու դէպքերը տեղի կ'ունենային"։

ցոյցերն ալ իրարու կը հետեւին բողոքելու համար։ Նախագահն ալ, Թալապանի չի ծածկեր որ "տպչնապ մը կայ եւ պէտք է ընդունիլ հարցերու դոյութիւնը փոխանակ զանոնք ծածկելու"։ Սկզբունքով, ընտրութիւնները երկիրը կայունացնելու նպատակ ունէին, բայց ճիշդ հակառակը պատահեցաւ։ Ընդդիմութեան համար, ղեկավար ամբաստանեալը կը նկատուի "Իրաքեան Միացեալ Ազինակցութիւնը" (չիի իսլամապաշտ կուսակցութիւններու համախմբում), որ ղեկավար յաղթականը պէտք է ըլլայ համաձայն ցարդ անպաշտօն արդիւնքներու, հակառակ անոր որ սարսափ տիրեց երկրին մէջ, ճնշում բանեցուց ընտրողներուն վրայ եւ խարդախութեանց ալ դիմեց։ Հազարաւոր Իրաքցիներ նոր ցոյցեր ըրած են Դեկտ. 27ին, պաղտատ եւ Թիքրիթ (այս վերջինը Հիւսէյնի բերդաքաղաքն է), բողոքելու համար Դեկտ. 15ին տրուած արդիւնքներուն, որոնք չիիներու յաղթանակը ցոյց կու տային։ Պաղտատի ցոյցը կազմակերպած էր Մարամը, որու լոզունգն էր. "Ո՛չ շիի, ո՛չ սիւննի, իսլամական միութիւն"։ Նախորդ օրն ալ ցոյց մը եղած էր Քերպալա եւ հոն է որ յայտնաբերուած է հասարակաց փոս մը 31 կմախքներով։ Տեղացիներուն 60%ը շիի է. 20էն 25%ն ալ որ սիւննի է, Ս. Հիւսէյնի օրով իշխանութիւնը ձեռք առած էր։

ԷՄ. ԷՆ. ՍԷ. ԷՄ.ի (Գորսիքա – Մէջերկրական Ազգային Ընկերութիւն) նոր երկրական Ազգային Ընկերութիւն) նոր անօրէնութիւնը յայտարարած է որ ոչ մէկ գործազրկում պիտի ըլլայ, ինչ որ հանդարտեցուցած է աշխատաւորները։ Սկզբնական լուրերը մտահոգիչ էին, քանի 400 գործազրկում նախատեսուած էր։

ՄՌԱՓ-Ը (Ցեղապաշտութեան դէմ եւ Ժողովուրդներու Բարեկամութեան Համար Շարժում) խնդրոյ առարկայ կ'ընէ փաստաբան Արնօ Գլարֆելտի "Ճեռնհասութիւնն ու օրինականութիւնը", որով հետեւ ան ընտրուած է Նիքոլա Սարքոզիի

ՊԵԼՃԻՈՑ ՀԱՑԵՐԸ ԿԸ ՀԱԿԱԶԴԵՆ

Պելճիոյ Հայերու կոմիտէն մամուլի հաղորդագրութեամբ մը կը տեղեկացնէ թէ տխրութեամբ ու վիրաւորուած արժանապատուութեամբ ունկնդրած է Ընկերվարական կուսակցութեան փոխ նախագահ, ծերակուտական եւ Մոլենպէքի քաղաքապետ Ֆ. Մուրոյի արտայայտութիւնը "Առաջին" ձայնասփիւռի կայանէն (Դեկտ. 21)։

Ան պաշտպանելու համար Պելճիոյ Թուրք պետական քարտուղար է. Քիրը որ ժխտող արտայայտութիւններ ունեցած էր 1915ի Հայկական Ցեղասպանութեան մասին, ըսած է թէ ան երբեք չէ գործածած "կարծեցեալ ցեղասպանութիւն" խօսքը։ Ցետոյ գայթակղեցուցիչ նկատած է թիրախ դարձնել նախարար մը, ծագումով Թուրք ըլլալուն համար, մօտ հարիւր տարուան վաղեմութեամբ խնդրի մը առընչութեամբ։ Ըսած է թէ այդ ընթացքը նեղութիւն տալու տրամադրութիւն կը մատնէ եւ առեն-առեն կը մօտենայ ցեղասպանութեան։

Պելճիոյ Հայերու կոմիտէն դատապարտած է այս արտայայտութիւնները, չեչտած անոնց վտանգաւոր բնոյթը։ Ըսած է նաեւ թէ նման հաստատումներ կը դժուարացնեն միջհամայնքային ներդաշնակ համակեցութիւնը։

կողմէ որ աշխատանք տանի "Օրէնքին, Պատմութեան եւ Գիշողութեան պարտականութեան" վրայ։ Ընդհանուր քարտուղարը յայտարարած է թէ Գլարֆելտ նման պաշտօն չի կրնար տանիլ։ Ա. Գլարֆելտ պատասխանած է, յայտնելով թէ "կապուած է ճշմարտութեան", մինչ ՄՌԱՓ-ը կը դնէր որ "իսրայէլեան գաղթաստիրութեան" պաշտպանն է, ուրեմն, չէզոք չէ, ոչ ալ ճեռնհաս։

ՍՐի ԼԱՆՔԱՑի մէջ թամուլ անկախապաշտները աւելի սաստկացուցած են իրենց յարձակումները կառավարական ուժերուն դէմ։ Դեկտեմբեր 27ին, 10 դինուոր սպանուած են հանքի մը պայթումին հետեւանքով, կղզիին հիւսիսը։ Ոստիկան մըն ալ մեռած է երկրին արեւելեան չրջանը։ Այս բոլոր արարքները ապստամբ "Վագրեր"ուն կը վերագրուին։

ՊՈՒՏինի տնտեսական խորհրդականը՝ Անդրէյ Իլարիոնով հրաժարած է իր պաշտօնէն, որովհետեւ, կ'ըսէ, Ռուսաստան այլեւս "քաղաքականօրէն ազատ երկիր մը չէ եւ ռուս ղեկավարները իրենց անձնական չահերը կը պաշտպանեն։ Վեց տարի առաջ, երբ այս պաշտօնին դլուխն անցայ, տնտեսական ազատութեան պայմաններ ստեղծեցի" Տարի մըն է, յստակ է որ տնտեսական քաղաքականութիւնը եւ նոյնիսկ տնտեսական մոտէլը փոխուած են"։ 44 տարեկան, ենթական բաց խօսող մըն է եւ 2004ին չէր վարանած "տարուան խաբեբայութիւնը" (առնւաճ) որակելու Եուկոսի հարցը։

ՋԻՒՆԸ ԵՒ ՑԱՆԿԱՐԾԱԿի ՑՈՒՐՏԸ

բաւական դժուարութիւններ ստեղծեցին Ֆրանսայի մէջ, գլխաւորաբար արեւելեան չրջանը, ուր տեղ տեղ 15-18 սմ. ձիւն դիզուած էր եւ հակառակ եղած ազդարարութիւններուն, Դեկտ. 27ի իրիկունը հարիւրաւոր կառքեր ճամբան

ՄԱՀ ՃԱՆԳԱՐԼՕ ՊՕԼՕՆԻԷԶԻ-Ի

Դեկտեմբեր 20ին, Մլանոյի մէջ իր մահկանացուն կնքած է աշխարհահռչակ լեզուագէտ-հայագէտ Ճանգարլօ Պոլոնիէզի։ Ծնած էր 1923ին եւ մեծագոյն ուսումնասիրողը կը նկատուէր հայ-իրանական լեզուական կապերուն։ Բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ ձգած է (յունարէնէ թարգմանուած)։

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀՀՀ ՆԱԽԱԳԱՀ Ա. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ ԱՄԱՆՈՐԻ ՈՒՂԵՐՁԸ

Համաշխարհային Հայկական Համագումարի (ՀՀՀ) նախագահը Ամա Աբրահամեան ուղերձով մը չնորհաւորած է Սփիւռքի Հայութեան Ամանորն ու Ծնունդը։ Ուղերձին մէջ անդրադարձած է Ցեղասպանութեան 90ամեակին, Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումին ուղղութեամբ տարուած աշխատանքին, միասնութեան, դործադրուած ծրագիրներու։

Ցետոյ նկատի եղած է Հայաստանի տնտեսական վերածնունդին մէջ Սփիւռքի դործօն մասնակցութիւնը, զայն ապահովելու նպատակով Ֆորումներու, հանդիպումներու կազմակերպումը։

Ուղերձը աւարտած է յիշեցնելով թէ Հայութեան առջեւ ծառացող հսկայական խնդիրներու լուծումը կը պահանջէ համախմբում եւ միասնական աշխատանք։

մնացած էին եւ ճամբորդողներն ալ կը դատապարտէին իշխանութիւնները։

ՄՈՒՊԱՐԱՔի մէկ գլխաւոր ընդդիմադիրը՝ Ամման Նուր բանտարկուած է եւ Դեկտեմբեր 24ին ալ 5 տարուան բանտարկութեան դատապարտուած։ Իրեն դէմ ամբաստանութիւնն է՝ ընտրական խարդախութիւն։ ԱՄՆ "խորապէս ցնցուած" են այդ դատապարտումին պատճառով, Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութիւնն ալ կոչ ըրած է Գահիրէի որպէսզի յարգէ "պաշտպանութեան իրաւունքները" եւ զարկ տայ "քաղաքական կուսակցութեանց զարգացման"։

ԱԼԺԵՐԻՈՑ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ Ապտէլազիզ Պութեֆլիքա, որ աւելի քան ամիս մըն է փարիզ կը գտնուէր, ուր վիրաբուժական գործողութեան ենթարկուեցաւ, Դեկտ. 31ին Ալժէ կը վերադառնայ։

2980 ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐ (ծագումով հրեայ) Իսրայէլ գաղթած են 2005ին, ինչ որ մրցանիշ մըն է, այլ խօսքով 23% աւելի քան 2004ին։ Այս տարի 23.000 է Իսրայէլ գաղթողներուն նդհանուր թիւը։

ԱՍ ՈՐՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆՆ Է

«Նախորդ օրը՝ ուշ երեկոյեան Բիւզանդի 95 տարը բոլորած հրդեհն աւերել է գրեթէ ամբողջ տունին, դրսում թողնելով այնտեղ ապրող մարդկանց ու նրանց իրերը կրակի երախը լցնելով: Բնակիչները կասկածի ուշոյլ անգամ չունեն, որ պատահարը դիտաւորութիւն է, այլ վարկածների գոյութիւնը արձիք բացառում են, որպէս փաստարկ նշելով տան բակում մի էտի օր անընդհատ ածուցօթերի յայտնուելը: Դէպքից մի քանի ժամ առաջ կողմի բակի բնակիչներից մէկը նկատել է ածուցօթ տղամարդկանց, ցանկացել է հայտնուիրուել անել, սակայն արագ հեռացել են՝ նկատելիօրէն խուսափելով զրոյցից» կը գրէր "Ազգ"ը Դեկտեմբեր 15ին, լուրը տալով երեւանեան հրդեհի մը: Հրոյ ճարակ չէնքը 14 հոգիի քնակարանն էր, ունէր չորս տէր: Երեկոյեան ամբողջ փողոցը քանի մը վայրկեան առանց ելեկտրական հոսանքի մնացած է, յետոյ տնեցիները որոշ ժամանակ ետք ուժգին պայթումով մը ցնցուած: Շէնքին վերի յարկը ծուխերու մէջ մնացած է ու յատուկ հոտ մը տարածուած որ նման չէր այրող թելերու հոտին: Հեռաճայնած են հրշէջ սպասարկութեան. ղրկուած կառքերէն մէկը վառելանիւթի պակասին պատճառով մօտ մէկ ժամ յապաղումով հասած է, երկրորդը չուրի խնդիր ունեցած: Հինգ-վեց ժամ բոցերուն դէմ պայքարիլ հարկ կ'ըլլայ, հրդեհը մարելու համար:

Այգաքանը, նոյնիսկ հրշէջ կառքերու անպէտ բնոյթը, եւն. կարելի է «բնական» նկատել: Հայաստանէն աւելի լաւ պայմաններու տէր երկիրներու մէջ ալ հրշէջը կրնայ ուշանալ, կառքը չուրի հարց ունենալ, եւլն.: Ըմբռնասցնողը պատումին հետեւեալ մասն է. Փ. Բիւզանդի փողոցը Երեւանի կեդրոնական գօտիին մէջ գտնուելու դժբախտութիւնը ունենալով, ենթակայ է քանդումի ծրագրին: Քանդում՝ նորը կառուցանելու նոր հարուստի ու չտեսի մտայնութեամբ, ո՛չ միայն հին արժէքներ չնչելու, մայրաքաղաքը անցեալ, անդէմ ոստանի մը վերածելու որպէս նախապատ. այլ նաեւ բնակչութեան ամբողջ դաս մը ամէնէն տարբեր ու բիրտ ձեւով իր օճախէն վտարելու, ամէն բողոքի, պահանջի դէմ կոյր ու խուլ մնալու մեկնակէտ: «Դրամը տուողը կայ, իշխանութիւնը մեզի ետի, Երեւանը՝ մեզ ասպատակութեան արձակ դաշտը, ու գիտէ կը հասկնանք, ուզեցէք կը շինենք. ու հիչ ուզեցէք, ա՛ն կը շինենք». ասոր նման մտայնութիւն մը կը մատնէ Երեւանի վերակառուցումին ձեռնարկածներու ընթացքը: Ո՞ր ժողովրդավարութիւնը, ո՞ր օրէնքը, ո՞ր մերժումը եւ յամառութիւնը պիտի կրնային ստորակէտ մը փոխել ինքնակամ ու այլամերժ պատասխանատուներու կեցուածքին մէջ: Ու ամիսներէ ի վեր հայաստանեան մամուլը յաճախ լուսանկարներով կ'արձանագրէ պապենական իր օճախէն մէկ օրէն միւսը, առանց համապատասխան հաւաստումի նուազագոյն կարդադրութեան վտարուածներու վիճակին: Անոնք իրենց յոյսը կտրած օրինական բոլոր ճամբաներէն, դիմումներէն, խնդրանքներէն, մինչեւ իսկ ծայրայեղ ճարերու դիմեցին. հացադուլի դիմողներ եղան, քանդելի իրենց բնակարանները պատնէշներով պաշտպանել ջանացին, կուռեցան քանդող գործաւորներու, ապահովութեան պաշտօնեաներու հետ, վիրաւորուեցան, պատժուեցան, բայց չկրցան կեցնել քանդումի ալիքը:

Ինչ որ գրուած է "Ազգ"ի Դեկտ. 15–ի թիւին մէջ նոր փուլ մը կը նշէ ամօթալի այդ պայքարին մէջ: Հրդեհի ճարակ չէնքին մէկ բնակիչին ըսածին պէս, հրդեհը նորատեսակ բեմադրութիւնն էր անոնց, որոնք զիրենք աւելի կարճ ճամբով վտարել կ'ուզէին: Վստահաբար դիմադրական չարժումները համբերութիւնը ըսպառած են իշխանութիւններու, որոնք այս միջոցին դիմած են: Մանաւանդ որ խնդրոյ առարկայ չէնքն ալ քանդումի գօտիին մէջ էր, անոր ալ տէրերը չէին համաձայնած Երեւանի վերակառուցումի ծրագիրը գործադրող գրասենեակին հետ. չէին ստորագրած պայմանագիրը ու ինկած դատական քաշքշուքի մէջ:

Քիչ մը չատ բնազբօսիկ զուգադիպութիւն չէ՞ որ վերոնշեալ պատահարէն եւեթ օր առաջ ալ հրդեհ ծագած է եղնիկ Կողբացի փողոցի մէկ տան մէջ. այդ փողոցն ալ քանդումի - վերաշինութեան գօտիին մէջ կը գտնուի: Հրդեհը ծագած է առաւօտեան ժամը երեքին, ամբողջութեամբ մոխիրի վերածելով չէնքը. դրացիները կրահելով իրենց ապառնացող վտանգը, փոխադրուած են հարազատներու տուները: Նոյն օրերուն կեդրոնի Պուչկին փողոցն ալ նման հրդեհի մը վայր դարձած է:

Երեւոյթը լաւագոյնս ամփոփող արտայայտութիւն է հրշէջներէն մէկուն ուղեցածը. «Երեւում է, սրաննից յետոյ բաղդաֆի կենտրոնում դնտեղ հին շէնք կայ, այնտեղ հրդեհ եմք հանգեցնելու»...

Փ. Բիւզանդի փողոցին երկու քայլ անդին, թիւ 15 չէնքը, նոյն վայրագործութեան տարբեր մէկ անդրադարձը կու տայ. հոն ալ վտարումի հրահանգին ընդդիմացող վերջին չորս ընտանիքներու կիները հացադուլի դիմած են, որպէս անզօրութեան գերագոյն լաստ: Նոյն թերթը Դեկտ. 23–ի թիւով կ'անդրադառնար անոնց կացութեան, որ օրէ օր կը վատթարանար, բայց իրենք կը մերժէին նահանջել, չարունակելով պայքարը սեփականութեան իրենց իրաւունքը ոտնահարողներուն դէմ, յուսահատի վերջին քայլով: Կիներէն երկուքը վիրահատուած են ու թաղին բժիշկը որ ամէն օր իրենց կ'այցելէ, զգուշացուցած է հացադուլի վնասակար հետեւանքներէն. բայց եւ այնպէս, կիները անդրդուելի մնացած են:

Թէ նման չամառութիւն, նման գնով լսկ, ինչ ազդեցութիւն կը գործէ պատասխանատուներու վրայ, կը բացատրէ Ռ. Պօղոսեանի հետեւեալ պարբերութիւնը.

«Ամբայն հաւանականութեամբ հացադուլը կը դադարի մի քանի օրից, քանի որ դատական ակտերի հարկադիր կատարման գրասենեակի աշխատակիցը եբէկ յայտնել է Գոհար Մխիթարեանի տան բակում եւ զգուշացրել Հինգշաբթի օրը վտարելու մասին»:

Ա. ԹՈՐՈՑԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԵՐԶՆԿԱ

Հնագոյն դարերից մինչեւ մեր օրերը
(Աբեղեանական ուղղագրութեամբ)

ԳԱՌՆԻԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Երեւանի համալսարանի հրատարակութիւն, Երեւան 2005 (հրատարակուած Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան հովանաւորութեամբ)

ՍՓԻՒՌՔԻ ԳՐԱՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԵՒ ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԱՐԺԷՔՆԵՐԸ՝ ԱՐՑԱԽԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

"ՍՓԻՒՌՔ" ԳԻՏԱՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆՈՒՄ ԼՂՀ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՄԷԿԱՄՍԵԱՑ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Նաչատուբ Աբովեան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի "Սփիւռք" գիտաուսումնական կենտրոնը արեւմտահայ լեզուի ու գրականութեան, պատմական Հայաստանի աշխարհագրութեան ու պատմութեան գծով հայրենի ուսուցիչների վերապատրաստութեան զգալի փորձ ունի:

Այսօր այդ փորձը տարածում գտաւ նաեւ Արցախի ուսուցիչների շրջանում: ԼՂՀ կրթութեան, մշակոյթի, սպորտի եւ երիտասարդութեան հարցերի գծով նախարար Կամօ Ազթայեանի եւ "Սփիւռք" կենտրոնի տնօրէն Սուրէն Դանիէլեանի փոխադարձ պայմանաւորուածութիւնների հիման վրայ 2005 թուականից սկիզբ դրուեց կրթական հրաշալի նոր նախաձեռնութեան:

Արցախի Հայոց լեզուի եւ գրականութեան 24 ուսուցիչ յատուկ գործուղումով Նոյեմբերի 14ից ժամանեցին Երեւան եւ մինչեւ Դեկտեմբերի կէսերը կենտրոնում մասնակցեցին արեւմտահայ հանրակրթական առարկաների վերապատրաստութեան:

Արցախեան ուսուցիչները, որոնք ներկայացնում էին երկրամասի բոլոր հինգ շրջանները՝ քաղաքներ ու գիւղեր, լսեցին յագեցած դասախօսութիւններ, որոնք վարում էին լաւագոյն մասնագէտներ. Սփիւռքից՝ Գրիգոր Պըլտեանը (Ֆրանսա), Արամ Սեւթեթճեանը (Լիբանան), Հ. Յարութիւն Պտիկեանը (Իտալիա), Հայաստանի համալսարանական համակարգերից՝ փրոֆ.–ներ Կիմ Աղաբէկեանը, Արթրուն Աւագեանը, Վազգէն Գաբրիէլեանը, Սուրէն Դանիէլեանը, Ներսէս Մըկըրտչեանը, Լաուրա Մուրադեանը, Սամուէլ Մուրադեանը, դոցենտ. Սերժ Սրապիոնեանը: Լեզուի գործնական աշխատանքները համակարգում էր կենտրոնի մեթոտիսթ Յովհաննէս Եղոյեանը: Քանի՛ չորս աշխատանքային օրերի ընթացքում դրականութեան ու լեզուի դասախօսութիւնների ընդհանուր ժամաքանակը կազմեց 144 ժամ:

Այս դասընթացն ամբողջութեամբ բարեսիրական ուղղութիւն ունէր. այն իրականացրին մեր հովանաւորներն ու աջակիցները: Այսպէս, ուսումնական բովանդակութիւնն ստանձնեցին Լոս Անճելըսի "Գոլսահայ Միութիւն" կազմակերպութեան անդամները՝ նուիրեալ ատենապետ Սիմոն Աճըլաճի համախմբումով, կեցութիւնը՝ "Հայաստան" Համահայկական Հիմնադրամը (գործադիր տնօրէն Նայիրա Մելքումեան), օրուայ տնտեսուհի՝ մանկավարժական համալսարանի ղեկավարութիւնը (ռեկտոր Արտիւշա Ղուկասեան): Կենտրոնն ուսուցիչների համար յատկացրել էր Նորքի "Օլիմպոս" կրթահամալիրի (տնօրէն Վահրամ Գրիգորեան) յարմարաւէտ սենեակները: Ընթանց ամէնօրեայ տրամադրութեան տակ էին երկու փոքրակազմ հանրակառքեր՝ առաւօտեան կենտրոն և երեկոյեան Նորք հասցնելու համար:

Ծանրաբեռնուած էր աշխատում կենտրոնի ընթերցասրահը (գրադարանավարներ Իմմա Գասպարեան եւ Ռոզա Գէորգեան), ուր մինչեւ ուշ երեկոյ՝ չէր դադարում եռուզեռը՝ ընթերցանութիւն, ոսկասխօսութիւնների, կարդացած գրքերի ոչխոյժ քննարկումներ, բանավէճեր:

Վերապատրաստութեան խմբի ուսումնական, մշակութային եւ կենցաղային խնդիրները կարգաւորում էին մեթոտիսթ Յովհաննէս Եղոյեանը եւ կենտրոնի բարեկամները՝ համալսարանի 5րդ լսարանի ուսանողներ Քնարիկ Աբրահամեանը, Հայարփի Ծաչատրեանը եւ Մարիէթա Մանկասարեանը:

Դասընթացն ամբողջութեամբ գտնւում էր ԼՂՀ կրթութեան պատասխանատուների եւ համալսարանի ղեկավարութեան ուշադրութեան կենտրոնում: Քանիցս կենտրոն են այցելել եւ դասերին, ուսուցիչների առօրեային հետեւել ԿՄՍԵ փոխնախարար Կարիկ Բալայեանը եւ կրթութեան վարչութեան պետ Արկադի Թովմասեանը: Ուսուցիչների հետ հանդիպել են համալսարանի ռեկտոր Ա. Ղուկասեանը, որ հանդէս է եկել նրանց առջեւ դասախօսութեամբ, ինչպէս նաեւ փոխ ռեկտոր Մ.Քայէլ Նատիրեանը:

Հիւրընկալուած ուսուցիչները դասերից յետոյ, օրուայ երկրորդ կէսից, իրենց մասնակցութիւնն էին բերում բազմաբնոյթ գրամշակութային հանդիսութիւնների, որոնցից կարելի է նշել ուսումնամեթոտական ծրագրով օտարագիր Մայքըլ Ասլէնի "Կանաչ գլխարկ" վէպի հիման վրայ անցեալ դարի 20ական թթ. ամերիկեան արտադրութեան չարժանկարի ցուցադրումը ուսուցիչների համար՝ հայտնի տոքթ. Ալֆրէտ Միւլլէրի (ԱՄՆ, Փենսիլվանիա) աջակցութեամբ եւ նրա տիկնոջ՝ Լուսինէ Համբարձումեանի յղութեամբ: Ուսուցիչները եզակի առիթ ունեցան հիանալու փառաբանուած Կրէթա Կարպոյի անզուգական խաղով:

Ճանաչողական առումով խիստ ուսանելի էր Արցախցիների հանդիպումը Երեւանի թիւ 155 դպրոցի ուսուցչական կազմի եւ աշակերտութեան հետ. նրանք մասնակցեցին "Վահան Թէքէեան" դասական երեկոյթին եւ արեւմտահայ լեզուի ու գրականութեան դասատեղեակի բացման արարողութեանը: Յատուկ նշուեց, որ դպրոցը (ուսուցչուհի՝ Արմինէ Պետրոսեան, տնօրէն՝ Լուսինէ Դանիէլեան) ընդգրկուած է Փարիզի "Մաշտոց" հայ լեզուի միութեան ու "Սփիւռք" գիտաուսումնական կենտրոնի միասնական կրթական գործող ծրագրերում:

Լեռնային Ղարաբաղի ուսուցիչներն անջնջելի տպաւորութիւններ ստացան Թէքէեան մշակութային միութիւնում, "Առնօ Բաբաջանեան" համերգասրահում, օփերայի եւ պալէի եւ Գ. Սունդուկեան ակադեմական թատրոնների դահլիճներում կազմակերպուած գրական հանդիսութիւններից, որոնք նուիրուած էին լիբանանահայ արձակագիր Արամ Սեփեթճեանին, հայրենի բանաստեղծներ Լեւոն Մխրիչեանին, Սուրէն Մուրադեանին, արձակագիր Հրանդ Մաթեւոսեանին, գրաքննադատ ու կրթութեան գործի կազմակերպիչ Նիկոլ Աղբալեանին:

Իսկ ահա սիրուած երեք երգիչներ Համլէթ Գէորգեանը, Այտա Սարգսեանը եւ Արսէն Գրիգորեանը "Արամ Խաչատուրեան" համերգասրահում սրտաբուխ նուագարումներով Արցախցիներին առաւել մօտեցրին ազգային երաժշտութեան աւանդներին:

Մշակութային ծրագրի պատասխանատու Յովհաննէս Եղոյեանի հետ նրանք այցելեցին Արագածոտնի պատմամշակութային յուշարձանները. եղան Սաղմոսավանքում, Կարմրաւորում, Ծաղիկներ դրեցին Գէորգ Էմինի շիրմին: Կատարուեց չատերի փափաքը՝ լինել Օշականում, ծունկի իջնել Մեծամաքսէի գիւտարարի առջեւ, ինչը Գրերի գիւտի 1600–ամեակի այս օրերին բարձր խորհուրդ ստացաւ. այնտեղ ուսուցիչներն արտասանեցին եւ կարդացին Սիամանթոյի, Ռոպէր Հատտէճեանի, Զարեհ Խրախունու եւ Հիլտա Գալֆայեանի՝ Մաշտոցին ձօնուած ստեղծագործութիւններից, երգեցին չարականներ:

Նրանք եղան Ե. Չարենց Գրականութեան ու Արուեստի թանգարանում, մասնաւորապէս խոր տպաւորութիւններով վերադարձան Ազգային Պատկերասրահից, որտեղ "Իտալական դանձեր" խորագրով ցուցահանդէսի նմոյշները մէկ առ մէկ ներկայացնում էր դրանք յատկապէս Իտալիայից բերած Հ. Յարութիւն Պտիկեանը:

Դասընթացի մասնակիցները, որոնք իրենց փոխ ուսերին տարել են դարաբաղեան հերոսամարտը, ունեցել անճնական անդառնալի կորուստներ, հոգու պարտք համարեցին լինել նաեւ Եռաբլուրում, Մխիթարեանվերդում, ինչպէս նաեւ Ցեղասպանութեան թանգարան – ինստի-

առատում, ուր ահռելի բացատրութիւնները էր տալիս թանգարանի տնօրէն, պատմական գիտութիւնների տոքթոր, փրոֆ. Լաւրենտի Բարսեղեանը:

Իրենց հերթին կենտրոն ուսուցիչների հետ հանդիպման եւ երկխօսութեան եկան արձակագիր Անահտ Պետրոսեանը, Հայաստանի Գրողների Միութեան քարտուղար, բանաստեղծ Ցովհաննէս Գրիգորեանը, գրաքննադատ Աբգարենիկ Նիկողոսեանը: Նրանք խօսեցին գրականութեան նորօրեայ նշանակութեան, գպրոց-գրականութիւն երկկողմ կապերի մասին, ընդգծեցին, որ ուսուցիչը գրողների գեսպանն է նոր ձեւաւորուող սերնդի համար, իսկ Արցախի ուսուցիչը՝ նաեւ հերոս սերունդ "հասունցած" անձնաւորութիւններ:

Դասընթացի աւարտին օփերային թատրոնի մենեջիչները Կարէն Միրզոյեանը եւ Լիլիթ Սողոմոնեանը իրենց բարձրարուեստ կատարումներով ուսուցիչներին հաղորդակից դարձրին ստամպուլահայ աւազադոյն երգահան Սիրվարդ Գարամանուկի՝ սփիւռքահայ բանաստեղծներ վահան Թէքէեանի, Մատթէոս Զարիֆեանի, Զահրատի, Կարպիս Ճանճիկեանի, Զարեհ Խրախունու, Իգնա Սարըասլանի եւ այլոց բառերով գրուած երգերի ոգուն, որ համեմատաբար անծանօթ աշխարհ էր, երաժշտական իւրովի "գաղտնի պարտէզ": Նրանց երգացանկում այդ օրը իրենց տեղն ունէին նաեւ Համբարձում Պէրպէրեանն ու Բարսեղ Կանաչեանը: Կարէնն ընթերցեց Դ. Վարուժանի մի քանի բանաստեղծութիւնները՝ բնագրով ու իտալերէն զուգակից թարգմանութեամբ: Համերգին ներկայ էր Լեռնային Ղարաբաղի Կրթութեան նախարարը:

Դեկտեմբերի 10ին, "Սփիւռք" գիտաուսումնական կենտրոնում հանդիսաւոր փակման արարողութիւնն էր, որին մասնակցում էին ԼՂՀ նախարար Կ. Աթայեանը, ԿՄՍԵ Կրթութեան վարչութեան պետ Ա. Թումանեանը, ՀՀ ԿԳՆ Սփիւռքի բաժնի պետ Հրաչեայ Թադէոսեանը, Մանկավարժական համալսարանի ռեկտոր փրոֆ. Ա. Ղուկասեանը, Ս. Էջմիածնի Մայր Աթոռից՝ Գերչ. Ներսէս Արք. Պողոսեանը, դասընթացը վարող մանկավարժները, մանկավարժական համալսարանի դասախօսները, Ղարաբաղի ուսուցիչ ունկնդիրները, մտաւորականներ, ուսուցիչներ Հայաստանից, այլ հիւրեր: Նչենք, որ զանգուածային լրատուամիջոցները եւ հեռուստակայանները լայնօրէն լուսաբանեցին այս հանդիսութիւնը:

Երեկոյթը Տէրունական աղօթքով բացած Արք. Պողոսեանը, բարձր գնահատելով դասընթացի հոգեւոր խորհուրդը, տեսնելով այնտեղ ազգային միասնութեան ծիլերը, ներկաներին հաղորդեց Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի ողջոյնի խօսքը:

ԼՂՀ Կրթութեան նախարար Կամօ Աթայեանը յատկապէս ընդգծեց դասընթացի բարձր մակարդակը, ինչի շնորհիւ Արցախի ուսուցիչները այսօրուանից վըստահութեամբ կը մտնեն դպրոցներ, քանի որ տիրապետում են արեւմտահայ ափից եկող դասական ու նորագոյն գրականութիւններին: Նա հրապարակեց Նախարարութեան հրամանագիրը՝ Մանկավարժական Համալսարանի ռեկտորին եւ "Սփիւռք" կենտրոնի տնօրէնին պատուոյ գրի արժանացնելու մասին:

Դասընթացքի կազմակերպիչ փրոֆ. Ս. Դանիէլեանը իր հաշուետու ելոյթի մէջ մանրամասնեց կարմիր թելի պէս անցնող այն խորհուրդը, որ Հայաստանի ու Արցախի ուսուցիչները իրենց տէր պիտի զգան արեւմտահայ գրական արժէքներին, արեւմտահայերէնին: Քանի դեռ ապրում ու ստեղծագործում են այդ լեզուն ինքնութեան դրօշ դարձրած Սփիւռքի գրողները, մենք պարտաւոր ենք նրանց դրօշը նոյնքան բարձր պահել ճանաչողական սահմանի վրայ: Նա կոչ արեց ՀՀ Կրթութեան Նախարարութեանը հաւատարիմ մնալ պետական ռազմավարութեան սկզբունքներին եւ ամրապնդել արեւմտահայերէնը, մշակոյթը զօրացնող կրթական կառոյցները: "Եթէ ուզում ենք Արեւմտահայը յարատեւի, պէտք է արտեն լրջմիտ քայլեր արեւմտահայ ուսուցչի պատրաստութեան ուղղութեամբ" – յայտարարեց նա:

Առաջատար հինգ ուսուցիչների (Սասունիկ Ալեքսանեան, Ռամելա Աւրստամեան, Ձեմմա Յակոբեան, Էլմիրա Գաբրիէլեան, Սուրայա Ղազարեան) յանձնեցին յատուկ մրցանակներ:

Ելոյթները ունեցան Երեւանի պետական համալսարանի հայ գրականութեան ամպիոնի վարիչ փրոֆ. Սամուէլ Մուրադեանը, բանաստեղծ Կարօ Մելիքսէթեանը, Մանկավարժական համալսարանի փրոֆէսէօրներ Արամ Աբրահամեանը եւ Մնացական Մանուկեանը:

Առանձնապէս յուզիչ էին Արցախի ուսուցիչներից՝ Արմինէ Սարգսեանի (Մարտունու Նորշէնի Լ. Հուրունց միջնակարգ դպրոց), Ձեմմա Աւետիսեանի (Մարտունու Ն. Ստեփանեան թիւ 1 միջնակարգ դպրոց), եւ Սասունիկ Ալեքսանեանի (Շուշիի Մուրացան միջնակարգ դպրոց) ելոյթները: Նրանք գոհ էին, վաստակած, փոքր-ինչ նաեւ յոգնած, բայց դա այն յոգնութիւնն է, յայտարարեցին իրենք, որ նման է մարտի դաշտ նետուելու համար անդուլ պատրաստութեանը: «Մենք պիտի ապացուցենք,– ասացին նրանք,– որ արցախցի ուսուցչուհին կըրթութեան, ուսումնառութեան մէջ եւս պիտի լիաի առաջին շարքերում: Մենք պիտի ապացուցենք, որ մեզ նոր գիտելիք տուած սիրելի դասախօսները ի զուր չէ ներդրել այս մէկ ամիսը: Ադիւնմբերի մասին շուտով կը լսէք: Մեր կռիւը չի վերջացել»:

Ուսուցիչներին յանձնուեց հարուստ գրականութիւն՝ դասագրքեր, մանրապատկերազարդ գրքեր, մանկավարժական ձեռնարկներ, գեղարուեստական գրքեր: Կենտրոնի միջոցով Արցախի դպրոցներ իրենց գրքերը ուղարկեցին Մանկավարժական համալսարանի գրադարանը, «Սփիւռք» գիտաուսումնական կենտրոնը, փրոֆ. Հիլտա Գալֆայեան-Փանոսեանը (Ֆրանսա), փրոֆ. Լեւոն Խաչերեանը (ԱՄՆ), տոքթ. Գրիգոր Աւտանալեանը (Հալէպի Թէքէեան Մշակութային Միութեան տեղապահ, Սուրիա): Ուսուցիչներն ստացան կենտրոնի հրատարակութեան գրքերից՝ բանաստեղծ Զարեհ Խրախունու (Թուրքիա) «Ազատերգուներ», «Դարապատում» ժողովածուները, գրականագէտ Աչիտա Դոլուխանեանի «Արշակ Զօպանեանը եւ հայ հին գրականութիւնը», Խաչիկ Ամիրեանի «Հայերէնից փոխառեալ բառեր արդի թուրքերէնում»» մենագրութիւնները, որամաբանական խաղերի ժողովածու, Ս. Դանիէլեանի «Սփիւռքահայ վէպը»: Նրանց գրքեր նուիրաբերեցին արձակագիրներ Արամ Սեփէթճեանը, Անահտ Պետրոսեանը, բանաստեղծ Ցովհաննէս Գրիգորեանը, գրականագէտ Մարտին Գիլասեանը եւ ուրիշներ:

Հանդիսաւոր, մանկավարժական համալսարանի ռեկտոր, փրոֆ. Ա. Ղուկասեանը իր գործընկերների հետ յանձնելով վկայագրերը, գնահատանքի ջերմ խօսք ուղղեց դասընթացի կազմակերպիչներին՝ ԼՂՀ կրթութեան նախարարին, «Սփիւռք» գիտաուսումնական կենտրոնի տնօրէնին ու ողջ անձնակազմին, ուսուցչասպետերին, Նորքի «Օլիմպոս» կրթահամալիրի ղեկավարութեանը՝ ամէնօրեայ հոգատար, ջերմ վերաբերմունքի, բովանդակալից ու հարուստ դասախօսութիւնների համար եւ առաջին հերթին խորին շնորհակալութիւն ուղեց Լոս Անճելըսի Պոլսահայ Միութեան կազմակերպութեան ու «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի պատասխանատուներին, որոնց տեսական ու անդուլ ջանքերի շնորհիւ են կեանքի կոչուում նման դասընթացները, որոնց թիւում՝ այս վեցերորդը:

Ամենուհետեւ սիրոյ սեղանի շուրջ ծաւալուած աւելի մտերմիկ զրոյցները զուգակցուեցին երգով, երաժշտութեամբ, արտասանութեամբ: Բոլորը վստահութիւն էին յայտնում, որ դասընթացները լինելու են շարունակական, ինչը պիտի հաւաստի կրթական ծրագրերի միասնութեան գերիվեր արժէքը հայութեան երկու հատուածների համար:

«ՍՓԻՒՌՔ» ԳԻՏԱՒՈՒՍՄՆԱԿԱՆ
ԿԵՆՏՐՈՆԻ ԼՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ
15 Դեկտեմբեր

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՋԷՓԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Անցեալ դարուն մեծագոյն չափերուն գալիֆորնիացիները ձիթապտուղի մշակութեան մէջ մասնագիտացան: Իրենց մշակածը ուտելու յատուկ ձիթապտուղն էր որուն համաչափարհային արտադրութեան չնչին մէկ տոկոսը կը հասցնէին: Ներկայիս նոյն արտադրողները նոր թէքնիքներ կը գործադրեն, նահանգը ձէթի առաջնային արտադրիչի վերածելու համար: Նպատակը մրցակցիլ է եւրոպական երկիրներու հետ որոնք տիրած են ամերիկեան չուկային:

2005ի ընթացքին Գալիֆորնիացիները 800 հեկտար ձիթենի տնկած են, այլ մշակումին յատկացուած տարածքը 30% մեծցնելով: Եթէ մինչեւ 2009 նոյն թափով չարունակուի, տեզական ձէթը ֆրանսականին չափ որակաւոր պիտի ըլլայ: Մասնագէտներու կարծիքով գալիֆորնիացիները ամենայարմար պահը ընտրած են, քանի որ երաշտը եւ այլ հարցեր Իտալիոյ եւ Սպանիոյ մեծ մասին մէջ արտադրութեան նուազումին ու ներածուած ձէթի գիներուն յաւելումին պատճառ եղած են: Ասկէ զատ, Եւրոպական Միութիւնը որոշած է այդ մարզին կատարուած յատկացումները աստիճանաբար ջնջել: Ատոր հետ Հողագործական ամերիկեան նախարարութիւնն ալ որոշած է աւելի խստացնել կանոնադրութիւնը, բարձր որակով ձէթերը աւելի մրցունակ դարձնելու համար:

Երբ հունձքի եղանակը հասնի, այգեկութքի գործածուած մեքենաները կը գործածուին ձիթապտուղները հաւաքելու համար: Ցետոյ անմիջապէս ձիթարան կը տարուին: Այդ մեքենաները առիթ կու տան ժամէ մը ընելու այն ինչ որ ձեռքով հաւաքող քառասուն բանուոր կրնան ընել: Ձիթապտուղը ճմլելու եւ իւղը քամելու գործին մէջ որքան արագ չարժի, յաջողութիւնը այնքան մեծ կ'ըլլայ:

Ամերիկայի մէջ ձէթի սպառումն ալ օրէ օր կ'աւելնայ: Ժողովուրդը ձէթին համը կ'առնէ ու առողջութեան օգտակար յատկանիշներուն կը ծանօթանայ: Այսօր 20 տարի առաջուան բաղդատմամբ սպառումը ութապատիկ աւելցած է: Բայց տակաւին սպառուածին 99%ը կը ներածուի:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ԳԻՐՔԻ ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Գիրերու գիւտին 1600ամեակին նչումներուն առընթեր Դեկտեմբեր 22ին Ազգային գրադարանի մէջ գիրքի ցուցահանդէս մը բացուած է. հոն տեղ գտած են Ցակոբ Մեղապարտի «Ուրբաթագիրք»էն (1512) մինչեւ մերօրեայ հրատարակութիւններու նմոյշներ: Ամոնց չարքին գըտնուած են առաջին հայկական թերթ «Ազդարար»ը, հայերէն առաջին քարտէսը - աշխարհացոյց - ամէնափոքր գիրքը, եւն.:

Բացումի հանդիսութեան ելոյթներ ունեցած են գրադարանին տնօրէնը Դ. Սարգսեան, Գրողներու միութեան նախագահ Լ. Անանեան, Մատենադարանի տնօրէն Ս. Աբեղեանեան, Մխիթարեան միաբանութեան ներկայացուցիչ Հ. Ցարութիւն Պզտիկեան:

Դ. Սարգսեան ըսած է թէ նման միջոցառումներու չարքը 2006ին ալ կը չարունակուի, Լ. Անանեան չեչտած է ներկայի գժուար ժամանակներուն ալ տիրող գիրի պաշտամունքը: Ս. Աբեղեանեան գրադարանին նուիրած է 969 թուականի մագաղաթեայ Աւետարանին լուսատիպ տարբերակը: Իսկ Հ. Ցարութիւն Պզտիկեան ըսած է թէ ուրախ է բացումին մասնակցելով ցուցահանդէսի մը որուն ցուցանմոյշներուն մեծ մասը լոյս տեսած է միաբանութեան Ս. Ղազարի մայրավանքի տպարանէն: Ցիշեցուցած է թէ Մխիթարի զաւակները ոչ միայն խնամքով կը պահեն հարիւր հազարաւոր գիրքեր, այլեւ կը չարունակեն հայագիտական իրենց կոչումը, նոր հատորներ լոյս ընծայելով իրենց հրատարակչատունէն որ այսօր 305 տարեկան է:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊՕՂՈՍ ՆՈՒՊԱՐ ՓԱՇԱ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՈՐԾԻՉԸ
(Դասական ուղղագրութեամբ)

ՍԱՄՈՒԷԼ ՊՕՂՈՍԵԱՆ
Երեւան, 2004

ՄԱՐՍԷԼ

ՇԱՀԵԿԱՆ ԵՐԿՈՒ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայ Գիրերու Գիւտի 1600ամեակին առթիւ Երեքշաբթի երեկոյ Դեկտեմբեր 13–ին Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ Սահակ-Մեսրոպ մշակութային կեդրոնը իր Ա. Զրբաշեան սրահին մէջ բանախօսական հաւաքոյթ մը կազմակերպած էր: Ցուբախութիւն մեզի, բաւական հոծ թիւով ազգայիններ որոնց մէջ որոշ տոկոս մը երիտասարդներ - ներկայ դտնուեցան այդ չահեկան երեկոյթին:

Նախ խօսեցաւ Էքս-ան-Փրովանսի համալսարանի հայկական ամպիոնի հիմնադիր փրոֆ. Ռոպէր Տէր-Մերկերեան նիւթ ունենալով «Գիրերու ստեղծումը»: Մօտ մէկ ժամ (հայերէն) հանդամանօրէն ներկայացուց նորադարձ քրիստոնեայ Հայաստանի կրօնա-մշակութային վիճակը Դ. եւ Ե. դարերուն, եւ անոր սպառնացող քաղաքական վտանգները, 387ին Հայաստանի բաժանումով: Խօսեցաւ Սահակ Պարթեւ - Մեսրոպ Մաշտոց - Վռամշապուհ թագաւոր երրորդութեան մասին, անոնցմէ իւրաքանչիւրին դերին՝ հայութիւնը «երեսուն վեց անպարտելի զօրականներով» օժտելու համար: Այլ մտաւանդ Սբ. Մեսրոպի, սկզբնական չրջանին աւելի Մաշտոց անուամբ ծանօթ, որուն աշակերտ կենսագրին Կորիւնի կը պարտինք իրեն հետ մեր ծանօթութիւնը, այս վերջինին «Վարք Մաշտոցի» աշխատութեան ընդմէջէն: Փրոֆէսէօրը ծանրացաւ մանաւանդ այդ անգնահատելի ժառանգին ոչ միայն պահպանման, այլ փոխանցման վրայ յաջորդող սերունդներուն, որպէս բանալի մեր 1600ամեայ հոգեւոր - մշակութային ժառանգութեան, քանզի գիրերու գիւտով կարելի եղաւ Աստուածաչունչը «Թագուհի թարգմանութեանց» դարձնել եւ Հայ ժողովուրդը քաղաքակըրթուած ազգերու չարքին դասել:

Որքան որ լաւարանը կարելի էր ամբողջութեամբ հայախօս համարիլ, սակայն այլեւս ընկալելու սովորութեամբ, Պ. Տէր Մերկերեան ֆրանսերէնով ալ տուաւ իր խօսքին կարճ ամփոփումը:

Մայր եկեղեցւոյ երաժշտապետ եւ Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբի ղեկավար Յ. Եղմազեան խօսեցաւ «Առաջին չարականները, Մեսրոպ Մաշտոց եւ Սահակ Պարթեւ» նիւթին չուրջ: Նախ յիչեց որ նախքան գիրերու ստեղծումը, Հայ եկեղեցւոյ մէջ պաշտամունքը կը կատարուէր յունարէն կամ ասորերէն լեզուներով,- որով հանրութեան անհասկնալի - թէ հոգեւոր երգերու եւ չարականներու չեղոյթեան պատճառ, պաշտամունքը մնեմոտիք կերպով, միայն երկու կամ երեք նոթաներու վրայ տարուբերուող սաղմոսերգութեամբ կը կատարուէր, ինչպէս այսօր եւս լատին եկեղեցւոյ մէջ աւանդապահ Գրիգորեան եղանգութիւնը: Սբ. Սահակ եւ Սբ. Մեսրոպ, երկուքն ալ օժտուած երաժշտական շնորհներով, եղան մեր առաջին չարականներու թէ բառերու, թէ՛ ալ եղանակներու հեղինակները: Ցիշեց մեր հոգեւոր երաժշտութեան ութ ձայներու վրայ հիմնուածքը, տուաւ մեր չարականագիր հայրապետներէն կարեւորներու անունները, Կոմիտաս Աղձկեցի, Ցովհաննէս Մանդակունի, Ներսէս Շնորհալի մանաւանդ, որ ինք միայն լեցուցած է մեր ժամագիրքին կէսը, իր «Ցիշեսցուի», «Առաւօտ լուսոյ», «Այսօր անճառ» եւ տասնեակ ու տասնեակ երգերով ու չարականներով: Շատ արագ թռիչքով մը մեր հոգեւոր երաժշտութեան երկնակամարին վրայ, հասաւ մինչեւ մեր օրերը եկմալեան եւ Կոմիտասեան բազմաճաշակ պատարագներուն, յանգելով 2005ին Երեւանի մէջ լոյս տեսած ձայնագրեալ չարակնոցին: Մօտ մէկ ժամ տեւող այս երկրորդ բանախօսութեան աւարտին, ներկաները հիւրասիրուեցան կարկանդակներով եւ զովացուցիչով, Վ. Պողոսեան սրահին մէջ:

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Յ.Գ. Խ. Եղմազեանի ելոյթը ընդգրկելով շատ երկար ժամանակաշրջան մը, արժանի էր ըստ իս երկուքի բաժնուելու, աւելի հանգամանաւոր ներկայացնելու համար: Մաղթենք որ այդ ձեւով կրկնուի ապագային.

Տիկին Գաթրին Մանուտեան,
Վերոնիք եւ Օննիկ Աւետիսեան,
Վազգէն, Գայեանէ եւ Ազատ,
Տէր եւ Տիկին Կարապետ Մանուտեան
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր,
մեծ-մօր եւ ազգականին՝

ԺԱՆԷԹ ՄԱՆՈՒՏԵԱՆ-Ի

(ծնեալ՝ Վարդանեան)

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտ. 26ին, 74 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Դեկտ. 30, ժամը 12ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր եկեղեցին, 15 rue Jean-Goujon — 75008 Paris

Ընտանիքին փափաքին համաձայն, նուիրատուութիւնները ընել Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչին եւ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին:

***

Կապոյտ Խաչի Սեբաստիա-Լիվրիի "Տ. Միսաքեան" մասնաճիւղը
ցաւով կը ծանուցանէ իր նուիրեալ ընկերուհիին՝

ԺԱՆԷԹ ՄԱՆՈՒՏԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 26ին:

★ ♠ ◇ ♣ □ ♡ ○ ♡ □ ♣ ◇ ♠ ★

UN BEAU CADEAU DE NOEL

Il est encore possible de commander le beau carré de soie **Hermès «Les Jardins d'Arménie»**, au prix de 250 Euros, au bénéfice exclusif de l'action humanitaire en Arménie de **Solidarité Protestante France-Arménie.**

Téléphoner au pasteur Samuel Sahagian: **06. 83. 09. 08. 19** ou à Jean Haroutunian: **01. 43. 25. 67. 91**

Adresser les chèques au nom de:
SPFA — 1 rue Cabanis
75014 PARIS.

★ ♠ ◇ ♣ □ ♡ ○ ♡ □ ♣ ◇ ♠ ★

Հ.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍ

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մասնակցութեամբ՝
ԱՏԻՍ ՀԱՐՄԱՆՏԵԱՆԻ
եւ իր նուագախումբին
Շաբաթ, Յունուար 21ին
Հասցէ՝
Le Méridien «ETOILE»
Salon «RENOIR»
81, Boulevard Gouvion Saint Cyr — 75017 PARIS
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01·44·05·17·77 *կամ* 01·43·78·57·67 *թիւերուն:*
Կայքի հասցէ՝
http://www.homenetmen-france.com
e-mail: comite@homenetmen-france.com

LE PERE NOEL
vous attend nombreux, accompagnés de vos amis à

L'ARBRE de NOËL de l'école TEBROTZASSERE

Le dimanche 8 janvier à partir de 12 heures
à la salle des fêtes **«Thierry le Luron»**
9 Boulevard du Midi 93340 Le Raincy

PLEIN DE NOUVEAUTES VOUS ATTENDENT

Des animations sont prévues
Stands de jeux — Spectacle musical — Magicien —
Chorale de l'Ecole

DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère : 01. 43. 81. 01. 72

Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy RER (Eole)
Ligne Paris Chelles — Salle à 200 mètres

ENTREE GRATUITE

ՄԱՐՍԷԻԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 1·–

Ամանորեայ պատարագ՝ ժամը 10ին:
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «A. Tathéossian» de PARIS

Séjour familial à Bellefontaine

12 AU 19 FEVRIER

La Section «Archalouys TATHEOSSIAN» de Paris organise son séjour familial dans le centre de vacances à Bellefontaine (JURA).
Ambiance arménienne assurée!!!
Venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre!!!
Renseignements et inscriptions auprès de :
● Araxie **01. 39. 83. 71. 19** (19h à 21h);
● Alice **01. 42. 93. 03. 56** (19h à 21h).

Date limite d'inscription : 15 JANVIER

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ԾՆՈՒՆԴ

ՎԱՐԱԳԱՅԻ Ս. ԽԱՉԻ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 5·–
Ճրագալոյց Ծննդեան
Ընթերցուածք՝ ժամը 17ին,
Պատարագ՝ ժամը 18ին:

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 6·–
Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան
Ժամերգութիւն՝ ժամը 9ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին,
Ջրօրհնէք՝ ժամը 12ին:

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 7·–
Ցիշատակ Մեռելոց
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին,
Հոգեհանգիստ՝ ժամը 12ին:

ՄՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷԼ

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 6·–
Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30ին,
Հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 9·45ին:
Ջրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
Հոգեւոր Հովիւ
եւ Կաթողիկոսական Պատուիրակի
Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Պատարագը կ'երգէ Սահակ – Մեսրոպ *երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝* Պ. Խաչիկ Ելլմագեանի:

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 7·–
Պատարագ՝ ժամը 10ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱԽՒԼ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 5·–
Ընթերցուածք՝ ժամը 17ին,
Պատարագ՝ ժամը 18ին:

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 6·–
Պատարագ՝ ժամը 10ին,
Ջրօրհնէք՝ ժամը 12ին:

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 7·–
Պատարագ՝ ժամը 10ին,
Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ:

***

Ա. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 5·–
Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 16-ին,
Ընթերցուածք՝ ժամը 16·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 17ին:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԿՀՆԱ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 6·–
Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10ին,
Ճաւարտ պատարագի Ջրօրհնէքի արարողութիւն կը կատարուի:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի
Փոխանորդ
Ռոն-Ալփի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 7·–
Պատարագ՝ ժամը 10ին,
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԿՀՆԱ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՄԱՐՍԷԼԻ
«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԻՕՐԴԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
Ճրագալոյց Սուրբ Ծննդեան
Տօն է մեր համայնքի մանուկներուն համար

Այս առթիւ, կէսօրէ վերջ ժամը 16·30-ին պատարագ կը մատուցուի Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ մէջ:
Կը պատարագէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ,
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց
Խաչատուր Աբովեան Միջոցայ Դպրոցի Հոգաբարձութիւնը եւ Մայր Եկեղեցւոյ Վարչական Մարմինը այդ նոյն առիթով կը կազմակերպեն

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻԻՆ

պատարագէն վերջ, Մշակոյթի կեդրոնի "Ա. Զրբաշեան" սրահին մէջ:

Կը ժամանէ Կաղանդ Պապան բաշխելու համար նուէրներ համայնքի բոլոր մանուկներուն:

Մեծ հաճոյքով կը հրաւիրուին փոքրիկները մասնակցելու Ծննդեան տօնախմբութեան:

Կը խնդրուի յայտնել Թիւը այն մանուկներուն, որոնք իրենց ծնողքներուն հետ միասնաբար պիտի դիմաւորեն Հայ Կաղանդ Պապան: Հեռաձայնել եկեղեցւոյ դիւանին.– 04·91·77·84·70:

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻԻ ԳԻՐՔ ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€
եւ
«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տպագրած 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի:
Պղծասարի ծոխքէ՝ 6 հա, հասած պլուխ:

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 30
VENDREDI
30 DECEMBRE
2005

LE NUMERO: 1,20€

ՀԱՅԱԼՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթաւոյ առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

81ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻԻ 21·356

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

81e ANNEE — N° 21·356

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Մարթինէքեն Տէր-Զօր

2005 Փետր· 23ի օրէնքին 4րդ յօդուածը, որ կը թելադրէր դասագիրքերու հեղինակիչներուն չեչտել Ֆրանսական գաղթաւորութեան դրական դերը Անդրծովեան հողամասերու մէջ, գոնէ եւրոպացիներուն, ոչ մէկ կապ ունէր Հայոց ցեղասպանութեան հետ:

Բայց, հրապարակ իջան 19 ծանօթ պատմաբաններ, որոնք կապ մը գտան եւ իրենց տրամաբանութիւնը վիրենք մղեց մինչեւ իսկ ջնջումը պահանջելու ոչ միայն խնդրոյ առարկայ յօդուածին, այլեւ բոլոր այն յօդուածներուն, որոնք կը կաչկանդեն "պատմութեան ազատութիւնը" եւ իրենց դիմումին մէջ տեղ գտան "կէտ օրէնքը", Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման օրէնքը եւ "Թօպիրա օրէնք"ը:

Ստեղծուած խառնաչփոթ մթնոլորտը բուռն բանավէճերու դուռ բացաւ, մինչ օրէնքին այդ յօդուածն ալ քուէարկուած էր լուիկ–մնչիկ, նաեւ անոնց կողմէ որոնք արթնցան մեռասանեորդ ժամուն, յապաղած վրդովում մըն ալ արտայայտելով եւ խոստովանելով որ իրենց քուէն տուած էին "անուշադրութեամբ"···:

Պատմաբաններու այս անտեղի յայտարարութիւնը առիթ տուաւ անմիջական հակազդեցութեան մը, շուրջ 40 այլ պատմաբաններու եւ մտաւորականներու (որոնց կարգին Ալէյն Ենաքուպովիչի եւ իվ Թերնոնի նման հեղինակաւոր անձեր) որոնք այլ յայտարարութեամբ մը բացատրեցին թէ որքան վտանգաւոր էր այս խառնաչփոթութիւնը ստեղծել, վիճելի օրէնքի մը եւ երեք այլ օրէնքներու որոնք բոլորովին տարբեր են: Առաջինը (փետր· 23, 4րդ յօդուած) քաղաքական դիրքորոշում մըն է դասագիրքերուն վերաբերեալ եւ փափաքելի է որ ջնջուի: Միւսները կը հաստատեն ցեղասպանութիւններու եւ մարդկութեան դէմ ոճիրներու ընդունուած իրողութիւնը:

Բուն աղմուկը մարմին առաւ երբ Դեկտեմբերի առաջին օրերուն, Ներքին նախարար Ն· Սարքոզի յարմար դատեց հրաժարիլ Մարթինէք կատարելիք իր այցելութենէն, երբ տեղացի պատասխանատուներ եւ 90ամեայ բանաստեղծ՝ Լիմ Սեզէր յայտարարեցին թէ պիտի մերժեն զինք ընդունիլ, քանի խնդրոյ առարկայ յօդուածին նախաձեռնողը ի՛ր իսկ կուսակցութիւնն էր:

Ու այս անսպասելի իրարանցումն է, որ նախ չնորհիւ 19 պատմաբաններուն եւ ապա իրենց հետեւորդներուն՝ հասաւ 2001 Յունուար 29ի օրէնքին, որ Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչումն էր: Իր կողքին ալ կայնի կէաս եւ Թօպիրա օրէնքները (այս վերջինը Սեւերու դերութեան վերաբերող): Թերթերու էջեր լեցուեցան, ձայնասփիւռ եւ հեռատեսիլ վիճարկումներ ներկայացուցին եւ հարցը վերածուեցաւ անհամ թերթօնի մը: Խառնաչփոթ մթնոլորտը բարդոյթ մըն ալ ստեղծեց եւ Ֆրանսայի իշխանութիւնները խուսափեցան ոտնձգէ իրենց պատմութեան ամէնէն փառաւոր յաղթանակներէն՝ Օսթերլիցի ճակատամարտի 200–ամեակը, մինչ աւելի առաջ չէին վարանած մարտանաւ մը ղրկելու, մասնակցելու համար Թրաֆալկարի պարտութեան ոգեկոչման: Հարկ էր չխրտչեցնել անոնք որոնք կը չեշտէին թէ Նափոլէոն վերահաստատած էր գերութիւնը (1802) զոր Յեղափոխութիւնը ջնջած էր:

Ցաւակ է որ փետր· 23ի օրէնքին 4րդ յօդուածը ոչ մէկ կապ ունի միւս 3 յօդուածներուն հետ, քանի այս վերջինները, ընդհակառակն, հիմնուած իսկ են պատմական իրողութիւններու վրայ:

Ու այս խառնաչփոթութեան պատճառաւ է, որ Մարթինէքէն հասանք Տէր–Զօր:

"ԳԱՒԱՌ"

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔԻ մէջ Դեկտ· 5ին առեւանգուած Ֆրանսացի պատանդը՝ Պերնար Փլանշ մահուան սպառնալիքի տակ է, ըստ տեսերիզի մը, զոր սփռած է Ալ-Ջրազիա հեռատեսիլի կայանը Դեկտ· 28ին: Առեւանգողները կը սպառնան զինք սպաննել եթէ Ֆրանսա վերջ չդնէ «իր ապօրինի ներկայութեան» Իրաքի մէջ: Տաբօրինակ պահանջ մը, քանի ոչ մէկ մասնակցութիւն բերած է Իրաքի պատերազմին: Առեւանգողները բոլորովին անծանօթ են եւ ներկայացած են «Իրաքի համար դիմադրանի Ջոկատ» անուան տակ:

ԷՖ· Ճ· (ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՈՒԺ) անձնական մերժած է ստորագրել գործազրկութեան համաձայնագիրը, որ լուծումի մը հասած էր Դեկտ· 22ին, ինչ որ արդէն չէ սակայն, որ ան գործադրուի: ԷՖ·Ճ·ի համար գործատիրութիւնը պարկեշտ չէ եղած բանակցութիւններու ընթացքին:

ԻՍՐԱՅԷԼ բուռն կերպով հակազդած է Լիբանանէն արձակուած կրակոցներուն, ինչ որ պատճառ եղած է որ մթնոլորտին լարուածութիւնը աւելնայ: Իսրայէլեան օդուժը յարձակում գործած է Պէյրութի հարաւը:

ԻՐԱՔի մէջ, երեսփոխանական ընտրութիւններու արդիւնքներու դէմ բողոքները չեն դադրիր եւ Դեկտ· 28ին Սամարայի մէջ է (սիւննի) որ Պարզանիի Մարամ խմբակը տողանցք մը կազմակերպած էր, որովհետեւ այդ արդիւնքները խարդախուած կը նկատէ: Պահպանողական չինիներու ցանկին ղեկավարը՝ Ասպտէ Ազիզ Հաքիմ, որ յաղթական կը նկատուի, վճռապէս մերժած է Մարամի դիմումը:

ՅՈՒՆԱԿԱՆ Թօ Փրմօ Թեմա չաթաթերթին համաձայն, 28 փաքիստանցի զաղթողներ առեւանգուած եւ կոպտօրէն հարցաքննուած են յոյն եւ ապլիացի գաղտնի գործակալներու կողմէ, Լոնտոնի Ճուլիս 7ի ռճրափորձէն ետք: Եթէ Դեկտ· 24ին թերթին տուած լուրերը հաստատուին, կը պարզուի որ Բրիտանացիներու կողմէ չարչարանքի կիրարկումը ահաբեկչութեան դէմ իրենց պայքարին մէջ, կասկած չի վերցներ այլեւս: Բողոքները ներկայացուցած են 28 փաքիստանցիներ, որոնք Ճունաստան կ'ապրին: Իրենց տուած վկայութիւնները չատ խօսուն են: Թերթը տուած է նաեւ անունները այն յոյն գործակալներուն, որոնք մատ ունին առեւանգումին մէջ: Հարցաքննութիւններուն ներկայ եղած են նաեւ երկու Անգլիացիներ: Այս խնդրին հրապարակումը մեծ աղմուկ հանած է երկրին մէջ: Անգլիոյ Արտաքին Նախարարութիւնը բոլորովին հերքած է:

ՔՈՍՈՎՈՅԻ նախագահը՝ Ի· Ռուկովա ջնջած է, Դեկտ· 28ին, Իտալիոյ արտաքին նախարարին հետ իր տեսակցութիւնը, բոլորովին հիւծած ըլլալով հիւանդութենէն: 61 տարեկան, Ռուկովա թոքի խլիրդէ կը տառապի եւ վիճակը չատ ծանր է:

ՄՆՈՒՆԴԷն ետք ստացուած նուէրներու վաճառում մը ծայր տուած է, զլխաւորաբար համացանցի միջոցաւ: Կայքէջերու վրայ դիրք, սալ, Սէ-Տէ, Տէ-Վէ-Տէ դիրար կը հրմշկեն, զլխաւորաբար Դեկտ· 26էն Ճունուար 15:

Ժ· ՇԻՐԱՔ սինեմայով ալ կը զբաղի

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(29 décembre)

LA JUSTICE TURQUE S'ACHARNE CONTRE DES INTELLECTUELS ET DES JOURNALISTES

Մոնտն ալ իր կարգին կ'անդրադառնայ մտաւորականներու եւ լրագրողներու դէմ այն յամառ հետապնդումին, որուն ըրած է Թուրք արդարադատութիւնը, զըլխաւորաբար ծանրանալով Հրանդ Տինքի պարագային վրայ:

Թղթակցութեան առաջին տողով, կ'արձագանգէ Ակօսի խմբագրին խօսքին՝ "Կառավարութեան չէնքի նորոգութիւնը տասնեակ տարիէ ի վեր չէ լրացած տակաւին: Ձամբաներու նորոգութիւնը նոյնպէս կանգ առած է: Այսինքն եթէ Աւրտահանը աչքէ հանեցիք, թոյլ տուէք որ եղբա՛յր, մենք ալ սահմանին միւս կողմը անյնինք: Աւրդէն Հայաստան իր քարտէսին ետին մեզ ցոյց կու տայ: Կառավարութիւնը Աւրտահանին հոգ չի տանիր: Հայաստան թեկնածու է Աւրտահանին· այսքան պարզ է": Այս խօսքերը զահլիճին բուռն հակազդեցութեան թիրախ եղած են: Իրեն թելադրուած է որ ետ քաշէ զանոնք: Երկար վիճաբանութիւններէ եւ նոյնիսկ հրմըշտուքներէ ետք, ի վերջոյ Էօղիւթ զղջում յայտնած է իր արտայայտութիւններուն համար եւ ըսած թէ անոնք սխալ հասկըցուած են ու խնդրած որ ջնջուին ատենագրութեան արձանագրութիւններէն, ինչ որ մերժուած է այն պատճառաբանութեամբ որ այլեւս չատ ուշ է···:

Հարցին կ'անդրադառնայ նաեւ Լիպէրասիոն (Դեկտ· 29) եւ գրեթէ նոյն մօտեցումը ցոյց կու տայ:

*
**

Թուրքիոյ Սրդարութեան նախարարը՝ Զէյքէք արտայայտուելով վիճայարոյց 301րդ եւ 305րդ յօդուածներու ջնջումին պահանջով մտաւորականներու ձեռնարկած արշաւին մասին, ըսած է թէ հարկ է ունենալ "ժողովրդավար համբերութիւն" եւ թէ Սահմանադրական Ատեանի վճիռը կ'ուսումնասիրեն, որոշում մը

(Շար·ը Դ· էջ)

«ԱՐՑԱԽԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ ԹՈՂԼ ԿՅՈՒԻ» ԿԸՍԷ ԹՈՒՐՔ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԸ

Այս օրերուն երբ Թուրքիոյ Ազգ· Ժողովը փոթորկալից մթնոլորտի մէջ կը քննարկէ պիւտճէի հարցը, Արտահանի երեսփոխան՝ էնուար Էօղիւթի արտայայտութիւնները իւղ լեցուցած են կրակին վրայ:

Ճէ· Հէ· Փէ· կուսակցութեան Արտահանի այս երեսփոխանը ժոզովականներուն առջեւ բողոք բարձրացուցած է յիշելով որ Արտահան – Արտանուչ ճամբան տասը տարիէ ի վեր չէ շինուած տակաւին: Այս առթիւ ան ըսած է· "Կառավարութեան չէնքի նորոգութիւնը տասնեակ տարիէ ի վեր չէ լրացած տակաւին: Ճամբաներու նորոգութիւնը նոյնպէս կանգ առած է: Այսինքն եթէ Աւրտահանը աչքէ հանեցիք, թոյլ տուէք որ եղբա՛յր, մենք ալ սահմանին միւս կողմը անյնինք: Աւրդէն Հայաստան իր քարտէսին ետին մեզ ցոյց կու տայ: Կառավարութիւնը Աւրտահանին հոգ չի տանիր: Հայաստան թեկնածու է Աւրտահանին· այսքան պարզ է": Այս խօսքերը զահլիճին բուռն հակազդեցութեան թիրախ եղած են: Իրեն թելադրուած է որ ետ քաշէ զանոնք: Երկար վիճաբանութիւններէ եւ նոյնիսկ հրմըշտուքներէ ետք, ի վերջոյ Էօղիւթ զղջում յայտնած է իր արտայայտութիւններուն համար եւ ըսած թէ անոնք սխալ հասկըցուած են ու խնդրած որ ջնջուին ատենագրութեան արձանագրութիւններէն, ինչ որ մերժուած է այն պատճառաբանութեամբ որ այլեւս չատ ուշ է···:

Հարցին կ'անդրադառնայ նաեւ Լիպէրասիոն (Դեկտ· 29) եւ գրեթէ նոյն մօտեցումը ցոյց կու տայ:

*
**

Թուրքիոյ Սրդարութեան նախարարը՝ Զէյքէք արտայայտուելով վիճայարոյց 301րդ եւ 305րդ յօդուածներու ջնջումին պահանջով մտաւորականներու ձեռնարկած արշաւին մասին, ըսած է թէ հարկ է ունենալ "ժողովրդավար համբերութիւն" եւ թէ Սահմանադրական Ատեանի վճիռը կ'ուսումնասիրեն, որոշում մը

(Շար·ը Դ· էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ԹՌՉՆԱՅԻՆ ԴՈՒՄ ՅԱՅՏՆԱԲԵՐՈՒԱԾ

Հայաստանի սահմանակից Թուրքիոյ Իգդիր քաղաքին մէջ թռչնային դումի վարակ յայտնաբերուած է: Լուրը հաղորդուած է Թրքական հեռատեսիլին կողմէ որ աւելցուցած է թէ Առողջապահութեան նախարարը ձեռնարկած է անհրաժեշտ միջոցներուն, առաջքն առնելու համար անասուններէն անոր մարդոց փոխանցումի վտանգին: Սարսռեցնող մանրամասնութիւն մըն ալ արձանագրուած է որ գաղթող թռչուններն են վարակման պատճառը:

ԵՐԵԻԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

Թիւ-39

Երեւան, Դեկտեմբեր 2005

ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թէեւ աստղաբաշխական տարին 12 ամիսներու բաժանումով եւ 365 օրերու կտորակով յարաբերական իմաստ միայն ունի, իրականին մէջ արեգակնային շարժումներու ամանակով կը սահի, յարատեւ, անվերապարձ եւ չարունակական յառաջխաղացումով կը ձգտի դէպի վերջ, անկախաբար մարդկային ճարտարութեան ստեղծած պայմանական չափագրութիւններէն՝ ամիսներու, շաբաթներու, օրերու բաժանումով... Կու գայ պահ մը երբ մարդ կանգ կ'առնէ եւ անցած սահմանափակ ժամանակամիջոց մը խղճի քննութեան կ'ենթարկէ, ի'ր, ընկերութեան, մարդկութեան արարքները... Սա մարդու կեանքին հետաքրքրական պահերէն մէկն է որ առ հասարակ կապուած է տարուան վերջին օրուան հետ:

Quid quid recipitur ad modum recipientis recipitur!

Մեր իմաստուն Հռոմէացիները այս կտոր լաւ գիտէին եւ դիպուկ նախադասութեամբ կատարեալ բացատրութիւնը տուած են. «Իւրաքանչիւր անձ իր ձեւով կ'ըմբռնէ իր "խղճի քննութիւնը"»: Վաճառականը՝ անցած հաշիւներով, բանաստեղծը գրած քառեակներով, հրապարակագիրը՝ կատարած առաքելութեամբ, ոսկերիչը՝ ոսկիի ծախած-գնած քանակով կը վերատեսնէ անցնող տարին:

Իսկական բախտ մըն է ինծի համար Նոր Տարին դիմաւորել Հայրենի հողին վրայ. հիանալի առիթ մը իր ժողովուրդը սիրող եւ անոր վիճակով հետաքրքրուող անձի մը համար իմանալ Հայրենիքի հարթագոտ ժողովուրդիս կարծիքը, ուրախութիւններն ու յուսախաբութիւնները անցնող տարուան ընթացքին:

Հարցումներս ուղղեցի ուսանողներու, պարզ ընտանիքի հայրերու եւ մայրերու, մտաւորական ընկերներու եւ այլն: Խոստումս յարգած ըլլալու համար, պիտի մնամ անանուն:

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՑ ՈՒՍԱՆՈՂԸ

Եկած Սուրիայէն, արդէն աւարտելու վրայ է համալսարանը. տեղացի ուսանողներու մասին մեծ համարմունք մը չունի. Չախչախիչ մեծամասնութիւնը համալսարան դրուած պարզապէս մի քանի տարիով զինուորական ծառայութիւնը յետաձգելու համար... որով ամփոփ է ուսումին հանդէպ, ուսուցիչներն ալ անխնամ են իրենց հանդէպ, ինքնաբերաբար ուսման մակարդակը կը տուժէ եւ սա լաւ չէ մեզի համար: Կաշառակերութիւնը տարածուած է յաջողութիւն ապահովելու համար: Անհեթեթութիւնները շատ շատ են:

***

ԲՆԻԿ ԵՐԵԻԱՆՑԻ ՀԱՑՐ ՄԸ, ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԵՐԿՈՒ ԶԱԻԱԿԻ ՏԷՐ

Պետութեան եւ ժողովուրդին միջեւ կապ չկայ: Զկայ ոչ մէկ օրէնք ի նպաստ քաղաքացիին. անոնք եղած են ի նպաստ իշխանաւորներուն, կամ ի՛նչպէս կարելի է պարզ ժողովուրդը կեղեքել: Ազատութենէ աւելի անտիրութիւն կայ. եթէ գեղմէ առնելիք չունին, ուզածդ ըրէ, գրէ՛, սուրէ՛, պոռա՛. բայց եթէ արժէքաւոր տուն կամ հող ունիս՝ ուշ կամ կանուխ ձեռքէդ կ'առնեն, քեզ բանտարկել կու տան զանազան եւ զարմանազան ամբաստանութիւններով մինչեւ հողդ ձեռքէդ առնեն... օրինակները շատ-շատ են:

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Բոլորն ալ պատեհապաշտ դարձած են, գուրկ դաղափարախօսութենէ... մարդիկ կը նային, կ'ուսումնասիրեն թէ որ կուսակցութեան մաս կազմեն, որպէսզի հոդի կտոր, կրպակ, խանութ կամ պաշտօն մը առնան. եղան մէկ դիւերուան մէջ կուսակցութիւն փոխողներ որոնք յաջորդ առաւօտ նախապէս դարձան...:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԶԱՓԱՆԻՇ...

Մեր վզին դրուած տուրքերով միայն կը յարգուի այդ չափանիշը. մեր ամանականները շատ հեռու են եւրոպական չափանիշներէն... Քաղաքական սին վէճերէ աւելի բան չկայ. Թերթերէ զզուած եմ, ժողովուրդին օգնելու մասին մտածող չկայ. տուներ կը կառուցուին միայն հարուստներու համար, աղբերը կը հաւաքուին միայն հարուստ թաղերէ, ճամբաները կը նորոգուին միայն հարուստ չրջաններու մէջ...:

ՂԱՐԱԲԱՂՑԻՆԵՐԸ

Կը սիրէի եթէ տէր կանգնէին իրենց հողին: Ես հոն գացի, կուսեցայ, վիրաւորուեցայ որ իրենք տուն ունենան, խաղաղ ապրին, մեր եղբայրներն են... իրենք եկած են հոս, մեզ մեր տունէն վռտարելու, նախագահէն սկսեալ ամէն ինչ ձեռքերնին առած են բիրտ կերպով, բանակ, համալսարան, չինարարութիւն, չուկան, երդ, պար ու ամէն, ամէն ինչ. նաեւ պաշտօնները, գործ... անկեղծ եմ, հիմա չեմ սիրեր զիրենք, քանի իրենց հողը լքած եկած են հոս հանգստաւէտ կեանք հետապնդելու, սա իմ Երեւանը չէ, պիտի թողում հեռանամ ընտանիքով...:

Մեր հայրենիքին մէջ փտախտը մտած է եւ օրէ օր կը թափանցէ բոլոր խաւերուն: Սարեանի պարտէզին մէջ, ամէն օր, գիշերուան ժամերուն, ոստիկանները քթին տակ, երիտասարդ աղջիկներու առուծախ կայ. եթէ վերին խաւը չահ մը չունենայ կը կարծէ՞ք որ Թոյլ կուտայ: Այս փտութիւնը ուրտեղէ՞ն մտաւ մեր մէջ...:

Ամէն օր գողութիւններ, սպանութիւններ, ինքնասպանութիւններ, խաբեբայութիւններ գովազդներով, ռատիոյով, հեռատեսիլի ալիքներով, արկածներ, մահեր մայթերու վրայ, ո՞ւր կը մնայ քաղաքացիին պաշտպանութիւնը...:

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹի՞ՆԸ...

Ողորմելի առաջնորդներու խմբակ մը որ կարծէք նախագահական պալատէն ղրկուած են ծիծաղելի դառնալու համար: Ամէն հաւաքոյթին մեծ-մեծ խօսքեր եւ վերադարձ դէպի տուն... նախագահական մակարդակով անձ մը չկայ որ համոզիչ դառնայ:

***

ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐՍ

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԵՐԸ

Մտաւորականութիւն չկայ. որեւէ կազմակերպուած միութիւն (գրողներու, նկարիչներու, ճարտարապետներու, երաժիշտներու եւ այլն) զարճած է իշխանութեան գովերգու, յար եւ նման սովետական տարիներուն: Իսկական լուրջ մտաւորականները որոնք տակաւին չէն զաղթած, լուռ են, առանձնացած, մէջտեղերը չեն երեւիր: Արուեստագէտ չէ մնացած, մեծերը զաղթած են, տարեցները մահացած:

ԹԱՏՐՈՆՆԵՐԸ ԼԵՑՈՒՆ ԵՆ, ՍՐԱՀՆԵՐԸ ՆՈՑՆՊԷՍ...

Այո՛. սա միակ մխիթարական կէտն է. կայ տակաւին արուեստասէր ժողովուրդ, կան իտէալիստ արուեստագէտներ, դերասաններ, որ ի հեճուկս բոլոր դժուարութիւններուն, կ'ուզեն համոզուիլ որ բան չէ փոխուած... բայց հարց տուէք թէ ի՛նչ է տնտեսական վիճակին, ամօթխածութեամբ պիտի լռեն...

Ծանրակչիռ որեւէ նոր առեղծագործութիւն չկայ, եղածներն ալ բողոքի պատկերաւոր արտայայտութիւններ են: Ներկայ անհանդուրժողական, միապետական ընթացքով, երթալով կրճան սեղմուիլ եւ նոյնիսկ արգիլուիլ... պետութիւնը իր զրամական մրցանակներով, տրամադրած համերգասրահներով, օփերայի դահլիճով թեթեւ երաժշտութիւնը եւ անոնց կիսամերկ զարդուցական

Զոհի բազմաթիւ տեսակներ կան: Կան կենդանական զոհեր՝ ոսկոր մը ի կատար ածելու համար, կամ, ծննդեան, հարսանեկան, ուռնական ու տարեդարձներու առիթներով ուրախութիւն արտայայտելու:

Զոհեր կը մատուցուին նաեւ դժբախտութեանց, հոգեկան ու ֆիզիքական տառապանքներու աւարտին՝ փառք տալու, կամ չնորհակալութիւն յայտնելու համար անոնց վերջ տուող մարդոց ու Աստուծոյ: Այս զոհաբերութիւնը յաճախ կը կատարուի կրօնական ծիսակատարութեամբ ազգականի, բարեկամի եւ յատկապէս աղքատներուն բաժին հանելով զոհուած կենդանիէն, որուն "մատաղ" անունը կը տրուի:

Կենդանական զոհերու երկրորդ տեսակը որսորդականն է, որ երեք նպատակներով կը կատարուի: Առաջին՝ զուտ մարզական նպատակով, զոհացում տալու համար որսորդին հոգեկան ու ֆիզիքական պահանջքին: Երկրորդ՝ առ օրեայ անդառնական նպատակով, եւ երրորդ՝ նիւթական չահագործումի համար: Առաջին երկու նպատակով կատարուած սպանութիւնները եթէ կարելի է արտօնելի համարիլ, երրորդը բոլորովին անընդունելի եւ դատապարտելի ոճրագործութիւն է: Արդարեւ, հոգեկան զոհունակութեան եւ ֆիզիքական ու մարզական պահանջքի զոհացում տալու ոչ մէկ պատրուակով կարելի է արդարացնել բազմաթիւ թռչունի հրատարակիչներու թիւը երկու եւ աւելի անգամ մեծ է քան սովետական չրջանին:

տարիքի երգչուհիները կը քաջալերէ, նաեւ իր կազմակերպած քաղաքական «մէթինկ»ներուն ամենալայն բեմը տրամադրելով անոնց... մենք կ'ակնկալէինք որ Արցախի ճակատէն եկած նախագահը աւելի հայրենասէր ըլլար... ան Հայրենիքը սպանեց, մշակոյթը ոտնակոխեց, իր «էլիտար» կառոյցներով մեր միակ պարծանք Թումանեանի Երեւանը խեղդեց... օրերով փողոց չեմ ելլեր որ սիրտս չխրխռի...:

ԱՆՔԱՍԻՐ, ՎԱՂՈՒՑ ԲԱՐԵԿԱՄ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆԸ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՎԻՃԱԿԸ•

Ձիւեր կը թափէ. կ'ուզէ պայքարիլ, յաղթահարել աղանդներու ճակատամարտը: Տակաւին ամէն կողմ ջուր կը փախցընէ... սակաւաթիւ են լաւ պատրաստուած եկեղեցականները, մինչ ասպարէզը՝ անսահման: Միջնադարեան է մեր կառոյցը, պէտք է արդիանայ, վերանորոգուի, կազմակերպուի առողջ ընկերութեան մը նման, տնտեսական եւ բարոյական զօրաւոր հիմունքներով: Եկեղեցականը լաւ չէ վարձատրուած. պէտք է լաւ վարձատրուի որ ամբողջութեամբ նուիրուի իր առաքելութեան, դիւրին գործ չէ: Հայաստանեայց եկեղեցիին բաժանումը, ներքին պայքարը շատ ժխտական ազդեցութիւն կը գործեն հաւատացեալներու վրայ:

Ունինք նաեւ փոքր ազգերու յատուկ մոլեռանդ կողմ մը. ես կը փորձեմ հասկընալ Վրացիներուն յուսահատ եւ տմարդի ազգայնամոլութիւնը... Ստալինը, Բերիան աչքերնին չացուցած էին, Նո՛ր է որ կ'անդրադառնան որ ոչինչ են, անյատակ պարապութեան մը ժառանգորդներ. եւ բռնաթարութիւններով կը փորձեն այդ դարերու պարապը լեցնել իրենց ներկայ հողին վրայ ուրիշներուն, (Հայերուն) ստեղծած մշակոյթը քանդելով, չարափոխելով, սեփականաչնորհելով.... Մեր կարգ մը եկեղեցականներու մօտ ալ կայ մեծամտութեան տրամադրութիւն, ծայրայեղ դաղափարախօսութիւն որ նախանձնախանդրութեան արդիւնք չէ, որքան՝ մենաչնորհներ կորանցնելու վախ... այս տրամադրութիւններով դժուար թէ եկեղեցիներու եւ մեր զանազան համայնքներու միջեւ սերտ գործակցութիւն գոյանայ...

***

ԱՆԴՐՈՆԱԿԱՆ ԳՐԱԽԱՆՈՒԹի ՄԸ ՄՏԵՐԻՄ ԸՆԿԵՐՍ

Գիրքերու վիճակը օրըստօրէ կը բարեյաւուի ընթերցողներուն քանակն ալ նոյն թափով կ'աւելնայ: Ներկայիս Հայաս-

ներ կչտող փիղերու եւ անգեղջիւրներու սպանդը, որոնց փղոսկրը եւ եղջիւրը հասութաբեր ապրանքներ են:

Իսկ մարզկային կեանքին մէջ զոհերը բազմաթիւ դասակարգերու կը պատկանին:

Նախ կան նոյն ազգին մէջ պատահող անհատական, ընտանեկան, կամ ցեղախմբային բախումները՝ պատուախընդրական, ժառանգական, կալուածական, կամ զաղափարական տարակարծութիւններու պատճառներով զոհերը:

Կան նաեւ անձնասպանութեան զոհերը, մասնաւորաբար սիրային կամ այլ կարգի յուսախաբութեանց պատճառներով, տնտեսական եւ այլ ձախողութեանց հետեւանքով, կամ արդարադատական հետապնդումներէ եւ պատիժներէ խուսափելով արժանապատիւ մահ մը ունենալու համար: Եւ վերջապէս՝ հոգեկան եւ մտային անհատասարակչռութեան հետեւանքով:

Բայի համաճարակներէ եւ բնական աղէտներէ, մարդու ձեռքով մահ պատճառող մեծագոյն աղէտը պատերազմն է, միջազգային պատերազմը, որ միլիոնաւոր կեանք կը հնձէ: 1939-45 տեւած համաշխարհային Բ. պատերազմը չուրջ 40 միլիոն մարդոց մահուան պատճառ եղաւ, որոնց երեսուն միլիոնը յաղթական Խորհրդային Միութեան ժողովուրդները տուին:

Ինչ պարագաներու տակ ալ ըլլայ, մա-

ՀԱՑԿ ՆԱԳԴԱՇԵԱՆ

ԳԱՂԱՓԱՐԻ ԶՈՀԵՐԸ

***

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՃԱՄԲԱՆԵՐ ՆՈՐ ՈՒ ԱՆՎԵՐԱՆԱԼԻ

ԱՐԱՄ ԳԱՄՊՈՒՐԵԱՆ

Զուիս, 2005

հը մէշ վիշտ ու սուգ պատճառող երեւոյթ է, փոքր ու մեծ ասիճանաւորում ներով:

Բայց մտներուն ամէնէն սարսափելին գաղափարակիցներուն կողմէ սպանուիլն էր՝ յանուն նոյն գաղափարի: Եթէ վիճակագրական կը նկատուի, գաղափարակիցներու կողմէ սպանուիլը մահերուն ամէնէն սարսափելին է: Այդ ընդունուած եւ կսկծալի երեւոյթը յաճախ երեւան կու գայ նոյն գաղափարները դաւանող, նոյն կուսակցութեան անդամներու մէջէն: Իրականին մէջ, նոյն գաղափարականին իսկական հաւատացեալներն են որ զոհ կ'երթան այդ նոյն գաղափարականը չպաշտպող ոճրամիտ բռնաւորներուն: Այս ցաւալի երեւոյթէն զերծ չեն կրցած մնալ աշխարհի բոլոր ժողովուրդներուն բոլո՛ր վարդապետութիւնները, կուսակցութիւնները՝ քրիստոնէութիւնէն սկսեալ մինչեւ ֆրանսական եւ ամերիկեան յեղափոխութիւնները, մինչեւ սոցիալիզմ ու համայնավարութիւն, որոնց բոլորն ալ ինչպիսի՛ արժէքաւոր գոհեր տուին այդ նոյն գաղափարաբանութիւններուն չարաչահող պատեհապաշտներուն:

Ինչպէս քրիստոնէութեան պարագային, համայնավարութեան պարագային ալ հայ ժողովուրդի նուիրումը անկեղծ եւ ամբողջական եղաւ: Հայ ժողովուրդը իր ըղձապատկէն բարձր մտաւորական կարողութիւններովն ու բարոյական հասկացողութիւններովը, եւ տառապողը ըլլալով զինք չըղձապատող ժողովուրդներու նախանձէն ու թշնամանքէն, միշտ առաջինը եղած է ողջունելու եւ որդեգրելու արդարութիւն, ազատութիւն եւ համամարդկային եղբայրութիւն քարոզող գաղափարները: Այդպէս է որ ան ողջունեց հիասքէն եկող համայնավար յեղափոխութիւնը, անոր մէջ տեսնելով իր ֆիզիքական ապահովութիւնն ու միամիտ ակնկալութիւններուն իրականացումը: Սակայն այդ օրերու հայկական կառավարութեան անհեռատես ու ժամանակաւոր ընդդիմութիւնը պատրուակ ծառայեց որ հայ ժողովուրդը տուժէ հողային ու մարդկային կորուստներով, իսկ միջազգային եղբայրութեան եւ արդարութեան չհաւատացող Ազերին, պատեհապաշտօրէն, ողջունեց գայն առաջին օրէն ու վարձատրուեցաւ. վարձատրուեցաւ հայապատկան Նախիջեւանն ու Ղարաբաղը նուէր ստանալով: Այո՛, այդ օրերու հայկական կառավարութիւնը յանցաւոր էր, քաղաքակից մեծ սխալ ըրաւ դէմ կենալով հիւսիսէն եկող ահեղ այդ յորձանքին, սակայն տուժեց իր սխալին համար, կորնչուց իշխանութիւնը եւ փախաւ արտասահման: Բայց ինչո՞ւ խումբ մը անհեռատես եւ խակ քաղաքագէտներու սխալին գինը ամբողջ հայ ժողովուրդն ու Հայաստանը պիտի վճարէր, երբ նժարին միւս կողմը կային Անաստաս Միկոյեան ու Ստեփան Շահումեան, Հայկ Բժշկեան, Ալեքսանդր Միասնիկեան ու Աղասի Խանճեան, որոնք Կովկասի մէջ համայնավար քարոզչութեան ահռելիները եղան: Բայց ասոնց հետ հրապարակ իջած Ստալինն ու Բերիան տարբեր բան կը ծրագրէին: Հայ ժողովուրդին հանդէպ նախանձով եւ ատելութեամբ լեցուն այս երկու Վրացիները, իրենց ազերի համախոհներով, տարբեր կը մտածէին: Անոնց հիմնական մտահոգութիւնն էր կազմուող հսկայ համայնավար պետութեան գլուխը անցնիլ, այդ նպատակի իրագործման ճամբան փակող հայ պարագլուխները մաքրագործելով: Եւ մինչեւ 1939 տեւող այս դաւադրութեան զոհ գացին հայ ժողովուրդի տասնեակ հազարաւոր զաւակները՝ համայնավար վարդապետութեան անկեղծ հաւատացեալներ ու առաքեալներ, ինչպէս վերոյիշեալները եւ մանաւանդ համայնավարութիւնը փառաբանող մեծադոյն բանաստեղծներէն Եղիշէ Չարենցը:

Համաշխարհային Բ. պատերազմը դադար մը տուաւ այս մաքրագործումներու յորձանքին, եւ հայ ժողովուրդը ամբողջական նուիրումով լծուեցաւ խորհրդային մեծ հայրենիքի պաշտպանութեան՝ աւելի քան 200·000 երիտասարդներ զոհելով պատերազմի դաշտին վրայ:

Բայց ամէնէն տառապալիցը եղաւ ըսփիւռքահայ ներգաղթողներու ճակատագիրը, մանաւանդ անոնց որոնք հայրենիքի մէջ սիրող գաղափարաբանութենէն հրապուրուած, կամ անոր հետեւորդները ըլլալով, "ներկայ" ըսին հայրենիքի կոչին, եւ տասնամեակներու վաստակով ձեռք բերած տունն ու տեղը թողելով ներգաղթեցին՝ իրենց արիւնն ու քրտինքը խառնելու համար հայրենիքի վերաշինութեան գործին: Բայց անոնք իրենց հաւատքին ու խանդավառութեան մէջ չուտով յուսախաբ եղան, տակաւին զիրենք փոխադրող նաւերուն մէջն իսկ, եւ հայրենիք հասնելէ յետոյ իրենց դժգոհութեան նուազագոյն արտայայտութեան գինը վճարեցին հայրենի քանտերուն մէջ, կամ, Սիբիրի աքսորավայրերու մէջ փըճանալով:

Մահ կայ եւ մահ կայ:

Բայց ամէնէն տառապալից վիճակը այս աքսորավայրերէն վերադարձող գաղափարի զոհերունը եղաւ. այդ դժբախտութիւնը ողջ վերադարձած փիզիքապէ՛ս միայն, մեռած հաւատքով ու գաղափարներով, իրենց կեանքին մնացած օրերուն ողբալու եւ ափսոսալու համար իրենց հաւատացած սկզբունքներուն, սրբութիւններուն եւ հաւատքին ոտնակոխմամբ՝ տեսնելու գլխագիր ՄԱՀԸ:

Եւ այդ է մահերուն ամէնէն սարսափելին:

Իսկ բախտաւորները մեռա՛ն գլխագիր մահը չտեսած, տակաւին պատերազմի դաշտին վրայ, ուր անոնք զոհուեցան յանուն հայրենիքի եւ իրենց հաւատացած սրբութիւններուն ու գաղափարականին պաշտպանութեան համար:

Հ. Ն.

Մ ո ն ր է ա լ

ՁԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿ ԿԱՊՈՅՏ ԼԱՋ՝ ՍԷՆ ԺԵՐՄԻ ՄԱՍՆԱՁԻԿ

Ֆրանսահայ Կաթողիկ Կապոյտ Խաչի Սէն Ժերմի "Ջաւշ Շանթ" մասնաճիւղի գործունէութիւնները, այս վերջին շրջանին, երեք ամիսներու ընթացքին, եղան բազմաթիւ եւ բազմազան:

Մասնաճիւղ մը որ իր ձօրձառու, երէց տեսչական եւ միշտ ներկայ անդամուհիներով, իր երիտասարդ եւ նոր ուժերով յաջողեցաւ ներդաշնակ չարունակութիւն մը ապահովել: Օրինակելի երեւոյթ մըն է: Եւ այսօր, կը ծաւալէ մխիթեանական, բարեսիրական, մարդասիրական գործունէութիւններ գտնուելով Կապոյտ Խաչի հիմնական նպատակներու, ուղղութիւններու սիրտը եւ գառնալով տիրական ներկայութիւն մը շրջանէն ներս:

Սեպտեմբեր 25ին, կազմակերպեց պըտոյտ մը, յատուկ հանրակառքով, օժանդակութեամբ 13րդ եւ 14րդ թաղապետարանի: Հաճելի պտոյտ մը դէպի «Սէն ժան Քափ Ֆերա» Քոթ տ'Ազիւռի յայտնի վայրերէն մին, այցելելու համար «Վիլա Էֆրըտիւսի տը Ռոշիլտ» թանգարանը:

Նոյեմբեր 6ին, Սէն Ժերմի Ս. Սահակ Մեսրոպ եկեղեցին լեցուն էր Կապոյտ Խաչի անդամուհիներով եւ համակիրներով: Հանգանակուած երկար տարիներու աւանդութեան մը, Ջաւշ Շանթ մասնաճիւղը կատարել տուաւ, օրուան պատարագի աւարտին զոր մատոյց Հոգեւոր հովիւ Սարգիս Քհնյ. Թաշճեան, Հոգեհանգստեան պաշտօն իր հիմնադիր, վաստակաշատ անդամուհիներու յիշատակին, անոնց որոնք աքսեցան եւ անցան, սակայն միշտ իրենց համոզումներով, հաւատքով, գործով ամբացուցին վէմ քարը, վառ պահեցին ջահը կանացի այս կուռ, ծաւալուն եւ ոգեւորիչ չարժումին: Պիտի խուսափինք անուններ տալէ: Բոլորն ալ արժանի են երախտաչատ զգացումներու: Եկեղեցւոյ բակը կապոյտ Խաչուհիները բաժնեցին մատաղը:

Նոյեմբեր 15էն 19, հրաւէրովը Փրովանս - Ալփ Քոթ տ'Ազիւռի Շրջանային խորհուրդի եւ 13րդ, 14րդ թաղամասերու քաղաքապետարանին, Սէն Ժերմի Կապոյտ Խաչը մասնակցեցաւ շրջանի մանուկներուն համար կազմակերպուած երեկոներուն: Ամէն երեկոյ, չուրջ հարիւր վաթսուն մանուկ եւ ծնողք, հաւաքուեցան կրկէսի Մեծ Վրանին տակ, զետեղուած վերոյիշեալ քաղաքապետարանի ընդարձակ պարտէզին մէջ: Թատերական արհեստավարժ խումբ մը ներկայացուց մանուկներու յատուկ յայտագիր մը, միմոսներով եւ «քլոն»ներով եւ ոչուն մեծերը եւս անտարբեր չմնային: Գեղարուեստական յայտագրէն յետոյ, ամէն երեկոյ, սեղաններու չուրջ, հրամցուեցաւ մանուկներուն եւ ծնողներուն տաք ապուր մը, եւ ամէն անգամ տարբեր խոհանոցներու ապուրներ: Հայկական ապուրի երեկոն եղաւ Նոյեմբեր 16ը, շնորհիւ Սէն Ժերմի Կապոյտ Խաչի անդամուհիներու նուիրեալ մասնակցութեան:

Նոյեմբեր 19ին, Ջաւշ Շանթ մասնաճիւղը թաղապետարանի սրահը (Սէն Ժերմ) կազմակերպեց երեկոյթ մը "Նոր Պօժոլէ»ն հրամցնելու համար: Երեկոյթ մը որ ընթացաւ հայկական յատուկ մթնոլորտի մէջ՝ երաժշտութիւն, երգ, խմբերգ, ելոյթներ, բաժակաճառեր եւ ճոխ կերուխում:

Դեկտեմբեր 3ին, Սէն Ժերմի Կապոյտ Խաչը, ինչպէս ամէն տարի, մասնակցեցաւ ազգային "Ֆոնէթոն"ին: Թաղապետարանի տեղւոյն արահին մէջ, այլ միութիւններու եւ անհատներու չարքին, բերաւ իր նպաստը ընդհանուր հաւաքը դրամին վաճառելով հայկական խոհանոցի մասնագիտութիւններ: Եւ ընդհանուր հասոյթը յատկացուեցաւ "Ֆոնէթոն"ի նպատակին:

*
**

Իսկ Սէն Ժերմի կաթողիկէ եկեղեցւոյ մէջ Դեկտ. 16ին տեղի ունեցած համերգին Ժ. Շալճեան անդրադարձած էր արդէն ("Ցառաջ", Դեկտ. 24/25):

*
**

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Սէն Ժերմի "Ջաւշ Շանթ" մասնաճիւղի վարչական կազմը հետեւեալն է՝

Նախագահուհի՝ Քոթի Արթէն – Լուսիկեան, փոխ նախագահուհի՝ Մարի – Պէաթրիս Խաչատուրեան, քարտուղարուհի՝ Պրիժիթ Ժամկոչեան, դանձապահուհի՝ Մոնիք տը Սիմոն, հաշուապահուհի՝ Մայտա Կարապետեան, խորհրդականներ՝ Տանիէլ Տէր Կարապետեան եւ Տանիէլ Խաչատուրեան:

Ցաջորդ ձեռնարկը Կիրակի, Յունուար 22ին՝ Լոթօ, Թաղապետարանի սրահը, Սէն Ժերմ:

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ԻՏԱԼԱՑԻ ԼԵԶՈՒԱԲԱՆԻՆ ՀԱՑՈՐՆԵՐԸ ՀԱՑԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ճ. Կուայտա իտալացի լեզուաբան մըն է որ կը դասախօսէ Մոսկուայի լեզուաբանական համալսարանին մէջ. ծանօթ է որպէս արեւելեան քրիստոնեայ եկեղեցիներու պատմութեան ուսումնասիրող; Հայերուն եւ Հայաստանին մասին երեք գիրք հրատարակած է. վերջինը «Արարատէն ճիչ՝ Ա. Վեկնէր եւ Հայերու ցեղասպանութիւնը» խորագրուած է: Դեկտեմբեր 15ին Գէորգեան պատկերասրահին մէջ հեղինակին մասնակցութեամբ, հատորին ձօնահանդէսը կատարուած է:

Գործը ռուսերէն լոյս տեսած է, Մոսկըւայէն հայ գործարար Սամուէլ Ղազարեանի հրատարակչութեան կողմէ:

Ճ. Կուայտա ամբան այցելած է Արեւմտեան Հայաստան, բազմաթիւ լուսանկարներով վերադարձած. կը պատրաստէ «Հաւատարմութեան 1700 տարի. Հայաստանի ու անոր եկեղեցիին պատմութիւնը» հատորը:

ԱՐՏՕՅՏՆԵՐՈՒ ԱԳԱՐԱԿԸ

ԱՆԹՈՆԻԱ ԱՐՍԼԱՆ

Թարգմանեց՝
ՎԱՉԳԻՆ ԲԱՄՊԱԿԵԱՆ

ՄԱՍ ԱՌԱՋԻՆ
ՍՄԲԱՏ ՀՕՐԵՂԲԱՑՐԸ

Համբարձում այդ վայրկեանին կը հասկնայ որ ապագան իրեն կը մօտենայ, որ բոլոր այս լուսաւոր կեանքերը որ իր քով իջած են պիտի բնաջնջուին, եւ միայն իրեն՝ ընտանիքի ծառին հին կոճղին, իբրեւ զերապանց հեգնանք չարին, արտօնուած կ'ըլլայ մեռնիլ իր անկողինին մէջ, գիտնալով հանդերձ գալիքը:

Բարձրագոյն երկնքին մէջ որ զարճաւ մեռապային եւ գատարկ, Աստուած գոյութիւն չունի: Եւ ով որ կը մեռնի, վերջնականապէս կ'անյայտանայ, եւ Իսկուհի գոյութիւն չէ ունեցած երբեք եւ ոչ ալ կրկին պիտի երեւայ իր հաւատարիմ սրտին: Աննման ըլլալ երկիրին եւ ապա մեռնիլ: Ուրիշ կարելի բան չկ՛մնար:

Բայց Նուպար սենեակին մէջն է տակաւին, սալայատակներուն վրայ արեւուն ստեղծած գոյներէն հրապուրուած՝ կապոյտ, վարդագոյն եւ կանանչ: Հըմայուած է չուքերուն պարերէն: Տակաւին ձեռքին մէջն է խաղողին ողկոյզը: Մեծհայրը եւ ինք առանձին են սենեակին մէջ: Աննպատակ լիութեան, թեթեւ ձայն մը իր ուշադրութիւնը կը գրաւէ: Խաղողին հատիկը որ մեծհօրը տուած էր, վար լինած է բացուած ձեռքէն: Այդ ձեռքին մէջ մեռնող ժամանակ կայ անչարժութիւն մը եւ պազատանք, եւ մեծհայրը թմրած չէ, ինչպէս յաճախ կ'ըլլար վերջին օրերուն, այլ կը նայի ուրիշ տեղ մը, բաց եւ վախկոտ աչքերով:

Այն առեն յանկարծ Նուպար կ'որոշէ ընելիքը: Ոչ մէկը կը կանչէ, ինք պիտի ընելիքը: Ոչ մէկը կը կանչէ, ինք պիտի ըլլայ մեծ հօրը օգնութիւն տուողը: Գիտէ մի՛ջոցը: Կը վազէ դէպի անկողինը, կը մղայ: Կը վազէ դէպի անկողինը, կը մադրլցի վրան, եւ կը պառկի մեծ հօրը անչարժ մարմնին վրայ, չօշափելով երեսը իր ձեռքերով, կպչուն ողկոյզով եւ ճզմըւած հատիկներով:

Չի խօսիր, կը գործէ: Եւ իր փոքրիկ մարմնին ջերմութեամբ եւ թաց ձեռքերով մեծհօրը կը փոխանցէ խաղողին բոյրը որ կեանքի բոյրն է, երիտասարդ ձեռքերու ջերմը եւ դեղձի պէս երեսը: Ամբողջ կը պայքարի, առանց գիտնալու որ կը պայքարի:

Եւ իր մէջէն ահա դեղեցիկ իսկուհին երկնքի դաշտերէն կը վերադառնայ երկրի թաց հողին վրայ, կու գայ հիւանդութեամբ եւ հոտերով լի սենեակին մէջ, կը չաղթահարէ փճացումը եւ խելագրումը: Եւ կը մխիթարէ զինքը:

Երազելով անոր թեւերուն մէջ, ծերունին կ'որոշէ վերջին ճիգ մը ընել, վերջին պարտականութիւնն է, բայց հարկ է իմացնել: «Մամա՛տ, Նուա՛րդ», կը կանչէ իր միտքը անճկութեամբ, բայց բերանը բառեր չի կազմեր, այլ միայն վախազդու քրթմնջիւն մը: Նուպար վախցած, վար կը սահի անկողինէն եւ կը կենայ դիտելու մեծհօր մոայլ եւ անչարժ աչքերուն մէջ, որոնք քօղով մը կը ծածկուէին: Եւ վերջապէս աղաղակ մը «փախ՛ք» բառը կը կազմուի ուժասպառ չրթներուն վրայ: Ձեռքը կը կախուի, սեղմելով վերջին ջանքով մը պզտիկին փակչուն փոքր ձեռքը:

«Փախ՛ք, փախ՛ք» կը կրկնէ Համբարձում պզտիկին, բայց ձայնը խուլ հընչիւնի մը կը վերածուի, ցաւագին բաժանումի մը:

Օ՛հ, մահը չի կրնար երջանկութիւն ըլլալ... «Գոնէ սա պզտիկին կեանքը ապահի» Համբարձում կ'ըսէ վերջին մտածումով մը: Եւ իսկուհի ու Մարիամ հանուութեան նշան կու տան: Այն առեն, անոնց գորովալից գրկին մէջ կ'աւանդէ իր հոգին: Նուպար կայուն եւ անճան կը դիտէ գինքը, եւ կը չարունակէ սեղմել ձեռքը:

(Շար. 11)

(Շար. Ա. Էջէն)

կայացնելու համար: Ինչ կը վերաբերի փամուքը դատելու հարցին, նախարարը ըսած է հետեւեալը. "Նախ պէտք է քննարկուի Սահմանադրական Ատեանին վճիռը: Ըստ այդ քննարկումին արդիւնքին, պիտի որոշենք թէ արտօնութիւն կու տա՞նք թէ ոչ զինքը դատելու":

***

Արտաքին նախարար կիւլ ալ պատասխանելով վերոնշեալ յօդուածներու չնչելու մասին հարցումի մը, ըսած է թէ անկարելի չէ որ չնչուի թիւ 301 յօդուածը որ իր յարուցած վէճերով չատ բացասական արդիւնք կ'ունենայ երկրին համար եւ առնուազն նոյնքան կ'արատաւորէ Թուրքիոյ պատկերը՝ արտաքին աշխարհին մօտ, որքան ըրած էր "կէս պիչերուան ճեպընթացը" ժապաւէնը:

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդեւու սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս· վակազդի մէջ ընդհանուր դումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անդամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 1·–
Տարեմուտ է
եկայք կաղանդել···
Ժամասուածք՝
Գոհաբանական աղօթիւք
Պատարագի՝
Օրհնաբանութիւն վերերգենիք
ԴԻԻԱՆ

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 1·–
Ամանորեայ պատարագ՝ Ժամը 10ին:
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՑԼԻ «ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ» ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՄԻՕՐԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
Ճրագալոյց Սուրբ Ծննդեան
Տօն է մեր համայնքի մանուկներուն համար

Այս առթիւ, կէսօրէ վերջ ժամը 16·30-ին պատարագ կը մատուցուի Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

կը պատարագէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ,
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Խաչատուր Աբովեան Միօրեայ Դպրոցի Հոգաբարձութիւնը եւ Մայր Եկեղեցւոյ Վարչական Խորհուրդը այդ նոյն առիթով կը կազմակերպեն

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

պատարագէն վերջ, Մշակոյթի կեդրոնի "Ա. Ջրբաչեան" սրահին մէջ:

Կը ժամանէ Կաղանդ Պապան բաշխելու համար նուէրներ համայնքի բոլոր մանուկներուն:

Մեծ հաճոյքով կը հրաւիրուին փոքրիկները մասնակցելու Մննդեան տօնախմբութեան:

Կը խնդրուի յայտնել թիւը այն մանուկներուն որոնք իրենց ծնողներուն հետ միասնաբար պիտի դիմաւորեն Հայ Կաղանդ Պապան: Հեռաձայնել եկեղեցւոյ դիւանին.– 04·91·77·84·70:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Ծ Ն Ո Ւ Ն Դ

ՎԱՐԱԳԱՅԼ Ս· ԽԱՉ ԱՐՔՈՒԻՒՆԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 5·–
Ճրագալոյց Ծննդեան
Ընթերցուածք՝ Ժամը 17ին,
Պատարագ՝ Ժամը 18ին:

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 6·–
Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան
Ժամերգութիւն՝ Ժամը 9ին,
Պատարագ՝ Ժամը 10·30ին,
Ջրօրհնէք՝ Ժամը 12ին:

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 7·–
Ցիշատակ Մեռելոց
Պատարագ՝ Ժամը 10·30ին,
Հոգեհանգիստ՝ Ժամը 12ին:

***

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՑԼ

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 6·–
Առաւօտեան Ժամերգութիւն՝ Ժամը 8·30ին,
Հանդիսաւոր պատարագ՝ Ժամը 9·45ին:
Ջրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
Հոգեւոր հովիւ
եւ կաթողիկոսական Պատուիրակի
Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Պատարագը կ'երգէ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Խաչիկ Եղլմագեանի:

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 7·–
Պատարագ՝ Ժամը 10ին:
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻՒ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 5·–
Ընթերցուածք՝ Ժամը 17ին
Պատարագ՝ Ժամը 18ին

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 6·–
Պատարագ՝ Ժամը 10ին
Ջրօրհնէք՝ Ժամը 12ին

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 7·–
Պատարագ՝ Ժամը 10ին
Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ

***

Ա. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 5·–
Երեկոյեան Ժամերգութիւն՝ Ժամը 16·30ին,
Ընթերցուածք՝ Ժամը 16·30ին
Պատարագ՝ Ժամը 17ին
կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԿՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 6·–
Առաւօտեան Ժամերգութիւն՝ Ժամը 8·30ին,
Պատարագ՝ Ժամը 10ին
Ծաւարտ պատարագի Ջրօրհնէքի արարողութիւն կը կատարուի:
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի
Փոխանորդ
Ռոն-Ալփի Հայոց
Պատարագի երգեցողութիւնները կատարուին եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 7·–
Պատարագ՝ Ժամը 10ին
կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԿՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

LE PERE NOEL
vous attend nombreux, accompagnés de vos amis à

L'ARBRE de NOËL de l'école TEBROTZASSERE

Le dimanche 8 janvier à partir de 12 heures
à la salle des fêtes **«Thierry le Luron»**
9 Boulevard du Midi 93340 Le Raincy

PLEIN DE NOUVEAUTES VOUS ATTENDENT

Des animations sont prévues
Stands de jeux — Spectacle musical — Magicien —
Chorale de l'Ecole

DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère : 01. 43. 81. 01. 72

Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy RER (Eole)
Ligne Paris Chelles — Salle à 200 mètres

ENTREE GRATUITE

UN BEAU CADEAU DE NOEL

Il est encore possible de commander le beau carré de soie **Hermès «Les Jardins d'Arménie»**, au prix de 250 Euros, au bénéfice exclusif de l'action humanitaire en Arménie de **Solidarité Protestante France-Arménie.**

Téléphoner au pasteur Samuel Sahagian: **06. 83. 09. 08. 19** ou à Jean Haroutunian: **01. 43. 25. 67. 91**

Adresser les chèques au nom de:
SPFA — 1 rue Cabanis
75014 PARIS.

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻԻ ԳԻՐՔ ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱԽԱՐԾ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՆ 12€
եւ
«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկախող 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի:
Թղթատարի ծախք՝ 6 €, *հատոր ղլուխ:*

Է.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍ

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մասնակցութեամբ՝
ԱՏԻՍ ՀԱՐՄԱՆՏԵԱՆԻ
եւ իր նուագախումբին
Շաբաթ, Յունուար 21ին
Հասցէ՝
Le Méridien «ETOILE»
Salon «RENOIR»
81, Boulevard Gouvion Saint Cyr — 75017 PARIS
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01·44·05·17·77 *կամ* 01·43·78·57·67 *թիւերուն:*
Կայքի հասցէ՝
http://www.homenetmen-france.com
e-mail: comite@homenetmen-france.com